

Kolaylaştırma veya zorlaştırma

Ahmet Kurucan 2008.01.31

"Allah sizin hakkınızda kolaylık ister, zorluk istemez." (2/185) "Din kolaylıktır. Hiç kimse çok aşırı gayret göstermek suretiyle dini geçmeye çalışmasın. Neticede galib din olacaktır." (Buhari, İman 16-29, Müslim, Salat 283)

Hiz. Aîşe Validemiz: "Allah Resûlü, iki şey arasında muhayyer bırakıldığında mutlaka kolay olanı tercih ederdi." (Buhari, Menakıb, 27; Müslim, Fazâil, 77) "Eğer ümmetime zorluk vereceğimden çekinmeseydim, her namazın başında onlara misvak kullanmalarını emrederdim." (Buhari, Cum'a 8; Müslim, Tahare, 42) Teravih namazı farz olur endişesiyle mescide çıkmaması (Buhari, Salatü't-teravih, 2) ile "Müjdeleyin, nefret ettirmeyin; kolaylaştırın, zorlaştırmayın." (Ebu Davud, Edep 20; Müslim, Cihad 6) hadisi hemen her Müslüman'ın bildiği gerçekler arasında.

İslam dininde kolaylık ve zorluk açısından genel ilke, yukarıdaki nasrlara ilaveten bizim nakletmeye gerek görmediğimiz aynı mealdeki sayıları yüzlere ulaşan ayet ve hadislerden hareketle, hep kolaylık olmasına rağmen, neden amelî meselelerde işin hep zor yanı tercih edilir? Ön plana hep o çizgideki görüşler ve yaklaşımlar çıkartılır? Cevabı istenen doğru soru bu.

İlk etapta alabildiğine basit bir mevzu gibi gözükse de, hatta cevap verilmek istendiğinde 'fetva-takva, azimet-ruhsat' deyip geçirilebilecek olsa da, işin aslına bakıp konuyu getiri ve götürüleri ile derinlemesine düşündüğünüzde, meselenin o kadar basit olmadığı görülecektir. Özellikle günümüze bakan veçhesiyle, birçoklarınca dindarlığın ölçü birimi olarak kabullenilen bu yaklaşım, hem dinin temel ilkelerine aykırı hem de sosyal hayatta İslam dininin onay vermediği bir yapının zamanla oluşmasına sebebiyet vermektedir. Öyle ki din adına ama dinden cevaz almayan bu anlayış, konu-komşu ilişkilerinden iktisadî, siyasî, kültürel hayatın her alanına sirayet etmektedir. Tarih bunun şahididir.

Buraya kadar okuduğunuz düşüncelerden hareketle, bu satırların yazarını "ibahiyeci bir anlayışın sahibi galiba, mütesâhil birisine benziyor" gibi bir önyargıyla itham etmeyin. Bunu engellemek adına hemen aksi istikametteki düşünceleri de bir cümle ile belirteyim; din adına laubailik veya laubaliliği netice veren, 15 asırlık İslamî geleneğe muhalif ehl-i sünnet ve sevad-ı âzâm çizgisinin dışındaki bir yaklaşım da en azından birincisi kadar, hem dinin aslî değerleri hem de sosyal yapı adına yanlış ve tehlikedir. Alabildiğine kaygısız bir tutumla "olsa da olur, olmasa da olur; Allah kerimdir; af eder" cümleleri, bu mantığın dışı vuran yüzüdür. O yanlış, bu yanlış; doğrusu ikisinin ortasıdır; sırat-ı müstakimdir ve bu mutlaka yakalanmalı ve yaşanmalıdır.

Tekrar başa dönelim; neden bu zorluk anlayışı hakim? Bu sorunun doğru cevabını bulmak için İslam'ın erken dönemlerine gitmek ve gerek tek tek fertlerin dinî kabulleri ve gerekse bu kabullerle hamuru yoğrulan içtimâî yapıda dinin rolünü görmek lazım.

İslam, akidevî ve amelî alanda getirdiği her türlü öğreti, emir ve yasakları ile dönemin insanının gönlüne taht kurmuştu. Çiçeği burnunda, ter u taze esaslarla hemhal olan Müslümanlar, 'atalar kültü' uygulamalarının yanlışlığını aklen, fikren, kalben anlamış, kavramış ve hissetmişti. Hem de aksine ihtimal vermeyecek netlikte. Aksi halde sahabenin ne din uğruna katlandığı fedakârlıkları izah edebiliriz ne de İslam'ın çok kısa bir zamanda kıtalar aşırı coğrafyalara yayılışını. Zaten bu çok kısa bir zamanda gerçekleşen yayılıştaki, İslamî öğretilerin başkaları tarafından benimsenmesi, ete-kemiğe bürünmüş ve herkesin gözüyle gördüğü maddî-manevî kazançlar, söz konusu değerlerin ferdî ve içtimâî alandaki kabulünü pekiştirmişti.

Haftaya bitirmek niyeti ile...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kolay zordur, zor da kolaydır!

Ahmet Kurucan 2008.02.07

Geçen hafta nihai cevabını İslam'da aradığımız amelî meselelerde neden kolayla nisbetle zor ön plana çıkıyor, demiş ve meseleyi cahiliyye-sahabe ekseninde bir yere getirmiştik.

Aynı yerden devamla; böylesi bir atmosferde yaşayan Müslümanların bir tek gaye-i hayalleri vardı; ebedi ahiret yurdunu, Allah'ın rıza ve rıdvanını kazanmak. Bunun yolu ise dini en ince detaylarına kadar yaşamakla mümkündü. Hz. Peygamber'in (sas) evdeki ibadet hayatını öğrenince belki de onu azımsayarak namaz, oruç ve evlilik konularında yemin eden sahabelerde, sabahlara kadar evinin çatısında başkalarının dikili bir baca veya sütun zannedeceği ölçüde kendini ibadete salan tabiinden bazılarında ve sonraki nesillerde aynı anlayışı farklı seviyelerde görmek mümkündür.

Misaller uzatılabilir ama fikir vermek maksadı hasıl oldu sanırım; amelî iman adına hemen herkesin sürekli 'hel min mezid; daha yok mu' dediği böylesi bir yapıda şekillenen dinî anlayış başka türlü olamaz. Bu arada fukaha, halk arasında bilinen şekliyle 'fetva ve takva' çizgisinde içtihadlarını sürdürmüştür ama onları hayata taşıyacak olan kişilerin tercihi baştan bellidir.

Öte yandan bu anlayışı toplumda sürekli kılacak başka unsurlar da vardır. Söz gelimi, bizim bugün tasavvuf başlığı altında müstakil bir ilim dalı olarak incelediğimiz bir dünya ve dünyada yer alan düşünceler, yorumlar, Allah'ta, O'nun emir ve yasaklarında, O'nun rıza ve rıdvanında kendini fani gören şahsiyetler, model insanlar. Dünyada iken ukbayı yaşayan şahsiyetler bunlar. Ukba için dünya cehennemine katlananlar, âbide insanlar da diyebilirsiniz. Bu düşünce ve halleriyle topluma bizatihî örnek olan bu şahısların tercihleri elbette içinde yaşadıkları toplumu etkiliyor ve karşımıza kendiliğinden Fethullah Gülen Hocaefendi'nin isimlendirmesi ile bir 'azimet fikhî' çıkıyordu.

Yeri gelmişken hemen ifade edelim; Hocaefendi'nin bir teklifi var bu noktada. Der ki: "Keşke birileri fıkıh kitapları arasına dalarak tamamıyla tabii şartlar içinde oluşmuş bu azimet fikhî içtihadlarını, onların hayata mal olmuş formlarını bir araya getirse." Yanlış anlaşılmalara meydan vermemesi için de ilave eder Hocaefendi: "Gerçi o dönem insanı için, azimet fikhî ve ruhsat fikhî diye bir ayırım söz konusu değildir ama 14-15 asır öteden o topluma bakınca, bu ayırım kendini net bir biçimde göstermektedir."

Bugün bizim elimizde mütedavil bulunan birçok fıkıh kitabı, o dönemin içtihadî yaklaşımlarını havidir. Fikhî açıdan yaşanan İslam olarak nesilden nesile bize intikal eden dinî hayat yapısı da aynı çizgidedir. Bizim değerlendirmelerimize göre bugün zor olan bir şey o dönem insanı için kolaydır.

Yalnız bu yaklaşımda Müslümanlar tarafından bir türlü kontrol altına alınmayan Batı'nın başkalaştırıcı, ezici, dönüştürücü hegemonyasını hesaba katmak lazım. Asırlardır devam eden bu manzara karşısında İslam dünyasında birçoklarının temsil edilen korumacı anlayış, zoru tercihle İslamî kimliği muhafaza edeceğini samimane düşünmüştür ve hâlâ düşünmektedir. Gerçi buna problemlerle yüz yüze gelmekten kaçmak ve iki kutuplu dünya şartlarında oluşmuş fikhî devam ettirme gibi düşüncelerle itiraz edenler de vardır. Her iki tarafın da kendine göre haklı yanlarının olduğu bu müzakereye girmek, bizi mihverimizden uzaklaştırır.

Bir temenni ile bitirelim isterseniz; keşke, biz de sahabe, tabiin ölçüsünde dindar olabilsek! Keşke, biz de onlar gibi iradî olarak ukbayı dünyaya, zoru kolayla tercih edebilsek! O zaman, zor, kolaylardan kolay, kolay da zorlardan zor olur. Zor, zor gibi gözüktür ama kolaydır. Kolay, kolay gibi gözüktür ama zordur. Bir başka tabirle bu seviyedeki insan için kolayla zor, terk-i mevki eder. İşte o zaman neden hep zor ön plana çıkartılıyor demez, böyle bir soru sorma ihtiyacı hissetmeyiz. Ama gel-gör ki hayatın tabii gerçekleri var bizi esir alan. Zaten o gerçekler değil mi bizi bugün bu durumlara sokan!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türbede dua, türbeye dua

Ahmet Kurucan 2008.02.14

Dikkatli bir okuyuş tarzı, başlığa çektiğim iki kelimelik iki cümle arasındaki farkı fark ettirecektir. Türbede insanın dua etmesi, Rabb-i Rahim'ine dua dua yalvarması ile türbede cesedi/bedeni bulunan Zata dua etmesi yani onu haşa! Rab menzilesine koyup dileğini ondan istemesi arasında dağlar kadar fark vardır.

İsterseniz önce türbeden başlayalım; türbe yaşadıkları zaman diliminde, gerek Allah ile olan münasebetleri, gerekse halk ile olan ilişkileri itibarıyla herkesin takdirini kazanmış kişilerin mezarlarına verilen isimdir. Onlara duyulan hürmeti ve medyuniyeti ifade, gelecek nesillere bunların hatırasını yâd ettirme, Allah ile olan derin münasebetlerinden dolayı onların huzurunda yapılacak duanın kabul olacağı inancı gibi sebeplerle bu kişilerin mezarları koruma altına alınmıştır. Her ülkenin sahip olduğu sanat anlayışı koruma altına alınan bu mezarlarda farklı iç ve dış mimarî tarzıyla karşımıza çıkmıştır. Türbe işte bu mimarî yapıya verilen isimdir.

Pekala halk inancına göre Rabb katında farklı derecesi, mekânı, makamı olduğuna inanılan bu zatların cesetlerinin bulunduğu bu mekânlarda dua etmek yasak mıdır? Net cevap; tek kelime ile hayır. Buraları ziyaret edip onların hatıralarını yâd etmek, Müslümanlara, topluma, insanlığa sağladığı yararlılıkları hatırlamak yanlış mıdır? El-cevap; hayır. Pekala her iki soruda dile getirilen şeyler insana sevap kazandırır mı? Cevap; evet, kazandırır. Yeter ki bu ziyaret ve dua esnasında İslam'ın cevaz vermediği inanca sahip olunmasın, yanlış uygulamalar içine girilmesin.

Bu zaviyeden bakıldığında bugün genelde İslam dünyası, özelde ise kendi ülkemizde türbe ziyaretlerinde İslam'ın tevhid akidesini merkeze alan kurallarına tam anlamıyla riayet edilmediği söylenebilir. Evlenecek kızların/ erkeklerin ya da anne-babaların koca/damat; karı/gelin isteklerinden, hastaların şifa arzularına kadar türbelerde bizzat fani bedenleri toprak altında olan zattan talep ettikleri vâkidir. Bu inanca ve tatbikata cevaz vermek imkânsızdır. Bütün fukahaya göre günahdır. Hatta bazılarına göre şirktir. Bizim başlangıçta 'türbeye dua' dediğimiz husus da budur.

Türbede duaya gelince; orada Allah'a dua etmek, duaların kabulü adına O Zat veya Zatları vesile ittihaz etmenin hiçbir mahzuru yoktur. Kör oluşundan şikayetle gözlerinin açılması için dua isteyen birisini Efendimiz (sas) "Allah'ım! Peygamberin olan rahmet Peygamberi Muhammed ile Sana yönelir ve Senden dilekte bulunurum. Yâ Muhammed! Ben senin ile Rabb'ime gözüm açılsın diye yöneliyorum Allah'ım!" duasını öğretmiştir ki bu açıkça vesile ittihazına cevazın delilidir. Hakeza, Hz. Ömer'in, yağmur duasında Efendimiz'in (sas) amcasının oğlu İ. Abbas'ı ellerinden tutup "Hz. Peygamber'in amcasının oğlu hürmetine" demesi de ayrı bir delildir. Dolayısıyla türbelerde yapılan dualar Türkçemizde yaygın olan tabirle "bunların yüzü suyu hürmetine Rabb'im dualarımı kabul eyle" manasını taşır. Yeter ki duanın Allah'a yapıldığı itikadı tam olsun.

Şimdi bazı insanlar bu noktada kıvamı tutturamıyor, istikameti koruyamıyor diye türbede duaya hurafe, şirk deyip bütün bütün karşı çıkma çok büyük bir hayır kapısını kapatma demektir. Evet, tevhid akidesi korunmalıdır. Zira tevhid bizim gibi bir Müslüman için olmazsa olmaz değere sahiptir. Varlık gayemizdir. Onu korumak hepimizin bir numaralı vazifesi, vecibesidir. Ama türbeye dua ifratını reddederken, başka bir tefrit içine girilmemelidir. Bilgisizliklerinden, şuarsuzluklarından dolayı bu insanları şirk ile itham etmemeli, ellerinden tutup doğruyu, güzeli, gerçeği göstermelidir.

Son söz, soruya cevap; türbelerde dua etme toplumdan kökü kazınması gereken hurafe değildir; ama türbeye dua etme İslam'ın cevaz vermediği büyük bir yanlıştır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kaza namazı

Ahmet Kurucan 2008.02.21

Bilerek ya da bilmeyerek, geçerli veya geçersiz nedenlerle vaktinde eda edilemeyen namazların kazası çok sorulan sorular arasında. Ali Bulaç'ın tabiriyle "medya vaizlerinin" -ki ben buna 'okumuş' sıfatını ilave etmek isterim- yanı sıra dinî yaşayışlarının göstergesi ile samimiyetlerinden şüphe etmediğimiz bazı ağızların da "kaza namazı yoktur" deyip diğerleri ile aynı çizgide buluşmaları kafaları karıştıran temel faktör. Şahsen bu konu ile alakalı soruların çokluğunu buna bağlıyorum.

Kaza namazı vardır-yoktur müzakeresine girmeden önce, namazın bir Müslüman için ne ifade ettiğinin, aksine ihtimal vermeyecek netlikte zihinlerde ve kalplerde yerleşmesi lazım. Hz. Peygamber (sas) hassasiyeti bir kenara, bir sahabe, tabiin ya da ulema ve süleha ölçüsünde bunun idrakine varılsa bu türlü soruları gerektirecek yaşantı olmaz hiçbirimizin hayatında. Diyelim ki oldu; bu defa da kaza namazı var mıdır soru ve cevabı ile vakit geçirileceğine, herkes namazlarının kazasını kılmaya durur. O halde mesele kaza namazının varlığı-yokluğundan ziyade, namaz şuurunda, namaz hakikatinin vicdanlarda yer etmesinde düğümleniyor.

Günümüz insanının birçoğu hayatının belli bir dönemine kadar namaz gibi günde beş defa tekrarlanan ve dıştan bakıldığında külfet gibi gözüken bir ibadetten kısmen uzak bir hayat yaşıyor. Cuma, bayram, mübarek gecelerde ancak namaz ile irtibata geçiyor veya cenaze, doğum ve hastalık gibi şükrü veya Rabb'im'in yardımına en çok ihtiyaç duyulan beşerî hallerde namazı hatırlıyor. Sonra yaş kemale erip, ecelinin ayak seslerini duyunca, kabir kapısının kendisi için de açıldığını hissedince, başta namaz olmak üzere ibadet hayatını daha derinden yaşamaya başlıyor. Fakat bu defa -şahsa göre değişir- mazide kalan 10-20-30 yıllık kılınmayan namaz gerçeği ile yüz yüze geliyor. İşte 'kaza namazı var mıdır' sorusu burada kendini gösteriyor. Yoksa zaten ibadet hayatına devam eden bir insanın uyuma, hastalık, unutma gibi sebeplerle kılamadığı üç-beş vaktin kazasından sanırım kimse bahsetmiyor.

Kur'an'da açık, sarıh ve net kaza namazı, onun bir yükümlülük olduğundan bahseden ayet yoktur. Sünnete gelince lihikmetin yani ihtimal ümmetine örnek olması sebebiyle Efendimiz'in iki defa uyuma, bir defa da Hendek Savaşı'nda 4 rekatlık namaz kılacak vakit dahi olsa cepheyi terk edecek bir zaman bulamaması nedeniyle kazaya kalmış namazı vardır. Allah Rasulü (sas), hepsinde de hemen namazlarının kazasını kılmıştır. Bu delilleri değerlendiren mezhep alimleri ise kaza namazının gerekliliğinden dem vurmuş, müzakerelerini kaza borcu olan nafile kılabilir mi-kılamaz mı sorusu üzerinde yoğunlaştırmışlardır. Dikkat edin, müzakereye konu olan -betahsis tartışma demiyorum- kaza namazının meşruiyeti değil, kaza borcu olanın revatip sünnetler dahil nafile kılıp-kılamayacağı ile alakalıdır.

İbni Teymiyye ve talebesi İ.Kayyim el-Cevziyye'nin "kasten terk edilen namazın kazası yoktur" görüşlerinin, İslam'da kaza namazı yoktur görüşüne delil olarak gösterilmesi yanlış bir yaklaşımdır. Çünkü ne Efendimiz'in (sas) hayatında ne de sahabede kasten terk edilen bir namaz örneği yoktur. Günümüzde kaza namazı var mıdır sorusunu soranların namazı terki kasdî değil, ihmal, tembellik, namaz alışkanlığı, yanlış yorumladıkları meşguliyet ve başta söylediğimiz namaz şuurunun yokluğu faktörlerine dayalıdır.

İslam'ın cahiliyyeye yani İslam öncesi hayata ait yanlışlıkları, hataları silip süpürmesi, Hak katında sorguya tabi olmaması ile alakalı hadisin kaza namazlarının yokluğuna delil olarak kullanılması da tekellüflü bir tevildir. Bu, doğuştan Müslüman, İslamî bir terbiye almış, belli bir dönem namaz, oruç gibi ibadetleri kesintili de olsa devam ettiren Müslüman'ı, önceki hayatında müşrik, kâfir veya Hristiyan, Yahudi, Budist başka bir dine mensup insanla eşdeğer tutma demektir. Başka bir ifadeyle, İslam gayrimüslim birisini ibadetle mükellef tutmamakta, içki, kumar, zina dahil İslam'a göre haram amellerinden dolayı hesaba çekmemektedir. Hadiste anlatılan kişiler bunlardır.

Sonuç; kaza namazının varlığından ziyade kaza namazı olan nafil namaz kılmalı mıdır, bunu konuşsak daha isabetli bir iş yapmış oluruz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Din, yaşanan en büyük hakikattir

Ahmet Kurucan 2008.02.28

Bu köşenin takipçileri biliyor ki zaman zaman fûruu fıkıhın dışına çıkıp usul kapsamı içinde mütalaa edilebilecek genel değerlendirmelere yer veriyoruz.

Geçenlerde yayınlanan kolaylık ve zorluk yazısına gelen okuyucu e-maillerinden hareketle bir hususu tekrar dile getirme ihtiyacı hissettim. Söyle ki: Bizim fıkıh müdevvenatımız çok zengin bir bilgi ve kültür mirasıdır. Müslümanlar olarak hayat tarzımızdan düşünce sistemimize kadar her şeyimizi etkilemiştir bu miras. Batılılara göre işin en garibi ve en zor anlaşılan yanı zaten bu mirasın bizi hâlâ etkiliyor olmasıdır. Hem de ortalıkta hiçbir resmî ve zorlayıcı bir faktör olmamasına rağmen. Şöyle düşünün, 15 asır önce Bağdat'ta, Medine'de, Mısır'da yaşamış, kendi çizgisinde Kur'an ve sünnet adına yorumlar ortaya koymuş bir alim, bugün İslam coğrafyasından başlayıp bütün dünyada bulunan her bir Müslüman'ın namazından orucuna, ticaretinden miras taksimine kadar hâlâ görüşlerine müracaat edilen kaynak makamındadır. Bir Batılının bunu anlaması hakikaten zor. Zaten bu zorluk sebebiyle olsa gerek, Müslüman'ı anlama, onun düşünce ve amel yapısını bir yere oturtma adına yapılan çalışmalarda, mezkur müdevvenat nazara alınmıyor ve buna bağlı olarak yanlış sonuçlara ulaşıyor.

Ancak asıl mevzu; acaba bu müdevvenatta yer alan her bir hüküm teorik midir yoksa pratiğin içinden mi neş'et etmiştir? Söz gelimi İmam-ı A'zam, yorumlarını sadece masa başında çalışarak mı, yoksa bununla birlikte hayatın içinde insanlardan bir insan olarak yaşarken mi ortaya koymuştur? Elbette ikincisi. Çünkü din yaşayan ve yaşanan bir gerçektir. Dolayısıyla insanın fıtratı icabı ihtiyaç duyduğu ve iliklerine kadar yaşadığı/yaşayacağı gerçeği, gerektiğinde yeniden yorumlarken, hayatın içinde olmak hatta ihtiyaç duyulan alanın içinde bulunmak şarttır. Eşyanın -buna ilmin de diyebilirsiniz- tabiatı bunu gerektirmektedir.

Bizler o dönemlere nisbetle çok farklı hayat şartları altında yaşıyoruz bugün. Selefin hayal dünyasına dahi misafir olmayan ve olma ihtimali de bulunmayan nice sorunlarla karşı karşıyayız. Yabancı kültürlerin ezici, başkalaştırıcı ve dönüştürücü hegemonyasını sürekli sırtımızda hissediyoruz. Kendimiz olmanın, dinî ve millî

kimliğimizi korumanın mücadelesini veriyoruz. Bu şartlar altında yapılacak en güzel şeylerden biri, sorunlardan kaçmak yerine onlarla yüzleşmektir. Dinî açıdan sorunlarımıza çare bulmak için, mazinin bizleri mest u mahmur eden, "bir zamanlar biz neymişiz!" dedirten altın sayfaları arasında dolaşmak fayda sağlamayacağı gibi, mevcut durumdan hareketle ürkek, korkak, kaçak vaziyet takınmak da fayda sağlamaz. Bugün haklı olarak göklere çıkarttığımız, gönül huzuruyla arkalarından gittiğimiz selef-i salihînin hareket tarzıdır bu aynı zamanda; hayatın içinde sorunlarla yüz yüze yaşama. İşin sırrı burada.

Şunu kabullenmeliyiz; eğer sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel arka plan şartlarına bir bütün olarak bakmaz ve onlarla kendi değerlerimiz istikametinde usulünce yüzleşemezsek, onlar tarafından yönlendiriliriz. Çünkü tabiat boşluk kaldırmıyor. Açık ve net; ya hayata özne olur onu yönlendirirsiniz, ya da nesne olur yönlendirilirsiniz. Hem de rüzgârın önüne katıp savurduğu yaprak gibi. Üçüncü bir yol yok. Birinci ihtimalin bizi sokacağı kulvarda önümüz açık. İkinci ihtimal ise çıkmaz sokak.

Kim yapacak bunu? Tabii ki herkes. İnsanlığın kaderini kendi kaderi gören her fert. Ama topluma önderlik eden kişilere düşen görev daha büyük. Çünkü onlar, parçada bütünü, bütünde parçaların hepsini görebilen kişiler. Çünkü onlar, resmin bir tek karesine değil, belki bütün zamanları içine alan tüm karelere birden bakan insanlar. Çünkü onlar, dünü bugünle, bugünü yarınla birlikte gören önderler. Çünkü onlar biliyorlar ki bütünü ihmal eden parçacı yaklaşım da, parçaları nazara almayan bütüncül yaklaşım da eksiktir, sakattır, yanlıştır. Şahsen hayatın değişik alanlarında ve değişik seviyelerde topluma önderlik eden insanların böyle olması gerektiğine inanıyorum. Ya siz?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dinde reform ve basın

Ahmet Kurucan 2008.03.06

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın sahasında uzman 100'e yakın öğretim görevlisine yaptırdığı hadis külliyatı ile alakalı çalışmanın BBC tarafından "reform, İslam'da devrim" gibi söz ve yorumlarla kamuoyuna duyurulması her nedense Türk basınının çok dikkatini çekti ve günlerce süren yayınlar yapıldı.

"Bu ilgi neden" sorusuna cevap olarak ortaya konulan "BBC'de yer alan böylesi bir haber ve yorumun, Türk basını açısından haber değeri vardır" şeklindeki izahlar ise şahsen benim kalbimi tatmin, zihnimi iknaya yetmedi. Çünkü çalışmanın mahiyetini, 3-4 yıla uzayan mazarini bilmeden yapılan yorumlarda dile getirilen cümleler şunlar: 'Hadislerin ayıklanması', 'Hadislerin ılımlı İslam çerçevesinde yorumlanması', 'Siyasetle ilişkilendirilmesi', 'Hadis alanında reform yapılması', 'Hadislerin 21. yüzyıla uyumlu hale getirilmesi', 'İslam'ın teolojik temellerinde değişikliğe gidilmesi' vb. Tenkid mi takdir mi apaçık belli olmamakla beraber tribünlere oynayan ve tenkid yönü ağır basan bu haber ve yorumlara Diyanet İşleri Başkanı Bardakoğlu ile yapılan röportajlardaki soruları da ilave etmek gerek. İşte bunlara bir bütün olarak ama önyargısız biçimde bakan herkes "haber değeri vardı, onun için..." açıklamasına inanmayacaktır.

Şöyle düşünüyorum; yıllardan, asırlardan beri İslam'ı vicdanlara hapis etmeye çalışan, onun sosyal hayattaki görüntüsünden rahatsız olan kişiler, gruplar, sistemler tarafından arzu edilen şey değil miydi "İslam'da reform"? O halde bu rahatsızlık niye? Eğer düşünce namusu ve istikametine sahiplerse yapmaları gereken şey Diyanet'i böylesi bir çalışmaya -çok geç kalmış da olsa!- öncülük ettiğinden dolayı kutlamalarıydı. Üstelik bu tür bir haberi atladıklarından, BBC'ye kaptırdıklarından dolayı Ankara muhabirlerini, yöneticilerini sorguya çektikleri haberini manşetlere taşımalarıydı.

Konumuz bu değil; ama buradan hareketle sorulan dinde reform ile alakalı bir ayrıntıya kısaca temas etmek. Reform, İngilizcede sözlük manası itibarıyla ıslah etmek, düzeltmek demek. Eğer reform, re-form şeklinde yazılıp okunacak olursa 'bir şeye yeni bir form, yeni bir şekil vermek' manasına geliyor. Bir başka ifadeyle değişmez, evrensel ve aslî bir değere/değerlere, değişen sosyal, kültürel, siyasî vb. arka plan şartlarına bağlı olarak yeni bir form kazandırma demek. Bu, zaten İslam'da ihtiyaç olduğunda müracaat edilen bir ameliye. "Sabit din, değişken şeriat" ile anlatılan, anlatılmak istenen de bu. Bu ameliyeyi yapmada kullanılan metodun adı ise herkesin bildiği gibi içtihad. Onların reform dediği zaviyeden baktığımızda ise yapılan bu ameliyelerin toplamına tecdid diyoruz.

Ama ıslah, düzeltme anlamındaki reform'a gelince, malum Hristiyan dünyada Protestanlığın doğmasına sebebiyet veren, Katolik mezhebinin mevcut siyasî ve itikadî konumundan eden çalışmalara verilen genel isim bu. Sadece çalışma değil, binlerin-yüz binlerin öldüğü mezhepler arası savaşların da başlangıç noktası. 15. asırda Almanya'da Martin Luther ile başlamış, 17. yüzyılda zirve yapmış, hatta bir bakış açısına göre günümüze kadar da devam etmiş ve ediyor Hristiyanlıkta/dinde reform. İşin aslına bakılacak olduğunda kelimenin hakiki anlamıyla yapılan şeyler gerçekten reform. Katolikliğe karşı itikattan pratiğe kadar uzanan Allah inancı, Papa'nın yanılmazlığı, teslis/üçleme, ruhu'l kudüs, günahların affı vb. konularda çok keskin, çok net ayrılıkların/aykırılıkların söz konusu olduğu bu düzeltmelere reform denilmesi kadar tabii bir şey olamaz.

Bu manada bir reforma İslam dininin sabit, evrensel ayaklarını teşkil eden Kur'an ve sünnetin ihtiyacının olmadığı muhakkak. Buna rağmen mezkur hadis çalışmasında olduğu gibi yapılagelen çalışmalara yazılı ve görsel medyada hemen reform adı verilmesi meseleye Hristiyanlık perspektifinden bakıldığını göstermektedir. Zaten Batı'nın kendi içinde kendini anlamak, kendi tarihsel serüvenini ifade etmek için ürettiği kavramlarla İslam anlaşılmaya çalışılınca bundan daha öte bir manzara ortaya çıkmaz. Keşke bizdekiler Batı'ya kıldıkları kadar kendi tarihlerine ve değerlerine de nigâh-ı âşinâ kılsalardı. O zaman bu türlü hataların içine hiç düşülmezdi!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Şarkılarda isyan ve tekfir

Ahmet Kurucan 2008.03.13

"Yıllardır soruyorum bu soruyu kendime; Allah'ım bu dünyaya ben niye geldim?" "Yazıklar olsun, yazıklar olsun! Kaderin böylesine yazıklar olsun!"

"Ben mi yarattım, ben mi yarattım? Derdi ızırabı ben mi yarattım? Günah zevk olmuşsa, vefa yorulmuşsa, düzen bozulmuşsa, ben mi yarattım?"

Bazı şarkı sözleri bunlar. Mevzu ise, böylesi Rabb'in hükmüne, kadere inkâr ve isyan kokan sözlerin yer aldığı şarkıları, türküleri dinlemenin dinî hükmü. "Sanat sanat için midir?"den "İslamî eğlence ve müzik" anlayışına ve onun sınırlarına, "elfaz-ı küfr" yani insanı küfre sokan sözlerden, onun lazımı sayılan "tekfir"e kadar uzayan çok çeşitli yönleri var bu konunun. Soru sadece tekfir ile sınırlandırıldığı için, cevabı da o çerçevede tutmaya çalışacağız.

İman, en genel anlamda kalbin tasdiki ve dilin ikrarı ile sabit olan, izhar edilen bir olgudur. İman edilen şeyleri pratik hayata yansıtma, literatürdeki isimlendirmesi ile "amel" ise, ehl-i sünnete göre imanın göstergelerinden "olmazsa olmazlarından" değildir. İslam düşünce tarihinde uzun tartışma ve müzakerelere konu olan bu husus, aslında iki cümle ile geçirilecek kadar basit değildir. Onun için gazete makalesi içinde mevzunun bu yönüne

girmeye gerek yok; fakat cevabın sağlam bir zemine oturtulması için bu kadarlık olsun meselenin hatırlanması şart.

Kâmil manada iman etmiş bir insan, Allah'ın ezelde takdir buyurduğu müsbet veya menfi hiçbir şeye karşı gelmez. Klasik söylem içinde "gassalın elinde meyyit gibi" kendini kaderin suları içine bırakır ve yüzer. Yunus diliyle Rabb'in Cemalinden veya Celalinden gelen vefaya da, cefaya da safa nazarıyla bakar ve hayatını itiraz etmeden yaşar. Fakat bu, cebriyeciler misali iradeyi bütün bütün nefy ve inkâr anlamını taşımaz. Mümin hadiselerle mazi açısından böyle baksa da geleceğe iradesi açısından bakar. İster cüz'i irade, ister meyelan, isterse meyelanda tasarruf deyin, son tahlilde kâmil mümin düşünceden amele kadar her şeyini iradesi ile belirler, tercihini kendisi yapar. Zaten ahirette mesul tutulmanın, cennet veya cehennemi hak etmenin, dünyanın ahiret adına bir imtihan meydanı olmasının sırrı da buradadır.

İşte kâmil ve şuurlu mümin, Rabb'in külli ve muhit ilmiyle tesbit buyurduğu ve neticede kaderini inkâr, O'na isyan anlamını taşıyan sözleri ağzına almaz, alamaz ve almamalı. Zira inanç, bir müminin sahip olduğu en önemli definesidir ve onun her şeye rağmen korunması gerekmektedir.

Bunları çeşitli saiklerle dile getirenler, tekfir edilebilir mi meselesine gelince; öncelikle tekfir, başkasını İslam inancına aykırı inanç, söz ve davranışlarından dolayı kâfirlikle itham etme demektir. Bu alabildiğine basit, çalakalem ve herkesin verebileceği bir hüküm değildir. Halk tabiriyle "ince eleyip, sık dokunması" gerekli olan bir alandır o.

İki; nesir, nazım yoluyla dile getirilen inkar ve isyan kokan düşüncelerin uzadığı noktayı bilip-bilmeme, bu çerçevede hükme varırken dikkate alınması gereken ikinci husustur. Zira "lüzum-u küfr değil, iltizam-i küfr, küfrü gerektir." Yani dıştan bakıldığında insana kâfir dedirtecek söz ve davranışları söyleme/yapma değildir, insana kâfir damgasını vurdurtacak olan. Aksine söylenen söz ve yapılan davranışın küfür olduğunu bilme, inanma ve benimsemedir. Dolayısıyla bu tür sözlerin yer aldığı şarkıları, türküler söyleyenlerin belki de hepsi veya büyük çoğunluğu bu manada meselenin farkında değildirler. Kaldı ki bunları kaleme alanların içinde bulundukları halet-i ruhiye de ayrıca düşünülmeli. Nitekim bunlar, lihikmetin başa gelen musibetlerden bunalmış bir ruh halinde dile getirilmiş olabilir.

Üç; ilk paragrafta iktibas ettiğimiz veya "Gülmeyecek bu yüzü neden verdin ya Rab! Ya birazcık neşe ver, ya beni baştan yarat!" ya da ""Mevlam birçok dert vermiş, beraber derman vermiş. Bu onulmaz yareme, neden ilaç vermemiş?" vb. sözler, inkâr ve isyan zaviyesinden ele alındığında hepsi aynı seviyede değildir.

Sonuç olarak, mümin böylesi her tarafından şüphe kokan ortamlardan uzak durmalı ama bunlardan dolayı da besteci, güfteci, yorumcu ve dinleyicisi ile hiç kimseyi tekfire yeltenmemelidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Din-kent ve cemaat

Ahmet Kurucan 2008.03.20

Bir itiraf ile başlayayım; kitap elime çok geç ulaştı. Buna gündelik işlerin yoğunluğu ve salim kafa ile okuma ısrarım da eklenince kitabı ancak bitirebildim. Ali Bulaç Bey'in "Din-Kent ve Cemaat Fethullah Gülen Örneği" isimli kitabından bahsediyorum.

Bazı kitaplar vardır, konusu size kendini okutturur. Bazı kitaplar da vardır ki; konusu ne olursa olsun yazarı okutturur. Bu kitap her ikisini üzerinde cem etmiş; Fethullah Gülen hareketi ve Ali Bulaç.

Hem ilahiyatçı hem de sosyolog kimliği ile düşünce dünyamızda oldukça önemli bir yere sahip olan yazarın bu çalışması, hem toplumu hem de hareketi farklı bir perspektiften, şimdiye kadar çok da ele alınmayan yanları itibarıyla değerlendiriyor.

"Ulus-devlet ve sekülerleşmenin" bizim gibi ülkelere bir anlamda dayatıldığı modern dönemlerde ekonomik, kültürel, sosyal ve dinî yapımız çok farklı bir karaktere bürünmüştür. Halbuki topluma dayatılan bu zihniyet, vicdanlara hapsedilmek istenen din, millî kimliğimizin en belirgin vasfını tayin eden kültür, örf-âdet ve gelenek olarak sosyal hayatımızın ayrılmaz parçası haline gelmiş değerlerimizle katiyen uyuşmamaktadır. Fitrî ve tarihî uyuşmazlık ile hâkim gücün dayatması karşı karşıya gelince ortaya ister istemez çatışmalar, bölünmeler çıkmıştır. Nasıl çıkmasın ki; bir tarafta dinî, millî ve tarihî değerlerini korumayı varlık gayesi sayanlar, diğer tarafta sahip olduğu idarî ve siyasî gücü bu uyumsuz değerleri topluma dayatmada kullananlar. Redd-i miras bu dayatmacı zihniyeti özetlemede kullanılan enfes bir tabirdir. Bugün içinde bulunduğumuz süreç de maalesef bu redd-i miras zihniyetin ürünüdür.

Mezkûr zihnî ve fikrî çatışma ortamında diğerleri kendi kulvarlarında yol alırken, değerlerini korumayı varlık gayesi sayan insanlar da değişen demografik, siyasî, kültürel ve ekonomik yapı içinde belirledikleri yeni formlarla kendilerini ifadeye durmuşlardır. Devletin yanında, gerektiğinde sosyal devlet ilkelerinin pratiğe taşınmasında ona yardım eden, genel-geçer evrensel değerlere muhalif davranıldığında ya da ideolojik dayatmalar söz konusu edildiğinde de devletine sivil tarzda muhalefet eden yapılar zuhur etmiştir bu süreçte. Gülen hareketi, işte bu bir cümle ile ifade edilen kulvarda yerini alan sivil destek veya muhalefeti bünyesinde barındıran bir harekettir.

Ali Bey'in ifadesiyle "dinin belirleyici, modern şartların da etkileyici" rolünü dengeleyerek insanımıza her şeye rağmen dinî, millî ve insanî kimlik kazandırıyor bu yapı. Ne mazi destankârlığına, ne bugün içine düşülen felaketten kaynaklanan çığırkanlıklara ne de gelecek adına ümitsizlik feryatları ile velvelelere yol var bu yapıda. Aksine mevcudu olduğu gibi kabullenme, kendi değerlerine nihayetsiz bağımlılık içinde onları yeniden okuyup çağın şartları içinde yeniden yorumlama, kendini yeniden üretme var. Bireyselliğin inkarı yok, aksine "bireyin çiçek açması" ve yeni bir insan olması var. Eğer iddialı bulduysanız bu tesbiti şöyle değiştirebiliriz; yeni insanların doğmasına zemin hazırlıyor. Başka ülkelerde örneğini çok sık gördüğümüz üzere devlete karşı protesto, güç, silah, isyan, ayaklanma yok; tahrip değil tamir esas alınıyor. İktisadî şartların zorlaması ile gerçekleşen zorunlu göçler ve bunun oluşturduğu sosyalleşme ihtiyacı karşılanıyor. Ne kadar karşıladığını bugün gelinen nokta açıkça gösteriyor.

Bir Batılı araştırmacı "Neden Gülen hareketi?" sorusuna, "Toplumsal hareketleri inceleyen hiçbir sosyal bilimci Gülen hareketine gözlerini kapatamaz" demişti geçenlerde. Sosyolog ve toplum bilimci kimliği ile Gülen hareketine içeriden bakan Ali Bulaç, yaptığı bu çalışma ile sözü edilen tesbiti doğruluyor. Hocaefendi'nin aydın-ulema kimliğini şahsında cem'i gibi bazılarına daha önceden âşîna olduğumuz görüşleri ile beraber yedi ayrı bölüm halinde Hocaefendi ve hareketin incelendiği bu kitap, yerli aydınların da Batı dünyasındaki meslektaşları gibi önyargılardan, aleyhteki propagandalardan uzak, objektif bir gözlükle hareketi değerlendirebildiğinin bir göstergesidir. İlk değil elbette, son da olmayacaktır umarız.

Şu an itibarıyla ülkemiz şartlarında bir cesaret örneği sayılan ve hareketi "Türkiye'nin, küreselleşmeye karşı verdiği tek cevap" olarak niteleyen bu çalışmanın hak ettiği ilgiyi göreceğine inancım tam.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Adak ve cimrilik münasebeti

"Adak hiçbir şeyi değiştirmez, hiçbir fayda sağlamaz, adakla cimrinin malı azaltılmış olur." (Buhari, Eymân, 26, 27; Nesai, Eymân, 29, 41) hadisinin izahı istikametinde sorulan bir soruya cevap arayacağız bu yazıda.

Türkçemize adak olarak geçen, Arapça orijinal haliyle "nezr", fıkıhı açıdan insanın dinen mükellef olmadığı bir şeyi yapmaya ahd etmesi, Rabb'isine söz vermesidir. Nezr, gerek İslam öncesi dinler gerekse İslam'da ayet ve hadislerle yeri tesbit edilmiş, Hz. Peygamber dönemi başta olmak üzere bugüne kadar devam edegelen süreçte uygulanmıştır. Dolayısıyla meşruiyeti konusunda bir problem yok.

Nezrin (adak) yeminle irtibatı vardır. Çünkü tahakkukunda yapılması üzerine verilen söz yerine getirilmediğinde, bu söz verme (adak/nezr) keffarete konu olur. Nezrin sonucu ile alakalı bir konu bu gördüğünüz gibi; ama meselemiz bu olmadığı için mezkur bir cümle ile iktifa ediyoruz.

Bugün Anadolu'da adak dendiği zaman anlaşılan ve uygulanan oruç tutma, ilave maddi yükümlölükler üstlenme türünden şeylerdir. "Oğlum askerden dönünce, çocuğum sünnet olduğunda, şu hastalıktan kurtulduğumda, final imtihanlarını geçtiğimde..." listeyi uzatabiliriz. Ne olacak bunlar gerçekleştiğinde? "Bir kurban keseceğim, 10 tane fakirin karnını doyuracağım, bir kamyon kömür dağıtacağım, 3 gün nafile oruç tutacağım vs..." Gördüğünüz gibi tarifte olduğu şekliyle kişi, dinen mükellef olmadığı, farz, vacip kategorisi içine girmeyen bir ameli yapmaya söz veriyor; ama bunu bir şarta bağlıyor.

Pekala amelin şarta bağlanması, Allah ile pazarlık manasını taşır mı? "Sen bu sonucu hasıl et, ben de bunu yapayım" demek değil midir bu? Ya da kurban kesme, fakirlere yardım, oruç tutma sözünün kadere tesiri var mıdır?

Başta aktardığımız hadis, adağın kaderi değiştirmeyeceğini, hiçbir fayda ve zarar sağlamayacağını açıkça beyan ediyor. Bu açıdan haşa! Allah ile pazarlık manasını taşımaz. Zaten hakiki imanı elde etmiş bir Müslüman, hayrın ve şerrin Allah'tan geldiğini bilen, cefasına da safasına da vefa ile mukabele eden bir müminin, böyle bir şeyi rüyasında görmesi bile düşünülemez.

Madem öyle; adağın meşru kılınmasının hikmeti nedir denecek olursa; tek kelime ile şükürdür. Hastalıktan şifa bulma, sağ-salim askerden dönme, okulu bitirme, sağlıklı bir çocuğa sahip olma vb. adağa konu edilen sonuçların hepsi, sebepler dünyasında yaşayan insanın çalışması ve gayretine irtibatlandırılmış Allah'ın lütfu ve ihsanıdır. İşte bu lütuf ve ihsanlara nâil olan kişinin Rabb'isine karşı farklı bir dille yaptığı şükürdür adak.

Ama meseleye bu zaviyeden bakmayan, adağın kaderi değiştirebileceği inancında olan, imanın tahkik tepelerinde değil de, taklit derelerinde yüzen kişiler için aynı şey geçerli olmayabilir. Nitekim şarta bağlı infak adağında bulunan bir mümin, muradına erdikten sonra adağını yerine getirecek ve malından bir şeyler eksilecektir. İşte hadisin anlattığı ve cimri dediği kişiler bunlardır. Halbuki onun sözünü verdiği adak vesilesi ile o şeyin tahakkuku arasında illiyet münasebeti yoktur. Varlığını düşünmesi sadece bir zandan ibarettir. Zan ise adı üzerinde zandır, kesin bilgi değildir. Dolayısıyla adakta bulunma veya bulunmama neticeyi değiştirmeyecektir.

Hadiste sözü edilen Müslüman'a cimri denmesi, o vasfının ön plana çıkartılması çok dikkat çekicidir. Cimrilik ve cömertlik hem Kur'an hem de hadislerde değişik vesilelerle defalarca ele alınmış, cömertliğin ve cimriliğin hem halk hem de Hak katındaki yeri anlatılmıştır. Cimrilik bu beyanlardan anlaşılan toplam mana içinde katien mümin vasfı değildir. Bir hadisin beyanları içinde helalleri haram sayma, haksız yere insanların birbirlerini öldürmesi, önceki ümmetlerden birçoğunun helakine bizzat vesile olan (Müslim, Birr, 56) kötü ahlak kategorisindeki bir ameldir cimrilik. Bu açıdan hadis, adak/nezrin yanıbaşında gayr-ı İslamî bir vasfa dikkat çekmesi açısından da çok önemlidir.

Din değiştirmeye provokatif bir yaklaşım

Ahmet Kurucan 2008.04.03

Mehdi Allam 55 yaşında. Mısır doğumlu. Müslüman ama kendi ifadelerine göre "hayatı boyunca İslam'ı hiç yaşamamış. Mekke'ye yönelerek 5 vakit namaz hiç kılmamış. Ramazan'da hiç oruç tutmamış". Katolik bir bayanla evli, gazeteci ve İtalya'da yaşıyor.

İslam ile alakalı haber-yorum, haber-izlenim ve haber-değerlendirmelerin aranan ismi.

Kısaca aktardığımız bu bilgilerde ihtimal, köşe yazısına mevzu olabilecek bir nokta bulamadınız. Çünkü alabildiğine sıradan, dünya genelinde yüzlerce başka örneği gösterilebilecek bir insan portresi çünkü.

Devam edelim; Müslümanların yaptığı terörist eylemlerinin bütününe karşı, özellikle Filistin'de masum İsrailli sivillerin ölümü ile sonuçlanan intihar saldırılarına yönelik aleyhte beyanları var.

Burada da bir problem yok. Çünkü bu çerçevede görüş ve düşüncelerini belirten, sıradan Müslümanların ötesinde ayet ve hadislerle bu görüşleri temellendiren birçok İslam alimi var.

"İslam aslî değerleri içinde kötülüğü barındıran, fizikî şiddet yanlısı, tarihî çarpışmalar, mücadeleler, savaşlar.." ve devam ediyor bu çizgideki görüşlerine. Ne teorik değerler, ne de pratik alana dökülmüş, ete-kemiğe bürünmüş tarihimiz itibarıyla kabullenilmesi imkânsız olan bu görüşlerde, kabullenmesek de problem yok diyelim. Çünkü Mehdi'nin şahsî görüşleri bunlar. Tarih boyunca İslam aleyhine bundan çok daha kötü nice düşünceleri seslendirenler oldu ve hâlâ oluyor. Bu da onlardan bir diğeri. Düşünce ve ifade hürriyeti deyip geçelim.

Mehdi "Çok Yaşa İsrail" adlı bir kitabın yazarı. Bu yüzden "Müslüman Siyonist" lakabı takılmış kendisine. 2006 yılında "iki kültür arasında hoşgörünün ve anlaşmanın artması için yaptığı kesintisiz çabalardan" açıklaması ile 1 milyon dolarlık Dan David ödülüne layık görülmüş bu çalışmasından dolayı.

Pekala bunda bir problem var mı? Genelde hayır! Çünkü ortada üzerinde belki de yılların gayretini, çabasını, ilmini, alnının terini yansıtan emek mahsulü somut bir eser var ve bu eser birileri tarafından ödüle layık görülmüş.

Hiç tatbik etmediği İslam'dan ayrılıp Hristiyan olmasına ne diyeceğiz? Hristiyanlığa geçiş töreninde Kardinal Giovanni'nin dediğinden öte bir şey dememiz mümkün değil. O diyor ki: "Din değiştirme şahsî bir iştir. Umarız bunu İslam dünyası olumsuz yorumlamaz." Kur'an başta hadis ve bunlardan muktebes dinî ahkâm da bize bunu söylüyor; din, ferdî ve iradî tercihin rol oynadığı, zorlamanın, baskının yerinin olmadığı kabul veya reddin alanıdır. Dolayısıyla fiilî ve aktif olarak İslam ve Müslümanlara saldırı söz konusu olmadığı müddetçe din değiştirmeye biz de bu perspektiften bakıyoruz. Nitekim Mısır Müftüsü Ali Cuma'nın konuyla ilgili geçen seneki açıklaması gazetelerde yer aldı: "Din değiştiren Müslüman'a dünyevi bir ceza uygulanmaz. Onun hesabı uhrevidir." Gördüğünüz gibi burada da bir problem yok.

Ama halkımız arasında kullanılan enfes tabirle "nüfus kâğıdı Müslümanı" olan birisinin Hristiyanlığa geçiş töreninin Papa başta Katolik dünyasının en üst düzey yöneticilerin katıldığı bir törene denk getirilmesi ve kutsamanın bizzat Papa tarafından yapılması, bunun Vatikan'ın resmî televizyonunda canlı yayınlanmasına ne diyeceksiniz?

Bence bunda da bir problem yok, ama bunu problem olarak algılayabilir çokları. Çünkü din değiştirme özelinde parçalı İslam dünyasının inanç ve hukukî uygulamaları değişik. Bunun bilinmemesi düşünülemez. Dolayısıyla gündeme bu şekliyle getirilen sıradan bir din değiştirme hadisesi, çok farklı boyutlara taşınabilir. Nitekim yapılan uyarılar böyle bir beklenti içinde olduğunu doğruluyor. O zaman burada 'İyi niyet nerede?' diye sorma hakkımız olsa gerek.

Papa törende yaptığı konuşmada "...bu yüzden inanç, barış ve uzlaşma adına bir güçtür. İnsanlar arasındaki uzaklık bununla kapanabilir. Tanrı'dan dileğimiz bu uzaklığı yakınlaştırmasıdır." diyor. Böylesi provokatif yaklaşımla Papa'nın arzusu gerçekleşebilir mi? Ne dersiniz?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

"İslam; Allah adına şiddeti kınamak!"

Ahmet Kurucan 2008.04.10

İzninizle fıkıh eksenli yazıları kaleme aldığımız bu köşede bugün bir konferansı, "olan" ile "olması gereken" zaviyelerinden değerlendirmeye çalışacağım.

Oklahoma'da Dinlerarası Diyalog Enstitüsü ile Oklahoma Üniversitesi'nin başını çektiği, yerel bazı kurumların da desteklediği uluslararası bir konferans yapıldı geçen hafta sonu. Konu "İslam özelinde Allah adına yapılan şiddeti kınamak". Yerli-yabancı, müslüman-gayrimüslim ama hepsi sahasında uzman kişilerden oluşan oldukça seçkin bir konuşmacı kitlesi vardı. Bir güne sığdırılmaya çalışılan 16 tebliğ, sabah ve öğleden sonraki açılışlarda yapılan özel konuşmalarla muhteva daha da zenginleştirildi. Konferansı anlatmak bir dizi veya dosya çalışmasını gerektirir. Onu başka bir fasla bırakarak 'olan'a ve 'olması gereken'e geçelim.

Şöyle düşünüyorum; başlıktan da anlaşılacağı gibi böylesi akademik aktiviteler aslında İslam dini mensuplarının kendilerini özeleştiriyeye tabi tutmaları için hazırladıkları zeminlerdir. Bu özeleştirme zemininde herkes eteğindeki taşı dökebilir, düşüncelerini, kanaatlarını dile getirebilir; yeter ki söyleyecek sözü bulunsun ve bu söz uzmanının ağzından çıksın, hakaret içermesin, problemin kemikleşmesine değil çözümüne katkıda bulunsun.

Nitekim öyle oldu; Müslüman ilim adamları teorik temeller, tarihî ve güncel gerçekler zaviyesinden ele aldıkları konuşmalarında özellikle Batılıların yanlış anladıkları "onları nerede bulursanız öldürün" gibi yerlerin doğru izahlarını yaptılar, intihar saldırıları misali kelimenin tam anlamıyla yanlış olan yanlışlıkların da yanlış olduğunu dile getirdiler. Bir manada müdafaa ve özeleştirme ekseninde gidip gelen söz konusu konuşmaların hem de Müslümanlar tarafından dile getirilmesi bize çok şeyler kazandırıyor.

Her şeyden önce bu tür yaklaşımlar, karşı cephede yer alanları insafa davet ediyor. Özellikle ötekini anlama gayreti içinde bulunanlar, bu yaklaşımdan ciddi etkileniyor ve kendi inanç değerleri ve tarihleri ile hesaplaşmaya başlıyorlar. Nitekim bazı konuşmacılar hem İncil ve Tevrat'ın masaya yatırılacağı, hem de Haçlı seferlerinden yüzyıllar süren mezhep savaşlarına, oradan sömürgecilik geçmişlerine kadar teorik ve tarihî açıdan benzeri bir özeleştiriyi kendilerinin de yapması gerektiğini vurguladılar. Batı medyasının terörist dediği kişilerin, onlara reva görülen politikalar zaviyesinden bakıldığında hürriyet ve bağımsızlık savaşçısı, Irak'ta kitle imha silahları değil, petrolün egemen unsur olduğu gerçeklerini Batılı uzmanların ağzından dinledik. Bunlar az bir kazanım olmasa gerek!

Bir başka kazanım; şu ana kadar bizi hep kendilerinden yani Doğu dünyası üzerinde çalışan oryantalist ağızlardan dinlemiş insanlara, bizi bizim anlatmamızdır. Ötekini ötekinin ağzından dinlemek her zaman insanın

daha doğru bilgi edinmesi, karşılıklı ilişkiler adına daha doğru politikalar belirlemesinin temel noktalarından biridir. Nitekim anlatılan mevzular sonunda 'hiç böyle düşünmemiştik, bu zaviyeden bakmamıştık' diyen, sunumlar esnasında sürekli not alan katılımcıların varlığı bu kazanımı açıkça ispatlamaktadır.

Yeterli mi? Elbette değil. Zaten 'olan' ile 'olması gereken' ayrımını bu yüzden yaptık. Bir dinin anlaşılmasında olgusal diyebileceğimiz fenomolojik ve empatik yaklaşımlardan söz edilir sosyal bilimlerde. Olgusal seviyede, o dini olduğu gibi anlama çabası esastır. Empatik yaklaşımda ise insanın ilgili dinin mensubu gibi kendini görmesi, görmeye çalışması ve hissetmesi esastır. "Günde beş vakit Rabb'ine ibadet eden bir kişinin masum insanların ölümüne sebebiyet vereceği, kesin intihar saldırısına girmesi mümkün değil. Bunun başka bir nedeni olmalı" sözü, empatik seviyede Müslümanları anlama gayreti adına alınan seviyeyi gösterir.

Etnosentrik bir zihin ve ruh hali ve bunun tabii uzantısı olarak hayat ve ötesine ait her türlü hakikatı kendi tekelinde tutmaya çalışan bir medeniyet ile karşı karşıya ve iç içeyiz. Bu dünyaya anlatacağımız çok şeyler var. Kat edeceğimiz mesafe oldukça uzun. Tevfik Allah'tan. Amenna; ama gayret bizden.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gayrimüslim bayanlarla evlilik

Ahmet Kurucan 2008.04.17

Din farklılığının nikah akdine tesiri, ihtimal 15 asırlık İslam tarihinin hiçbir döneminde olmadığı kadar önemli ve güncel bir konu. Tabii ki bunu önemli kılan, değişen dünya şartları.

Biliyoruz ki düne bedel bugün siyasî yapılanmalar din eksenli bir temel üzerine oturtulmuyor. Darü'l harb, darü'l İslam kavramları etrafından yapılan tartışmalar bunun göstergesi. Artık bugün etnik ve dinî ayrımların ön plana çıktığı toplum ve devlet yapılanmalarından büyük ölçüde söz edilmiyor. Özellikle Batı medeniyetine ait ülkelerde hangi dinî ve etnik kökene sahip olursa olsun vatandaşlık, toplumsal ve siyasal sözleşme şartlarını kabule bağlanmış. Bu ve benzeri ekonomik, güvenlik, özgürlük gibi nedenlerle olsa gerek, ABD ve Avrupa genelinde milyonlarca Müslüman yaşıyor. Din değiştirerek Müslüman olan dünün gayrimüslimleri ise ayrı bir faktör. Din değiştirdim diye memleketinden ayrılmayı düşünmeyen, dolayısıyla evlilik öncesi veya sonrası ama her halükârda kendi vatanında, kendi kültüründe, eşi, çocukları, akrabaları ve kendi insanıyla birlikte yaşayan, yaşamak isteyen, yaşamak zorunda olan ve sözün doğrusu yaşaması gereken büyük bir kitle var.

Tarafların cinsiyet ve ait oldukları dine göre çok geniş değerlendirmelere konu olan bu hususu sadece erkeğin Müslüman, kadının ehl-i kitap olduğu konum itibarıyla ele almaya çalışacağım. Bugün çoklarımızın bildiği bu evliliğin caiz olduğudur. Çünkü hükmü ayetle sabit. "... sizden önceki Ehl-i kitaptan hür ve iffetli kadınlar da, mehirlerini verip nikâhladığınızda size helâldir". (Maide, 5/5) Sizin de dikkatinizi çekti mi bilmem ama ayeti dikkatlice bir daha okuduğunuzda göreceksiniz; ortada bazılarının gözünden kaçırdığı bir ayrıntı var; ehl-i kitap ama hür ve iffetli olması şartıyla. Hürriyet, sosyal statü adına ortaya konan bir şart. Devrimizde kölelik olmadığı için problem yok. Ama iffetliye gelince; onun üzerinde durmak hem de çok durmak gerek. Ehl-i kitap bayanla evlenmek isteyen kişilere buradan Türkçemizdeki bir deyimle seslenmek isterim: "İnce eleyip sık dokumalısınız". Bu hem muhtemel adayın mazisi itibarıyla önemli hem de kurulacak yuvanın istikbali açısından. Çünkü iffet sabahdan akşama oluşmaz. O, insanın yaşam tarzını belirleyen bir inançtır, kültürdür ve kabuldür. Bu kabulde rol oynayan dinî ve kültürel bir zemin vardır. Zemini biliyoruz. İslam'ın iffet anlayışını doğurmayan bir zemin o. Ama evrensel doğrular istikametinde istisnalar her zaman olabilir. İşte illa olacaksa iffet bağlamında o istisnaları bulmak lazım.

Ayetle alakalı söylenecek ikinci husus; müfessirlerin Allah'ın bu türlü bir evliliğe izin verişindeki hikmeti adına söyledikleri yorumlardır. Bunlar yabana atılmayacak ve ferden evliliğe karar verirken üzerinde bir nebze olsun düşünülmesi gerekli olan hususlardır. Ezcümle; müşrik bayanlara değil de ehl-i kitaba izin verilmesinin sebeplerinden birisi, hiç şüphesiz iman ve imana bağlı birçok konudaki ortak paydalarımızdır. İnançsızlığa karşı bir cephe teşkili mesela. Bir başka yorum, bayanın ait olduğu ülke ve o ülke ile olan siyasî, iktisadî, kültürel münasebetlerimiz. Devletlerarası münasebetlerin düşmanlık esası üzerine kurulu olduğu bir dünyayı düşünürseniz bunun ne kadar ehemmiyetli olduğu anlaşılır. Geçerliliğini bugün de kısmen devam ettiren bir konu bu. Bir diğeri evlilik kurumunun yürümesi, evde huzur ve mutluluğun yakalanması adına eğitim başta, sair beşeri evsafın gözetilmesi. Bizim uyum için kefaat/denklik başlığı altında incelediğimiz şeyler.

İşte müfessirlerin dikkat çektiği bu ve benzeri mevzular, fukahanın ehl-i kitap bayanla evliliğe -temelde caiz olmakla birlikte- ef'al-i mükellefin açısından mubah, mekruh, müstehab hatta haram gibi hükümler vermesinin gerekçesini teşkil etmiştir. Daha açık bir ifadeyle bizim bugün bildiğimiz ve uyguladığımız şekliyle bayanın sadece ehl-i kitap olmasını yeterli görmemişler, her bir adayın durumuna göre farklı hükümler vermişlerdir. Bilmem anlatabildim mi?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Din adına şiddet ve intihar saldırıları

Ahmet Kurucan 2008.04.19

Allah adına yapılan terörist eylemleri, teröristlerin ifadelerini olduğu gibi kabullenirsek; Allah adına yapıldığı kesin ama acaba Allah'ın emri ve buyruğu istikametinde yapıldığı kesin mi?

Te'vil, tefsir ve yoruma ihtiyaç duyulmaksızın o eylemlere meşrûiyet kazandıracak ayet ve hadisleri kaynaklarımızda aynıyla göstermek mümkün mü? Eğer değilse, o zaman ayet ve hadisler, o eylemlere imza atanların ya da teorisyenlerinin yaptığı yorumlardan ibaret değil midir? Eğer ikinci ihtimal doğruysa, Allah adına gerçekleştirildiği deklare edilen şiddette Allah'ın adının kullanıldığı açığa çıkmış olmaz mı? Sadece İslam için değil, bütün dinler adına geçerli bu denilenler. Allah yerine Tanrı/Yehova, Kur'an yerine İncil/Tevrat, hadis yerine Hz. İsa/Hz. Musa'nın beyanları deyin, bu soruları Hıristiyan ve Yahudiler için okumuş olursunuz.

Şunu kabullenmeliyiz, İslam öncesinde de sonrasında da, insanlık tarihi boyunca Allah/Tanrı/Yehova adına nice savaşlar gerçekleştirilmiştir. En genel manada 'din' adına yapılan bu savaşların belki çok az bir kısmı din adınadır. Tarihe din savaşları olarak geçen savaşların perde gerisine baktığımızda siyasî, ekonomik, güvenlik, kültürel vb. faktörlerin dinden daha ağırlıklı bir rol oynadığı gerçeği ile karşılaşırız. Din tabii özellikleri itibarıyla insanları harekete geçirmede çok büyük bir güç, tek başına büyük bir motivasyon kaynağıdır. Hele teknolojinin bu denli yaygın olmadığı, savaşların insan gücüne dayalı olarak yapıldığı bir dünyada bu gücün önemi tartışılmaz. Dolayısıyla o savaşlarda perde önü ile perde arkası her zaman için farklı olmuştur. Demokrasi, özgürlük, kitle imha silahları ile petrol, bölgede hakimiyet misalleri, vurgulamak istediğimiz konu ile alakalı olarak günümüz insanına çok şeyler hatırlatıyordur umarım.

Önyargıları yalanlayan araştırma

Aslında şiddet insanın fitratında var olagelen bir olgudur. Yeryüzünde bir elin parmakları sayısınca insan varken tanışmıştır insanoğlu şiddetle. Kâbil Hâbil'i, bir başka dille insan kardeşini, karındaşını öldürmüştür. Sonra pişman olmuş ayrı bir mesele ama öldürme eylemi ile fitratını göstermiştir. Bütün semavî dinler getirdikleri öğretilerle insanoğlunu fitratında var olan şiddetten alıkoymayı hedeflemiştir. Ferdi veya toplumsal bağlamda

ortaya konan ve sürekli vurgulanan evrensel insanî değerler, insanları barışa, uzlaşmaya, kaynaşmaya ve paylaşmaya davet etmiştir. Fakat şurası kesin ki maalesef insanoğlu bu aşamada fitratını aşamamış, zenginlik arzusu, başkasına hükmetme ihtirasına mağlup olmuş ve bir avuç toprakla doyacağı akıbetini görmeden/göremeden, yaratılıştaki eşiti olduğu insanlara zulüm etmekten adeta zevk almıştır. Bunlar da şiddeti farklı bir zaviyeden hortlatan, körükleyen ve yeri geldiğinde insanın inancına, ahlaka ve evrensel doğrulara rağmen hareket etmesine zemin oluşturmuştur.

Günümüzü merkeze koyarak konuşalım; uluslararası siyasî, hukukî, iktisadî anlaşmalarda çifte standartlı uygulamalar, temsil ölçüsündeki haksızlıklar, gelir dağılımındaki adaletsizlikler bu zemini ele vermektedir. Mesela; dünya nüfusunun % 6'sına sahip nüfusuyla, dünya gelirin % 60'ına sahip olma. Bir başka ifadeyle dünya nüfusunun % 80'i günde bir dolardan aşağı gelir elde derken, % 6'lık bu mutlu azınlığın % 60'lık tüketim payına sahip olması. Sadece bu bile içinde bulunduğumuz şiddet ortamını açıklamaya yetecek bir tablodur sanırım. Sözü geldiği bu noktada geçtiğimiz yıllarda intihar saldırıları üzerinde yapılan bir çalışmaya dikkatlerinizi çekeyim. Chicago Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olan Robert Pape'nin intihar saldırıları üzerinde yaptığı geniş kapsamlı, orijinal bir çalışma bu. "Dying to win; The Strategic Logic of Suicide Terrorism/Kazanmak İçin Ölmek; İntihar Saldırılarında Stratejik Mantık" ismiyle kitaplaştırılan, Irak ve Suudi Arabistan başta, İslam ülkelerinde gerçekleştirilen intihar saldırıları üzerine yapılan bu data çalışmasında ilginç sonuçlara ulaşılmış Pape.

İntiharlar stratejik, sosyal ve ferdî diye üç ayrı kategoriye ayrılıyor Pape'nin yorumlarına göre. Stratejik intihar, saldırganın şahsî iradesi ile gönüllü olarak değil, aksine perde arkasındaki planlayıcıların plan ve isteklerinin gereği olarak yapılıyor. Sosyal kategoride intihar saldırılarına ciddi bir halk desteği var. "Orantısız güç ve sınırsız şiddet" kullanımı, yıllardır süren her çeşidi ile baskı ve zulüm, halkı hayatından bezdiriyor. Beklenen ulusal ve uluslararası yardım gelmeyip halk kendi kaderi ile baş başa kalınca intihar saldırısı tek seçenek olarak kalıyor. Üçüncüsünde ise yakınlarının öldürülmesi, tecavüz edilmesi gibi zulümlerden intikam alma veya dini, vatani, namusu koruma uğruna dinî asıllara yapılan şahsî yorumlar rol oynuyor.

İntihar saldırganları üzerinde yapılan bir başka kategorik ayırım, ego ve fedakarlık üzerine kurulu. Saldırganların bir kısmı sosyal hayattan alabildiğine kopuk bir vaziyette, travmalar geçiren, hastane köşelerinde ömür tüketmiş, sürekli depresyon ilaçları alan, hiçbir arkadaşı olmayan hayattan kopuk insanlar. Diğerleri ise hayatta barışık, toplum ile içli-dışlı ama reva görülen zulme cevap vermek için takım halinde çalışıp kendi hayatını feda eden insanlar.

Biraz da rakamları konuşuralım; 1980-2003 yılları arasında dünya genelinde gerçekleşen 315 intihar saldırısının sadece % 88'i ideolojik gayelerle yapılmış. 1995-2004 yılları arasında Amerika ve müttefiklerinin orduları ile beraber bulunduğu topraklarda 11 Eylül'e kadar olan tarihte yapılan 5 intihar saldırısında 262, 11 Eylül'den sonraki 16 saldırıda 630 kişi ölmüş. Bu saldırılarda ölen 43 saldırganın 34'ü Suudlu, 3'ü Afganlı. Saldırı yerlerini baz aldığınızda 140 milyon nüfusta çıkan 43 saldırgan. Bunun istatistik diliyle ifadesi; 3,2 milyonda bir intihar saldırganı.

Gerçekler ışığında yayın yapacak medya lazım

Irak ayrı bir sayfa. Irak özelinde en çarpıcı sonuç, 2003 yani ABD'nin Irak'a müdahalesinden önceki dönemde hiç intihar saldırısına rastlanmamış oluşu, hem de Saddam'ın halkına karşı olan onca zulüm, baskı ve eziyetine rağmen. 2003'te 20 kişi ile başlayan süreç 2007'ye kadar katmerlemesine artış göstermiş ve 2007'de bu rakam 350'lere ulaşmış. Saldırıların % 60'a yakın oranı Bağdat'ta gerçekleşmiş. % 75'i hükümetin resmî binaları, polis konvoyları, polis karakolları gibi siyasî merkezler ile askerî mekanları hedef almış. Bu tablonun uzmanlarına söylediği netice şu; ABD kontrolünde bir hükümet istenmiyor. Bana en çarpıcı gelen sonuç ise şu: 2003'ten bu

yana İslam coğrafyasında vâki olan intihar saldırılarının % 87'si ABD'nin 'combat forces' yani muharip güç, % 94'ü ise ABD'nin müttefikleri ile beraber askerî üs bulundurduğu ülkelerde gerçekleşmiş. Pekala, Pape bu tabloyu nasıl okuyor: "İntihar saldırıları kamuoyunda zannedildiğinin aksine dinî temel üzerine oturmuyor." Bunun manası açık; suçu saldırganların ait olduğu dinî kimliklerden ve dinden ziyade başka faktörlerde aramak lazım.

Fazla söze hacet yok; görüldüğü gibi farklı perspektiften objektif bakışlar insanlara neler öğretiyor. Terörizm adına her şeyin İslam ve Müslümanlara mal edildiği böylesi bir dünyada Batılı bir araştırmacının bu gerçekleri yazma cesareti gösterebilmesi sorunun çözümü adına müsbet bir adımdır. Umarım bu adımı insanlığın kaderine sebepler planında hakim olan siyasî ve bürokratik kadroların adımları izler. Tarihî düşmanlıklarını önyargılar halinde bugüne taşıyan medya mensupları da, bu hakikatlere kulak kesilir ve haber ve yorumlarında sorumlu yayıncılık anlayışı sergileyerek çözüme katkıda bulunur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kültür ve din farklılığında evlilikte denklik

Ahmet Kurucan 2008.04.24

Evlilikte denklik meselesi, Müslüman erkeğin gayrimüslim bayanla evliliği ile alakalı yazımızı okuyanların ortak sorusu oldu. Denklik bir köşe yazısında bitmeyecek kadar farklı yönleri olan ve uzun izahlar gerektiren bir husus.

Her şeyden önce denkliğin hangi açılardan ele alınıp arandığının bilinmesi lazım. Fıkıh kitaplarımızdaki en geniş tasnifi esas alacak olursak; din, İslama giriş, meslek, neseb, hürriyet, güzellik, yaş, bedenî kusur, zenginlik gibi hususlarda aranır denklik.

Denklik adına aranan ve buna günümüz şartlarını nazara alarak eğitim-öğretim ve kültürü de ilave ederek bu başlıklara toptan baktığımızda, denkliğin dinî değil sosyo-kültürel bir zemin üzerine oturduğunu görürüz. Belki bunlardan 'dini' istisna edebiliriz ki zaten bunu din farklılığı ve dindarlık olarak iki şekilde inceliyoruz. Çünkü dindarlık, sosyo-kültürel, din farklılığı ise adı üzerinde dinî bir zemine oturmaktadır.

Din farklılığı ve beraberliği için kısaca bir izahta bulunup konumuza geri dönelim. Kur'an müşrik ve ehli kitap kadın ile erkeğin, Müslüman kadın ve erkeğe denk olmadığını vurgular. (Bkz;2/221) Fakat bu demek değildir ki din farklılığı bütünüyle evliliğe manidir. Hayır; geçen haftaki Müslüman erkeğin ehli kitap bayanla evliliği yazımızda da görüleceği gibi bu kaidenin istisnaları bizzat Kur'an tarafından yapılmış ve tarih boyunca da uygulanmıştır. Dolayısıyla din farklılığı bazı durumlarda evlilik engelidir; engel kalktığı takdirde evlilik gerçekleşebilir.

Dindarlık başta diğer şartlara gelince; bunların ortaya konuş sebebi, evliliğin amaçlarının gerçekleşmesine zemin teşkil etmesi içindir. Zira karşılıklı sevgi ve saygının, anlayışın, fedakârlığın olmadığı bir yuvada huzur ve saadet olmayacaktır. Huzur ve saadetin olmadığı bir yuvada ise evlilik adına beklentiler, gayeler, amaçlar, hedefler hayal dünyasının süsleri, rüyalar aleminin hakikatleri olarak kalır. Dolayısıyla denklik adına aranan bu şartlar, bazılarının iddia ettiği gibi sevenleri ayırmak manasını taşımaz. Aksine sevenlerin dünya-hatta ukba beraberliğini sağlar. Zira bu şartlarda hissiyatın yanında aklî ve mantıkî esaslar, beşerî tecrübeler kaale alınmaktadır ve bunların tespitinde hem ilahî vahyin, hem de insanlık tarihi boyunca elde edilen beşerî tecrübenin izlerini görmek mümkündür.

Söz konusu şartlar, sosyo-kültürel bir zemine oturuyor dedik. Bunun en önemli delillerinden biri; bu başlıklarda ele alınan özelliklerin arandığı alandır. Kadın-erkek her iki tarafta aranması gerekli olan bu şartlar, fıkıh kitaplarımıza göre sadece kadında aranmaktadır. Neden? Gayet açık; erkek egemen bir yapının hakim olduğu aile düzeni içinde, kadının kocasından şu veya bu vesile ile, şu ya da bu alanda üstün olması kabullenilebilir bir şey değildir. Böyle bir durumu ne koca, ne ailesi, belki de ne de kadın kabullenebilir. Çünkü toplumun telakkileri bu merkezdedir ve bu çizginin dışına çıkmak bir ölçüde imkânsız ve anlamsızdır. Kaldı ki çıkılsa bile yuvada uzun boylu huzur, saadet ve uyum içinde geçimin olması imkânsızdır. Onun içindir ki bütün olumsuzluklara rağmen evlenen çiftte, velilerinin müdahale etme hakkı öngörölmüştür fikhî içtihadlarda.

Kültür beraberliğinin günümüz şartlarında denklik adına mutlaka nazara alınması gerekli olduğuna inananlardanım. Yabancı kültüre mensup bayan veya erkeklerle yapılan evliliklerde yaşanan hadiseler, zaten bunu açıkça ispat etmektedir. Söz gelimi, yemek, çamaşır, bulaşık, ütü, çocuk bakımı gibi ev işlerinden, sinemadan spor ve müziğe kadar uzanan sosyo-kültürel hayattaki yaşam tarzı ve beklentiler, bu evliliklerde en büyük sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tür evliliklerde geçimsizliklerin, kısa süreli ayrılıkların, çocuklara rağmen boşanmaların altında yatan temel neden din ve dil değil, kültür farklılığıdır.

İtiraf edeyim; arza çalıştığımız kültürel uyumsuzluğu Doğu ve Afrika kültürüne nispetle Batı'da daha çok görüyoruz. Sonuç: Farklı kültüre mensup çiftlerin evlenmelerine hayır demiyoruz, kimse de diyemez; ama kültürün din farklılığı ölçüsünde dikkat edilmesi gerekli olduğunu söylüyoruz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Irak'ta neden müçtehid yetişmiyor?

Ahmet Kurucan 2008.05.01

Birebir ilişki içinde bulunduğumuz bazı Batılı ilim adamlarının içtihadî düşünce ve gelenek ile alakalı bütüncüllükten uzak parçacı ve önyargılı yaklaşımları aşağıda okuyacağınız satırlara bu başlığı attırdı.

Başlıktaki bu soru cümlesini merkeze koyalım, hatta soruyu farazi olarak biraz genişleterek şöyle soralım: "2003 yılından beri Irak'ta fikhî sahada müçtehidlerin kökü kurudu. Neden?" Bu soru ile nereye varmak istediğimizi anladınız sanırım. Meselemiz ne Irak ne de müçtehid. Aynı mantıkla soru şöyle de sorulabilir: "Irak'ta 2003'ten beri Nobel ödölü alan ilim adamı çıkmıyor. Neden?"

Sanıyorum böyle bir soruya verilecek en iyi cevap, tek kelime ile "insaf", en hikmetli cevap ise sükût olsa gerektir. Zira biliyoruz ki "bazen sükût, uzun bir hutbeden daha belîğdir". Neden böyle bir cevap; çünkü, 2003 yılından beri Irak'ta hem ABD, İngiltere ve müttefiki olan bazı güçlerle yapılan dış savaş hem de ülke içindeki dinî ve etnik gruplar arasında devam eden iç savaş var. Böyle atmosferlerde öncelik ilim değil, hayatta kalabilmektir. Nitekim bugün Irak topraklarında yaşayan yerlisi-yabancı, kadını-erkeği, alimi-cahili ile herkesin tek önceliği hayatını muhafaza etmektir. Bir diğer ifadeyle güvenlidir.

İlk paragrafta değindiğimiz hususa meseleyi getirelim; bahse medar bazı insanlar sık sık "Neden İslam dünyasında düşünce üretimi durdu? İctihad kapısı kapatıldı? Hicri 5. asır öncesindeki ilmî ve fikrî canlılık kaybedildi?" türünden sorular soruyorlar. Bakış açısına göre birçok cevap verilebilir. Nitekim tarih boyunca da verilmiş. Irak, müçtehid, güvenlik vb. nazara verdiğimiz zaviyeden bu sorunun cevabı yukarıdaki cevapla aynıdır: ya sükût ya da insaf.

Hırsızlık karşısında hiçbir tedbir almayan ve sonucunda hep hırsız suçlayan ev sahibi pozisyonunda kendimizi tezkiye adına değil ama biz de şöyle soralım; ilmî atmosfer açısından bu duruma gelmemizde bize bu soruları

soran Batı dünyasının etkisinin olduğu inkar edilebilir mi? İslam dünyasının tarih boyunca gayrimüslimlerle çok çeşitli karşılaşmaları olmuştur. Bunlardan üç tanesi var ki izleri günümüze kadar uzamıştır. Yıkıcı etkilerdir bunların hepsi. Genel veya özel, 15 asırlık İslam tarihi incelenirken, hatta bugünler sorgulanırken mutlaka yolumuzun düşeceği zaman dilimleridir bunlar. O dönemlerde yaşanan şeyleri hesaba katmadan bugünleri açıklamak bile mümkün değildir. Bu üç dönem; Moğol saldırıları, Haçlı seferleri ve bir asrı aşkın süren, günümüzde farklı şekillerle hâlâ devam eden sömürgecilik dönemi. Bu arada Endülüs'te yaşanan kıyımı, yıkımı ve katliamı unutmamak lazım.

Bu dönemlerin hemen hepsinde günümüz Irak örneğinde olduğu gibi Müslümanların tek önceliği hayatlarını, istiklaliyetlerini, vatanlarını, namuslarını, dinlerini muhafaza olmuştur. İlmî düşüncüyü ayakta tutacak kurumların birçoğu yıkılmış, yakılmış; bu anlayışı yeni nesillere taşıyacak olan ilim adamları planlı bir şekilde yok edilmiştir. Bazıları belki de planlı olarak hayatta bırakılmış; ama bir öğretim kurumunun temel dinamikleri olan müfredat programı, talebe, hoca istenilen ölçüde içi doldurulamamıştır. Zira eli kalem tutan hemen herkes önceliklerine bağlı olarak silaha sarılmış ve asırlar süren mücadelelere girilmiştir.

En basitinden İngilizlerin "Büyük Hint Ayaklanması" diye tarihlerine geçirdiği, Hintli Müslümanların ise "İlk Bağımsızlık Savaşı" dedikleri 1857 savaşları sonucunda anadili konuşmak bile yasaklanmıştır. Hindistan'da bunlar olurken İslam coğrafyasının sair yerlerindeki manzara bundan farklı değildir. Tanzimat'tan bu yana Osmanlı ve Türkiye tarihine bu gözle bakmayı deneyin isterseniz.

Bütün bu menfiliklere rağmen ecdadımızın yapabilecekleri yanında yaptıkları küçümsenemez. Bize düşen, bayrağı devraldığımız yerden daha ileri götürmektir. Ama bu arada yavuz hırsızlar da ev sahibini bastırmamalı. Maziye bir de bu gözle bakıp düşüncelerini gözden geçirmeli.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Düşmanlığın da bir haysiyeti olmalı!

Ahmet Kurucan 2008.05.08

İlk duyuşta şaka gibi gelse de içinde derin bir felsefe ve hakikatı barındıran "Gülen Hareketi yok; Gülen İnsanların Hareketi var!" diyen bir insana...

Sosyal bilimcilerle yediği bir yemekte onların Gülen Hareketi kavramını çok kullanmaları karşısında: "Gülen Hareketi kavramını doğru bulmuyorum. Ortada bir dert, bir sancı, bir ıstırap var. Bu dert ile dertlenen, bu sancı ile kıvranan, bu ıstırapla muzdarip olan insanların emekleri ile ortaya koydukları bir yapı var. Bunun bana izafe edilmesi, en azından onların hukukuna tecavüzdür; itikadımız açısından da şirke kadar uzar bu yaklaşım. Siz sosyal bilimciler olarak bu harekete illâ bir isim koymak zorundaysanız, şöyle diyebilirsiniz: Yüksek İnsanî Değerler Etrafında Toplanmış İnsanların Hareketi." Evet, bu teklifi yapan birine... Bilgi ve tecrübesi ile yol göstericisi olduğu insanların "ci-cu" ekleri kullanılarak kendi ismine izafesini, -haşa!- annesine zina isnadı, hatta ondan daha ağır bir hakaret olarak kabullenen birine... Hemen her cümlesi kaydedilmiş 70 yıllık hayatının kahve sohbetleri, cami vaazları, dost meclisi muhabbetlerinin hiçbir yerinde, 50'yi aşkın kitabının hiçbir satırında "Ben" dememiş, "Biz" dememiş, hep "O" demiş ve daima O'nu göstermiş birine. Sahip olduğu her türlü vâridata, kesbî bilgi ve tecrübeye, halkın kendine gösterdiği onca teveccüh ve ihtirama, öncüsü olduğu hareketin dünya çapında göz kamaştıran başarılarına rağmen kendini sıfırlamayı, tevazu ve mahviyeti iradî olarak tercih eden ve bunu inancının, ahlâkının lazımı sayan birine.

Uzmanı olduğu bir sahada bile söz söylerken; "Bu konuda söz söylemeye hâlimin de, dilimin de müsait olmadığıнын farkındayım. Kalem ve kelimelerim de bana bunu söylüyor. Susmak ve bir şey yazmamak gönlümde bir ızdırap, haddimi aşan bir mevzuda söz söylemek ise tam bir cür'et.. kendi kendime ne "sükût" diyebilirdim ne de yazıp çizdiklerimin ruhumda hâsıl ettiği endişelerden sıyrılabilirdim. Her zaman acz u fakrımı Hakk'ın inayetine bir çağrı saydım, cür'etimi de kalbi diline hâkim, dili sırrına tercüman, sırrı hafi ufkuna açık, hafisi de ahfâ kenziyle irtibatlı erbab-ı gayret ve hamiyeti harekete geçirme sinyali sayarak "Bismillâh", "minallah", "ilâllah" dedim ve Hakk'ın ekstra lütfunu dileyerek yürüdüm. Kim nasıl anlarsa anlasın, ne böyle gâmız bir konunun ne de bunun daha berisindeki çok basit meselelerin eri ve ehli olmadığıını her zaman söylemişimdir, yine de söylüyorum..." diyen birine...

Evet, kavli olarak bunları söyleyen, fiili olarak da yaşayan bir zât'a; "O, kendisinin Allah tarafından seçildiğine inanıyor" demek ithamdır, bühtandır, iftiradır, ayıptır, zulümdür, hakarettir ve insafsızlıktır. Kısaca kendi mesaj ve beyanları ile ortaya koyduğumuz bu zât -tahmin edeceğiniz üzere- Fethullah Gülen Hocaefendi'den başkası değıl!

Onu bir insan olarak sevmeyebilirsiniz, beğenmeyebilirsiniz; ya da bir kısım ideolojik engellere takılıp dünya genelinde onun ve takipçilerinin insanlığa hizmet nâmına yaptıklarını kabullenmeyebilirsiniz. Hatta onu düşman ilan edebilirsiniz. Ama bunların hiçbirisi sizin ona ve onun şahsında binlere-milyonlara hakaret etmenizde sizi Hak önünde de, halk önünde de haklı çıkarmaz!

Düşmanlığın bile bir haysiyeti, namusu olmalı! Bana kalırsa düşmanını öldürmek için bile olsa önce dinlemek, okumak, tanımak insanî bir vecibedir. Hatta bunlar da yetmez; bir de anlamak lazım! Sahasının en itibarlı yayınlarından Foreign Policy dergisinin dünya genelinde aday gösterdiği 100 entelektüel arasına Gülen'i de koyması, Pakistan'daki Pak-Türk okullarını New York Times gibi bir gazetenin manşete taşımasının, aslında dost-düşman ülkemiz topraklarında yaşayan, bu millete, kültüre, vatana âdiyet hisleri ile dolu herkesi sevindirmesi gerekir. Ama sevinme bir kenara "Seçilmiş insan olduğuna inanıyor!" türünden tezviratlarda bulunuyorlarsa ne diyelim, Allah insaf versin. Yarın Hakk'ın divanı var!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

"Yok"un satışı

Ahmet Kurucan 2008.05.15

"Madumun satışı caiz değıldir." Hemen herkesin bildiği ve diline pelesenk ettiği bir cümle bu. Malum, madum Arapçada yok demek. O halde mana açık; 'yok'un satışı caiz değıldir.

Acaba gerçekten öyle mi? Madum ne demek? İslam hukukunun madum tarifi nedir? Ortada bir alış-verişten söz edildiğine göre alıcı, satıcı, mal, peşin veya taksitle ödenecek para, teslim zamanı vb. birçok akde ait unsurların dahil olduğu bir süreci sadece malın sözleşme anında yokluğuna hasredip caiz değıldir demek ne kadar hukukîdir? Öyleyse özel sipariş üzerine yapılan alış-verişlere ne demeli? Terzinin elbise dikmek, ayakkabıcının ayakkabı imal etmek, müteahhidin ev yapmak üzere yaptığı sözleşmeler ya da Arapçada selem veya selef denilen para peşin mal veresiye tarzındaki alışverişler caiz değıl mi? Abone usulü satışı yapılan gazetelere ne demeli o zaman? Literatüre göre konuşalım isterseniz, caiz değıl hükmü, bâtil mı yoksa fâsit manasında mı? Ayrıca yok olan mal üzerinde insanlar neden alışveriş sözleşmesi yaparlar? Akli melekeleri yerinde değıl mi yoksa bu insanların?

Daha bu istikamette onlarca soru sıralayabilirim alt alta. Demek istediğim şu ki; hukukî meseleler sadece bir yanından bakılarak nihaî olarak çözüme kavuşturulacak hususlar değildir. Bu konuda söz söylemek, hüküm verebilmek, kişileri ve toplumları inançları doğrultusunda helal kazanca yönlendirmek için meselenin uzmanlarınca çok boyutlu ve ilmî disiplinlere uygun bir şekilde incelemeye tabi tutulması gerekir.

Malumunuz, fıkıh kitaplarımızda madum mal meselesi, hamile olan veya olmayan hayvanın yavrusunun, olgunlaşmamış ağaçtaki meyvenin, tarladaki ürünün, henüz avlanmayan av hayvanının satış akdine konu olup olmayacağı konuları etrafında müzakere edilir. Akde konu olan bu malların fikhî tabirle mal-i mütekavvim (kıymeti/değeri olan mal) olup-olmaması, sözleşme anında satıcının elinde olmasa da teslim vaktinde malı teslim edip-edemeyeceği, karşılıklı aldanma veya aldatmanın tahakkuk ihtimali gibi unsurlar, bahsini ettiğimiz müzakerelerin hükme tesir edecek detaylarıdır.

Dikkat edilecek olursa, müzakerelerin üzerinde yürütüldüğü misaller dönemin sosyal ve ticarî hayat şartları ile birebir alakalı. Dolayısıyla fukaha bu şartlardan hareketle, bizzat Hz. Peygamber (sav) tarafından istisna (sipariş) ve selem akdine getirilen istisnâ uygulamaları nazara alarak müzakerelerini maslahat ekseni üzerinde yapmışlardır. Bilindiği gibi maslahat, insanların faydasına olan şeyleri celb, zararına olanları def şeklinde tanımlanır. Nassların bulunmadığı yerlerde bizzat delil değeri olan bu maslahat, nassların olduğu yerde de illetlerin tesbiti şeklinde vazife icra etmiştir.

Meseleyi bize sorulan ve hepsi de bugünü ilgilendiren alışveriş şekillerine cevap olacak tarzda değerlendirmeye çalışacağız. Bir önceki paragraftaki bilgiler bu açıdan çok önemli.

Madumun tarifi ile işe başlayalım; madum, hakikaten veya hükmen akde konu olabilecek kıymet ifade eden ama varlığı ihtimal dahilinde olan şeye verilen isimdir. Mal ya da mal hükmünde mislî ve kıymetî bir değere sahip olan ziraî mahsul veya kitap telifi gibi akit esnasında yok, teslim zamanında da varlığının ihtimal dahilinde olması tarafların anlaşmazlıklarına neden olabilir. Halbuki ticaret hukukunda sözleşme serbestliğine rağmen esas olan tarafların muhtemel anlaşmazlık unsurlarını baştan akde koyacakları maddelerle yok etmeye çalışmalarıdır.

Madum üç ana kategoride ele alınır. Bir; anlaşmazlık unsuru olabilecek her türlü belirsizliğin ortadan kaldırıldığı madum. Bu "var" hükmündedir. İki; mevcut bir şeye tabi olan madum. Ağaçtaki meyveler gibi. Ağaçlar var ama sözleşme anında teslim edilebilecek meyve henüz yok. Üç; müşteriyi zarara sokma ihtimali yüksek satıcının eline geçip geçmeyeceği meçhul olan madum. Avlanmayan av hayvanının, hamile olan hayvanın yavrusunun satışı gibi.

Bu üç kategorinin ilk ikisi meçhul unsurların sarahata kavuşturulması şartıyla caiz, üçüncüsü ise caiz değildir. Kaldı ki üçüncüsünün caiz olmayışı da fukaha arasında tartışmalıdır ve tartışma şu soru üzerinde cereyan etmektedir: Acaba caiz değil hükmünün gerekçesi malın madum olması mıdır, yoksa alıcının aldatılma ihtimalinin yüksekliği midir? Görüldüğü gibi madumun satışı caiz değil diye başladık, çok farklı bir yerde durduk. Gelecek hafta tamamlamak niyetiyle...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

[YORUM - AHMET KURUCAN] 'Terör tehdidi' geri tepmeye başladı

Semitizm ve anti-semitizm; dünyadaki siyasi gelişmelerle uzaktan yakından alakası olan hemen herkesin zihninde çeşitli çağrışımlar uyanır bu iki kavramı duyduğunda. Bu çağrışımlar Yahudi yanlısı ya da karşıtlığı, müsbet veya menfi olabilir.

Bu, biraz meseleye nereden baktığınıza bağlıdır. Nerede duruyorsunuz, ideolojiniz nedir, hangi dine ve kültüre mensupsunuz, nerede yaşıyorsunuz, eğitim durumunuz, analiz-sentez kabiliyetiniz, bu çerçevede cereyan eden hadiselerden etkilenme durumunuz vb. sorularının cevapları, semitizm, anti-semitizm karşısındaki düşüncelerinizi şekillendiren ana unsurlar olacaktır.

Meselemiz semitizm veya anti-semitizm değil; mevzuumuz bu tip kavramlara her gün yeni ilavelerin yapılması. Söz gelimi; İslamofobia, İslamofaşizm, yenilerde gündeme giren Eurabia ve bugünkü yazımızın konusunu teşkil edecek olan terörofobia (terrorophobia). Terörofobia genelde 11 Eylül sonrası başta ABD olmak üzere Batı ülkelerinin terör karşısındaki politikalarının tutarsızlığını nazara veren bir kavram. Bu kavram terörü önleme adına ortaya konan ve adına anti-terör/counter-terör denilen uygulamalarının karşısında yer alıyor. Akliselim sahibi herkesin iştirakiyle elde edilen ortak kanaat şu ki anti-terör/counter-terör denilerek 6-7 yıldan beri acımasız ve tavizsiz bir şekilde uygulanan önlemler -ki savaşlar buna dahil- terörü yok etme adına istenilen sonucu vermiş değil ve gidişattan anlaşıyor ki bu metotta ısrar edildiğinde verecek gibi de gözüküyor. İşte bu gerçeği gören üniversitelerdeki akademisyenlerden, think-tank kuruluşlarında çalışan uzmanlara varıncaya kadar birçokları, anti-terör politikalarına terörofobia ismini vermiş durumda. Bunlara siyasi kadrolardaki muhalif sesleri de ilave edebilirsiniz.

"Terörle mücadelede" ölen insan sayısı terörist saldırılarda ölenlerden daha fazla

Hissi değil, aklı, mantıkî temeller üzerine oturuyor bu kesimlerin terörofobia eksenli değerlendirmeleri. En baştaki delilleri, yetkili makamların da bildiği ve önlem almak için çaba ve gayret içinde bulundukları Amerikan karşıtlığı. Tüm dünya genelinde hemen her gün yükselen bu karşıtlık adına PEW tarafından 26 İslam ülkesinde yapılan anketin bazı sonuçlarına isterseniz birlikte bakalım: Bu ülkelerdeki Amerikan karşıtlığı ortalamada % 70'in üzerinde. Türkiye'de % 83. Anti-terör uygulamalarında ABD'nin taraf tuttuğu, Müslüman ülkelerle, Müslüman olmayan ülkeler arasında ayırmacılık yaptığı bu kanaatin oluşmasında en önemli etken. Afganistan ve Irak'a olduğu gibi gün gelecek bize de saldıracak endişesi ikinci etken. Ankete katılanların % 76'sı böyle düşünüyor. ABD'nin BM başta hiçbir uluslararası güce inanmaması, altında imzası bulunan anlaşmalara rağmen bu kurumları ve anlaşmaları yok sayması, bir başka dille onu kontrol edecek bir gücün olmaması ise bir başka önemli faktör. Diyor ki uzmanlar: "İşte bu bakış açısı bile, ABD ekonomisini menfi olarak etkiliyor ve etkilemeye de devam edecek."

Bunun yanında 11 Eylül sonrası çıkartılan vatanseverlik yasası (Patriot Act) sonucu terörist ithamı nedeniyle sorgulamaya alınan insanlara yapılan muameleler Amerikan karşıtlığını besleyen bir başka sebep. Nasıl olmasın ki Hollywood filmlerine bile konu oldu bu işkenceler. Çok sesliliğin her şeye rağmen yaşandığı ABD'de yükselen bu muhalif sesleri destekleyecek çok başka argümanlar da var. En basitinden 11 Eylül'den bu yana el-Kaide'nin içinde bulunduğu terör eylemlerinde ölen kişi sayısı ortalama 300; ama ABD'nin terörü önleme adına yaptığı savaşlarda ölen kişi sayısı ise 80.000. Her iki rakam da yıllık. Daha açık bir ifadeyle terörü önleme adına devlet eliyle yapılan mücadelelerde ölen kişi sayısı terörist saldırılarda ölen kişi sayısının 266 katı. Hem realite hem de psikolojik bağlamda özelde ABD'ye, genelde Batı dünyasına kan kaybettiren bir sonuç bu.

İşte bu tablodan dolayı yüksek sesle konuşan uzmanlar iç sorunlar itibariyle trafik kazalarının terör eylemlerinden çok daha sahici ve tehlikeli bir boyuta sahip olduğuna inanıyorlar. Rakamlar da bu görüşü destekliyor. Çünkü istatistiklere göre 2002 yılında ABD'de trafik kazalarında ölen insan sayısı 25.849. 2007'de ise 42.815. 5 yıldaki yükselişe dikkat. 2007 yılı rakamları esas alınacak olursa günde ortalama 117 kişi hayatını

yollarda kaybediyor demek bunun manası. Oklahoma saldırısı ve 11 Eylül günü hariç günde ABD'de terörden bu kadar insan ölmemiş. Sonuç itibariyle; 'önleyici doktrin' deyip savaşı da ihtiva eden önlemler paketinin yeni baştan ele alınması gerekiyor. Anketlerdeki sonuçlar da gösteriyor ki İslam dünyası Batı'ya bir bütün olarak bakıyor. Belki inancın bağı onları böyle düşündürüyor. Belki savaşın sadece Afganistan ve Irak'a değil İslam'a ve İslam dünyasına açıldığına inanıyor. Bugün onların başına gelenlerin bugün olmasa da yarın kendi başlarına gelebileceğini düşünüyor.

Onları böyle düşündüren unsurlar da yok değil. İran ve Suriye eksenli son dönemlerdeki tartışmalar bu bakış açısını destekleyen faktörler arasında sayılabilir bence. İsrail'in ABD'nin bir eyaleti statüsünde olduğu imajını veren sahiplenmeler bu çizgide bir başka delil olarak kabul edilebilir. Nitekim bazı sağduyu sahibi uzmanların şu tesbiti oldukça manidardır: "İran Cumhurbaşkanı Ahmedinejad'ı şahsı, tavırları, karakteri itibariyle sevmeyebilirsiniz, ama dış politikamıza yönelik getirdiği eleştirileri yabana atamazsınız!."

Dile getirilen bu düşüncelerden teröre karşı önlem alınmasın manası çıkarılmamalı. Ama alınan önlemler eşitlik ve adalet ilkesini gözetmeli. Heptenci ve toptancı bir tavır izlememeli. Terörofobia kavramını haklı çıkaracak korku ve panik unsurlarını bünyesinde barındırmamalı. Uzun soluklu, serinkanlı ve kalıcı çözümler üzerinde durulmalı. Bataklığı kurutmak hedef alınmalı. Dolayısıyla terörle mücadelenin yanında terörü doğuran sebeplerle mücadeleye daha fazla zaman, kaynak ve enerji ayrılmalı.

Gerçek bir anekdotla bitirelim yazıyı: Terörle mücadelede en üst düzey yetkililerden birisi basın toplantısında gazetecilere yakında 11 Eylül benzeri bir saldırı olabileceğini söylüyor. Gazeteciler hemen "Delilleriniz nedir, bu hususta istihbarat mı aldınız?" diye soruyor. Yetkili Türkçeye "Kalbime öyle doğdu." diye tercüme edilebilecek bir cümle ile cevap veriyor. Sonuç, o günden bu yana 11 Eylül bir saldırı olmadı, ama sırf bu endişelerden dolayı güvenlik alarminin rengi hedef sanılan bazı şehirlerde ara ara turuncuya, sonra kırmızıya çıkartıldı. Renk değişmesi diye hadiseye bakmamak lazım; her bir rengin değişimi alınan önlemlerden dolayı milyarlarca dolara mal oldu bu ülkeye. Ve şimdilerde mizahın konusu oldu yukarıda aktardığımız bu cevap. Diyorlar ki terör saldırılarını tespit adına bir "gut-o-meter" icat edildi. Gut, içgüdü demek. Kimin içgüdüğü? Yetkililerin! İşin mizahi boyutu bir yana, gerçekten terörofobia kavramını haklı çıkaran uygulamalara son verme zamanı geldi de geçiyor bile.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Yok' satılabilir mi? (2)

Ahmet Kurucan 2008.05.22

Yok olan mal veya mal hükmünde olan şeylerin satış akdine konu olup olmayacağını inceliyorduk. Madum; çeşitli tasniflerle ele alınabilir. Tam ve kısmî madum bu tasniflerden sadece biri.

Kısır bir hayvanın muhtemel yavrusu tam madumdur. Misali güncelleştirelim isterseniz; iflas ettiğini yetkili makamlara resmen bildiren ve buna bağlı olarak mahkemenin tescilli kararı ile müflis sayılan bir müteahhidin bu halde iken sattığı ev, fizikle hiç ilgisi olmayan bir siyaset bilimcisinin yayın sözleşmesi yaptığı fizik kitabı tam madumdur. Çünkü her üçünün de akde konu olan malı teslim etmesi mümkün değildir.

Kısmî madum ise genelde ziraî ürünlerde geçerlidir. Teslim zamanında tabii afetler veya şahsî ihmallerden kaynaklanan sebeplerle akde konu olan mal, satıcının elinde olmayabilir ama bunu bir başkasından satın alarak müşterisine teslim edebilir. 10 ton yaş üzüm anlaşması yapan birisinin kendi bağından o miktar üzümü

herhangi bir sebeple elde edememesi üzerine aynı cins üzümü başkasından alıp müşterisine vermesi buna misal olabilir.

Sözün geldiği bu aşamada bir kavramı nazara verip, ileri bir tarihte teslim şartıyla ev alma sorusunun cevabına geçmek istiyorum. Bir gazete makalesinin vüsatı nisbetinde ele aldığımız bu bilgiler ışığında fıkıhçılarımız bu hususta iki zıt görüş beyan etmişlerdir. Birinciler her halükârda madumun satışına cevaz vermeyenlerdir. Bunların dayanak noktası akit esnasında malın teslim şartıdır. Bunlara göre sipariş ve selem akdi istisna teşkil eder ve bu istisnanın sınırları genişletilemez.

İkinciler ise madumun sözleşme esnasında hazır olup olmamasına değil, teslim zamanında teslim edilip edilemeyeceği perspektifinden olaya bakmışlardır. Ümmetin maslahatını merkeze alan bu bakış açısına göre eğer akde konu olan şey teslim zamanında teslim edilebilecekse (makduru't teslim) bu satış akdi caizdir demişler ve delil olarak da selem ve siparişi göstermişlerdir. Onlara göre ileride anlaşmazlığa neden olabilecek muhtemel belirsizlikler anlaşmaya konulacak detaylı maddelerle ortadan kaldırılmalıdır. Burada her şeye rağmen maddelere uyulmaz, hesap edilmedik şeyler gündeme girer, aldanma ve aldatılmalar söz konusu olursa -ki bu türlü mevhum şeyler mal ve paranın karşılıklı peşin olduğu akitler dahil, hemen her akit için söz konusudur- bunlar da yargıya intikalle çözülür.

Burada nazara alınması gereken ikinci husus ise örf ve âdettir. Malum, İslam hukukunda örf ve âdet hüküm istinbat ve istihracında müracaat edilen birer kaynaktır. Mecelle "âdet muhakkemdir", "örf ile sabit olan nass'la sabit olmuş gibi kabul edilir." prensipleri ile bunu özetlemiştir. Bu zaviyeden eğer bir mesele insanların umumi kabulüne mazhar oldu ve bu kabul açık ve net olarak herhangi bir İslamî emre muhalefeti bünyesinde barındırmıyorsa ona göre hüküm verilir. Örfler üzerine bina edilen hükümlerin, örflerin değişmesine paralel olarak değişeceği de bu aşamada hatırlanması gereken usulî bir kaidedir.

Netice itibarıyla içinde yaşadığımız toplum şartları açısından sadece sözleşme usulü ev değil, gazete-dergi aboneliğinden -ki abonelik esnasında mevcut olmayan mallardır bunlar- üretimi gerçekleşmemiş araba satışlarına kadar birçok şeyi içine alan madumun satışı, sözleşme anında var olmasına göre değil, teslim edilmesinin mümkün olup olmamasına göre değerlendirilmelidir. Zira bu yaklaşım günümüzde "menafiyi celb, mazarratı def" anlamındaki maslahat prensibine göre daha uygundur. Buna göre ister maket üzerinden, ister proje, isterse inşaatı belli bir seviyeye gelmiş evin kat mülkiyeti, kooperatif vb. usullerle alışverişi caizdir. Tabii muhtemel anlaşmazlıklara vesile olabilecek her bir nokta, hatta anlaşmazlık esnasında müracaat edilecek mahkemeler dahi kayıt altına alınmak şartıyla.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mezhepler

Ahmet Kurucan 2008.05.29

Çocukluğumuzdan bu yana hep duyarız; hak bir olduğu halde neden dört mezhep var sorusunu ve kendimizi ikna edecek cevaplar ararız. Herşeyden önce zihinleri kurcalayan bu sorudaki bir yanlışı düzeltelim; dört mezhep değil, belki yüzlerce mezhep var.

Eğer mezhepten kasıt Efendimiz'den (sav) dört büyük mezhep imamlarının yaşadığı döneme kadar Müslümanların karşı karşıya kaldıkları ibadetten muamelata uzayan sorunlarına yönelik verilen cevaplar, o cevapların biraraya gelmiş şekli ise evet, yüzlerce mezhep var. Çünkü o dönemlerde sorunlarına cevap arayan halk, ilmi ve ameli ile kendini isbat etmiş, içtihadî ehliyeteye sahip beldesindeki veya en yakın yerdeki kişilere

gidiyor, cevaplarını alıyor ve uygulamaya geçiriyordu. Sahabeden, Tabiine ve Tebe-i Tabiine uzanan nesillerde bu ehliyeteye sahip, ilmî sorumluluklarının şuurunda ve farkında olan yüzlerce insan vardı. Ne var ki bunların bir kısmı sadece bazı alanlarda söz söyledi, bazıları küçük beldelerde yaşadıkları için görüşleri ıstihar bulmadı ve o görüşleri uygulayan geniş kitleler olmadı. Zaten 4 büyük mezhep imamını bunlardan ayıran da bu iki özelliktir. Yoksa "yaşamayan mezhep sahipleri" diye fıkıh literatürüne geçen bir Leys b. Sa'd'ın, bir Abdurrahman b. Evzai'nin ilmî yeterlilik bağlamında İmam Azam'dan, İmam Şafii'den aşağı kalır tarafları yoktu.

İslami kaide ve kuralların beden ve ruhuna yön veren en önemli unsurlardan biri elbette ve hiç şüphesiz Medine'dir. Medine'nin hemen her şeyi ile rolü vardır ayet, hadis ve sonraki dönemlerde gerçekleşen ilmî faaliyetlerde. Çünkü somut bir gerçekliktir Medine. İlahi irade kıyamete kadar bütün insanlığa rehberlik yapacak ilkelerini de, spesifik hükümlerini de bu zemin üzerinde indirmiştir. Bu açıdan baktığınızda Medine ile İslamî ahkâm "et ile tırnak" gibi birbirine girmiştir. Bu ikisini birbirinden ayırmak imkansızdır. Dolayısıyla birini bilmeden diğeri anlamak da mümkün değildir. Onun içindir ki siyer/tarih bilgisi tefsirde, hadiste, fıkıhda, kelimada çok önemlidir. Siyerde yaya olan kişilerin söz konusu ilim dallarında kaynaklara inmesi, ayakları yere basan yorumlarda bulunması imkansız denecek ölçüde zordur. Hatta diyebilirim, ilgili ilim dallarına ait usul bilgisinden çok önce gelir siyer adına derinlemesine malumat sahibi olmak.

İşte sözünü ettiğimiz bu Medine, Efendimizin hicretini müteakip kurulan şehir site devleti yapısı ile çok sonraki dönemlerde ortaya çıkacak mezhepler olgusunda önemli bir yere sahiptir. Başlangıçta 4,500 Yahudi, 4,000 arap müsrik, 1,500 müslümanın yaşadığı bu şehir, imzalanan Medine vesikası, ister barış, ister savaş dönemlerinde yaşanan ikili veya diplomatik münasebetler, hem yukarıda sözünü ettiğimiz ayet, hadis ve erken dönem İslamî hayat tecrübesine yön vermiş, dâyelik yapmış, hem de daha sonraları birlikte yaşama adına hukukçuların ortaya koyduğu kaide ve kuralların doğuşuna zemin hazırlamıştır. Manzaraya tersinden bakarak şöyle de diyebiliriz, ulus-devlet formunda gördüğümüz dinî ve ırkî birlikteliği esas alan siyasî yapılanmalar o dönemde geçerli olsaydı, biz bugün elimizde mütedavil olan ne İslamî kaynaklara, ne de 15 asırlık tecrübeye sahip olabilirdik. Başkalarını her türlü özellikleri ile kabul edip birlikte yaşamayı mümkün kılan İslamî ruhu bulamazdık. Böylesi önemli bir alanda yaşanan bu türlü bir boşluk, kimbilir insanlığı ikiye bölen ve "ya dostumsun ya da düşmanım" anlayışına bizi sürüklerdi.

Halbuki bunun böyle olmadığını herkes biliyor. Mezhepler özelinde yaşadığımız uzun İslamî tecrübe zaten bunu gösteriyor. Gördüğünüz gibi çok farklı bir zaviyeden yaklaştık meseleye. Haftaya bitirmek niyetiyle.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mezhep farklılığı nereye kadar?

Ahmet Kurucan 2008.06.05

İslam tarihindeki fikhî mezheplerin çokluğu ve birbirlerini kabulün temelleri üzerinde duruyorduk bir soru münasebetiyle.

Hatırlayacağınız üzere bu çerçevede Medine'nin merkezîlik hüviyetinden söz etmiş ve 15 asra uzanan uzun İslamî tecrübeye Medine'nin rolüne değinmiştik bir önceki yazıda.

Gerçekten fikhî meselelerde siyah-beyaz ayrımı içinde birbirlerine alabildiğine zıt ve aykırı hükümler veren, görüş ve kanaatlere sahip olan insanların, birbirlerini hem de kitleler halinde kabullenmeleri, aynı çatı altında yaşayabilmeleri soruyu haklı kılan bir unsur. Çok basit ve alabildiğine anlaşılır bir misal içinde kan, Hanefilere göre abdesti bozuyor, Şafiilere göre bozmuyor; ama her iki mezhebe göre de abdestsiz namaz haram. Kanın

abdesti bozup-bozmamasında bu kadar zıt ve aykırı görüşe sahip insanlar, benimsediği içtihadî görüşe göre abdestsiz olan imamın arkasında namaz kılabiliyorlar.

Pekala bu yaklaşımın temeli ne? Tek cümleyle ifade edelim; inanç ekseninde içtihadı verilen yer. Başka bir anlatımla, içtihadî görüşlerin iman esasları seviyesine çıkartılmaması. Teorik değerler ve erken dönemlerdeki uygulamalara dayanarak söylüyorum bu sözleri. İctihad, birçok fıkıh usulcüsünün tasnifi içinde verilen isimle "akıl", hükmü bilinmeyen meselelerde ayet ve hadislere belli bir metodoloji takibi ile yorumlar yapma gayretine verilen isimdir. Amaç murad-ı İlahî'yi anlamaktır, anlamaya çalışmaktır. Bu gayretin sonucu olarak ortaya çıkan ürün yani üretilmiş bilgi, ayet veya hadis değildir; beşerî bilgidir. Dolayısıyla kutsallığı da yoktur, bağlayıcılığı da. Bizzat bu bilgiyi üreten müçtehidlerin diliyle söyleyelim isterseniz; "yanlış olma ihtimali olan doğrudur" içtihad. "Eşbeh bi'l hak" dediğimiz "doğruya en yakın, meşiet-i İlahî'ye en uygun" kavramı ile anlatılmak istenen de budur. Çünkü mutlak doğru bilgi sadece Allah'a hastır. O da araştırma yaptığımız mesele hakkında nihai bir şey demediğine göre, bizim bilinenlerden hareketle ürettiğimiz bilgi "yanlışlanabilir doğru, doğrulanabilir yanlıştır".

Bakış açısı bu olunca problemler özelinde herkes dinî bilgi ve yaşantısına itimad ettiği şahsın görüşlerini esas almış ve hayatını öylece devam ettirmiştir. Daha sonraki dönemlerde bu çizgiden sapmalar elbette olmuştur. Literatüre içtihad kapısının kapanması olarak geçen bir dönem yaşanmış ve halen belli nisbette yaşanmaktadır. Zaten bu ayırma işaret için teorik değerler ve erken dönem tabirlerini kullandık.

Fıkıhî görüşler, mezhepler ve dolayısıyla mensupları arasında gördüğümüz bu yumuşak ilişki, maalesef siyasetin, iktidarın, menfaatin devreye girdiği yerlerde farklı bir karakter kazanmıştır. Bu safhada karşımıza yumuşak değil, birbirlerine düşman kesilen gruplar ortaya çıkmıştır. Sünni-Şii ayrımı, Emevilerin zuhuru, Emevi-Abbasi kavgaları, Ehl-i Beyt'in Medine'den sürülmesi ve benzeri nice sonuçları ile hatırladığımız bu sürece girişin nedeni, din değil siyasettir; mana değil madde, ukba değil, dünya ve dünyevî beklentilerdir. Melekî değil, şeytanî özelliklerimizin ağır bastığı insanî hüviyetimizdir. Zannediyorum bu da işin tabiatının gereğidir; zira söz konusu olan siyasettir.

Fakat hemen ilave edelim; bu farklılık bizde hiçbir zaman Hristiyan dünyasındaki ayrılık ölçüsünde keskin ve net olmamıştır. Batı'da örneğini gördüğümüz ölçüde yüzyıllar süren savaflara, kurtuluşu sadece kendi yorumunda görüp birbirini tekfire uzayan küllî ayrışımara sebebiyet vermemiştir. Çünkü nassların yani Kur'an ve Sünnet'in varlığı ve bütün Müslümanları bağlayıcılığı özelliği buna mani olmuştur. Kur'an ve Sünnet bizim yegâne ortak paydamızdır. Fıkıhî, siyasî, itikadî ya da seküler her türlü görüş ayrılığımıza, dil, kültür, ırk vb. ayrıştırıcı tüm unsurlarımıza rağmen, bizim bugünlere gelmemizin, hâlâ birlikte yaşıyor olmamız, hâlâ birbirimizi seviyor olmamızın altındaki sır budur; Kur'an ve Sünnet.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Vakıf malının satın alınması

Ahmet Kurucan 2008.06.12

Soru şu: vakıf malı olduğu bilinen ve binlerce dönümü bulan verimli arazi köy idare heyeti tarafından paylaştırılıyor veya devlet bunu temellük edip cüz'i fiyat karşılığında halka satıyor. Bu durumda ne yapacağız?

Vakıf, menkul veya gayrimenkul bir malın menfaatinin kamuya, mülkünün ise Allah'a ait kılınması demektir İslam hukukunda. Bu tarifi tamamlayan vakfa ait unsurlar şunlardır: Vakıf tek taraflı bir akittir; vâkıfın vakfettiği

malda tasarruf hakkı malı teslim ettiği an biter; vakfedilen mal ebediyyen satılamaz, hibe edilemez; vâkıfın uyulması için ortaya koyduğu şartlar, Allah'ın emirleri gibi telakki edilir.

İslam tarihinde vakıf müessesesi çok farklı devrelerden geçmiştir. Söz gelimi; gayrimenkul mallar başlangıçta vakfa konu olmazken, değişen ve gelişen şartlar muvacehesinde insanların ihtiyacına binaen onlar da vakfedilir olmuştur. Tabii İslam hukukçularının içtihadları ile. Kitaptan çeyiz malzemelerine, çamaşır kazanından tohumluk buğdaya kadar uzanan uzun bir liste verilebilir bu konuda.

Paranın vakfedilmesi Yavuz Selim ve özellikle Kanuni döneminin en büyük ilmî müzakere konularından biridir ve netice paranın da vakfa konu olabileceğidir. Sultanın onayıyla uygulanan bu içtihadî karar sonucu merkezî bir kasa oluşturulmuş, toplanan paralar, ihtiyaç sahiplerine faizsiz ödünç/ karz-ı hasen, emek-kâr ortaklığı usulünde ise sermaye olarak verilmiştir. Bu paraların üçüncü kullanım alanı ise muamele-i şeriyye adı verilen bedel karşılığında kâr gayesi güden yatırım sahiplerine sermaye olarak kullandırılmasıdır.

Hakeza; vakıf malları üzerinden uzun asırlar geçmesi, buna bağlı olarak yıpranma veya bakım ve görümün tam yapılamaması neticesi, mallar zaman zaman zayi olma ile yüz yüze gelmiştir. İşte bu noktada malların zayi olmasını engellemek için yeni içtihadlar yapılmış ve 'icareteyn' adını verdiğimiz uygulamalara yol verilmiştir. Buna göre mezkur vakıf malı, piyasadaki rayiç satış bedeli üzerinden peşin para karşılığı kiraya verilmiş, bu kira bedeli ile malın tamiri yapılmış, sonra alabildiğine cüz'i kira bedeli ile vakıf malı süresiz olarak ilgili şahsın tasarrufuna tevdi edilmiştir. Görüldüğü gibi buradaki amaç, vakıf malını korumak ve kollamaktır. Fakat zamanla bu içtihadî yaklaşımlar suiistimale de maruz kalmış, bazen metruk durumda olmayan vakıf malları da toplumun önde gelenlerine, siyasi makamlarda söz sahibi olan kişilerin iltimasına şâyân olanlara, belki rüşvet vb. gayri meşru yollarla icareteyn usulü kiraya verilmiştir.

Cumhuriyet döneminde ise, icareteyn vakıfları başta, metruk olan birçok mallar ve mîrî arazi ile birlikte devletin mülkü kabul edilmiş ve mülkiyeti belli bir bedel karşılığında halka satılmış, tapuları ellerine verilmiştir.

Kısa bir özetini yaptığımız bu tarihî süreçteki bilgilerden hareketle sorunun cevabına dönecek olursak; başta arz ettiğimiz erken dönem vakıf ahkâmına ait bilgiler özellikle ahiret endişesi ile dopdolu olan müminleri mütereddit kılmaktadır. Dünyaya bakan vechesiyle kaçırılmaması gereken bir fırsat ama öbür tarafta arz ettiğimiz genel bilgiler, haklı olarak insanı ikilem içine sokmaktadır.

Hukukî açıdan söz konusu araziyi devlet kamulaştırıp halka arz ediyorsa, sorumluluk ona aittir. Ama bununla vicdanî tatmin sağlanmıyorsa, müracaat vicdana olmalıdır. Vicdana başvuruda kararın yönüne tesir edebilecek üç hususu birer cümle ile belirtmek isterim. Bir, arazinin metruk olması milli servetin heba edilmesi demektir. İki, bu malların böylesi endişeleri taşıyanların elinde olması başkalarında olmasından daha hayırlıdır. Üç, yukarıda ifade ettiğimiz gibi vakıf ahkâmını sadece erken dönem teorik bilgi ve uygulamalardan ibaret görmemeli, onların şartlara göre farklı hükümlere mesned ve mahal olacağını/olabileceğini nazara almalıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Bazı geriden gelen, yüzbin devir ilerde!'

Ahmet Kurucan 2008.06.14

Türkiye'de gündem çok hızlı değiştiği için hadiseleri yapacağınız yorumlarla zamanında yakalamak adeta imkânsız. Gerçi bu satırların yazarı seçmiş olduğu alan açısından genel anlamda Türkiye gündemini bu sayfalara taşıyor ama bazen oluyor ki gerek şahsî ilgi alanı, gerekse sorumluluk şuuru sebebiyle bazı düşüncelerin mutlaka paylaşılması gerektiğine inanıyor.

Aşağıda okuyacağınız satırlar da bu kategoride yer alan bir değerlendirme. Dışişleri Bakanı Ali Babacan'ın geçen günlerde Avrupa'da yaptığı, Türkiye'de Müslümanların din özgürlüğü sorunu olduğuna dair beyanları mutlak memnuniyet ile rahatsızlık arasında gidip gelen tartışmalara konu oldu. 'Siyasi iktidar, makam, güç ve yetki sahibi, sorunları çözme adına kamuoyundan oy almış bir siyasi, mezkur yetkilerini kullanıp, vazifesini yapıp sorunları çözme yerine Türkiye'yi Avrupa'ya şikâyet' şeklindeki yorumlardan, 'iktidar ama muktedir değil, daha ne yapacaktı' türünden iki zıt kutupta med-cezir misali yapılan yorumlardı bunlar.

Ben bahse medâr müzakerelere farklı bir perspektiften katkıda bulunmak istiyorum. Yapacağım katkı; İslam'da din özgürlüğü nedir, ne değildir, sınırları var mıdır, varsa nelerdir sorularının cevapları ile olacak. İslam denince akla gelen ilk şey hiç şüphesiz "hangi İslam?" sorusudur. Eğer başlangıçta bu soruyu doğru cevaplamaz, İslam kavramından kasdedilen manayı yerli yerine oturtmazsak, söylenenler meseleyi vuzuha kavuşturma yerine, daha da karıştıracak, işi işin içinden çıkılmaz hale getirecektir. Çünkü İslam, bir dinin adı olmasının yanı sıra, 15 asırlık tarihi boyunca farklı coğrafyalar, farklı dönemler ve farklı kültürlerde almış olduğu, Anadolu İslamı, Afgan İslamı, Arap İslamı, İran İslamı vb. tamlamalarla anlatılmaya çalışılan şekle de verilen bir isimdir. Bizim yazı boyunca dile getireceğimiz İslam, teorik ve nazari değerler bütünü din ve bunun Hz. Peygamber (sas) eliyle temsil edilmiş pratiğidir. Tabiri diğerle, Kur'an ve sünnetten müteşekkil olan dindir. Hülefa-yı Râşidîn -ki onun Hz. Peygamber'den sonra kamil-i mükemmel temsil edildiği dönemdir- devrindeki pratikler dahi bu yazıdaki İslam'a dahil değildir. Onlarsız İslam olur mu türünden akla gelebilecek sorular, ayrı bir yazının konusu olabilir.

Din özgürlüğünün temelleri

İslam'da din özgürlüğü en az dört temel üzerine oturmaktadır. Bir başka dille 4 ana ilkesi vardır din özgürlüğünün. Sırasıyla izaha çalışalım. Bir; dinin en temel esası imandır, inançtır. O halde din özgürlüğü demek inanç özgürlüğü demektir. İnsanlar dinin inanılması için teklif ettiği öğretilere hiçbir baskıya maruz kalmadan ferdî iradeleri ile karar vermelidirler. Bu konuda herhangi bir zorlama, baskı, eziyet, işkence olmamalıdır. İnsanı gayri iradî bir varlık olarak görme manasını taşıyan ve dolayısıyla gayri insanî ve gayri ahlakî olan bu baskılar, maddi güç kullanımı ile olmadığı gibi günümüzde "ikna odaları" misali psikolojik baskı denen türden manevi de olmamalıdır. "Dinde zorlama yoktur; sizin dininiz size, benim dinim bana" ayetleri ve Efendimiz'in 23 yıllık Peygamberlik hayatında dost-düşman, kadın-erkek, yaşlı-genç bir tek kişiyi bile iman etmesi için maddi-manevi zorlamada bulunmaması bu ilkenin en büyük delilidir. Hiçbir dinî değere inanmama da, özgürlük kapsamı içindedir. Nitekim Hristiyan, Yahudi, Sâbii, Zerdüştlere tanınan özgürlük inanma; müşrik ve kâfirlere tanınan da inanmamadır.

İki; imanın pratik hayata intikalidir. Söz konusu din olunca elbette pratiğe intikal ettirilecek ilk şey ibadettir. O halde inanılan dinî değerler istikametinde gerekli olan ibadetleri insanlar özgür bir biçimde yerine getirebilmelidirler. İbadet özgürlüğü diyebileceğimiz bu husus aynı zamanda mabed özgürlüğünü içine alır. Burada ibadetin ne olduğu, ya da ne olmadığına üçüncü şahıslar karar veremez; aksine din karar verir. İlgili dinin mabedin dışına taşan ibadet uygulamaları varsa, hiç şüphesiz onlar da aynı özgürlük ortamı içinde yerine getirilebilmelidir. Efendimiz (sas)'ın pratikleri içinde kilise, sinagog inşasından, imarından oralarda gönül huzuru içinde ibadete, içtimâî hayatta Yahudilerin cumartesi yasaklarına kadar her şeye özgür bir ortam sağlanması bunu ispatlar. Burada şunu görmek gerek; İslam şehir site devletin başkanı vasfıyla da olsa, kendi inandığı değerlere taban tabana zıt hatta akıl, mantık ölçüleri içinde mana verilmekte zorlansa da, Efendimiz ne Yahudilerin, ne de başka inanç gruplarının mabed veya mabed dışındaki ibadet tanımlarına ve ibadetlerine karışmamıştır.

Üç; inanılan değerlerin arkadan gelen nesle intikali din özgürlüğünün üçüncü temelini teşkil eder. Bu ilke devre, şartlara, özel isteklere göre değişik şekiller alsa da, son tahlilde eğitim ve öğretim ile ulaşılabilecek bir

hedefdir. Günümüzde kullanılan kavramlarla ifade edecek olursak, yaygın ve örgün eğitim kurumlarının tesisi ve o ortamın sağlanması ile olacaktır bu. Nitekim Efendimiz (sas), Yahudilerin 'beytul'l midrâs' adını verdikleri okullarda kendi çocuklarına din eğitimi vermeleri geleneğini devam ettirmelerini sağlamış, arkanızdayım mesajı vermiştir. Devlet başkanı vasfıyla ara sıra beytu'l-midrâsa yaptığı bu ziyaretlerin Müslümanlar arasındaki muhtemel muhalif düşüncelerin önünü alması ve Yahudilere din eğitim ve öğretimi bağlamında güvence verdiği söz götürmez bir gerçektir.

Dört; örgütlenme hakkıdır. Aynı inanç çizgisinde bulunan kişilerin içinde yaşadıkları toplum hayatında sosyal, kültürel, ekonomik, dinî birliktelik kurmaları kadar tabii bir şey olamaz. Bir lütuf ve ihsan değil, eşyanın tabiatı gereği olması gereken bir şeydir; beşerî bir ihtiyacın karşılanmasıdır sosyal örgütlenme hakkının olması. Aynı zamanda bu, hak arayışı adına bir güvencedir, bir metottur. Zira tarihin şehadetiyle biliyoruz ki, siyasi iradeler zaman zaman genel ilkelere muhalif tavırlar takınmakta, güçsüz, aciz, azınlık, ideoloji muhalifi gördükleri kişi ve gruplara baskılar uygulayabilmektedir. Efendimiz (sas) döneminde bu türlü hiçbir hak ihlali olmamasına rağmen, mezkur hakkın verildiği bilinen bir hakikattir. Yeter ki muhalefet cephesinde yer alanlar bu hakkı kötüye kullanmasın.

Şimdi bu zaviyeden, gerek Ali Babacan'ın son beyanı, gerekse yıllardan bu yana takip edilegelen laiklik, demokrasi, din-devlet ayırımı vb. "bize özgü şartlar" denilerek içi dünyadaki genel kabuller ve uygulamalarla mukayese edilemeyecek şekilde doldurulan kavramların eşliğinde Türkiye'deki din özgürlüğü ile İslam'daki din özgürlüğüne bakın ve son tahlilde kararı siz verin. Daha ötesi israfı zaman olur. Ruhu şâd olsun Necip Fazıl'ın, ne güzel der: "Zamanı kokutanlar mürteci diyor bana; / Yükseldik sanıyorlar, alçaldıkça tabana. / Zaman, korkunç daire; ilk ve son nokta nerde? / Bazı geriden gelen, yüzbin devir ilerde!"

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İllet, hikmet, sebep ve menât ne demektir?

Ahmet Kurucan 2008.06.19

Gazete makalesi içinde ele alınacak bir konu değil; ama zaman zaman bu tür usulle alakalı soruların gelmesi nedeniyle, hem furuun dayandığı temelleri gösterme hem de metodoloji eksenli bilgi seviyemizi yukarı çekme, kontrol etme gibi mülahazalarla bir deneme yapacağız.

Konumuz illet, sebep, hikmet ve menât kavramları. Gerekçe; birbirlerine çok yakın anlam çerçevesi içinde yer alan kavramların karıştırılarak kullanılması. Net bir çerçeve çizebilmek temel gayemiz. Çünkü kavramlar ortak dildir. Herkes kendine göre mana verirse kavramlara, konuşulan dil aynı olsa bile orada anlaşma olmaz/olamaz. Bundan daha zararlı bir başka sonuç ise; dinî değerlerin yerinden oynamasıdır.

Önce "efrâdını câmi, ağıârını mâni" tarifler. İllet, hükmün varlığının üzerine bina edildiği açık, istikrarlı ve belirli/münasip vasma denir. Alışveriş akdinde alıcı ile satıcının karşılıklı ihtiyaçlarının giderilmesi illettir.

Sebeup, hükmün varlığı veya yokluğu adına Şâri'nin/kanun koyucunun alamet kıldığı durumdur. Ramazan ayının girmesi oruç tutmanın sebebidir söz gelimi, ama illeti değildir. İllet ile sebep arasında umum-husus ilişkisi vardır. Bunu ifade için usulcüler; "Her illet bir sebeptir ama her sebep illet değildir." derler.

Hikmet, Şâri'nin hükmü verirken ulaşmayı amaçladığı faydadır. Ta'lil adını verdiğimiz çalışma ile ortaya çıkartılan bu faydalar, illet veya sebep olamaz. Mesela, Ramazan'da yolculuk yapmak oruç tutmamanın illeti, yolculukta karşılaşılan meşakkat ve sıkıntıyı mükelleften giderme amacı ise hikmetidir. Yolculukta sıkıntı anlayışı

insandan insana, yolculuktan yolculuğa değişebilen sübjektif bir olgudur. Dolayısıyla hüküm ona bina edilemez. Başka bir ifade ile yolculukta oruç tutmama hükmünün/ruhsatının illeti, sıkıntı ve meşakkat olamaz.

Menâta gelince; bazılarının illet ile aynı anlamda kullandığı menât, hüküm ile illet arasındaki münasebeti, uygunluğu araştırma ameliyesinde kullanılan bir kavramdır. Hüküm illete bağlı olsa da menâta bağlı değildir. Menâtı yapacağımız ta'lille, aklî çıkarımlarla tespit edemesek de hüküm varlığını devam ettirecektir. Mesela; murdar olmuş hayvanın etini yemek haramdır. Ölü olması haram hükmünün illetidir. Menâtı ise murdar olmuş hayvanın etindeki reaksiyonlar, kimyasal değişimler, insan sağlığı ile münasebeti vs. gibi yapacağımız ilmî çalışmalarla bağlı elde edeceğimiz sonuçlardır. Bu sonuçlar bize illet ile hüküm arasındaki münasebeti kavramımıza yardımcı olacak, gönül huzuru, kalb itminanı içinde o emri veya yasağı yerine getirmemizi sağlayacaktır.

Bu işlem tahrıcü'l menât, tenkihü'l menât ve tahkikü'l menât olarak üç ayrı kategoriye ayrılır. Tahrıcü'l menât; hüküm ile illet arasındaki en uygun vasfın tercihidir. İçkinin haram kılınmasında sarhoşluk gibi. Tenkihü'l menât; hükme tesiri olmayan vasıfların elenmesidir. Ramazan'da hanımı ile münasebete giren bedevi örneğinde, keffaret gerektiren bu fiili işleyen şahsın bedevi olması gibi. Şahsın bedevi olmasının hükmüyle, hükmün illeti ile bir alakası yoktur. Tahkikü'l menât'a gelince; hükmün illetinin başka örneğinin bulunup bulunmadığını araştırmaktır. Şarapta var olan sarhoş edici özelliğın boza, şıra vb. başka içeceklerde olup olmadığını tespit gibi.

Ne anlattık bu yazıda? İki şey. Birincisi çok açık; kavramların genel çerçevesini verdik. İkincisi ise okuyucunun çıkaracağı sonuç. Bir cümle ile yardımcı olayım; mezkur kavramların oturmuş olduğu temel, bu temellere bağlı anlam çerçeveleri bilinmiyorsa, bunları kullanarak uluorta konuşma, hatta haddi aşıp ta'liller yapma, hükümler verme... Cümleyi zâhir, münasip ve munzabıt bir yüklemle tamamlamayı size bırakıyorum. Kaldı ki zâhir, münasip ve munzabıt illetin üç vasfıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hukuki sonuçlar doğurmayan akitler

Ahmet Kurucan 2008.06.26

Gündelik hayatta belki birkaç asırdır Müslümanların en büyük problemlerinden birisi özellikle muamelat alanında yaşadıkları hukuki ikilemdir.

Yaşadığı ülkenin uymak zorunda olduğu bağlayıcı kanunları ile İslam hukukunun aynı mevzuda verdiği hükmün çatışmasından kaynaklanmaktadır bu ikilem. Yaşanan ülkenin Müslüman veya gayrimüslim olması bazı şeyleri değiştirse de, son tahlilde çerçevesini çizmeye çalıştığımız problem açısından çok bir şey değişmemektedir. Çünkü birçok Müslüman ülkedeki yasamanın gerek sistem gerekse sonuç itibarıyla inanılan değerlerle telifinin yapılması oldukça zordur.

Özellikle muamelat alanında diye betahsis bahsettiğimiz bu ikilem, aslında ibadet alanında da boy göstermektedir. Fakat bunlar büyük çoğunluğu itibarıyla fıkhn kendi kuralları içinde aşılabilmektedir. Söz gelimi; bir işyerinde çalışanlara vakit ve cuma namazları için izin verilmemesi, kaza namazları ile telafi edilebilmektedir. Bu duruma maruz kalan işçi, uhrevi hesap noktasında sorumluluğu işyeri sahibine havale etmekte, ferdî mükellefiyetini de kaza ile yerine getirmektedir. Ama aynı ikilemi muamelat alanında aşmak bu kadar kolay olmamaktadır. Mesela; imam nikâhı ile yapılan evlilikler. Resmî kanunlara göre hukuki hiçbir sonuç doğurmayan bu evlilik akdi geçerli midir; değil midir?

Aynı soruyu başka örneklere de tatbik edebiliriz. Söz gelimi, resmî birinci evliliğin üzerine -velev ki ilk eşin rızası olsa bile- imam nikâhı ile yapılan ikinci evlilikler; boşama hakkına sahip erkeğin 'boş ve talak' kelimelerini kullanarak gerçekleştirdiği boşama...

Sonuçlarını karı-koca, çocuk, akraba ve bütünüyle bir toplum olarak yaşadığımız bu ve benzeri meselelerde Müslüman ferдин davranış haritası ne olmalıdır? İslam hukukuna göre geçerli olan, daha doğru bir ifadeyle geçerli olduğunu zannettiği bir uygulama ile merî hukuk karşı karşıya geldiğinde dinî hassasiyete sahip fert neyi ve neden seçecektir?

Öncelikle şunu tesbit etmek gerek; İslam hukuk kaynaklarında nikâh ve boşama akitlerinde yerini alan hükümlerin geçerliliği için "devlet otoritesine ihtiyaç yok" şeklindeki yorum alabildiğine yanlıştır. Çünkü bu yorum tamamıyla konjonktürel şartların lazımıdır. Dolayısıyla nikâh ve boşama ile alakalı içtihadlar geçerliğini bugün devam ettirse de, uygulama şekli itibarıyla farklılıklara gidilebilir. Nitekim 15 asırlık İslam hukukunun gelişim ve değişim süreci içinde bunu çok net olarak görmek mümkündür. En basitinden Osmanlılar döneminde nikâh akdi devletin yetki verdiği imamlar ve kadılar gözetiminde yapılmış, taraflara günümüzün evlilik cüzdanına eşdeğer belgeler verilmiştir. Boşamanın kapalı kapılar ardında değil, prosedürdeki şartları adım be adım takip etme şartıyla şahitler ve/ya hakim huzurunda olması istenmiştir. Görüldüğü gibi ne nikâhta ne de boşamada tarafların irade beyanına otoritenin müdahalesi yoktur ama onun tahakkukunu değişen ve gelişen arka plan şartlarına göre devlet erken dönemlerden farklı olarak belirlemiştir.

Günümüzde hukuki sonuç doğurmayan bu ve benzeri meselelerin menfi neticelerini toplum olarak hep birlikte yaşıyoruz. Resmen annesiz-babasız çocuklar, boşanmadan mirasa kadar mağdur olan eşler -ki büyük çoğunluğu kadınlardır- her gün karşılaştığımız örnekler neredeyse.

Gerek erken dönem uygulamaların nihaî şekil olmadığı, gerekse yaşadığımız menfi örneklerden hareketle hukuki neticesi olamayan evlilikler geçerli değildir, o evlilikteki münasebet zinadır gibi keskin bir hüküm elbette verilemez. Ama din, İslam, hukuk, fıkıh vs. deyip onların çok önceki asırlardaki uygulamalarına dayanarak bu türlü işlemlere girmenin mahzuru olmadığını söylemek de çok zordur. Müslüman'a düşen, Hak ve halk katındaki dünyevî ve uhrevî sorumluluğunu müdrik olarak daha dikkatli ve daha temkinli yaşamaktır.

Tahmin edeceğiniz gibi hukuki sonuç doğurmayan akitler sadece nikâh akdi ve boşama örnekleri ile sınırlı değildir. Zaman zaman başka spesifik örneklerle konunun üzerinde yine duracağız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Rahimdeki sağlıklı çocuk ve kürtaj

Ahmet Kurucan 2008.07.03

Teknik ve teknolojinin gelişimi, beraberinde birçok cevabı aranan sorularla karşılaşmamıza neden oluyor. Bunlardan biri, hamilelik döneminde teknik imkanlarla tesbiti yapılan sağlıklı çocuklar.

Sağlıksız kavramını şemsiye olarak kullanıyorum. Kasdım, hamilelik döneminde hamilelik devam ettirildiği takdirde anne sağlığına zarar verecek, doğduğunda ise anne rahminde gelişimini tamamlayamadığı için kör, topal, çolak vb. bedenî veya zihnî hastalıklara maruz kalacak çocuklardır.

Hemen her anne-baba adayının ilk istediği, erkek-kız, sarışın-esmer vb. ayrımlardan öte sağlıklı bir çocuğa sahip olmaktır. Hamilelik esnasında yapılan periyodik kontrollerde tesbit edilen aksi bir gelişme, elbette ebeveyn için bir anlamda yıkım olmaktadır. Çünkü muhtemel çocukları hayallerinde tasarladıkları hanenin

sevinç ve mutluluk kaynağı değil, keder ve hüznün sebebi olacaktır. Kim bilir belki de bir ömür boyu ebeveynin bakımına muhtaç bir halde yaşayacaktır.

Hayata "gülelim, eğlenelim, kâim alalım dünyadan" penceresinden bakıp, onu sadece dünyadan ibaret gören zihniyetin böylesi bir durumla karşılaşan ebeveyne gösterdiği istikamet bellidir; hayatını zehir edecek hasta bir çocuğa sahip olmaktansa kürtaj yaptır ve kurtul. Ama dünyayı müsbet-menfi her şeyi ile imtihandan ibaret gören, dolayısıyla insanı sevinç, neşe, mutluluktan, keder, tasa ve üzüntüye salan her şeyi ahiret yurdunu kazanma veya kaybetme adına imtihan unsuru olarak gören İslam zihniyeti, bu hususta farklı düşünmektedir.

Önce genel daha sonra bu genel bilgiler ışığında farklı düşünüyor dediğimiz İslam zihniyetinin bahsi geçen konuya verdiği fikhî hükmü izaha çalışacağız. Kürtaj, haricî bir müdahale ile ceninin dışarıya çıkartılmasıdır. Burada hayatî iki soru karşımıza çıkıyor. Bir, cenin insan mıdır? Kur'anî tabirle ifade edecek olursak nefis midir?

"Sizi bir tek nefisten yaratan O'dur. Sonra sizin için; bir kalacak yer, bir de emanet olarak duracak yer vardır. Biz ayetlerimizi anlayan kimseler için açıkça bildirdik." (6/98) ayetindeki "nefis" kavramı, anne rahmindeki varlığı da içine almaktadır. İslam alimlerinin ortak kanaati budur ve bu sonuç ayetin mantukundan değil, mefhumundan çıkartılmıştır. Doğmamış çocuk miras alabilir mi, kasdî düşüklüklerde cezai müeyyide nedir vb. soruların hukukî cevapları da rahimdeki varlığın nefis/insan olarak kabulü üzerine verilmiştir. İkinci soru; cenin, hamileliğin hangi safhasından itibaren nefis ve insandır? Konunun can alıcı noktası, bu sorunun doğru cevabında yatmaktadır. Çünkü doğum kontrolünden kürtaja uzanan birçok sorunun cevabında dayanak noktası burasıdır.

İslam alimleri, ilk günden bu yana içinde yaşadıkları dönemin tıbbî bilgi ve kültürüne göre bu mevzuda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bazıları cenine, ruhun üflenmesini beyan eden hadisten hareketle hamileliğin 120. gününden sonra, bazıları ise döllenme gerçekleştiği dakikadan itibaren nefis ismini takmıştır. Burada nefis, İslam'ın koruması ve korunmasını emrettiği beş ana esastan biri olan hayat hakkını ifade ettiği için çok önemlidir.

Buradan hareketle ilk görüşe göre döllenmeden itibaren, ikincisine göre hamileliğin 120. gününden sonra cenin kürtaja tabi tutulamaz. Çünkü artık o nefistir, insandır, hayat hakkı vardır ve bu hak, onun Yaratan'ından aldığı tabii hakkıdır. Bu hakkı onun elinden ne anne-baba ne de devlet alabilir. Ceninin hayat hakkına riayet etmeme ona karşı işlenmiş bir cinayettir. Doğduktan sonra bir çocuğu öldürmekle anne rahmindeki cenini öldürmek arasında fark yoktur. Her iki durumda da bu eylemi gerçekleştiren kişi veya kişiler katil olur. Suç unsurundaki belirleyici ve etkileyici nedenlere göre dünyevî ve uhrevî cezaya muhataptır.

İstisnalar yok mudur? Elbette vardır. Anne sağlığının ölümcül bir tehlike arz etmesi bunun bir örneğidir. Bu durum tahakkuk ettiğinde -ki isterse doğuma saatler, dakikalar kalmış olsun- tıbbî bilgiler ve tecrübeler doğrultusunda iki candan biri tercih edilir.

Pekala günümüzdeki tıbbî bilgiler ışığında döllenme olduğu andan itibaren cenin kürtaja tabi tutulamaz görüşü daha doğru ve buna bağlı olarak 120 gün etrafındaki hükümler dönemin bilgilerine dayandığı için bugün geçersiz değil midir? Evet öyledir. Neden mi? Haftaya bitirelim...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Rahimdeki sağlıklı çocuk

Geçen hafta son olarak günümüzdeki tıbbî bilgiler ışığında döllenme olduğu andan itibaren cenin kürtaja tabi tutulamaz görüşü daha doğru ve buna bağlı olarak 120 gün etrafındaki hükümler dönemin bilgilerine dayandığı için bugün geçersiz değil midir diye sormuş ve evet cevabını vermiştik. Neden?

Önce şu 120 gün meselesinin dayanağını ele alalım. Efendimiz (sas) bir hadislerinde; "Sizden birinin yaratılışı, annesinin karnında kırk günde cem olur. Sonra bu kadar müddette "alaka; rahim duvarına asılı nesne" olur. Sonra bu kadar müddette "mudga; bir çiğnemlik et" olur. Sonra Allah bir meleği dört kelimeyle gönderir: (Bu melek) rızkını, ecelini, amelini, şaki veya said olacağını yazar, sonra ona ruh üflenir." (Buhari, Bedü'l halk, 6) buyuruyor. Hadiste bahsedilen bu üç safha toplam 120 gün ediyor. Bazı fakihler buradan hareketle 120. güne yani ruh üfleninceye kadar ceninin rahim duvarına asılı kan pıhtısı, çiğnemlik et olup hayatiyet/canlılık kazanmadığına zann etmiş ve kürtaj yapılabilir hükmünü vermişlerdir. Onlara böyle düşündüren ikinci önemli husus dönemin tıbbî bilgileridir.

Halbuki günümüzde tıp dünyası tam aksini isbat etmiş durumdadır. Döllenme olduğu andan itibaren cenin anne rahminde canlılık kazanmaktadır. Dolayısıyla aslında düşük yapma, kürtaj vb. hükümlere hiçbir şekilde temel olmayacak hadisten hareketle verilen bu hükmün, kanaatin, görüşün de geçerliliği ortadan kalkmıştır.

İmdi bu bilgiler ışığında rahimdeki sağlıklı çocuğun alınması meselesine gelince; cevap kendiliğinden ortada. İlk günden itibaren yaşama hakkını Yaratanından alan o nefse, sakat doğacak, yük olacak, aile denge ve huzurunu etkileyecek, yaşam tarzını bozacak, toplumsal açıdan sosyal istikrarı engelleyecek, sağlık harcamalarına yapılacak masrafla milli servet heba edilecek vb. gerekçelerle kürtaj yapılabilir deme, cinayet anlamını taşır. Bunun bugün toplumumuzun içinde bedensel ve zihinsel özürlü olarak hayatını devam ettiren insanların öldürülmesi ile hiçbir farkı yoktur.

Bu yaklaşımın bir tek istisnası olabilir; o da tıbbın hamilelik, harici bir müdahale ile hemen sonlandırılmadığı takdirde anne hayatı tehlike altındadır, dediği kavşaktır. Zaten bu durumda ceninin sağlıklı olması ile sağlıklı olması arasında anneyi tercih hükmü açısından fark yoktur.

Ne olacak o zaman? Bile bile bedenlen veya zihnen sağlıklı bir çocuğa mı sahip olacağım? İşte İslam insanını diğerlerinden ayırt eden nokta burası; evet. Allah sizin ve çocuğunuzun kaderini öyle takdir buyurdu ise; yapılacak şey Yunus diliyle "Gelse Celalinden cefa/Yahut Cemalinden vefa/İkisi de cana safa/Kahrın da hoş, lütfun da hoş" deyip katlanmaktır.

Üçüncü şahıslar için bunu söylemenin çok kolay, ama birebir yaşayanlar adına çok zor olduğunun idrakindeyim. Aklıma gelen "ölüsü olan bir gün, delisi olan her gün ağlar" deyimi. Buna "hastası olan da her gün ağlar" diye ilavede bulunabilirsiniz. Ama Allah'a, ahirete, kadere inanan insan için çıkmaz sokak burası. Başka çare yok. İsterseniz musibet ve meserret, sağlık ve hastalık, zenginlik ve fakirlik her şeyin imtihan unsuru olduğunu yeniden hatırlatalım.

Son 7-8 yılda "ultrason neticesine göre çocuğum sakat doğacak, beyin gelişimi dolayısıyla geri zekalı olacak" vb. nedenlerle yanıma gelip "aldırabilir miyiz" sorusu ile karşılaştığım en az 10 hadise oldu. Tahmin ettiğiniz gibi hepsine cevabım "hayır" idi. Tavsiyem; bir; ceninin anne karnında ameliyatı dahil tıbbî her türlü müdahaleyi yaptırmak, iki; Allah'a dua. Her şey O'nun elinde ve O'nun her şeye gücü yeter demek oldu. İsmen hatırladığım bu vakaların hepsinde de çocuklar sağlıklı doğdu. Bu aşamada benim aklıma gelen ihtimaller şunlar; ya sağlıklı hükümünü veren uzmanlar hata etti, abarttı, ihtimalleri vukuat yerine koydu; veya Allah dualara icabet etti. Her tesbit böyledir, her vak'a böyle sonuçlanır demiyorum; sadece yaşadığım 10 veya daha fazla vak'anın neticesini sizlerle paylaşıyorum.

Son söz "O'nun ol dediği şey hemen olur; olmamasını dilediği şey de olmaz."

Domuz eti niye haram?

Ahmet Kurucan 2008.07.17

"Gözüm, aklım, fikrim var deme hepsini öldür/Sana göl gibi gelen, O çöl diyorsa çöldür." 'Neden'siz, 'niçin'siz Rabb'in her türlü emir ve yasağına âmennâ diyen bir mü'min portresi bu.

Üstad Necip Fazıl'a ait. İşte bu portre içinde kendine yer bulan, imanı bu seviyede olan bir Müslüman için domuz etinin haramlığını kabulde hiçbir problem yoktur. Şöyle düşünür o insan; Allah hayvanî gıdalardan koyun, keçi, inek, tavuk, hindi, horoz vs. vs. saymaya dursam sayamayacağım kadar nimetleri ihsan buyurmuş, "Helal. Buyur ye, senin istifaden için yarattım." demiş. "Ama bunlardan bir tanesini sana haram kılıyorum, zinhar yaklaşma ve etini yeme!" emrini vermiş. Şimdi ben hak etmediğim bu lütuflar karşısında oturup şükredeceğim yerde, neden onu da helal kılmadın der, bu yasak emrini küstahça sorgulamaya kalkarsam, hatta o emri dinlemez, onu da yemeye çalışırsam, tek kelime ile nankörlük etmiş olurum. Bu yasak emrinin hiçbir hikmeti, sebebi, faydası olmasa da bana düşen itaat etmektir. Çünkü kulluğun gerekçesi Allah'ın emridir. Mükafatı Allah'ın rızasıdır, cennettir, Cemalullah'ı seyretmektir ve ahirette verilecektir. Kaldı ki Allah abes iş işlemekten münezzehtir, ben, biz, insanlık bilmesek de mutlaka bunun insanlığa faydası söz konusudur."

Evet, "Rabb'in emir ve yasakları karşısında boynum kıldan ince" diyen bir akıl, imanla dolu bir kalb böyle düşünür. Ama bu demek değildir ki yasaklama emrinin hikmeti araştırılmasın! Kur'an'ın ifadesiyle "ala basiretin" imanı merkeze alan, ferdî hürriyeti dini kabulde esas kılan İslam'ın elbette bu ve benzeri konularda yol açıcı, ufuk gösterici, kalble beraber zihnî ve fikrî tatmin ve ikna edici izahları vardır.

Hikmet adına iki ayrı açıdan bakılabilir bu meseleye. Bir; bilim. İlmî tahliller, laboratuvar tetkikleri vs. Bunlar, ilmin ilerlemesine paralel olarak devirden devire değişebilecek sübjektif bilgilerdir. Sübjektif; çünkü ilmin nihaî ve mutlak bilgiye ulaşması imkansızdır. İlme, ilmî düşünceye, ilmî tetkiklere dayalı 'dün doğru, bugün yanlış' denilen yüzlerce-binlerce meselenin olduğu bilinen bir gerçektir; hem de aynı ağızlar tarafından söylenmiştir üç-beş sene ara ile. Ön kabullerin, şartlanmışlıkların, iman ve imansızlık eksenindeki ideolojik yaklaşımların, dünya hayatına yönelik maddi menfaatlerin mezkur ilmî çalışmaları sübjektif kılmasındaki rolü de inkar edilemez. Allah'a iman eden bir insanın laboratuvarında yaptığı çalışmadan elde ettiği sonuç ile inkar edenin elde ettiği sonuç siyah-beyaz ölçüsünde yüzde yüz farklı olabilmektedir. Bunları gördükten sonra, sıradan bir vatandaş olarak söz gelimi benim, ilmî çalışma sonuçlarına objektif vasfını vermem oldukça zor. Bu yoktur anlamını taşımaz; ama domuzun haramlığı gibi son tahlilde imanî bir mevzuda ortaya konulacak çalışmanın, çerçevesini çizmeye çalıştığımız karede yer alacağından kimsenin şüphesi olmamalı. Nitekim şu ana kadar yapılan çalışma sonuçları bizi bu görüşümüzde doğrulamaktadır.

İki; din. Dinî açıdan yapılacak ta'lil ile yasağın maksad ve gayesini araştırarak, Murâd-ı İlahî'yi anlamaya gayret edeceğiz. Bu bağlamda müracaat edeceğimiz ilk saha hüsün-kubuh'tur. Yakın geçmişte Diyanet İşleri Başkanlığı'mızın resmî sitesinde yer alan zina-flört bağlantısı/ilişkisi ekseninde başında yapılan tartışmalarda çok sık kullanılan kavramlarla ifade edecek olursak "iyi, güzel, doğru, çirkin" demektir hüsün-kubuh.

Emir ve nehiylerin hikmetlerinin araştırılması esnasında ilk dönemlerden itibaren kelamcı ve fıkıhçıların genelde kullandıkları kavramlardır bunlar. Burada anahtar rolü oynayan iki şey var; akıl ve eşyanın tabiatı. Bir misalle zina; zatında doğru, iyi, güzel bir fiil midir yoksa yanlış, kötü ve çirkin midir? Akıl bunu bütün öge ve unsurları ile kavrayabilir mi? Eğer cevap evet ise ve akıl da buna iyi, güzel dediyse, bütün İlahi dinlerin yasak emrini ve buna bağlı olarak zinaya verdikleri yanlış ve kötü hükmünü nasıl değerlendireceğiz?

Domuz için aynı yaklaşım geçerli. Haftaya bitirelim...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Domuz eti ve hüsün-kubuh meselesi

Ahmet Kurucan 2008.07.24

Hüsün/kubuh açısından domuz etinin haramlığı mevzuunu inceliyorduk. Allah tarafından emredilen veya yasaklanan fiiller zâtında iyi midir/kötü müdür?

Yoksa bunların iyi veya kötülüğü Allah'ın emrine göre mi değerlendirilmelidir? Mesela geçen hafta bir cümle ile değindiğimiz zina fiili, zâtında kötü olduğu için mi yasaklanmıştır; yoksa Allah yasakladığı için mi kötüdür?

İslam alimleri bu hususta iki ayrı görüş serdedir. Eş'arî ekolü "iyi ve kötü, Allah'ın emri ve yasağına bakar. O emrederse, emrettiği için iyi, o yasaklarsa yasakladığı için kötüdür; eşyanın zâtî hiçbir değeri yoktur" der. Maturidî ekolü ise "eşya zâtı itibariyle iyi ve kötüdür. Akıl bunu idrak edebilir. Allah o fiilleri iyi olduğu için emretmiş, kötü olduğu için de yasaklamıştır" şeklinde düşünür.

Alabildiğine kısa özetlemeye çalıştığımız bu iki izahı, domuz etinin haram kılınışına uyarlayacak olduğumuzda karşımıza çıkan sonuç; "Allah haram kıldığı için domuz eti kötüdür veya domuz eti zâtında kötüdür, zararlıdır, Allah onun için haram kılmıştır."

Yalnız bazı hukukçuların bu çerçevede ilave açıklamaları vardır. Şöyle ki; Allah'ın emrettiği şeylerin zâtında iyi, nehyettiği şeylerin de zâtında kötü olması gerekmez. Çünkü Allah ezeli ve ebedi ilmi ile emrettiği veya yasakladığı şeyin iyi veya kötü olduğunu bilir.

İster ilk tahlil sonucunu, isterseniz ilavesini ele alın, neticede bir şey değişmemektedir; domuz eti haramdır.

Bildiğimiz bu sonuçtan Allah'ın emir ve yasakları ta'lil edilmez, edilemez gibi bir sonuç çıkartılmamalıdır. Tarih boyunca Allah'ın emir ve yasaklarının mualleliyeti İslam alimlerince müzakere edilmiş; "makâsıd-ı şeria, hikmet-i teşrî, gâî tefsir" başlıkları altında mezkûr müzakereler kayıt altına alınmıştır. Hatta bugün bunlar usûl ilmi içinde müstakil bir başlık olup, nice doktora, master tezlerine konu olmaktadır.

Zaten başka türlü de düşünülemezdi; zira din, "insanların faydasına olan şeyleri celb, zararına olanları def" anlamındaki maslahatı için gönderilmiştir; o halde onun emir ve yasaklarının insanlara, onların dünya ve ukbalarına kazandırdığı hususları inceleme kadar tabii bir şey olamaz. Bu açıdan Maturidilere ait olan ve akla merkezî bir rol veren yaklaşım çok önemlidir. Araştırma ruhu ve cesaret verir ilim yolcularına; aklın önünü açar; bazı dinlerde gördüğümüz dogmalara karşı bütün kapıların kapatılmasını sağlar.

Netice itibariyle; dikkat ederseniz baştan itibaren domuz dendiği zaman hemen herkesin bildiği konulara bir tek cümle ile dahi olsa temas etmedik. Yani yağ tanecikleri ile dolu etinden ve bunun damar sertleşmesi, tansiyon yükselmesi, kalp enfarktüsüne sebebiyet vermesinden, büyüme hormonu fazlalığından ve bunun insan vücudu için zararlarından, trişin mikrobi ve aynı isimle anılan trişin hastalığından -ki damar tıkanıklığından beyin iltihabına kadar birçok hastalığın nedenidir- ve kıskançlık hislerini dumûra uğratması gibi şeylerden hiç bahsetmedik. Zira bu, meseleye yanlış zaviyeden bakma anlamını taşır. Domuz etinin yasak oluşunun illeti, Allah'ın emridir. Yukarıda aktarılan şeyler ise olsa olsa hikmeti olabilir. Hükümler ise hikmetler değil, illetler üzerine bina edilir.

Kaldı ki bunlar bugünkü ilmî araştırmaların sonucudur; dünün değil. Belki yarının da değil. Dün, domuz etinin sağlığa verdiği bu zararları bilmeyen Müslüman ne yapacaktı? Veya yarın ilmî çalışmalarla, genler üzerinde oynamalarla veya bugün aklımıza gelmeyen, keşfedilmeyen ama keşfedilecek yeni metodlarla domuz etindeki bu zararlar izale edilse, domuz eti helal mı olacaktır?

Son söz; emir ve yasağın tatbik edilmesi veya edilmemesi durumunda hâsıl olacak dünyevî ve uhrevî fayda veya zarar, sevap veya ikâp son tahlilde kula racîdir; Allah'a değil.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Din ve özgürlük

Ahmet Kurucan 2008.07.31

Geçenlerde din ve özgürlüğün yan yana gelemeyecek iki kavram olduğunu ifade eden bir e-posta aldım. Verdiği örnekler, hakarete varan eleştiri üslubu ve sık sık dile getirdiği "dinciler" kelimesinden anladığım kadarıyla bunu kaleme alan kişi dinsiz.

Dinci, dindar, dinsiz bu kavramların anlam çerçeveleri, bu nitelendirmelerin hakaret unsuru taşıyıp taşımadığı ayrı bir yazı konusu ama benim e-posta sahibine dinsiz demem hakaret unsuru taşıyor; çünkü kendisi, kendisini "dinci" sınıfın tam karşısında konumlandırıyor. Kendisinin 'dinci' tanımlamasını hakaret olarak kullanmadığı varsayımından hareketle 'dinsiz' tanımlaması da hakaret olmasa gerektir. Hakaretin inanç ve düşünce özgürlüğündeki yeri bugün ilmî açıdan doktora tezlerine, hukukî ve kanunî açıdan da cezaî yaptırımlara konu oluyor.

Çok su götürecek bu hamuru geçelim ve e-postaya dönelim. e-postada yer alan eleştirilerin özet cümlesi şu; "Son söz: Dinin egemen olduğu yerde özgürlük yoktur." Bu özet cümle etrafında dile getirilen düşüncelerin hepsine birden demagoji üslubu ile cevap vermek aslında çok kolay. Fakat din gibi insan hayatının en önemli ve en ciddî meselesinde demagojinin yeri olmasa gerek.

Özgürlük nedir ile başlayalım. Özgürlük tek bir tarifi olmayan, herkesin bakış açısının farklılığına göre farklı tarifler getirdiği bir kavramdır. Sebebi, özgürlüğün insan ve toplum hayatını ilgilendiren hemen her alanla irtibatlı olmasıdır. Montesquieu bunu şöyle anlatır: "Hiçbir kelime yoktur ki özgürlük kelimesi kadar kendisine değişik anlamlar verilmiş ve düşüncelere çeşitli şekillerde yansımış olsun."

İslam dininin özgürlüğe getirdiği en genel, en kapsayıcı tanım şudur: "Özgürlük, Hakk'a kul olmaktır." Kul ise, kendi istek ve arzularına rağmen O'nun emir ve yasaklarında fâni olan kişinin vasfıdır. E-postada verilen misaller içinde domuz eti yemek isteyebilir kişi; zina etmeyi, içki içmeyi arzu edebilir ama inanan insan, Allah yasak dediği için bütün bu isteklerinden vazgeçer. İslam insanına göre nefsinin bu isteklerinden vazgeçen, gerçek özgürlüğü elde etmiş kişidir.

Hukukî çerçeveden İslam'a göre özgürlüğün tarifi ise "kişinin kendisine ve başkasına zarar vermeyen her şeyi yapabilmesidir". Yukarıdaki misalleri yeniden nazara alın veya hırsızlıktan yetim malı yemeye, rüşvetten uyuşturucuya kadar misalleri çoğaltın; sonra düşünün; eğer bunlar insanın kendi nefsinde ve başkalarına zarar veriyor, içinde yaşadığı kamu düzenini ihlal ediyorsa, insan bunları yapmada özgür değildir.

İki ayrı zaviyeden sunduğumuz bu özgürlük anlayışını başkaları anlamsız buluyor, söz konusu yasakları iradesine, nefsinde, arzu ve isteklerine vurulmuş gem olarak görüyorsa, yapılacak tespit şu olmalıdır; özgürlük kavramına bakış açılarımız ve getirdiğimiz tarifler farklı. İhtimal mezkur kişi, özgürlüğü kişinin istediğini

yapabilmesi, bu konuda herhangi bir sınırlamaya tabi olmaması, kendi kaderini kendisinin belirlemesi, başkalarının engellemesine takılmaması şeklinde algılıyor. Fakat gerçek şu ki bu manadaki bir özgürlüğe bırakın insanlığı, insanlık haricindeki canlı-cansız, şuurlu-şuursuz varlıklar bile sahip değil. Çünkü İlahî iradenin kainata koyduğu nizam buna müsaade etmiyor. Ama aynı İlahî irade şuurlu ve sorumlu bir varlık olarak insana, eğer isterse bu nizamın dışına çıkma fırsatı tanıyor. Tabii bir tek şartla; dünyevî ve uhrevî sonucuna katlanmak.

Dün, bugün yeryüzünde yaşanan ve yarın da yaşanacak olan bütün kaosların arka planında bu tabii, fitrî ve İlâhî nizama isyan yatmaktadır. Mutsuzluktan, savaşımlara uzanan bütün olumsuzlukların, hayata rağmen yaşanan hayatın perde arkasındaki tetikleyici, işte bu zihniyettir. İlâhî dinler ve peygamberler bunun için, insanı kula kulluktan kurtarmak için, heva ve hevese esir olmaktan âzâd etmek için, gerçek özgürlük olan Allah'a kulluğa davet için gönderilmiştir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ötenazi ve kültürel boyut

Ahmet Kurucan 2008.08.07

Birkaç yıl önce ABD kamuoyuna hastanın ismine izafeten "Terri Schiavo vak'ası" olarak mal olan bir tartışma yaşandı. Tartışmanın gerekçesi, sıhhatine kavuşmasından ümit kesilen Terri'nin kendi veya yasal mirasçılarının isteği ile yaşam destek ünitesinden çekilip çekilmeyeceğiydi. Tabiri diğerle ötenazi.

O tarihlerde kaleme aldığımız bir yazıda biz de Terri vakasından hareketle meseleyi güncel ve siyasî boyutu itibarıyla ele almış, hadisenin kültürel ve hukukî boyutu üzerinde hiç durmamıştık. Bize sorulan "İslam'ın ötenaziye bakış açısı nedir?" sorusunu fırsat bilerek, o dönemde eksik kalan parçaları tamamlayalım istedik. Bu sebeple aşağıda okuyacağınız satırlarda ötenaziye kültürel ve fikhî açıdan yaklaşılabacaktır.

Öncelikle tüp bebekten organ nakline, ötenaziden klonlamaya uzanan tıp dünyasındaki yeni gelişmeler maalesef Müslümanların içinde olmadığı bir ilim dünyası içinde gelişmektedir.

Müslümanların bu dünya içinde yer almaları önemli mi? Elbette önemli, çünkü ortada bir zihniyet, bir felsefe, bir inanç, bir ahlak, toptan ifade edecek olursak bir kültür söz konusudur. Şunu herkes bilmektedir ki bilimin ortaya çıkardığı her yeni ürün, onu icat eden kültürün, tarihin, medeniyetin, zihniyetin, inanç ve ahlakın unsurlarını üzerinde taşır. Bir başka tabirle; hiçbir ürün bu unsurlardan bağımsız değildir ve olamaz. Bugün bilgisayardan nükleer ve biyolojik silahlara ve tabii ki bunların kullanım alanlarında bunu çok net görebiliriz. Ne bilgisayar ne de silahların icadına bir şey dediğimiz yok; ama bilgisayar oyunlarından porno sitelere uzanan sahayı tahayyül edince, biz ifadeden çekinsek de ne demek istediğimizi anlamışsınızdır umarım. Nagazaki ve Hiroşima'dan Irak ve Afganistan'a uzayan insanlık dramları sessiz çılgınlıklarıyla -yoksa sesli mi demeliydim?- bu hakikati ispatlamakta değil midir?

İcat ve keşif bağlamında Müslüman inancı, ahlakı, kültür ve medeniyet anlayışı ile bu dünya içinde yok ama tüketici olarak her yerde var. Sonuç; tüketen tükettiği maldan müsbet veya menfi etkilenir. İslam dünyasının son birkaç asırlık manzarasının perde arkası da burada gizli zaten. Müslüman'ın kendi inanç ve ahlak dünyasından, hayat tarzından, yaşam felsefesinden, örf-adet, gelenek ve göreneklerinden, kültür ve medeniyet dünyasından kopmasının altında bu var. Tükettiği malların üretim aşamasında bulunmaması. Sonrası malum; yaşadığımız, içli-dışlı olduğumuz gerçekler; kimlik krizi, bunalımlar, buhranlar.

Şu unutulmamalı, Batı bilim dünyasının başta gelen ve hemen herkesin kabullendiği en temel hususiyeti onun seküler karakteridir. Yani kendi dini değerleri dahi olsa kutsaldan uzak ve bağımsız bir anlayış. Seküler sıfatını

taktığımız bu zihniyetin İslam'la bağdaşması ise imkansızdır. Hayatı sadece dünyadan ibaret gören bir anlayışla, dünya-ukba bütünlüğünü esas alan anlayışın aynı çatı altında barınması takdir edersiniz ki zordur. Maddi menfaati her şey olarak gören bir zihniyetin, İslam'ın getirdiği dostluk, kardeşlik, fedakârlık, yaşatma uğruna yaşamdan vazgeçme vb. faziletlere aptallık olarak bakması yadırganacak bir şey olmasa gerek. Hak ve adaleti güce endekslemiş, güçlüyü, zalimi hep haklı, güçsüz ve masumu hep haksız gören bir yaklaşımın, tam aksi bir istikamette yol alan İslam ve onun hak ve adalet yaklaşımı ile bağdaşması yine imkansızdır.

Sözü uzatmaya gerek yok; Batı'nın temsilciliğini yaptığı seküler değerlerle, İslam'ın temel normları bağdaşmaz. Kim bilir sayıları az dahi olsa eli kalem tutan Müslüman aydınların kutsala hiçbir şekilde yer vermeyen modern bilim ve teknolojiye karşı yaptıkları tenkitin dayanak noktası ihtimal ki burasıdır.

İşte ötenazi, genel çerçevesini çizmeye çalıştığımız bu dairede yer alan meselelerden biridir. Son sözü sonra söyleyeceğiz; ama buraya kadar ifade ettiklerimizden rahatlıkla anlaşılabilir ki; ötenaziye İslam'ın değerler sistemi içinde yer bulmak imkansızdır. Çünkü o, hayatı sadece hazdan, lezzetten, sevinç ve mutluluktan ibaret gören zihniyetin ürünüdür.

Batı deyince Hristiyanlık başta olmak üzere sair din ve dinî çevreleri de bu sahanın içine koyuyorum gibi algılanabilir. Hayır; sayıları alabildiğine az, bazı farklı düşünceler olsa da, genelde Hristiyan dünyası ötenaziye kabullenmemekte, dinî öğretilere aykırı görmektedir. Yanlış anlaşılmalara sebebiyet vermemesi için bu hususu özellikle belirtmeye ihtiyaç duydum. Devam edeceğiz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ötenazi mi sağlık terörü mü?

Ahmet Kurucan 2008.08.14

Ötenazi; kelime anlamı itibarıyla "iyi, kolay ve rahat ölüm" demek. Tıp ilminde ise "iyileşmesi imkânsız bir hastalığa maruz kalan kişinin hayatını kendi isteği veya kanunî temsilcisinin arzusu ile sonlandırması" anlamına geliyor.

Burada hastanın amacı açık; daha fazla acı çekmeme. Temsilcilerinin amacı ise; yakınlarının gözlerinin önünde daha fazla acı çekmelerine şahit olmama. Magazin haberlerine göre yakınlarının ölümünü, bakım-görümünden kurtulmak, masraftan kaçınmak vb. sebeplerle isteyen kişilere de rastlıyoruz. İnanç ve ahlak anlayışlarına göre belki haklı nedenleri vardır bunların. Ne itham ne de tezkiyede bulunmak isterim; ama şunu söylemeden de geçemem; böylesi bir tercihi ne İslam'la bağdaştırmak ne de insanî değerlerle örtüştüğünü söylemek mümkündür.

Ötenazi genel anlamda aktif ve pasif olmak üzere iki kısma ayrılıyor. Aktif ötenazi; iyileşmesinden tıbben ümit kesilen hastanın kendi veya yakınlarının isteği ile yüksek dozda ilaç, zehirli iğne vb. tıbbî metotlarla hayatına son verilmesi; pasif ötenazi ise yine tarafların istekleri ile tıbben sonuç alınması imkansız hastanın tedavisinin durdurularak tabii şartlar içinde ölüme terk edilmesi demektir. İlaveten, hastalığı tedaviye değil, ağrı, acı ve ıstırapların giderilmesine yönelik ilaçlarla ölümü çabuklaştırmaya da dolaylı ötenazi deniyor. Son olarak hekimin şuuru yerinde olan hastaya kendisini öldürmesi için yardım etmesi örneği de var ki bunun adı intihar, hekimin yaptığı da intihara yardımdır. Aktif, pasif, dolaylı ötenazi ile intihara yardımın hukukî sonuçları birbirinden farklıdır. Bir sonraki yazıda ifade edeceğimiz hukukî sonuçlar adına bu kategorilerin bilinmesi şart.

Bugün genelde ötenazi denildiği an akla gelen aktif ötenazidir. Aktif ötenazi farklı bir perspektiften bakıldığında insanın kendi hayatını sonlandırma adına müdahale anlamını taşıyor. İnsan bu manada bir

özgürlüğe sahip değil midir? İslam dininin buna verdiği cevap her türlü te'vil ve tefsire kapalı ve alabildiğine nettir; hayır. Hayatı veren Allah'tır; alacak olan da O'dur. Verme ve alma zamanını da, zeminini de ilahî bir plan dahilinde O bilir. Bu plana müdahale etme hakkı, planın konusu ve bir parçası olmasına rağmen insana verilmiş değildir. Bundan öte ona müdahale etme nice emirlerle yasaklanmıştır. Literatürdeki adıyla bunun adı intihardır, günahdır ve yasağı çiğneyip bu günahı işleyenleri bekleyen akıbet ebedî cehennemdir. Burada şöyle bir itiraz yapılabilir; intihar, iyileşmekten ümidi kesilen hastanın değil başka sebeplerle hayatına son veren sıhhatli kişilerin eylemi değil midir? Elbette ona verilen isim intihardır ama ötenazi de intiharın bir çeşididir. Çünkü ölümü istememe, cana kıymama umumî emirlerin konusudur İslam'da.

Yaşama hakkı İslam'ın öngördüğü mutlaka korunması gereken temel esaslardan biridir. Gerekliği yerde domuz eti yemek, şarap içmek, soğuktan donacaksa teyemmüm etmek, anne karnındaki cenin dahil kasd veya hata ile insan hayatına son verme yasağı, bu fiil gerçekleştirildiği takdirde kısastan diyete uzanan hükümler hep yaşama hakkının korunması etrafında dönmektedir. Ayrıca insan bu dünyada test olmaktadır. İyisi-kötüsü, sevinci-kederi, zenginliği-fakirliği ile başa gelen her şeye karşı burada takınacağımız tavır ahiret yurdunda karşımıza çıkacaktır. Takındığımız tavırlar Allah'a kulluk istikametinde ise mükâfatı cennet, değilse mücazâtı cehennemdir. Tabii sonsuz lütfu, fazlı ve ihsanı ile af etmesi müstesna. Hangi çeşidi ile olursa olsun hastalık bir imtihan vesilesidir. Allah'ın bizden istediği ve beklediği, hastalıklar karşısında ümitsiz olmama ve son nefese kadar şifa talebinde bulunmaktır. Allah, Efendimiz'in (sas) beyanıyla "şifasını yaratmadığı hiçbir hastalık yaratmamıştır." (Buhari, Tıbb, 4) Kullar olarak bize düşen, hastalığın devasını, şifasını bulmaktır. Hastalıktan kurtuluş yok deyip ümitsizliğe kapılma değildir. Hele dayanılmaz ağrılar ve sancılar karşısında intihar etme hiç değildir. Sağlık teknolojisinin varlık gayesi insanların hayatlarını konforlu bir şekilde sonlandırmak değil, hastaların şifa bulmasına yardımcı olmaktır. Bu bilgi ve teknolojiyi varlık gayesinin hilafına kullanmanın adı başka değil, terör olsa gerektir. Sadece başa konan sıfat farklı; sağlık terörü.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ötenazi ve hukukî sonuçları

Ahmet Kurucan 2008.08.21

Ötenazinin mahiyetini söyledik; bir çeşit intihar. İki kişi var karşımızda; hasta ve doktor. Aktif ötenazide hasta, İslamî kurallar çerçevesinde meşru bir mazeret sayılmayan sebeple kendi elinde olmayan bir hakkı (hayat hakkı) yok etmiştir.

Zahirî duruma bakılarak verilen hüküm, bu fiili işleyen kişi müntehidir. Fukahanın büyük çoğunluğu der ki: "Müntehir, Allah'ın haram kıldığı intiharı helal saydığı için itikaden mümin olarak da kabul edilemez. Dolayısıyla cenazesine Müslüman muamelesi yapılmaz, cenazesi yıkanmaz, namazı kılınmaz ve Müslüman mezarlığına gömülmez. Efendimiz'in intihar eden bir sahabinin cenaze namazını kılmaması bunun delilidir." Ama bazı fakihler müntehirin haramı helal görme değil de, onun haramlığını kabulle beraber bedenî ve rûhî ızdıraplara dayanmadığı için intihar ettiği varsayımıyla hareket edip, cenazesine Müslüman gibi muamele edileceğini söylerler. Bunların dayandığı temel delil de aynıdır; Efendimiz'in cenaze namazını kılmadığı sahabe. Çünkü hadisin devamında anlatılan şudur ki; Efendimiz cenaze namazını kendisi kılmamış ama kılınmasından da men etmemiştir. (Ebu Davud, Cenaiz, 51)

Doktora gelince; ceza hukukunda esas olan cezaya konu edilen fiillerdeki suç unsurudur. Kasd, hata, sebep, ihmal vb. hususlara bağlı olarak failin cezaî müeyyidesi değişiktir. Ölüm cezasından diyete, hapisten kınamaya, meslekten ihraca kadar ağırdan hafife veya tersi bir vetire izleyebilir bu cezalandırma süreci. Doktor, hipokrat

yeminine muhalif hareket etmiştir. Doktor hastalarına şifa adına "yararlı" olmak veya en azından "zarar vermemek" zorunda olan bir insandır. Burada doktor hastayı öldürecek ilacı hastaya verdiğiğine göre fiilinde kasd unsuru vardır ve cezası ölümdür. Fakat bu fiili, hasta ve yakınlarının istemesi üzerine yapması kasda şüphe sokar. Bu ise cezada hafifletici bir unsurdur. Çünkü "cezalar şüphelerle düşer" küllî bir kaidedir. Kaidedeki "düşer" kelimesi bütün bütün cezalandırılmaz şeklinde anlaşılamaz. Hafifletici unsurlar nazara alınarak ölüm cezası verilmez demektir. Cezası ne olabilir denilecek olursa; hasta yakınlarının iradesine bağlı olarak diyet ödemesi dahil hiçbir ceza verilmeyebilir veya kamu yararı gözetilerek adlî makamlar tarafında farklı cezalar öngörülebilir.

Pasif ötenazide ise; doktor hasta ve yakınlarının isteği ile görevini yapmamış ve bu nedenle tabii şartlar içinde hasta ölüme terk edilmiştir. Burada ölüme sebebiyet veren tedavinin terki değil tabii seyrine bırakılan hastalıktır. Bundan dolayı doktora suç isnad edilemez. Dolayısıyla ceza da söz konusu değildir. Ama bir manada vacib olan şifa arama eylemini terk ve reddettiği için hasta ahirette mesul olacaktır/olabilir. ...caktır, ...bilir şekliyle ihtimalli ifademiz İslam hukukçuların farklı görüşleri sebebiyledir.

Dolaylı ötenazi dediğimiz sadece acı ve ızdırabı dindirmeye yönelik ilaçlar verip hastalığı tedaviye yönelik hiçbir şey yapılmaması da pasif ötenazide olduğu gibidir. Hasta ve doktor adına hukukî sonuçlar aynıyla geçerlidir.

İntihara yardıma gelince; devasız hastalığa yakalandığını öğrenen hastaya kendisini öldürecek ilaçlar vermesi şekliyle gerçekleşen bu eylem de hasta bizzat müntehir, doktor da hangi gerekçe ile olursa olsun ona yardım etmiş, dolayısıyla ölümüne sebebiyet verecek bir işlemi bizzat iradesi ile işlemiştir. Fıkıh dilinde "tesebbüben katl" dediğimiz bu hadisede, doktor her ne kadar fail olmasa da ona yataklık etmiş ve cezayı gerektiren bir suç işlemiştir. Cezası ise 'tazir' suçları kategorisinde olduğu için hakimın takdirine bırakılmıştır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hoş geldin Ramazan!

Ahmet Kurucan 2008.08.28

Bir önceki Ramazan başlangıcı ile bu seneki Ramazan başlangıcı arasında kamerî takvime göre tam 354 gün var. Bir başka anlatımla geçen seneki Ramazan Bayramı ile bu seneki başlangıç arasında ise tam 324 gün.

Bunun manası, aradan Ramazan'sız 324 gün geçmiş. Dile kolay, tamı tamına 324 gün. 324 tane 24 saat. Farkında mıyız geçen bu zamanın? Belki evet, belki hayır. Herkes kendine, nefesine, aklına, kalbine, vicdanına sorsun bu soruyu. Sanırım inancı, yaşayışı, muhakemesi ve duyarlılığı ölçüsünde her birinden ayrı ayrı cevaplar alacaktır. Demek ki "Farkında mıyız?" sorusunun cevabı, sübjektif. Aynı sorunun objektif bir başka cevabı var yalnız; farkında olsak da olmasak da, koskoca 324 gün geçmiş, gitmiş, bitmiş, mazi olmuş, tarih olmuş vesselam.

Şimdi Ramazan'ı bir kez daha idrak ediyoruz. Biriydi, onuydu, Kadir Gecesi'ydi, iftardı, sahurdu, davetti, bayram alış-verişiydi derken bayramla buluşacağız yeniden. İşin özü, eğer Allah ömür verdiyse bir şekilde bu sayılı Ramazan günleri geçecek. Burada mühim olan bu günlerin geçmesi değil; bizim onları nasıl geçirecek olmamız. Bir başka tabirle nasıl değerlendireceğimiz!

Ramazan'ın değerlendirilmesi insanın kalbinde, gönlünde, zihninde, vicdanında Ramazan'a vermiş olduğu değerle ilgilidir. Ayet ve hadislerde Ramazan'ın, orucun, teravihin fazileti ve bu ayda yapılan ibadet ve sair amellerin ahiretteki karşılığı ile alakalı anlatılan hakikatler insanın inanç dünyasında ne kadar yer ediyor; bu

inanç insanı hangi ölçüde amele sürüklüyor; ölçü bu ve bunun gibi şeyler. Ramazan zâtında değerlidir zaten. Bunu kabulde problemimiz yok. Bu değeri ona zamanı yaratan Allah vermiştir. Amennâ. Fakat teker teker her bir insanın Ramazan'dan istifadesi ona verdiği değerle doğru orantılıdır. Değer vermezse ne olur? Kaybeden kendisi olur; Ramazan değil.

O halde 'Nedir Ramazan?' sorusunun cevabını arayalım. Ramazan hem zarftır hem de mazruf. 29 veya 30 sayılı günü barındıran, Kadir Gecesi'ne dayelik yapan, Kur'an'ın nazil olmaya başladığı zamanı bünyesinde tutan, içinde yapılan amellere bire bin sevabın verildiği, Allah'ın beyanıyla bin aydan daha hayırlı olan, insanların en cömerdi Nebiler Serveri'nin (sas) esen yelden daha cömert olduğu, şeytanların zincire bağlandığı, oruçların, teravihlerin, nafile ibadetlerin, zekat ve sadakaların, fakir-fukaraya verilen iftar yemeklerinin, Kur'an tilavetlerinin, gönül sohbetlerinin yer aldığı vs. Hangisi zarf, hangisi mazruf? Ayırmak çok zor. Sözüünü ettiğimiz özellikler ve ameller zarf ise Ramazan mazruf veya tersi.

Bize bakan vechesiyle zarfı daha değerli ve kıymetli kılacak olan mazrufudur. Öyleyse Ramazan zarfının içine ne koyacağımıza karar verme zamanıdır? Namaz, oruç, zekat, sadaka yani itaat mı; yoksa gıybet, içki, kumar, yalan, rüşvet yani isyan mı? Unutmamak lazım, bu zarf her halükarda insanla birlikte ahirete gidecek; gidecek ve Rabb'in huzurunda okunmak üzere açılacak. Öyleyse aman ha dikkat!

Ramazan'ı bekleyen insan olmak ne güzel. Onu kapıda karşılamak için sabırsızlanmak, maddî-manevî hazırlıklar yapmak, Kur'an tilavetinden misafir davetlerine kadar aylık programını Ramazan takvimine göre, iftara, sahura, teravihe göre ayarlamak; tek kelime ile takdire şâyân. Ama bundan daha güzeli, daha iyisi, daha takdire şâyân olanı Ramazan'ın beklediği, kavuşmak için sabırsızlandığı insanlardan olmak. Yanlış okumadınız; Ramazan daha önceki Ramazan'larda kendisi ile bütünleşen, buzun su kabında eridiği gibi eriyen insanlarla hasret gidermek için sabırsızlanır. 324 günü ipe çeker. "Ramazanlaşan insanlar" denir böylelerine. Ben, biz, sen, siz onlardan mıyız? Bu sorunun cevabı herkesin kendinde. Eğer öğle değilsek, gama, tasaya, kedere gerek yok. Çünkü vakit geçmiş değil. Bu seneki Ramazan'da Ramazanlaşarak gelecek sene Ramazan'ı bekleyen değil, Ramazan'ın beklediği insanlar safında yerimizi alabiliriz.

Ne güzel demişler; "Hayat kemâle bir seferden ibarettir." Kemâle ermek için işte önümüzde altın gibi bir fırsat; Ramazan.

Hoş geldin ey Şehr-i Ramazan!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Eski tas, eski hamam

Ahmet Kurucan 2008.09.04

Ramazan'ın ilk günü matbaa mürekkebi ile buluşmuş gazetelerin birinci sayfalarını baştan sona dikkatlice gözden geçirdim. Ramazan'ı algı ve ona saygı, onlara bakıştaki aralığımdı.

Maalesef 10 yıl öncesinden farklı bir manzara ile karşılaşmadım. Bazı gazetelerin Ramazan sayfası vermelerinin, çoğunluğu Müslüman olan ülkedeki rüzgârdan kaynaklandığını, ticaretteki altın kural arz-talep dengesi gereği olduğunu düşünüyorum. Onun için mezkur sayfalarının okunup-okunmasının birinci dereceden yayın gerekçesi oluşturmadığı kanaatindeyim. Bu sözlerimle niyet okuyuculuğu mu yapıyorum? Bu soruya cevap sadedinde evet diyenleriniz çıkabilir, ama ben hayır diyorum. Delilim; daha ilk günden yayınlanmaya başlayan

menfi Ramazan ve oruç haberleri. Kendini bilmez bazılarının yaptıkları yanlışlıkları genelleştirmeleri ve bunları bazılarının hayat tarzlarına "yakın ve açık tehlikeymiş" gibi kamuoyuna sunmalarının ne doğrularla ne de insaf ve iz'anla bağdaşan yanı olsa gerek.

Hiç mi fark yok? Var; bahse medar genel bakış açısının bana gösterdiği iki farklılık gözüme çarptı. Bir; gazetelerin sahip veya yönetim düzeyindeki el değiştirmelerine paralel olarak Müslümanlar lehine değişen denge. Bir başka tabirle, patronlar, yayın yönetmenleri ve onların inanç, ideolojik yaklaşım ve ötekilerini kabulleri yayın politikalarına aksediyor. Sevindirici bir gelişme bu. Birlikte yaşamının zorunluluğuna inanmış bir toplumda belirleyici ve etkileyici özellikleri ile yasama-yürütme ve yargı organlarının hemen arkasından önemli bir yeri olan basın, Türkiye gibi bir ülkede böylesi bir dengeye kavuşması oldukça önemli.

Gözüme çarpan ikinci farklılık ise, Ramazan sayfalarının muhtevası. 10 yıl öncesine nisbetle, sayfayı hazırlayan kişilerin dinî yeterlilik adına bulundukları seviyeden sayfa mizanpajlarına kadar yine Müslümanlar lehine bir ilerleme söz konusu. 'Dostlar alış-verişte görsün' kabilinden, 'yasak savma' türünden yapılan sayfalardan çok daha öte, gerçekten okuyucuyu doğru bilgilendirme, ona şuur kazandırma adına çok farklı bir manzara ile karşı karşıyayız.

Tam bu aşamada aklıma takılan bir soruyu sizinle paylaşayım; Başbakan Erdoğan'a içi portakal suyu ile dolu bir kadehi Boğaz'da, bir balık restoranında toplumsal uzlaşmada mesafe kat etmek için şerefe deyip kaldırmayı teklif edenlerin kendi zaviyelerinden attıkları bir uzlaşma adımı olarak kabul edilebilir mi bu sayfalar? İhtimal sizin de aklınıza gelen bu soruya cevabım, hayır. Bir; ticari bir iş bu. 10 yıl, 20 yıl öncesinde de vardı bu sayfalar aynı gazetelerde. Arz-talep dengesi diyelim isterseniz. İki; umreye, hacca gitme düşüncesini kamuoyu ile paylaşan, hastalıklarından dolayı oruç tutmasa da Ramazan'a hürmeten içki içmeyen, evinde mukabele okutan bir zihniyetin gazetesinde böyle bir sayfa hazırlaması niye taviz olsun ki?

O halde Ramazan ve basın deyince eski tas, eski hamam mı? Cevap: Hem evet, hem hayır. Hangi zaviyeden baktığınız önemli.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sahur, Efendimiz'in beyanına göre bereket kaynağıdır

Ahmet Kurucan 2008.09.11

"Hayat tarzı, mesai uygulaması, imsak vakti, dinlenme zorunluluğu vb. unsurlar, sahura kalkmamamızı daha cazib kılıyor." Mazeret veya mazeretleri izah sadedinde söylenen bu ve benzeri cümlelerden sonra sorulan soru şu; sahura kalkmadan oruç tutsak ne olur? Orucumuz Allah katında makbul müdür?

İki zıt cevabı var bu sorunun; evet ve hayır. Evet; çünkü sahur yapmak orucun olmazsa olmazlarından değil. Orucun olmazsa olmaz, yani tarifi imsak ile iftar arası yememe, içmeme ve ailevi münasebetten uzak durma ile sınırlı. Sahur bunlar arasında yok. O halde sahursuz oruç oruçtur.

Hayır; çünkü sahur Efendimiz'in beyanına göre bereket kaynağıdır. Sahura kalkmamak bu bereketten hem dünyevi hem de uhrevi mahrumiyeti netice verir.

Sahurda insan gün boyu aç ve susuz kalacağı ertesi gün için bir şeyler yiyip içerek hazırlık yapar. Ama bu, meselenin madde ile sınırlı bir tek yönüdür. Sahura sadece bu perspektiften bakmak ise insanı yanıltır. Başka boyutları da var sahurun. Vicdan aynasında yansıyan yönü bunlar sahurun. Bize 'hayır' dedirten de zaten bu vicdan perspektifinden görülen yüzü. Hayır cevabının gerekçeleri:

Bir; Efendimiz'den naklen yukarıda söyledik; bereket. İki; sahur uykunun en tatlı olduğu anda uykuyu, yatağı, istirahatı Allah için terktir. Allah için terk edilen bu meşru işin mükafatı belki de ahirette kesintisiz istirahatıdır. Şöyle açıklama yapabiliriz; cehennem azabı ile kesilmeyen cennet, sahur için istirahatini kesen kişinin mükafatı olabilir.

Üç; sahura kalkma son tahlilde sahura kalkın diyen Nebiler Sultanı'na (sas) nedensiz, niçinsiz itaat demektir. Başka bir anlatım tarzı ile sahura kalkma "Ben hikmetini anlamasam da, madem ki O (sas) bize kalkmamızı emir buyurdu; kul olarak, O'nun ümmeti olarak bana düşen itaattir." deme manasını taşır.

Dört; sahura kalkan insan uyku mahmurluğu içinde bir şeyler atıştırıp hemen yatağa geriye dönmeyecek. En azından sabah namazı için hazırlıkta bulunacak. Dolayısıyla sahurda teheccüd namazı kılacak, Rabb'isine, Rabb'isinin "Yok mu bana dua eden, duasına icabet edeyim." dediği zaman diliminde dua dua yalvaracak, yakaracak. İşte içine girilen bu zaruri ve iç içe durum kişiyi Kur'an'ın teheccüd namazı için beyan buyurduğu "Teheccüd için yataklarından kalkar, cezalandırmasından endişe içinde, rahmetinden de ümitli olarak Rab'lerine dua edip yalvarırlar." (Secde,16) ayetine muhatap kılacak. Yani teheccüd ile, dua ile süslenen sahur, teheccüde öngörülen mükafatın yanı sıra ilave mükafatları da insana kazandıracak. Herkesin bildiği gibi teheccüd namazının mükafatı kabrin dar ve karanlık koridorlarında gün aydınlığı içinde reftare dolaşmaktır. O halde her şeye rağmen sahura 'itaat' deyip kalkanlar böylesi hatta bundan öte nice mükafatlara Allah'ın lütuf ve ihsanıyla hak kazanıyorlar demektir.

Gördüğünüz gibi sahura kalkma yeme içme ile sınırlı değil. Öyle boyutları ve dünyevi-uhrevi öyle kazanımları var ki sahurun, insan değil gecesinde uykusunu bölmek, bütün geceyi uykusuz geçirse değer.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Zekatin nakli

Ahmet Kurucan 2008.09.18

Zekatin harcama kalemleri bizzat Kur'an tarafından bizlere beyan edilmiş. Tevbe Suresi 60. ayetinin beyanına göre bunlar; fakirler, düşkünler, zekat toplayan görevliler, kalpleri İslam'a ısındırılacak kişiler, esir ve kölelikten kurtulmak isteyenler, borçlular, Allah yolunda mücadele edenler ve muhtaç durumda bulunan yolculardır.

Zekatin devlet tarafından toplandığı durumlarda toplanan miktarın mezkur sınıflar arasında sosyo-ekonomik dengeyi sağlayacak ölçülere riayetle dağıtım sorumluluğu devlete aittir. Günümüzde bu tahakkuk etmediği için zekatin aynı gayeye matuf biçimde ayette zikredilen sınıflara dağıtılma sorumluluğu ferdi olarak Müslümanlara düşer.

Bu aşamada akla gelen ve yıllardır sorulan ve yine yıllardır cevabı verilen bir soruyu bir cümle ile tekrar gündeme taşıyalım; zekat vergi yerine geçer mi? Günümüz fıkıh ulemasının hakim kanaati; hayır, geçmez. Biz de bu kanaati esas aldığımızdan dolayı günümüzde zekatin ferdi bir sorumluluk olduğunu vurguladık.

Bu kısa hatırlatmalardan sonra bugünkü yazımıza konu olan husus, zekatin mahallinde mi dağıtılacağı yoksa okyanus aşırı, kıtalararası ülkelerdeki akrabalara veya muhtaçlara da verilip verilemeyeceğidir. "Tuhezu min ağniyeihim ve türeddu ila fukarâihim/zenginlerinden alınır fakirlerine verilir" hadisindeki "hüm" zamirinden hareketle mezhep imamlarının genel yaklaşımı zekatin mahallinde dağıtılması, hatta sefer mesafesini aşan beldelere gönderilmesinin mekruh olduğu istikametindedir.

Bu içtihadî görüşün ortaya atıldığı dönemlerdeki idari yapı, insanlar arasındaki sosyal ve kültürel ilişkiler, köy, kasaba ve şehirlerin nüfusundan nazım planına kadar her özelliği, insanların dinî emir ve yasaklara uymadaki hassasiyeti, ahlak anlayışları ve elbette teknik-teknoloji bugünkünden çok farklıydı. Bahsini ettiğimiz perspektiften bugüne baksanız neredeyse hemen her alanda tam aksi bir manzara ile karşı karşıyayız. Dün imanın ve insanlığın gereği komşusu aç iken tok yatan insana rastlanmazken, bugün aynı apartmanda, aynı sokak üzerinde yan yana yaşayan insanlar (komşular demeliydim!) birbirleri ile tanışmadan mezara gidebilmektedirler. Tabii bu durum okyanus aşırı bir ülkede yaşayan kişinin, memleketindeki akrabasının maddi-manevi halini komşusundan daha iyi bilmesini netice vermektedir. Hakeza para transferindeki korkunç farklılık aynı hususa vurgu yapan ayrı bir delildir. Öte yandan eğer zekat verilecek olan kişi akraba ise bu Efendimiz'in beyanıyla insana "sıla-i rahm/akrabalık bağları"nı gözetme açısından ayrıca sevap kazandıran bir husustur.

Yer darlığı sebebiyle daha fazla detaya giremediğimiz bu konuda söylenebilecek son söz; zekatın toplumdaki sosyo-ekonomik dengeyi sağlama, zengin-fakir arasındaki uçurumun imkanlar nisbetinde kapatılmasına vesile olacak şekilde mahallinde sarfına öncelik verilmelidir. Bununla beraber ülkeler ötesi bile olsa mahallindeki zenginler tarafından bilinmeyen, bilinse de gözetilmeyen fakirler, borçlular, yolcular, Allah için mücadele edenler vs. varsa, onlara zekat verilmesinin mahzuru yoktur. Hatta ilave sevabı vardır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kadir, kadrini bilenler gecesidir

Ahmet Kurucan 2008.09.25

Yarın Kadir Gecesi. Kadrin kadrini bilenlerin gecesi. Ne demek Kadir'in kadrini bilmek? Bir ölçü mü var elimizde bununla alakalı? Değerlendirme kriterleri mi sunmuş bize Nebiler Sultanı (sas)? Şöyle yapan, böyle davranan Kadir'i kadriyle değerlendirmiş mi demiş?

Daha da uzatılabilecek bu minvaldeki bütün sorulara toptan cevabımız; evet. Bir değil birçok ölçü var elimizde. Hem de şaşmaz ve şaşırtmaz rehber Kur'an'da; kavli beyanları, fiilî tatbikatları ile Efendimiz'de; 15 asırlık mazimizde oluşan gelenek ve göreneklerimizde.

Önce Kur'an. Buyuruyor ki Allah: "Biz Kur'ân'ı indirdik Kadir Gecesi. Bilir misin nedir Kadir Gecesi? Bin aydan daha hayırlıdır Kadir Gecesi! O gece Rab'lerinin izniyle Ruh ve melekler, her türlü iş için iner de iner... Artık o gece bir selamettir gider... Tâ tan ağarana kadar..." Bir şey dikkatinizi çekiyor mu; Allah bu geceye bin aydan daha hayırlı diyor. Demek O'nun Kadir'e bakışı bu. O halde, Kadir'e Allah'ın baktığı gibi bakan insan, Kadir'in kadrini bilen insan demektir. Onu sıradan bir gece gibi gören kişi ise sadece nasipsizdir.

Efendimiz'e (sas) geçelim: Kavli beyanları: Bir; "Kim inanarak ve sadece sevabını Allah'tan umarak Kadir Gecesi'ni ihya ederse, geçmiş günahları bağışlanır." (Buhari, Savm, 6) İki; "Ondan mahrum olan, çok büyük şeyden mahrum olmuştur." (Müsned, 2/230)

Fiilî tatbikatı; Kadir Gecesi'nin içinde gizli olduğu Ramazan'ın son on gününde itikafa girmiş, sabahlara kadar namaz, dua, istiğfar, tefekkür ve zikirle vaktini geçirmiştir.

Ve 15 asırdır Kur'an ve Hz. Peygamber (sas) kökenli bu teorik ve pratik değerleri hayatlarına taşıyan İslam dünyası. Bunları anlatmak bu köşenin hacmini aşar. Çünkü Kadir başta mübarek gecelerin sadece Osmanlı'da nasıl kutlandığına dair onlarca kitap vardır bugün piyasada. Bunların günümüzdeki yansımaları ise sabahlara

kadar cami ve türbe gezmeler, Kur'an tilavetleri, canan sohbetleri, tesbih namazları, dilhûn gönüllerle gönülleri dilhûn eden dua ve istiğfarlar.

İlave bir şey söyleyecek ve bir teklif sunacağım sizlere; namaz, Kur'an tilaveti, dua, niyazın yanında tefekkür ve tezekküre de zaman ayıralım yarın gece. Biraz muhasebe yapalım. Bütün bir hayatımızın muhasebesi değil; o daha uzun bir zaman isteyebilir. Sadece ve sadece bu Ramazan'da, geçen 27 gün içinde ne yaptık; bunu düşünelim. "Olan" ile "olması gereken" arasında mesafe var mı yok mu, bunu ölçelim. "Diş macunu ile dişleri fırçalamak orucumu bozar mı diye düşündüğüm kadar, oruçlu ağzımla arkadaşımın gıybetini yaptım; orucum bozulup bozulmadığını merak ettim mi" diye soralım kendimize? Muhasebe sonucu cevabımız "evet" ise problem yok; ama "hayır" ise, bunu masaya yatıralım ve kendimize "demek ki sen, midene oruç tutturduğun kadar diline oruç tutturamamışsın!" diyelim. "Bu Ramazan geçti ama söz Allah'ım eğer ömür verirsen bir daha ki Ramazan'a..." diyelim.

Gerekli mi böyle bir şey? Ben iki hadis aktarayım, gerekli mi gereksiz mi olduğuna siz karar verin: "Nice oruç tutanlar vardır ki kendisine kuru açlıktan başka bir şey kalmaz.", "Yalan sözleri, lâubali davranışları terk etmeyen kişinin yeme ve içmesini terk etmesine Allah'ın ihtiyacı yoktur." (İ.Mace, Siyam, 21)

Kadir, Kadir'in kadrini bilenlerin gecesidir. Ne mutlu onlara. Dua istirhamıyla.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bayramınız mübarek olsun

Ahmet Kurucan 2008.10.02

Bayramlar genelde sevinç ve neşe günleri olarak bilinir. Doğrudur; bir ay boyunca Rabbisinin rızasına ermek için gün boyu aç ve susuz kalan, gecesiyle, gündüzüyle, teravihiyle, Kur'an tilavetiyle, zekat ve sadakasıyla, iftar davetleriyle O'nun emirlerine münkâd olduğunu bilfiil gösteren bir insan gerçekten bayramı hak etmiş demektir.

Bu sebeple olsa gerek bayram günü oruç tutmak yasaklanmıştır.

Ama dinî bir bayramdan söz ediyor; yapılmış bir ibadete veya ibadetler kümesine verilen dünyevî bir mükâfattan bahsediyoruz; o zaman bunun bir de muhasebe boyutunun olması lazım. İçe doğru, öze doğru, yanılmayan ve yanıltmayan rehber olan vicdanın derinliklerine doğru, tefekkür ve tezekkür boyutunda uzanan bir yolculuk yapmalı insan bayram günlerinde. Şöyle yardımcı olayım; bir soruya cevap arayacağız bu yolculukta. Soru gayet basit: "Ben, Rabbimin ikram ve ihsan buyurduğu bu bayram mükâfatını hak ettim mi?" Hepsî bu.

Yaptığımız muhasebe neticesi vicdanımızdan aldığımız cevap 'evet' ise ve bu 'evet' cevabını aklımız, kalbimiz destekliyorsa, ortada bir problem yok demektir. Bayram bizim bayramımızdır. O halde bayram bize helal olsun.

Yok cevabımız 'hayır' ise veya 'evet' ile 'hayır' arasında gidip-gelen bir seyir izliyorsa, bayramı hak etme adına kat edeceğimiz daha çok mesafe var demektir.

Burada kilit nokta, içe ve öze doğru yolculuk yapacak kişinin bayram telakkisidir. Çünkü bu telakki hem o fikrî yolculuğun seyrini belirleyecek hem de sonucunu etkileyecektir.

Bayramı sadece "tatil", "tatil günleri"olarak algılayanların ne şimdîye kadar ne de bundan sonra söyleyeceklerimizden hissesi olmaz, olamaz. Varsın onlar deniz kenarlarından çam dağlarına, kaplıca

sefalarından yurtdışı turistik gezilere kadar tatil programlarını yapadursunlar. Ramazan Bayramı özelinde onlara diyecek bir şeyim yok. Bu tür tatillere karşı olduğumdan değil, ama Ramazan Bayramı geleneğimiz içinde bunlara yer bulmakta zorlandığım için böyle diyorum.

O zaman yoğun bir ibadet ayından alınının hakkıyla ibadetini yaparak çıkan ve bayrama kavuşan insanlara geri dönelim. Ne diyorduk; bayram telakkisi kilit noktadır. O halde Hak dostlarını imdada çağırarak yardımcı olayım.

Hocaefendi der ki: "Bayram, kat'iyen Ramazan'dan çıkmış olmanın, oruç günlerini arkada bırakmanın ve rahatça yeme-içme serbestliğine ermenin sevinci değildir. O, kulluk vazifesini eda etmiş olma ve Cenâb-ı Hakk'ın gufrânına kavuşmuş bulunma ümidiyle gelen gönül inşirahıdır. Biz, Ramazan'ı ve oruç günlerini arkada bırakmanın değil, hata ve günahların ağırlığından kurtulmuş olmanın bayramını yaparız."

Aynı felsefeden hareketle Alvar İmamı der ki: "Mevlâ bizi affede bayram o bayram olur / Cürm ü hatalar gide bayram o bayram olur."

Yine Alvar İmamı der ki: "Can bula canânını / Bayram o bayram ola / Kul bula sultânını / Bayram o bayram ola.

Hüs'n ü keder def ola/ Dilde hicap ref ola/ Cümle günah af ola/ Bayram o bayram ola.

Lütfi ya lütfü kerim/ Erişe rahm ü rahîm/ Bermurâde de fehim/ Bayram o bayram ola."

Hacı Bayram-ı Velî der ki: "Bayramım imdi, bayramım imdi / Bayram ederler yâr ile şimdi / Hamd-ü senâlar, hamd-ü senâlar / Yâr ile bayram kıldı bu gönlüm."

Hocaefendi ile bitirelim: "Bizim bayramımız, evveli rahmet, ortası mağfiret ve sonu da cehennem ateşinden kurtuluş olan Ramazan-ı şerifi tam değerlendirip, ateşten azât olma ümidimiz üzerine kurduğumuz bir bayramdır; Allah'ın rahmetinin enginliği ve o rahmetten nasiplenme beklentisi üzerine bina ettiğimiz bir bayramdır."

Bayramınız mübarek olsun! Sağlık, sıhhat ve afiyet üzere nice nice bayramlara...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yaşam destek ünitesinin fişini çekmek

Ahmet Kurucan 2008.10.09

Hayata dönmesi tıbben imkânsız, tıbbî ifadesiyle beyin ölümü gerçekleşmiş ve hayatını yaşam destek ünitesine bağlı olarak sürdüren hastanın destek ünitesinin fişini çekmek ötanazi manasını taşır mı? Bu kararı veren kişi veya kişiler dünyevî ve uhrevî, hukukî bir sorumluluk altında mıdır?

Modern dönemlere ait sayılabilecek bu problem hakkında İslam fukahasının serdettiği görüşleri vardır. Asıl itibarıyla organ nakli sorununun ele alındığı sahada serdedilen bu görüşler, ötanazi meselesine de dolayısıyla ışık tutmaktadır. Aşağıda arz edeceğimiz fukaha görüşlerini okurken bir hususun sürekli hatırdâ tutulması gerekmektedir; bu görüşler, kanaatler, yorumlar ve hükümler tıp dünyasındaki ilmî bilgiler üzerine kuruludur. Onun için fukaha, kendilerine tıp dünyasının sunduğu bugünkü mevcut ve son bilgiler üzerine mütalaalarını

yürütmektedir. Eğer ilmî gelişmelerle bu bilgiler değişirse, elbette söz konusu içtihadî hükümler yeniden gözden geçirilmek zorundadır.

Uzmanlardan aldığımız bilgilere göre tıp dünyasının hakiki ölüm adına kabul ettiği gerçek, beyin ölümüdür. Beynin yapısı ve insan vücudundaki tesir alanı itibarıyla -ki bu, fişi çekme veya çekmeme kararında esas alınan bilgidir- korteks/kabuk ve beyin sapı olarak nitelenen bölümleri vardır. Kabuk kısmının hayatîyetini yitirmesi durumunda hasta koma/bitkisel hayat dediğimiz safhada yaşar. Bu durumda olan hastalar sayıları az dahi olsa hayata geri dönüş yapabilir. Sap kısmı işlevini yitirdiği zaman hastanın geri dönüşü tıbben imkânsızdır. Yani gerçek ölüdür. Sunî solunum cihazları ile hastayı yaşatma çabaları, sebepler planında hastanın hayata geri dönüşü için yeterli değildir. Zira bu, bitkisel hayatın ötesinde bir aşamadır. Zaten organ nakilleri de kabuk ve sapı ile beraber beyin ölümü gerçekleşen kişilerden yapılır.

Organ nakli bir tarafa, biz bu bilgilere bağlı olarak ötanazi hakkındaki mütalaaları maddeler halinde sıralayalım;

1- Kalp ve beyin ölümü gerçekleşmemiş ama tedavisinden ümit kesilmiş. Acıya dayanamadığı için ister kendisi isterse şuuru olmadığı durumlarda yakınları tarafından ölümü istenen hasta. Bu tip bir hastaya, hastalığı son tahlilde ölümcül bile olsa, öldürücü bir müdahalede bulunmak birçok fukahaya göre caiz değildir. Bizim daha önce aktif ve pasif ötanazi bağlamında dile getirdiğimiz şeyler ağırlıklı olarak bu kategoride yer alan hastaları içine almaktadır.

2- Beynin korteks bölümü ölmüş; hasta tıbbın bitkisel hayat/koma dediği duruma girmiş. Başka bir tabirle tıbben henüz ölü değil; solunumunu yaşam destek ünitesi vesilesi ile yapabilmekte. Bu hastanın yaşam destek ünitesinden çekilmesi caiz değildir, ölümüne kadar beklenilmelidir.

3- Beynin sap kısmı denilen ve hayatî organların çalışmasını sağlayan bölüm ölmüştür. Bu hasta tıbben ölüdür. Yalnız "tam beyin ölümü" kararını nöroloji, nöroşirürji, anestezi ve kardiyoloji uzmanlarından oluşan bir konsültasyon heyeti verir. Bu uzmanlardan müteşekkil heyetin kararı ile tıbben ölü olan bu hastanın yaşam destek ünitesine bağlı kalması, kalbe kan pompalanmasının ve çalışmasının temini hasta için hiçbir anlam ifade etmemektedir. Bu durumdaki hastanın yaşam destek ünitesinden çıkartılmasının mahzuru yoktur. Bu, tedaviye son vermek değil, hayatı ve ölümü tabii şartlara bırakmak demektir. Ötanazi değildir.

İstatistikler ve tecrübeler göstermektedir ki, hasta yakınları en azından vicdanen tatmin olmak adına bu kararı vermekte zorlanmaktadır. Belki tıbbî bilgi noksanlığı, gerçeği kabullenemeyiş, dinî ve ahlâkî kriterler bu çerçevede rol oynuyor olabilir. Anlaşılabilir bu gerekçelere bağlı olarak hasta yaşam destek ünitesinde bir müddet daha kalabilir. Buna kimsenin diyeceği bir şey olamaz. Ama unutulmamalı ki; bu, hastaya eziyetten başka anlam taşımaz. Kaldı ki bu durumda bulunan hastalar yaş, fizikî güç vb. unsurlara bağlı olarak sayısı günlerle ifade edilen müddet içinde yaşamakta, sonra tüm hayatî fonksiyonlarını yitirmektedir.

Bu arada beyin ölümü gerçekleşmiş hastalar için ülkelerin çıkartmış oldukları kanunlar da vardır. Ülkeden ülkeye değişen söz konusu kanunlara göre "fiş çekmek" hastaya eziyetten kamu sağlık giderlerini israf etmemeye uzanan maddî-manevî sebeplerle yakınlarına rağmen yapılabilir. Sağlık sigorta şirketlerinin bu kanunların çıkartılmasında rolü olduğu da sağlık dünyasının kulis haberleri arasındadır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yolsuzluk

Spesifik bir alan olunca, haftada bir gayet makul bir süre ama bazen oluyor ki o alan içinde cereyan eden hadiselerin çokluğu insanı şaşkına çeviriyor.

Hangisini yazsam diye insan kara kara düşünüyor. Yazsa geç kaldığı için konu gündemden düşüyor; gündem geçtiği için yazmasa "bak bu konuda suskun kaldı; demek ki ya yarası var gocunacak veya yâr ve ağıyâra dokunmak istemiyor" diyorlar. Ramazan'da böylesi bir ikilem içinde kaldım. En azından tarih karşısında mesul olmamak için geç de olsa bir-iki konuya üst üste değinmeye çalışacağım.

Bunlardan birincisi yolsuzluk. Yakın geçmişte yaşanan tartışmalardan hareketle bazı hususların altının çizilmesi gerekiyor diye düşünüyorum. Detaylara girmeden ana düşünceler bağlamında ele alacağım.

1- Halkımızın enfes tabiriyle "paranın dini, imanı yoktur". Eğer Müslüman sağlam bir karaktere, ukba, hesap, sırat, cennet-cehennem gibi hepimizi bekleyen akıbet adına endişeli bir kalbe sahip değilse, imanının yaptırım gücü yoksa yolsuzlukların içine dalması gayet tabiidir.

2- Müslüman, emniyetin temsilcisidir. "Elinden ve dilinden emin" olunmayan kişiye, İslam peygamberinin (sas) hakiki Müslüman demediğini hatırlatalım burada. Elde ettikleri makam itibarıyla kamuoyu tarafından ait oldukları dinle daha çok özdeşleştirilen, takdirleri de tenkitleri de bu aidiyetlerine yöneltilen, kısacası İslam'ın temsilcisi olarak algılanan kişiler "akçalı münasebetlerde" herkesten daha çok dikkatli olmak zorundadırlar. Çünkü yapılan şuurlu ve şuursuz yanlışlar şahsa değil, onun ait olduğu dinî, millî ve siyasî kimliğe hamledilmektedir. Allah muhafaza böylesi bir durumda fatura, kişi veya kurumlara değil, ölüsüyle-dirisiyle milyarlarca Müslüman'a hatta dine kesilmektedir.

3- Bilgi ve tecrübe eksenini üzerine kurulu profesyonel yönetim, günümüz idare anlayışının vazgeçilmezleri arasındadır. Müslümanlar olarak buna "amatör ruh" anlayışını ilave etmeliyiz. Buna göre formül şu; ukbayı önceleyen amatör ruh, ehliyeti merkeze alan profesyonel yönetim. İş ehline teslim etmemenin kıyamet alameti olduğu, Nebiler Serveri'nin beyanları arasında. Aileden devlete uzanan idarenin söz konusu olduğu her yerde ve her zaman "amatör ruh, profesyonel yönetici ve yönetim" şiarımız olmalı.

4- Vicdan, yeryüzündeki en iyi hakem olmasına rağmen, her zaman sağlıklı kararlara ayna olamayabiliyor. Özellikle zaafırlarla âlûde karakterlerde yanıltıcı rol de oynayabiliyor. Beşerî bir hal bu. Onun içindir ki, İslam'da vicdanın yeterli olmadığı bu türlü durumlarda devreye hukuk girer. Hukuk, her zaman için bağlayıcı bir denge unsurudur. Bu açıdan evrensel doğrular üzerine oturtulmuş bir hukuk Müslüman'ın hem dünyası ve ukbası hem de toplumsal huzur ve yarar adına yeri başka hiçbir şeyle doldurulamayacak bir olgudur.

Bir çift söz de tavır ve davranışları ile yazıp çizdikleri ile bu toplumun bir parçası olmasına rağmen kendilerini ötekileştirenlere. Dünya nimetlerinden azamî derecede istifade, bugün maddi imkanlara sahip bazı Müslümanların hayatını yönlendiren bir felsefedir. Doğru veya yanlış ayrı mevzu ama bu bir gerçektir ve bu gerçeğin görülmesi gerekir. Eğer bu durum kendilerini öteki görenler tarafından kabul edilebilir ve içselleştirilebilirse her iki kesim arasındaki dostluk, komşuluk, evlilikten, ticarî ve siyasî münasebetlere kadar her türlü ilişki daha akıllı ve sağlam bir temel üzerine oturur.

Bu son paragraf kapalı oldu diyenlere kısa bir açıklama; son yolsuzluk hadisesine sarılan ve saldıran insanların aynı hassasiyeti terör örgütünü andıran yapılanmalarda göstermediğini gördük. Bu çifte standardın derinlerde yatan sebebinin, onların yıllardır 'benim', 'bizim' diye yalnız başlarına dolaştıkları arenalarda Müslümanların hem de dindar kimlikleri ile baş göstermesi olduğunu düşünüyorum. Bu ise ayrı bir yazı konusu.

Ya bizde olsaydı?

Ahmet Kurucan 2008.10.18

emsilciler Meclisi Finansal Komite başkanı Barney Frank "İki gün boyunca benim dinî bayramım; ça-lı-şa-mam. Ama arkadaşlarım çalışmaya devam edecekler." dedi. Böylesi önemli bir problem ve eşik karşısında yapılan bu tercihi basın küçük bir haberle kamuoyuna duyurdu. Konuyu ne manşetlerine taşıdı, ne de hakkında ileri-geri sözlerle yorumlar yaptı. Hiç kimse "Yahu ülke batıyor, sen neden bahsediyorsun?" demedi.

ABD başkanlık seçimlerine çok az bir süre kala kaleme aldığım bu yazıda amacım sizlere kamuoyuna yansıyan yönü itibarıyla seçimde dinin ve dinî konuların rolünü anlatmak olacaktı. Ama bütün dünyayı etkisi altına alan ABD merkezli ekonomik kriz, her şeyi olduğu gibi benim aylar öncesinden tasarladığım bu yazı konusunu alt-üst etti. Pekala bu yazıda neye değineceğiz? Bahsini ettiğimiz bu fiilî durumu esas alan ama son tahlilde ucu yine dine uzanan ve çoklarınızın şaşıracağını zannettiğim bir vakıayı size anlatmaya çalışacağım. Yorum yapmayacağım; yorumu size bırakacağım. Bunun için hadiseleri önce hayal dünyanız, sonra gerçek âlemde takibi adına dile getirecek ve peşi sıra bazı sorularla yorum yapmanızı sağlamış olacağım. Yazının sonunda da Ramazan başında yaşadığım bir hatıra ile dinî değerleri ciddiyete alma mevzuunda yerimizi tesbit için sizleri vicdan muhasebesine davet edeceğim.

Şöyle düşünün; öyle bir ülkede yaşıyorsunuz ki ihtimal 100 yıllık -fazlası var eksiği yok- maziye sahip ekonomik sistemin, o sistemin yöneticilerinin öngöremediği, şu ya da bu, haklı veya haksız sebeplerle sebebiyet verdiği gelişmeler nedeniyle ekonomik alanda çok büyük bir sıkıntı ile karşı karşıyasınız. Kaos kelimesi bu sıkıntıyı ve sıkıntının büyüklüğünü anlatmaya yetmez. Öyle ki savaş zamanlarında bile yaşanmamış bir ortam. Kimse önünü göremiyor. Yarın ne olacağını kestiremiyor. Bunu önlemek adına yapılan toplantılar, verilen kararlar, kararların uygulamaya geçilmesi çözüm getirmiyor, piyasalardaki fırtınanın dinmesini sağlamıyor. Sistemin iflası mı? İhtimal. Kesin bir şey söylemek şimdiden zor ama yara çok büyük. Pansuman tedbirlerle geçecek gibi değil. Dünya genelinde sahip olduğunuz konum itibarıyla sizde yaşanan bu kriz, bu çöküş bütün dünya ülkelerini az veya çok etkiliyor. Piyasalar allak-bullak. Ekonomik alanda yaşanan çöküşün sosyal alana yansımaları henüz görülüyor; uzmanlar bu konuda ağızlarını açmak istemiyorlar. Neden? "Dua olur diye korkuyorlar." diyelim isterseniz.

Tam bu aşamada hükümetiniz bir paket üzerinde çalışıyor ve 700 milyar dolarlık bütçeden yardım önerisini Millet Meclisi'ne sunuyor. Yapılan hesaplamalara göre bu sıcak para piyasaya sunulduğu takdirde kriz hızını kesecek, piyasalarda toparlanma başlayacak, halka ümit ve güven gelecek vs. vs. Ama ne çare ki paket 23 oy farkla reddoluyor. Bu defa bütün dünya piyasaları bir deprem daha yaşıyor. Artçı şok değil, ana depremin ta kendisini hem de. Paketin reddinden sonra bir günde kaybedilen para, pakette önerilen miktardan daha fazla; 1,2 trilyon dolar.

Ve siz bu ülkenin Millet Meclisi'nde bir üye aynı zamanda "finansal servis komitesi"nin başındaşınız. Paketin reddinden sonra heyetinizi toplayıp ne yapabilirizi yeniden düşünmek, göz göre göre batmaya yüz tutan geminize yeni rotalar çizmek zorundasınız. Zorundasınız ama öyle bir ikilemle karşı karşıyasınız ki... Nedir o ikilem? Tam bu hadisenin gerçekleştiği günün sonrası sizin iki gün boyunca devam edecek dinî bayram günlerinize rastlıyor. O günleri size bayram diyen dininiz, o günlerde dünya işinde çalışmamanızı emrediyor. Dua edebilirsiniz ama çalışamazsınız; ailenizle birlikte hoşça vakit geçirebilirsiniz, hatta geçirmelisiniz ama çalışamazsınız; sportif faaliyetlerde bulunabilirsiniz ama çalışamazsınız diyor. Anlaşıldı sanırım. Olayın cereyan ettiği ülke, ABD. Millet Meclisi, 435 üyeli ABD Temsilciler Meclisi. İkilem içinde kalan kişi finansal komite başkanı 1981'den beri Massachusetts eyaletinin Demokrat milletvekili Barney Frank. Bayram ise Yahudilerin

Rosh Haşhanah dedikleri yılbaşı bayramı. Türkçede buna Ros Aşana deniyor. Bu durum karışısında Barney ne yapıyor? Ben yukarıda ikilem dedim de, aslında açıklamalarına, katiyet ve kesinlik ifade eden üslubuna bakınca hiç öyle ikilem yaşamamış Barney. "İki gün boyunca benim dinî bayramım; ça-lı-şa-mam. Ama arkadaşlarım - Yahudi olmayan veya Yahudi olsa da benim ölçümde dindar olmayan demek istiyor Barney (AK)- çalışmaya devam edecekler."

Hayat-memat meselesi diye adlandırabileceğiniz ülkenin yüz yüze olduğu böylesi önemli bir problem ve eşik karşısında yapılan bu tercihi basın küçük bir haberle kamuoyuna duyurdu. Konuyu ne manşetlerine taşıdı, ne de hakkında ileri-geri sözlerle yorumlar yaptı. Hiç kimse "Yahu ülke batıyor, sen neden bahsediyorsun?" demedi.

Yorumlarınıza zemin hazırlayacak sorular demiştim. Aslında sorulara bile gerek yok ama söz verdiğim için sorayım; yazının başlığına çektiğim cümle ile bu durum "Ya bizde olsaydı?" Böylesi bir hadise Ramazan veya Kurban Bayramı'na rastlasaydı, İslam'ın dinî bayramlarında böyle bir zorunluluk olmamasına rağmen Meclis finans komitesi başkanı milletvekilimiz Barney gibi "ça-lı-şa-mam" deseydi, ne olurdu? Bizim basın, ABD basını gibi susmayı mı tercih eder, din özgürlüğünün bir parçası bu deyip saygı mı gösterirdi? Yoksa...

Ramazan başında yaşadığım hadise ile yazıyı tamamlayalım; Ramazan'ın ilk günü bir telefon aldım. Ahizenin diğer ucundaki zat bana "Ramazan Bayramı'nda dininiz size oy kullanma izni veriyor mu?" diye bir soru soruyordu. Ne soru soranı tanıyordum, ne de soruda kasdedilen manayı anlamıştım. Şaşırdım kaldım. "Kimsiniz?" dedim. Bir Yahudi sinagogunda görevli haham olduğunu ifade etti. "Ne kasdediyorsunuz bu soru ile?" dedim. Yahudilerin yılbaşı, Ramazan Bayramı ile aynı günlere rastlıyormuş bu sene. Bu ortak bayram gününde sinagogun da üye olduğu bir organizasyonun başkanlık seçimleri varmış. O gün Yahudilere tatil, dolayısıyla çalışmak harammış. Müslüman dernekler de bu organizasyona üye imiş. Eğer Ramazan Bayramı ile çakışan o günde bizim dinimize göre de çalışmak haram ise seçim gününü değiştirmek için ilgili kuruma müracaatta bulunacakmış. İnternette araştırma yaparak bulduğu bizim kurumdan öğrenmek istediği buymuş.

Şimdi gerek Barney, gerekse telefonda konuştuğumuz hahamı bu kadar duyarlı ve tavizsiz yapan Roş Aşana'nın mahiyeti hakkında iki cümle edelim. Yahudilerde dinî bayramlar neşe, coşku ve eğlence ile kutlanmaz. Roş Aşana ve on gün sonra gelen Yom Kippur onların inanışına göre bir yıllık muhasebenin yapılacağı, pişmanlıkların yaşanacağı, tevbe ve istiğfarların edileceği günlerdir. Bu açıdan Roş Aşana ve Yom Kippur ciddiyetle kutlanmalıdır.

Ne dersiniz? Biz kendi dinî bayramlarımızı bu ciddiyette kutluyor muyuz acaba? Vicdanlarımızın sesine kulak verelim ve ulaştığımız neticeyi kimselere söylemeyelim. Gereğini yapalım yeter. Çünkü zaman söz değil, fiil zamanı.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İstihare yapmak mı, istihareye yatmak mı?

Ahmet Kurucan 2008.10.30

İnsanlığın İftihar Tablosu, Hz. Peygamber (sas) ve hülefa-ı Raşidin uygulamaları ile temellendirilmiş kitabî İslam ile bugün bizim inandığımız ve tatbik ettiğimiz İslam arasında ciddi farkların olduğu inkar kabul etmez bir gerçek. "Halk İslamı, Kültür Müslümanlığı" tabirleri bu farkı başlı başına ifade eden kavramlar.

Bu gerçeğin asıl nedeni bazı akidevî ve amelî mevzulardaki kaymalardır. Burada işin en can alıcı noktası ise bu halin ilk günden bu yana Müslümanların en büyük sorunlarından biri olmasıdır. Allah Rasulü (sas) sık sık önceki ümmetlerden misaller vererek bu duruma giden yolları kapatmaya çalışmış, ümmetine nasihatler vermiş, gerektiğinde zecrî tedbirlere dahi başvurmuştur. Sözün geldiği bu aşamada bid'at eksenli hadislerini hatırlayın isterseniz.

Akide ve amelî alanda farklı bir zemine kayan değerlerden bir tanesi de istiharedir. İstihare, sözlük anlamı itibarıyla iyilik, iyiliği arzu etme ve tercih anlamına gelmektedir. İstilahta ise Efendimiz'in beyanları ile tercih aşamasındaki bir iş için kişinin iki rekât nafil namaz kılması, peşisıra O'nun talim buyurduğu duayı okuması ve ardından kalbinde ağırlık kazanan tarafa yönelmesi, o istikamette karar vermesidir. Bunun ötesinde rüyaya yatmak, rüyada yeşil, beyaz görünce ilgili işi hayra; siyah, mavi, sarı görünce şerre yormak temel İslamî değerlerde olmayan bir uygulamadır. Bizim akidevî ve amelî kayma derken kasdını ettiğimiz de bu son kısımındaki uygulamadır. Zaten tek başına "istihareye yatmak" tabiri bile bu yanlışlığı ele vermektedir. Doğrusu, namazıyla, duasıyla istihare yapmaktır; yatmak değil.

Bu genel bilgiden sonra bir-iki hususa dikkatleri çekelim. Bir; gaybı Allah'tan başka kimse bilemez. Dolayısıyla istihareye, istihareden çıkan neticeye mutlak iyi, güzel, doğru nazarıyla bakılmamalıdır. "Evlilikleri öncesi istihare de yaptık, yaptırdık ama neden mutsuzlar!" gibi sözler istihareye yüklenen yanlış manayı ele vermektedir. Sebepler planında yaşıyoruz. Süregiden hayat içinde sebeplerde yapılacak kusurlar elbette aksi neticelerin doğmasına sebebiyet verecektir.

İki; istihare önemli bir karar arefesinde bulunan kişinin Rabb'isine dua ve taarruzla O'na hususi olarak yönelmesi, kulluğunu, acziyet ve fakrını yeniden hatırlayarak yardım talebini arz etmesi demektir. Farklı bir anlatım tarzıyla; karar adına tercih aşamasında bulunma duanın vaktidir. Bu anlamda istihare tam anlamıyla kulluk nişânesidir. İki rekât nafil namazıyla, duasıyla Rabb'e teveccühün, kulluğu ilanının ta kendisidir. İstihare duasının her bir cümlesi bu yaklaşımı isbatlar mahiyettedir.

Üç; istihare öncesi muhtemel kararlar aklî ve mantıkî alanda ayakları sağlam yere basmalı, öncesi-sonrası, önü-arkası ile mukayeselere tabi tutulmalı, muhtemel sonuçlar üzerinde fikir yürütmeli, iş ehil veya taraf olan insanlar arasında müzakerelere konu edilmelidir. Madem Efendimiz namaz sonrası "aklına geleni ve gönlüne yatanı yapsın" buyurmuştur; o halde bunun ön hazırlığının olması gerekmektedir. Bu da demektir ki istihare mutlaka rasyonel bir zemin üzerine oturtulmalıdır.

Dört; istihare istiharenin önünde gelir. İstihare ile herkesi tatmin eden bir sonuca ulaşıldıysa, istihare diye direktmenin veya istiharede çıkan umumi karara rağmen istihare neticesi herkese rağmen farklı bir karara varmanın izahı yoktur.

Rüyaya yatmanın hiç mi aslı yok denecek olursa, mutlaka vardır. İsimlerini bugün saygı ile andığımız bazı büyük İslam büyüklerinin şahsî hayatlarında tecrübe ettikleri uygulamalardır bunlar ama objektif değil, sübjektif değerlerdir; üçüncü şahısları bağlamaz. Kaldı ki aslına uygun yapılan istihare hatta sahîh rüyalar dahi, İslam'da bilgi sebebi değildir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Toplum ve temel değerler

Din ve dil bir toplumu toplum yapan, toplum fertlerini ve gruplarını bir arada tutan temel değerler manzumelerinin başında gelir. Değişen ve gelişen, yükselen ve alçalan onca değerler olmuştur insanlık hayatında dünden bugüne; ama din ve dil mezkur konumlarını hiç kaybetmemiş, ehemmiyetinden bir şey yitirmemiştir.

Hem de pozitivist, ulus-devlete ve çoğulcu toplum anlayışına rağmen. Şöyle diyebiliriz; din ve dil toplumlara ait varsayılan milli karakterlerin temelini oluşturur. Dolayısıyla bu temeller üzerinde yapılacak oynamalar kısa veya uzun vadede toplumun çözülmesi, dağılması, parçalanması ve tarih sahnesinden silinmesine sebebiyet verir.

Dili sahasının uzmanlarına bırakıp yukarıda söylediğimiz düşüncüyü din ekseninde ve sadece bir boyutu ile açmaya çalışalım; din, her ne kadar siyasî bir yapı, ekonomik bir sistem veya hukukî bir doktrin değilse de, tıpkı bunlar gibi teori ve pratik yanları olan bir bütündür. Dinin, ister teori isterse pratikte parçalı bir şekilde ele alınması dinin arzu etmediği, aksine yasakladığı bir kabul tarzıdır. Zahiren imanını ikrar edip kalben inkar eden teoriyi parçalamaya, iman ettiği halde imanının gereklerini yerine getirmeyen de teori-pratik uyumsuzluğuna misal olarak verilebilir. Dinde küfür, fık, nifak bu halleri anlatmak için kullanılan kavramlardır. Uhrevî mücazâtı Kur'an ve hadislerde sıklıkla dile getirilen bu türlü kabuller, ilahî iradede onay almazlar. Dünyevî mücazât ise ancak ve ancak suç unsurunun söz konusu olduğu amellerde devreye girer.

Bu gerçekleri şunun için dile getirdik; ideolojik körlükleri sebebiyle bunları göremeyen niceleri var bizim ülkemizde. Elde ettikleri konum, sahibi oldukları makam, ellerinde tuttıkları kalem veya mikrofon vesilesi ile bu temellere yönelik tahrip edalı icrayı faaliyette bulunuyorlar nice zamandır. Farkında değiller diyemem. Aldıkları eğitim, dünyayı okumaları, yazıp-çizdikleri buna mani. "Bu ülkeyi en az dindarlar ölçüsünde seviyoruz" söylemlerinde samimi değiller de diyemem çünkü niyet okuması yapmanın doğru olmadığına inanıyorum. Fakat din ve dil'in bir toplumun temel dinamiği olduğu gerçeğini görmemelerine aklımın ermediğini rahatlıkla söyleyebilirim. Öteden bu yana yaptıkları tahribatın sonuçlarını kaale almamalarını zihnime sığdıramıyorum diyebilirim. Böylelerinin dini temellerin tahribatının sonucu olarak ortaya çıkan ve insan olan herkesin yüzünü yere baktıracak ölçüde işlenen suçlar karşısında elbirliği ile attıkları "insanlık ölmüş" manşetlerini timsahın gözyaşları olarak görüyorum da diyebilirim. Daha geçenlerde 10-15 yaşları arasındaki kızlara tecavüz eden sapıgın yakalanış haberlerine ve onun herkesin kanını donduran, "Nasıl olsa bir gün kadın olmayacaklar mı?" izahı karşısındaki ortak tutumuna veya Üzmez'i kanal kanal dolaştırıp mikrofon tutmalarına, çarşaf çarşaf yazılarla manşet haber ve yorumlara taşımalarına başka türlü mana veremiyorum.

Hepimiz bu vatan gemisinin içindeyiz. Bir yerlere doğru birlikte yolculuk yapıyoruz. Toplumun temel dinamikleri ile bu denli uğraşma, sinir uçlarına bu ölçüde dokunma yarın hiç ummadığımız yerlerden ummadığımız patlakların zuhuruna sebep olabilir. Sonra döner o enkazın altında hepimiz kalırız. Herkesi ve her şeyi sevmek zorunda değiliz. Bu bizim demokratik hakkımız olabilir. Ama ağaçlarla uğraşırken ormanın elden gidebileceğini göz ardı etmememiz gerek.

Merhum Erol Güngör'le bağlayayım: "Din bir sosyal normdur. Sosyal norm ve kıymetlerde yapacağınız müdahaleler zararlı sonuçlar verdiği takdirde, geriye dönüş imkanınız olmaz." Biz devam edelim; geriye dönüş imkanı olduğunu farz edelim, "Hata yaptık, yanlış davrandığımızı kabul ediyoruz." diyelim; tahribe başladığımız noktaya gelişimiz bile tahribin boyutuna göre yıllar, asırlar alır. Bindığımız dalı kesiyoruz, körpecek yavrularımıza kıyıyor ve geleceğimizle oynuyoruz, bilmem farkında mıyız?

Borç ödemede özel ve tüzel kişi farkı

Ahmet Kurucan 2008.11.13

ABD'de başlayıp bütün dünyayı etkisi altına alan ekonomik kriz şu ana kadar akla gelmedik yeni problemlerin zuhuru sebebiyet veriyor. Müslümanları ilgilendiren veçhesi ile bunlardan bir tanesine değineceğim bu yazıda.

Malum şirketler ister kendi politikalarına, isterse devlet güvencesine bağlı aldığı veya almak zorunda olduğu kararlara göre, ekononmik krizden dolayı iş veya gelir kaybına uğramış, borçlarını ödeme zorluğu içinde bulunan kişilere ödeme kolaylıkları getiriyor. Ahbap-çavuş ilişkisi değil, tamamıyla kanunî çerçevede cereyan ediyor bu. Sözü edilen düzenleme borçlunun maddî durumu ile doğru orantılı. Çeşitli tercihler var. Mesela borç bütünüyle silinebiliyor, indirim yapılabilir, kısa veya uzun vadeli olarak ertelenebiliyor vs.

Bu ödeme kolaylıklarından istifade için öngörülen şartları taşıyan kişilerin kanunî hakkı kullanmasına kimsenin bir şey dediği yok. Ama tahmin edeceğimiz gibi istifade şartlarını hâiz olmadığı halde, kanuna karşı hile yapan, kanunun açık ve boşluklarından yararlanan birçok kişi türedi piyasada. Kendi istifadesinin ötesinde başkalarına da bu yolu tavsiye edenler çıktı. Borç miktarınız ne olursa olsun sabit fiyat veya komisyonla işlemleri takip eden avukatlar zuhur etti.

İşte bu süreçte maalesef bazı Müslümanlar da kanuna karşı hile yapanlar kervanında yer aldı ve almaya devam ediyor. Yaptıkları gayri kanunî bu davranışlarına da başlıkta ifade etmeye çalıştığımız mazereti ileri sürüyorlar. Bunların düşüncelerine göre "alacaklı özel kişi ise borç mutlaka ödenmeli, ama kredi kartı ve mortgage şirketleri, bankalar veya gayrimüslim devlet ise ödenmek zorunda değil!.." Müsaadenizle cümle sonuna "mış" ilavesini de biz yapalım ve "değilmiş" diyelim...

Neresinden bakarsanız bakınız, insana "pes be birader!" dedirten ve Müslüman'a yakışmayan bir zihniyet ve davranış bu. Önce şu tüzel kişi-özel kişi ayırımına bakalım: Tüzel kişi, maddî veya manevî belli bir amacı hayata geçirmek üzere ilgili ülkenin hukukî mevzuâtına göre kurulmuş kişi veya mal topluluklarına verilen isimdir. Bunlar hem hak hem de borç ehliyetine sahiptirler. Dolayısıyla borç edinme veya geri ödemede özel-tüzel kişi farklılığının İslamî kaide ve kurallar açısından hiçbir farkı yoktur.

İkinci olarak, alacaklı olan tüzel kişi eğer devlet ise yapılan bu yardımlar devlet bütçesinden karşılanmaktadır. Bütçenin ister gelir kaynağı isterse harcama kalemi olarak başlıca muhatabı halktır. Devlete olan borcu karşısında kanuna karşı hile yapan kişi, halkın hakkına tecavüz ediyor ve resmen kul hakkına giriyor demektir. Alacaklı devlet değil kâr amacı ile kurulmuş şirketler ise, kul hakkı açısından durum değişmemekte, söz konusu şirkette küçük-büyük payı olan herkesin hakkına tecavüz edilmektedir. Bu zaviyeden baktığınızda tüzel kişilere olan borcun ödenmemesi, özel kişilere olan borcun ödenmemesinden çok daha vahim bir manzara karşımıza çıkartmaktadır. Özel kişi son tahlilde bir kişidir; hile yaparak şimdi ödemediğiniz borcunuzu pişman olup 10-20 yıl sonra ödemeye karar verdiğinizde ona veya vârislerine öder kurtulursunuz. Aynı pişmanlığı devlet veya şirkete olan borcunuzda yaşarsanız nasıl olacak? Veya ahirette özel kişi hakkını helal edebilir, tüzel kişiliklerde hak sahibi olanlara teker teker nasıl helal ettireceksiniz?

"Müslim, gayrimüslim herkes şimdi böyle yapıyormuş!" Libya'nın dâsitânî kahramanı Ömer Muhtar gibi diyelim: "Onlar bizim hocamız değil ki?" Bizim rehberimiz Kur'an ve onun mübelliği Nebiler Serveri'dir (sas).

Bakın ne diyor Kur'an: "Ey iman edenler! Yaptığınız sözleşme hükümlerini yerine getirin." (5/1) Ve Efendimiz (sas): "Borcunu ödeme imkânı olan bir kimsenin borcunu ertelemesi bir zulümdür." (Buharî, Havale 1, 2)

Meselenin İslam ahlakına, İslam'ı temsile bakan yanları herkesin aklına gelen yönleri. Bu hususta söz söylemeyi israf sayarım. Son sözüm: Soruyu sahibine iade ederek şimdi ben sorayım: Caiz mi? Şakası olmaz bu işin.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sohbetin insibağı

Ahmet Kurucan 2008.11.20

14-15 Kasım Cuma-Cumartesi günleri Washington DC'nin dünyaca ünlü Georgetown Üniversitesi'nde yapılan "Küresel Sorunlar Çağında İslam: Gülen Hareketi'nin Alternatif Perspektifleri" adlı uluslararası konferanstaydık.

Konferans dünyanın dört bir yanından gelen ilim adamlarının katılımı ile gerçekleşti. Global Bir Problemle Savaşmak: Fakirlik, Diyalog: Birlikte Yaşama Sanatı, Küreselleşme: Fırsatlar ve Problemler, Barışı Eğitim ile Sağlamak, Kadın Haklarına Bakış, İslami Geleneği Yeniden Yorumlamak, Şiddetin Çözümü: Diyalog ve Ötesi, Ruhanilik ve Sufizm, Din ve Devlet, Örnekleriyle Gülen Hareketi'nin Alternatif Perspektifleri panel başlıklarından bazıları. Konferansın akademik başarısı, genel veya özel değerlendirmeler adına sözü uzmanlarına bırakıp sadece bir noktaya işaret etmek istiyorum bu yazıda.

Ele alacağım bu mevzu önceki yıllarda yapılan konferanslarda da dikkatimi çekmişti ama bu defaki farklıydı. Hiç mübalağa etmiyorum, 10'dan fazla konuşmacı dile getirdi bu mevzuyu. Temennilerini, arzularını, isteklerini anlattı konu özelinde. "Mevzu nedir?" dediğinizi duyar gibiyim; onların ifadesiyle belirteyim hemen o zaman: "Mr. Gülen'le şu ana kadar görüşmemiş olmaları."

Şahsi kanaatime göre Hocaefendi ve Gülen hareketi hakkında söz söyleyen hemen herkesin derinden derine hissettiği bu eksikliğin dile getirilmesini tetikleyen iki kişi oldu. Biri Prof. Dr. Sidney Griffith. O ilk günkü açılış konuşmasında Hocaefendi ile görüşmesini, görüşmenin üzerinden yıllar geçmesine rağmen hâlâ etkisi altında oluşunu anlattı; hem de ilk günkü canlılığı ile. Dedi ki: "O, kendini Allah'a adanmış bir insan. Alabildiğine sessiz konuşuyor. Dikkat kesilmezseniz duyamayacağınız ve anlayamayacağınız kadar sessiz. Ama işte bu sessiz konuşması ile milyonları harekete geçiriyor."

Diğeri konferansa dinleyici olarak katılan Prof. Dr. Scott Alexander. Türkçemizdeki "bıraksan ağlayacak", onun konuşma esnasındaki halet-i ruhiyesini anlatan enfes bir deyim. Şöyle dedi: "Mü'min mü'minin aynasıdır denir bir hadiste. Bunun manası kişi, kendini muhatabında görür. Şahsen ben Hocaefendi ile karşılaşmamda bunu yaşadım. O aynada kendimi gördüm. Ne olduğumu ve daha neler yapabileceğimi anladım."

Benim "Bu düşüncelere katılıyorum, aynıyla destekliyorum, altına imzamı koyuyorum" demem, mezkur tesbit ve temennilere destek vermez; farkındayım; ama aynıyla katılıyorum demeden de geçemeyeceğim. Bir Arap atasözünde ifade edildiği gibi "haberdar olmak, bizzat müşahade etmek gibi değildir". Sohbetin insibağının insanları alıp götüreceği yer muhataba göre elbette farklı olacaktır. Hocaefendi'nin bu konudaki yeri ise herkesçe müsellemidir. İslam'a ait değerlerle adeta bütünleşmiş, bununla ayrı bir şahsiyet, ayrı bir vakar, ayrı bir mehabet kazanmış Hocaefendi'nin yerini kimsenin tutamayacağı âşikârdır. Nitekim konuşmalar esnasında edindiğim izlenim, ifadeye çalıştığım bu tesbitleri doğruluyor. Kendisi ile daha önce görüşme, konuşma imkânı bulmuş kişiler, Hocaefendi'nin fikirlerinin yanı sıra onun şahsiyetine, karakterine, daha doğru bir tabirle yaşayan İslam'a vurgu yapıyor. Yaşadıkları hissiyatı dile getiriyor ve bu durum onların sunumlarına ayrıcalık kazandırıyor. Diğerlerine gelince sadece fikirler, kelimeler, kavramlar etrafında dönüyor. İlâveten ikinci elden

müşahede ettikleri aktivitelere atıflarda bulunuyorlar. Geçenlerde Hamdullah Öztürk, "Boş kalan koltuğun dersi" diyordu. Ben de bu sürece farklı bir zaviyeden bu yazı ile katılıyor ve nice zamandır kapalı olan kapıların açılacağı ümidini taşıdığımı arz ediyorum.

Neden böyle bir yazı? Açık değil mi; tarihe not düşmek için.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ailecek bayram namazına gidilebilir mi?

Ahmet Kurucan 2008.11.27

Geçen hafta Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kadınların camilerde namaz kılması adına mimarî açıdan yeni düzenlemeler yapılacağına ilişkin aldıkları kararlar kamuoyuna duyuruldu.

Ama her nedense bu önemli gelişme gazetelerde ya küçük bir şekilde yer aldı ya da hiç almadı. Ayrıca ele alınması gereken bu husus bir kenara, yapılacak düzenleme kadınlara yönelik abdesthane ve camilerimizde uygun mekân ayarlaması ile başlayacak. Ardından sıra hiç şüphesiz zihniyete gelecek. Çünkü yaşayan gelenek ve asırlık tarihî mirasımızdan biliyoruz ki kadınlar ne beş vakit, ne de cuma ve bayram namazlarını cemaatle kılmak için camilere geliyor bizim ülkemizde. Dolayısıyla camiler kadınların namaz kılması için mimarî açıdan her şeyi ile hazır hale gelse bile, mevcut köklü tatbikatın ve bunun oluşturmuş olduğu zihniyetin aşılması hiç şüphesiz zaman alacak. Bu açıdan Sayın Bardakoğlu'nun yaptığı açıklamada beş vakit namazdan hiç söz etmeyerek, cuma ve bayram namazlarını öne sürmesini şuurlu ve yerinde bir tercih olarak değerlendirmek gerekir diye düşünüyorum.

Pekala dinî açıdan işin aslı nedir? Olan ile olması gereken arasında farklılık mı var ki böyle bir adım atılıyor? Evet, farklılık değil ciddi bir uçurum var. Şöyle izaha çalışalım; dine ait hemen her türlü teorik değerın pratiğe döküldüğü Hz. Peygamber (sas) döneminde kadınlar beş vakit, cuma ve bayram namazlarını kılmak için Mescid-i Nebi'ye geliyorlardı. Hem de o günkü şartlara bağlı mescitte kadınlara ayrılmış hususî bir mekân olmamasına rağmen. Bazı kocaların şu veya bu gerekçe ile eşlerinin camiye gelmelerine izin vermemesine Efendimiz (sas)'ın "Kadınlarınız mescitlere gitmek için sizden izin istedikleri zaman onları mescitlerden men etmeyiniz." (Müslim, Salat, 135) beyanı bu çerçevede bir kenara not edilmesi gereken önemli bir müdahaledir.

Dahası var; bayram namazlarında bütün ashab-ı kiram kadınıyla-erkeğiyle, genciyle-yaşlısıyla cemaate katılır, Nebiler Serveri'nin (sas) verdiği hutbeyi dinler, namazlarını kılar ve evlerine dönerlerdi. Belki bazılarına garip gelebilir ama hayızlı kadınlar dahi namaz hariç, hutbeyi dinleme, tekbirlere iştirak etme ve tabii ki bayramlaşmada cemaatle birlikte hareket ederdi. (Ebu Davud, Salat, 241) Bir keresinde cemaatin kalabalıklığından dolayı kadınların hutbe esnasında sesini duymadığı gerekçesi ile Efendimiz'in yanına Hz. Bilal'i alıp kadınların yanına gittiği, onlara vaaz u nasihatte bulunduğu ve sadaka vermeye teşvik ettiği bilinen bir başka gerçektir. (Ebu Davud, Salat, 242)

Madem sahabe döneminde yaşanan hakikat bu, peki ne oldu da bu uygulamadan vazgeçildi? 15 asırlık İslam tarihinin her bir dönemi için bu sorunun farklı cevabı olabilir; çünkü uygulamanın kaynağı dinî asıllar değil, aksine onlara getirilen yorumlar. Yorumlarda da söz konusu olan farklı sosyal, siyasal ve kültürel zeminler. Fakat şu ana kadar bu soruya cevap veren herkesin kullandığı, bundan sonra da verecek olanların mutlaka kullanacağı bir delil var; Hz. Aişe Validemizin konu ile alakalı beyanı. Bu beyan bana göre 'Neden bu uygulamadan vazgeçildi?' sorusunun asıl cevabıdır. Şöyle diyor o mualla annemiz: "Eğer kadınların yeni yeni icat ettikleri halleri Resûlullah görseydi, -İsrailoğullarının kadınlarının men olduğu gibi- onları mescitlere

gitmekten men ederdi." (Buhârî, Ezân, 163; Müslim, Salât, 144) Hz. Aişe validemizin tepkisini çeken bu "yeni şeyler" nelerdi? Açık ve net; hem genelde hem de özelde yani camiye Rabb'isine ibadet etmeye gelirken kadınların, Müslüman âdâb ve ahlâk anlayışına yakışmayacak tavırları ile giyim ve kuşamları idi. Ne zaman dedi Hz. Aişe validemiz bunu? Rivayetlere göre Emevi iktidarı dönemindeki çözülme esnasında. Haftaya bitirelim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Amerikan seçimlerinin konuşulmayan sonuçları

Ahmet Kurucan 2008.11.29

Obama'nın seçilmesi ABD'de din, ırk, mezhep, cins ayrımının sona erdiği, mesela bundan böyle ülkenin kaderine zencilerin hakim olacağı anlamına gelmiyor.

Obama'nın seçim öncesi ve sonrası duruşu zaten bunu ispatlamaya yeter. O ne seçim vaatlerinde, ne de seçim sonrası şu ana kadar yaptığı konuşmalarda zenci hakimiyetini önceleyen bir siyaset izleyeceğine dair bir ipucu vermiş değil. Bu manzarayı en güzel özetleyen, bence seçim kampanyası esnasında yaptığı konuşmalarla büyük tartışmalara neden olan meşhur zenci vaiz Jeremiah Wright. O, seçim sonrası yaptığı bir konuşmada, ırk ayrımcılığının ABD'nin hâlâ en büyük sorunu olduğunu söyledi ve arkasından zencilere dönüp açıkça "çok fazla sevinmeyin" dedi. Şimdilerde ırk, meslek, yerleşim yeri, yaş, cins vb. başlıklara göre tasnif edilerek yapılan anket sonuçları bu düşünceleri destekleyen göstergelerle dolu. Zencilerin, Evangeliklerin, Latinoların, kadınların, hatta beyaz ve siyah kadınların oylarının dağılımı başlıklarıyla yayınlanan anket sonuçları bütün demokrasi söylemlerine rağmen sözünü ettiğimiz din, ırk, mezhep bağlamındaki ayrımcılığın devam ettiğinin işareti. Zaten McCain'e oy vermiş ve zenci olmanın ötesinde hiçbir özelliği olmayan bazı kişilerin saatlerce TV ekranlarından boy göstermesini başka türlü açıklamak mümkün değil.

Bu ülke hâlâ muhafazakar bir ülke...

Seçim sonuçları adına farklı perspektiften söylenecek ikinci husus Obama'nın üstünlüğü ile alakalı. ABD seçim sistemine göre seçici kurul sonuçlarında Obama'nın rakibine ezici bir üstünlük sağladığı doğru ama Obama halk oylarında aynı üstünlüğü sağlayamadı. En son yayınlanan rakamlara göre Obama 64,5, McCain ise 56,7 milyon oy aldı. Oran % 52,5'e karşı, % 46,2. Yani aradaki fark % 6,3. Sizin de rahatlıkla tahmin edeceğiniz gibi söz konusu fark kapatılmayacak veya kapatılamayacak ölçüde büyük değil. Seçim başarısına gölge mi düşürür bu fark? Hayır, onu demek istemiyoruz, fakat bu tablonun "Seçimi Obama mı kazandı, Bush mu kaybetti?" sorusuna çok net cevap verdiğini düşünüyoruz. Bence aynı anketlerde "Bush, öyle kötü bir yönetim sergiledi ki bize Demokratlara oy vermekten başka seçenek bırakmadı." diyenleri doğrulayan bir tablodur bu. Zaten ekim ayında yapılan kamuoyu anketlerinde Bush'a güveniyorum diyenlerin oranı % 17'lere kadar düşmüştü.

Bu açıdan seçim sonuçlarının "ABD'de ciddi bir zihniyet kırılması yaşandı, yaşanıyor." şeklinde okunmasının aceleden verilmiş hükümler olduğu kanaatindeyim. Kim ne derse desin bu ülke hâlâ muhafazakâr bir ülke. İlçe, şehir, eyalet bazında yapılan seçimleri partilerin renkleri olan kırmızı ve mavi ile gösteren haritalara bakınca tablo daha net görülüyor. Kıyı şeritlerindeki Demokratlara ait mavi ağırlıklı tonlar kimseyi aldatmamalı. Halk büyük oranda Demokratların temsil ettiği liberal ve sol görüşleri benimsemiyor. Demokratlar lehine değişen tablo sadece genel başkanlık seçimi ile alakalı. Burada da Bush dönemi politikaları neticesi dünya genelinde tarumar olan ABD itibarı, aile bütçelerini sarsmaya ve dolayısıyla hayat stilini değiştirmeye zorlayan ekonomik

krizin hakim faktör olduğunu izahtan vareste. Nitekim Obama'nın işbaşı yaptığında yürürlüğe sokacağını ifade ettiği bazı ekonomik tedbirler, sosyalizmin ve komünizmin öngördüğü öğretilere uygunluğu nedeniyle şimdiden eleştirilmeye başlandı.

Bu bakış açısını desteklediğini düşündüğüm bir başka sonuç Kaliforniya, Florida ve Arizona'da yapılan eşcinsel evliliğinin yasaklanması oldu. Seçimle birlikte yapılan referandum sonuçlarına göre elde edildi bu sonuç. Halbuki aynı eyaletlerde aynı usulle 2 yıl öncesi yapılan referandumla serbest bırakılmıştı eşcinsel evliliği. Sonuçlar iptal isteği ile eşcinseller tarafından yargıya götürüldü. Karar ne olur kestirmek zor. Ama bu seçimlerde elde edilen sonucun ABD toplumunu ikiye böldüğü ve büyük tartışmalara medar olacağı açık. Bu eyaletlerden evlilik cüzdanını almış insanların resmi akıbeti, bu kararın zaten zor ayakta duran ve eşcinsellere yönelik iş yapan küçük ve orta ölçekli esnafı etkilemesi başta gelen tartışma mevzuları. Özgürlükler özelindeki tartışmalar ise işin felsefi ve demokratik sisteme bakan yanı sıra siyasi boyutunu oluşturuyor. İşin aslına bakılırsa çıkan bu sonuca şaşırmanın gerek. Aksine fitrat çizgisinden uzaklaşan eski uygulama şaşırtıcı. Çünkü insan fitrat çizgisi üzerine yaratılmıştır. Yaratılıştaki değişikliğin olmayacağını ise bizzat Yaratan ifade ediyor: "Allah'ın yaratılışında değişiklik olmaz." (Rum, 30/30) Allah insanı şehvevanî duyguların tatmini bağlamında iki cins halinde yaratmıştır; erkek-kadın. Bu çizginin dışına çıkan her türlü ilişki fitrat haricidir. İlk yaratılıştaki var olan ve değişmeyeceğini bizzat Allah'ın ifade ettiği bu olgu, zaman zaman harici şartların tesiri ile yön değiştirebilir; değişik formlar kazanabilir ama bunlar her zaman için marjinal kalmaya ve gün gelip aslına rücu etmeye mahkumdur.

Herşey aslına rücu edecek

Yeri gelmişken konunun idari sisteme bakan yönüyle ilgili düşüncelerimizi kısaca belirtelim: Dünya genelinde sabit ilkeleri olmayan ne bir din, ne de ekonomik, siyasi ve hukuki sistem vardır. Başka bir ifadeyle ister dinin, isterse söz konusu sistemlerin mutlaka kendilerini ilelebet ayakta tutan, tutacak olan sabiteleri, kaideleri vardır ve olmak zorundadır. Aksi takdirde o din, o sistem kalıcı olmaz ve olamaz. Bunun yanında insan, zaman ve mekân faktörlerine bağlı değişkenler olacaktır ve bu değişkenler sürekli kendilerini yenileyeceklerdir. Ama bu değişkenler sözünü ettiğimiz sabiteler üzerinde oturursa bir anlam ifade eder. Gidilecek yönü, mesafe alınacak istikameti o sabiteler belirler. Aksi halde ne istikrar, ne denge ne de güvenlikten bahsedilebilir. Delil isterseniz; 19. yüzyıl Batı dünyasında pozitivizm veya dinlerin durdukları yer ile bugün durdukları yeri mukayese edin. Halbuki istikrar, denge ve güvenlik toplumsal hayatı ayakta tutan ve yeri başka hiçbir şeyle doldurulamayacak yapı taşlarıdır. Eşcinsel evliliğinin referanduma konu olması sabite ve değişken değerlerin karıştırılmasından kaynaklanmaktadır. İnsan, zaman ve mekân faktörüne bağlı değişkenler idari sistemde sabite yerine konursa varacağı yer budur. İki yıl önce serbest, şimdi yasak.

Evet; her şey aslına rücu edecek. Evrensel ve tariüstü olmayan değerler beşerin yapıp etmeleri ile er veya geç yıkılacaktır. Bundan kimsenin şüphesi olmasın.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kadınların cuma ve bayram namazına gelmeleri

Ahmet Kurucan 2008.12.04

Kadınların cuma ve bayram namazlarına katılımını sağlama adına camilerimizde yeni yapılacak düzenlemeler ile bu hususta oluşmuş zihniyet ve geleneğin arka planını ele alıyorduk.

En son, Hz. Aişe Validemiz'in "Hz. Peygamber (sas) kadınların bu halini görseydi, onları camiye gelmekten men ederdi." beyanında kalmıştık.

Burada dikkati çeken iki husus var. Bir; Hz. Aişe Validemiz böyle demesine rağmen, kadınların mescide gelmesini kesin bir dille yasaklamıyor. Böyle bir yetkisi yok diyecek olursanız, yetkililere yasaklama getirmelerine yönelik bir tavsiyede de bulunmuyor. Sadece durum tesbiti yapıyor ve tahminini konuşturuyor. İki; Efendimiz'in (sas) vefatının üzerinden daha çok kısa zaman geçmiş olmasına rağmen, Hz. Aişe Validemiz'e bu sözü söyleyecek ölçüde, Hz. Peygamber (sas) dönemi safvetinden uzaklaşmanın yaşanmış olması.

İşte Hz. Aişe Validemiz'in sağlığında içine girilen bu süreç ilerledikçe, Peygamber dönemi safvetinden her gün bir adım daha uzaklaşmış, pergelin merkezle olan irtibatı gün geçtikçe açılmış ve daha önce ifade ettiğimiz ibadet hayatı dahil Müslüman bayanların evlerinin içine kapanması gerçekleşmiştir. Kadınların sosyal hayattaki konumuna yönelik cahiliyeden kalma kültürel ve zihnî arka planın varlığı bu süreci tetikleyen bir başka faktör olmuştur. Sonraları mevcut uygulamalar, sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel şartların etkisiyle gelenek halini almıştır.

İfade etmeye çalıştığımız bu tarihî gerçeklerden hareketle "Hz. Peygamber (sas) döneminde kadın daha özgürdü." gibi söylemlerin içine girmenin doğru olmadığına inanıyorum. Evet, bu tesbitte bir hakikat payı var, ama kısaca arz ettiğimiz sürece de kendiliğinden girilmediği göz ardı edilmemelidir. Hz. Aişe Validemiz'in beyanı bu açıdan çok önemli. Eğer o safvet korunabilseydi, belki bunlar hiç olmayacaktı.

Pekala konumuz cuma ve bayram namazı olduğuna göre, bugünkü Müslüman bayanlar ne yapacak? Eğer maddi-manevi arka plan şartları Efendimiz dönemi pratiğinde gördüğümüz şekliyle kadınların camiye, cemaate katılma imkanını veriyorsa, ona dönülecek. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yapmak istediği de bu. Cami mimarisi ile atılan ilk adım bu açıdan oldukça önemli ve sevindirici.

Dikkat ederseniz burada, ne bazı sahih hadis kitaplarında rivayet edilen "Kadınların evleri onlar için daha iyidir." hadislerine, ne de "Cuma ve bayram namazları kadınlara farz mıdır?" kabilinden fikhî meseleler içine girdim. Okuduğunuz iki yazıyı tamamlayıcı unsurları ihtiva edecek bu meselelerden hadisleri teker teker isnadının sıhhati ve metin tenkidi açılarından ayrıca ele alabiliriz. Ama bunların her biri müstakil yazı konuları.

Son husus; kadınların camiye gelmekle toplumda fitneye yol açacağı düşüncesi. Çünkü Hz. Aişe Validemiz'in beyanı hep bu çerçevede yorumlanır ve maslahat-ı mutebere, genel ahlak vb. argümanlar yasaklamaların, kısıtlamaların gerekçesini oluşturur. Bu hususta sözü uzatmaya gerek yok; bugün içinde yaşadığımız toplumda ve özellikle büyük şehirlerde Müslüman bayan sosyal hayatın her bir karesinde arz-ı endâm ediyor, çarşıya, pazara, işe, okula, kaplıcadan deniz kenarlarına uzanan mekanlara tatile gidiyor ve fitne olmuyor da, camiye gelirken neden fitne olsun! Alanı daraltayım isterseniz. Bayramlaşma ziyaretine giderken fitne kavramı kimin aklına geliyor? Anne-baba ve çocukların el ele cuma ve bayram namazına gidildiğini, dinlenen vaazlar, kılınan namazlarla elde edilen dinî bilgi, şuur ve heyecanın bizim Müslümanlık hayatımıza katacağı etkiyi hiç düşünmez misiniz?

Hâsılı; pek çok İslam ülkesi ile yapılacak mukayeseler Türkiye'nin bu konuda çok geç kaldığını gösteriyor. Umarım, Diyanet'in bu yerinde ve zamanında adımı meyvesini verir.

Not: Okuyucularımızın bayramını şimdiden kutluyor, hayırlara vesile olmasını Rabb-i Rahimim'den diliyorum.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sorular üzerinden bir değerlendirme

Ahmet Kurucan 2008.12.18

Fıkhî sorularınıza cevapların verilmeye çalışıldığı bu sütun ikinci yılını doldurdu. Bu süre zarfında bir hafta bile aksatmadan derde derman olur düşüncesi ve niyetiyle yazılar kaleme almaya çalıştık. Mazide kalan bu iki yıla yönelik köşe yazısı ebatlarında bir değerlendirme yapmak istiyorum bu yazıda.

Değerlendirmenin ana kaynağını bizim yazdıklarımız değil, sizin sorularınız oluşturacak.

Soruları üzücü ve sevindirici diye iki kategoriye ayırıyorum. Üzücü olan boyutu; bir; ilmihal kitaplarında küçücük bir araştırma, 10 dakika zaman ayırma ile öğrenilebilecek meselelerin soruluyor olması. Rahatsızlığımdan değil; aksine her birine birer-ikişer cümle ile de olsa cevap vermeye çalışıyorum. İlmihal kitaplarında rahatlıkla bulunabilecek meselelerin bilinmemesinden de değil; bilmemek kadar tabii bir şey olamaz insanoğlu için; ama öğrenme ve araştırma heyecanının, gayretinin bulunmaması üzücü. Bilgisayar başına geçip e-maile soru sorma yolunun seçilmesi üzücü. Çünkü bu okumadığımızın, okumayı sevmediğimizin ayrı bir delili bana göre.

İki; bazı sorular özelinde şimdiye kadar belki de elli ayrı kişiye sorulmuş soruların tekrar tekrar soruluyor olması. Tatmin olunmadığından mı? Mesela haram cevabı alınan mesele için ilave delil arayışıyla mı? Keşke öyle olsa; aksine öncekilerden cevaz alamadığı, kendi istek, menfaat ve beklentileri istikametinde bir sonuca ulaşamadıkları için.

Sevindirici boyuta gelince; her şeyden önce gerek dinî konuların gerekse soru sahiplerinin kapsama alanı çok geniş. Sorular Türkçemizdeki meşhur tabirle gerçekten A'dan, Z'ye. Soru sahipleri ise eğitim-öğretim seviyeleri, yaşları, meslekleri, konumları itibarıyla birbirlerinden çok farklı kişiler. Bu tabloda görülen manzara alabildiğine net; demek gün geçtikçe tabana yayılan, inancın amele nasıl dönüştürüleceğini soran geniş bir kitle var önümüzde. Niçin sorularının sunduğu manzara ise çok daha ümit verici. "İyi ama İ. Azam böyle dese de, talebesi şöyle diyor ve delil olarak da şu hadise dayanıyor" tarzındaki soruya açılım kazandıran açıklamalar bu ümidin dayanağı.

Demek ki çocukluğumuzdaki Saatli Maarif Takvimi'nin arkasındaki bilgilerle tatmin olmayan bir kitle oluşmaya başlamış. Eğer bu yaklaşımım doğruysa, memleketim Tavşanlı'da sık kullanılan deyimle "kulak müftüleri, takvim alimleri" bundan böyle işsiz kalmaya mahkum demektir. Doğrusu da o. Her meselede otorite ve tecrübe arayışı içinde bulunan insanımızın din, siyaset, futbol ve tıp konularında birdenbire uzman kesildiği dönem şimdiye kadar son bulmalıydı. Demek ki yola çıkılmış. "Caizdir, helaldir, haramdır" sözlerini bundan böyle yetkisiz ağızlardan daha az duyacağız demektir bunun manası. Darısı diğer alanların başına. Yani "IMF ile bu anlaşma yapılamaz", "Penaltı değildi", "Şu ilacı kullan hemen geçer" sözlerinin yetkili ağızlar tarafında söylenmesine.

Bugünlere gelmede sosyo-ekonomik, politik ve kültürel şartların değişmesinin, hatta hızlı değişiminin etkisi olduğu muhakkak. Bazılarının "TV ekranlarında, milyonlar önünde bu meseleler böyle tartışılmaz; ilmî müzahabelerin müzakere edileceği meclis de, format da bellidir" sözleri ile itiraz ettiği yapının, benim sevindirici dediğim noktaya gelinmesinde müsbet katkısı olduğunu zannediyorum. Evet, o tesbitte haklılık payı tabii ki var; fakat halkımızın ekranlarda boy gösteren uzmanlardan bazılarının teori-pratik uyumsuzluğunu

görmesi, sunulan görüşleri dezenformasyon olarak algılanması bu araştırma sürecine girilmesinde etkili olduğu gerçeğini değiştirmez.

Sorgulayan zihniyetten zarar gelmez. Zaten Kur'an'ın tefekküre ve aktif akla yaptığı vurgular meydanda iken farklı bir yola sülûk etme yanıltır. Mevcut manzara gelecek adına oldukça ümit verici. Yeter ki bu ruh, bu anlayış, bu zihniyet ve bu kabul hüsn-ü muhafaza edilebilsin. Tabire dikkat edin; hüsn-ü muhafaza. Yani hem korunsun, hem çizgisini saptırmadan ileriye doğru yol alsın. Şahsen ben şimdiye kadar doğruyu yanıltan hemen her zaman ayırt eden halkımızın ferasetinin bunu başaracağına inanıyorum. Sorular bunu gösteriyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Şeriat mahkemeleri ve İngiltere

Ahmet Kurucan 2008.12.20

Yaklaşık bir ay önce New York Times'ın manşetine taşıdığı bir haber Batı kamuoyunda büyük yankı uyandırmıştı.

Konuya spekülatif açıdan yaklaşan başka gazetelerin "İngiltere şeriat mahkemelerine izin verdi" şeklinde manşetlerine taşıdığı bu haber İngiltere'de yaşayan Müslümanların ailevi problemlerinde İslam hukukuna göre hüküm veren mahkemelere müracaatından ibaret. Hayatın her alanını kapsamayan, İngiltere hukuk sistemini ve siyasi yapının egemenliğini zedelemeyen sınırlı alandaki bir uygulama bu aslında.

Kullandığım cümlelerden hadiseyi küçümsediğim gibi bir sonuç çıkarılmasın; aksine çok önemli bir adım olarak görüyorum bunu. Zaten okuduğunuz yazıyı kaleme alış nedenimiz de bu. Kaldı ki hem İngiltere'de hem de İngiltere sömürgesi olan ülkelerde yıllardan beri var olan bu uygulamanın yeni imiş gibi gösterilmesindeki farkı da itiraf edeyim ki anlayabilmiş değilim.

Genelde boşanma hadiseleri üzerine düşünülen bu düzenlemeye ne İngiltere hukuk düzeni ne siyasî yapısı ne de halkı yabancı. Aksine Church of England mensupları bu hakka kuruluşundan bu yana sahipler. İngiltere Yahudilerinin ise 100 yıldan beri ailevi problemlerinin dinî hukuklarına göre çözüldüğü "beth din" adıyla anılan mahkemeleri var. Bu zaviyeden bakınca Müslümanların elde etmede çok geç kaldığı bir hak olarak dahi bakabilirsiniz buna.

Yarınlarımızı bugünlerimizden çok daha fazla alakadar eden bu önemli hadiseye çok farklı açılardan bakabiliriz. Toplumsal sözleşme esası üzerine kurulu siyasî yapılanmalarda devlet vatandaşın dinî inanış ve tatbikatına birebir müdahale etmiyor. Başka bir tabirle siyasî otorite olarak dinî olanı, ahlakî olanı belirlemeye kalkmıyor. "Şuna inanacaksın, buna inanmayacaksın, inancını şöyle uygulayacaksın" türünden baskıcı yönetimleri hatırlatan zorlamalara girmiyor. Onların kendi inançları istikametindeki isteklerine temel hak ve hürriyetler zaviyesinden bakıyor. Bu uygulama ile İngiltere, kuruluşundan bu yana çoğunluğunun inandığı dinî değerleri, oturumuna izin verdiği, hatta vatandaşlık hakkını tanıdığı başka din ve ırk mensuplarına dayatmayı din ve vicdan özgürlüğüne muhalif görüyor. Böylece devlet olarak dine taraf olmasa da kayıtsız kalmıyor.

İngiltere'yi merkeze alarak söylemeye çalıştığımız devletin din karşısındaki bu tavrı İslam'ın temel değerlerine ve Hz. Peygamber (sas) dönemi başta 15 asırlık siyasî kültürümüze muvafık olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Tek başına Medine vesikası ve Efendimizin (sas) başkanlığını yaptığı Medine şehir site devleti bu felsefenin bütünüyle tatbik edildiği teori ve pratiklerdir. Konuya aşına olan herkesin bildiği gibi Medine vesikasına imza atan Medine Yahudileri, müşrikler devlet çatısı altında birlikte yaşamanın getirdiği mükellefiyetlerde

Müslümanlarla ortak, evlenme, boşanma gibi ailevî meseleler başta, özel alanı ilgilendiren konularda ise kendi inançları veya kabile örfleri istikametinde uygulama serbestisine sahiplerdi.

Devletin din karşısında tarafsız ama kayıtsız olmayan bu tutumu son tahlilde halk nezdindeki meşruiyetini sağlamlaştırmanın yanında toplumsal hayattaki muhtemel boşlukların ve kaosların oluşumunu engellemesi itibarıyla da takdire şayandır. Daha önce fıkıh köşesindeki yazılarımızda uzun boylu ele aldığımız "imam nikâhı" özelinde yıllardır ülkemizde yaşanan ikilemi bu gözle yeniden değerlendirebilirsiniz. Aynı şey boşama ve boşanmalar için geçerli. Bugün mahkemelerde boşanmış ama dinî açıdan nikâh bağlarının hâlâ devam ettiğine can u gönülden inanan nice çiftler var.

Pekâlâ İngiltere'de başlayan bu tatbikatla kim kazanıyor, kim kaybediyor? Bence burada hem devlet hem de vatandaş kazanıyor. Kaybeden yok. Başka bir anlatım tarzıyla "win-win/kazan-kazan" felsefesi kendini bütün çıplaklığı ile gösteriyor. Devlet kazanıyor; vatandaşının dinî inançlarına göre evlenmesi ve boşanmasına zemin hazırlayarak vatandaşı nezdindeki meşruiyetini pekiştiriyor. Kaldı ki İngiltere'nin İslamî inançlar özelinde hayatın başka alanlarındaki tatbikatları da var. Sözelimi; faizsiz bankacılık, kuralları İslam hukukuna göre düzenlenmiş araba sigorta sistemi ve bu yıl ağustos ayında başlayan ön ödemeli master kredi kartları bu cümleden sayılabilecek örnekler. Burada Fethullah Gülen Hocaefendi'nin enfes vecizesini hatırlayabiliriz: "Bir hükümetin milletine 'Benim milletim' demesinden ziyade, bir milletin başındaki hükümete 'Benim hükümetim' demesi daha önemlidir ve zannımcı her zaman aranan da işte budur."

Vatandaş da kazanıyor. Çünkü dinî inançlarına uygun olmayan devletin kaide ve kuralları ile dinî inançları arasında kalmaktan kurtuluyor. Akli hiçbir şüphe ve tereddüde mahal kalmadan ikna oluyor, kalbî ve vicdanî tatmine kavuşuyor. Yukarıda 'yarınlarımızı bugünlerimizden daha fazla alakadar eden' dedim bu gelişme için. Neden? Çünkü bugün Avrupa genelinde belki büyük çoğunluğu yaşadıkları ülkenin vatandaşı olan 25 milyon Müslüman nüfus var. ABD'de resmî istatistikler Müslüman nüfusunu 9 milyon olarak gösteriyor. Aynı yoğunlukta olmasa bile Müslüman ülkelerinde yaşayan, oturumu olan, vatandaşlık kazanmış gayrimüslimler de var. Hinduizm'in, Budizm'in vb. dinlerin hakim olduğu ülkelerde de ifade etmeye çalıştığımız dinî çoğulculuk gün geçtikçe kendini gösteriyor. Bunun manası ele aldığımız konu itibarıyla şu: Bundan sonra ibadetten muamelata hayatın hemen her alanında kendi dinî inançları istikametinde düzenleme yapılmasını isteyen kitlelerle karşılaşacağız. Bu yakın geleceği şimdiden görüp hukukî düzenlemeler yapmak isteyen siyasî idare ve iradelere hatırlatılır. Unutmamak lazım; "siyaset, hadiselerle tekaddüm sanatıdır." Bu sanatı icra edebilen iradeler, iradenin hakkını hakkıyla veren idarelerdir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dul bayanla evlilik

Ahmet Kurucan 2008.12.25

Aşağıda okuyacağınız yazı, aynı başlıkla bundan bir yıl önce yayınlanan yazının devamıdır.

O yazıda İslam'dan onay almayan örf ve âdetten hareketle anne-babaların ilk evliliklerini yapacak erkek çocuklarının çocuklu veya çocuksuz dul bayanla evlenmelerine mani olduğunu anlatmış, bu kanaatin dini açıdan yanlışlığını delilleri ile arza çalışmıştık. Konu ile alakalı aldığımız soruların çokluğu konuyu başka bir perspektiften yeniden ele almayı zaruri kıldı.

Muhatabım, çocuklarının bu türlü evliliklerine karşı çıkan anne babalar. Gerek eş-dost tavsiye ve yönlendirmesi, gerekse bizatihi tanışma ile gerçekleşen seviyeli bir ilişkiye sahip kişiler -ki bunların dul bayan ile ilk evliliğini yapacak bekar erkek olduğunu bir kez daha hatırlatalım- evlendikleri takdirde mutlu ve huzurlu bir yuvaya sahip olacakları kanaatine ulaşmışlar. Bu kanaati fiiliyata dökme aşamasında İslami terbiye, örf ve âdetlerimizin gereğine uygun olarak anne-baba rızasına müracaat ediyorlar. Genelde dul bayanın ebeveyni buna bir şey dememek, hatta sevinmekle birlikte erkeğin ebeveyni, "sütümü/hakkımı helal etmem, ben çevreye ne derim, ömür boyu konuşmam, evlatlıktan reddederim vb." sözlerle evliliğe karşı çıkıyorlar. Çocuğunun düşüncesini, sevgisini, arzusunu hiç kaale almayan böylesi tavizsiz bir yaklaşım karşısında erkek ciddi ikilem içine düşüyor; anne babası mı, evlenmeyi düşündüğü dul bayan mı? Genelleme yapmıyorum ama böyle anne-babaların çokluğu tartışma götürmez.

Dinin emrini, Hz. Peygamberi (sas)'in tatbikatını, çocuğunun sevgisini dinden onay almayan örf ve âdete tercih eden bu ebeveyne peşi peşine birkaç soru soralım. Diyelim ki özellikle kocasından kaynaklanan geçimsizlikle boşanmış ve çok genç yaşta dul kalmış bayan, kendi kızları olsaydı nasıl düşünürlerdi? Boşanma sonrası evlerinin bir köşesinde birlikte hayat sürdükleri, mazlum, mağdur olan kızlarını helal süt emmiş birisi ile yeniden evlendirme düşüncesi içinde olmazlar mıydı acaba? Hatta bu konuda gerekli çaba ve gayreti sarf etmezler miydi?

Onlar bu sorulara kendi akıl ve vicdanlarında akıl ve vicdanlarını tatmin edecek cevap arayadursunlar, ben yazının başında belirttiğim o farklı perspektife geçeyim. Şahsen ben problemin kaynağının örf ve âdetten, örf ve âdete takılıp kalmaktan ziyade merhamet duygusunun eksikliğinde aranması gerektiğini düşünüyorum. İnanan insanlar olarak, "her şey madde ve fayda ekseninde dönüyor" diye eleştirdiğimiz materyalist ve pragmatist düşüncenin bizi de etkisi altına aldığına göstergesidir bu. Halbuki değil genç yaşta himayeye muhtaç Müslüman bayana, varsa çocuk ve çocuklarına, kainattaki canlı-cansız her varlığa rahmetle, merhametle bakmak mümin olmanın şiarıdır. İmanın göstergesi, Rahman olan Allah'ın rahmetinin mümin kalbindeki nişanesidir. Efendimiz (sas)'in merhamet eksenli şu beyanlarını hatırlayalım isterseniz: "Merhamet edenlere Allah da merhamet eder. Siz yeryüzündekilere merhamet edin ki göktekiler de size merhamet etsin." (Ebu Davud, Edeb, 58), "İnsanlara merhamet etmeyene, Allah da merhamet etmez." (Buhari, Tevhid, 2)

Hasılı; bu durumla karşı karşıya kalan anne-babalar doğru bir perspektiften hadiseye bakmalılar ve bence şöyle demeliler: "Oğlumun beğendiği gelin adayım olan dul bayan, her ne kadar benim kızım olmasa da, bir başka insanın, bir başka mümin kardeşimin kızıdır, kız kardeşidir, ablasıdır, halasıdır, teyzesidir, yeğenidir. Mümin kardeşinin derdi ile dertlenme, üzüntüsünü ve sevincini paylaşma dinimin bana yüklediği bir görev olduğuna ve oğlum onunla evlendiği takdirde anlaşılabileceği, mutlu bir yuva kurabileceği kanaatinde olduğuna göre, benim, sütümü helal etmem, evlatlıktan reddederim dememin bir manası yok. Madem oğlum böyle bir süreçte girmiş, bana düşen, düşene merhamet etmek ve gelinimi bağrıma basmak olmalı."

Bir gün hemen her Müslüman'ın inanç, düşünce ve amel planında bu noktaya geleceğine inanıyorum. Ne zaman? İşte bu konuda keskin bir tahminde bulunmak zor. Zira kökleşmiş âdetlerin, anlayışların toplum hayatından silinip atılması uzun zaman alıyor. Kan davalarına baksanıza!..

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hediye ve helal haram şuuru

Bazen öyle sorularla karşılaşıyorum ki insanın sevinmemesi elinde değil. Bugün cevaplamaya çalışacağımız soru da bunlardan birisi. Kesinlikle haram olduğuna inandığı kazanç ile alınan hediye kabul edip-etmemede tereddüt ettiğini ve ne yapması gerektiğini soruyor evli bir bayan. Haram kazançla hediye alan kim? Babası.

Pekala bu soruda sevinilecek taraf ne diyebilirsiniz; genç bir bayandaki haram şuuru. Zira toplumdaki umumi kanaat, helal-harama riayet şuurunda yaşlıların gençlerden daha önde olduğudur. Biz de bu kanaata istinaden sevindirici diye nitelendirdik mezkur soruyu. Toplumun geneline kuş bakışı ile baktığımızda bu kanaat doğru olmakla birlikte şu da inkar kabul etmez bir gerçek ki bugün haram-helal mefhumu zihninde kök salmış ve hayatını buna göre şekillendiren gençlerin sayısı hiç de az değildir. Soruda da görüldüğü üzere bu şuurun bilgi temeli üzerine oturtulmak istenmesi ayrıca sevinilmesi gereken bir konu. Allah'a hamd ve sena olsun. Minnet O'na, şükran O'na.

Gelelim cevaba; önce iki ayrı açıdan kısa bir bilgilendirme. Bir; haram, lizâtihi ve ligayrihi diye ikiye ayrılır. Lizâtihi haram, eşyanın zatındaki özellik ve buna bağlı Allah'ın kesin emriyle yasaklanmış olan şeylere denir. Domuz eti ve içkinin haramlığı böyledir. Eşyanın zâtı değil, vafından dolayı haram olan şeylere de ligayrihi haram denir. Hırsızlık sonucu elde edilen ekmek gibi. Burada haram olan ekmek değil, o ekmeğin çalınmasıdır. Eğer o vasfı ortadan kaldırılırsa haram da ortadan kalkmış olur.

İki; mal iktisabı yani kazancı. Meşru ve gayri meşru mal iktisabı fıkıh kitaplarımızda şöyle tasnif edilmiştir. Bir; alışveriş ve kiralama örneklerinde olduğu gibi karşılıklı rıza ile bir bedel karşılığında mal veya menfaat satın alma. İki; yine karşılıklı rıza ile bedelsiz mal kazanma. Hibe, sadaka ve hediye gibi. Üç; miras misali sahibinin rızası aranmadan mal iktisabı. Dört; toplum menfaati gereği zarurete bağlı olarak yetkili otoritenin yaptığı istimlak. Beş; izin verilen zaman ve mekanlarda elde edilen mal; avlanma, ormanda toplanan odun vs...

Bu bilgilerden hareketle soruyu cevaba geçelim. Babanın kızına haram kazanç ile aldığı hediye, iktisab (kazanç) açısından helaldir. Bunda şüphe yok. Ama malın vasfı açısından ligayrihi haramdır. Pekala hediye vasfı itibarıyla ligayrihi haram olması hediye edilen şahsı hangi ölçüde bağlar? Cevap: Hediye alan şahıs açısından önemli olan malın nasıl kazanıldığı, haram mı-helal mı olduğu değil, malın hangi yolla kendisine intikal ettiğidir. Literatürdeki adıyla iktisab yoludur ve bu meşrudur. O hediye haram yol ile kazanılmış paradan olması babayı bağlar, sorumluluk bütünüyle ona aittir.

Ama Müslümanlık söz konusu olunca hemen her şeyde olduğu gibi burada da vicdan ve kalp devreye girer. Dolayısıyla sabit kaideler açısından fıkıhın evet dediği bu hususa ilgili kişinin vicdanı ve kalbi hayır diyorsa, son tahlilde karar ona aittir.

Burada mutlaka kale alınması gereken hatta kız adına sorumluluk olarak değerlendirilebilecek bir başka husus, babanın kalbinin kırılmaması, evladın hediye kabul veya ret tereddüdüne iten konunun bir şekilde ona anlatılması gerçeğidir. Babanın iman seviyesi, karşılıklı münasebetler bu hususta nasıl davranılması gerektiğini belirleyecek somut verilerdir. Tecrübelerimizle gördüğümüz o ki burada denge korunamıyor. Hadise hediye kabul veya ret ile sınırlı kalmıyor; babanın evinde yemek yememeye, hatta o eve hiç adım atmamaya kadar uzanıyor. Sebep; babanın kazancının haram olması. Tabii sırf dinî hassasiyet nedeniyle kızından-oğlundan gördüğü bu tavır da babayı dine karşı iyice mesafeli hale getirebiliyor. Onun için bu ve benzeri durumlarla karşılaşan kişiler dengeyi mutlaka korumalı, usulünü gözden geçirmeli, dünyevî ve uhrevî getiri ve götürüleri iyi hesap ederek adım atmaları tavsiyesinde bulunuyorum. Fıkhi verilere göre amel etme dahil, babayı kazanma adına her türlü alternatifin düşünülmesi gerekir.

Evlat edinme

Ahmet Kurucan 2009.01.08

Çok konuşulan ama bütün yönleri ile ele alınmayan bir mevzudur evlatlık edinme meselesi. İslamî değerlere saygılı kesim genelde bu meseleyi sadece mahremiyet perspektifinden değerlendirip diğer boyutlarını ihmal eder.

Bu tesbiti başta belirtmemizin sebebi üç hafta devam edecek yazımızda okuyucuyu önyargılarını bir kenara bırakmaya davettir.

Evlatlığın tarihî, siyasî, iktisadî, insanî ve tabii ki dinî boyutları vardır. Tarihî perspektifte gözümüze çarpan Kur'an'ın Hz. Yusuf'un, kendisini köle olarak satın alan üst düzey yöneticisi, Hz. Musa'nın ise Firavun'un karısı tarafından evlatlık edinildiğini anlatmasıdır. Zeyd b. Harise'nin Efendimiz (sas)'in evlatlığı olduğu yine tarihî gerçeklerdendir.

Pekala o dönemlerde neden insanlar evlatlık edinirlerdi? İnsanî perspektiften baktığınızda, çocuğu olmayan ailelerin çocuk sevgisi hislerini tatmin, ailenin devamını bu yolla sağlama, çocuğun daha iyi şartlarda yaşamasını temin, daha iyi eğitim imkânları sunarak topluma kazandırma gibi şeyler, zannederim ilk etapta akla gelen sebeplerdir.

Sosyal, kültürel ve iktisadî şartlar zaviyesinden karşımıza başka sebepler çıkar. Söz gelimi, ucuz iş gücü elde etme, cinsel istismar, geçimsizliğin, hatta dargınlığın söz konusu olduğu akrabaları mirastan mahrum etme -ki maalesef günümüzde de hâlâ uygulanan bir metottur- ve nesebi belli olmayan çocuklara neseb kazandırma veya aslî nesebi ret ile başka bir nesebe iltihak bu çerçevede söylenebilecek gerekçelerdir.

İster buraya saydığımız sebepler, isterse bilmediğimiz başka gerekçelere bağlı olarak İslam evlatlık edinmeyi yasaklamıştır. Ahzâb Suresi 4. ve 5. ayetler çok özlü bir şekilde bu yasağı anlatır. "Evlatlıklarınızı da öz oğullarınız kılmamıştır. Bunlar ağızlarınızla söylediğiniz mânâsız sözlerden ibarettir. Allah gerçeği söyler ve doğru yola iletir. Öyleyse evlatlara babalarını esas alarak isim verin. Böyle yapmak Allah nezdinde daha doğrudur. Eğer babalarını biliyorsanız bu takdirde onları kardeş veya mevla olarak kabul edin. Yanılarak isimlerde yaptığınız hatalardan dolayı size vebal yoktur ama kalblerinizin kasden yaptıklarında vebal vardır. Allah Gafur'dur, Rahim'dir."

İllet ve hikmet gözlüğüyle bu ayetleri incelediğimizde akla gelen şeylerden birincisi neseplerin karışmasının engellenmesidir. Neseb karışıklığı her toplum için büyük bir felakettir. Bu sebeple Kur'an çocukların gerçek babalarına nisbetle adlandırılmasını açıkça emretmektedir. Nitekim Efendimiz'in hürriyetine kavuşturduğu kölesi Zeyd'e, Zeyd b. Muhammed deniyordu. Ayetin nüzulünden sonra gerçek babasına nisbet edilerek Zeyd b. Harise denilmeye başlandı.

İkinci olarak, yine cahiliye dönemi uygulamalarından olan şu veya bu sebeple aslî nesebini reddedip başka neseplere iltihakların önünü kesme, illet veya hikmet olarak zikredilebilecek bir başka husustur. Efendimiz (sas)'in bu çerçevede çok sert sayılabilecek beyanları vardır. Ezcümle: "Her kim babasından başkasına kendini nispet ederse, Allah'ın laneti kıyamete kadar onunla olsun, peşini takip etsin."(Tirmizi, Vasaya, 5), "Bile bile başkasının oğlu olduğunu iddia eden hiçbir kimse yoktur ki küfretmemiş olsun."(Müslim, İman, 27)

Özetle ifade edecek olursak; Kur'an'ın evlatlığı yasaklayan bu emirlerinden anladığımız, evlatlık vesilesi ile kurulan sun'i nesep bağı, ne ilm-i ilahi, ne de halk katında hakiki bir anlam ifade eder. Dolayısıyla bu yasaklamaya rağmen gerçekleşen evlat edinmeler, hukukî bir sonuç doğurmaz. Yani çocuğun gerçek anne-babası ve akrabaları ile nesep, evlilik, miras, tesettür vb. alanlardaki ilişkisi aslî şekline göre devam eder. Ebeveynin çocuk, çocuğun ebeveyn üzerindeki hak ve ödevlerinde bir değişiklik olmaz.

Evlatlığın "koruyucu aile" bağlamında ele alınması gereken ve belli şartlara uymak suretiyle cevaza kapı aralayan başka boyutları da var. Haftaya devam niyetiyle.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İnsanla başlayan problem insanla çözülür

Ahmet Kurucan 2009.01.10

İlk günden beri insanlığın tarihine şiddet perspektifinden baktığımızda karşımıza çıkan manzara acı ama şudur; kan seylaplar halinde sürekli akmış ve akıtılmıştır. Akan insan kanıdır, akıtan da insandır.

İnsanoğlu kâinata bir mehd-i uhuvvet (kardeşlik beşiği) nazarıyla bakıp en azından "insan olma" ortak paydasında birleştiği hemcinsleriyle, her türlü farklılıkları, tartışmaya, anlaşmazlığa, kavgaya, savaşa vesile olan bütün sebepleri bir kenara itip dünyada cennetnümûn bir hayat içinde yaşayamazlar mıydı? Bu sorunun keskin iki tane cevabı var; ideal olarak evet, realite olarak hayır.

Evet, çünkü hayale sınır yok. Kurgu filmleri aşan hayal âlemi içine dalıp soruda zikredilenden çok daha öte bir hayat tasavvur edebilirsiniz. Hayır; çünkü böylesi bir hayat tasavvur edilmiş bile olsa hiçbir zaman gerçekleşmemiş. Hatta insanlığa bu hedefi talim etmek için gelmiş peygamberler döneminde dahi gerçekleşmemiş. Peygamberler vazifelerini yapmamışlar mı? Başarılı olmamışlar mı? Haşa ve kella! Onlar Kur'an'ın ifadesiyle üzerlerine düşen tebliğ vazifesini yapmışlar ama ilahi vahye, peygamber öğretisine muhatap olanlar fitratını aşamamış. Böylece dün, bugün yaşadığımız ve büyük ihtimal yarın da yaşayacağımız manzaranın hem sebebi hem de sonucu olmuşlar. Hiç kimse burada durup Allah'ın rahmet ve merhametini ithama kalkmasın. Çünkü "Allah insanlara zulmetmez, fakat insanlar (yapıp ettikleri ile) kendi nefislerine zulmederler." Onun için dedik, insanoğlu mevcut tablonun hem sebebi hem de sonucudur diye.

Pekala belli başlı sebepleri nedir bunların? Niye insanoğlu böyle bir sürecin içine giriyor? Çok şeyler söylenebilir. Her şeyden önce, ontolojik manada kendi üstünlüğüne inanan ve ötekini insan dahi kabul etmeyen dinî inancın özellikle bugün dünyada yaşanan ciğersûz hadiselerde birinci dereceden rol oynadığı muhakkaktır. Kendi kimlik tanımını düşmanlık konsepti üzerine kuran, yani dinî inançları ön plana çıkartıp aynı değerleri yaratılıştan paylaşmayana düşman nazarıyla bakan, ötekileri kendilerine hizmet için yaratılmış varlık olarak kabullenen zihniyetten bahsediyoruz. Elbette böyle bir zihniyetin ötekileştirdiği insanlarla uzlaşa içinde yaşaması düşünülemez. Kendi menfaatlerinin haleldâr olduğu her yerde, düşmanını öldürmek bu zihniyete göre tabii bir haktır. Daha öte, yerine getirilmediğinde "neden?" diye sorgulanacakları bir vazifedir, vecibedir.

Nitekim bugün Filistin'de cereyan eden ve insanlığın vicdanını kanatan vahşet manzaralarının tahakkuku, bahsini ettiğimiz türden bir dinî inançla ancak açıklanabilir. Uluslararası hukukî ve siyasî anlaşmalar bir kenara, kullandıkları orantısız güçle, savunmasız çoluk çocuk, kadın-erkek sivil halk üzerine yağdırdığı ölüm bombaları ile evrensel insanî değerleri de alt-üst edenler ihtimal ki böylesi bir inançla motive oluyor ve yine böylesi bir inançla vicdanlarını tatmin ediyorlardır. Tabii burada vicdanları varsa itirazı yöneltilebilir!!!

Halbuki dinî değerlerini orijiniyle muhafaza etmeyip kendi dünyevi menfaatleri istikametinde yorumlayarak başkalaştıranlar, başkalaşmaya mahkumdur. Mutlak anlamda dinin varoluş felsefesine aykırı, ilahi irade tarafından gönderiliş gayesine muhalif yorumlar ve tutumlar, son tahlilde sözü edilen dinin de, o dinin mensuplarının da aleyhinedir. Gücün ve kuvvetin sarhoşu, menfaat ve çıkarın meftunu, yarını ve yarınlarnı düşünemeyecek derecede yaşadığı günün âşığı olanlar, aslında kendi elleriyle kendi sonlarını hazırlamaktadır. Dünyevi akıbetleri için de böyledir, uhrevi halleri için de böyledir.

Bir diğer sebep; böyle düşünmediği, inanmadığı, kabullenmediği halde politik ve ekonomik çıkarları vesilesiyle bu zihniyete kol kanat geren güçlü şahıs, kurum ve devletlerin varlığıdır. Sükûtları onay olarak algılanır bunların. Böyle bir destekçiye/destekçilere sahip olanlar, sırtlarını onlara dayar ve hal böyle devam ettiği müddetçe zulümlerine zulüm katarak kendi bildikleri yolda ilerlerler.

Pekala sonuç ne olacak? Zalim zulmüyle, mazlum âhıyla mı yaşayacak? Vahşet manzaraları karşısında vicdanları tir tir titreyen insanlar, hiç mi bir şey yapmayacak bu kötü gidişatı durdurmak için. Elbette hayır. Yapacak ve yapmaları gerek. Her şeyden önce ilk yapılacak şey hiç şüphesiz diplomatik münasebetlerle akan kanın hemen, mümkün değilse en kısa sürede akmasını durdurmak olacak. Devlet adamlarına bu konuda düşen görev izahtan varestedir. Başarılı olunduğu takdirde kısa vadede ve kısa vadeli bir çözüm bu.

Ama asıl önemli olan uzun vadeli ve kalıcı çözümler üretebilmek. Burada sözü Hocaefendi'ye verelim isterseniz. Diyor ki Hocaefendi: "Dünya problemi insanoğlu ile tanıdı; öyleyse problem insanoğlu ile çözülür. Evet; insanla başlayan problem insanla çözülür. İnsanda başlayan problem insanda çözülür." Bunun manası açık, bugün siyasî, ekonomik, ahlakî, kültürel, dinî hangi sahada olursa olsun çözüm bekleyen her türlü problemin tek bir çözüm kaynağı vardır; insan. İnsanda bir zihniyet değişim ve dönüşümü yapmadıktan sonra, onu insaniyet mertebesine ulaştırıp vicdanına, kalbine, ruhuna hitap etmedikten sonra sistem adına yapılacak her türlü atılım, siyasî ve askerî alanda yapılacak her türlü anlaşma bir gün kenara atılmaya mahkumdur.

Belki uzun zaman alacak; belki nesilleri yiyip yutacak bu yol. Fakat unutulmamalı, kalıcı, istikbal vadedici tek çözüm yolu bu; suretâ insan olarak yaratılmış varlığı, siretâ insan yapmak, insanlık seviyesine çıkartmak. Aksi halde insanoğlu daha nice kan seylaplarının sebebi, sonucu ve şahidi olmaya mahkumdur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Koruyucu aile

Ahmet Kurucan 2009.01.15

Geçen haftaki yazımızda İslam'da evlatlığın yasaklanış nedenini sebep-i nüzulu ve tefsiri ile beraber Kur'an'dan takip etmiştik. Bugün meseleyi başka boyutları ile ele almaya çalışacağız.

Hissi açıdan hadise gözlemlendiğinde evlatlık edinme meselesini ayakta tutan en temel dinamik öyle zannediyorum ki normal yollarla çocuğu olmayan insanların çocuk sevgisi ve aile ortamı istekleridir. Beşerî, tabîi ve fitrî bir duygu bu. Eğer evlatlık edinmenin zahirî ve batınî sebebi bu ise hiç kimse bundan dolayı kınanamaz; tenkit edilemez.

Bununla beraber bir hususun unutulmaması, gözden kaçmaması ve kaçırılmaması gerekir; o da ilahi iradedir. İnancımıza göre çocuğu ailelere veren Allah olduğu gibi vermeyen de Allah'tır. O, abes iş işlemekten

münezzehdir. O'nun verdiği her hükümde binbir hikmet nümâyândır. Kul olarak bize düşen bu İlahi iradeyi "niçin, neden" sorularını sormaksızın kabullenmek, imtihanı geçmeye çalışmaktır. Yunus'un diliyle Celâlî ve Cemâlî her türlü tecelliye "lütfun da hoş, kahrında hoş" nidalarıyla karşılayabilmektir. Şu ayet başka söze ihtiyaç bırakmayacak ölçüde bunları dile getirmektedir: "Göklerin ve yerin hâkimiyeti Allah'ındır. O dilediğini yaratır. Dilediğine kız evlat, dilediğine erkek evlat verir, yahut kızlı oğlanlı olarak her iki cinsten karma yapar. Dilediğini de kısır bırakır. O her şeyi mükemmel bilir, her şeye kâdirdir." (Şura, 42/49-50)

Buradan hareketle çocuğu olmayan aileler normal yollardan çocuklarının olması için hiçbir şey yapmasın, tedavi olmasın, tıbbî yollara müracaat etmesin manası çıkarılmamalıdır. Bu yanlış bir tevekkül anlayışının göstergesidir. Böyle diyen yok. Aksine meşrû ve fitrî her yola müracaat edilmesi dinde teşvik edilir.

Bu konu bir kenara; meselenin bir başka önemli boyutu ise genel anlamda yardımlaşma, özel anlamda ise yetim ve öksüz çocuklara sahip çıkma, onların bakım ve görümünü üstlenip topluma faydalı insanlar olacak şekilde yetiştirme, yaşı geldiğinde evlendirme İslam'da sürekli teşvik edilen ameller cümlesindendir. Efendimiz (sas) "Ben ve yetimi alıp koruyan kişi cennette şöyle beraber olacağız" buyurmuş ve "şöyle" derken de şahadet parmağı ile orta parmağını birleştirmiştir. (Müslim, Zühd, 42) "Müslümanlar arasında en hayırlı ev, içinde kimsesiz çocuğun (yetim-öksüz) bulunup ona iyi muamele edilen; en kötü ev de yetim ve öksüze kötü muamele edilen evdir" (İl Mace, Edep, 6) demiştir.

O zaman evlatlık edinme meselesine bu zaviyeden yaklaşamaz mıyız? Daha açık bir ifadeyle çocuklarının olmaması şeklinde tezahür eden İlahi iradeyi kabullenmiş aileler, evlatlık edinmedeki gerek nesep, gerek mahremiyet ve varsa başka mahzurları bertaraf ederek çocuk edinemezler mi? Sözü uzatmaya gerek yok; bu sorunun net cevabı, mahzurların bertaraf edilmesi, hadisenin meşrû sınırlar üzerine oturtulması şartıyla "evet"tir.

Söylediğimiz bu "evet" cevabı ile alakalı şartları sıralayacağız; ama burada önce şunların bilinmesi gerekir; "evet" cevabı olaya sadece "eşyada esas olan ibahadır" perspektifinden bakan ibahiyeci bir mantıkla söylenmiş bir cevap değildir. Haşa! haramı helal yapma hiç değildir. Aksine evlatlığın yasaklanış illetini ön plana çıkartıp -ki fikhî hükümlerde bu olmazsa olmazdır-, probleme alternatif çözüm önerisi getirmektir. Kaldı ki bu şartlar meselenin ferdî, ailevî, içtimaî, siyasî, iktisadî, dinî, ahlakî, kültürel bütün boyutlarının gözetildiği bir muhtevâyı kapsamaktadır.

Gelelim şartlara: ilk şart, yanlışlıklara meydan vermemesi için isimlendirmenin değiştirilmesidir. Söz gelimi evlatlık edinme yerine koruyucu aile -ki zaten toplumumuzda kullanılan ve oturmuş bir kavramdır- denilmesi daha uygundur. Aşağıda ifade edeceğimiz diğer şartlar da hadiseyi evlatlık yerine koruyucu aile veya benzeri yeni isimlerle anılmasını gerektirecek ölçüde farklı bir çerçeve içine oturtmaktadır.

Haftaya bitireceğiz nasip olursa.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Evlat edinmede şartlar

Ahmet Kurucan 2009.01.22

Evlatlık meselesini inceliyorduk. En son belli şartlara riayetle meselenin çözümü olduğunu ifade etmiş ve ilk olarak yanlış anlaşılmalara vesile olan evlatlık isimlendirilmesinin değiştirilmesi gereğine değinmiştik.

Bu çerçevede ikinci şart; himaye altına alınan çocukların aslî anne-babaları ile bağları katıyen kopartılmamalıdır. Çünkü iki yazı öncesinde belirttiğimiz gibi Allah, Ahzab Sûresi'nde "Onları (evlât edindiklerinizi) babalarına nisbet ederek çağırın." buyurarak, çocukların aslî anne-babalarına nisbet edilmesini emretmektedir. Bu durumda tek çıkar yol vardır; ister anne-babanın gönül rızası, ister kamu otoritesi kararı ile - daha çok kimsesiz çocuklarda oluyor- gerçekleşen himayeye almalarda, çocukların aslî anne-baba, akrabaları ile resmi-gayri resmi bağları devam ettirilmek zorundadır.

Çok küçük yaşlarda evlatlık edinilmiş çocuklara bu gerçek ne zaman, nasıl ve kim tarafından açıklanır; gerçek ailesi ile münasebet şekilleri ne olur? Bunlar uzman görüşlerine ihtiyaç duyulan çok önemli tamamlayıcı meselelerdir. Kanaatimi hemen ifade edeyim; bu hususta nihai cevabı çocuk psikologlarından toplum bilim alanında çalışanlara kadar uzmanlardan oluşan heyetin vermesi gerekir. Din bu hadisenin sadece bir boyutunu alakadar etmektedir. Bu açıdan çalışma alanı din olan bir kişinin cevabı ile yetinmemeli.

Üçüncü şart; mahremiyet mevzuudur. İki şekilde çözümü söz konusu olabilir bunun. Bir; küçük yaşlarda çocuk himayeye alındı ise çocuğun süt emme çağında olması gerekir. İslam'a göre bu 0-2 yaş arasındır. Himaye edecek karı-kocanın o an itibarıyla çocuğun teyzesi, halası, amcası veya dayısı olacak birinci dereceden akrabalarının 0-2 yaş arasında çocukları varsa, hala, teyze veya yengeler o çocuğa süt emzirir; böylece süt emzirenler çocuğun süt annesi olurken, çocuğu himayesine alanlar da süt hala, teyze, amca veya dayısı olurlar. Malum İslam'da süt emme-emzirme ile teessüs eden akrabalıklar, kan akrabalığı gibidir. Kan akrabalığındaki mahremiyet kuralları süt akrabalığında da aynıyla geçerlidir. Bu arada harici ilaçlarla evlatlık edinen anneden süt elde etmenin mümkün olduğuna dair okuyucu mailleri aldım. Ayrıca düşünülmesi gereken önemli bir husus bu.

İki; eğer süt akrabalığının temini söz konusu değilse veya yakın-uzak bir zamanda olmayacaksa, çocuğun başka bir aileye himaye altına verilmesi için kamu otoritesi tarafından yaş şartı konulabilir. Mesela evlatlık alan aile ile çocuk arasında en az 20 yaş olacak denilse; aile 35 yaşında iken çocuğu alsın, çocuk akıl/baliğ veya akile/baliğa olduğunda aile en az 50 yaşında olacak demektir. Bu da mahremiyet şartında illet, sebep veya hikmet değerine sahip olan -yorumlara göre değişebileceği için üçünü de zikrettik- faydalar tahakkuk, mahzurlar bertaraf edilmiş olur.

Akıllara geldiği için söyleyeyim, mahremiyet şartının konulmasının sebebi cinsel istismar mıdır? Yegane sebeptir denilemez ama sebeplerden biri budur. Çünkü insan fıtratını merkeze alan bir yaklaşım sergilediğinizde, bu türlü ailelerde az veya çok cinsel istismar vakaları vardır. Bununla beraber böylesi hadiselerin bizim dünyamızda çok olduğunu zannetmiyorum. Eğer iman yaptırım gücünü kaybetmemişse hiç olmaz da diyebiliriz. Zira bu insanın kendi kızı-oğlu ile ailevi münasebeti düşünmesi ölçüsünde gayri insani bir olgudur. Fıtrat bozulmasının neticesidir. Öyleyse şöyle diyebiliriz, mahremiyet şartı cinsel istismarı önleme adına sedd-i zerayı açısından bir anlam ifade etmekle beraber, buradaki esas illet, Allah'ın emridir.

Dördüncü şart; miras meselesidir. Mirasa hak kazanan kişilerin haklarının zayı olmaması açısından çocuğun gerek kendi ailesi, gerekse himayesine girdiği ailedeki yeri, aslî temeller üzerine oturmalıdır. Ama evlatlık alan aile ölümlerinden önce mallarını himaye ettikleri çocuğa hiçbir baskı altında olmayan şahsi iradeleri ile bağışlayabilirler. Bu onların şahsi tasarruflarıdır; kimse bir şey diyemez.

Konu ile alakalı aldığım okuyucu maillerinin çokluğundan hareketle, maillerde dile getirilen konuların bütünü ihtiva eden tamamlayıcı bir yazı kaleme alacağım ileriki günlerde nasip olursa...

İş ahlâkı problemi

Ahmet Kurucan 2009.01.24

Yaşadığımız ekonomik kriz beraberinde birçok tartışmayı getirdi. Bunlar arasında en önemlilerinden biri bana göre iş ahlâkı özelinde yapılan tartışmalardı. Hâlâ devam eden ve ne kadar süreceği şu an itibarıyla belli olmayan krize bağlı olarak, söz konusu tartışmaların da devam edeceğini tahmin ediyorum.

Genelde ahlâk özelde ise iş ahlâkı sadece bugünün ve bizim değil, aksine ilk insandan beri bütün insanlığın bir meselesi. Bunun, yazının başlığında belirttiğimiz tarzda problem olarak sunulması ise söz konusu ahlâkî kaidelere riayet edilmeyişini ifade ediyor. Bir başka ifadeyle burada mesele ahlâk ve ahlâksızlık problemidir. İş ahlâkının son dönemlerde tartışma konusu olması dünyayı krize sürükleyen finans şirketlerinin başında bulunan kişilerin (CEO) milyon dolarlık maaşlar ile, şirketlerinin iflasından bir hafta önce aldıkları üç haneli milyon dolarlık primlerle başladı. Teorik bilgileri, tecrübeleri gidişatın kötü olduğunu, rakamların konuştuğu istatistikî veriler, takip edegeldikleri ekonomik politikalara devam ettikleri takdirde dünya piyasalarının er veya geç mutlaka bugünleri yaşayacağını gösterdiği halde, sözü edilen politikaları ısrarla uygulamaya devam etmeleri onların şahsî planda doyma bilmeyen hırsları ile izah edildi.

Gerçi burada Nasreddin Hoca misali "hırsızın hiç mi suçu yok" deme zamanıdır. "Günah keçisi" gibi dünya kamuoyunun önüne atılan CEO'lar bunları yaparken, başkaları ne yapıyordu deme hakkımız olsa gerek. Ev alımında bankaların binlerce dolarlık kredi açmalarını fırsat olarak gören ve şu anda evleri ellerinden geri alınan taban kitle, bütçelerine bakıp aylık ödemeleri yapıp yapmayacağını neden hesap etmedi acaba? Veya şimdilerde milyarlarca dolarlık devlet yardımları ile piyasaları rahatlatmaya çalışan her seviyedeki politikacı, mevcut gidişatın bu noktalara geleceğini hiç mi hesap etmedi/edemedi? Etmedi ise nedean; edemedi ise ya şu veya bu vesile ile vazifeleri zamanında yerine getirmediler ya da üç adım ötesini görme kapasitelerini kaybetmişler. Bu durumda onların hiç mi sorumlulukları yok?

Uzmanların tasnifine göre iş ahlâkının çalışma, meslek ve kurumsal olmak üzere üç ana kategorisi var. Müslüman fertler olarak bunlardan ilk ikisine oldukça âşinâyız. Çünkü çalışmayı ibadet olarak nitelendiren bir dinin mensubuyuz. Her mesleğin kendi içinde yazılı olmasa da, sahibinin vicdanına hitap eden ve böylece onu bağlayan, yönlendiren, gerektiğinde yasaklayan kaideleri olduğunu biliyoruz. Ama kurumsal ahlâk bizler için bugünkü kullanım alanı itibarıyla oldukça yeni sayılır.

Çalışmadan başlayalım; çalışma ilke planında ibadet kabul edilmiş olsa da, burada durup "hangi tür çalışma" sorusunun sorulması ve doğru cevabının alınması gerektiğine inanıyorum. Helal dairede çalışma maalesef bu sorunun doğru ama yeterli cevabı değildir. Çalışmanın helal dairede olması elbette olmazsa olmaz bir şart; ama çalışmanın ayrılmaz vasıfları olan disiplin, verimlilik, kalite, etkinlik vb. şartlar veya vasıflar ihmal edilmemeli. O zaman son tahlilde disiplinle yürüyen ve yürütülen, ortaya insanlığın faydasına olacak kaliteli ürünler çıkmasına vesile olan çalışmaya çalışma denilmeli ve böylesi bir çalışmaya ibadet demeliyiz. Yoksa lunaparklardaki atlıkarıncalar misali kilometrelerce yürüdüğü halde zerre miktar mesafe kat etmeyen mahlukattan hiçbir farkımız kalmaz.

Meslekî ahlâkta dikkatle özen gösterilmesi gerekli husus, söz konusu mesleğin neden icra edildiğidir. Elde edilecek kazançla şahsî ihtiyaçların giderilmesi mi, mesleğe duyulan ilgiden dolayı psikolojik bir tatmin mi, yoksa o meslek vasıtasıyla insanlığa faydalı olmak mı? Burada öncelik hiç şüphesiz üçüncü şıkta söylenen kamu yararı olmalıdır. Aksi halde şahsî menfaatler ön plana çıktığı an, hediye, rüşvet, yalan, hırsızlık, yolsuzluk,

kayırmacılık, görevi kötüye kullanmak gibi hem fert hem de toplum için zehirli birer katil hükmünde olan ahlâksızlıklar devreye girecek; insan haklarına saygı, şeffaflık, topluma karşı sorumluluk gibi unsurlar da devre dışı kalacaktır. Nitekim bugün evrakta sahtekârlıktan tutun, ücretsiz fazla mesai ile işçileri çalıştırmaya, fahiş fiyatla satıştan aldatici reklamlar ile insanları kandırmaya kadar üreticiyi alakadar eden birçok ahlâksızlık meslekî ahlâk kapsamında değerlendirilmesi ve yapılmaması gereken yanlışlardır.

Kurumsal ahlâka gelince; bir kurumun sahip olduğu ilkeler, değerler, prensipler bütünüdür. Kurumsal ahlâk, her iş koluna göre çeşitli formlar kazanabilir ama merkeze oturan temel norm itibarıyla değişiklik göstermez ve göstermemelidir. En genel manada insan haklarına saygı, hukukun çerçevelediği alan içinde kalma, haksız rekabete girmeme, fırsat eşitliğine aykırı tutum sergilememe gibi esaslar her kurumun kabullendiği sabiteler olmalı. Bence gerek bu sabiteler gerekse bu sabiteler etrafında dönen değişik formlar bütünü, kurumların ahlâk anlayışını yansıtır bir belge olarak iş sözleşmesi ile beraber çalışanlara imzalatılmalı, uyulması veya ihlali durumunda maddî-manevî mükafat ve müeyyidelerle bu kurumsal ahlâk korunmalı ve kollanmalıdır. Nitekim Batı ülkelerindeki birçok şirket bu çerçevede düzenlemeler yapmaktadır. Zaman zaman kurum içi seminerleri ile, yapageldikleri periyodik yayınlarla bu anlayışı sürekli canlı tutmaktadırlar.

Bunlara ilaveten, bir üst çatı organizasyon olarak devletin, üç kategoriye de ilgilendiren yanları itibarıyla iş ahlâkına müdahil olması şarttır ve elzemdir. Bu kişilerin vicdanına bırakmakla yetinilmemesi gereken ve toplumun tamamını ilgilendiren önemli bir meseledir. Bu çerçevede ilk çırpıda akla gelen şeyler, eğitim ve öğretim sisteminde ahlâkî yozlaşmayı önleyici tedbirler almaktır. "Yapanın yaptığı yanına kâr" zihniyetini sonlandıracak, gerektiğinde cezâî müeyyidelerle desteklenen denetim mekanizmalarını çalıştırmak, bu mekanizmaların aşındığı yer ve zamanda sistemi anında revize etmek devlete râci bir başka görevdir. İnsanların istihdam edileceği iş alanları açma, iş ahlâkî bağlamında ıskalanmaması gereken bir başka görevdir. Zira işimi kaybedeceğim, başka iş bulamayacağım endişesi, tecrübelerle sabittir ki insanları akla hayale gelmedik yanlışlara sürükleyebilmektedir.

Hasılı; sadece iş değil hayatın hemen her alanında ahlâk, insanca yaşamın vazgeçilmez ve olmazsa olmaz şartıdır. Yukarıda ifade etmeye çalıştığımız gerçekler karşısında 'Ben neredeyim?' deyip boy aynasına bakmaya ne dersiniz?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Seyyid ve şerif

Ahmet Kurucan 2009.01.29

Çoklarının belki de 'Nereden çıktı bu?' diyeceği bir mevzu; ama varlığı okuyucu soruları bahis mevzuu olunca, onlara duyarsız ve ilgisiz kalmak mümkün değil.

Soru seyyid veya şerif sülalesine mensup birisi ile evlenme isteği, istek ve arzudan öte ısrarı doğru mudur? Ve müteakip bir soru, seyyid veya şerif kime denir? Nesebe bağlı bu hususiyet anneden mi yoksa babadan mı gelecek nesillere intikal eder?

İkinci sorunun cevabı basit; Hazreti Hasan soyundan gelenlere şerif, Hz. Hüseyin soyundan gelenlere seyyid deniyor. Üçüncü sorunun cevabı ise bu kadar basit değil; çünkü soyun devamı meselesindeki kanaat ve kabuller, dinî değil kültürel bir temele dayanıyor. Mesela; soy ağacı erkek çocukla mı yoksa kız çocukla mı devam eder? Cahiliyye Arap anlayışına göre erkek çocukla devam eder. Bu yüzden erkek çocuk kız çocuklara nisbetle daha ehemmiyetlidir. Kur'an'ın ifade buyurduğu kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesinin, erkek

evladı olmayanlara nesli kesik anlamında 'ebter' denilmesinin altında yatan bu anlayıştır. Ama ne gariptir ki o kültür içinde yetişmiş bir insan olan Nebiler Serveri Hz. Muhammed'in (sas) erkek çocukları olmuş ama bunlar bebek ve çocuk yaşlarda vefat etmiştir. Böylelikle Efendimiz'in soy ağacı kızı Hz. Fatıma'dan devam etmiştir. Bununla toplumda kökleşmiş bu yanlış anlayış bizzat Hz. Peygamber vesilesiyle silinip atılmıştır.

Aslında bu durum cevabını aradığımız seyyid veya şerifliğin kızıdan mı erkekten mi devam edeceği sorusuna da ışık tutmuş oldu. Eğer soyun devamında erkek esas olsaydı, o zaman ne seyyidlik ne de şeriflik olmaması gerekirdi. Çünkü her ikisinin de kaynağı Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in anneleri, Efendimiz'in kızı Hz. Fatıma validemiz. Buradan hareketle şunu diyebiliriz; seyyidlik veya şerifliğin illa kız erkek veya erkek ile devam edeceği şeklinde kesin ve kati bir hüküm söylenemez. Söylendiğinde bu hükmün üzerine oturtulacağı Kur'an ve sahih sünnet ekseninde dinî bir temel bulmak imkânsız denecek ölçüde oldukça zordur. Dolayısıyla her ikisinin de anne-baba veya onlardan birisi vesilesiyle olabileceğini söylemek ihtiyata en muvafık olanıdır.

Bu genel bilgiler ışığında ilk sorunun cevabına gelince; istek, arzu, beklenti ve duaya bir şey denemez. Çünkü Efendimiz ile karabet tesisi elbette bedeli, halefi olmayan çok önemli bir vakıdır. Nebiler Sultanı'na (sas) kan bağıyla devam eden bir akrabalığa sahip olmayı kim önemsiz görebilir ki? Ama ısrara veya -okuyucu sorusunda açıkça ifade edildiği için açıkça dile getiriyorum- "illa seyyid veya seyyide, şerif veya şerife birisi ile evleneceğim" ısrarındaki hedef, tesis edilecek karabet dolayısıyla ahirette kurtulma ise burada bizzat Efendimiz'in verdiği ölçülere göre farklı düşünmek zorundayız. Zira herkesin bildiği gibi ahirette bizi kurtaracak olan, kendi irademizle yaptığımız amellere bağlı olarak Allah'ın fazlı ve ihsanıdır; yoksa Efendimiz'le olan kan akrabalığı değil.

Evet, insanın Hak ve halk katındaki yeri, makam ve mertebesi cibilli karabetle değil, Allah önünde takındığı kulluk tavrı ile değerlendirilir. "İnsanlar tarağın dişleri gibi birbirine eşittir. Üstünlük Allah katında ancak takva iledir." beyanı tam anlamıyla buna vurgu yapar. Aynı şekilde Nebiler Serveri'nin en geniş daireden kızına uzanan sıralamayla kabilesi, kavmi, oymağı, halası ve kızına hemen hemen aynı cümlelerle seslenmesi ifade etmeye çalıştığımız vurguyu destekler. Mealen der ki Efendimiz (sas): "Ahirette sizlerle olan kan bağımın, bundan doğan akrabalığımın, yeğeniniz, babanız olmamın size faydası olmaz. (Yapacağınız amellerle) kendinizi kurtarmaya çalışın."

Bana göre bu sözler "başınızın çaresine bakın" mesajını veriyor. Bilmem siz ne düşünüyorsunuz?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Haram miras malını almak

Ahmet Kurucan 2009.02.05

Geçenlerde haram para ile kazanılmış veya öyle zannedilen bir hediye almanın hükmü üzerinde bir yazı kaleme almıştık. O yazı ekseninde aldığımız e-maillerde aynı hükmün faizle kazanılmış veya faiz bulaşmış -soru sahibi emin değil- miras malı için de geçerli olup olmadığı soruldu.

Evet, aynı hüküm burada da geçerlidir. Özetle, malın iktisab yolu mirastır. Miras ise mal intikalinde helal yollardan bir tanesidir. Öyle ki miras kalan kişinin (varisin) intikalde rızası dahi aranmaz. Söz konusu malın haram yol ile kazanılmış olması, varisi değil, sahibini (mursi) bağlar. Fıkıhın verdiği hüküm bu. Kişinin vicdanı ve kalbi buna razı olmuyor, gönlü yatmıyor ve mirası reddediyorsa tamamıyla kendi bileceği bir iştir.

Hükmü kısaca bu şekliyle özetledikten sonra meselenin başka bir boyutuna dikkat çekmek istiyorum. Miras malının haram yolla kazanıldığı ve dolayısıyla haram olduğu konusu, işin aslına bakarsanız su götürür bir

mevzudur. Reddi miras söz konusu olduğuna göre katiyet ifade eden böylesi keskin bir karar, murisin bidayetinden bugüne bütün ticaret hayatını bilmeyi gerektirir. Daha açık ve net bir ifadeyle, murisin ticari işlemlerinde bankaları kullanmasının reddi mirasta yegâne gerekçe olup olmayacağı tartışmalı bir konudur. Bir usul kaidesini hatırlatayım isterseniz: Bir şeyin helal veya harama nisbet imkânı var, ama haramlığına dair elde kesin delil yoksa "eşyada esas olan ibahadır" kaidesince o, helale nisbet edilir.

İçinde yaşadığımız ekonomik, siyasi, kültürel, sosyal şartların, İslam'ın genel-geçer kaide ve kurallarının bir bütün halinde tatbikini imkânsız kılmaktadır. Öylesine yaygın bir gerçektir ki bu, yerküre içinde hayatını sürdüren hiçbir Müslüman bu durumdan müstağni değildir. Hadislerde kıyamet alametlerinin anlatıldığı bölümlerde geçen "Öyle bir zaman gelir ki insanlar faiz yerler; yemeyenlere de tozu bulaşır." hadisinin tecelli alanıdır bugün dünya. Hadisin isnad açısından zayıf olması bir kenara, fiili durum zaten bunu göstermektedir. Fıkıhta kullanılan tabirle ifade edecek olursak bu bir "belvâyı âmm"dir. Yani bütün müminleri adeta dışları arasına alan ve ezen bir çark. Durum böyle olunca meseleyi farklı zaviyelerden de ele alıp değerlendirmenin zarureti kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Mesela; hüsnü zann.

Hüsnü zann dinde bir esastır. En genel manasıyla muhataplarının sözlerini, davranışlarını iyiye, güzele, doğruya haml etme demektir hüsnü zann. Yüzde yüz kati delillerle aksi ispat edilemeyecek meselelerde, Müslüman'ın Müslüman'a karşı düşüncesi de, tavrı da hüsnü zann esası üzerine kurulu olmalıdır, olmak zorundadır. Toplumda eskilerin tabiriyle "kabil-i iltiyam"olmayan, kapanması, iyileşmesi oldukça zor olan yeni sosyal yaralara kapı açmamak lazım. Örf-âdet, gelenek-göreneğimiz içerisinde örneği ya hiç olmayan veya çok az olan uygulamalar, toplumsal hayatımızda tahmin edemeyeceğimiz başka sıkıntılara sebebiyet verebilir. İyi-kötü yaşadığı hayatıyla ahirete irtihal eden kişinin arkasından rahmet okumanın, hayır duada bulunmanın, iyiliklerini şerrişte, kötülüklerini gizlemenin İslami bir esas olduğu unutulmamalıdır. Reddi miras bu zaviyeden bakıldığında toplumun ağzına ölüyü gıybet etme adına verilen bir malzemedir.

Bütün bunlarla reddi miras yapılmasın demiyorum. Yanlış anlaşılmasın. Fertlerin vicdanlarına hiç kimse karışamaz. Fetvalar ne söylerse söylesin, son tahlilde onu uygulayacak kişinin vicdanıdır. Ferdî dindarlık işte tam bu noktada açığa çıkan bir konudur. Ama şu unutulmasın diyorum; "miras yüzde yüz haramdır" türü hükümleri vermek zordur. Bu bir. İki; belvâyı âmm denilen nice gayri dini şeyler bugün hepimizin hayatını ihata etmiştir. Üç; ölümlere rahmet okuma esasken, onların gıybet edilmesine zemin hazırlayacak tavır ve davranışların aleni yapılması, toplumda yeni ve derin yaraların açılmasına vesile olur. Öyleyse reddi miras yapılacaksa, bu hususların gözden geçirilerek yapılması ve belki gizliliğin esas alınması gerekir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Boşamazsan hakkımı helal etmem

Ahmet Kurucan 2009.02.12

Problemi dile getirmek çok kolay. Şöyle ki; anne, oğluna karısını boşaması için baskı yapıyor ve boşamadığı takdirde sütünü ve hakkını helal etmeyeceğini söylüyor. Ama bu zihniyeti anlamak ve anlatmak ise neredeyse imkânsız.

Neden? Çünkü sorunun devamında anlatıldığına göre gelin-kayınvalide geçimsizliğine rağmen eşler arasında hiçbir problem yok. Aksine aralarındaki gönül bağı tam. Birbirlerine karşı besledikleri sevgi, saygı zirvede. Hatta

ortada çocukları var.

Şimdi soru şu: Annesinin böylesi bir isteği ile karşı karşıya kalan, beri taraftan da dinî değerlere alabildiğine bağlı erkek ne yapacak? Kaldığı ikilemden kurtulmak için annesini mi, ailesini mi tercih edecek?

İki ayrı açıdan ele alalım. Bir; çekirdek aile anlayışının uygulandığı günümüzde gelin-kayınvalide münasebetleri alabildiğine seyrek olmasına rağmen geçimsizliği anlamakta zorlanıyorum. Şöyle açalım: Tarım toplumu şartlarında geniş aile yapısı hakimdi bizim hayatımıza. Köyden şehire küçük-büyük insan topluluğunun olduğu hemen her yerleşim biriminde, dede-nine, anne-baba, elti-görümce-kayınbirader ve tabii ki torunlar hep birlikte aynı çatı altında yaşıyorlardı. Bu sistem içinde gelin, kayınvalidesi ile kocasından çok daha fazla birlikte vakit geçiriyordu. Kocasını ile sadece geceleri yatak odasında baş başa kalabilen gelin, gün içinde sürekli kayınvalidesi ile birlikteydi. İşte bu yakın dirsek teması fitratların uyum veya uyumsuzluğuna bağlı olarak geçim noktasında ister-istemez birtakım sıkıntıların doğmasına sebebiyet veriyordu. Dolayısıyla bu yapıda var olan gelin-kayınvalide geçimsizliklerine mana vermekte insan zorlanmıyor.

Ama bu aile yapımız sanayi devrimi ile bozulmaya başladı. Köyden şehire başlayan göçlerle birlikte hızla değişen sosyal, ekonomik ve kültürel faktörler aile yapımızı etkiledi. Geniş aileye bedel, çekirdek aileler hakim hale geldi ve gelin-kayınvalide beraberliği asgari seviyeye çekildi. Hatta anne-baba ile birlikte aynı köy, kasaba ve şehirde yaşamayan ailelerde, gelin-kayınvalide beraberliği bayramdan bayrama, yıllık tatillere ve hususi ziyaretlere mahsus kaldı. Bu münasebet seyrekliğine rağmen var olagelen gelin-kayınvalide geçimsizliğini anlamak kolay değil.

Çocuğunun yuvasını kurup eşi ve çocukları ile mutlu olmasını istemeyen anne-babanın var olacağına inanmıyorum. O halde ilk paragraftaki örnek için de bu mutluluğu yakalamış oğlu için o anne, fedakârlık yapmalı, haklı da olsa gelinine karşı sabırlı olmalı, oğlunun mutluluğuna gölge düşürecek, geçimsizliğe medar olacak tavır ve davranışlardan kaçınmalıdır. Kendi döneminin anlayışında bir gelin beklentisi içine girmemelidir. Değişen sosyo-ekonomik şartları, bu şartların dönüştürücü etkisini, kültürel etkileşimi, eğitim faktörünü bir bütün halinde mütalaa etmeli ve maziye aynıyla yaşam özleminden vazgeçmelidir.

Dinî açıdan ise; anne-baba hakkının yeri malum. Allah hakkından sonra öncelik verilmesi gereken hak sahipleri elbette anne-baba. "Öf" bile dememe emri bunu anlatıyor. Ama bu durum gelini ile şu veya bu, haklı veya haksız sebeplerle geçimsizlik içine düşen annenin oğluna boşanma baskısını haklı kılmaz. Aksine uhrevi mesuliyeti mucip bir davranıştır bu. Her şeyin kılı kırk yararcasına hesabının verileceği ahirette Allah bunun sebebini o anneye sorar. İslam ahlakının bizlere talim buyurduğu ölçülere riayet, bu türlü problemlerin kökünün kazınmasına vesile olacak en etkili yoldur. Büyükler büyüklüklerini, küçükler de küçüklüklerini bilecek.

Hasılı; Efendimiz (sas)'in beyanıyla Allah'ın gadab ettiği helal olan boşamanın meşru sebepleri olmalıdır, olmak zorundadır. Annenin geliniyle geçimsizliğini öne sürerek oğluna "karını boşa" demesi, İslam'daki meşru boşa/n/ma sebepleri arasında değildir. Gördüğünüz gibi toplumumuzda türkü ve manilere, şiir ve hikâyelere, Yeşilçam filmleri ile TV dizilerine konu olan gelin-kayınvalide geçimsizliği hızını kesse de maalesef yoluna devam ediyor.

YASAL UYARI

Yayınlanan köşe yazısı/haberin tüm hakları Feza Gazetecilik'e aittir. Kaynak gösterilse dahi köşe yazısı/haberin tamamı özel izin alınmadan kullanılamaz. Ancak alıntılanan köşe yazısı/haberin bir bölümü, alıntılanan habere aktif link verilerek kullanılabilir. Ayrıntılar için lütfen **tiklayınız**

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ticarette kâr sınırı

Ahmet Kurucan 2009.02.19

İslam'ın ortaya koyduğu ticarî kaidelere göre alım-satım işlemlerinde belirlenmiş bir kâr haddi/sınırı yoktur. Piyasa, arz-talep dengesine bağlı olarak kâr haddini kendi belirler.

Bir cümle ile ifade etmeye çalıştığım bu kaide, aslında aynı mealdeki sorulara toptan bir cevap. Hem de dinî hassasiyete sahip hemen her tüccar tarafından üç aşağı-beş yukarı bilindiğini tahmin ettiğim bir cevap.

Paylaşıp-paylaşmama kararında zorlandığım bir husus var bu sorularda. O da şu; malum "gerçekler detaylarda gizlidir." Bu gözlüğü takip sorularda dile getirilen izahlara, örneklerle baktığımda farklı bir izlenim edindim; aynı tip soruların yekün teşkil etmesi. O zaman kendi kendime şu sorunun cevabını aradım; neden şimdi? Ulaştığım kanaat şu oldu; ekonomik kriz.

Malum; uzmanların tespitlerine göre dünyamız yüz yılda bir defa gerçekleşen büyük çaplı ekonomik kriz yaşıyor. Kriz teğet de geçse, derinden derine de vursa yer kürede yaşayan hemen herkesi menfi manada etkiledi ve etkilemeye devam ediyor. Bazı zengin şahısların, güçlü sermaye gruplarının ve sayıları alabildiğine az bazı devletlerin krizi fırsat olarak değerlendirmesi misillü krizden müsbet manada istifade edenler ise istisna denebilecek ölçüde az. İşte sözü edilen soruların böylesi bir zaman denk gelmesi, ister-istemez akılda başka çağrışımlara kapı aralıyor. Köşeyi dönmek veya en azından hayatta kalabilmek, varlığını idame ettirebilmek için farklı arayışlar içine girildiğinin göstergesi dedirtiyor insana. Çünkü soruların adresi belli; dinî değerlere bağlı yaşayan çevreler. Mahiyeti meydanda; fetva beklentisi. Amacı açık; ihtimal daha fazla kâr elde etmek ve bunu alınacak onay ile gönül rahatlığı, kalp itminanı içinde yapmak.

Bazılarının aklına takılabilir; bu sûi zann değil mi? Bence değil; aksine hüsnü zann zaviyesinden yapılan bir değerlendirme. Eğer sûi zann olsaydı, bunu İslam'ın genelde ahlak, özelde ise ticaret ahlakındaki sukûtu ile yorumlardık. Kaldı ki bu tür örnekler de günümüzde yok değil. Yüzlercesi, binlercesi var. Gazete sayfalarına, TV ekranlarına taşınan haberlere bakmak yeterli. Gerçi ülkemizin seçim atmosferine girmesinin bu tür haberlere hız kazandırdığı muhakkak. Doğruların yanında siyasi rakibini alt etmek için sahte evraklarla kirli propagandaların yapıldığı su götürmez bir gerçek. Ama ne olursa olsun, sayıları az dahi olsa bu türlü işlere bulaşan dindarların varlığı ortada.

Pekâlâ ne olacak?

Şu kesinlikle kabul edilmeli ki Bediüzzaman hazretlerinin yaklaşımı ile beşer artık esir olmak istemediği gibi ecir (ücretli çalışan) olmak da istemiyor. Yanlış anlaşılan ve "bir lokma-hırka" deyişi ile özetlenen "zühd" anlayışından alabildiğine uzak, günümüz Müslümanları. Ülkemizde demokrasi kültürünün yerleşmesine büyük katkısı bulunan bu anlayış, insanımızın zenginleşmesine, ferah ve refah seviyesinin artmasına vesile olduğu gibi, Türkiye'nin dünya devletleri nezdinde belli bir konuma ulaşmasını sağlıyor. Belki de asırlardır yokluğu hissedilen orta sınıfın doğmasına sebep oluyor. İlkel tarım toplumu olmaktan kurtarıyor, bilgi ve bilgi ötesi toplum olmaya giden yola bizi sokuyor. Bütün bunlara amenna. Ama bunlar yapılırken dinî ilkelerin çiğnenmemesi, genel ve özel her alandaki ahlakî kaidelere mutabakat, bizi biz yapan dinî ve millî özelliklerimizden taviz vermemesi gerekmez mi? Evet, Efendimiz (sas), fakirliğin insanı küfre götürebilecek

yanlarına işaret ediyor, fakirlikten Allah'a sığınıyor, rızkın onda dokuzunun ticarete olduğunu söylüyor; söylüyor ama makyavelist felsefe ile bunu yapın demiyor. "Faziletli insan için temiz servet ne güzel bir şeydir." diyor ama servet sahibi insanın başına da "faziletli" sıfatını ekliyor. Fazilet ise Müslüman için işi kurallarına uygun yapmakla elde edilecek bir vasıftır.

Başkaları böyle yapıyormuş! Libya'nın dâsitâni kahramanı Ömer Muhtar'ın dediği gibi diyelim: "Onlar bizim hocamız değil!"

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Umuda yolculuk

Ahmet Kurucan 2009.02.21

Bu sütunun daimi okuyucuları bilir; Türkiye ve Türkiye'de cereyan eden ilgi alanım haricindeki hadiselerle alakalı değerlendirme ve yorumlardan kaçınırım. Sebebi basit; yurtdışında açık istihbarat adı verilen basın-yayın organlarından hareketle Türkiye çok iyi takip edilemeyebiliyor.

Hadiselerin içinde olmak, perde arkasına vakıf bulunmak farklı perspektiflerden onları gözlem imkanı sunuyor insana. Böyle olunca yapılan değerlendirmeler de ayakları sağlam bir şekilde yere basıyor, yoksa çoğu zaman afaki kaçıyor söylenenler. Bu imkandan mahrum olduğumuz böylesi bir duruma düşmemek için girmiyoruz Türkiye gündemine.

Ama bu defa sözünü ettiğim kaidemi bozacak ve bazı gözlemlerimi dile getirmeye çalışacağım. Uzun bir aradan sonra ilk defa ana vatanıma geldim. İstanbul ve İzmir ile sınırlı kalan bir haftalık kısa bir seyahat yaptım. Halk katmanları arasında dolaştım. Değişik seviye ve statülere sahip kişilerle çay-kahve içimi müddetince beraber oldum. Eski dostlarla hasbihal ettim. Ergenekon, Davos, mahallî seçimler ve hepsinden öte ekonomik kriz hemen her bir araya gelişimizde üzerinde konuştuğumuz mevzular oldu. Sonuç, çocukluğumuz, gençliğimiz dönemi halkından çok ama çok daha farklı bir halk manzarasıyla karşılaştım.

Şöyle özetlemeye çalışayım; o meclislerde Amerika ile alakalı her soruya "hangi Amerika?" diye karşılık vermiştim. Çünkü karşımızda bir tane Amerika yok. Beyaz Saray Amerika'sı ile düşünce kuruluşlarının ya da sokaktaki vatandaşın Amerika'sı birbirinden farklı. Birinde olmazsa olmaz olan bir şey, diğerinin hayat boyu gündemine girmiyor. Şimdi Amerika'ya döndüğümde de "hangi Türkiye?" diyorum eşe-dosta. Çünkü çocukluğumun, gençliğimin Türkiye'si ile günümüzün Türkiye'si, medyanın tasvir ettiği Türkiye ile taban kitlenin yer aldığı Türkiye birbirinden çok farklı.

Çocukluğumuzda asker, bürokrat, siyasetçi kitlesinin yönettiği, bir lokma-bir hırka anlayışına talim eden köylü, taşralı bir halk vardı. Devlete yapışan, devlete anne-baba nazarıyla bakıp kıyıda-köşede de olsa devlet dairelerinde iş bulmayı amaçlayan zihniyet hakimdi taşralılarda. Özgürlük, eşitlik, güven ve istikrar her dönemde yaşayan herkesin en temel istekleri arasında olsa da, devletluların başısladığı kadarıyla sahiptik bunlara. Halka rağmen halkı yönetme, onlar adına en iyiyi, en doğruyu, en güzeli seçme ve uygulama imtiyaz ve selahiyeti devletçi seçkinlerin elindeydi. Kağıdından kibritine devlet, ticaretin her alanında vardı ve tekeldi. Bazıları Atatürk'ün hedef olarak ortaya koyduğu "muasır devletler seviyesine" bu politikalarla çıkılmayacağını bilmesine rağmen seslerini çıkaramıyorlardı; çünkü ceberut bir anlayış hakimdi. Modernleşme ekonomik, siyasi, kültürel gelişime değil giyim-kuşama bağlı kılınmıştı. Batı modasını takip modernleşmenin adeta yegane

ölçüsüydü. Hasılı, sosyolojide "kapalı toplum" adı verilen özelliklerin hemen hepsi vardı bizim çocukluğumuzun hatta darbelerle geçen gençliğimizin Türkiye'sinde.

Ama şimdi yukarıda da ifade ettiğim gibi çok farklı bir manzara ile karşılaştım. Bunun en belli başlı sebebi orta sınıfın yükselmesi idi. Nitekim yaptığımız konuşmaların hasılasında gördüğüm o ki; geçen sene bu dönemlerdeki ciro, iş hacmi, kapasitesi, yoğunluğu, kriz öncesi ve kriz sonrası mukayeseleri hemen herkesin dilinde pelesenk olmuş durumda. Sanki birbirleri ile anlaşmışlar gibi ama birbirlerinden habersiz hemen her kesimin aynı argümanları kullanarak mevcut ve muhtemel durumlara açıklamalar, izahlar getirmesi benim için şaşırtıcıydı. Kimileri en yetkili kişilerin 'kriz teğet geçecek' demesine rağmen aldığı ama işe yarayan ve yaramayan tedbirlerini anlattı. Kimileri hâlâ işe yarayacağını düşündüğü tedbirlerden bahsetti. İç piyasanın tükendiğini, yurtdışı açılımlarını, ticaret amaçlı seyahatlerini dile getirdi. Ekonomiye tekeline alan devletçi felsefenin bittiğinden ve tükendiğinden dem vurdu. Devleti ekmek kapısı olarak görmenin yanlışlığı üzerinde analizler yaptı. 40 yıllık ömrünü evi ile Kemeraltı'ndaki köfteci dükkanı arasında geçiren ve yabancı dil bilmeyen, yurtdışı ticaret tecrübesine sahip olmayan insanlar bile kıtalar ötesi, okyanuslar aşırı ticaretin gerekliliğini anlattı. Hayal değil, aksine çokları itibarıyla yaptığını ve yaşadığını hikâye etti.

Hayranlıkla dinledim konuşulanları. İçinde yaşadığı dar dünyanın sınırladığı maddi alandan çıkıp çok geniş bir vizyon sunan yorumlar karşısında keyif aldım ve kendimden geçtim. Bundan böyle devletçi seçkinlerin işi alabildiğine zor dedim içimden. Kenar mahalledekilerin merkeze doğru yürüdüğünü yıllardır biliyorduk da, merkezin de derinliklerini bu derece nüfuz ettiklerini ilk defa yakından müşahade edince "pes be birader!" nidalarıyla şapka çıkarttım. Son olarak ifade ettiğimiz derinliklere nüfuz aşamasında Ergenekon davasının rolü unutulmamalı. Özellikle davanın üstünü örtmek isteyen bir kısım medyanın yanlı ve taraflı tutumunun, onların arzusunun hilafına bir uyanışa sebebiyet verdiği muhakkak.

Evet; sivil, girişimci bir orta sınıfın varlığından bahsediyoruz. Kayseri, Konya, Antep, Denizli, Bursa, Ankara örneklerinden hareketle "Anadolu Kaplanları" adı verilen ve bizi son tahlilde hakiki demokrasi ile tanıştıracak girişimci ruhun, bu illerle sınırlı kalmadığı ve kalmayacağından rahatlıkla söz edebiliriz. Devlete yapışmayan, onunla çatışmayan, ama onun engel olmasını da istemeyen bir sınıf bu. Ekonomik ve hukukî yapının mezkur dinamizme ayak uyduracak ölçüde değişimini isteyen ve "gölge etmesinler, yeter" diyen açık toplum zihniyeti. Umarım devletlularımız bu sosyal dinamiği yerinde ve zamanında görüp ona göre tavır alırlar.

Ve hepsinden önemlisi bunca olumsuz şartlara rağmen insanımızın umutla dolu olması yüreğimize su serpti. Olumsuz şartlar dedik; çünkü 100 yılda bir gelen ve neredeyse bütün dünyayı abluka altına alan bir ekonomik kriz dönemini yaşıyoruz. Bu krizin psikolojik boyutunun maddî boyutundan daha fazla yıkıma sebebiyet vereceğini biliyorduk. Çoklarının hatırlayacağı üzere Hocaefendi krizin başlangıç günlerinde bunu çok açık ve net bir şekilde dile getirmiş ve insanımızın moralinin yüksek tutulması konusunda ciddi tahşidatlarda bulunmuştu. Söz konusu tahşidatların aşı tuttuğunu görmek sevindirici.

Evet; "Hayat umuda yolculuktur" derler; doğrudur. Umut gelecek adına müthiş bir sermaye. Hem de yeri parayla, pulla doldurulamayacak kadar değerli. Umudu olmayan insanların gelecek tasavvuru olmaz/olamaz. Umutsuz insanlar hangi şartlarda olursa olsun dünya hayatında mutluluğu yakalayamaz. Onun içindir ki yüce kitabımız Kur'an'da umudun bütünüyle bitip tükenmesi küfre ait bir vasıf olarak anlatılır. Umutla yaşadığım dünyada, umutla dolduğum, umutla döndüğüm bir yolculuk oldu bu son Türkiye seyahatim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Efendimiz ve ölüm emri

Ka'b b. Eşref, Abdullah b. Hatal örneklerini öne sürerekten Efendimiz'in (sas) nasıl öldürme emri verebileceğini soran bazı okuyucularımız oldu. Üsluplarından anladığım kadarıyla imanın verdiği saygıya sahipler ama saygılı olmanın yanı sıra zihinlerine takılan bu düğümü çözemedikleri için kaygılı bu kişiler.

Bunların kendilerine bakan veçhesiyle şüphe ve tereddüt demeyeceğim ama aklı ve mantıkî izahın yanında, kalbi ve vicdanı tatmin arayışı içinde oldukları muhakkak.

Bir köşe yazısı sınırları içinde detayları atlayıp konunun mihenk taşı denebilecek nirengi noktasına temas edelim. Her şeyden önce bu hadiselerle bakış zaviyesi dinden ziyade siyaset olmalıdır. Çünkü Efendimiz (sas), peygamberliğinin yanında Medine şehir site devletinin ittifakla seçilmiş devlet başkanıdır. Medine vesikası teorik manada, 10 yıllık Medine hayatı da bu teorinin hayata intikalini gösteren fiilî belge hüviyetindedir. Nitekim Medine vesikası etnik, dinî, kabilevî, cinsî her türlü ayrılığı nazara alıp aynı devlet çatısı altında birlikte yaşama adına anayasal sayılabilecek nitelikte kaide ve kuralların ortaya konulduğu bir metindir. Bu metinde yazılı olan kurallara muvafakat, birlikte yaşamanın yegâne garantisidir. Muhalefet ise kamu güvenliği ve kamu huzuru adına, eylemin bünyesinde barındırdığı suç unsuruna göre cezalandırılmanın konusudur.

İşte gerek Ka'b b. Eşref gerekse İ.Hatal hakkında verilen ölüm cezaları, ceza ehliyetine sahip bu kişilerin işlemiş oldukları suçlardan dolayı Efendimiz'in devlet başkanı vasfıyla kamu adına verdiği cezalar kategorisindeki yerini alır. Bu hükümler, çoklarının zannettiği gibi Ka'b b. Eşref'in iman etmemesi, İ.Hatal'ın nifak alameti sayılabilecek davranışlar içine girmesinden dolayı verilmiş değildir. Bir başka ifadeyle bunlar dinî değil siyasî boyutu ön planda olan hükümlerdir ve Nebiler Serveri'nin (sas) siyasî misyonu ile ilgilidir.

Burada Batı dünyasında cereyan eden tartışmalardan hareketle İslam hukuk sistemindeki ölüm cezasının varlığının insan hakları açısından yanlışlığı dile getirilmek isteniyorsa bu, meselenin başka bir boyutudur. Her hukuk sisteminin üzerine oturmuş olduğu temel değerler ve dinamikler vardır. Bu temel dinamik ve değerlere bağlı olarak kaleme alınan ve uygulanan kanunlarda farklılıkların olması, hatta zaman, zemin ve insan faktörü kaale alınarak kanunlarda değişikliklere gidilmesi tabiidir, doğaldır. Nitekim bugün 50 eyaletli ABD'nin bazı eyaletlerinde ölüm cezası varken, bazılarında yoktur. Hakeza, ülkemizde 1984'e kadar uygulanan ölüm cezası, Avrupa Birliği'ne uyum yasaları çerçevesinde 2002 yılında kaldırılmış, yerine müebbet hapis cezası getirilmiştir.

Burada dikkati çeken asıl unsur, ölüm cezası veren ve vermeyen zihniyetin ceza hukukunun varlığı adına kesiştikleri noktadır. Her iki zihniyet temelde devletin kamu düzeni, sağlığı, güvenliği, toplum huzuru için suç işlenmesini önleme üzerinde hemfikirdirler. Ama bunun nasıl sağlanacağı konusunda farklı formlara sahiptirler.

Bu aşamada eğer "neden İslam'da ölüm cezası" denilecek olursa, bu başka yazıların müstakil konusu olabilir. Bununla beraber yeri gelmişken bir-iki cümle ile ifade edecek olursak; İslam'da ceza hukuku iman, adalet ve ahlak anlayışının bir bütün halinde gözetilmesi ile ancak anlaşılabilir hükümleri havidir. Meseleyi sadece suçu önleme, suç işlendiğinde ise caydırıcılığı ön plana çıkan ağır cezalar verme şeklinde maddî boyutu ile anlamaya çalışma, bizi yanlış yerlere götürür. Dediğim gibi, bu müstakil yazıların konusudur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Anne-baba hakkı ve ticarî ortaklık

Yalancı şahitler kullanılarak gasbedilmiş arazide, gâsıbın kıldığı namaz makbul müdür? Veya hırsızın çaldığı elbise ile kıldığı cuma namazı? Haram para ile yapılan sadakaya ne dersiniz?

Şu ana kadar birbirinden müstakil ele alınması gereken iki hadisenin iç içe geçtiği yüzlerce soru ile karşılaştım. Bunlara bir yenisi eklendi. Soru şu; şirket kurarak babası ile ticaret yapan oğul, anlaşma şartlarına uymayan babasına karşı ne yapmalı ve ona karşı nasıl davranmalıdır?

Aslında bu sorunun cevabı tıpkı diğer sorularda olduğu gibi çok basit; gasb ve hırsızlık ayrı, magsûb arazide kılınan veya çalıntı mal ile eda edilen namaz ayrı; haram para ayrı, sadaka ayrı; anne-babanın evlatları üzerindeki hakkı ayrı, iş ortaklığı ayrıdır, ayrı hükümlere medardır. İşin özü; karşılıklı anlaşma ile kurdukları şirkette ne baba babadır, ne de oğul oğuldur; onlar birbirlerinin şirket ortağıdır ve şirketteki iş ilişkileri bu zihniyet üzerine oturmaldır. Dolayısıyla babanın "ben babayım, senin üzerinde hakkım var" argümanlarının arkasına sığınıp sözleşme şartlarına muhalif hareket etmesi, yetkisini aşan tavırlar takınması doğru değildir.

Ama mesele bu kadar basit değil. Çünkü babanın karşısında sıradan bir iş ortağı yok. O, onu bugünlere getiren, maddi-manevi hiçbir desteğini esirgemeyen baba. Dolayısıyla oğul ikilem içinde kalıyor. Bir tarafta iş ortaklığı ve onun gereklerine uygun düşmeyen mesaiden, kârın paylaşımına kadar "ben senin babanımlı" siperinin arkasına sığınarak yapılan "despotizma, yetki aşımı, haksızlık, adaletsizlik, hatta zulüm" kelimeleri ile özetlenebilecek davranışlar, diğer tarafta dinin "anne-babana "öf" bile deme" emri.

Açık-seçik ve net; ticari ortaklıklarda esas olan şirket akdi yani sözleşmesidir. Şirket ise ortaklık yapmaya ehil olan insanların, özgür iradeleri ile ortaya koyacakları ve ortaklık kurmayı ifade eden icab/teklif ve kabulleri ile kurulur. Akitlerin en temel özelliği hukuki sonuç doğurmasıdır. Kur'an'da "Akitlerinizi yerine getirin." ayeti ile Allah'ın bizzat vermiş olduğu emir, ilahi irade nezdinde konunun taşıdığı önemi gösterir. Sözleşmeye taraf olanların, örneğimizde olduğu üzere baba-oğul olmaları şirket sözleşmesi yapmamayı, yapılsa da aralarındaki akrabalık ilişkisi nedeniyle sözleşme şartlarına tek veya çift taraflı muhalefet etmeyi haklı çıkarmaz. Daha açık bir ifadeyle; baba; "Ortağım nasıl olsa oğlum. Kur'an benim için ona "öf!" bile deme emri veriyor. İtaat eder, kararlarımı itiraz etmez"; oğul da: "Babam nasıl olsa! Kendisinden izinsiz yaptığım bu tasarrufa bir şey demez." diyemez ve dememeli.

Normal şartlarda baba-oğul bağının varlığı sözü edilen mesai mefhumundan kârın tasarrufa veya yatırıma dönüştürülmesi, karşılıklı güvenden fedakarlığa uzanan çizgide bir aile şirketi için ayrıcalıklı unsurlardır. Bu unsurlar söz konusu şirketin her alanda başarılı olmasının temel dinamiklerinden sayılır. Ama örneğimizde gördüğümüz gibi avantaj olabilecek unsurlar, işin gereğine uygun davranmama, bir başka dille profesyonel mantık ve uygulamaya sahip olmamakla dezavantaja dönüşüyor.

Bu türlü ortaklıklarda çok keskin hatlarla bir ayırma gitmenin zorluğunu kabul ediyorum. "Şirketin kapısından girinceye kadar babamsın, oğlumsun; ondan sonra ortağımsın" türünden bir anlayışın insanın ve özellikle İslam insanının söz konusu olduğu yerde yapılamayacağının bilinci içindeyim. Bununla beraber keşke tartışmaya mahal vermeyecek ölçüde herkesin hak ve yetkilerinin, görev ve sorumluluklarının net bir şekilde belirtildiği şartlar baştan belirtilse, sözleşme halinde imzalanarak resmen kayıt altına alınsa ve herkes bunlara candan-gönülden uysa. Böylece herkes işini yapar, bereket olur, şirket kazanır ve hepsinden öte karşılıklı münasabetler zedelenmez. Keşke!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gurbet ve ölüm

Müsaade ederseniz iki buçuk yıldan beri devam eden bu köşede belki ilk defa fıkıh yazmayacağım. Onun yerine gurbet elde aldığım kayınpederimin ölüm haberinin kalb ve ruhumda uyandırdığı düşünceler ve hisleri paylaşacağım.

Her şeyden önce yeryüzünü darü'l hizmet gören bir anlayışın çocuğu olarak, klasik anlamdaki gurbet kavramından çok hem de çok uzak bir gurbet anlayışına sahibim. Yaşadığım yeri "vatanım" gibi benimseyen, dinimize, dilimize, kültürümüze ve en geniş anlamda insanlığa hizmet etmek için "illa şu mekân, illa şu ülke" diye ön şartı olmayan birisiyim. Onun içindir ki türkülerimize, şarkılarımıza konu olan klasik gurbet anlayışım yok. Daha açık bir ifadeyle; ben "gurbet o kadar acı ki; ne varsa içinde; her şey bana yabancı; her şey başka biçimde" diyenlerden değilim.

Fakat bu demek değildir ki vatanımı, memleketimi, doğup büyüdüğüm ilimi, ilçemi, köyümü, taşını, toprağını, ovasını, obasını, yakın-uzak eşimi, dostumu, akrabalarımı, arkadaşlarımı sevmiyorum. Hayır, aksine, âşığıyım ben bu saydığım şeylerin. Âşığıyım ama Hakk'ın takdirini kendi takdirinin üzerinde gören kader inancım, Hakk'ın abes iş işlemediğine olan imanım, beni gurbet konusunda yukarıda aktarmaya çalıştığım şekilde düşündürüyor.

Ölüme gelince; "ölümün yüzü soğuktur" derler. Ne kadar ölüme, ölüm hakikatına, ölüm sonrası hayata inansak da, imanımızın seviyesinden olsa gerek, Mevlânâ misali güle oynaya ölümü karşılayamıyoruz. Teorik planda "ölüm, oturma odasından yatak odasına geçmek gibidir" desek de, yakınlarımızın ölüm haberiyle derinden derine sarsılıyor. Dünya ile ukba arasında incecik bir perde var; o perde bir gün mutlaka ukba tarafına bizi savuracak diye söylesek de; o gerçeğe yüzleşince kalbimizin hüznüne mani olamıyoruz. Âlem-i şehadet, âlem-i berzah, haşr ü neşr, mizan, sırat, cennet, cehennem bir vahidin değişik yüzlerinden ibaret diye vaaz u nasihatlar etsek de; ölümün o soğuk yüzü kapımıza dayanınca gözyaşlarımıza hakim olamıyoruz. Hatta hayatın işkence, ölümün rahmet olduğunu adeta haykıran vakalarda bile, ölüm aynı şekilde sesleniyor bizim ruhumuza, kalbimize ve gönlümüze.

İşte, tam bu noktada gurbette alınan ölüm haberi; başta ifadeye çalıştığım gurbeti kelimenin hakiki anlamıyla gurbete çeviriyor. Yakınınızın manevi varlığına, ruhuna, hatırasına karşı devam eden ve edecek olan vazifelerinize rağmen, aranızda giren mesafelerden dolayı onun cansız bedenine karşı son vazifenizi yapamamanız, cenaze namazı kılamayıp, mezara gidemeyişiniz, eş, dost, akraba ve arkadaş çevresi ile birlikte fiziken bulunamayışınız, klasik gurbet anlayışının deryalarına salıyor sizi ve "Yüz" diyor "bu derin sularda, yüzebilirsen."

Demek istiyorum ki; gurbette kurbeti yakalayanlar için ölüm, belki yolda bulunmuş bir inci. Onlar için gurbet yok çünkü. Ama kurbeti yakalama yolunda olanlara gelen, yakınlarına yönelik ölüm haberleri için aynı şeyleri söylemek oldukça zor.

Bütün bunlarla beraber nankörlük etmemek lazım. Yüzlerce teselli unsurumuz var elimizde. Her şeyden önce inancımız var. Hocaefendi'nin daha geçenlerde söylediği "Toprağın altına girdikten sonra ehl-i iman için mesafe mefhumu yoktur." tesbitleri ile mesafelerin ortadan kalktığı kalbi-ruhi birlikteliğimiz ve yakınlığımız var. Şu yazıyı kaleme alma esnasında bile, onlarca defa çalan telefon sesleri ile sunulan ta'ziyeler, teselliler, tesliyeler ve dualar var.

O halde bu kadar nimetler içinde bize düşen; gurbeti kurbet yapmaya çalışmak, ortadan kalkan mesafeleri değerlendirerek ahirete irtihal edenlerimize yapacağımız dualarla destek olmaktır. Efendimiz (sas)'in

"Ölülerinizi hayırla yâd edin ve kötülüklerini anmayın." emrinden hareketle, ölülerimizi hayırla anmak ve onların defter-i hasenatlarının açık kalmasını sağlayacak amellere, dualara devam etmektir.

Şahsen veya teknolojinin tüm imkânlarını kullanarak baş sağlığı dileyen herkese teşekkürler.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Boşama ve keyfîlik

Ahmet Kurucan 2009.03.19

İnsanlık tarihinin en ciddi müessesesi ailedir. Muhkem bir kaziye olarak söylenen bu gerçek insanları, toplumları birbirlerinden ayırt eden din, dil, ırk vb. her türlü unsurdan bağımsız olarak ilk insandan beri değişmemiştir ve değişmeyecektir.

İslam bir din olarak genel değerleri, hukuki olarak da usûl ve fûruu ile aileyi emsali İlahi dinler ve emsali olmayan gayr-i İlahi inançlardan çok farklı bir yere oturtmuştur. Boşanma ile alakalı teorik temeller ve içtihadî hükümler bu çerçevede oldukça önemli bir yere sahiptir.

Fakat ne kadar acıdır ki günümüzde İslam'da boşanma dendiği zaman çoklarının aklına gelen ilk şey keyfiliktir. Bu zihniyete göre "aile kurumunun kaderi, boşama hakkı elinde olan kocanın iki dudağı arasındadır. Öyle ki şaka olarak ya da sarhoş iken, zorlama karşısındaki ağızdan çıkan "boş ol" sözleriyle bile boşanma gerçekleşmektedir!"

Burada bir problemin gözümüze çarpması lazım, çünkü aile ile alakalı ayet, hadis ve bunlardan muktebes hükümlerde sorumluluk ve ciddiyet, bunları algılayış ve uygulamada sorumsuzluk ve ciddiyetsizlik söz konusu. O zaman birilerinin, bir yerlerde yanlış yaptığı muhakkak. Amacımız bu yazı silsilesinde o yanlışla işaret etmek.

Bir; hukukî sorumluluk doğurmayan akitler üzerinde durmuştuk daha önce yayınlanan bazı yazılarımızda. İmam nikahı örneğini vermiş ve boşamadan da bir cümle ile bahsetmiştik. Boşama ve boşanma meselesine de aynı perspektiften yaklaşılmalıdır. Bunun detayı için o yazılarımıza bakılabilir. İki; her meselede olduğu gibi İslam'ı genel-geçer değerleri, bedene, ruha ve akla hitap eden hükümleri, problem olan, çözüm bekleyen spesifik alanlardaki içtihadî yaklaşımları ile bir bütün olarak ele almak lazım. Dini doğru anlamamanın yegane yolu budur. Boşa(n)ma ahkamı bundan müstağni değildir. Çünkü bu çerçevenin dışına çıkan parçacı yaklaşımlar, değil üzerinde durduğumuz boşama/boşanmayı, hiçbir sorunu çözmez; aksine sorun üretir.

Buna göre, İslam'da boşama hakkı erkeğe verilmiştir. Ama bu demek değildir ki kadının boşanma hakkı yoktur. Hukuk diliyle ifade edeyim, erkeğin sebepsiz, şartsız, manisiz yani hiçbir kaide ve kural tanımadan yaptığı boşamalar geçerlidir. Hayır, böyle bir şeyi hiç kimse söyleyemez. Ayet, hadis ve fikhî ahkam orada dururken bunu hiç kimse İslam'a mal edemez ve ona yamayamaz. Boşanma hakkı neden erkeğe verildi sorusu başlı başına ele alınması ve yukarıda bir-iki cümle ile bahsettiğimiz sistemin bütüncüllüğü içinde değerlendirilmesi gereken ayrı bir mevzudur.

Boşama usulünde prensiplere gelince; -ki bu yazımızın konusudur- Kur'an'da yer alan genel ilkeler açısından bakıldığında, boşamanın belli bir prosedüre tabi olduğu muhakkaktır. Prosedürdeki sıralamaya muhalefet etme, Kur'anî ilkeleri çiğneme demektir. Çiğnenen bu ilkelere rağmen gerçekleştirilen boşamanın hukukî sonuç doğurup-doğurmayacağı ayrı mesele, ama bunun inanç ve ahlak açısından kadınıyla-erkeğiyle Müslüman'a yakışmadığı tartışma götürmez.

İslam'a göre boşamanın meşru gerekçeleri vardır. Kocalık/karılık vazifesini yapmama veya yapamamadan, zina ithamına kadar birçok şey sıralanabilir. Fakat bizim yaklaşım noktamız yine bu meşru sebepler içinde yerini alan geçimsizlik; Kur'an'ın tabiriyle nüşûz olacak. Geçimsizlik erkek ve kadın tek taraflı olabileceği gibi çift taraflı da olabilir. Her iki duruma göre boşama ile sonlanacak yola girildiğinde uğranacak duraklar vardır.

Toplumumuzda kanayan bir yara olan bu önemli hususa haftaya devam edelim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kur'an'a göre boşa/n/ma prosedürü

Ahmet Kurucan 2009.03.26

Geçimsizlikten kaynaklanan boşa/n/malarda Kur'ânî perspektiften uğranması zorunlu olan durakları anlatıyorduk. Buna geçmeden önce bir hususu özellikle belirtme ihtiyacı duyuyorum; aşağıda okuyacağınız şeyler Kur'an'ın boşama prosedürü ile alakalı ortaya koyduğu, Hz. Peygamber'in (sas) fiilî ve kavli uygulama ve beyanları ile tarihte kendine yer bulan ilkelerdir.

Hamza Aktan Hoca'nın tesbitleri içinde geçimsizlik durumunda Kur'an'ın eşlere çizdiği yol haritası şu şekildedir. Sırasıyla;

1- Karşılıklı sabır ve tahammül. "Onlarla hoşça, güzelce geçinin! Şayet onlardan hoşlanmayacak olursanız, olabilir ki bir şey sizin hoşunuza gitmez de Allah onda birçok hayır takdir etmiş bulunur." (4/19)

2- Eşlerin birbirlerini uyarması. Geçimsizliğin kimden kaynaklandığına göre değişik şekiller alan bu uyarma safhasında, konuşma, nasihat etme, bir müddet ayrı kalma vb. eşin kişilik ve karakterine, örf ve âdete göre değişik uygulamalar olabilir. (4/5; 4/128)

3- Kadın ve erkek tarafından akrabaların devreye girmesi. (4/35)

4- Bu safhaların hiçbirinden netice alınamaması durumunda boşama ve boşanma.

Sıra boşa/n/maya gelince takip edilecek metot söz konusu olunca;

Bir; "Eşlerinizi boşayacağınız vakit onların iddetlerini dikkate alarak boşayın ve iddeti dikkatle sayın!" (65/1) ayetinden hareketle boşamanın belli bir süre içinde olma zorunluluğu. Ayette dikkate alınması istenen iddet, Efendimiz'in (sas) kavli beyanıyla içinde eşlerin iradi olarak cinsel ilişkiye girmedikleri temizlik dönemidir. Aybaşı halinde eşini boşayan İ. Ömer'e "karına geri dön" emri ve boşamayı geçersiz sayması, bunu çok net bir şekilde göstermektedir.

İki; aynı anda birden fazla boşama hakkının kullanılmaması. Efendimiz'in (sas) beyanları içinde kocanın boşama hakkını bu şekilde kullanması doğru değildir. Üç boşama hakkını aynı anda kullanan sahabe; "Ben henüz sizin içinizde yaşarken, Allah'ın kitabıyla oynuyor musunuz?" çıkışı bunun göstergesidir.

Üç; iki şahit bulundurulması. "Bekleme sürelerinin (üç âdet süresinin) sonuna yaklaştıkları zaman, onları ya güzelce evinizde alıkoyun, evliliği devam ettirin, yahut güzellikle ayrılın ve bu boşanmaya sizden iki âdil kimseyi şahit tutun ve şahitliği de Allah için dürüst yapın!" (65/2-3)

Gazete makalesi çerçevesinde bunların hepsini başka ayet, hadis, erken dönem uygulamaları ile temellendirmemiz, farklı fukaha içtihadlarını mukayeseli olarak anlatmamız imkânsız. Ama anlattığımız

kadarıyla dahi olsa sizin de gördüğünüz gibi Kur'anî ilkelerden çıkan mana boşa/n/mada keyfilikğin yeri olmadığı gerçeğidir. Çok açık ve net, "İslam'da kadının kaderi, kocasının iki dudağı arasındadır." demek Kur'an'a yapılmış bir iftiradan ibarettir.

İki haftadır ele aldığımız boşamada takip edilecek sıralama Allah'ın inananlara talimatıdır. Bunların bir talimat olduğunu da bizzat Allah kendi beyanıyla bizlere intikal ettirmektedir; "İşte sizden Allah'a ve âhirete iman edenlere verilen talimat, yapılan tavsiye budur. Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona sıkıntıdan çıkış kapıları açar. Onu hiç ummadığı yerlerden rızıklandırır. Allah'a dayanıp güvenene Allah kâfidir. Allah, buyruğunu elbette yerine getirir. Gerçekten Allah her şey için bir ölçü, her iş için bir vâde belirlemiştir. (65/2-3)

Pekala bu sıralamaya uymayanlar kendilerine tanınmış hakkı kötüye kullanmış sayılırlar mı? "Hakkın kötüye kullanımı cezaî müeyyideye tabidir" hukuk kuralından hareketle, bunlara ceza verilebilir mi? Bu soruya fukahânın verdiği cevap "evet"tir. İsterseniz bunu da bir başka yazıda ele alalım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Boşamada yetki düzenlemesi

Ahmet Kurucan 2009.04.02

Boşa/n/manın Kur'anî ve ahlakî temellerini işaret eden iki yazımız olmuştu. Fikhî yorumlara girmeden takip edilmesi gerekli prosedürü anlattığımız o yazılarda, hakkın kötüye kullanımının cezaî müeyyideye konu olabileceğini ve bunu bir başka yazıda ele alabileceğimizi söylemiştik.

İslam boşama hakkını erkeğe verir; ama bu hak sınırsız değildir. Sınırsızlık cahiliye döneminin tatbikatıdır, İslam ona sınırlama getirmiştir. Meşru boşanma sebepleri tahakkuk etmeden bu hak kullanılamaz. Kadının da bu sebepler ortada olduğu halde erkeğin boşamama inadı ve direnci karşısında karşılıklı anlaşma veya yetkili mercilere müracaatla boşanma hakkı vardır. Erkeğin bahsettiğimiz bütüncüllük içinde anlaşılabilir bu hakkını hakem heyetine veya devletin yetkili kıldığı adalet mercilerine devretmesi, en azından onların gözetimi ve şahitliği altında hakkını kullanması her zaman için başvurulabilecek yöntemlerdir. Nitekim yapılan içtihadî düzenlemeler ve çıkartılan kanunlarla her ikisinin de tarihte uygulama alanı bulduğu bilinen bir gerçektir. Yanlış anlaşılmasın, erkeğin elinden boşama hakkının alınması değil, ama bu hakkın meşru bir çerçevede kullanılması için yapılmıştır bu. Burada yetkili merciler boşama sebeplerinin olup olmadığını kontrol etmiş, duruma göre barıştırmaya veya lüzumsuz direktmeler ve aile hukukunun zayi olması karşısında da boşamaya giden yolları açmışlardır.

Böyle bir şeye devletin hakkı var mı? El cevap; var. Çünkü hakkın kötüye kullanılması tüm hukuk sistemlerine göre haktan mahrumiyeti beraberinde getirir. İster ferdî isterse toplumun geneline yayılma istidadı göstermiş veya yayılmış ve neticesi itibarıyla zararı bütün toplumu ihata eden böylesi bir uygulamaya devletin duyarsız kalması düşünülemez. Fert, aile, toplumun sağlık ve huzurunu sağlamak ve korumak devletin başlıca vazifesi değil, varoluş gerekçesidir. Tam aksi istikamette bir örnek olacak ama devletin hakkı olduğunu ifade sadedinde önemli bir misaldir; Hz. Ömer devlet başkanı sıfatıyla Efendimiz'in (sas) uygulamalarından farklı olarak üç boşama hakkının aynı anda kullanılmasını olduğu gibi kabullenmiştir. Çünkü erkekler kadınlarına karşı bunu bir koz olarak kullanmaya başlamış, keyfilik hakim olmuş, haklar zayi olmaya başlamış ve Hz. Ömer de 'Siz bu hükümlerle alay mı ediyorsunuz?' deyip toplumun maslahatına bunu daha uygun gördüğü için Efendimiz dönemi tatbikatından farklı olarak manaya değil, lafzın esas alınması hükmünü vermiştir. Halbuki o da biliyor ki "hukuki işlemlerde itibar lafza değil mana'yadır; bir işten maksad neyse hüküm ona göredir."

Günümüze gelince; boşama yetkisinin kötüye kullanılması, boşama ile alakalı kulaktan dolma bilgilerle amel edilmesi, lafızlara takılıp kalıp mana ve muhtevadan uzaklaşılması, menfi sonuçlarının hem karı-koca ve çocuklar hem de toplumu bağlaması vb. sebeplere binaen boşama yetkisi meselesinin düzenleme altına alınması şarttır. Çok net, keyfiliğin ve cahilliğin yol açtığı menfi sonuçlardan hareketle yetkiyi kullanma adına düzenleme yapılmasına, gerekirse haktan mahrumiyete uzanan sınırlamalara gidilmesi gerektiğini ifade ediyorum.

Öyle boşama hadiseleri ile karşılaşıyorum ki Kur'anî prosedüre uyulmamış, fikhî ahkama riayet edilmemiş, sarhoş, öfkeli vb. durumlarda olduğu gibi ehliyet unsuru ortadan kalkmış ve soru; pişmanız, ne yapacağız? Rica ederim; evlilik müessesesine, aile kurumuna İslam kadar ciddiyetle yaklaşan, hak ve adalet anlayışı, karşılıklı hak ve hukukun korunması, Allah hakkı, kul hakkı, canlı-cansız eşyanın hakkı gibi alanlarda İslam'dan daha mükemmel bir başka sistem yeryüzünde var mıdır? Yoktur. O halde İslam dininin müntesiplerindeki bu ciddiyetsizlik ne?

Nasıl yapacağız bu yetki düzenlemesini? Her mümin Allah'a ve ahirete imanının yaptırım gücünü kullanarak önce kendi içinde yapacak bunu. Sonra hukukî boyut...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Manasını anlamadan Kur'an okumak

Ahmet Kurucan 2009.04.09

Şimdiye kadar farklı kalemler tarafından yüzlerce-binlerce defa cevaplandığını bildiğim bir soruyu ele alacağım; manasını anlamadığımız Kur'an'ı okuma.

Dikkat ederseniz cümleyi yarım bıraktım; çünkü soru cümlesini tamamlayan kelimeler soru sahibinin imanı, imanının seviyesi, sosyo-kültürel şartlara bağlı kazanmış olduğu karakteri, eğitim ve öğretim seviyesi, dünya görüşü ve ideolojisine göre değişiyor. Kimisi lüzumunu soruyor aklen ikna olmak istiyor, kimisi fazileti diyor kalben tatmin peşinde olduğunu ima ediyor, kimisi de gerekliliği veya gereksizliğinden dem vurarak bulunduğu yeri gösteriyor.

Öncelikle bunun İslam'ın Arap coğrafyası dışına açıldığı dönemden bu yana devam edegelen, değişik açılardan müzakere edilen tarihî bir mesele olduğunu söyleyerek söze başlayalım. İlk dönemlerde böyle bir problem yoktu; çünkü Kur'an'ın ilk muhatapları Araplardı veya etnik manada Arap kökenli olmasalar bile Arapçanın konuşulduğu bölgede yaşayan, Arapçayı bilen, günlük hayatta o dili kullanan kişilerdi. Dolayısıyla İlahi vahyi meal düzeyinde anlama gibi bir problemleri yoktu. Meal düzeyinde dedik; çünkü Kur'an'ın lafzının taşıdığı derinlikler, İlahi iradeyi evrensel planda yansıtan özellikleri elbette dilde ihtisas işleyen ayrı bir alandır. Nitekim bu husus usul-ü tefsir ve tefsir ilminin hem sebebi hem de sonucudur.

Sonuç itibarıyla, Arap olmayan ve Arapça dilini bilmeyen insanların, kavimlerin, milletlerin Müslüman olması bu meselenin başlangıç noktasını teşkil ediyor. Aslında buna problem de demek mümkündür. Çünkü dinin aslî kaynaklarının dilini bilmeme, ibadet hayatından hayatın her alanını kuşatan emir ve yasakları bizzat yaşama kaynakları veya yorumcuların beyanlarından anlayamama gerçekten bir problemdir. Çünkü tercüme Kur'an ve hadislerdeki verilen mesajlardaki mana ve ruhun tesirinin kırılmasına sebebiyet vermektedir. Nitekim bu yazıda ele aldığımız soru da bunun en net göstergelerinden biridir.

Bu genel hatırlatmadan sonra konuyu gazete makalesine sığacak mahiyette ele alacak olursak; Kur'an tefsir usulünde yer alan tarife göre "tilavetiyle taabbüd olunan İlahi bir kitaptır". Bu cümlemin manası açık; "okunması

ibadet olan, okunmasıyla ibadet edilen Allah kelimidir" Kur'an. Bu yönüyle sair ilâhi kitaplardan da ayrılır. Bu tariftan anladığımıza göre okunan ilâhi beyanın mana ve muhtevasının anlaşılması öncelikli bir şart değildir. Neden? İki sebepten dolayı. Bu sebeplerin biri Kur'an'a, ikincisi insana bakıyor. Kur'an'a bakan veçhesiyle; Kur'an beşeri bir kelim, insan mahsulü bir beyan değildir. Dolayısıyla Kur'an'ın var oluş gayesini "efradını cami, ağyarını mani" bir şekilde anlamak, kavramak, anlatmak beşer aklının idrak sınırlarını aşar. Çünkü bu, ilâhi iradenin her şeyine vâkıf olmayı gerektirir ki beşer için tek kelime ile muhaldir.

İnsana bakan veçhesi ise; insan sadece akıldan ibaret bir varlık değildir. İnsan aklı, ruhu, bedeni, hissi, latifeleri ile bir bütündür. Bunların her birinin varlıklarını devam ettirmesi farklı şekillerle mümkündür. Mesela beden maddi manada yeme-içme ile hayatını devam ettirirken, ruhun bundan latifelerin bundan hissesi dolaylıdır. Kur'an tilavetinin insan ruhunda, hissiyatında ve latifelerinde uyarmış olduğu etkiyi, yeme-içmenin uyarmadığı ve uyarmayacağı muhakkaktır. İsterseniz sözün geldiği bu aşamada merhum Mustafa İsmail benzeri güzel sesli bir hafızın, Davudi bir eda ile usulüne, makamına, mana ve muhtevasına uygun bir şekilde yaptığı Kur'an tilavetinin manasını anlamasanız dahi sizde hasıl ettiği etkiyi düşünün. İnaniyorum ki bana hak vereceksiniz. Nitekim böylesi bir Kur'an ziyafetine muhatap olan gayrimüslimlerin farklı ölçülerde etkilenmeleri bunu göstermektedir.

Haftaya ayet ve hadislerden yapacağımız iktibaslarla meselenin farklı boyutlarını izaha çalışalım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kur'an okumak ve mânânın anlaşılması

Ahmet Kurucan 2009.04.16

Manasını bilmeden okunan Kur'an konusu üzerinde duruyorduk. Her şeyden önce Kur'an okumak "Sana vahyedilen kitabı oku." (29/45) ve "...

Bana Kur'an okumam da emredildi." (27/92) ayetlerinin emri ile Hz. Peygamber'in (sas) hayatı boyunca tatbik edegeldiği bir ibadettir. İbadetlerin dâisi ise Allah ve Rasulü'nün emridir. Bir diğer ifadeyle İslam'da ibadetler Allah ve Rasulü tarafından emredildiği için yapılır, yoksa beşer mantığı böyle bir ibadetin yapılmasını gerekli gördüğü için değil. Bu cümlede kastedilen mana çok açık: İbadet olarak kullara takdim edilen amelin illeti, sebebi, hikmeti; bunların akıl, mantık ve muhakeme tarafından tam anlamıyla kavranması veya kavranamaması, o ibadeti yapma veya yapmamada hakiki rol oynayamaz. Aksi bir kabul, Allah ve Rasulü'nün emrinin beşer tarafından sorgulanması manasına gelir ki; bunun imanla, kullukla uzaktan-yakından alakası yoktur.

Kur'an okuma özelinde bu düşünceyi açacak olursak; Efendimiz'in (sas) Kur'an okumayı bir ibadet olarak bizzat kendisinin yapmasının ötesinde, onu ümmetinin yapmasına yönelik emirleri vardır. Dikkat ederseniz, teşvik demiyorum; çünkü söz konusu olan ibadettir ve Allah katında neyin, hangi normun, hangi form içinde Rab tarafından ibadet olarak kabul edileceğini bizlere bildiren bizzat Efendimiz'dir (sas). Zira Allah'ı en iyi bilen O'dur. Nasıl olmasın ki; O (sas), Allah'ın elçisidir. O'nun muradını en iyi bilen, emir ve yasaklarını insanlara ileten aracıdır.

Bunun sağladığı fayda, en azından ibadette tevhidin yakalanmasıdır. Bu tevhid vasıtasıyla ilk günden bugüne farklı dil, ırk, mezhep, cins içindeki Müslümanların kalbden başlayıp mekân mimarisine uzanan çok geniş bir alanda ittifak ve ittihadını netice vermiştir. Efendimiz'in beyanıyla yeryüzü adeta Müslümanlara mescid olmuştur. Bunun bir an için aksini düşünsek karşımıza çıkan manzara şudur: Müslümanlar Allah'a ibadet etme lüzumuna kâil olsalar bile, Efendimiz'in kavli ve fiili tatbikatı ile gösterdiği bu tevhid olmasaydı, yeryüzünde

yaşayan Müslüman adedince ibadet formu ortaya çıkardı. Kaldı ki bu, sadece bizim için değil, sair din mensupları için de aynıyla geçerlidir.

Hadislere gelince; Kur'an okuma, gerekliliği, fazileti konularında hadis kitaplarımızda yer alan yüzlerce hadisten birkaç tanesini art arda sıralayayım. Umarım yeterince bir fikir verecektir. "Kur'an'ı öğrenin ve okuyun." (Tirmizi, Fedaili'l Kur'an, 2), "Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretenidir." (Tirmizi, Fedaili'l Kur'an, 15), "... İki kişiye gıpta edilir. Birincisi Allah'ın kendisine Kur'an öğrenme imkânı verdiği kişidir. Bu kişi, gece gündüz Kur'an okur ve hükümleriyle amel eder." (Müslim, Salatü'l Müsafirin, 266), "Kur'an'ı güzel ve zahmetsiz şekilde okuyan kişi, şerefli ve sadık yazıcı meleklerle beraberdir. Kur'an'ı heceleye heceleye güçlükle okuyan kişiye ise iki sevap verilir." (Tirmizi, Fedaili'l Kur'an, 13), "Kur'an'ı sesli okuyan açıktan sadaka veren, sessiz okuyan da gizli sadaka veren kişi gibidir." (Tirmizi, Fedaili'l Kur'an, 20) "Kur'an'ı okuyunuz, çünkü Kur'an kıyamet gününde kendisini okuyana şefaet edecektir." (Müslim, Musafirin, 252), "Kim Allah'ın kitabından bir harf okursa ona bir hasene vardır. Haseneye ise on misli sevap verilir. Ben 'elif-lâm-mim bir harftir demiyorum, elif ayrı bir harf, lâm ayrı, mim ayrı bir harftir." (Tirmizi, Fedaili'l Kur'an, 16)

Fakat bütün bunlar demek değildir ki; okunan Kur'an'ın manasını anlamayalım, anlamak için gayret sarf etmeyelim; Arapça öğrenmeyelim, meal ve tefsir okumayalım. Hayır, böyle bir şey diyen yok ve olamaz da. Bizzat Kur'an "Yemin olsun: Biz, ders alınsın diye Kur'an'ın öğrenilmesini kolaylaştırdık. Haydi, var mı düşünen ve ibret alan?" (54/40), "Kur'an'ı tertil ile, düşünerek oku." 73/4 derken kim bunun aksini söyleyebilir ki?

Haftaya "Manası anlaşılmadan okunan Kur'an'ın ne faydası ne de lüzumu vardır. Siz bilmediğiniz dilde bir kitap okuyarak vakit kaybeder misiniz?" söylemlerinin çok da masum söylemler olmadığı hususundaki düşüncelerimizi arz ederek, noktayı koyacağız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kur'an ve mana müzakerelerinin masumiyeti

Ahmet Kurucan 2009.04.23

Geçen iki hafta manasını anlamadan okunan Kur'an meselesini sadece ibadet perspektifinden değerlendirmiş ve bu hafta yazıyı bağlayacağımızı söylemiştik. Farklı düşünenlere saygım olmakla beraber "manası anlaşılmadan okunan Kur'an'ın sevabı yok" cümlesi ile özetlenebilecek düşüncelerin çok masum olduğuna inanmıyorum.

Bu yaklaşımın insanın kutsalla olan ilişkisini koparan sekülerleşme, modernleşme, Batılılaşma sürecine destek veren veya şuurluca kullanılan argümanlardan biri olduğunu düşünüyorum.

Çok keskin ve net bir ifade oldu belki ama gözlemlerime dayanan düşüncelerimi dile getiriyorum bu cümlelerle. Şöyle ki; dün bir kenara, bugünü konuşacak olursak, öncelikle mevcut yapıya bakalım. 2008 yılı rakamlarına göre 6,694 milyarlık dünya nüfusunun 1,627 milyarı Müslüman. Toplamda dünya nüfusunun % 24'üne tekabül eden bu rakamın sadece % 20'si Arap ülkelerinde yaşıyor. Her bir Arap'ın Kur'an'ı anlayacak ölçüde ana dillerine vâkıf olduğunu kabullensek, karşımıza çıkan sonuç şudur; demek bugün Allah'ın kelamını ana dili olması hasebiyle anlayabilen kişi sayısı 327 milyon 400 bin kişidir. Kaldı ki bu oranlar tarihin hemen hemen her döneminde bu seviyede kalmıştır.

Şimdi siz böylesi bir yapı içinde "manası anlaşılmayan Kur'an okumanın ne lüzumu ne de sevabı var?" dediğiniz anda alternatifini sunmanız gerekir ki bunun iki alternatifi vardır. Bir; herkesin Kur'an'ı anlayabilecek ölçüde Arapça öğrenmesi. Bunun muhali talep manasını taşıdığını söylemeye gerek yok sanırım. İkincisi; Kur'an'ın asli,

orijinal halini bırakıp tercüme, meal ve tefsire yönelme. Bu ise geleneksel Kur'an algısında, kutsal kitap-kul ilişkisinde ciddi bir kırılma demektir.

Neden kırılma? Çünkü ortaya atılan bu düşünce sadece Kur'an'ı ibadet kastıyla okumama ile sınırlı kalmamaktadır ve kalmaması da gayet doğaldır. Çünkü kapı bir defa kırılmıştır ve bunun tetikleyici rolü ile başka konular devreye girmektedir. En basitinden kadın-erkek inananların sosyalleşme ihtiyacını bir ölçüde gideren haftalık bir araya gelip Kur'an okumalar, her cuma akşamı veya ölüm yıldönümlerinden ahirete irtihal etmiş yakın-uzak akrabalar için Kur'an okumalar, hatim yapmalar, kabir ziyaretleri ve yine bu ziyaretlerde okunan Kur'an'lar, bu yaklaşımla manasını yitirmektedir. Ne Fatiha'ların, ne Yasin'lerin, ne Amme cüzlerinin manası vardır! Çünkü manası anlaşılmamaktadır. Tercüme veya mealler de aslı Kur'an'ın yerini tutmamaktadır. O halde!

İşte bize masum bir düşünce değil, sekülerleşme sürecinde insanın kutsalla ilişkisini kopartıyor dedirten manzara budur. Ve maalesef bugün İslam dünyasının çeşitli yerlerinde az veya çok meseleyi böyle algılayan bir kesim vardır. Geçen iki yazıda da ısrarla ifade ettiğim gibi, bu yaklaşım "Kur'an'ın manası anlaşılsın" demek değildir. Kur'an elbette bütün insanlığa dünyevî ve uhrevî hayatlarında rehber olsun diye gönderilmiş kitabın adıdır. Sevdiğim bir tabirle "Allah'ın tarihe müdahalesinin adıdır Kur'an." Bu ise onun manasının anlaşılmaması ile mümkündür. Fakat bu, Kur'an'ın ibadet olarak orijinal haliyle okunmasına mani değildir ve olmamalıdır. O bizi hayata bağlayan, Rabb'imizle irtibatımızı temin eden en büyük, en önemli ve yeri başka hiçbir şeyle doldurulamayacak olan ürvetü'l-vüskadır. Alternatifini oluşturmada, geride bırakacağı boşluğu ne ile dolduracağına karar vermeden, onun fert ve toplum hayatında meydana getireceği yaranın nasıl tamir edileceğini düşünmeyen devrimci zihniyetin bunları anlaması zor olabilir. Zaten ibadet dilinin değişmesi gerektiği de bu yaklaşımın bir uzantısı değil midir?

Gördüğünüz gibi herkesin kabullendiği "Kur'an'ın manası anlaşılmalıdır" ile başlayan masum söylemler "manası anlaşılmayan Kur'an okunmamalıdır; ibadet dili Türkçe olmalıdır" noktasına kadar uzandı. Üç haftadır ifadeye çalıştığımız da işte bu. a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Son söz ve fıkıh

Ahmet Kurucan 2009.04.30

Köşemize ulaşan sorular ve soru sahiplerinin beklentilerinden hareketle bir konuya işaret etmek istiyorum bu yazıda. Gerek soruların ifade edilmesinde kullanılan üslup, gerekse bazılarında çok açık ve net bir şekilde dile getirilen, bazılarında ise satır aralarından okuduğunuz beklentilerden anlaşılan o ki "kaleme alınan problemlerin nihai, kesin ve net çözümü fıkıhta var. Bu manada fıkıh, mutlak ve her türlü problemin yegane çözüm kaynağı."

En son söylenecek sözü isterseniz hemen söyleyelim; bu yaklaşım neresinden bakarsanız bakın tek kelime ile yanlış. Neden? Çünkü hayat bir bütündür. En kâmil manada din yani İslam bu bütünü kucaklayan emirler, yasaklar, tavsiyeler mecmuundan ibaret olsa da, her meselede nihai kararı söyleyen bir olgu değildir.

Daha önceki bazı yazılarımızda da açıkça ifade ettiğimiz üzere, insan aklının yol bulmakta zorlanacağı taabbudi meselelerde son karar Allah ve Rasülü'ne ait. Buna amenna. Zaten inanan hiçbir insanın buna itiraz etmesi mümkün değil. Ama dinde sadece genel ilkelerin verildiği o kadar çok saha var ki, işte buralarda nihai çözüm bu genel ilkelerden hareketle ehliyet sahibi insanlara aittir.

İktisadî ve ticarî meselelerde sunacağımız basit bir misalle açalım bu hususu; bugün tarım toplumu şartlarında yaşamıyoruz. Sanayi ya da sanayi ötesi bilgi ve teknoloji çağındayız. Bugün bizim gündemimize giren nice meseleler var ki bunlar ne Efendimiz ne de sonrasındaki dönemlerde yaşayan ulemanın dilinden bire bir cevaplarını bulmuş değil. Dünyayı bir pazar olarak kabullenen borsayı ele alalım mesela. Dünya borsalarına açılmış bu şirketlerden hisse alıp-almana veya dünya ile entegrasyon içinde şirketini borsaya açma zorunluluğunu hisseden Müslümanları düşünün. Kazancının helal olmasını isteyen bu Müslüman ne yapacak? Cevap net; tabii ki günümüz alimine müracaat edecek.

Şimdi benim başta ifade ettiğim noktaya geldik; içtihad ehliyetine sahip olsa da günümüzde hiçbir İslam alimi bu ve benzeri meselelerde tek başına karar veremez. Çünkü öylesine girift bir mesele ki bu, nihai cevap konuyu bütün yönleri ile ihata eden uzman görüşlerine müracaatı gerektirir. Fert ve toplum psikolojisinden sosyolojisine, ekonomisinden ulusal ve uluslararası siyasete, sistemin teorisyeni olan akademisyenlerden bizzat sistemin içinde yaşayanlara kadar çok geniş bir uzman heyeti olmalı bu. Bir başka dille kolektif içtihad denilen vakıa.

Aynı hususu, organ naklinden hücre ve doku nakline, tüp bebekten kök hücre çalışmalarına kadar uzanan bir sürü örneği baz alarak tıp dünyasından verebiliriz.

Sanırım ne demek istediğimiz anlaşıldı. Bize ulaşan, diğer boyutları bir kenara dinî boyutu dahi beni aşan ve üstelik "hemen, şimdi, acilen" kaydıyla cevap bekleyen sorulara "hemen, şimdi, acilen" cevap veremiyoruz. Sebabi işte bu.

Yalnız bu manzara bizi ümitsizliğe sevk etmemeli. Şunu unutmamalı, bu durum, İslam'ın yetersizliğinden değil, bizim yetersizliğimizden, çağımızı iyi okuyamamadan, iktisadî, siyasî, hukukî, kültürel, tıbbî gelişmeleri zamanında takip edememizden kaynaklanıyor. Ve Allah'a hamd olsun; bizim bir cümle ile ifade etmeye çalıştığımız ve geriye doğru bakınca başlangıcı asırlar öncesine dayanan bu problem, bir problem olarak kabullenilmiştir bugün. İslam dünyasının birçok yerinde gerek üniversiteler, gerek sivil inisiyatiflerin kurdukları uzmanlardan oluşan heyetler tehiri telafi edercesine hızla çalışmalarına devam ediyorlar.

a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Fıkıh beşerî mi ilahî mi?

Ahmet Kurucan 2009.05.07

Yaklaşık bir yıl önce üst üste iki hafta yayınlanan bir yazımızda İslam hukuku ile fıkıh kavramları üzerinde durmuştuk. O yazılarda her iki kavramın tarifini, muhtevaları ve tarihi gelişimlerinden hareketle ifadeye çalışmış, fıkıhın beşerî mi yoksa ilahî mi olduğu konusuna dolaylı da olsa göndermelerde bulunarak mevzuya açıklık kazandırmıştık.

Sözü edilen istikamette sorulan sorular, mevzuyu müstakil olarak yeniden ele almaya bizi zorladı.

Fıkıh, sözlükte, bir şeyi derinlemesine anlamak, idrak etmek; ıstılahta ise kişinin kendi leh ve aleyhine olan şer'i ve ameli hükümleri delilleri ile birlikte bilmek demektir. Bu hükümler, Allah-kul münasebetini kapsayan ibadetler başta, muamelattan ceza ve savaş hukukuna kadar, hayatın bütün alanlarını içine alır.

Kavramın tarihçesi ile alakalı şu hususun mutlaka bilinmesi lazım; başlangıçta tefsir, hadis, kelam, tasavvuf vb. ilim dalları bugünkü şekliyle birbirinden ayrılmış değildi. Bu sahalarda yapılagelen Kur'an ve sünnetten anlama

çabalarının bütünü 'fıkıh' veya 'ilim' şeklinde adlandırılıyordu. Daha sonra bu sahalar bir anlamda istiklaliyet kazanınca, fıkıh, sadece şer'î delillerden elde edilen amelî hükümlere hasr edildi. Bugün fıkıh dediğimiz zaman anlaşılan şey budur ve fıkıh kitaplarının münderecatı bunu göstermektedir.

Dikkat ederseniz, yukarıdaki cümlelerde 'anlama çabası', 'şer'î delillerden elde edilen' sözleri, aslında fıkıhın beşerî mi ilahî mi olduğu konusunda nihaî cevabı veriyor. Buna göre fıkıh ne bütünüyle beşerîdir, ne de ilahî. Dayanmış olduğu ilahî asıllar, Kur'an ve sünnet gibi vahy merkezli deliller onun ilahî yanını oluştururken, insan aklının anlama çabası sonucu ortaya koyduğu içtihatları itibarıyla da beşerîdir.

Bu kadar açık ve net olan gerçeğe rağmen bazılarının ısrarla "fıkıh ilahidir" demesi ve bunlara karşı birilerinin de "hayır, beşerîdir" tartışmalarına girmesi, ifrat ve tefrite verilebilecek güzel bir örnektir. Bu yaklaşımların birinden taassup ürer, diğerinden ibahilik. Biri insan aklının ürününe ebedilik ve evrensellik kılıfı giydirebilir, diğeri 15 asra damgasını vuran geleneğimizi hafife alır. Biri fıkıhı, "ed-din" olan İslam ile aynı kefeye koyar, diğeri fasılları reddedeyim derken asıllara da dokunur ve binanın sarsılmasına sebebiyet verir.

Nitekim yakın tarihimiz yukarıda üç cümlelik mukayese ile özetlemeye çalıştığımız gerçekleri bizatihi gösterdi. Bir tarafta TV ekranları ve magazin basın, diğeri tarafta korumacı duygusunun heyecanı ile piyasaya sürülen yayınlarda bunu gördük ve görmeye devam ediyoruz.

Konu özelinde yapılan usulsüz, üslupsuz, metotsuz tartışmaların bizi bir yere götüreceğini zannetmiyorum. Aksine bu tür tartışmaların hem dine hem de üzerinde tartışılan fıkıhın daha iyi anlaşılması, öğrenilmesi ve yaşanmasına zarar vereceğini düşünüyorum. Şunu unutmayalım, bizim halkımızın belki baştan bu yana fıkıh eksenine üzerine oturttuğu bir din algısı vardır. Tasavvuf, kelam, hadis, tefsir fıkıh kadar halkımızın gündeminde yer almadığı kimsenin inkâr edemeyeceği bir hakikattir. O halde bu hakikatin incitilmemesine özen gösterilmelidir.

Unutmayalım; her taş yerinde ağırdır. Taş yerinden oynadığında, o taşın üzerine müesses kılınan binanın sarsılmaması düşünülemez. Dünya ve ukba hayatımızı şekillendiren kavramları yerli yerinde kullanmak, mahiyet-i asliyelerine uygun değer vermek, hem bugünümüzü daha iyi yaşamak hem de geleceğimizi daha iyi, daha güzel şekillendirmemiz için çok dikkatli olmamız gereken alanların başında gelir.

Din ile diyanet, İslam ile İslamiyet kavramları üzerinde yeniden düşünmeye ne dersiniz?
a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslam hukukunda hak kavramı

Ahmet Kurucan 2009.05.14

Çok uzun zamandır üzerinde durmak istediğim bir konuydu. Pratik hayatın içinde hemen her gün ve hemen herkesin onlarca defa karşılaştığı bir husus bu; telif hakkı. Telif hakkı üst başlık olarak benim koyduğum bir isimlendirme. Aslında sorulardan hareketle gidilecek olursa, çok farklı alanlarda çok farklı sorular ve çok farklı boyutları var meselenin.

Dolayısıyla bunların her biri adına ayrı ayrı makaleler kaleme almak gerekir. Böyle yapmak yerine ben meseleyi "telif hakkı" üst başlığı altında toplayıp, İslam hukuku özelinde genel bilgiler sunacağım. Öyle zannediyorum ki bu genel bilgileri okurken "izinsiz CD kopyalamak; bilgisayar programını kaçak olarak kullanmak; korsan kitap

basamak caiz mi?" türünden birçok soru cevabını kendiliğinden bulmuş olacak. Cevabı bulunamayan sorulara veya önemine binaen özellikle vurgulanması gerekenlere de birkaç cümle ile değinmeye çalışacağım.

Hak kavramından başlayalım; modern hukuk teorilerinde hak, irade, menfaat vb. esasların merkeze alındığı teorilerle tanımlanır. Mesela irade teorisine göre, bir iradenin başka bir irade üzerindeki yetkisidir hak. Menfaat teorisine göre hakkın özünü menfaat oluşturur. Bu menfaati belirleyen de koruyan da hukuktur. Daha başka teorileri de sıralayabiliriz. Bir fikir vermesi açısından sadece iki tanesini sunduğumuz bu teorilerin her birinin akliselimin kabulleneceği kuvvetli yanları olduğu gibi zayıf yanları da vardır. Mesela irade teorisinde iradesiz anne karnındaki ceninin veya başka iradesiz varlıkların hakkı olabileceği nazara alınmamaktadır. Çünkü yapılan tanıma göre bunlar kapsam dışında kalmaktadır.

Bu ve buna benzer müzakereler sonucu pozitif hukukun bugün bizim karşımıza çıkardığı hak tanımı şudur: "Hak, bir şeyi yapmak veya başkalarından bir şeyi yapmayı veya yapmamayı ya da belirli bir şekilde davranmayı isteme yetkisidir." Hak, hem maddî hem de manevî boyutu olan alan genişliğine sahiptir. Sınırları hukuk tarafından belirlenir ve korunur. Sınırlara riayet edilmemesi, ister kendi isterse başkalarına ait hakkın korunmaması durumunda hukukta tespit edilen müeyyideler devlet eliyle uygulanır.

İslam hukukundaki hak tanımına gelince; baştan belirtelim, İslam'da hak çok geniş alana yayılan bir kavramdır. Gerek sözlük gerek ıstılaḥi manaları, tefsir, fıkıḥ, hadis gibi ilmî disiplinlerdeki farklı tanımları bunu açıkça ispat eder. Mesela Hak, Allah'ın isimlerinden biridir. Zulüm, hakkın karşıtı manasıdır. Dolayısıyla hak kavramının anlam çerçevesi çoğu zaman zulümden hareketle belirlenir ve kullanılır. Batıl, Kur'an'ın tabiriyle hakkın bizzat karşısında yer alan bir başka kavramdır. "Hak geldi, batıl zail oldu. Zaten batıl, yok olmaya mahkûmdur." (İsra 81) ayeti bu yaklaşımın delilidir.

İslam hukukunda hak kavramı tıpkı modern hukukta olduğu gibi gerek usul gerekse furu açısından çeşitli müzakerelerin konusu olmuştur. Tanım ve kategorileştirme bağlamında geçen bu müzakereler dolayısıyla herkesin kabullendiği ortak bir hak tanımı söylemek imkânsızdır. Bununla beraber hakkın unsurlarını içine alan genel bir tanım buraya kaydetmek istiyoruz. İstılaḥi olarak hak, insanın canlı veya cansız varlıklar üzerindeki yetki ve sorumluluklarıdır. Aynı manayı daha kestirmeden şöyle de ifade edebiliriz: Hak, insanın canlı-cansız başka varlıklar üzerindeki tasarrufudur. Bu tasarrufun çerçevesi hukuk tarafından belirlenir. Yetki aşımı veya sorumluluğun yerine getirilmemesi hukuk tarafından belirlenen müeyyidelere tabidir. En genel manada hak, Allah hakkı, kul hakkı ve Allah ile kul hakkının üzerinde birleştiği karma haklar şeklinde üçe ayrılır.

Hak kavramı hakkında sunduğumuz bu genel bilgilerin yeterli olduğu kanaatindeyim. Şimdi "mal" kavramı üzerinde de benzer açıklamalar yapıp, telif hakkına geçeceğiz. a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Fıkıhta mal kavramı ve telif hakkı

Ahmet Kurucan 2009.05.21

Geçen hafta telif hakları meselesine başlamış ve hak kavramı üzerinde durmuştuk. Bu hafta aynı üslupla mal kavramı üzerinde durup, bu bilgiler ışığında telif haklarına geçeceğiz. Mal, fıkıhta edinilmesi ve faydalanılması mutlak olan şeye denir.

Fıkıḥçılar malı farklı yönlerini ön plana çıkartarak değişik tasniflere ayırmışlardır. Bunlardan en meşhur olanı mütekavvim ve gayri mütekavvim ayrımıdır. Mütekavvim, yenilmesi, içilmesi ve kullanılması caiz ve meşru olan bir malın iktisadî değer ifade edip etmemesi anlamına gelen Arapça bir kelimedir. Yalnız iktisadî değer

yanında hukukî değerinin olması veya olmaması bir şey değiştirir mi? Bu İslam hukuku açısından önemli bir soru ve buna birazdan geri döneceğiz.

İkinci bir tasnif, malın piyasada benzerinin bulunup bulunmamasına göre yapılmıştır. Misli ve kıyemî mal ayrımı bunu anlatır. Malın taşınabilir ve taşınamaz olması bir başka tasnif örneğidir. Menkul ve gayrimenkul olarak literatürde kendine yer bulan bu ayrımın taşınamaz kısmına örnek herkesin tahmin edeceği gibi tarla, arsa ve benzeri şeylerdir.

Tasnifler arasında en meşhur olanı ise Mütakavvim, yenilmesi, içilmesi ve kullanılması caiz ve meşru olan bir malın iktisadi değer ifade edip etmemesi anlamına gelen Arapça bir kelimedir. Yalnız iktisadî değer yanında hukukî değerinin olması veya olmaması bir şey değiştirir mi? Bu İslam hukuku açısından önemli bir sorudur. Değer dendiği an akla gelen ilk şey hiç şüphesiz, malın iktisadi değer taşımasıdır. Bir başka ifadeyle para ile ifade edilebilen bir karşılığının olmasıdır. Ama her mal İslam inancı zaviyesinden bakıldığında iktisadî bir değer taşımayabilir. Söz gelimi, domuz haram kılınması itibarıyla Müslüman için hiçbir ekonomik değer taşımaz; ama aynı mal gayrimüslim için iktisadi değere sahiptir. Kan, leş, içki vb. şeyler de bundan farklı değildir. Bu farklılıktan dolayı olsa gerek, hukukçular malın değer taşımasını, sadece iktisadî karşılığının olması ile değil, hukukî değer taşıması ile de anlamlandırmışlardır. Buna göre mütakavvim mal demek, ekonominin yanında hukukî değere de sahip olan mal demektir. Bu genel bilgiler ışığında gelelim telif haklarına. En son söylenecek sözü isterseniz baştan ifade edelim; İslam ulemasının büyük çoğunluğu telif hakkı kapsamı içine giren şeyleri gayri maddi mal hükmünde kabul eder. Şöyle açalım; telif hakkı günümüzde herhangi bir bilgi veya düşünce ürününün kullanılması ve yayılması ile ilgili hakları ifade eden bir kavramdır. Kitap, makale, resim, fotoğraf, müzik eseri, mimari proje vb. şeyler bu bağlamda değerlendirilir. Aslında bunlar sınaî ve fikrî olmak üzere ikiye ayrılıp, fikrî mülkiyet hakları üst başlığında birleşirler. Telif hakları, fikrî hakların alt kümesini oluşturur. Pekala telif hakkı üzerinde farklı mütalaaalara sahip olan, mesela yok diyen kişiler var mıdır? El-cevap; vardır. Onların düşüncelerini dayandırdıkları delil, hakkın istilahî ifadesiyle "ayn" yani elle tutulup, gözle görülür olmamasıdır. "Telif hakkı, mücerret bir şeydir ve mal değildir; dolayısıyla alış-verişe konu olamaz" der ve bu yaklaşımlarını "Karşılığı ödenerek satın alınan bir kitabın veya kasetin nasıl tasarruf edileceğine başkası karışamaz." diyerek örneklenirler. Ama bu görüş çoğunluk tarafından rededilmektedir. Rededenler, bu içtihatları maddi ve gayri maddi mal ayrımı ile, zilyed ve malik arasındaki farkın gözetilmediğini nazara verirler. Ayrıca belki de tarım toplumu şartlarında geçerliliği olan söz konusu düşüncelerin, bu kapsam içine girmeyen yeni ürünler için geçerli olmadığını, bu hususta dikkat edilmesi gereken ana unsurun Mecelle'nin de "âdet muhakkemdir" kaidesinden hareketle, örf ve âdet olduğunu belirtmektedirler. Malum, dünya genelinde kabullenilen örf ve âdete göre-ki buna evrensel doğru da diyebiliriz- telif hakkını gayri maddi bir mal ve mutlak bir hak olarak görmektedir. Nitekim hemen her hukuk sistemindeki düzenleme bu esasa göre yapılmıştır.

Haftaya bitirmek niyetiyle. a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

CD, DVD ve telif hakkı

Ahmet Kurucan 2009.05.28

Geçtiğimiz iki haftada telif hakkını hak, gayri maddi mal kavramlarının izahlarına dayandırarak var olduğunu izaha çalıştık. Şimdi bu mutlak hakkın izinsiz kullanımına sıra geldi.

Şöyle başlayalım; neler telif hakkı kapsamı içine girer? Elektronik versiyonu olan bir malı (kitap, makale, müzik eseri vs.) internet ortamından yasak olduğu belirtilmesine rağmen indirmek; CD, DVD kopyalamak, bilgisayar

programını izinsiz kullanmak vb. yüzlerce örnek sıralanabilir. Teknolojiye aşına olduğumuz ölçüde verdiğimiz bu ve benzeri örneklerde telif kapsamı açısından her bir ürün için farklı şeyler söylenme ihtimali olsa da genel manada, malın basılma-satılma-dağıtılmasını içine alan halka arz yetkisi, iktibaslarda sahibini belirtme, eserde değişiklik yapmama ve temsil gibi haklar sıralanabilir.

Tercihlerini kabullendiğimiz İslam bilginlerinin görüşlerine göre telif hakkı kapsamı içine giren bilgi ve düşünce ürünü olan eşyalar, İslam hukukuna göre gayri maddi maldır ve mutlak hakkın konusudur. Bunlar hem iktisadi hem de hukuki değere sahiptir. Elle tutulur, gözle görülür olmaması bir şeyi değiştirmez. Çünkü bunlar zihni çaba, uzun zaman, bedeni emek ve işin mahiyetine göre değişen binlerce-milyonlarca liralık harcamalar sonucu elde edilen ürünlerdir. Öyleyse bunların alıcısı sınırları hukuk tarafından belirlenen çerçeveye uymak zorundadır. Aksi halde hak ihlal edilmiş olur. Bu durumda ukbaya bakan veçhesiyle kul hakkı, dünyaya bakan veçhesiyle de fikri mülkiyet hukuku devreye girer. Ceza söz konusu olan bir fiil ortada varsa Ceza Hukuku, tazminat söz konusu ise Borçlar Hukuku ilgilenir ve müeyyideler devlet eliyle uygulanır.

Burada ilave şu sorulara kısa kısa cevap verebiliriz; bu mevzuda cehalet mazeret midir? Cevap; hayır, değildir. Nitekim günümüzde piyasada satılan mallara bu telif haklarının korunduğunu ifade eden semboller konulmaktadır. Mesela, daire içindeki c harfi yani © şekli bunu ifade eder.

Hak sahibinin gayrimüslim olması bir şey değiştirir mi? Cevap; hayır. Hak, haktır. Hakka sahip olan kişinin dini kimliğinin ne dünyevi ne de uhrevi açıdan hiçbir önemi yoktur.

Bazı bilgisayar programlarında yapımcı firmanın kopyalama ihtimalini mevcut teknolojiyi kullanarak imkansız kılma ihtimalini değerlendirmemeleri, dolaylı izin ve ruhsat sayılmaz mı? Cevap; bu konuda iki ayrı görüş var. Bir; hak, haktır; küçüğüne-büyüğüne bakılmaz; dolayısıyla soruda ifade edilmek istenen "bidelaletil'l hal izin" izin sayılmaz, caiz değildir. İkinci görüş ise; "Bu fiili durum eğer kanunlar tarafından yasaklanmıyorsa gizli izin sayılır. Kişi ticaretini yapmamak ve sadece kendisi kullanmak için bu malı kopyalayabilir. Eğer halka arz ile ticareti yapılacaksa gerekli telif ücretinin ödenip iznin alınması gerekir." deniliyor.

Tüketiciler açısından baktığımız bu hadisenin bir de üretici kısmı var. Bilinen bir gerçek ki bugün arka arkasına şu üç yazının yazılmasına neden olan ürünler, her ne kadar uzun çaba, gayret ve masraflar sonucu elde edilmiş de olsa, akliselimin kabulleneceği ölçünün dışında bir kâr marjı ile satışa sunulmaktadır. Tekel oluşturmalar, gereksiz yere üretici ile tüketici arasına konulan komisyoncular ürünün fiyatının suni olarak yükselmesine sebebiyet vermektedir. İzinsiz kopyalamaya insanları iten faktörlerden birinin de bu olduğu unutulmamalıdır. Tabii insan fitratındaki çeşitli saikler harekete geçirerek ihtiyaç olmayan nice şeyleri ihtiyaçmış gibi sunan aşırı reklam faaliyetlerini de başka bir muharrik sebep olarak akılda tutmak lazım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kur'an'ın anlaşılması

Ahmet Kurucan 2009.06.04

Bundan bir süre önce ibadet niyetiyle Kur'an okuma konusunda seri halinde üç yazı yazmıştım. O yazılara yönelik almış olduğum müsbet ve menfi tepkilere yönelik genel bir değerlendirme yapma ihtiyacı hissediyorum. Niçin?

Okuyucunun hissiyatını nazara almak, sayıları yüze ulaşan bu maillere bütün bütün kayıtsız kalıyormuşum gibi bir menfi havanın okuyucu zihninde oluşmasını engellemek için.

Öncelikle açık yüreklilikle, nazik üsluplarını koruyarak düşüncelerini dile getiren herkese çok teşekkür ediyorum. Şahsen her bir mailden ayrı ayrı istifadem oldu. Müsbet ve menfi iki ayrı kategoriye ayırabileceğim bu maillerin hepsinin üzerinde birleştiği bir tek ortak payda vardı: Rabb'imizin kelamına sahip çıkmak. Çünkü bana göre "Hz. Peygamber'in anadili Türkçe olsaydı Kur'an Türkçe olarak nazil olmayacak mıydı?" diyen ile "Kur'an bir kitabı zikirdir. Zikirde ise mananın anlaşılması şart değildir. Çünkü bunda aklın hissesi olmasa da, kalbimizin, isimlerini bildiğimiz bilmediğimiz nice latifelerimizin hissesi vardır." diyen kişi, Kur'an'a sahip çıkma ortak paydasında birleşiyor. Bu şuurlu veya şuursuz, sistemli veya sistemsiz politikalar neticesi insanların Kur'an'dan uzaklaştırma sürecinin yaşandığı bir ülke adına çok sevindirici.

O yazılarda açıkça ifade etmiştik; meseleyi hep sorular ekseninde ele aldığımız için konu hep manası anlaşılmadan Kur'an okuma etrafında döndü. Fakat bu demek değildi ki Kur'an anlaşılmadan okunsun? Hayır, böyle bir şey diyen yok. Hiç kimse de diyemez. Bizim orada dediğimiz biri diğerine mani olmasın şeklinde özetlenebilir.

Meseleye bu perspektiften bakınca: Kur'an'ın nazil oluş gerekçesi onun başta müntesipleri, sonra da bütün insanlar tarafından anlaşılmasıdır ve anlaşıldıktan sonra harfi harfine yaşanmasıdır. Aksini düşünmek, seslendirmek her bir işinde binbir hikmet nümeyan olan Allah'ı abes iş işlemekle itham manasını taşır. Nitekim Kur'an'ın ilk muhataplarına "okuyup anlayasınız diye sizin dilinizden indirdik" demesi bunu açıkça isbat etmektedir. Kur'an ayetleri üzerinde düşünceye, tefekkür ve tezekkürü çağrı yapan "akletmiyor musunuz, tefekkür etmiyor musunuz?" mealindeki yüzlerce fezlekeyi aynı çizgide mütalaa etmek gerek.

Pekala Arapça bilmeyen Müslümanlar ne yapacak? İşte bu yolların ayrım noktası. Kültür Müslümanlığı kavramı ile açıklanabilecek kapsam içinde kalanların, üzülerek ifade edelim ki böyle bir derdi yok. Dün olmamış, bugün de yok. Yarın olacak mı onu kestirmek zor. "Dün olmamış, bugün yok" sözlerinde kimse alınmasın. Bu, mazi ve şimdiki hale bakarak yapılan bir tesbitin ifadesinden ibaret. Hiç kimseyi itham değil. Genelleştirme hiç değil. Bu manzara içine girmeyen elbette yüzler, binler var. Anadili Arapça olmayıp Kur'an'ın diliyle tefsir yazan, okuyan, okutan niceleri var tarihte ve günümüzde. Ama bunlar genel nüfusa oranla alabildiğine az.

Önümüzde bir tek yol var; bu fasit devr-i daimi kırmak. Bize kadar külliyet planında kırılmamış bu; bizde kırılmalı. Aksi halde bugün bizim konuştuğumuz bu şeyleri, bizim çocuklarımız da, torunlarımız da önümüzdeki yıllarda aynıyla konuşacak.

Kaldı ki düne nisbetle bizler çok şanslıyız. Kur'an'ı anlama bağlamında ileri sürülebilecek bütün mazeretler sanki elimizden alınmış gibi. Her şeyden önce ister meal, ister tefsir babında yazılmış yüzlerce-binlerce kitap var elimizin altında. Orijinal veya tercüme, son tahlilde anadilimizle okuyabileceğimiz kitaplar bunlar. İki; bu bilgilere ulaşmak günümüzdeki teknik ve teknoloji ile çok kolay. Teknoloji sayesinde avucumuzun içindeki bir aletle bütün dünya kütüphaneleri ile irtibat kurabiliyor, küçücük disketlere kamyonlarla ancak taşıyacak kütüphaneleri yükleyebiliyoruz.

Bunca imkan ve fırsata rağmen eğer bu istikamette hâlâ mesafe alınamıyorsa sorun bizim zihniyetimizdedir, kabulümüzdedir, bu meselenin gerekliliğine inancımızdadır. İsterseniz işe zihniyetten başlayalım. Ne dersiniz? a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Vesvese ve ibadet

İbadetler esnasında şeytanın içimize saldığı vesvese değil, 30-40 yıllık ibadet hayatımızın bütününe yönelik vesveseden bahsedeceğim bu yazıda. Mevzu şu: 50 yaşına gelmiş, kendini tanıdığı günden bu yana Rabb'isinin emir ve yasakları çizgisinde bir hayat sürdürmeyi kendine şiar edinmiş, özellikle ibadet hayatında çok hassas davrandığını söyleyen bir kişi düşünün.

Mesela hatırladığı kadarıyla kazaya kalmış namaz veya orucu yok. Ama yaşın kemale ermesi, kabir ve ötesinin kendisine her an bir adım daha yaklaştığının hissetmesine paralel olarak "acaba"larla başlayan sorular içini kemirmeye başlamış. "Acaba namazlarım oldu mu? Bir çetele tutup buluğ çağımdan itibaren bütün namazlarımın kazasını kılsam nasıl olur? Eğer farzlarda kusurum, eksikim varsa, nafileler onun yerine geçer mi? Oruçlar ne olacak?" Ve buna benzer hepsi de vesvese temeline dayalı yüzlerce soru.

Bir okuyucu mailinden iktibasla tasvir etmeye çalıştığımız bu manzarada yer alan Müslüman portresi farklı açılardan farklı değerlendirmeye tabi tutulabilir. Sırasıyla ifade etmeye çalışalım. Her şeyden önce bu vesveseler imanın bir göstergesidir. Delilim, Efendimiz'in (sas) bir hadisi. Nebiler Serveri, Zat-ı Uluhiyet'le alakalı istenmeyen şeyleri tahayyül, tasavvur ve taakkul eden sahabiye, "Bu mahza imandır." buyuruyor. Dolayısıyla yukarıda sorularla ifade ettiğimiz düşüncelerin hepsi Rabb'e imanın, O'nun emir ve yasaklarına uyma konusundaki kararlılığın, ibadet hayatındaki ciddiyetin, ahiret hayatındaki hesap-mizan endişesinin göstergesidir ve bunların kaynağı da imandır. Bu açıdan kim ne derse desin, böylesi endişelerin yer aldığı bir düşünce dünyası içine girmek tek kelime ile takdire şayan.

Bununla beraber; ibadetlerimize hakiki manada ibadet dedirten iki ana unsur vardır; şeklî şartlara uygunluk ve niyet. İbadet hayatının muhasebe ve murakabesini yapan kişi hadiseye bu zaviyeden bakmalıdır. Mesela namaz için şekil şartları, abdest başta olmak üzere, kıyam, kıraat, rüku, secde vs; oruç için sahurdan iftar vaktine bir şey yememe, içmeme ve ailevi münasebetten uzak durmadır. Eğer bu şekil şartlarında ilgili şahsın bilerek yaptığı bir kusuru yoksa, niyeti de riya, sum'a, ucubdan uzak, sadece Rabb'in rızasını kazanmak ise, artık bunun "acaba namazım kabul oldu mu?" diye sorular sorması yersizdir. Lafı eğip bükmeden, çok açık ve net bir şekilde yersizdir diyorum; çünkü ibadetler adına bize verilen ölçüler meydandadır ve dünyevi değerlendirmeler buna göre olacaktır. Ahirete gelince onu rahman ve rahimiyetine inandığımız Rabb'imiz bilir. Kaldı ki peygamberler hariç beşer olarak bizler ne kadar Rabb'imize layık olduğu manada ibadet ediyoruz ki? O'nu ne kadar tanıyoruz ki? "Allah'ı hakkıyla takdir edemediler" ayeti kime, neyi anlatıyor dersiniz?

Bir başka zaviyeden baktığımızda; bazı insanlar vesveseye açıktır. şeytan ise vesveseye açık sineye sahip olan kişilerle daha çok uğraşır. Cehenennemde kendine yoldaş edinmek, bizzat Kur'an'da yer alan ifadesiyle insanları doğru yoldan saptırmak için altlarından, üstlerinden, sağ ve sollarından saldıracağına yemin eden şeytanın, iş çıkartabileceği kişilere "acaba ibadetlerin oldu mu?" diye kalbe şüphe tohumu atması, onun sağdan yanaşmasıdır denilebilir. Öyle ya şeytan için önemli olan neticedir. İster içki, kumar, isterse bu türlü şeylerle insanları yoldan çıkarması mümkünse, aradaki vesilenin ne ehemmiyeti olabilir ki?

Unutmamak lazım; başta arz ettiğimiz ve ilk bakışta takdire şayan gözüken bu portrede yer alan kişi, eğer sonu olmayan bu tip vesveselerin önünü kesmez veya kesemez, bir yerde bu düşüncelere son vermez ise, varacağı yer ibadet hayatının terkidir. Nitekim şahsen benim orta yaşlarımı yaşadığım şu hayatım içinde bu çerçevede karşılaştığım onlarca insan, aynı istikamette yüzlerce soru sormuştur. Haftaya bitirelim.

a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Vesvese ve ibadet 2

İnsana ibadeti terk ettiren, 30-40 yıllık ibadet hayatını ademe mahkûm ettiren vesveseden bahsediyorduk. Özetle ilk görünüşte takdire şayan bile olsa, son tahlilde insanı şeytanın melabesi, oyuncağı yapan bu tip vesvesenin yanlışlığını vurgulamıştık. Yanlış anlamalara meydan vermemesi için şu hususu ilave etmek zorunda hissediyorum kendimi.

Bir önceki yazımızda dile getirdiğimiz düşünceler katiyyen "insan, ibadet hayatını kontrol etmesin, yapsın ve unutsun, muhasebe ve murakabe yapmasın, maddeten ibadetlerine ziyadelerde bulunmasın, manen derinlik arayışı içine girmesin" anlamına gelmez. Aksine bunların hepsi yapılmalıdır. 5 vakit namaza mümkünse bir beş vakit daha ilave edilmeli, başta sünnetler olmak üzere nafil namazlar ibadet hayatımızın olmazsa olmazları arasına girmeli, namazlara huşu, hudu vb. esaslarla derinlik boyutu katılmalı, zekata sadakalar, hacca umreler, Ramazan'a nafil oruçlar ilave edilmelidir. 7 yaşından beri kazaya kalmış namazı olmadığı halde, "belki olmamıştır" düşüncesiyle bütün namazlarını iki defa kaza eden büyüklerimizin olduğunun bilincindeyiz. "İki günü eşit olan ziyadadır." hadisi ile anlatılan mananın çocukları olarak başka türlü düşünmemiz zaten söz konusu olamaz.

Ama bununla beraber şeytana melabe olup ibadeti terk edecek ve 30-40 yıllık ibadet hayatını sıfırlayacak bir zihni tereddüde düşmenin de manası yoktur. Dini temeli hiç yoktur. Bu açıdan özellikle vesveseye açık insanların, şeytana ve onun binbir hilesine karşı çok sağlam durmaları gerekmektedir.

Pazartesi-perşembe veya kandil günlerinde tutulan nafil oruçların ya da bazı nafil namazların farkında olmadan yaptığımız maddi kusurlardan dolayı kaza niyeti ile tutulması ve kılınmasına ne diyorsunuz denirse -ki soru aynen böyle- bu başka bir meseledir. Çünkü bu baştan beri ifadeye çalıştığımız vesvese temelli bakış açısından uzaktır.

Bu soruya cevabımız; evvelen sözü edilen endişenin sahih bilgi eksenine oturup oturmadığına bakılmalıdır. İnsan "nafileler yerine kaza" demeden önce, hatıralar dünyasına dalmalı, maziye doğru hatırlayabildiği ölçüde yolculuk yapmalı, kazaya kalmış namaz ve oruçlarının varlığını tesbit etmelidir. Veya aynı hesabı manevi açıdan kat etmiş olduğu mertebeler ve bugün bulunduğu yer itibarıyla eski ibadetlerini yetersiz ya da kamili mükemmel nitelendirmemesine göre yapmalıdır. Yüzdelik hesaplaması içinde "yüzde yüz olmasa da, ona yakın, eminim var" dediği noktada kazayı gündemine almalıdır. Çünkü fevt edilmiş, bir başka dille zamanında yapılmamış ibadetlerin kazası da farzdır. Bu hususta bazı kişiler namaz için farklı içtihadı mülahazalara sahip olabilir. Nitekim biz bunları daha önceden yayınlanan "Kaza namazı var mıdır?" başlıklı yazılarımızda detaylıca ele almıştık.

Pekala var ve kazayı gündemine aldı; ne yapacak? Bizim bu hususta net tercihimiz kazanın kaza, nafilenin nafil olarak yerinde sabit kalmasından yanadır. Fevt edilen, zamanında eda edilmeyen veya kesine yakın çizgide maddi kusurlarla dolu olan ibadetlerimizden pişmanlık duyuyor, bunları tam, kamil ve mükemmel şekliyle yeniden eda edelim ve Rabbimizin huzuruna borçlu çıkmayalım diyorsak, yapılacak şey meydandadır; nafil ibadetleri aksatmamak ve kazalar için yeniden vakit ayırmak. Bu, bizim sözünü ettiğimiz pişmanlıkta ne kadar ciddi olduğumuzun göstergesi olacaktır.

Öte taraftan kazaların bütünü yerine getirilmeden tahakkuk edecek vefat hadiselerinde de, Allah'ın nafilelerle fevt edilen namazları kapatacağına dair rivayetleri unutmamak gerek. Eksiklerin telafi edilmesi çerçevesinde bi'l fiil gösterilen azmin, sabrın ve kararlılığın, Rahman ve Rahim olan Allah'ın kuluna karşı muamelesinde esas faktör olacağı muhakkaktır. a.kurucan@zaman.com.tr

Hadis ve re'y ekolü

Ahmet Kurucan 2009.06.25

Uzun zaman oldu usulle alakalı yazı kaleme almayalı. Halbuki bu köşeye başlarken ara sıra da olsa usul-ü fıkıhla alakalı yazılar kaleme alacağımızı ifade etmiştik.

Fantezi olsun diye değil, malumat fûrûşlûk sergilemek için hiç değil; aksine ihtiyaç olduğu için. Mecelle kaidesindeki ifade şeklini ödünç alarak diyelim, ihtiyaçların zaruret menzilesine tenzil olunduğu bir zaman diliminde yaşadığımız için. Çünkü dinî bilgi açısından Müslümanlar olarak durduğumuz yer belli.

Yanlış düşünüyor olabilirim; İslamî yaşam diyerek hayatımıza tatbik ettiğimiz amellerin gerekçelerini bildiğimiz kanaatinde değilim. Amellerin değil, gerekçelerin bilinmesinden bahsediyorum. Başka bir dille; "nasıl" sorusunun değil, "niçin, neden" sorularının cevaplarını bilmek gerektiğine inandığım için böyle diyorum. Çünkü nasıl sorularının cevaplarını teşkil eden bilgiler, insanın bilgi dağarcığını artırır. O bilgiler amelle süslendirilirse ne âlâ; aksi halde Kur'an'ın nitelendirmesi ile sırtında yük taşıyan eşekten farkı kalmaz insanın. Ama niçin sorularının cevapları insanın kalbini tatmin, zihnini ikna eder; ruhu onlarla doyuma ulaşır ve böylece kişi kendisini imanıyla, ameliyle tahkik mertebelerinde bulur. İşte tam bu noktada usul-ü fıkıh bilgileri, siyer felsefesi ile beraber hayati ehemmiyete sahiptir.

İslam fıkıhında hadis ve re'y ekolü olarak isimlendirilen iki ana akım vardır. Kabaca bir tasnifle, öteden bu yana Hanefiler re'y, diğer mezhepler de hadis ekolünün temsilcileri olarak anlatılır. Bu tasnifte dile getirilen mefhumun mezheplerin bütün içtihadlarını içine alan, insanın zihninde genelleme çağrışımları yapan tarzda anlaşılması doğru değildir. Doğru değildir; çünkü gerçeği yansıtmıyor. Şöyle diyelim; bu genellemeyi kabul ettiğiniz zaman ulaştığınız, ulaşmak zorunda olduğunuz sonuç şudur: Hanefiler hadise, diğer mezhepler de re'ye yani akla hiç ehemmiyet vermiyor. Nitekim böyle düşünenler var. Halbuki ister bütüncül bir nazar, isterse kazuistik metotla mezheplerin içtihadları teker teker incelendiğinde bunun yanlış olduğu görülecektir.

Evet; doğrudur; her iki ekolün sahabi neslinden ön plana çıkarttıkları, görüşlerine diğerlerine nisbetle daha fazla ehemmiyet verdiği kişiler vardır. Mesela, merkezi Kûfe olan re'y ekolü Abdullah b. Mesud, Hz. Ali ve Muaz b. Cebel gibi, Medine merkezli hadis ekolü de Zeyd b. Sabit, Hz. Aişe, Abdullah b. Ömer gibi sahabileri ön plana çıkartır. Bunu şöyle anlamak lazım; gerek hadis rivayeti gerekse rivayet ettikleri bu hadislerle –hadiselerin bizzat birinci elden şahitleri oldukları için- getirdikleri yorumlarda mezhepler mezkûr zatları bir adım öne çıkarmıştır. Fakat bu diğerlerini inkâr, onlar kanalıyla gelen hadis ve şerhleri red manası taşımaz. İnsan, mezheplerdeki hüküm istinbat metodolojilerine bütünlük içinde baktığında, "olması gereken de budur" der zaten. Bir misal; Hendek Savaşı sonrası savaş esnasında Medine Vesikası'na muhalefet ederek Müslümanları iki ateş arasında bırakan Beni Kureyza kabilesine; yine o anlaşma şartlarına riayetle hesap sormaya gönderilen topluluğa Efendimiz'in "İkinci namazlarını Beni Kureyza yurdunda kılın." emrini verir. Yolculuk esnasında namaz vakti girince bir kısım sahabi "mola verip namaz kılıp devam edelim", bir kısmı da "Hayır! Beni Kureyza'da kılacağız; çünkü Hz. Peygamber böyle buyurdu." demişlerdir. Görüş ayrılığının sebebi belli; birinciler o emri "acele edin, yolda oyalanmayın" şeklinde, ikinciler ise zahiri manasına göre anlamış ve yorumlamışlardır.

Buradan hareketle hadiste zahiri manayı esas alanlar hadis, akîl yorumda bulunanlar re'y ekolünün temsilcileridir deme ve keskin bir ayrıma gitmenin yanlış olduğunu düşünüyorum. Haklılık payı yok mu? Var; ama genelleme yanlış.

Kur'an'ın cem edilmesi, emanetlerin tazmini vb. örneklerden hareketle bir başka zaman buna yeniden döneceğiz. a.kurucan@zaman.com.tr

Rüşvet

Ahmet Kurucan 2009.07.02

Rüşvet almayan sevap kazanır mı? Ben, bana sorulan soruyu, soru sahibine mukabil bir soru sorarak cevaplandırayım; rüşvet alan günah kazanır mı?

Benim soruma sizin cevabınız 'evet' ise sizin sorunuza benim cevabım da 'evet' olacaktır. Diyalektik yapmıyorum; bir hususa ışık tutmak istiyorum. Cevabı sorunun içinde saklı olan, bırakın İslamî değerleri evrensel doğrular istikametinde hareket eden, etik değerlere sahip herkesin aslında rüşvet konusunda şahsî ve nihai bir kararı vardır. Bu karar hiç şüpheniz olmasın, rüşvet aleyhinedir. Bununla beraber... İsterseniz cümle yarım kalsın, gerisini herkes kendisi tamamlasın.

Yıllar önce resmî vaizlik yaptığım yıllarda müfettişlerle saatlerce müzakere ettiğim bir mevzuyu hatırlattı yukarıda söylediklerim. Cami kürsüsünde Allah'ın nihayetsiz ihsan ve lütuflarına aynı ölçüde mukabele etmenin zorluğuna hatta imkânsızlığına işaret etmiş, Rabb'imizin engin Rahimiyet ve Rahmaniyet'ine atıfta bulunmuş ve bizzat Hocam'dan duyduğum bir tasnifle ibadetlerin müsbet ve menfi olarak iki ayrı kategoride değerlendirilebileceğine işaretle hem insanların ahirette kurtulma ümitlerini kamçılarmış hem de Müslümanca yaşama teşvik etmiştim kendimce. Burada dikkati çeken ve müzakereye konu olan şey açık: menfi ibadet. Müzakere, ibadetin menfisi olur mu üzerinde cereyan etmişti. Halbuki kastedilen mana gayet açıktı.

Size de arz edeyim: Allah ve Rasülü'nün (sas) namaz, oruç, hac, zekat gibi kılın, tutun, yapın, verin şeklinde müsbet amel ihtiva eden emirleri müsbet ibadetlerdir. İnsanlar bu emirlere itaat eder, gereğini yerine getirirlerse ibadet sevabı kazanırlar. Rüşvet, zina, yetim malı, kumar vb. almayın, etmeyin, yemeyin, oynamayın şeklindeki yasaklara itaat ederse yine ibadet sevabı kazanır. Bir başka ifadeyle emirleri yapma, yasakları yapmama esastır. Öyleyse birincilere müsbet, ikincilere menfi ibadet denir. Manzaraya tersinden bakacak olursak durum yine değişmiyor; bu defa emirler yerine getirilmeyince, yasaklar ihlal edilince insan günah kazanıyor.

Bu demektir ki; insan namaz kıldığı zaman sevap kazandığı gibi, zina etmediği, yetim malına el uzatmadığı, kumar oynamadığı, gıybet etmediği zaman da ibadet yapma ölçüsünde sevap kazanıyor demektir. Bir de insanlar bunların rahatça yapılabileceği zeminlerde dolaşüyor, öylesi atmosferlerde imrar-ı hayat ediyorlarsa, sevaplarını -bir hadis-i şerife dayanarak ifade edeyim- yedi, yetmiş, yediyüz katlıyor demektir. Buradaki yedi, yetmiş, yediyüz kesretten kinaye yani çokluğu ifade için söylenmiştir.

İmdi; rüşvet en basit tarifiyle insanın hak etmediği bir şeyi elde etmesi demektir. Bu kazancın maddî boyutu ön planda olan para, mal-mülk olması ile makam, mansıp, itibar gibi manevî unsurları ön planda olan bir şey olması arasında fark yoktur. Son tahlilde her ikisinde de ne alın teri vardır ne de liyakat ve ehliyet.

Müfettişlerle müzakerenin sonucu ne diye merak ediyor musunuz bilmiyorum ama ben sözlerimi söyle bağlayayım; İslamî emir ve yasakların böylesi iki ana kategoriye ayrılması veya isimlendirmenin doğru olup olmaması önemli değil; önemli olan işin aslı, mahiyeti, muhtevası ve o muhtevanın ferdî ve içtimaî sonuçlarıdır. Bu hususta bozulmamış insan vicdanının yöneleceği istikamet bellidir. Ama illa din ne diyor diyorsanız; Efendimiz'in şu beyanını -isterseniz beddua diyebilirsiniz- hatırlatayım: "Allah, rüşvet alana da verene de lanet etsin!"

Son bir hatırlatma; başımızı kuma sokmayalım; bugünkü siyasî, içtimaî, iktisadî hayat, kültürel ve ahlakî yapıda bazı şeyler var ki; rüşvet işin olmazsa olmazı olabiliyor. Bunun da farkındayız; onun içindir ki öteden bu yana fıkıhçılar rüşveti alana da verene de haram, alana haram verene helal şeklinde sınıflara ayırıp farklı içtihadî hükümler vermişlerdir. Tahmin edeceğimiz gibi bu, ayrı bir yazı konusu.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Düğünlerimiz ve israf

Ahmet Kurucan 2009.07.09

Yaz aylarının değişmeyen gündemi, tatiller ile sünnet ve düğün merasimleridir. Bundan iki yıl önce 'Müslüman tatil yapar mı?' başlıklı yazıyla bu gündemlerinden birincisine değinmiştik. Şimdi sırada düğün merasimleri var.

Evlenme, Allah'ın fitrat kanunları içinde mütalaa edilecek en temel esaslardan biri. Bunu kabulde hiç kimsenin problemi yok. Evlendirme ise bu tabii esasın –fıkıh diliyle ihtiyaç veya zaruret de diyebiliriz– hayata intikalinde anne-babalara, akraba, yakın ve uzak çevreye düşen bir görev. Her anne-baba, normal şartlar altında evladının mürüvvetini görmek ister. Halk arasındaki yaygın tabirle evladının "helal süt emmiş" birisiyle mutlu bir yuva kurmasını, çoluk-çocuğa karışmasını arzu eder. Fakat zaman zaman bu istek ve arzu dinden onay almayan örf ve âdetlerle ertelenir veya engellenir. Başlık parasından düğün hediye ve davetlerine kadar birçok alanda karşımıza çıkar bu manialar. Sonuç; malum. Başta evlenecek gençler olmak üzere toplumun bütünü bundan menfi olarak etkilenir.

Kısaca özetlemeye çalıştığımız bu köklü soruna İslami zaviyeden baktığımızda; öncelikle evlenmeyi ve evlendirmeyi kolaylaştırmanın dinî bir emir olduğu hiçbir zaman hatırdan çıkarılmamalıdır. Nebiler Serveri (sas) "Nikâhın en hayırlısı en kolay olanıdır." (Ebû Davud, Nikâh, 32) diyerek bu hakikata işaret eder. Hayır işaret değil, aksine kendisini Peygamber olarak kabullenen müntesiplerine bir tavsiye olarak sunar. İnanan insan ise O'nun tavsiyelerini emir telakki eder. Öyleyse Müslüman'a düşen, nerede ve hangi dönemde yaşarsa yarasın, fikir ve aksiyon dünyasını bu emir istikametinde şekillendirmektir.

Spesifik örneklerle girmeye gerek var mı bilmiyorum ama kısaca belirtelim; çevre baskısı, örf ve âdet, gelenek ve görenek denilerek bazen anne-babalar, bazen de bizzat gençlerin başrolü oynadığı çok çeşitli örnekler söylenebilir. Mesela, ziyet eşyası, çeyiz, ev döşemesi, düğün daveti ve merasimi gibi alanlarda ardı arkası kesilmeyen istekler söz konusu. "Falan yaptı, bizde neden olmayacak; onlardan neyimiz eksik ki?" sözleri ise temellendirilmeye çalışılan rekabet rüzgârı maalesef çoğu yerde kendini gösteriyor. Klasik kitaplarımızda tarifî yapılan israf kavramı ile izah edilemeyecek ölçüde bir israf var maalesef bizim düğünlerimizde. Öyle ki israfın başına koyacağınız "aşırı" vasfıyla dahi tanımlayamazsınız yapılanları.

Bu durum tek kelime ile kabul edilemez bir vakıdır. Dinin ruhuna terstir. "Evlenmeyi kolaylaştırın.", "Düğünün en bereketlisi, en güzeli, en az masraflı olanıdır.", (Müsned, 6/82) bir koyunla dahi olsa düğün ziyafeti verilmesini isteyip, "Ziyafetin ilk günü hak, ikinci günü mâruf, üçüncü günü ise riya ve gösteriştir." (İ.Mace, Nikâh, 25) sözleri ile ümmetine yol gösteren Efendimiz'in beyanlarına muhalif ve mugayirdir. Hayatın bereketini daha başlangıçta alıp götüren bir beladır. Hem öyle bir bela ki insanı dininden-imanından edecek bir imtihan unsuru. Delil mi istersiniz? Beyhaki'de geçen şu hadisi birlikte okuyalım: "Bir zaman gelecek, kişinin helâki, karısının, anne-babasının ve çocuklarının elinde olacaktır. Bunlar onu, fakirlikle ayıplarlar ve gücünün yetmediği şeyleri kendisinden isterler. Adam, bu sebeple tehlikeli işlere girerek dini gider ve kendisi de helak olur."(Beyhakî, Zühed, 2/183)

Yanlış düşünüyor, yanlış görüyor, yanlış değerlendiriyor olabilirim; ama yapılan tespitlere katılıyorsanız, yuva yapma aşamasında yuva yıkmanın, yuvalar yıkmanın hiçbir manası yoktur. Meşru bir temeli hiç yoktur. Öyleyse düğün ekseninde dinden onay almayan örf ve âdetlerimizi yeniden gözden geçirmeye ne dersiniz?
a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Aydınlanma ve utanç

Ahmet Kurucan 2009.07.23

Geçen hafta Batı dünyası aydınlanma, parçacı yaklaşım, bütüncül bakış açısının kaybı ekseninde ansiklopedik bilgilerin verildiği bir giriş yapmış ve bunun İslam dünyasındaki yansımalarına değinmeye başlamıştık. Batı ile yüzleştiğimiz ilk dönemlerde bu türlü problemlerimizin olmadığını belirterek yazımıza son vermiştik. Kaldığımız yerden devam edelim:

Fakat 19. asırda başlayan Garplılaşıma, modernleşme bağlamlarında Batı dünyası ile ilişkilerimizin artması, özellikle aydın kesimimizde dinî, millî ve ahlakî değerlerimizi Batılı mantıkla sorgulamayı beraberinde getirmiş ve bugün gelip İslam ulemasını bile etki alanı içine almıştır. Sadece İslam fıkıhı açısından konuşacak olduğumuzda, yer yer erken İslamî dönemlerde gördüğümüz mezhep taassubu mantığı yeniden boy göstermiştir. İsim vermeye gerek görmediğimiz bu mantık sahipleri, 2. aydınlanmaya rağmen 1. aydınlama çağının rüzgârına kendilerini kaptırıp, her şeyi doğru-yanlış, siyah-beyaz ikilemi içinde ele almışlardır. İlmî, içtimaî, siyasî, iktisadî ve kültürel alanlarda Batı'ya ait hemen her şey nihai doğru, buna muhalif olan şeyler ise - ki bu içtihadî hükümlerle başlayıp sünnet ve Kur'an'a kadar uzamıştır- yanlıştır. Onlara göre sözünü ettiğimiz düşüncelerin bugüne verecekleri bir mesaj yoktur; yoktur çünkü ait olduğu devrelere aittir.

Eski hızını kaybetmiş olsa bile, bugün de zaman zaman izlerine, esintilerine şahit olduğumuz bu anlayışın iki tehlikeli yanı var. Bir; kaynaklarımızın tahrifi. Açık, seçik ve net; kaynakların inkârı değil tahrifinden bahsediyorum. Maalesef bizim tahrif dediğimiz husus, Allah ve Hz. Peygamber'i Batılı, beşeri ölçüler içinde konuşturmaya kadar uzanıyor. Murad-i İlâhî adına ortaya atılan tefsirler, şerhler, açıklamalar, yorumlar öyle bir noktaya varıyor ki, ortada asıl, esas, temel ve ölçü kabul edeceğimiz hiçbir şey kalmıyor. Hocaefendi'nin tabiriyle "usul medeniyeti" diye adlandırabileceğimiz ilmî mirasımız, şanlı tarihimiz, muhteşem kültürümüz, vahy, akıl dengesini gözetken dinî değerlerle bütünleşmiş medeniyet anlayışımız bir çırpıda yok sayılabilir. Kökümüzü kaybediyoruz bu yaklaşımımızla. Mevlânâ'nın meşhur misali içinde ayağımızı sürekli sabit tutacağımız pergelin bir ucunu koyacağımız zemin kayıyor ayaklarımızın altından. Üretilen düşünceler böylesi bir temelden yoksun olunca, neseb-i gayri sahih düşünceler olarak arz-ı endam ediyor piyasalarda. Birkaç gün, birkaç yıl müşterisi olsa da, saman alevi gibi ateşinin harareti çabuk sönüyor. Sönüyor ama geride enkaz bırakarak. Sahip olduğu değerlere duyulan şüpheler, tamir ve tatmin edilmeyi bekleyen hisler, her tarafında yara-bere izleri gözükken güven duyguları, bu enkazın göstergeleri.

İki; kendi değerlerimizden utanma. Bizi biz yapan, İslam medeniyeti olarak insanlık tarihinde apayrı bir yer kazanmamıza vesile olan dinî, millî ve ahlakî değerlerden utanmaya gelince, o ayrıca ele alınması gereken derin bir yara. Günlük hayatımızda nice önlenemez menfiliklere kapı açan ve haberleşme vasıtalarının devreye girmesi ile hızını artıran kültürel etkileşimle her geçen gün bizi biraz daha içine çeken bu yaklaşım maalesef köyden kente, köylüden şehirliye çoklarımızı esir almış durumda şu an. Yurtdışında yaşayanlarda çok daha fazla gözükken bu hal, kalıcılık vasfını kazanmadan, insanımızda karakter haline gelmeden halledilmesi gereken bir vakıadır.

İki haftadır dile getirmeye çalıştığımız inkârı gayri kabil bu hakikatlerin hangi ölçüde farkındayız? Bundan daha önemli bir başka soru; farkında olduğumuz ölçüde dahi olsa tedbir alıyor muyuz?

Not: Sevgili dostlar. Malum yaz dönemi. İki haftalığına sizden izin istiyorum. Sağlıcakla kalın.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Din özgürlüğü ve Efendimiz (sas)

Ahmet Kurucan 2009.08.13

Özgürlük, insanoğlunun insanca yaşamı için ekmek, su, hava kadar muhtaç olduğu en büyük şeydir. Özgürlük olmadan ne insan hakiki manada insan olur, ne de yaşanılan hayat, hayat olur.

"İnsanlığını idrak eden hemen herkesin hemfikir olduğu bu gerçek, acaba din, dinî değerler ve dini pratikle çatışma içinde değil midir? Çünkü din denildiği an akla gelen dogmalardır. Yine din denildiği an akla gelen, ortaçağ Avrupa'sındaki engizisyon mahkemeleri, din ve mezhep savaşlarıdır."

Evet, bir okuyucumuz böyle diyor. Sadece bir kişi değil böyle düşünen; ihtimal sayıları milyonları bulan kişilere tercümanlık yapıyor. Eğer, din denildiği an kastedilen ortaçağda temsil edilen Hristiyanlık ise denilenler doğrudur. Ama sorunun muhatabı biz olduğumuz için din denildiği zaman kastedilen İslam ise tek kelime ile yanlıştır.

İsterseniz hemen Kur'an'a bakalım; Allah, bütün insanlığa inanma veya inanmama özgürlüğünü vermiştir. "Dileyen iman etsin, dileyen inkar." "Sizin dininiz size, benim dinim bana." "Dinde zorlama yoktur." "Eğer Rabb'in dileseydi bütün insanlar Müslüman olurdu." "Yoksa sen herkesi Müslüman olmak için zorlayacak mısın?" ayetleri bu özgürlüğün teminatıdır. Literatürde din ya da inanç ve vicdan özgürlüğü kavramı ile ifade edilen sahada böylesi bir özgürlük alanı insanlığa sunuldu ise özgürlüğün diğer çeşitleri adına nasıl geniş bir alan açıldığı tahmin edilebilir.

Efendimiz de (sas) hayatı seniyyeleri boyunca Kur'an'ın kendisine çizdiği bu sınır içinde hareket etmiştir. İnsanları imana davetle dünyaya gönderilmiş bir Peygamber olmasına rağmen, en yakınından en uzağına hiç kimseye, hiçbir zaman zorlamada bulunmamıştır. Bazılarının, "Mekke döneminde zayıftı, zorlamada bulunmadı ama Medine döneminde değil." cümlesi ile ifade ettikleri düşünce, tarihî gerçeklerden uzak ve düşünceden nasibini almayan bir iftiradır. Belki bununla ifade edilmek istenen şeyler, 15 asırlık İslam tarihi içerisinde cereyan etmiş savaşlarda yaşanmış olabilir. İhtimal ifade eden cümle kullanarak söylediğimiz bu düşünce doğruysa, bu teorik temellerden sapma içerir. Bunun suçlusu din değil; dini yanlış yorumlayan dönemin Müslümanlarıdır. Kaldı ki tarih sayfaları iyi okunup, her bir savaşın gerekçeleri teker teker ele alındığında farklı sonuçlara, farklı yorum ve değerlendirmelere ulaşmak da mümkündür.

Efendimiz dönemine dönelim; Allah Rasülü'nün (sas) uygulamalarından hareketle din özgürlüğü dört ana esasa sahiptir. İnanma, inanç esaslarını yaşama, aynı esasları gelecek nesillere intikal ettirebilme ve meşru sınırlar içinde örgütlenebilme. Medine site devletinde yaşayan Yahudileri esas alarak kısaca bu dört esasa değinelim. Efendimiz'in bizzat başkanlığını yaptığı şehir site devletinde Yahudiler hiçbir baskıya maruz kalmaksızın kendi dinlerine inanmışlar, İslam'a geçmeleri için bir zorlamaya maruz kalmamışlardır. Sinagog ve havralarında çok rahatlıkla dinî ibadetlerini yapmışlar, günlük hayatlarında giyim-kuşamdan, evlilik ve boşanmalarına kadar hemen her sahada inanç esaslarını hayatlarına tatbik etmişlerdir. Beytül midras adını verdikleri okullarında çocuklarına eğitim ve öğretimlerini vererek, kendi değerlerini gelecek nesillere rahatlıkla intikal ettirmişlerdir.

Ve son husus, altına imza attıkları Medine Vesikası'na muhalefet etmeksizin gerek kendi içlerinde, gerekse müşrikler ve sair din mensupları ile siyasi, kültürel, ekonomik birliktelikler kurmuşlardır.

Siyer, megazi ve hadis kitaplarından rahatlıkla bulunabilecek bu yaşanmış gerçeklere rağmen hâlâ, "İslam dogmadır; İslam ile özgürlükler yan yana durmaz. Hz. Peygamber, Medine döneminde başka din mensuplarına özgürlük tanımamış ve baskı uygulamıştır." diyenler varsa, onların iyi niyetinden şüphe etmemek mümkün değil. Böylelerinin dertleri gerçekleri öğrenmek, yani üzüm yemek değil, bilakis bağcıyı dövmek! Onun da imkânsızlığı ortada. Bunları hırçın yapan da bu olsa gerek.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ramazan ve yenilenme

Ahmet Kurucan 2009.08.20

"İnsan nısyanla maluldür." derler eskiler. Fıtraten öyledir. Hiç kimse inkar edemez bu gerçeği. Fıtrata raci olması itibarıyla binbir hikmet nümayandır elbette bunda. Yalnız yanlış anlamamak lazım; hikmet demek hep müsbet şeyler demek olmayabilir. Bazen menfi veya ilk bakışta menfi gibi gözüken şeyler de hikmet kategorisi içindedir.

Bu açıdan nısyan hem nikmet hem de nimet olabilir insanoğlu için.

Nasıl mı? Gayet açık; bazı nısyanlar insanın lehinedir. Mesela; bizzat yaşadığım için bu misali vereyim; insanın annesi öldüğü gün sahip olduğu hissiyat; vicdanını derinden derine kanatan acı. Düşünsenize, bu acıyı, bu hissiyatı ömür boyu her an yaşadığınızı! Öyleyse burada nısyan, hiç şüphesiz nimettir. Fakat aynı şeyi insanın yaratılış gayesini nısyana teslim etmesinde söyleyemeyiz. Zira bu noktada nısyan, insanın kendisini gündelik hayatın akışı içine salıp ibadetini terk etmesini, hayata ait tüm planlarını dünya eksenine üzerine oturtup ahiretten bigane kalmasını netice verir. O zaman bu tür bir nısyan nimet değil aksine nikmettir.

İşte Allah'ın namazından orucuna inananlara yüklemiş olduğu ibadetler, bizim kendimize gelmemize vesile olur ki ibadetlerin vaz' ediliş gerekçelerinden birisi de bu olsa gerek. Çünkü yerinde, zamanında ve kamil bir şekliyle eda edilen bu mükellefiyetler bize, bizi hatırlatır; her daim Allah'a kul olduğumuzu idrak ettirir. Tabii ülfet ve ünsiyet engelini aşabilirsek.

Ülfet ve ünsiyet insanoğlu için ayrı imtihan unsurudur. Çokları takılıp kalmıştır bu ülfet ve ünsiyet ağlarının içine. Kıramamış, parçalayamamış ve bir türlü kurtulamamıştır bu ağlardan. Ağlara bağlı yaşayan Müslüman'a gelince; onun Müslümanlık adına heyecan duyması çok zordur. Namaz kılsa da, oruç tutsa da, Kur'an okusa da inanın zordur. Çünkü ülfet ve ünsiyet bu ibadetlerin gerçek fonksiyonlarını eda etmesine mani olur insan hayatında. Eğri oturup doğru konuşalım; bu satırların yazarı da dahil, İslam aleminde binlerce, milyonlarca Müslüman bu hal içindedir şu an itibarıyla.

Pekala ülfetin pençesine takılmamak için ne yapmalıyız? Samimi isek bu sorumuzda; gerçekten duya duya, doya doya, Hz. Peygamber misali, Sahabe misali bir Müslümanlık yaşantısına adım atmak istiyorsak; alın bize altın tepside sunulmuş enfes bir fırsat; Ramazan. Öyle inanıyorum ki namaza rağmen nısyana dalanları, bir başka yolla uyarmak, bir başka metotla kendisini hatırlatmak için vaz' etti Ramazan orucunu Allah. Son tahlilde maddi manevi tüm faydası insana ait olan bu ibadeti farz olarak önümüze koymakla, "aşın şu aşılmaz zannettiğiniz nefis deryalarını" dedi bize.

Bir fırsattır bizler için Ramazan. "Ey İman edenler! İman edin" fetvasınca yeniden iman etmek isteyenler için fırsat.

Hayatını İslam'ın çerçevelediği sınırlar içinde şuurluca yaşamak isteyenler için fırsat. Yeniden öze dönme, kaybettiği, kaybetmek üzere olduğu, kaybettiğini zannettiği değerlere dönmek için fırsat.

Etrafında mesela fakirlik ya da açlık ekseninde cereyan eden hadiselerle karşı alabildiğine duyarsız kalıp, bundan rahatsızlık duyanlar için fırsat.

Rutin hayatın boğucu atmosferinden sıyrılıp yeniliklerle tanışmak isteyen ve böylece yenilenmeyi murad edenler için fırsat.

Öyleyse gelin bu Ramazan'ı bir fırsat aralığı bilelim kendimiz için. Oruç, namaz, zekat, sadaka, Kur'an tilaveti ile yenilenelim. Söz verelim Allah'a ve diyelim ki: "Allah'ım! Ramazan'a girişimle çıkışım bir olmayacak. Maddi-manevi merteye kat etmiş olarak çıkacağım bu Ramazan'dan. Yeter ki Sen benim elimden tut. Bana yol göster. Hayırhah kişileri karşıma çıkar." İnanın samimi olursak bu isteklerde, Allah imdadımıza koşacaktır. Gerekli olan aşk, şevk ve heyecanı bize verdiği/vereceği gibi, maddi sebepleri de karşımıza çıkaracaktır.

Bu düşüncelerle Ramazan'ınız, Ramazan'ımız mübarek olsun. Daha nice Ramazan'lara! Rabb'im tevfikini yar etsin; rızasından ayırmasın. a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ramazan denince

Ahmet Kurucan 2009.08.27

"Ramazan denince akla yeme-içme ve israf gelir" diyor birisi ve bu tesbitini rakamlar vererek gıda malzemelerini tüketme miktarı ile ispatlamaya çalışıyor. Ardından bunu fırsat bilen tüccarların ekonominin altın kuralı arz-talep dengesine bağlı olarak gıda madde fiyatlarını artırdığını nazara veriyor.

Buraya kadar bir ölçüde gerçek ve makul sayılabilecek bir tesbit bu. Ama ardından ideolojik yaklaşımının yönlendirmesiyle, bütün Müslümanları içine alan heptenci ve toptancı bir mantık ile, genellemeci hatta hakarete varan bir dil kullanarak yolsuzluklardan hileye, yoksulu sömürmeden haklının değil güçlünün yanında yer almaya, dilencilikten yandaşını kayırmaya uzanan birçok olumsuzluğu Müslümanlara hatta İslam'a mal ediyor.

Önce ilk tesbitten başlayalım. Ramazan denince bizim kültürümüzde çoklarının aklına her zamankinden daha farklı iftar sofraları ile oyun ve eğlence gelir. Doğru mu? Kültürel bağlamda doğru; ama bu doğru, dinden, dinin aslı kaynaklarından onay alıyor mu diyecek olursanız, cevap çok net: Hayır. Efendimiz (sas) döneminde -ki dinin, dinî kuralların hem tebliğinin hem de bizzat yaşanmak suretiyle temsilinin yapıldığı dönemdir- hakikaten bugün bizim yaşadığımız örneği aynıyla göstermek zordur. Bu zaviyeden bakınca israfa uzanan bir yeme-içme kültürümüz, alışkanlıklarımız, örf ve âdetimiz vardır denebilir. Ama dikkat edin, bu dinden ziyade size-bize raci olan, kökeni nereye kadar uzanırsa uzansın son tahlilde içinde insan unsurunun, yorumunun, yer aldığı bir hadisedir ve bu, zamanla tarih içinde kökleşmiş bir gelenek halini almıştır. Bu geleneği bugünün insanının sırtına yükleyip "suçlu sensin" demek en basit anlatımla insafsızlıktır.

Bu yanlış müdafaa adına değil ama bir başka gerçeğe de dikkat çekelim; aynı türden bir israf Ramazan ile uzaktan-yakından alakası olmayan kesimlerde yok mu? İğne-çuvaldız hikâyesini hatırlatmak isterim sözün

burasında. Müslümanlara yeme-içme bağlamındaki Ramazan kültüründen hareketle hakaretler savuran insanların, kendi hayatlarına mesela bir tatil geleneklerine ya da alışveriş âdetlerine bu gözle baksalar farklı bir manzarayla karşılaşacaklarına ihtimal vermiyorum. Burada spesifik örnekler verip, genellemeler yapıp, hakaretvari cümleler kullanmıyorum; çünkü aynı yanlışın içine düşmek istemiyorum.

Tenkidin ikinci kısmına gelince; Müslümanlara mal edilen o olumsuzluklar, aslında Müslüman olsun-olmasın, insanın söz konusu olduğu her yerde ve her zaman var olagelen kadim sorunlarımızdır bizim. Yandaşını kayırmaktan maddi kazanç uğruna hile yapmaya, dilencilikten haklının değil güçlünün yanında yer almaya, Kur'an ve sünnetin neresinde delil bulabiliriz ki? Aksine bunları yasaklayan yüzlerce emir vardır dinde. Buna rağmen sözü edilen menfiliklerin bazı Müslümanların hayatlarında yer aldığı inkâr kabul etmez bir gerçek. Bu ise dine değil, insana ait bir hatadır. Onun için yukarıda din ayrımı gözetmeksizin kadim sorunumuzdur dedik. Bunları bir Müslüman'ın yapıyor olması, onu haklı çıkarmaz. Aksine o Müslüman'ın sahip olduğu imanın derecesini, iman mahiyetinde var olan yaptırım gücünün seviyesini gösterir.

Aslında ben bütün bu kil ü kali bir kenara bırakıp şu iki soruyu soralım istiyorum: Bilhassa Ramazan'da -şu tenkitlere vesile teşkil eden- israfı terk edip, onun yerine tıpkı Hz. Peygamber (sas) döneminde olduğu gibi Ramazan'ın merkezine sadece ibadeti oturtamaz mıyız? Elbette yapabiliriz. Ama bunun için önce zihniyetlerin değişmesi gerekir. Zihniyet değişimi ise sabahtan akşama olmaz. Bu bir. İkincisi; bu sürece sadece inananlar değil, oruç tutmamak, namaz kılmamakla beraber Ramazan'a ticari gözle bakan, onu bir fırsat aralığı bilen insanların da katkıda bulunması lazım. Daha açık bir ifadeyle; Müslüman inancı üzerinden ticareti terk etmeleri gerekir. TV ekranlarında birbirleriyle rekabet edercesine girdikleri Ramazan eğlencesi programları yerine inananlara Efendimiz dönemi Ramazan ruhunu verecek programlar yapmalılar sözgelimi. Yapabilirler mi dersiniz?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kişi, zekatın nasıl tasarruf edildiğinden sorumlu mudur?

Ahmet Kurucan 2009.09.03

"Zekata muhtaç ölçüde fakir ama eline geçen her kuruşu Allah'ın yasak dediği alanda harcayan akrabama zekat verebilir miyim, onu tercih etmek mecburiyetinde miyim? Geleceği Allah bilir ama bu para eline geçse onu da çoluk-çocuğuna değil, aynı şekilde harcayacak. Ne dersiniz?"

Soru alabildiğine açık ve net. Sorunun delalet ettiği sorun ise belki de insanlık tarihi kadar eski. Cevaba geçmeden önce iki şekilde soruya açılım kazandırmak gerek. Bir; zekatını veren kişi, zekatın nasıl tasarruf edildiğinden sorumlu mudur? Eğer cevap evet ise zekat veren kişinin verdiği zekatın tasarruf edilme ihtimallerini nazara alması gerekir. İki; zekat bizzat muhtaç ve fakir şahıslara verildiği gibi tasarruf alanı belirtilerek çeşitli hayır kurumlarına verilmektedir. Öyleyse, bu kurumların zekat parasını nasıl tasarruf ettiği, yerinde kullanıp-kullanmadığı da aynı ölçüde önemlidir

Kur'an-ı Kerim Tevbe Suresi 60. ayette zekat parasının harcama kalemlerini, bir anlamda bu parayı kullanmaya hak kazanan toplum kesimlerini ve özelliklerini tek tek açıklamıştır. Kur'an gibi ezeli bir kelimada konunun bu denli detayla yer alması ilahi iradenin zekatın sarf alanlarına verdiği önemi gösterir. Öyleyse bizim açılım dediğimiz birinci hususun cevabına, buradan istinbatla rahatlıkla evet diyebiliriz. Öte yandan gerek bizzat Efendimiz'in (sas) hayatı seniyyeleri ve Hulefa-i Raşidin'in bu mevzuda göstermiş olduğu dikkat, gerekse zekat

dağıtımının devlet eliyle yapıldığı dönemlerde oluşturulan sistemdeki ilkeler bu evet cevabını destekleyen başka unsurlar olarak sunulabilir. Onun için fukaha ilk dönemlerden itibaren bu mevzu ile alakalı çeşitli değerlendirmelerde bulunmuştur.

Şöyle ki aklî zaviyeden baktığımızda zekatın vaz' ediliş gerekçesi ve Allah'ın bununla murad buyurduğu faidelerin gerçekleşmesi için böyle bir dikkat evveleminde şarttır. Paranın halk tabiriyle çarçur edileceği, gayesine hizmet etmeyeceği bir alanda kullanılması elbette büyük bir sorumluluktur. Bu sorumluluk hiç şüphesiz tasarrufu yapan kişi veya kuruma, kurum temsilcilerine aittir. Ama tecrübelerle sabit ve bile bile harama veya yanlış tasarruflarla zayi edileceği belli olan yere bunu göz göre göre veren zekat mükellefinin bunda hiç payı yok mudur? İşte buna yoktur demek tek kelimeyle imkânsızdır. Aksi halde Tevbe Suresi 60. ayette geçen ve fıkıh kitaplarında sayfalarca süren ne 'fakir kimdir, miskin ile fakir arasındaki fark nedir, fisebilillah kaydına kimler girer' müzakerelerine, ne de ilk dört sınıf için kullanılan "lam" ve ikinci dört sınıf için kullanılan "fi" harfi cerri özelinde yapılan "temlik" ve "tasarruf" müzakerelerine mana verebiliriz.

Ayrıca müzakereler bununla da sınırlı değildir; "kadın kocasına, evlat anne-babasına zekat verebilir mi?" veya özellikle "yükü zekat miktarları sınıflar arasında paylaştırılmalı mı?" gibi birçok farklı alanda yapılan müzakereler de vardır. Bütün bunların ortak amacı; Murad-ı İlahi'yi hayata hakim kılmaktan ibarettir.

Zekat hakkında yaptığı doktora teziyle haklı bir şöhrete sahip olan Yusuf Karadavi bakın bu konuda ne diyor: "İktisat tarihi, İslam'dan önce değişik vergi türlerine şahit olmuştur. Bunlar toplumun değişik kesimlerinden halk istese de istemese de toplanır, kişisel masraflarına veya akraba ile yardımcılarına harcanmak üzere imparator ve kralların hazinesine yığılırdı. Debdebe ve saltanatlarını gösterecek, lüks hayat ve şatafatlarını halkın gözünde artıracak ne kadar şey varsa ona harcanırdı. Diğer taraftan fakir ve miskin çalışan halk kesimlerinin ihtiyacı olup olmadığına aldırış bile etmezlerdi. İslam'a gelince en başta muhtaç bu kesimler üzerine eğildi. Zekat gelirlerinde hususi ve devletin gelirlerinde de umumi olarak en büyük payı bunlara ayırdı. İslam'ın bu uygulaması maliye, vergi ve devlet harcamaları alanında eşi ve benzeri olmayan bir uygulama idi. Bu uygulamayı insanlık ancak asırlar sonra kavrayabilmiştir."

'Zekatı vermekle yükümlülüğümüz kalkıyor mu?' diyen okuyucumuza şimdi ben sorayım: Yükümlülük kalkıyor mu yoksa ayrı bir yükümlülüğün başlangıcını mı oluşturuyor?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kaza, kefaret ve ibadetlerin ruhu

Ahmet Kurucan 2009.09.10

Ramazan boyunca karşılaştığım öyle sorular oldu ki kendi kendime "Mevlânâ'ya hak vermemek elde değil." dedim. Neden mi? Çünkü sözünü ettiğim soruların neredeyse tamamı orucun harici yanını, şekil şartlarını ilgilendirmekteydi.

Orucun ruhu, o ruhun mahiyeti ve yine o ruha nüfuz edebilme adına neler yapılabileceğine dair sorularla hiç karşılaşmadım. Pekala bu hususun Mevlânâ ise alakası ne? diyecek olursanız; Mevlânâ Mesnevi'sinin neredeyse hemen her sayfasında ele aldığı her meselde işin ruhunu nazara verir; öz'den, manadan dem vurur ve insanları o ufka bakmaya, onu yakalamaya yönlendirir.

Yalnız bu demek değildir ki şekil şartları önemsizdir. Hayır; böyle bir şey diyen yok. Aksine şekil şartları sadece orucun da değil, bütün ibadetlerin olmazsa olmaz ilk şartıdır. O şartlara uygun yapılmayan ibadetlere, ibadet

bile denmez. Madem böyle, yukarıdaki serzeniş niye dersiniz; her ikisi arasında korkunç bir boşluğun varlığı. Hatta birinin hiç ama hiç olmayışı.

Bu boşluk kapanır mı? Bence boşluğun farkında olmak, onun kapanması adına atılan ilk adımdır ve söz konusu boşluk günümüzde birçokları tarafından hissedilmiş bulunmaktadır. Fakat bunun taban bulması, başka bir ifadeyle tabanda kendine yer bulması uzun zaman alır. Belki bir nesil, belki iki nesil. Bu zaviyeden bakınca gelecekte aslına uygun çok daha güzel Ramazanların bizleri beklediğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Bu kısa girişten sonra gelem kaza ve kefarete ekseninde sorulan birkaç sorunun hepsine birden cevap olabilecek kısa açıklamalara. Kaza, meşru bir sebeple bozulan veya baştan hiç niyet edilmeyen orucun bir başka gün tutulmasıdır. Kefaret ise meşru olmayan bir sebeple bozulan oruç için ister ceza, isterse telafi amaçlı tutulan fasıla vermeksizin iki kameri ay müddetince tutulan oruca verilen isimdir. Halkımız arasında 61 orucu denilen oruç, kefarete orucunun diğer adıdır. 'Cezalarda tedahül esastır' prensibinden hareketle, birden fazla kefarete orucu tutması gereken kişi bir kefarete orucu ile bu cezayı ödemiş olur. Yani gayri meşru sebeple bozduğu her bir oruç için ayrı ayrı kefarete tutmaz. Bir kefarete hepsi için geçerlidir ama her biri adına ayrı ayrı kaza tutması gerekir.

'Kefarete gerektiren bir ameli işlememiş olan bir kişi, her ihtimale karşı deyip ömründe en az bir defa kefarete tutmalı mıdır? sorusuna gelince; fukahânın bu soruya verdiği cevap aksine ihtimal vermeyecek ölçüde nettir; hayır. Neden? Çünkü şüpheler üzerine hüküm bina edilmez. Ortada kefareti gerektirecek bir eylem yok ise, kefarete de yok demektir. Tutulsa ne olur? İnsan elbette niyetine, niyetinin derinliğine göre sevap kazanır.

60 gün üst üste tutulan kefarete orucu bir ceza mıdır? Bu bakış açısına göre değişir. Kimine göre evet cezadır; çünkü 60 gün boyunca imsaktan iftara aç kalınacaktır. Günlük hayatını yeme-içme üzerine kurmuş, yatış-kalkışından iş ve ziyarete kadar her şeyini buna göre ayarlamış bir şahsın böyle düşünmesi normal olsa gerek.

Kimine göre, ceza değil; rahmettir. Çünkü kasten yapılan bir hatayı telafi imkanı sunulmakta, böylece o ibadetten hasıl olan kamil sevabı tekrar yakalama imkânı verilmektedir. Bu imkânı sunan ibadete ceza demek, her şeyden önce yakışsız ve talihsiz bir isimlendirmedir. Ayrıca böyle bir yaklaşım, farkında olunmasa da Allah'ın rahmetini itham manası taşır. Halbuki Allah, kullarına karşı çok merhametlidir. Onun her bir emir ve yasağında dünyevi ve uhrevi binbir hikmet nümeyandır.

Tekrar başa dönelim ve bir kez daha ibadetlerin özü, ruhu diyelim. O ruh sadece Hakk'ın rızasını gözetmekle elde edilir. Cennet ümidi, cehennem endişesi bile ruhu yakalamak için bir engeldir.

Yazıyı bir menkıbe ile bitirelim: Rabiayı Adeviye bir gün bir elinde su dolu bir kova, diğer elinde ateş dolusu bir kürekle sokakta yol alır. Sorarlar, 'Nedir bu hal?' diye. "Su ile cehennem ateşini söndürmeye, ateşle cennet köşklerini yakmaya gidiyorum." der. 'Neden?' denildiğinde ise, "İnsanlar cennet ümidi ve cehennem korkusu ile değil, sadece Allah aşkı için ibadet yapsınlar." diye cevabını verir. a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gayrimüslimlere zekât ve sadaka

Ahmet Kurucan 2009.09.17

Savaş ve barış şartları gerek ayet ve hadislerde gerekse bunların kaynaklık ettiği içtihadî hükümlerin değişikliğinde rol oynayan ana unsurlardan biridir. Vakıyı rapor eden bu tesbitin yanı sıra şu tarihî hakikat en

azından bunun kadar önemlidir; Hz. Peygamber (sas) ve Hulefa-i Raşidin dönemi pratiği ile sonraki dönem uygulamalar arasında bu bağlamda çok ciddi farklar vardır.

Zekatın devlet eliyle toplanıp harcandığı erken dönemlerde başta bizzat Efendimiz olmak üzere birçokları zekatın harcama kalemleri arasında yer alan müellefe-i kulub kategorisine gayrimüslimleri dahil etmiştir.

Burada müellefe-i kulub yani kalbleri İslam'a ısındırılacak kişiler tabiri kimseyi aldatmasın. Yeni Müslüman olmuş, İslam ve Müslümanlarla bir şekilde irtibata geçmiş veya din değiştirmesi için azıcık cemileye ihtiyacı olanlara müellefe-i kulub fonundan harcama yapıldığı gibi, İslam'a düşmanlıkta sınır tanımayanlara dahi aynı fondan harcama yapılmıştır. Sebep; bu cemile ile İslam'a olan düşmanlıklarının önlenmesidir. Tabii burada yetkili merciin takdiri ön plandadır.

Fakat daha sonraları başta ifade ettiğimiz "fark" devreye girmiş ve fiili durum yani yazının ilk cümlesinde söylediğimiz savaş şartları bu uygulamanın kalkmasına neden olmuştur. Çünkü artık karşılıklı herkesin ait olduğu din, kimlik tanımında başat unsur olmuş, devletlerarası münasebetlerde din birliği veya ayrılığı en etkili rolü oynamıştır. Bu safhadan sonra heptenci ve toptancı anlayışın sürüklediği yerde duran insanlar, gayrimüslimlere ne zekat ne de sadaka vermişlerdir. Çünkü karşılarındaki resmen düşmandır.

Günümüze gelince; öncelikle zekat devlet eliyle toplanıp harcanmamaktadır. Aksine inananlar tıpkı namaz ve oruç gibi zekatı şahsi ibadet olarak görmekte ve ferdi olarak sorumluluklarını yerine getirmektedirler. Bu durumda Tevbe Suresi 60. ayette belirtilen zekatın harcama kalemleri içine gayrimüslimlerin girip-girmediği içtihadı bir mevzu olarak karşımızda durmaktadır.

Bu babda fukahanın genel yaklaşımlarını şöyle özetleyebiliriz: Bir; gayrimüslimler fakir ve miskinden, borçlu ve müellefe-i kulub'a kadar zekatın harcama kalemleri içinde yer alan kategorilerde kendilerine yer bulabilirler. Mutlak manada din farklılığı buna mani değildir. Bir tek şartla; İslam ve Müslümanlara karşı düşmanlık yapmayacak.

İki; genelleme ifade eden bir hükümde bulunmak yerine, her bir gayrimüslimi tek tek ele almak, ona zekat vermekle kazanılacak veya kaybedilecek şeyleri bir bütün halinde düşünmek gerek. Günümüzde daha çok yurtdışında bulunan ve gayrimüslimlerle iç içe hayat yaşayan Müslümanları alakadar eden bu husus, oldukça önemlidir. Mesele Müslümanlığa karşı önyargıları kırmaktan, Müslümanlığa teşvike ve İslam'a zarar vermemeye uzanan çok geniş daire ekseninde ele alınmalı ve öylece karar verilmelidir.

Üç; bütüncül bakış ihmal edilmemeli, gayrimüslimler, komşular, muhtaçlar deyip onlara zekat verip vermeme üzerinde düşünürken, dünyanın dört bir yanında bulunan Müslümanlar da hesaba katılmalıdır. Başta iman olmak üzere birçok ortak paydanın bizi birbirimize bağladığı, siyasî, ekonomik, kültürel beraberlikle ancak ayakta kalınabilen bir global dünyada zekatı, zekatın vaz' edilişindeki sebep ve hikmetler çerçevesinde değerlendirme ihmal edilmemelidir.

Sözlerimizi bir ayet mealıyla bağlayalım: "Allah din konusunda sizinle savaşmamış, sizi yurtlarınızdan çıkarmamış kimselere iyilik etmekten, onlara adil davranmaktan men etmez. Şüphesiz Allah adil davrananları sever." (Mümteherine, 60/8) a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bayram kutlamaları

Efendimiz (sas) Medine'ye hicret ettiğinde İranlılardan kalma iki bayram kutlanırdı dönemin Arapları tarafından.

İnşa, islah ve lağv özellikleri ile arz-ı endam edip, dinin asli ve fer'i kaidelerine uymayan her şeye müdahale eden Efendimiz, elbette Allah'ın emriyle bu bayram kutlamalarına müdahale etmiş ve bunu: "Allah, sizin için o iki günü daha hayırlı iki günle değiştirmiştir ki bunlar Kurban ve Ramazan bayramlarıdır." sözleri ile ifade etmişlerdir.

Pekala bu bayramlar bizler için ne ifade ediyor? Öncelikle, adı üzerinde dinî olan bu bayramlar Allah'ın rahmet ve bereketinin sağanak sağanak üzerimize yağdığı zaman dilimleridir. Bundan istifade etmek, kişinin iradi olarak söz konusu zaman dilimlerini değerlendirmesine kalmıştır. Eğer yaptığı/yapacağı amellerle o engin rahmet ve berekete liyakat kesbederse, Allah tevfikini o kul için yar edecek ve hiç şüphe yok ki insan liyakati nisbetinde bu manevi rahmetten istifade edecektir. O halde "İslam insanına" yakışan şey, bu zaman dilimlerini mirasyediler misali har vurup harman savurmamak; aksine "bir daha idrak edemem; bu benim son bayramım olabilir" endişesi ile yoğrulmuş düşüncelerle kendisini Rabb'in rızasına ulaştıracak ameller yapmaktır.

İkinci olarak; bayram kutlama şekilleri, İslam tarihinin 15 asra uzanan mazisinde farklı şekiller ve formlar kazanmıştır. Farklı coğrafyalarda, farklı kültürlerdeki kutlama gelenekleri dinin temel değerlerine uygunlukları nisbetinde yaşama şansı bulmuştur. Bugün İslam coğrafyasındaki bayram kutlamalarındaki farklılıklar bundan kaynaklanmaktadır.

Burada can alıcı bir soru sormak istiyorum; pekala zamanın çocuğu ya da 15 asırlık İslam halkasının zincirinde bir halka olan bizler, bu sürece nasıl bir katkıda bulunuyoruz? Bulduğumuz bu katkı, kutlama formunda değişiklik meydana getiriyorsa -ki bunun normal olduğunu söylemeye hiç gerek yok sanırım- iradi veya gayri iradi yapageldiğimiz şeylerle meydana getirdiğimiz bu değişiklik, dinin asli değerlerine, bayram mana ve muhtevasına hangi ölçüde uygunluk sağlamaktadır? Söz gelimi, bayram neşe ve sevinç günleri, neşe ve sevinç de paylaşınca çoğalan bir olgu ise, biz kutlama formuna ilave ettiğimiz şeylerle bu olgunun ilerlemesine hizmet ediyor muyuz? İlerletmeyi bir kenara bırakalım, en azından muhafazasına katkı sağlayabiliyor muyuz?

Devam edelim; bayramlar izzet ü ikram duygularının tatmini, akrabalar ve dostlar arası karşılıklı ziyaret, hediyeleşme, hal ve hatır sormalarla, toplumsal uzlaşmayı sağlıyorsa, biz bu forma ne ilave ediyoruz? Yoksa ilave ettiğimiz şeyler, söz konusu yerden geri gidilmesini mi netice veriyor?

Soruları çoğaltabiliriz ama maksadın hasıl olduğu kanaatinden hareketle, soruları kesip herkesin kendi içine dönüp bu ve benzeri soruların cevaplarını aklı ikna, vicdanı tatmin edici ölçüde vermesi taraftarıyım. Çünkü örf ve âdet, gelenek ve görenek dediğimiz esaslar toplumsal mutabakatla oluşur. Mutabakatta asıl olan ise, her bir ferdin bu süreçte gönüllü olarak yerini almasıyla mümkündür.

Bayramı bitirdiğimiz şu günlerde kendi ülkemiz özelinde benim kanaatim, sözü edilen çerçevede karnemizin çok iyi olmadığı istikametindedir. Spesifik misallerle yar ve ağıyarı incitmek istemem; ama görülen o ki bayram kutlamalarında olması gerekli çizginin dışına çıkışı görmemek mümkün değil. Bu çerçevede kendimizi sorgulamaya ne dersiniz? İsterseniz asli değerlerimize çok daha uygun olduğunu düşündüğüm çocukluğumuzun bayram kutlamaları ile bugünleri mukayese ederek işe başlayabiliriz!

Geç de olsa, geçmiş de olsa bayramınız mübarek olsun! a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Cahiliyye cehaleti

"Yiğidi öldür, hakkını yeme" mantığı içinde kaleme alınan bir yazı okuyacaksınız. Bunu baştan ifade etmemim nedeni; meselenin önemine binaendir; çünkü başlangıçta küçük dahi olsa yanlış anlaşılmalara, yanlış değerlendirmelere kapı açıyor ve bu yanlış değerlendirmelerle açık-gedik alabildiğine büyüyor.

Cahiliyye, İslam literatüründe İslam öncesi Arap toplumunun gerek din gerekse insani değerler bağlamındaki yerini belirten bir kavramdır. Bu kavram 15 asırdır hem günlük hayatta halkın dilinde hem de akademik camiada çok sık kullanılır. Cahiliyye, Allah'a inanmama veya şirk koşma, barbarlık, vahşet, zulüm, haya noksanlığı, taassub, kabile taraftarlığı gibi dönem insanının özelliklerini nazara verir. Kur'an 4 ayrı yerde geçen cahiliyye terimi ile bunları anlatır bize. "Allah hakkında cahiliyye zannı" 3/154, "Cahiliyye hükmünü arama" 5/50, "Cahiliyye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı gibi açılıp saçılma" 33/33 ve "inkar edenlerin kalplerine cahiliyye taassubu yerleştirilmesi" 48/26, Kur'an'ın bizzat "cahiliyye" kavramını kullanarak bize anlattığı özelliklerdir. Efendimiz'in Hz. Bilal'e söylenen "kara kadının oğlu" sözüne, "cahiliyye zihniyeti" çıkışıyla cevap vermesini de burada ilave edebiliriz.

Şöyle de diyebiliriz; dini inanç açısından putperestlik, ferde bakan karakteristik özellikler ve bunların sisteme ya da örf-âdet haline gelmiş kan davalarından, insanları ırk, cins ve mesleklerine göre sınıflandırmaya kadar uzanan yanlışlıkları içine alan bir kavramdır cahiliyye.

Fakat bu demek değildir ki cahiliyyenin her şeyi kötüdür. Nitekim bazı Batı'lı yazarlar "gerçek bir barbarlık dönemidir cahiliyye"demektedir. Kaldı ki aynı yaklaşımı şuurlu veya şuursuz seslendiren Müslümanların varlığı da inkar edilemez. Hayır, tarihin şهادetiyle sabittir ki böylesi bir ortam içinde yaşadığı halde şirke bulaşmamış, başta Efendimiz olmak üzere onlarca belki yüzlerce insan vardır cahiliye adını verdiğimiz toplum içinde. Hanifler bunları tanımlamak için ortaya konulmuş bir kavramdır. Öte taraftan hanif olsun-olmasın evrensel insani özellikler diyebileceğimiz şeylerden taviz vermeyen, dinî bir öğretilen nasibini almamış olmasına rağmen kan davası gütmeyen, zina etmeyen, ticaretten dostluk ilişkilerine kadar beşeri münasebetlerde adaleti gözeten, iyi, doğru ve güzelden ayrılmayan niceleri vardır. Burada Efendimizin de hazır bulunduğu hılfu'l fudul anlaşmalarını hatırlayabilirsiniz.

Bu yaklaşımla vermek istediğimiz mesaj aslında çok net; cahiliyye dönemini heptenci ve toptancı bir mantıkla, "cahiliyyeyin her şeyi kötüdür" gibi bir zihniyetle ele almak yanlıştır.

İsterseniz bunu İslam'ın tersten bir yaklaşımla inşa -ibda da diyebiliriz- ilga ve tashih eksenine üzerine izah edilen hükümleri ile de açıklayabiliriz. Malum İslam tevhid, nübüvvet gibi esaslarla inşa ve ibdada bulunmuş, kabile taassubu, ırk üstünlüğü, kız çocuklarını öldürme gibi gayri insanî kabulleri ilga etmiş, zihar, ölü arkasından ağıt yakma, kadınların mezar ziyareti vb. hususlarda cari olan cahiliyye âdetlerini tashihte bulunmuştur. Bir başka ifadeyle aslını kabul, faslında değişikliklere gitmiştir. Cahiliyye ekseninde baştan bu yana söylediğimiz doğru olsaydı, İslam cahiliyyeye ait her şeyi red üzerine sistemini kuralıydı.

Doğrusu şu; cahiliyyeye, cahiliyye adını verdiren unsurlar günümüz dahil insanlık tarihi boyunca az veya çok hep var olagelmıştır. Bugün dünyanın isterse en medeni ülkesinde olsun zulmün varlığını inkar edebilir miyiz? Öyleyse!

Teklifim şu; bir dönemi bütün bütün red ve inkar yerine, o özellikleri esas alıp "bunlar cahiliyye âdetidir; kim, ne zaman, nerede ve nasıl yaparsa yapsın kabullenilemez" deme çok daha uygun bir yaklaşımdır.

a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hac ve domuz gribi

Ahmet Kurucan 2009.10.08

Yakınlarda dar dairede dostlarla bir muhabbet meclisindeydik. Söz döndü dolaştı domuz gribine geldi. Mecliste doktorların da olması, meselenin gazete sayfalarına yansıyan aktüel boyutunun dışına çıkmamıza vesile oldu. Çok seviyeli bir sohbetti.

Birçok yeni bilgi öğrendik konu ile alakalı olarak. Ardından domuz gribi-hac ilişkisine sıra geldi ve haccın bu hastalık dolayısıyla ertelenme kararının verilir verilemeyeceğini konuştuk. Tam bu esnada meclisten birisinin her şeyi hiçe sayar tarzda "Ölümse orada ölüm!" demesi, mecliste bulunan herkesi şaşkına çevirdi.

Nedir o hiçe sayılan her şey? Öncelikle kutsal topraklarda ruhunu teslim etme takdirle karşılanacak bir temenni. Mekke veya Medine'de her gün binlerce insanın ziyaret ettiği, dualar okuduğu mezarlıkta cansız bedenle yatıp bilfiil yapılan dualardan istifade etmek, mekânın kudsiyetinden dolayı kabir azabından azade olacağını düşünmek bu temennilerin altında yatan gerçekler.

Doğru mu bunlar? Yani dünyanın bir başka yerinde mezarı olan Müslüman, bütün müminler niyet edilerek yapılan dualardan istifade edemez mi? Bunun için illa cesedin Mekke-Medine mezarlıklarında mı olması gerekir? Ya da Allah'ın adaletinin veya ahiretteki azap düşünülecek olursa rahmetinin tecellisi olarak yorumlanan kabir azabı, o mezarlıklarda yok mu? Kabir azabını hak edecek ameller yapan bir kişi, cesedi sadece kutsal mekânlarda olduğu için azaptan muaf olur mu? Bu ve bu çerçevede akla gelecek başka sualleri hiç tartışmaya açmayalım; ama yazımızın konusu olan temenni özelinde ciddi ciddi düşünülmesi gereken hususlardır bunlar.

Gelelim o her şey dediğimiz noktalara. Birinci olarak; bizim inanç değerlerimiz sebeplere riayet etmede kusursuz bir tavır takınmamızı ister. Zira biz sebepler dünyasında yaşıyoruz; harikulade şeylere inanmakla birlikte davranışlarımızı bunlar üzerine bina edemeyiz. Efendimiz'in hayat-ı seniyyelerinin neredeyse her bir karesi bu durumu gözlerimiz önüne sermektedir.

İkincisi; sebeplere riayet katıyen tevekkül anlayışımızla çatışmaz. Tevekkül, en basit tanımıyla sebeplere riayet ettikten sonra neticeyi Allah'tan beklemektir. "Bir kere karar verip azmettin mi, yalnız Allah'a tevekkül et" (3/159) bu hususa vurgu yapmaktadır. Efendimiz de (sas) devesini bağlamadan mescide gelip oturan bir sahabiye, "Git, önce deveni bağla; sonra Allah'a tevekkül et!" diyerek uyarmıştır ki bu uyarı doğru tevekkül anlayışını bizlere öğretmektedir.

Konumuza neredeyse bire bir uyan bir hadise yaşanmıştır hicretin 17. veya 18. yılında. O yıllarda Şam, Irak bölgelerinde salgın bir veba hastalığı olmuştur. Binlerce insan bu salgından vefat etmiştir. İşte bu salgının ihtimal ki başladığı dönemlerde Hz. Ömer bölgeyi teftiş için oralarda bulunuyormuş. Bölgede görevli Ebu Ubeyde b. Cerrah, Hz. Ömer'i yolda karşılamış ve hadiseyi haber vermiştir. Yapılan istişarede bir kısım sahabi; "Buraya kadar geldik; Allah'a tevekkül edip yolumuza devam edelim." demiş; bir kısmı da aksi istikamette görüş bildirmiştir ki Hz. Ömer de bu ikinciler arasındadır. Neticede geri dönüş kararı alınmıştır. Karar üzerine Ebu Ubeyde "Allah'ın kaderinden mı kaçırıyorsun ya Ömer?" diye bir çıkışta bulunmuştur. Ebu Ebeyde gibi birisinden bu çıkışı beklemeyen Hz. Ömer önce "Keşke bu sözü senden başkası söyleseydi." dedikten sonra, Ebu Ubeyde'nin şahsında hepimize tarihî bir cevap vermiştir: "Evet yâ Ebâ Ubeyde, ben Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine kaçıyorum."

Üçüncüsü, hayat hakkı dokunulmaz, temel haklar kategorisindedir. Bu hakka, her şeyi hiçe sayarak bile bile tecavüz etme, insanı şehit değil müntehir yapar.

Sonuç; hacca gidilmesinde bir kısıtlama yoksa, elbette gidilebilir; ama yetkili ve uzmanların yönlendirmeleri ışığında tedbirlerimizi almak şartıyla. a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Namazların cem edilmesi

Ahmet Kurucan 2009.10.15

Cem meselesinin günümüz şartlarında caiz olup olmadığı en çok sorulan sorular arasında. Fıkhî mezheplerin yaklaşımları ve görüşlerini temellendirdikleri deliller ışığında, sorularda ifade edilen detaylara girmeden, genel ilkeler çerçevesinde bu hususu intikale çalışacağız. Fakat buna geçmeden önce, bir konuya açıklık getirmek, daha doğrusu herkesin bildiği o konuyu bir kez daha vurgulamak lazım.

Namaz, "Namaz, müminlere belirli vakitlere bağlı olarak farz kılınmıştır." (5/103) ayetinin mucibince, her bir namaz için takdir buyrulan zaman diliminde kılınması gerekli olan bir ibadettir. Başka bir ifadeyle, vaktinde eda edilmesi itibarıyla eda dediğimiz bu keyfiyet, namazda asıl ve esastır. Vakti haricinde kılınan namaz ise fıkhî literatüründe kaza diye isimlendirilir. Namazın Hak katındaki makbuliyeti, kulluk borcunu ifa ile elde edilecek vicdani tatmin ve inşallah ahirette alınacak mükafat açısından Efendimiz'in (sas) namazın vaktinde eda edilmesi ile alakalı birçok beyanı vardır. Kaldı ki kendisinin fiili tatbikatı, bu tatbikatta göstermiş olduğu hassasiyet de Efendimiz'in (sas) meseleye bakışını ve verdiği önemi göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

Bu kısa hatırlatmadan sonra cem'e geçebiliriz. Cem, -namazların birleştirilmesi de diyebiliriz- öğle ile ikindi, akşam ile yatsı namazının herhangi birisinin vaktinde peşi peşine kılınması demektir. İkinci öğle, yatsı akşam vaktinde kılındığında cem-i takdim, tersi olduğunda cem-i tehir adını alır. Sabah namazı ise hiçbir şekilde cem'in konusu olamaz.

Cem, yukarıda namazların vaktinde edası ile alakalı sunduğumuz çerçevenin dışında ama çeşitli sebeplerle, seyrek de olsa bizzat Efendimiz'in (sas) uygulamaları içinde yerini almaktadır. Nedir bu uygulamalar? Hangi şartlarda Allah Rasûlü (sas) cem yapmış?

Bu konuda hadis kitaplarında var olan vakıaları tek tek sıralamak, gazete makalesinin sınırlarını aşar. Onun için söz konusu vakıaların kategorize edilerek toplandığı üst başlıkları sunalım. Efendimiz (sas) hacda Arafat ve Müzdelife'de, yolculuk esnasında, hastalıkta, kar, yağmur, çamur gibi insanların camiye gelmesine mani olacak derecedeki hava muhalefetine, gerek savaş gerekse başka sebeplerle korkunun hasıl olması gibi -ki bunu tehlike diye de isimlendirebiliriz- ihtiyaç ve zaruret durumunda namazları cem etmiş veya cem edilmesine izin vermiştir.

Bu vakıalara bir bütün olarak bakan mezheplerin cem meselesindeki yaklaşımlarına gelince; çok kısa ifade ile Hanefi mezhebi Arafat ve Müzdelife haricinde cem'i kabul etmez. Diğer mezhepler ise, bazı spesifik meselelerde kendi içlerinde görüş ayrılıkları olsa da, yukarıda sıraladığımız meşru mazeretlere binaen cem'i caiz görürler.

Hanefi mezhebinin hac haricinde cem'i kabul etmeyişi nedeni, Kur'an ve Hz. Peygamber'in (sas) genel uygulamaları ile tevaturen sabit olan namaz vakitlerinin ahad bir haberle terk edilemeyecek olması. Bunu usul diliyle ifade edecek olursak, tevaturen sabit olan haberler ahad haberlerle terk edilemez. Görüldüğü gibi söz

konusu hadisleri Hanefiler ret veya inkar ediyor değil, sadece ferdi rivayetlerle sabit olan ve nadiren gerçekleşen vakıaların, bir hükme medar olamayacağını söylüyorlar. Pekala cem'in gerçekleştiği bu hadisleri nasıl yorumluyorlar dersiniz; "cem'i muvasalava" veya "cem'i suri" adını verdiğimiz, cem edilen namazların ilkinin kendi vaktinin son cüzünde, diğerinin ise ilk cüzünde kılındığı şeklinde açıklama getiriyorlar.

Haftaya bitirme niyetiyle.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Namazların birleştirilmesi

Ahmet Kurucan 2009.10.22

Cem meselesini inceliyorduk. Geçen hafta Efendimiz'in (sas) uygulamalarını ve Hanefi mezhebinin bu uygulamalar ışığındaki görüşlerini anlatmıştık.

Bir önceki yazımızda da ifade ettiğimiz gibi, tehlike, hastalık, yolculuk, hava muhalefeti gibi durumlarda Hanefiler hariç diğer üç mezhep cem'in caiz olduğu görüşündedirler. Bunların dayandıkları deliller ve bu delillere bağlı olarak Hanefilere verdikleri cevaplar şöyledir.

"Bir; cem, Efendimiz'in hayatında defalarca kendine yer bulan bir uygulamadır. Nice sahabi de hayatları boyunca cem yapmışlardır.

İki; dinin ruhunda esas olan zorluk değil kolaylıktır. Efendimiz'in umumi manada bu gerçeği dile getiren birçok hadisi vardır. Cem'in yapılmasında gözetilen gaye de zaten budur. Kaldı ki bu, bizim yorumumuz değil, bizzat cem ile alakalı hadisleri rivayet eden ashabın yorumudur. Bununla alakalı olarak "Ümmetini zora koşturmak istemedi; ümmetine kolaylık olması için bu tercihi yaptı." gibi sözleri hadis kitapları arasında bulabilirsiniz. Hatta bu hususta Müslim'de geçen ve birçok sahabinin rivayet ettiği bir hadiste Efendimiz, Medine'de mukim olduğu zaman, korku veya yolculuk hali olmaksızın öğle ile ikindi ve akşam ile yatsıyı cem etmiştir. Neden sorusuna ravilerin verdiği cevap hep aynıdır: "Ümmetinden hiç kimseye zorluk çıkarmak istemediği için." (Müslim, Salatü'l Müsafirin, 49)

Üç; Hanefilerin "haberi vahidle mütevatir haber terk edilemez" görüşünü kabulleniyoruz ama cem'e verilen cevazda terk değil, zaruret ve ihtiyaç söz konusu olduğu için tahsis" söz konusudur.

Dört; Hanefilerin cem ile alakalı hadislere getirdiği suri cem'e delalet edebilecek birkaç vakia vardır; fakat cem hadislerinin hepsine bir bütün halinde baktığınızda suri cem'e delalet etmeyecek hadisler daha fazladır. Kaldı ki cemde böyle bir şeyin şart koşulması ümmet için kolaylık değil zorluk ihtiva eder. Şartlar her zaman suri cem'e uygun olmayabilir."

Bu görüşleri serd eden diğer mezhepler sonucu şöyle bağlarlar: Alışkanlık haline getirmeksizin sadece tehlike, hastalık, yolculuk ve hava muhalefeti gibi sebeplerle cem edilebilir.

Bu bilgiler ışığında günümüze gelince; cem ne asıl ne de azimettir. Aksine ihtiyaç olduğunda kullanılacak bir istisna ve ruhsattır. Dini hassasiyeti olan, her namazı zamanında kılmaya özen gösteren bir mümin, sözü edilen şartlar tahakkuk ettiğinde bu ruhsattan takliden de olsa istifade edebilir.

Pekala cem şartlarının tahakkukuna kim karar verecek? Elbette namazı kılan mümin. Bu hususta objektif bir ölçü belirlemek zordur. Üst başlıklar halinde verdiğimiz haller, son tahlilde bir ihtiyaç veya zarureti ihtiva etmekte. Allah'a karşı sorumluluk, namazı zamanında, erkanına riayetle kılma gibi ilkeler de meydanda.

"Namazım kabul olmuştur." şeklindeki vicdan itminanı da subjektik olarak herkesin imanına, bilgisine, duyarlılığına havale. İşte bunlara bütüncül gözle bakan mümin cem için şartların tahakkuk edip etmediğine kendisi karar verecek.

Son husus; hiç şüphesiz namazın vaktinde edası kazasından evladır. Mesela uçak yolculuğu esnasında namazı vaktinde eda edebilecek imkanı var ama ayakta kılmaya izin verilmediği için oturarak kılmak şartıyla. Bu durumda cem mi yoksa oturarak namazı vaktinde eda mı tercih edilmelidir? Oturarak namazı edada, namazı namaz yapan ka'de, rükû, secde gibi birçok şart kamil manada yerine getirilemeyecektir. Bu sebeple fukahanın genel yaklaşımı, Hz. Peygamber döneminde örneğinin olmamasını da ilave ederek, namaza ait erkanın tam-tekmil yerine getirileceği cem'in tercih edilmesi istikametindedir. Velez ki başka bir mezhebi taklid söz konusu olsa da. a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sefer ruhsatlarından istifade ve seferin mahiyet

Ahmet Kurucan 2009.10.29

Sadece namazların kısaltılması ve cem edilmesi açısından İslam'da yolcuya tanınmış ruhsat hükümlerinden istifade etmek, yolculuğun mahiyeti ile doğru orantılı mıdır yoksa mutlak anlamda yolculuğa çıkmak yeterli midir?

Aslında bu soru ilk dönemden bugüne fakihlerin kendi aralarında mütalaa ve müzakere ettikleri önemli bir konudur. Mesela fıkıh kitaplarımızda müzakeresi yapılan "sefer-i taat ve sefer-i ma'siye" bu arayışın ürettiği bir ayırımdır. Sefer-i taat ve isyan, Allah'a ve/ya meşru siyasî otoriteye itaat ya da isyanın söz konusu olduğu yolculuk demektir. Bu babta verilen hüküm ise Hanefilere göre her ikisinde de caiz, diğer mezheplere göre 'itaat'ta caiz, diğerinde değildir.

Hemen günümüze gelelim: Değişen ve gelişen hayat şartları, tarzları yolculuk adına farklı kategorilerin üretilmesine sebep olmuştur. Günümüz fukahası yolculuğu iş, tatil ve güvenlik yolculukları diye üçe ayırır. İlk ikisi malum; üçüncüsü ise asker, polis yani güvenlik güçlerinin iç ve dış güvenlik için yapmış olduğu savaş, terörle mücadele türü seyahatleridir. İş ve güvenlik seyahatlerinde yolcuya tanınmış ruhsatlardan istifadede muhalif bir düşünce söz konusu değil fukaha arasında. Çünkü Efendimiz (sas) döneminde seferî ahkâmının vaz'ına sebep olan yolculuklar, zaten bu ikisinden ibaret.

Bu yazının konusu olan namazların cem veya kısaltılma ruhsatı verilmesinde iş ve güvenlik seyahatini tahlil eden fukaha şöyle demektedir: Cem ve taksir, bu ahkâmın vaz' edildiği dönem şartları nazara alınarak bakıldığında, zamanın en iyi şekilde kullanılması ve yolcunun bir an önce normal hayata kavuşmasını sağlamak içindir. Zira sözü edilen yolculuk çölde, deve sırtında ve aylarca sürmektedir. Bu şartlara devlet hakimiyetinin olmadığı ya da en az olduğu uçsuz çöllerde yağmacılar, çapulcular, kervan soyan eşkıyaları yani güvenlik unsurunu da ilave etmek gerek. 15 günü aşmayan ikametlerde de aynı hüküm devam eder. Evet yolculuk yoktur ama kişinin normal şartlarda alışık olduğu hayat düzeni de yoktur.

Fakat tatile gelince; işte günümüz fukahasının üzerinde uzun uzun düşündüğü bir konudur bu. Hiç şüphesiz belki de çoklarımız için hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelen tatil amaçlı seyahatlerde zaman problemi, iş ve güvenlik amaçlı seyahatlerdeki gibi değildir. Hatta zamanı insan kendi kontrolü altında tutmakta, özel arabası ile yolculuk etmesi durumunda istediği yerde konaklamakta, uçak, tren, otobüs yolculuklarında ise

seyahat takvimini kendisi belirlemektedir. Tatil beldesine geldiğinde ise hayat şartları çölde devesi ile yolculuk yapan insanın sahip olduğu şartlar gibi değildir.

İşte bu farklılık, fukahenin tatil yolcusunun, yolcuya tanınan ruhsatlardan istifade edip etmemesi konusunda farklı mütalaalarına sebep olmaktadır. Varılan sonuç şudur ki; Bazıları ilk dönem fakihlerinin "seferde illet mutlak anlamda yolculuktur" kaidesinden hareketle, hangi amaçla olursa olsun, tatil yolcusunun da seferî ahkamdan istifade edeceğini, bazıları ise tıpkı Ramazan'da seyahat eden bir insanın oruç tutup tutmamaya kendi karar vermesi gibi, namazların kısaltılması veya cem'inde de kararın şahsın kendisine bırakılmasını söylemektedirler.

Dikkat ederseniz burada yolculuk itaat ve isyan değil başka bir tasnif içinde ele alınmaktadır. Dolayısıyla itaat-isyan müzakerelerinde mezhepler tarafından kullanılan "yolculuk yaptığınızda namazı kısaltın" (4/101) ayetinin mutlak olması veya "ruhsatlar masiyet işlemeye dayanak yapılamaz" türünden açıklamalar, bu farklı tasnifin izahında kullanılmamaktadır. a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Rahimdeki sakat çocuk

Ahmet Kurucan 2009.11.05

Eskiden yayınlanmış yazılarımı yeniden yayınlama gibi bir âdetim yok; ama aynı mesele hakkında ardı-arkası kesilmeyen soruların varlığı bu mevzuda beni farklı düşündüreceğe benziyor. Bu sorulardan bir tanesi de rahimde sağlıklı olduğu varsayılan, öngörülen veya kesin olan çocuk meselesi.

Bu köşenin daimi takipçileri hatırlayacaktır umarım; bundan bir yıl kadar önce iki yazı ile bu meseleyi etraflica incelemiş ve anne sağlığı böyle bir hamilelik sebebiyle hayatî bir tehlikeye maruz kalmadığı müddetçe çocuğun alınmasının caiz olmadığını ifade etmiştik. Bu hükmün bir ilavesi daha olduğunu da özellikle belirtmiştik, o da şu: Söz konusu hayati tehlikenin bertaraf edilmesi ancak çocuğun alınması ile mümkün olacak. Zaten böylesi bir durumda anne rahmindeki çocuğun sağlıklı veya sağlıklı olması, hamileliğin ilk ayları ile doğuma saatler kalması arasında bir fark yoktur hüküm açısından. İsteyenler o yazılara arşivden tekrar bakabilirler.

Pekala neden tekrar gündeme aldın bu meseleyi, diyecek olursanız; hadiseye kader planında yeniden bakmak, iman ve vicdanlara sil-baştan hitap etmek için. Şunu bir kez daha ifade etmek lazım ki bir Müslüman'ın, yani varlığı Allah, kâinat ve insan menşurundan rasat eden bir hikmet insanının, eşya ve hadiseleri yorumlaması, hayatın zorlukları karşısındaki duruşu, daha hususi konuşacak olursak, sakat bir çocuğa sahip olacağına dair aldığı haber karşısındaki tutumu başkalarının tutumundan çok farklıdır.

"Farklıdır" sözü olanı ve olması gerekeni özetleyen bir ifade. Ama yukarıda bahsettiğim gibi aynı mevzu hakkında mütemadi soruların varlığı, maalesef ki olması gereken manzaraya mutabık değil. O zaman 'farklıdır' yerine şöyle diyelim: farklı olmalıdır.

Evet, farklı olmalıdır; çünkü Allah'a imandan ahirete, kadere, imana uzayan bütün inanç esasları bunu emretmektedir.

Farklı olmalıdır; çünkü iman ettiği bu değerlerden nebean eden hukuki ahkam, çocuk anne rahmine düştüğü andan itibaren ona müstakil bir hüviyet tanımakta, et parçası, kan pıhtısı olarak bakmamaktadır.

Farklı olmalıdır; çünkü yine bu değerlerin oluşturduğu dünya görüşü, başkalarından farklı olmayı gerektirmektedir. Müslüman için dünya hayatı bir tarladan ibarettir. Benzetme tarla merkezli olunca, Müslüman da o tarlada çiftçidir. Çiftçi nasıl tarlasına ektiği tohumun, bakım-görüm şartlarına uyduğu takdirde meyvesini mevsimi geldiğinde devşiriyorsa, Müslüman da bu dünya tarlasına ekmiş olduğu amellerin hasılasını ahirette devşirecektir.

Farklı olmalıdır; çünkü mümin vicdanı böylesi bir ihtimal durumunda çocuğun alınmasına evet diyen viddandan farklıdır. Yapraktan böceğe, kâinata bulunan canlı-cansız her şeye nazar-ı merhametle bakan bu vicdan, anne rahmindeki o çocuğa, daha az bir merhametle bakamaz. Bu mevzuda "eğer çocuğum sakat olursa, hayat düzenim bozulacak, yaşam standartım altüst olacak, hastanelere, doktorlara, ilaçlara vereceğim paranın had ve hesabı olmayacak" gibi mazeretler, Hak nezdinde geçerli ve meşru mazeretler olamaz. Bu ve benzeri mazeretler hikmetinden sual olunmayan Allah'ın hikmetini itham manası taşır.

Farklı olmalıdır; çünkü Müslüman'ın elinde dua gibi bir silahı, bir sığınağı vardır. Candan, gönülden bir yalvarış, bir yakarıyla Allah olmazları olur, olurları olmaz eder. Zira "O'nun ol dediği şey hemen olur, olmamasını dilediği şey de olmaz". Nitekim tıp dünyasını şaşkınlıkta bırakıp literatüre giren nice vakıalar vardır ki bunların sebepler planında izahı, duanın dışında başka bir şeyle yapılamamaktadır.

Hasılı; bu dünya inanan insanlar için bir imtihan dünyasıdır. İnsanın ne ile, ne zaman, nerede ve nasıl imtihan edileceğini ise sadece ilahi irade belirler.

Yazımızı her Müslüman'ın imanının şartları mesabesinde bildiği hakikatleri hatırlatarak bitirelim: "Allah adildir; kullarına zulmetmez" ve "Allah, kullarına takatlarının üzerinde yük yüklemes." a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kurban, denge ve hikmet

Ahmet Kurucan 2009.11.12

Kurban, malî bir ibadettir. Bu ibadeti yapabilecek maddi imkana sahip olmayanlar, asgari şartlar oluşmadığı için kurban kesmekle mükellef değildir.

Fıkhi açıdan alabildiğine net olan bu hüküm, mükellefin hadiseye başka vecihlerden bakması ile ayrı bir alana taşınabilir ve yeni fıkhi hükümlerin konusu olabilir. Nedir farklı bakış açısı? En genel manada işin ahlaki ve vicdani boyutudur. Bugünkü rakamlar üzerinden konuşacak olursak, ortalama 400 TL'lik bir masrafla yerine getirilebilecek bu ibadete şahıs şöyle bakabilir mesela: "Ben 400 TL'yi nerelere vermiyorum ki? Borca girer, taksitle alır, yine bu ibadeti yaparım." Bu yaklaşıma kimsenin diyeceği bir şey olamaz. Nitekim Hanefi fukahası mükellef olmadığı halde bu düşünce ile kurban kesmeye niyet eden ve fiilen mübaşeret eden kişinin artık kurban kesmesinin vacip olduğu içtihadını yapar. Yalnız burada şu husus gözden kaçırılmamalıdır; böyle yapan kişi söz konusu davranışı ile Hak ve halk nezdinde takdire layık olsa da, yapmayan kişi kınanmaz, kınanamaz.

Günümüzde bu durumda bulunan kişiler için ayrı bir imkan söz konusu. Bana ulaşan bazı sorularda Afrika'nın bazı ülkelerinde olduğu gibi daha ucuz kurban kesme fırsatını değerlendirsek, mükellefiyetten kurtulur muyuz denilmektedir. Başta da ifade ettiğimiz gibi, bunlar zaten mükellef değildir. Ama kendi istekleri ile kurban kesmeyi kendilerine vacip kıldılar ise; kurban ibadetini kurban yapan yani kurban olmaya ehil hayvanların zamanında kesilmesi, etinin fakir-fukaraya dağıtılması vb. herkesin bildiği hususlara riayetle, evet mükellefiyetten kurtulurlar.

Pekala bu durum teşvik edilmeli mi? Dengeyi kaçırmamak şartıyla bu soruya da evet cevabı verilebilir. Şöyle ki iletişim ve ulaşım vasıtalarındaki gelişmelerle global köy haline gelen dünya gerçeği var. Bu gerçeğe iç içe yaşayan kişiler olarak dünyanın sair yerlerindeki fakirliği, ihtiyaç durumunu bugün çok net olarak görebilmekteyiz. Eskiden bunları bugünkü ölçüde ne görebiliyor, ne de biliyorduk. Görsek ya da bilsek durum yine değişmiyordu; çünkü ne ferdî ne de organize olarak yardımlarda bulunabiliyorduk.

Ama günümüzde durum değişti; Müslümanlar ister ferdî, isterse sivil ve resmî organizatör kurumlar aracılığıyla o ülkelerdeki muhtaç insanların yardımına koşabiliyorlar. Dolayısıyla bu imkanlardan istifade ederek, dünyanın dört bir yanındaki Müslüman olan-olmayan fakir insanların yardımına koşmak bizim aynı zamanda dini bir vecibemizdir. Kurban bu konuda enfes bir vesiledir.

Yalnız o coğrafyalardaki insanların yardımına koşarken kurbanın hikmetine ait bir boyutun unutulmaması lazım. O da şu; kurbanın hikmetleri bağlamında söylenebilecek fakir-fukaranın et ihtiyacını karşılama, zengin-fakir arasındaki karşılıklı saygı ve şefkat bakışlarının yenilenmesi, toplumsal huzurun sağlanması -kutlama şekillerindeki farklılıklar mahfuz- adı üzerinde bayramın kutlanması gibi şeyler, kurbanın mahallinde kesilmesi ile mümkündür.

Böyle bir ihtimal en azından şu an itibarıyla söz konusu olmamakla beraber ifade edelim; sırf daha ucuz diye mahallinde kurban kesmenin terki, külliyyet kesbetmesi durumunda nesiller boyu altından kalkılmayacak başka içtimai yaralara sebebiyet verebilir.

İbadetlerin yapılış gerekçesi Allah'ın emridir. Hedef O'nun rızasıdır. Hikmet fakir-fukaraya yardımdan, yardım etmenin hazzını alma, zengin-fakir arasındaki uçurumu kapatmadan, ekonomik sirkülasyonu sağlayacak canlandırmaya kadar birçok şeydir. Vurgulamaya çalıştığımız lokal-global dengesini sağlamak ise hepimizin vazifesidir.

Ayetle bitirelim: "Kurbanlarınızın ne etleri ne de kanları asla Allah'a ulaşacak değildir. Lakin O'na ulaşan tek şey, kalblerinizde beslediğiniz takvadır, Allah saygısıdır." (22/37).

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Haram sermaye ve alışveriş

Ahmet Kurucan 2009.11.19

Daha önce yayınlanan "Helal-haram şuuru ve hediye", "Haram miras malını almak" başlıklı iki yazımızda satır aralarından cevabı bulunabilecek bir soruyu ele alacağım bugünkü yazımda.

Haram sermaye ile açılmış işyerinden alışveriş etmenin hükmü nedir?

Alışveriş, meşru mal iktisabı (kazanımı) yollarından biridir. Müşterinin helal parası ile meşru dairede, karşılıklı rıza, fiyat ve peşin veya taksit miktar ve zamanlamasında, teslim tarihinde anlaşma vb. akitle alakalı hususlara uyarak yapmış olduğu alışverişle elde ettiği mal helaldir. Satıcının sattığı malı, haram bir yolla temin etmiş olması, hukuki bağlamda alıcıyı ilgilendirmez; sorumluluk bütünüyle satıcıya aittir.

Hukuken söylenen bu hüküm, muhatabın gönlüne oturmadı, vicdanen onu tatmin etmediyse ne olacak? Öncelikle bu durum "Müftüler fetva verse de kalbine danış" (Darimi, Buyu, 2) hadisince dinin sınırları içinde kendine yer bulan önemli bir durumdur. Hem fetvanın hem de dinî sorumluluğun şahsîliği bağlamında değerlendirilen bu kural, Müslümanlara hareket serbestiyeti sağlamanın yanında, içtihadı yönelik fikrî yapının

canlı olmasının da nedenlerinden birisidir. Fıkıh mezheplerinin varlığının dayandığı temellerden biridir bu aynı zamanda. Dolayısıyla verilen hükmün şahsın vicdanına oturmaması, aklını ikna, kalbini tatmin etmemesi ve bu sebeple başka arayışlar içine girmesi anormal değil normal ve aynı zamanda takdirle karşılanacak bir tavidir. Efendimiz (sas) dönemi sonrasında hukuk alanında bunun yüzlerce-binlerce örneğini göstermek mümkündür.

İkinci olarak; bu kabulsüzlük ahlakî açıdan da takdirle karşılanacak bir yaklaşımdır. Neden? Çünkü dün, bugün ve yarın bizim karşı karşıya olduğumuz ve olacağımız her meselenin hem hukukî hem de ahlakî boyutu vardır ve olacaktır. Bugün nice hukuka uygun, halk tabiriyle kılıfına uydurularak yapılmış şeyler vardır ki, bunlara ahlaken evet demek mümkün değildir. Sanırım, bu cümleyi okurken sizin de aklınıza benim gibi yüzlerce örnek gelmiştir.

Aynı zaviyeden, bu kabulsüzlük belki çoklarımızın yitirdiği, eski dönemlere nisbetle artık hayatımızda kendisine yer bulmayan içtimai sorumluluk anlayışımızı ihya etmesi itibarıyla da takdirle karşılanmalıdır. Efendimiz'in tarifi ve hedef göstermesi içinde "Müslümanlar birbirinin kardeşidir. Bir vücudun azaları hükmündedir." Bunların hayat bulması ise, eğrisiyle-doğrusuyla gerçeklerle yüzleşip birbirimizi kollamakla mümkündür. Bilerek veya bilmeyerek yapılan ve Müslüman'ı hem dünya hem de ukbası adına sıkıntılara sokacak bir davranış karşısında, bir başka Müslüman'ın uyarılarda bulunması dinî bir sorumluluktur. Efendimiz'in (sas) "Sizden birisi bir münker gördüğünde eliyle, diliyle müdahale etsin. Eğer bunları yapamıyorsa, kalben buğz etsin ki o da imanının en zayıf derecesidir." (Müslim, İman, 78) hadisi bu sorumluluğun dinî temelidir.

Örneğimize dönecek olursak; haram yolla elde edilmiş bir sermaye ile açılmış işyerinden alışveriş yapmama, fiilî bir ders olarak dinî açıdan toplumun içtimai sorumluluk şuurunun ne kadar canlı olduğunun göstergesi sayılabilir.

Son husus; bir usul kaidesi: "Bir şeyin helal veya harama nisbet imkânı var, ama haramlığına dair elde kesin delil yoksa 'eşyada esas olan ibahadır' kaidesince o, helale nisbet edilir." Dolayısıyla haram denilen o sermaye özelinde elde kesin ve kat'î deliller yoksa, üçüncü şahıslar olarak haram hükmünü vermekte acele etmemeliyiz. Bu aşamada esas alınacak değer, suizan değil, hüsnüzan olmalıdır. Fiilî bir uyarıda bulunacağız derken, toplumda kapanması zor gedikler açma, başka problemlere sebebiyet vermemeye özen göstermeliyiz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Akraba evliliği

Ahmet Kurucan 2009.11.26

Şimdiye kadar değişik vesilelerle yüzlerce-binlerce defa cevabını bulan bir meseledir bu; akraba evliliği.

Halkımız arasında bu meselenin hâlâ gündemde olması, hatta problem olarak algılanması, 'caiz mi değil mi' endişelerinin bir türlü atılmadığı da bir vaki'dir. Tabii bunu destekleyen bazı faktörler var. Bunların başında akraba evliliklerinden doğan sakat çocuklar geliyor.

İslam, yakın akrabalar arasındaki evliliği aksine ihtimal verilemeyecek, tevil ve tefsire kapalı bir dille yasaklamıştır. Kimler girer bu yakın akrabalar arasına? Kişinin ister kan isterse süt vesilesiyle annesi, kızı, kız kardeşi, halası, teyzesi, kız ve erkek kardeşlerinin kızları yani yeğenleri, kayınvalidesi, karısı nikâhında kaldığı müddetçe baldızı. Ama İslam dayı, hala, amca, teyze çocukları yani kuzenler arasındaki evliliğe cevaz vermiştir ki; bunlar birincilere nisbetle uzak akraba sayılır. Nitekim Efendimiz (sas), halasının kızı Hz. Zeynep ile evlendiği gibi, kızı Hz. Fatıma'yı da yeğeni Hz. Ali ile evlendirmiştir.

Aslında İslam, İslam öncesi toplumlarda var olagelen evlenmelere bakınca bu yaklaşımı ile her meselede olduğu gibi orta yolu tutmuştur. Çünkü kimi kabile ve kavimlerde bizim yukarıdaki tasnife göre yakın dediğimiz akrabalar arasındaki evlilik meşru olduğu gibi, kimi kabile ve kavimlerde ise uzak akrabalar arasındaki evlilik dahi meşru değildi.

İslam'ın tutmuş olduğu bu orta yol, nüfusu alabildiğine az, küçük, kabile esasına göre yerleşimlerin olduğu bir toplum yapısında çok isabetlidir. Çünkü böylesi bir yapıda uzak akrabalar arasında evliliği yasaklamak, bir manada evlenecek kız-erkek bulamamak ile eşanlamlıdır.

Dinî meşruiyeti bu şekliyle kısaca özetledikten sonra, dünden bugüne devam edegelen akraba evliliklerine bir bütün olarak baktığımızda, karşımıza birtakım getiri ve götürüler çıkmaktadır. İnsan fitratı, akrabalık ilişkileri, değişen toplum yapımız ve hayat tarzımız da hesaba katılarak bu getiri ve götürülerin akraba evliliği yapmayı planlayan fertler, aileler tarafından yeniden gözden geçirilmesi lazımdır. Mesela; çocuklukları aynı ortamda birlikte geçmiş kuzenlerin birbirlerini kardeş gibi görmeleri fitri olmasa da anlaşılabilir ve kabullenilebilir bir olgudur. Bunun manası, tarafların birbirlerine karşı şehvî bir his beslememesi, duymaması demektir ki; bu, evlilik hayatını olumsuz etkileyecek bir faktördür.

Hakeza; maddî ve manevî sebeplerle her ailede olan ve olmaya da devam edecek türden anlaşmazlık ve tartışmaların sonuçları çok farklı boyutlarda karşımıza çıkmaktadır. Karı-koca arasında yaşanan problem, mazide aileler arasında yaşanan olayların yeniden gündeme gelmesine vesile olmakta, hafızalar tazelenmekte ve küçük bir hadise büyük bir aile faciasına yol açabilmektedir.

Sakat doğumlara gelince; günümüzde tıp ilminin verdiği bilgilere göre, sakat doğumların nedeni akraba evliliği değil, aksine genetik problemlerden kaynaklanmaktadır. Ama bu tür genetik problemler akrabalar arasında daha sık görülebilmektedir. Sebepler planında bunu önlemenin çaresi akraba evliliğini kökünden yasaklamak değil, aksine muhtemel eşlerin evlilik öncesi tıbbî tahlillerden geçmeleridir. Sebepler dairesinde yaşayan insanlar olarak yapabileceğimiz şeylerin başında gelir bu.

Teşvik edilmeli mi akraba evliliği denecek olursa; bu soruya objektif bir cevap vermek imkânsızdır. Her fert, her aile buna kendisi karar verecek. Ama umumi açıdan baktığımızda şahsen ben şöyle düşünüyorum; günümüz şartlarında toplumsal bağlarımızın güçlenmesi, sosyal münasebetlerimizin artması adına akraba dışı evlilikler yapma çok daha öncelikli bir yer işgal etmelidir bizim hayatımızda. a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Aşk ve intihar

Ahmet Kurucan 2009.12.03

Birisini deliler gibi seviyor ama sevdiğinin bundan haberi yok. Senelerce süren bu tek taraflı sevgi nihayetinde muhatabına açıklanıyor; alınan cevap menfi. Bir gün gelir müsbet cevap alırım düşüncesiyle ümit ve ümitsizlik arasında yaşanan aylar; neticede içine düşülen mağlubiyet ve vazgeçme dönemi.

İşte ne oluyorsa bundan sonra oluyor; sevgisine karşılık bulamayan âşık intihara karar veriyor; veriyor ama bu defa dinî inançları önünü kesiyor ve 'yapamazsın' diyor. O da bize soruyor: 'Gerçekten yapamaz mıyım?' "Onsuz yaşamamın benim için anlamı yok." demeyi de ilave ederek.

Maddeler halinde sıralayalım; fakat en son söyleyeceğimiz cümleyi başlangıçta söyleyerek; evet yapamazsın. Neden?

Bir; İslam'da en kutsal haklardan bir tanesi hayat hakkıdır ve insan bu hakkı son nefesine kadar korumakla mükelleftir. Hayat, insana verilmiş bir emanettir; böyle bir mazeret emanete hıyanet etmeyi meşru kılmaz.

İki; İslam'da masum bir insanı öldürmenin hükmü Kur'an'ın ifadesiyle ebedi cehennemdir. "Kim de bir mü'mini kasten öldürürse, onun cezası, içinde devamlı kalmak üzere, cehennemdir. Allah ona azab etmiş, lânet etmiş ve büyük bir azab hazırlamıştır." (4/93) İntihar ise en azından masum bir insanı öldürme kadar, hatta bazılarına göre ondan daha büyük günahdır. Onun içindir ki Efendimiz (sas) intihar eden kişinin ahirette cezasının ebedi cehennem olduğunu açıkça beyan buyurmuştur.

İşte Allah Rasulü'nün (sas) konu ile alakalı beyanları: "Kim kendisini dağdan atarak intihar ederse o cehennemlik olur. Orada ebedî olarak kendini dağdan atar. Kim zehir içerek intihar ederse, cehennem ateşinin içinde elinde zehir olduğu halde ebedî olarak ondan içer. Kim de kendisine demir saplayarak intihar ederse, cehennemde ebedî olarak o demiri karnına saplar." (Müslim, İman, 175)

Nitekim fukaha bu ve benzeri hadislerden hareketle müntehirin cenaze namazının kılınıp kılınmayacağı, Müslüman mezarlığına gömülüp gömülmeyeceği müzakereleri yapmışlardır. Halbuki bu tür müzakereler katil için bu ölçüde yapılmamıştır.

Üç; evlilik iki tarafın icab ve kabulü ile gerçekleşen bir akittir. Bir başka ifadeyle aile kurumunun iki ana temeli vardır; kadın-erkek ve bunların hiçbir baskı altında kalmaksızın özgür iradeleri ile aile kurumunu tesis etmeleri. Özgür iradenin tetikleyicisi, bu yuvaya evet dedirici en önemli ana unsur, hiç şüphesiz kadın ve erkeğin birbirlerine karşılıklı olarak besledikleri hislerdir, gönül ilişkisidir, aralarında oluşan muhabbet ve meveddettir. Bunun olmadığı yerde baskı vardır, zorlama vardır, belki mecburiyetler vardır. Bu şartlar altında gerçekleşen evlilikler, akdi manada geçerli olsa da, realite planında bir mana ifade etmez; etmez, zira zorla güzellik olmaz; zorla mutluluk olmaz. Hayat sadece sevilene değil, sevene de zindan olur. Zannediyorum hiç kimse de böyle bir hayatı yaşamak istemez.

Dört; herkesin bu dünyada bir imtihanı vardır. Sağlık-hastalık, zenginlik-fakirlik, makam-mansıp vs. hemen hemen her bir şey bizim için imtihan unsurudur. Soru sahibinin de imtihanı bu olabilir. Öyleyse inanan insana düşen, bu imtihanı kazanmaya çalışmaktır. Mademki sebepler planında yapılabilecek her şey yapıldı, ama kalpleri evirip çeviren Allah, o gönlü sana yâr etmedi; o zaman zihnimizden onu silip hayatımıza devam etmeliyiz. Kim bilir, ondan çok daha iyilerini, daha hayırlı olacak başkalarını bize takdir buyurmuştur.

Unutmamalıyız ki Hakk'ın benim hakkımdaki takdiri, benim benim hakkımdaki takdirimin önündedir. Zaten kulluk bunu kabullenmekle başlar. İmanın en önemli göstergesidir bu kabul.

Sonuç; nereden bakarsanız bakın, karşılık bulunmayan sevgiden dolayı intihar etmenin dinen meşru hiçbir dayanağı yoktur ve haramdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Âşık olma, sonu ölümdür!

Ahmet Kurucan 2009.12.10

Bugün beni değil ama fikirlerine çok değer verdiğim, uzun yıllardır yaşayışını gıpta ile takip ettiğim can dostumun sadrından satırlara dökülen değerlendirmelerini okuyacaksınız. Ona bu satırları yazdıran geçen hafta yayımlanan "Aşk ve İntihar" başlıklı yazım. Buyrun birlikte okuyalım:

"Ne garip günler, devirler yaşıyoruz. Gün geçmiyor ki sonu ölüme varan bir aşk hikâyesi medyaya düşmesin. Hikâyeler eni-konu hep birbirini andırıyor: Genç birini seviyor ve ona sahip olmak istiyor. Fakat muhatabı onu istemiyor ya da bir müddet sonra sevdiğinin başka biriyle ilişkide olduğunu öğreniyor. Neticede aşkın sonu ölüme, öldürmeye varıyor. Genç ya delicesine seviyorum dediği kız arkadaşını öldürüyor ya da sevdiğine erişemediği için intihar ediyor.

Ne garip tecelli.. aşktan, sevgiden hiç ölüm çıkar mı? Muhabbet, içinde bu denli keskin bir nefret tohumunu barındırır mı?

İnsan bu tür örnekleri günbegün görmeye durunca, kollarını makas gibi açıp, avazı çıktığıınca 'Aşık olmayın, çünkü neticesi ölümdür!' diye feryad edesi geliyor. Âşık olmayın; kendinizi bile bile ateşe atmayın!

Fakat âşık olmamak kimin elinde? Hangi birimiz sevmedik? En azından bir ilkokul çağında uzaktan uzağa bir yâr-i güzine kapılmamış olanımız var mıdır? Eşimizden-dostumuzdan, anamızdan-babamızdan, hatta sevdiğimizden bile sakladığımız, kalbimizin bir kûşe-i uzletinde sadece bizim bildiğimiz, kendi başına büyüyen bu utangaç, ama bir o kadar da tatlı, sevecen duygu şöyle veya böyle hepimizi bulmuş, ziyaret etmiştir.

Yunus'un dediği gibi, 'Âşksız âdem dünyada belli bilin ki yoktur / Her biri bir nesneye sevgisi var âşıktır.'

Âşık olma! demek nafi...

Peki ne yapacağız? Bu paradoksu nasıl aşacağız? Aşkın içinde sakladığı ölümden nasıl kurtulacağız?

Bunun bir tek cevabı olsa gerek:

Sevgisi ölüm değil, hayat bahşeden...

Sevdiğimizde bize ihanet etmeyen...

Sevildiğinde seven, bir iltifatımıza binler cilde cevap veren...

Güzelliği bütün güzelleri gölgede bırakan yegâne Güzeli sevmekle.

Aşk, muhabbeti, sevgiyi...

Şevki, iştiağı, cezbeyi...

Dehşeti, vecdi, hayreti.. kısacası aşka dair her şeyi, o duyguyu evvelen ve bizzat Kendisini sevmemiz için bize bahşeden Hazret-i Güzeli'e tevcih ettirmekle.

İşte o zaman aşk bize hayat getirecek. İşte o zaman ölümlüyü sevmekle ölüme yürüyenler, yüzleri ak, bakışları sevginin şarabı ile mahmur, kalplerinde neş'e, hayata, birliğe ve ebediyete yürüyecekler.

Bir gün bir bedevi çıkageliyor Güzeli'in makesi Hazret-i Muhammed'e, aleyhissalat u vesselam.

Soruyor: 'Kıyamet ne zaman?'

Efendimiz cevap veriyor: 'Kıyamet için ne hazırladın?' Zira anaların korkudan yavrularını göğüslerinden koparıp atacakları bir celal gününü soruyorsun.

Bedevi cevap veriyor: 'Allah ve Rasulünün sevgisini...'

Efendimiz, 'O halde şunu bil ki kişi sevdiğiyle beraberdir.' buyuruyor.

Bir bedevi, çölde doğmuş çölde büyümüş bir adam, başta Allah'ı, sonra Rasulü'nü seviyor.. ve böylelikle hayata, varlığa, birlikteliğe ve ebediyete yürüyor.

Bence Yunus'un torunları Yunus gibi olmalı: Başta Yaradan'ı, sonra da O'ndan ötürü yaratılanı sevmeli. Yüreğinde taşıdığı sevgiyi, başta o duyguyu kendisine veren Rabb'ine yöneltip, eşyaya saniyen ve bi'l-araz tevcih ettirmeli. Ressam dururken resme, asıl varken gölgeye yönelmemeli. Kendisini ucuza peylememeli. Zira "Müminlerin Allah'a olan sevgileri her şeyden daha ileri ve daha kuvvetlidir." (Bakara, 165)

Eskaza bir gölgeye kapılsa 'Yâ Bâki Ente'l-Bâki, Ey Allah'ım bir tek Sensin Bâki' deyip, kalpteki geçici sevgileri izale etmeli.

Hazret-i İbrahim gibi La uhibbu'l-afilin çekip, ben göçüp-gidenleri sevmem, kalbin alakasına değmiyor demeli.

Gördüğü güzele 'Ne güzelmış!' demektense, 'Ne güzel yaratılmış!' deyip o güzelliği vereni hatıra getirmeli.

Ölümünden sarf-ı nazar edip, hayata yürümeli.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Vaktin evvelinde kılınan namaz

Ahmet Kurucan 2009.12.17

İnanan bir insan için en önemli hususlardan biri hiç şüphesiz Rabbisi ile kurmuş olduğu, kurduğu veya kuracağı münasebettir.

Kurmuş, kurduğu ve kuracağı diyerek meseleyi mazi, hal ve istikbale delalet eden üç zaman kipiyle anlatmak istemem, söz konusu münasebetin sürekliliğine işaret etmek için. Çünkü insanın dünya hayatında Rabbisi ile münasebeti ana rahmine düşmesiyle başlar, son nefese kadar devam eder.

Bu münasebetin en can alıcı çeşitlerinden birisi ibadetlerdir. İbadetler arasında ise ilk sırayı namaz alır. Çünkü namaz Efendimiz'in (sas) beyanıyla hem dinin direğidir hem de günde beş defa tekrarı dolayısıyla en sürekli olanıdır.

İnsan fıtrat itibarıyla sürekli tekrar eden şeylere karşı daha çabuk ülfet ve ünsiyet içine girer. Bir defa ülfet içine girildikten sonra da, yapılan şey insana haz ve zevk vermez. Namaz için de maalesef aynı şey geçerlidir. Dün, bugün, yarın ayırımı yapmadan rahatlıkla söylüyorum bunu; çünkü insan fıtratına ait tabii bir olgu bu. Sadece imanın insan üzerindeki yaptırım gücüne göre değişir tavır almalar. Kimileri bütünüyle terk eder, kimileri halk tabiriyle "ağır-aksak" kılar.

"Ağır-aksak" dediğimiz vasfın göstergelerinden biri; namazların her ne kadar vakti içinde eda edilse de, vaktin en son cüz'ünde kılınmasıdır. Saatine baktığında; "aaaa, ikinci vakti gelmiş, öğle geçiyor" deyip insanın kendini telaşa abdest ve namaza salmasıdır. Diğer namazlar için de durum bundan farklı değildir. Tabii bu telaşe ile kılınan namazdan ne kadar haz alınır, bununla kulluk borcu hangi ölçüde eda edilmiş olur; ayrıca ele alınması gereken bir mevzu.

Böylelerine Efendimiz'in (sas) bir hadisinden hareketle haddimi aşarak bir tavsiyede bulunmak istiyorum; namazı vaktin evvelinde kılınmaları. Hadis şu: Nebiler Serverine yeni bi'at eden birisi "Hangi amel faziletlidir?" diye soruyor; Efendimiz (sas) "Vaktin evvelinde kılınan namaz." buyuruyor. (Buhari, Mevakit, 5; Müslim, İman, 137)

Tecrübelerim bana şunu gösterdi; Allah Rasulü'nün (sas) bu hadisinde beyan buyurduğu hususa tavsiye diyeceksek, bu tavsiyeye uyup namazlarını vaktin hep evvelinde kılmayı hayatına hayat kılan insanlar, yine saatlerine bakacaktır ama bu defa, "öğle namazı geçiyor!" yerine, "aaa, ikindiye şu kadar kalmış" diyecek ve yine telaşla abdeste, namaza yönelecektir. Namazı kaçırmamak ile vaktinde eda etmek arasında gösterilen telaş ve tabii ki huzur farkı izahtan varestedir sanırım.

Kaldı ki bu hal dünyevi açıdan ayrı hayır ve bereketlere, uhrevi açıdan da ayrı sevaplara kapı açacaktır. Dünyevi açıdan Bediüzzaman Hazretleri'nin namaz vakitlerinin günde beş defa olmasının hikmetlerini anlattığı 9. sözü isterseniz bir de bu gözle okuyun. Zihniniz çok farklı ufuklara yelken açacaktır.

Uhrevi açıdan da hiçbir yorum yapmadan aktaracağım şu hadisin yeterli olacağını düşünüyorum: 'Allah Rasulü (sas) bir gün ashabına şu soruyu sorar: "Allah'ın onunla hataları affedip bağışlayacağı, dereceleri yükselteceği bir şeyi size söyleyeyim mi?" Ashabın 'evet' cevabının ardından devam eder Efendimiz(sas): "Abdest üstüne abdest almak, camide cemaatle namaz kılmaya devam etmek ve her namazdan sonra diğer namazı beklemek. İşte ribat budur!. İşte ribat budur!. İşte ribat budur!." (Müslim, Taharet, 41; Tirmizi, Taharet, 39)

Son söz; yanılıyor olabilirim, bununla birlikte sizlerle paylaşmakta mahzur görmüyorum; Rabbisi ile münasebetinde ciddi ve disiplinli olmayan insanlar, ailevi, iktisadi, sosyal ve kültürel münasebetlerinde uzun soluklu ciddiyet ve disiplini yakalayamıyorlar. Bilmem siz ne dersiniz?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Nikâh tazeleme

Ahmet Kurucan 2009.12.24

Sorulan şey, bizim çocukluğumuz yıllarında yatsı namazlarından sonra camilerde imamların "İnni üridü en üceddide imanen ve nikehân" sözlerinin ağız birliği içinde söylenmesi ile yapılan nikâh yenilemesi ya da halk tabiriyle tazelemesi.

Günümüzde terk edildiğini zannettiğim bu âdetle alakalı soruları görünce şaşırmadım; çünkü topluma kök salmış âdetlerin birdenbire kaldırılması imkansız.

Farklı açılardan cevap vermeye çalışalım. Bir; "tazeleme; yenileme" kavramından hareketle, nikâh zamanla eskiyen bir akit değildir ki yenilemeye ihtiyaç olsun! Polemik değil, bir hakikat bu. Nikâh, bir akit; hem de insan hayatını derinden derine etkileyen en ciddi akitlerden birisi. Nikâh akdi rükünlerine, şartlarına riayet edildiği müddetçe sürekliliği devam eder; muhalefet durumunda ise muhalefetin şekline, zamanına göre boşama/boşanmaya kadar uzanan ayrı bir süreç ve farklı hükümlerin konusu olur.

İki; halkımız arasında uygulanan şekliyle "nikâh tazeleme" ne ayetlerde ne hadislerde ne ashab tatbikatında yer almaktadır.

Üç; fukaha içtihatlarına gelince; kaynaklarda geçen açıklamalara göre "nikâh tazeleme insanların ağızlarından bilerek veya bilmeyerek çıkan küfür sözlerinin insanın iman ve nikâhına zarar vermesi ihtimaline binaen yapılmaktadır. Fukahanın içtihatlarına göre küfür söz veya fiilleri sahibini dinden çıkartacak seviyede ise şahsın dinden çıkması nedeniyle gerçekleşen "tebayün-ü din" nikâhı da bozmaktadır. İşte bunun izalesi camilerde "üceddidü imanen ve nikehân" denilerek önce iman sonra nikâh tazelemesi ile mümkündür."

Yalnız burada akla birçok soru gelmektedir. Çıkış noktası böylesi bir düşünce zeminine oturan nikâh tazeleme halkımız tarafından hangi ölçüde bilinmektedir? Bu bir yana, acaba bu içtihadî yaklaşım fıkıhın genel-geçer kaideleri çerçevesinde ne kadar isabetlidir? Küfre düşmüş bir insanın, cuma akşamlarının ayrılmaz parçası haline gelmiş ve manası dahi bilinmeden icra edilen sözlerle yeniden imana dehaleti sahih midir? Küfre düşüren o sözlerden veya fiillerden pişmanlık ve tevbe bu hadisenin neresinde yer almaktadır? Bu her zaman tekrar eden bir söz veya davranış ise boşamada da nihai sınırın üç olduğu düşünülecek olursa, üçten fazla cereyan eden durumlarda velev ki sahih bile olsa, nikâh akdi meşru mudur?

Bunlar mutlaka cevaplanması gereken sorular. Öte yandan, yapılan işlem açısından baktığımızda, nikâh - mezhepler arasındaki ihtilaf mahfuz- evlenecek kadın-erkek taraflar veya onların vekilleri, şahitler, irade beyanı, mehir, veli, ilan gibi rükün ve şartlarla gerçekleşen bir akittir. Farz-ı muhal eşlerin birbirleri ile yeni bir nikâh akdi ile yeniden evlenebileceği akitlerde, yani "zevc-i aher gerekmeyen ric'i veya bain talaklarda" camilerimizde yapılan nikâh tazeleme ile yeni nikâh akdinin gerçekleşeceği her zaman tartışılabilir. Hanımın akit esnasında yokluğu veya kocasına -nikâha ihtiyaç duyulduğuna göre eski kocasına demeliydik- verdiği vekalet, şahitlerin belli olmayışı, mihr miktarı, irade beyanının katiyyet ifade edip-etmemesi, nikâhın ilanı hatta nikâhın devletin yetkili mercilerince kayıt altına alınıp-alınmaması bizim tartışılır dediğimiz konu başlıklarıdır. Özellikle son husus günümüzde akitlerin hukuki yaptırımları açısından çok önemlidir. Daha önce imam nikâhı başlığı altında yazdığımız yazılarda bu konuyu detaylı olarak ele almıştık.

Sonuç itibarıyla; toplumumuzda dinî bilgi ve şuur seviyesinin yükselmesi bu türlü muamelelerin son bulmasını netice vermektedir. Tabii ki zamanla. Zaten topluma yerleşmiş bid'atların hepsinin birden kaldırılıp yerlerine sünnetlerin birden ikamesi tek kelime ile imkansızdır. a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Emanete hıyanet mi, riayet mi?

Ahmet Kurucan 2009.12.31

Çok çeşitli manaları var emanetin. Halk arasından emanet dendiği an akla gelen en meşhuru ile başlayalım. Geçici bir süreliğine muhafaza edilmek üzere başkasına verilen şeye denir emanet.

Bu manada kapsama alanı alabildiğine geniştir emanetin. Mal, para, mücevher gibi maddî şeyler de, iki kişi arasında kalması istenen sır da, adaletin tahakkuku için eda edilmesi gerekli şahadet de emanet kategorisinde mütalaa edilir.

"Emin" her türlü emanete hakkıyla sahip çıkan kişiye verilen isimdir. İsim dedim ama aslında "emin" yani başkalarının güvendiği, itimat ettiği kişi anlamında bir sıfattır o. Fakat kişi o sıfatla öylesine bütünleşmiştir ki, sıfat isim olmuştur ona. Tıpkı Efendimiz'de olduğu gibi. Malum Cahiliye Arapı, daha kendisine peygamberlik verilmeden önce "El-Emin" diyorlardı.

Kaldı ki emin olma, Efendimiz'in (sas) en önemli vasıflarından biridir. Sadece Efendimiz mi? Elbette hayır. Bütün peygamberler emindir. Çünkü en büyük emanet risalet ve nübüvvettir. Peygamberler de bu emanetin taşıyıcıları ve koruyucularıdır. Nitekim Nuh, Hud, Lut, Salih, Şuayb (as) vb. peygamberlerin Kur'an'daki kıssaları takip edilecek olduğunda onların kendilerini "Rasulün Emin" diye tanıttıklarını görürüz.

Peygamberler bir yana, bizim gibi sıradan insanları düşünerek konuşalım; Allah'ın bizlere yerine getirmemiz, o istikamette yaşamamız için verdiği emir ve yasaklar da emanet kapsamı içindedir. Bu zaviyeden namaz kılmak, oruç tutmak veya yalan söylememek, kumar oynamamak hepsi ama hepsi emanettir. Tam-tekmil, erkânına

riayet edilmeden kılınan namazların ahirette sahibine "beni zayı ettin" deyip, Allah'a şikâyetçi olacağını beyan eden hadis tam da bu manayı nazara veriyor.

İnsanın hakkı olmadığı bir şeye el uzatmasına engel olan fitri ve sabit bir ahlaktır emanetin bir başka manası. Hakkı olmayan bir şey kendisine teklif edildiğinde, bir saniye, bir salise bile düşünmeden, ani ve tabii bir refleksle 'hayır' diyebilmedir bu. Fitratla bütünleşmiş, karakterin bir parçası haline gelmiş diyebiliriz bu durumu açıklarken.

Emin olmanın üç ayırıcı karakterinden bahsedilir ulema nezdinde. İffet, ihtimam ve tediye. İffet'i Hz. Şuayb'ın kızlarının Hz. Musa'yı babalarına anlatırken kullandıkları "Kaviyyu'l-emin" (Kasas, 28/26) ayeti ile delillendirirler.

İhtimam, emanet edilen şeyi zayı etmeme, kendi malı-mülkü gibi koruma demek. "Münafığın alameti üçtür. Konuştuğu zaman yalan söyleme, söz verdiğinde sözünde durmama ve kendisine bir şey emanet edildiğinde ona hiyanet etme" hadisi, ihtimamın delilidir.

Tediye'ye gelince; vazifenin ehline verilmesi demektir. "Emanet zayı edildiğinde kıyameti bekleyin." hadisi başka delile ihtiyaç bırakmayacak ölçüde anlatır bunu. Sahabi sorar: "Emanetin zayı olması ne demek?" Efendimiz, "Vazifenin ehil olmayanlara verilmesi" diye cevap verir.

Emanet meselesinin hukukî boyutuna gelince; emanet edilen bir mal, yed-i emin'in herhangi bir kusuru olmaksızın zarar görmesi halinde tazmine konu olmaz. Ama muhafazası hususunda bir kusur, işin icaplarını yerine getirmeme söz konusu ise, tazmin sorumluluğu doğar. Aksi bir tutum, güvenilir zannedilerek kendisine mal teslim edilen kişiyi emin değil hain yapar. Çünkü emanetin karşısı hiyanet, emin'in muhalifi de haindir. Bilmem ki; "üç günlük dünya hayatında, üç kuruşluk dünya malı için" dünyevî ve uhrevî hem halk hem de Hak katında hain damgası yemeye değer mi?

Şahsa özel dendiği için, bana intikal eden meseleyi anlatma yerine genel ilkelere vurgu yaparak, emanetin kısaca hem imanî hem de hukukî boyutunu anlatmayı tercih ettim. a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Fıkhî görüşlerdeki detaylar

Ahmet Kurucan 2010.01.07

'Abdest esnasında başa mesh ederken, başın ne kadarı, hangi parmakla, bir parmağın dört tarafı ile mi yoksa dört parmağın iç yüzüyle mi, üç defa mesh etsek yıkama hükmüne mi geçer, teyemmümle kılınacak namazda vaktin evveli mi yoksa sonu mu esas alınmalı?' vb. günümüz insanının teferruatın teferruatı diye nitelediği o kadar çok detay içtihadlar var ki fıkıh kitaplarımızda, insan bunları görünce nasıl düşüneceği konusunda zorlanıyor.

Aslında bu saha ile ilgilenen bir insan olarak benim bakışım net; zaten bunu ele alacağım bu yazıda; ama çoklarının net değil. Neden diyorlar bu kadar teferruata dalmak? Bunları boşa harcanan zaman olarak nitelendiriyor ve meleklerin cinsiyetini tartışmaktan farksız gördüklerini ifade ediyorlar.

Bu bapta

cevaplanması için sırada bekleyen birçok soru vardı. Geçenlerde Semerkandi'nin Tuhfetu'l Fukaha kitabını müzakere ederken, sorularda ifade edilen perspektiften bakmaya çalıştım söz konusu içtihadı yaklaşımlara. Sonuç şu; eğer bakış açınız "bana sonuç lazım; bu kadar detay bana gerekmez" olursa, bu itirazlar kendine

oturacak bir zemini bulmaya başlar ve ilave sorularla kulvar değiştirir. İtiraf etmek lazım, bu zihniyeti destekleyen toplumsal bir çevreye sahibiz toplum olarak. Televizyonlarda yayınlanan ve dini meselelerin tartışma formatında konuşulduğu programlar bence bu zihniyete en büyük desteği vermektedir. Kültür Müslümanlığı formatında kalıp gündelik hayatında defalarca tekrar ettiği, ibadetler başta birçok ameli ahkamı neden yaptığını bilmeyen meraksız ve duyarsız kitlenin varlığı inkar edilemez. Bu ilgisizlik bilmek istemiyorlar şeklinde de yorumlanabilir. Aksi olsaydı öğrenme çaba ve gayretleri olurdu. Sadece Türk toplumu değil, Arap dünyası da, sair İslami coğrafyada yer alan ülkelerdeki Müslümanlar da buna maalesef dahil. Böyle olunca başta örneklerini verdiğimiz yaklaşımlara karşı lakayt, kayıtsız ve ehil olmadığı halde olur-olmaz her şeyi sorgulayan insanların çıkması gayet tabii.

Halbuki meseleye şöyle bakmak lazım diye düşünüyorum: İmam-ı Azam, İ. Şafii, İ. Malik, İ. Hanbel ve talebeleri bizim bugün detayın detayı diyebileceğimiz konularda bu kadar fikir yürüttülerse, haşa bu onların anlayışsızlıklarından, yetersizliklerinden, kendilerine iş aradıklarından dolayı değil; aksine Allah'ın rıza ve rıdvanına ulaşmak, Murad-ı İlahiye en yakın olan görüşü bulmak içindir. Bunca çaba, bunca gayretin başka türlü izahı mümkün değildir. Bir başka tabirle, İslami hayatlarındaki ciddiyet, ahireti önceleyen zihniyetlerinden dolayıdır. Kolaya değil zora talip olmalarının göstergesidir bunca içtihad. Allah ile olan münasebetlerindeki derinliğin uzantısıdır bence ortaya konulan müdevvenat ama biz dünya hayatını öncelediğimiz, ukbaya bakan meselelerde 'olsa da olur, olmasa da' vurdumduymazlığına kapıldığımız için olsa gerek, o insanların ciddiyetini sorguluyoruz. Huzurunda talebe değil, kapısında bekçi olamayacağımız insanlara sahip olduğumuz laubalilikten dolayı olsa gerek söz söyleme cesareti gösteriyoruz.

Bunun manası onlar dokunulmaz insanlardır; sorgulanamaz, içtihadları haşa ayet ve hadis menzilesindedir demiyorum; elbette ilmi kriterler içinde kalmak şartıyla bunlar da yapılacaktır; yapılacaktır ama öncelikle bunu ehil olanlar yapacaktır. Yaparken ayakları yere basan, meşru bir temele dayanan çerçeve içinde kalmaya özen göstereceklerdir.

Bence her şeyden önce onları anlamaya çalışmalıyız. Eminim ki onları anlama çabası bizleri farklı bir perspektiften sözünü ettiğimiz meseleleri daha iyi değerlendirme kapısını bizlere açacaktır.

Keşke yapabilsek!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hakk'ın hatırı

Ahmet Kurucan 2010.01.14

Mezhep imamlarının aynı meselelerde farklı görüş ve kanaatlerde olmasına rağmen birbirlerine karşı vicahi veya giyabi saygı ve hürmetleri aslında dillere destan bir mevzudur.

Bunun bir adım ötesinde ayrı bir destanlık konu ise, talebenin hocasından aynı mevzuda farklı görüşe sahip olmasına rağmen karşılıklı aynı saygı ve hürmetin korunmasıdır. Bir talebe düşünün ki ilmi açıdan sahip olduğu her türlü bilgiyi, o bilginin kendisine kazandırdığı makam ve maddi-manevi her türlü kıymeti hocasına borçlu. Esnaflarda gördüğümüz usta-çırak ilişkisinden çok daha farklı bir münasebet bu. Bununla beraber yeri geldiğinde o talebe, hocasına nihayetsiz saygı ile beraber düşünce özgürlüğünün açtığı kapıdan girip hocasından farklı hükümlere ismini yazdırmakta ve bunu ifadeden çekinmemekte. Belki bugün çoklarımızın idrak sınırlarını zorlayan bir konu bu. Fakat söz konusu olan Hak ve hakikat olunca, Hakk'ın hatırı âlidir deyip o cesaret gösterilmiş, hem de yüzlercesi-binlercesi tarafından.

Bir soru münasebetiyle bu girişı yaptık. Soru şu: "İmam Muhammed neden hocası İmam-ı Azam'a rağmen görüşler beyan etti?"

İmam Muhammed, lakaplı Muhammed b. el-Hasen, hocası İmam-ı Azam'ın görüşlerini usulüyle, fûruuyla kâğıt-kaleme dökerek tarihe mal eden bir insandır. Onun yaptığı çalışmaları, ortaya koyduğu ve bugün dahi elimizin altında mütedavil olan o dev eserleri görünce, eğer İmam Muhammed olmasaydı Hanefi mezhebi dün, bugün ve belki de yarın bulunduğu/bulunacağı konumda olmazdı diyor insan.

Kendisine "Ebu Hanife'nin oğlu" denilecek kadar hocasına yakın olmuş bu dev insan, aynı zamanda mezhebin ikinci büyük ismi olan İmam Yusuf'tan da ilim tahsil etmiş, İmam Malik'e talebelik yapmış. Tahsil yaptığı başka devasa şahsiyetleri de düşünecek olursanız arı gibi her çiçekten bal almış. Hakkında; "Allah'ın kitabını helali-haramı, nasihi-mensuhu vs. ile ondan daha iyi bilen görmedim. O, ilmî konuları kendi seviyesinde anlattığında bir şey anlamaz, ancak bizim seviyemize inip anlatmaya başladığında anlardık." diyen İmam-ı Şafî'ye ise hocalık yapmıştır. Ehlinin malumu El-Mebşut, el-Camius's-Sağır, el-Camiu'l-Kebir, Ziyadat, Siyerü's-Sağır, Siyerü'l-Kebir, Harüniyyat, Curcaniyyat, Keysaniyyat, el-Hucce ale'l-Medine, Ziyadatü'z-Ziyadat, Kitabu'l-Kesb gibi eserlerin müellifi.

İşte bu dev insan, zaman zaman ister kendi içtiadı, isterse farklı usullerle içtiad eden başka mezhep mensuplarının görüşlerini hocasının görüşlerine muhalif olmasına rağmen tercih etmiş ve bunu ifadededen çekinmemiştir. Bir tek farkla; kullandığı saygılı üslup. Birkaç tanesini aktaracak olursak; "Bu görüş bize göre Ebu Hanife'nin görüşünden daha sevimli geliyor", "Biz bu konuda Ebu Hanife ve İbrahim en-Nehai'nin görüşü ile değil, Muaz b. Cebel'in Yemen valisi iken sebzelerden zekat almadığı rivayetiyle amel ediyoruz", "Medine ehli bu hususta daha isabetlidir."

Soru sahibinin hoca-talebe münasebeti içine sıkıştıramadığı farklı görüş beyanı laf olsun diye yapılan, ilmî temellerden yoksun muhalefet değildir. Kuru cesaret hiç değildir. Ya nedir? Hakk'ın hatırının yüce ve yüksek oluşudur. İlmin haysiyet ve namusunun korunmasıdır. Ne güzel der Hocaefendi sahabiyi anlatırken: "Onların birbirlerine karşı olan tavır ve bakışlarına bugünün telakkilerine göre bir ad koymak icap ederse onlara "çok hürriyetçi insanlar" demek mümkündür. Müsavat duygusu derinlemesine ruhlarına işlemiş. Onlar kimseyi kendilerinden büyük görmedikleri ve kendilerini kimseye hesap verme mecburiyetinde hissetmedikleri için hak adına çok canlı ve hemen hesap soracak mahiyette olabiliyor ve haksızlıklar karşısında susmayı da akıllarının köşesinden bile geçirmiyorlardır." (Zihin Harmanı,154)

Sahabe ile aynı memeden süt emmiş fukahanın yaptığı da bundan ibarettir...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gayrimüslim mezarlığına gömülme

Ahmet Kurucan 2010.01.21

Başlık eskilerin "şiddet-i zuhurundan gizli" dediği tarzda ele alacağımız konuyu anlatıyor sanırım. Cevap bekleyen sorumuz tahmin ettiğiniz gibi Müslüman'ın gayrimüslim mezarlığına gömülmesinin caiz olup olmadığı hakkında.

Erken dönemlerde dile getirilen fıkhi görüşlere baktığımızda bu sorunun net ve bir tane cevabı var: caiz değil. Sebebi; her şeyden önce dinî aidiyetlerin ferdî, kurumsal ve devletlerarası münasebette başat rol oynaması, din farklılığının ayırıcı bir eksen üzerine oturması ve günümüze kadar süregelen umumi tarihî çizgi itibarıyla diğer

din mensuplarının Müslümanlarla savaş halinde bulunması. Bir başka tabirle fiili düşmanlık hali "caiz değildir" hükmünün üzerine oturduğu en temel dayanaklardan birisi.

Diğer yanda mezarlıkların oluşumunda genel kabul gören uygulamalar var. Tarih boyunca Hristiyanlar, Yahudiler ve başka inanç grupları mezarlıklarını kendilerine has kılmış, onları özenle korumuş ve bu korumayı ölülerine saygı olarak addetmişlerdir. Bu zaviyeden mezarlıklar sadece mezarlık olmamış, kültürün bir parçası haline gelmiş, hatta şehirlerin aidiyetlerini bildiren bir kimlik unsuru olarak fonksiyon görmüşlerdir.

Günümüze gelince; iki ayrı başlık halinde sıraladığımız hususlar bire bir aynen olmasa da benzer şekillerde varlığını sürdürmektedir. Dolayısıyla Müslüman ülkelerdeki uygulama aktarmaya çalıştığımız form üzere devam etmektedir ve devam da etmelidir.

Fakat günümüzde düne nisbetle değişen ve yaşanan bir gerçek vardır; o da gayrimüslim ülkelerdeki Müslümanlar. Sadece Kıta Avrupa'sı ve Amerika'da sayıları 30 milyonu aşkın Müslüman yaşamaktadır bugün. Bunların büyük çoğunluğu yaşadıkları ülkelere yerleşmiş durumdadırlar.

Pekala bu Müslümanlar cenazeleri olduğunda ne yapabilirler? Üç alternatif üzerinde durulabilir. Bir; ait oldukları İslam ülkelerine gömülebilirler. İki ayrı noktadan itiraz edilebilir buna. Bir; dinimizde esas olan şahsın öldüğü yere gömülmesidir. Bu başka yere taşınamaz demek değildir; ama fukaha, Müslüman'ın öldüğü yerin mezarlığına gömülmesini mendup saymışlardır. Kaldı ki Hocaefendi'nin ifadeleriyle "inanın bir insan için toprağın altına girdikten sonra mesafelerin önemi yoktur". İki; herkes için söz konusu olmayacak bir alternatiftir bu. Zira din değiştirme veya evlilikler vasıtasıyla Müslüman olan ve o ülkelerin yerlisi olan Müslümanlar bu alternatifte kendilerine yer bulamazlar.

İki; yaşadıkları şehrin Hristiyan, Yahudi, Budist vb. mezarlığına gömülebilirler. Bu tercih de her zaman için kabili tatbik olmayabilir. Çünkü ilgili ülkenin cenaze tekfin adına kabullendiği kurallar ile İslam'ın kuralları çoğu zaman çatışmaktadır. Bazen de mezarlığın ait olduğu dinin yetkilileri başka dine mensup kişilerin gömülmesine müsaade etmemektedirler.

Üç; yerleşik Müslümanların organize olup yer alarak kendi mezarlıklarını oluşturmalarıdır ki tercih edilmesi ve mutlaka hayata geçirilmesi gereken alternatif olarak bize gözükmektedir. Bu durum hem Müslümanlar adına yaşadıkları şehre bizim dedirtecek bir aidiyet nişanesi olacak, hem psikolojik bir rahatlama meydana getirecek, hem mezarlık kültürümüz adına mevcut şartlarda yapılabileceklerin en iyisi ve en güzeli yapılmış olacaktır.

Burada tek sorun, şehirlerin büyüklüğü veya yaşayan Müslüman nüfusun azlığı dolayısıyla müstakil mezarlık teşkil edilememesi durumunda ne yapılacağıdır. Genelde mezarlıklardan belli bir bölüm, anlaşma ve bedelinin verilmesi karşılığında Müslümanlara ayrılabilir. Cenazelerimizi gayrimüslim mezarlığında gayrimüslimlerle karışık, yan yana, iç içe gömmektense, son çare olarak bu yol tercih edilmelidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Farklı bir boyutu ile tarihsellik ve tarihselcilik

Ahmet Kurucan 2010.01.28

Yanlış anlaşılmanın, farklı yorumlamaların önünü kesmek adına kendi görüşümü başta ifade edip, sonra konuya geçeyim; Kur'an'ın siyasi, içtimai ve ahlaki bir zemin üzerinde nazil olduğu inkâr edilemez.

Bizim siyasi, içtimai vs. diyerek sıraladığımız şeylere isterseniz toptan "tarihsel zemin" de diyebilirsiniz. Fakat ayetlerin tarihsel bir zemin üzerinde nazil ve varid olması, o değerleri tarihsel yapmaz. Aksine onlar tarih-üstüdür ve kıyamete kadar da bu hüviyetini muhafaza edecektir. Yeri gelmişken bir cümle ile belirteyim; tarihsel kavramının karşısı evrensel değil, tarih-üstüdür.

Şimdi konuya girelim. 15 asırdır defalarca üzerinde konuşulmuş, yazılmış, çizilmiş bir mevzudur tarihsellik bana göre. Çünkü tarihsellik, (historicity) bizim ulaştığımız sonuca göre anlama yöntemi ve metot manasına gelmektedir ki biz bunları başlangıçtan bu yana sebebi nüzul, sebebi vürud, Mekki-Medeni, nasih-mensuh, makasid-i şeria, ed'dal bi'l iktiza, bi'l işare, bi'l ibare vb. usul-ü fıkıhta kullandığımız kavramlarla uygulamaktayız. Fakat tarihselciliğe (historicism) gelince o, metnin eylem ilkesinden hareketle yeniden yaşamaya gitmek manasına gelmektedir ve bizim kabul edilemez bulduğumuz olgu da budur.

Günümüzde samimiyetlerine inandığım ama bu ayırımı yapmayan, yapamayan veya yapmak istemeyen bazı çevrelerin olduğu muhakkaktır. Radikal veya mutaassıp olarak tanımlanan bu kişi veya gruplar, haklı olarak tarihselciliğe karşı çıkacağım derken, yukarıda belirttiğimiz gibi tarihsellik kapsamı içinde mütalaa edilebilecek bizim usul-u fıkıh, tefsir ve hadiste kullandığımız metotlara da farkında olmadan karşı çıkmakta ve tarihin belli bir zaman dilimini adeta döndürüp idealleştirerek, nassları değişen-değişmeyen, gelişen-gelişmeyen, gerileyen-ilerleyen ama son tahlilde mutlaka farklılaşan tarihsel şartları hiç hesaba katmadan anlama çabası içine girmektedirler. Hatta onlar bu çerçevenin dışında yerini alan Müslümanları İslam'a ihanetle suçlamaktadırlar.

"Ed-Din" olan İslam'ın ideoloji haline geldiği veya getirildiğinin en büyük göstergesi olan bu yaklaşım, ister istemez siyaset sahasında etkisini göstermektedir. İslam dünyasındaki anti-demokratik, monarşik, oligarşik ve diktatoryal yapıların varlığı bu zihniyetin yansımasından ibarettir. Daha ötesi, mevcut yapıların varlığı ve devamı, sözünü ettiğimiz ideolojik yaklaşımın kökleşmesine hizmet etmektedir.

Pekala bundan en çok kim istifade etmektedir? Bugün herkesin şapkasını önüne koyup derin derin düşünmesi ve cevap araması gereken doğru soru budur. Kim bu yapıların varlığı ve devamından nemalanmaktadır? Özelliklerini ben sıralayayım, ismini siz koyun. İslam dünyası üzerinde ekonomik rant elde eden devletler ve şirketler ile siyasi hakimiyetini devam ettirmek isteyen güç ve çıkar odakları. Neden? Çünkü, farklı bir yaklaşım onların kısa, orta ve uzun vadeli plan ve projelerini altüst edecektir.

Eğer bu tesbitimiz doğruysa, rahatlıkla denilebilir ki İslam dünyasındaki kurulu düzenin devamı için gayret gösteren perde önü ve arkası güçlerle, radikal olmayan uyanışlara hayat hakkı tanımayan güçler yukarıda iki özelliğini sayıp ismini siz koyun dediğim devletler, şirketler, güç ve çıkar odaklarıdır.

Başarılı olabilirler mi? Tarihsellik özelinde öteden bu yana yapılan tartışmalara, müzakerelere ve özellikle entelektüel camiada elde ettikleri sonuçlara bakınca teorik açıdan başarılı oldukları belki söylenebilir. Ama aynı başarının pratik hayata yansımalarını göremiyoruz. Kim ne derse desin, halk kendi doğrularında ısrar ediyor. Sözüne, yaşayışına inanmadığı kişilerin düşüncelerine kulak asmıyor.

Yazının başlığına 'farklı bir boyutu ile tarihsellik ve tarihselcilik' dedik. Gerçekten bu meseleye bir de bu boyuttan bakmayı denesiniz! Umarım zihniniz çok farklı ufuklarda seyahate çıkacak. Deneyin, bir şey kaybetmezsiniz.. a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yenge ile evlenme

"Neden" diyor bir okuyucumuz "annem-babam benim yengemle evlenmeme izin vermiyor? Halbuki ağabeyim öldü. Ben yengemle evlenmekle hem ona hem de yeğenlerime sahip çıkmak istiyorum ve bana göre fedakarlık yapıyorum. Yoksa bekar bir bayanla da evlilik yapabilirim."

Sahip olduğu bakış açısı itibariyle doğru söylüyor okuyucumuz; ama meseleye başka açılardan da bakıldığını unutuyor. Şöyle ki bildiğim kadarıyla yenge ile evlenmek hususunda Anadolu'da iki yaygın kanaat vardır. Bölgelere göre değişiklik arz ediyor bu kanaatler. Birisi yenge ile evlenmeyi iyi, güzel görürken, diğeri kötü ve çirkin telakki ediyor. Neden? Çünkü her iki kanaatin de dayanmış olduğu tarihî, içtimaî, psikolojik ve sosyolojik temeller var. Mesela, okuyucumuzun dile getirdiği bakış açısında olayın sosyal boyutu daha ön plana çıkıyor. Dul kalan yengeye, geride bırakılan çocuklara (yeğen) sahip çıkma önceleniyor.

Bir başka bakış açısında ise, psikolojik faktör öncelenerek şöyle deniyor: "Bir kayınbiraderin yıllarca aynı aile atmosferi içinde birlikte ömür sürdüğü, mahremiyet noktasında ana, bacı, nine konumunda gördüğü, namusuna uzanan bir göz veya el karşısında rahatlıkla ölümüne varan kavgaya girdiği yengesi ile ağabeyinin ölümünden sonra evlenmesi doğru değildir; çünkü onlar mazilerini bir çırpıda silip atıp karı-koca arasında olması gereken karşılıklı cazibeye sahip olamazlar." Her ikisinin de haklı olduğu noktalar var.

Pekala Anadolu'daki bu yaygın kanaatler bir tarafa, İslam ne diyor bu konuda? Her şeyden önce bir hususun altını çizerek başlayalım; bahse medar olan kanaatler, İslamî nasslarla örtüştüğü nisbette bir mana ifade eder. Onun içindir ki fukaha, halk arasında yaygın bulunan ama aynı zamanda İslamî nasslarla uyuşan anlayış ve uygulamalara "örf" adını vermiş ve sadece Hanefi mezhebi değil, İslam hukukundaki fıkıh ekollerinin hepsi bu anlamdaki örfü hüküm istinbat metotları arasında kabul etmiştir. "Örf ile sabit olan, şer' ile sabit olmuş gibidir." hükmü bu manadaki örf için geçerlidir. Aynı fukaha İslamî nasslarla uyuşmayan anlayış ve uygulamalara ise "âdet" demiştir.

Bir misalle açalım; mesela, faiz, içki, kumar vb. şeyler bazı zaman ve zeminlerde insanlar tarafından genel kabul görmüş olabilir. Allah'ın haram kıldığı bu amellere itibar etme, sarîh ve sahîh nassları terk etme anlamına gelir. Fakat beri tarafta da sosyal hayatta gerçekliği olan şeylerdir bunlar. İşte bunun için fukaha bu amellere "örf" değil, "âdet" veya "fasit örf" adını vermiş ve hiçbir şekilde nazarı itibara almamıştır. Bu bağlamda başlık parasından, türbelerde mum yakmaya, ağaçlara çaput bağlayıp dilek tutmaya kadar nice yaygın "âdet"lerimiz vardır bizim.

Söz buraya gelmişken, İslam'ın genel karakteri ile ilgili şu hususun bilinmesinde fayda olduğu inancındayım. İslam, zuhur ettiği toplumda câri olan bazı uygulamaları olduğu gibi kabul etmiş, bazılarını kökten reddetmiş ve yerine yeni ahkâm inşa etmiş, bazılarını da asılları itibariyle benimsemiş, teferruatında değişikliğe gitmiştir. Bu açıdan İslam takrir, ta'dil ve inşa olmak üzere üçlü bir karaktere sahiptir.

Mesela -konumuzla min vechin ilgili olması açısından özellikle bu örneği seçtik- cahiliye toplumu bir efendinin, hürriyetine kavuşturduğu kölesinin karısıyla evlenmesini kerih görüyordu. Zira onlara göre azatlı köle, efendinin çocuğu, karısı da gelini mesabesindeydi. Bu açıdan azatlı köleler, efendilere nisbet ediliyordu. Nitekim Allah Rasulü'nün azatlı kölesi Hz. Zeyd'e, "... Evlatlıklarınızı da öz oğullarınız olarak tanımamıştır." (Ahzab, 33/4) ayeti nazil oluncaya kadar 'Zeyd b. Muhammed' denmişti. İslam, evlatlıklar "öz oğul", evlatlıkların hanımları da filhakika "gelin" olmadığı için, ister boşama, isterse ölüm nedeniyle vuku bulan ihtiyarî veya icbarî ayrılıklar neticesi dul kalan kadın ile, efendinin evlenmesinde bir mahzur görmedi.

Haftaya bitirelim.

Basiret tutulması

Ahmet Kurucan 2010.02.07

Dünya genelinde cereyan eden hadiselerle tarafsız bir göz, külli ve muhit bir bakış açısıyla baktığımız zaman "ne olacak bu insanlığın hali?" demekten kendimizi alamıyor ve ardından şu soruyu ekliyoruz: "Nereye gidiyoruz?"

5-10 hadisenin üst başlığını sizlere aktarayım; sanırım siz de aynen benim gibi düşüneceksiniz. Üç gün önce Osman Durmuş'un peygamber benzetmesini aktardığı ağır ve tahrikkâr konuşması sonrası Meclis'te yaşananlar; Başbakan eşinin GATA Hastanesi'ne hasta ziyaretine alınmayacağını belirtilmesi; Erdoğan'a "anlatırsam ülkem kaldırmaz" dedirten perde gerisindeki gelişmeler; takip etmekte zorlandığımız Sarıkız, Ayışığı, Kafes, Balyoz, Ergenekon, Poyrazköy, Ümraniye vs. vs. davaları; Haiti depremi sonucu ortaya çıkan ve depreme kadar ancak sınırlı sayıda kişinin bildiği Haiti ile alakalı sömürgeci yolsuzluğa somut gerçekler; ABD'de yeniden alevlenen "özgürlük" kavramının kapsamı içinde mütalaa edilmesi istenen eşcinsellere yasal hak tartışmaları; İsrail-Filistin arasında yaklaşık 60 yıldır devam edegelen savaş; hem teorik hem de pratik düzeyde yaşadığı dünyanın asırlarca gerisinde kalan Taliban; dünyayı kan gölüne çevirmek isteyen terör örgütleri ve daha neler, neler.

Eskiden yok muydu bu ve benzeri şeyler? Elbette vardı; ama günümüzde olduğu gibi global bir mahiyet kazanmamıştı. Önceleri küçüktü, mahalliydi, sonraları büyüdü, yakın çevredeki insanları etkiledi ama hiçbir zaman dünya genelini ihata edecek bir vasfa bürünmemişti. Şahsen ben yukarıda kısmen arza çalıştığım hadiselerle bakınca nihai değerlendirmemi başlıkta ifade ettiğim "basiret tutulması" olarak yapıyorum. Eskilerin tabiriyle "basiret fıkdanı; yokluğu" demiyorum; çünkü her şeye rağmen bizi geleceğimiz adına ümitli kılacak düşüncelere de, projelere de şahit oluyoruz.

Nedir basiret? Hocaefendi şöyle tarif eder basireti: "Basiret; ilim, tecrübe, firâset nuruyla görüp sezmeye, bilip değerlendirmeye esas teşkil eden hususları, ihatalı ve tam tekmil kavramaya denir." Hocaefendi'ye göre "akıl ilmin, basiret ise irfanın kaynağıdır." Bu da demektir ki her akıllı insan aynı zamanda basiretli değildir. "Basiret akıldan ziyade ruhla irtibatı olan ve onun ilk idrak mertebesini oluşturur. Son mertebesi ise hikmettir. İnsanı hayvanlardan ayıran şey, onun şuuru, basireti, sonra da ilham ve hikmete mazhariyetidir. Bu hasselerden mahrum bulunanlar, şekilleri ne olursa olsun, olmaları gerekli olan son noktaya ulaşamamış sayılırlar."

Basiretin tarifi, mahiyeti ve muhtemel sonuçları itibarıyla söylenen bu değerlendirmeler ışığında isterseniz yukarıda sıraladığımız hadiselerden birini ele alalım ve burada basireti arayalım. Mesela Meclis'te istenmeyen görüntülere sebebiyet veren peygamber benzetmesi. Bir siyasinin yapmış olduğu yanlış benzetmeyi, siyasi rant, şahsi veya kurumsal intikam hislerini tatmin, aykırı ve kamuoyunda ses getirecek bir muhalefet yapma ve benzeri hangi saikle yapılmış olursa olsun bu yolla gündeme getirme dinî hassasiyete sahip olan, olmasa da dinî tercihlere saygılı olan birisi için son derece yanlıştır. Eğer o benzetme imanî değerlerimiz perspektifinden yanlış ise -ki bunun yanlış olduğunu bilmek için tahsile ihtiyaç yok- inanan veya inanmasa da inananlara saygılı olan insana düşen vazife, söz konusu yanlışlığı ortadan kaldırmak olmalıydı.

İNANÇ HASSASİYETİ GEREKLİ!

Her şeye siyaset gözlüğü ile bakılamaz. Burada yanlış yapılsa, nereden ve ne kadar şahsım ve partim adına kazanç sağlarım düşüncesiyle hareket edilirse, maksadın aksiyle tokat yememek mümkün değildir. Hele söz konusu olan bütün inananların ortak paydası peygamberlik ise kimin kaybedeceği baştan bellidir. Zaten meselenin gerek Meclis'te almış olduğu hal, gerekse toplumumuzu bu kadar meşgul etmesinin ardında yatan

peygamberlik inancıdır. Tepki, peygamber benzetmesinin yanlışlığına ve o yanlışlığın, yanlış olduğunu her akliselimin kabul ettiği üslubadır. Onun için imanı olmayan ya da iman perspektifinden hadiseyi incelemeyen kişilerin Meclis'te ve sonrasında yaşanan manzaraya anlam vermeleri çok zordur. Dinî değerlerden alabildiğine uzak basın-yayının bu çerçevedeki yayın politikalarının yani siyasî çekişmelerden kaynaklanan kuru bir muhalefet varmışçasına yapılan yayınların nedeni de zaten budur.

Bu yazıyı kaleme aldığımız dakikalarda herkesi derinden derine yaralayan üslup adına kamuoyunun beklediği ve çoklarının yüksek sesle dillendirdiği özür henüz yapılmamıştı. Ama yapılsa bile umumi vicdanda makes bulacağını zannetmiyorum. Çünkü her şey kamuoyunun gözü önünde cereyan etti. Basra harap olduktan sonra, kelime kalıplarına dökülmüş özür beyanları bir mana ifade etmez.

Ahmet Selim'in tanımıyla "siyaset hadiselerine tekaddüm sanatıdır." Siyasetin merkezinde yer alıp, peygamberlik gibi hassas bir mevzuda kullanılan üslup şunu gösteriyor ki, böylesi bir meselede üç adım ötesini göremeyenler, ülke geleceği adına çok daha girift hadise veya projelerde geleceği hiç göremiyor demektir. Tüm insanlığın geleceğini kuşatmayan, ortaya konulan plan ve projelerde bunu gözetmeyen siyaset, siyaset değildir. Birileri, birilerine artık dünyanın eski dünya olmadığını, Soğuk Savaş döneminden kalma ideolojik kamplaşmaların son bulduğunu, dinin siyasi arenada malzeme yapılmaması gerektiğini anlatmalı. Allah iktidarı ile muhalifi ile siyasilerimize basiret ihsan buyursun.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yenge ve dul kadınların evliliği

Ahmet Kurucan 2010.02.11

Yenge ile evlenme konusunu inceliyorduk. En son Efendimiz (sas) ile hürriyetine kavuşturduğu kölesi Hz. Zeyd'in boşadığı Hz. Zeynep ile evliliğine değiniyorduk.

O dönemde toplumun telakkisi itibarıyla yanlış bulunan bu âdeti İslam kaldırmış ve Zeyd b. Harise'nin boşadığı eşi Hz. Zeynep ile Allah Rasülü (sas)'nın evlenmesini, "Zeyd, o kadından ilişkisini kesince, biz onu sana nikâhladık ki evlatlıkları, karılarıyla ilişkilerini kestiklerinde (o kadınlarla evlenmek isterlerse) müminlere bir güçlük olmasın." (Ahzab 33/37) ayetiyle emretmiştir. Görüldüğü gibi Kur'an, nazil olduğu dönemde toplumun anlayışını esas almıyor, kendi esasları doğrultusunda bir hayat nizamını tesis ediyordu.

Kayınbiraderin, yengesi ile evlenmesine gelince; İslamî açıdan kocası ölen bir kadının, iddet müddetininin bitmesinden sonra eski kayınbiraderi ile evlenmesinde hiçbir mahzur yoktur. Çünkü o, kayınbiraderi için artık yabancı bir kadındır. Yani hakiki manada ne kadın, kayınbiraderin yengesidir ne de erkek, yengenin kayınbiraderidir.

Bu noktada tıpkı Efendimiz ve Hz. Zeynep örneğinde olduğu gibi, istenildiği takdirde toplumların anlayışı, genel kabulü değil, İslam'ın anlayışı esastır deyip, yenge ile evlenme gerçekleştirilebilir. Fakat başta da ifade ettiğimiz, mahremiyet açısından yenge, ana, bacı, nine gibi görülüyor ve bu "görme" fıtrat ile bütünleşti ise bunu aşmak çok zor olabilir. Bu çerçevede taraflara "illa evleneceksiniz" gibi telkinde ya da zorlamada bulunmanın ne dinî ne de mantıkî bir temeli vardır.

Bu arada dul kadınların evlenmesi ile ilgili İslam'ın tavsiye bazında da olsa görüşünden ve özellikle sahabe-i kiramın uygulamalarından bahsetmek uygun olur kanaatindeyim. Malum, bekarların mutlaka bakire birisi ile evlenmesi, dul kadınların ise eğer çocukları varsa en azından onlar Anadolu tabiriyle "çırak" çıkıncaya kadar veya çocukları olsa da olmasa da ilelebet kadere rıza düşünceleri içinde evlenmemesi Türkiye'de çocukları

tarafından kabul edilmiş bir anlayıştır. Bunun bazı yörelerde istisnaları olsa da bu, umumî kanaate tesir edecek çoğunlukta değildir. Halbuki bunların her ikisinin de sadece Efendimiz (sas)'in evlilikleri gözden geçirilmek suretiyle çok da "İslamî" olmadığı rahatlıkla söylenebilir.

Şöyle ki; Allah Rasulü (sas) ilk evliliğini 25 yaşında iken, kendinden 15 yaş büyük ve dul olan Hz. Hatice Validemiz ile yapmıştı. Yine onun (sas), Hz. Aişe hariç bütün evlilikleri dul kadınlarla oldu. Ezvac-ı tâhirât olma payesine eren, o kadınların hiçbirisi "dul" olarak hayatlarını hitama erdirmeyi düşünmediler ve seve seve Efendimiz ile evliliği kabul ettiler. Bu noktada, muhatap Hz. Muhammed (sas) olduğu için onlar böyle davrandı, bir başkası olsaydı "dul" olarak kalmayı tercih ederlerdi denilemez; zira bunların haricinde tarih bize dul olarak evlenen nice erkek ve kadın sahabeden bahsetmektedir. Hatta denilebilir ki, dul olarak vefat etme, o toplumda bir eksiklik olarak telakki edilmiştir. Abdullah b. Mes'ud'un "10 günlük ömrüm kalsa, fitne korkusundan dolayı mutlaka evlenirdim." (Kenzu'l-Ummal, el-Hindî, 15/492) sözü, bahsini ettiğimiz anlayışın somut bir örneğidir.

Kadın-erkek bütünlüğü, aile müessesesi, fitratlardaki farklılıklar, bunların gözetildiği bir toplum yapısı, eğitim ve öğretim gibi faktörler nazara alındığında, aslında bu mutlaka olması gereken tabii ve zarûri bir olgu olarak kabul edilmelidir. Nitekim asr-ı saadette bu gerçekler görülmüş ve kadın olsun, erkek olsun, dulların evlenmesi hayatın tabii seyri içinde bir vâkia haline gelmiştir. Kaldı ki bunun gerek ferdî, gerekse toplumsal açıdan birçok faydalarından söz edilebilir. Buna rağmen, böylesine sağlam İslamî temelleri bulunan bir görüşün, Müslüman bir ülkede kabul görmemesini hatta eşlerin "ölümünden sonra evlenmeyeceksin-evlenmeyeceğim" gibi birbirlerine söz vermelerini izah etmek oldukça zor. Bu vesileyle dul kalan kadın ve erkeklerin evlenmemesinin İslamî temelinin olmadığını ve buna "örf" değil, geçen hafta yaptığımız açıklamalar ışığında ancak "âdet" denilebileceğini ifade edelim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Küfürle itham

Ahmet Kurucan 2010.02.18

Küfre isnad veya küfürle ithamın literatürdeki karşılığı tekfirdir. Tekfir, Müslüman'ın Müslüman'a küfrün taşımış olduğu mana ve muhtevayı kasd ederek "kafir" demesidir.

Öncelikle bu, insana uhrevi bağlamda ciddi sorumluluk yükleyen bir eylemdir. Efendimiz'in (sas) "Bir adam din kardeşine, ey kâfir derse, bu söz ikisinden birine döner. Eğer böyle denilen kişi söylenildiği gibi ise söz doğrudur; yerini bulmuş olur. Aksi takdirde bu söz söyleyene geri döner." (Buhârî, Edeb 73; Müslim, Îmân 111) ve "Kim bir adamı ey kâfir diye çağırır veya ona ey Allah'ın düşmanı derse, o adam da böyle değilse, bu söz, söyleyenin kendisine döner." (Buhârî, Edeb 44; Müslim, Îmân 112) hadisleri ciddi sorumluluk diyerek anlatmaya çalıştığımız hakikate işaret eder. Nitekim bu hadislerden hareketle fukaha bir Müslüman'ı küfre nisbet etmeyi büyük günahlar arasında saymış ve bunun hükmen haram olduğu kararını vermişlerdir.

Bir Müslüman iman ortak paydasında birleşmiş olduğu bir kardeşini neden tekfir etsin? Akla gelen ilk ve en mantıklı açıklama tarzı, onu belki de farkında olmadan içine girmiş olduğu küfür yolundan çıkartmaktır. Eğer gerçekten böyle ise, o zaman bunun yolu 'sen kafirsın' demek olmamalıdır. Çünkü son tahlilde önemli olan Müslüman'ı içine düştüğü çukurdan kurtarmaktır; o zaman bizi bu neticeye ulaştıracak yolun tercih edilmesi, elde edilecek sonuç kadar önemlidir; zira bizi istenen bu sonuca götürecek olan takip edeceğimiz usul ve üsluptur. Bu arada şunu da unutmayalım; Müslüman'ı imandan çıkartan şey, onu imana sokan şeyleri inkar etmesidir.

Bir cümle ile yukarıda farkında olmadan dedim, çünkü genelde inanan bir insan küfür yoluna bilerek ve isteyerek gitmez. Gidenler istisnai de olsa elbette vardır, ama bu onların kendi şahsi ve özgür tercihleridir; dünyevi ve uhrevi neticesine de katlanırlar.

Hadislere baktığımızda akla gelen tekfir meselesinin neden bu kadar sert bir dille ele alındığıdır. Gerçekten neden Allah Rasulü (sas) küfür nisbet edilen kafir değilse, diyen kafirdir diyor. Çünkü İslam'ın bir din olarak öncelediği hususların başında genelde insanlığın özelde de iman ortak paydasında birleşen bütün Müslümanların tevhid, ittifak ve ittihat üzere bulunması gelir. Bu, nice Kur'an ayetleri ve nice peygamber beyanları ile nasslarda yerini alan ve alternatifi olmayan bir hedeftir. Müslüman'ın Müslüman'ı küfre isnadı ise bu hedefi temelden yok edecek bir yaklaşımdır.

Sonra tekfiri sadece fertler arasında cereyan eden hadiseler şeklinde algılamamak lazım. 15 asırlık mazimize baktığımız zaman gördüğümüz gerçek, fertler arasında bu ve benzeri isnadlarla başlayan ayırımın çok köklü, asırlar boyu devam eden köklü ayırımlara, oluşumlara, kavgaya hatta savaşımlara sebebiyet verdiği aşikardır.

Müslüman'ı tekfir etmeyi gerektiren ikinci neden olarak akla gelen şey; kıskançlık, kendini yapıp ettikleri ile başka Müslümanlardan üstün görme ve bunun göstergesi olarak Müslüman kardeşini tahkir etme olabilir. İhtimal olarak söylenen bu yaklaşımı destekleyecek somut delillerin de olduğu göz önüne alınırsa, bunun hiç de yabana atılmayacak bir sebep olduğu izahtan varestedir.

Eğer sebep bu ise, burası sözün bittiği yerdir. Bu türlü durumlarda "kısa bir sükut, uzun bir hutbeden daha belgiğdir." Onun için ben sükutu tercih ediyorum ama bir ayet ve iki hadisle sözü Allah ve Rasulü'ne havale ederek: "Ey mü'minler! Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın; belki de onlar, kendilerinden daha iyidir." (49/11). "Müslüman kardeşini hor görmesi kişiye kötülük olarak yeter." (Müslim, Birr 32), "Allah güzeldir güzeli sever. Kibir ise, hakkı kabul etmemek ve insanları hor görmektir." (Müslim, Îmân 147)

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Özel alan yok

Ahmet Kurucan 2010.02.25

İslam insanının dünya hayatına bakışı, seküler yani dini ve dini değerleri gündelik yaşamın dışına iten insandan farklıdır.

Allah'a, ahirete, kitaplara, peygamberlere iman gibi iman edilmesi gerekli tüm unsurlara bakış açısı, bu farklılığın temelini oluşturur. Böyle olunca, ukba endişesi olmayan, Lale Devri'nin unutulmaz şairinin ifadeleriyle "gülelim, eğlenelim, kam alalım dünyadan" diyerek hayatı zevk ve hazdan ibaret sayan birisinin yaptıkları karşısında "o böyle yapıyor, ben neden yapamıyorum?" soruları anlamını kendiliğinden yitiriyor.

Tabii ki hayata böyle bakan insanların kendilerine has bir özgürlük alanları olacaktır. O alan içinde istedikleri gibi hareket edebileceklerdir. Ama aynı şeyi Müslüman yapmaz ve yapamaz. Çünkü Müslüman'a göre hakiki özgürlük Allah'a kullukla sınırlıdır. O'nun emir ve yasaklarına itaat, onun özgürlük alanını belirler ve bu alan içinde özel-kamusal ayırımı söz konusu değildir. Çarşıda-pazarda insanlarla beraber olmakla yatağımızda tek başımıza istirahat etmek arasında hiçbir fark yoktur. Zira bizi her an görüp gözetleyen ve yaptığımız her şeyi kayda geçen ve sonrasında da hesaba çekecek olan Rabb'imiz vardır. Buna rağmen seküler insan misali, bir Müslüman Rabb'in emir ve yasakları ile çerçevelenen sınırın dışına çıkıyorsa, imansız olmasa da, imanı yaptırım gücünü geçici de olsa yitirmiş demektir.

Hangisi güzel? Takdir herkesin kendi özgün iradesine kalmış. Zaten dünya hayatına gönderiliş sebebimiz de bu; imtihan. İyi, güzeli, doğruyu aklımızı kullanarak bulma, irade ve ihtiyarımızla seçip, ona göre bir hayat yaşama. Sonrası malum; yaşanan hayatın mükafat veya mücazatını ahirette alma. Bakın Nebiler Serveri (sas) yol ayırımında bulunan insanlara ne diyor: "Akıllı kişi, nefesine hakim olan ve ölüm sonrası için çalışandır. Aciz kişi de, nefisini duygularına tabi kılan ve Allah'tan dileklerde bulunandır." (Tirmizi, Kıyamet 25)

Hadiste ifade edilen mana çok açık; verilen mesaj çok net ve çizilen istikamet alabildiğine müstakim. Arkasını söylemeye dilimin varmadığı "Ben neden onlar gibi..." diyenler, meseleye bir de bu zaviyeden bakmalı. Gelip geçici dünyevi hisler ve zevkler uğruna iradenin iflasını gösteren tercihlerde bulunma, Müslüman'ı dünyada nihayetsiz bir sıkıntıya, ahirette de sonsuz bir azaba dūçar edebilir. Bu, dünyadan zevk ve lezzet almayalım anlamına gelmez; aksine dünya bizim için yaratılmıştır; onun içindeki her türlü zevk, haz, lezzet insanoğlu içindir ama meşru olması, yukarıda ifade ettiğimiz Allah'ın emir ve yasakları ile çevrili özgürlük alanımız içinde bulunması şartıyla.

"İradenin iflası, insanlığın iflasıdır." der merhum Nurettin Topçu. Nitekim bunun nice nice örneklerini görüyoruz dünyanın dört bir yanında. TV ekranlarına, gazete sayfalarına yansıyan ve son tahlilde insanı insanlığından utandıran şeyler karşısında, "ne oluyoruz, nereye gidiyoruz" diyor insan çoğu zaman.

Müslümanlar olarak akıntıya kendimizi kaptırmamamız lazım. Akıllı olma şart. Akıllı olmanın ölçüsünü ise Allah Rasulü (sas) nefse hakimiyet ve ölüm sonrası için çalışma diye belirliyor. Bunun için gelin her gün akşam bir defa ölelim. Hz. Ömer'in (ra) dediği gibi hesaba çekilmeden önce kendimizi hesaba çekelim. Çekelim ki büyük duruşmaya hazır olalım. Ne güzel der merhum Topçu: "Her akşam bir kere ölümü tadanınız yoksa, öldükten sonra yaşayacak insan kalmadı demektir."

Kur'an ve sünnetin sarıh beyanları ile haram kılınan şeylere "neden" diye başlayan sorular harmanı bana bu satırları yazdırdı. Nefis, şeytan, melek, insan herkes vazife başında. Tercihimizi baştan doğru yapıp, istikamet değiştirmeden yola devam. a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gayrimüslim evlilikte namus şartı

Ahmet Kurucan 2010.03.04

Bundan yaklaşık iki yıl önce ehli kitap bayanlarla evlilik mevzuu ile alakalı bir yazı kaleme almıştık. Yazının genel muhtevası "... sizden önceki ehli kitaptan hür ve iffetli kadınlar da, mehirlerini verip nikâhladığınız da size helâldir" (Maide, 5/5) ayetinde günümüzde çoklarının dikkat etmediği, gözden kaçırdığı iffet/namus şartıydı.

O yazıda bu tip bayanlarla evlilik yapacak olanlara "ince eleyip sık dokumalısınız" demiş ve ardından sözlerimi söyle bağlamıştım: "Bu, hem muhtemel adayın mazisi itibarıyla önemli hem de kurulacak yuvanın istikbali açısından. Çünkü iffet sabahtan akşama oluşmaz. O, insanın yaşam tarzını belirleyen bir inançtır, költürdür ve kabuldür. Bu kabulde rol oynayan dinî ve kültürel bir zemin vardır. Zemini biliyoruz. İslam'ın iffet anlayışını doğurmayan bir zemin o. Ama evrensel doğrular istikametinde istisnalar her zaman olabilir. İşte illa olacaksa iffet bağlamında o istisnaları bulmak lazım."

Şimdi sorulan soru, mazisi yukarıda işaret ettiğimiz türden gayri meşru ilişkilere sahne olmuş ama yapacağı evlilikle bu türlü bir hayata son vermeye söz veren ve mazisinde yapmış olduğu yanlışlıklardan dolayı tevbe eden kişilerle evlilik yapıp yapılamayacağı hakkında.

Öncelikle iffet, kadın-erkek ayırt etmeksizin hem evlilik öncesi hem de sonrası için bütün insanlardan istenen bir şarttır. Meseleyi ehli kitap bayanla evlilik bağlamında tek taraflı dile getirmem kimseyi aldatmasın. Müslümanların kendi aralarında yapacağı evlilikler için de aynı şart geçerlidir ve bu şart aranmalıdır. Kur'an, "Zina eden erkek, ancak zaniye veya müşrik bayanla evlenir; zaniye ise ancak zani veya müşrik ile evlenir. Böyle evlilikler müminlere haram kılınmıştır."(24/3) ayeti ile bu hususu açık ve seçik bir şekilde vurgulamaktadır. Fakat ve ne yazık ki başta kendi ülkemiz olmak üzere birçok İslam ülkesinde bugün namus/iffet sadece bayanda aranan bir özellikmiş gibi yaygın bir kanaat vardır.

İkincisi; iffetsizlik bir evlilik engelidir. Fakat burada önemli olan -ki sorunun cevabına bizi adım attıracak bir konudur bu- engelin daimi mi yoksa geçici mi olduğudur. Genel yaklaşım, bunun geçici bir evlilik engeli olduğu merkezindedir. Bunun manası, eğer bayan evlilik öncesi iffet ve namus anlayışını arka plana atan davranışlarından tevbe ve istiğfar ederse, literatürde kullandığımız tabirle "halini ıslah" ederse, evlenme engeli ortadan kalkar. Kaldı ki aynı şey bir önceki paragrafta ifade ettiğimiz gibi Müslüman olan erkek ve bayanlar için de geçerlidir.

Bahsini ettiğimiz ayet şöyle: "...Ama bu suçları işledikten sonra tevbe edip durumlarını ıslah edenler hariç (bu hükmün dışındadır.) Zira Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir." (24/5) Bazı müfessirler bu hükmün bir önceki ayette zikri geçen namuslu kadınlara iftira edenlere has olduğunu söylese de, bazıları hükmün üçüncü ayette belirtilen zina eden erkek ve kadınları da içine aldığını söylemektedir. İslam'ın tevbe, günahların affı vb. konulardaki genel yaklaşımı ikinci sınıfta yer alan fukahanın yaklaşımına destek vermektedir.

Son olarak; erkeğin bu hali uzun vadeli olarak kabullenip kabullenemeyeceği; halk tabiriyle içine sindirip sindiremeyeceğidir. Bu bir tercih meselesidir. Objektif, herkesi bağlayan, söyle olmalıdır tarzında bir şey söylemek, sözün geldiği bu aşamada tek kelime ile imkânsızdır. Müslüman birisi, ehli kitap bayanla evlilik yürüyüşünde bu yol ayırımına geldiyse, din başta sosyal, kültürel vb. birçok perspektiflerden meseleye bakacak ve nihai kararı kendisi verecektir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Flexible fıkıh

Ahmet Kurucan 2010.03.11

Esnek, bükülebilir, uysal, yumuşak demek flexible. Buna göre "flexible fıkıh"ın manası kendiliğinden açığa çıkıyor. Ama birileri bunu İslam hukukunun bir zaaf noktası olarak algılıyor ve halk tabiriyle dalga geçen bir dille eleştiriyor. Bu değerlendirme eskilerin "cehaletin bu kadarı ancak ta'lim ile mümkündür" deyişiyle anlattıkları hakikate birebir örnek teşkil ediyor. Halbuki tam aksi; esnek olma hukukun en tabii, en temel ve en vazgeçilmez özelliğidir.

Cehaleti kendiliğinden menkul birtakım zevatın söz konusu değerlendirmeye verdikleri örnekler kadın-erkek münasebeti, Müzdelife'den ayrılma, şeytan taşlama zamanı konularındaki birbirinden farklı hükümlermiş. Dün, haremlik-selamlık tatbikatına deliller bulan ulema, bugün meşru sınırlar içinde kadın-erkek beraberliğine delalet eden ayet ve hadisler buluyormuş ve bu ayetler-hadisler dün yok muymuş? Aynı şey Müzdelife'den ayrılma zamanı ve şeytan taşlamanın başlama vakti için de geçerliymiş!

Bahse medar konuları temel alan değerlendirmeler bir kenara, İslam hukukuna bakan yanıyla prensipler bağlamında bazı vurgulamalarda bulunalım isterseniz.

1- Öncelikle bir normun hukuk olabilmesi için onun sabit ve sabit olmayan unsurlarının olması şarttır. Sürekli değişken esaslar üzerine kurulu bir hukuk olmaz ve olamaz. Olamaz; zira hayat değişkenler üzerine kurulu bir olgudur. Hukuk ise bu olguları farklılıklar içinde birlikte yaşamının adı olan toplumsal düzeni koruma esasına göre düzenlemelerde bulunur. Devlet de yaptırım gücü desteği ile bu düzenlemeleri hayata geçirir.

İslam hukuku nazara alındığında bu sabiteler Kur'an ve sünnet tarafından belirlenmiştir. Belirlenen bu sabitelere evrensel doğrular diye de isimlendirmede bulunabilirsiniz. En basitinden adalet bir sabitedir ama adaleti sağlama formu zaman, mekân ve insan faktörlerine göre ya da siyâsî, ekonomik, kültürel kabullere göre değişkenlik arz edebilir; hatta arz etmek zorundadır.

2- Bu köşede yüzlerce defa tekrar ettik, bir kez daha edelim; içtihat sonucu elde edilen bilgi, 'ehlinden sadır, mahalline müsadif' olma şartı ile üretilmiş ve zanni bir bilgidir. Allah kelamı ve ümmeti bağlayan Peygamber buyruğunda olduğu gibi mutlak bilgi değildir. O yüzden denir ki içtihadi bilgi, yanlışlanabilen doğru veya doğrulanabilen yanlıştır.

3- İslam hukuku ibadet hariç diğer bölümleri itibarıyla asırlardır yürürlükte değildir. Halbuki hukukun kendini yenilemesi, yürürlükte olması mümkündür. Kütüphane raflarındaki kitapların sayfaları arasındaki hukukun hayatın içinde olmadıkça karşılaşılan yeni durumlara cevap vermesi, çözüm üretmesi imkânsızdır. Bu bağlamda yerini alan hukuk tabir caizse "ölü bir hukuktur" ve tarih ilminin konusudur.

4- Yukarıda örneği verilen meseleler ve benzerleri, birçokları itibarıyla başka kültürlerle karşılaşmamız neticesi yeni gündeme gelen meselelerdir. Eleştiri konusu yapılan yaklaşımlar da İslam hukukunun hâlâ canlılığını koruduğunun bir göstergesi olarak bugünde dünü yaşamının imkânsızlığına inanmış ve ümmetin önünü açmak isteyen uzmanların yapagelmış olduğu ilmî faaliyetlerdir. Sonuçlarına katılıp-katılmama ayrı bir mevzu ama toplumsal realiteleri gözeterik çözüm üretme ve ümmeti boşlukta bırakmama adına yapılan bu ilmi faaliyetler tenkiti değil takdiri hak etmektedir.

Belki aklınıza gelmiştir; yazının başlığı niye flexible fıkıh? Çünkü söz konusu eleştiri İngilizce olarak yayımlanan bir gazetede bu başlıkla dile getirilmiş ve okuduğunuz yazı da bunun doğruluğunu soran bir kişi için kaleme alınmıştır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dinî liderlere hitap tarzı

Ahmet Kurucan 2010.03.18

Belki nelerle uğraşıyoruz diyeceksiniz ama uğraştığımız şeyler gerçek. Gerçeklerle yüzleşmek ise hem reel hem de ideal hayata bizi taşıyacak zaman zaman daralan zaman zaman da genişleyen bir kulvar.

Sorular, Hristiyan, Yahudi, Budizm, Brahmanizm vb. din ve inanç gruplarının liderlerine tazim ya da en azından saygıyı belirten hitap tarzı. Sözelimi; cenapları, hazretleri vb. ifadeler. Başta söyledim, ne var bunda diyebilirsiniz; ama bunu Müslüman'a bakan veçhesiyle problem yapan ve itikadi açıdan bu hitapları kullanan Müslüman'ın kâfir olacağına hüküm verenler var.

Müslümanların başka din mensupları ile yaptıkları sıcak savaşlarda din adamları ile dinî duygu ve düşüncelerin oynamış olduğu rolleri unutmayan Müslüman hafızasının ürettiği bir sonuçtur bu. Burada herkes böyle miydi, bütün gayrimüslimler topyekûn bir cephe mi teşkil etmişti ya da günümüzde böyle midir diye bir soru ortaya konulabilir. Akliselim sahibi herkesin bu soruya vereceği cevap nettir aslında; genelleme yapılamaz. Öyleyse

genellemeler yaparak meseleye yaklaşmamak evvel emirde şarttır. Kur'an "Ehl-i kitabın hepsi bir değildir. Onlar içinde gece saatlerinde kıyama kalkıp Allah'ın ayetlerini okuyarak secdeye kapanan bir topluluk da vardır." (3/113) ayeti bize bu dersi vermektedir.

Kur'an'dan başlayarak tarihî süreçte başka din mensuplarını muhatap almada kullanılan ifadelere baktığımızda, yukarıda sözünü ettiğimiz genelleme yapmama çizgisinin korunduğunu müşahede ediyoruz. Kur'an, herkesin bildiği gibi Hristiyan ve Yahudileri müşrik ve kâfirlerden farklı bir tanımda ele alıyor ve onları "ehl-i kitap" diye isimlendiriyor. Bu isimlendirme ister itikadi sahaya has olsun, isterse sosyal hayata ya da devlet-vatandaş ilişkisi içinde onlara tanınan statüyü ifade etsin, son tahlilde muhtevasında farklılığı barındıran bir tanımlamadır. Müşrik Araplar için aynı yaklaşımın sergilenmediğini Kur'an'a vakıf olan herkes bilir.

Bir başka nokta, Efendimiz'in (sas) başka dinlere mensup krallara gönderdiği mektuplardaki hitap şekilleri bize bu çerçevede yol haritası çizecek, fikri müşevveşiyetten kurtaracak, istikametimizi tayin edecek muhteva ve derinliğe sahiptir. Bir manada diplomatik münasebet de sayılabilecek bu mektuplaşmalarda hem Müslüman'a yaraşır ve yakışır nezaketi, hem diplomasinin kendi içinde oluşturduğu dili hem de insan ve toplum psikolojisinin gözetildiğini gösteren delilleri görmemiz mümkündür. Hiçbir ilavede bulunmadan alt alta sıralayalım isterseniz. "Rumların büyük reisi Hiraklıus'a, Habeş Kralı Ashama'ya, Kıptilerin Büyüğü Mukavkıs'a, İranlıların Serdarı Kisra'ya."

Bu hitap tarzları Efendimiz'in (sas) üstün ahlakını, engin hoşgörüsünü göstermektedir. Tarihte Nebiler Serveri'nin açtığı bu çığırdan yürüyen ecdadımızın sair din mensupları ile ilişkisi aynı çerçevede olmuştur. İsterseniz bunu, meşhur Alman General Helmuth Karl Bernhard von Moltke'nin sözleri ile aktaralım. Der ki Moltke: "Türkler, biz Hristiyanlara karşı öylesine müsamaha gösteriyorlar ki, bunun sebebi, ancak sarsılmaz İslam imanlarıdır."

Tarihî süreçte de diğer din mensupları ile yapılan siyasi, askerî, hukuki, iktisadi anlaşmalar, onlara verilen eman veya zimmi statüsü ile geçici ya da daimi din özgürlüklerine sahip olarak Müslümanlarla birlikte yaşamalarını görüyoruz ki onlara tanınan bu haklar mektup teatisinde kullanılan saygı terimlerinden çok daha büyük manalar ifade etmektedir.

Saygı ihtiva eden hitap tarzından dolayı Müslüman'a kâfir demeye gelince, birkaç hafta önce yayınlanan tekfir konusu üzerinde yeterince durduğumuz için geriye dönmeyeceğiz. Arzu edenler o yazıya bakabilirler.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kazancıma haram bulaşırsa ne yapmalıyım?

Ahmet Kurucan 2010.03.25

İki yanlış bir doğru etmez. Doğrudur. Çünkü doğru doğrudur; yanlış da yanlış. Bu açıdan Efendimiz'in (sas) "Şurası muhakkak ki, haramlar da helaller de apaçık bellidir.

Bu ikisi arasında haram veya helal olduğu şüpheli olanlar vardır. İnsanlardan çoğu bunları bilmez. Bu durumda, kim şüpheli şeylerden kaçınırsa, dinini de, ırzını da korumuş sayılır. Kim de şüpheli şeylere düşerse harama düşmüş olur, tıpkı koruluğun etrafında sürüsünü otlatan çoban gibi ki, her an koruluğa girebilecek durumdadır. Biliniz ki, her melikin bir korusu vardır; Allah'ın korusu da haramlardır. Şu da bilinmelidir ki, cesette bir et parçası vardır, o sıhhatli olunca beden de sıhhatli olur; o bozulunca beden de bozulur. İşte o

kalbdir!"(Buhari, İman, 39) "Şüpheli şeylerden sakının. Çünkü onların çoğunda harama girme ihtimali vardır." (Ebu Davud, Büyü, 3) buyrukları Müslüman'ın yol haritasıdır.

Bununla birlikte Efendimiz'in ifadesinde yerini bulan "din ve ırzını" korumak, "şüphesiz yolda mesafe kat etmek" ve böylece kılı-kırk yaran hassasiyet içinde yaşamak isteyen hassas Müslümanlar var; var ama ne kadar dinin haram-helal sınırları içinde kalan dairede yaşamak isteseler de zaman zaman buna imkân bulamıyorlar. Kendilerinin oluşturmadığı şartlar görünür-görünmez öylesine bağlarla Müslüman'ı bağlıyor ki, Müslüman'ı 'ya sev ya terk et' ikilemi içinde bırakıyor. Yani tercih hakkı, yapma veya yapmama istikametinde oluyor; dinî değerlere uygun bir şekilde yapma gibi bir üçüncü seçenek maalesef bulunmuyor. Daha açık ifadeyle, sistemin gereklerine göre hareket etme zorunluluğu devreye giriyor ve Müslüman, iradesi dışında dininin cevaz vermediği işlemleri yapıyor.

Şimdi soru şu: Usulü fıkhıta çerçevesi çizilen manada ferdî veya içtimaî ihtiyaç veya zaruret nedeniyle helal kazancına haram bulaşan ya da haram bulaştığı endişesi yaşayan Müslüman ne yapacak?

Her şeyden önce; Müslüman bu tercihin hasıl ettiği vicdani rahatsızlığı derinden derine duymalıdır. Allah'ın engin rahmetinden ümit ederiz ki söz konusu derinden derine duyulan vicdanî rahatsızlık, haram, günah, caiz değil ekseninde içini sürekli kemiren endişeler, bizatihi kefarete sayılır. Öyle inanıyorum ki çekilen bu sancı ve ıztıraplar külliyet kazandığı takdirde insanları alternatif arayışlarına sürükleyecektir. Nitekim bugün özellikle ekonomik sahada bu alternatif arayışları sonuç vermiş ve yukarıda ifade ettiğimiz "ya sev ya terk et" ötesinde birçok kurum hayata intikal etmiştir.

Bu babda söylediğimiz sözlerin mefhumu muhalifi, mevcut durumun kanıksanmasıdır ki bu dinî değerlerin, dinî kimliğin kaybedilmesi açısından bir Müslüman adına en büyük tehlikelerden biridir. Zira kanıksama ile başlayan süreç, başladığı yerde durmaz; alır başını gider ve bir zaman gelir -Allah korusun- inkârla neticelenir. İslam tarihi bunun şahididir. Onun için sadece ticarete değil, hayatın her sahasında mevzu özelinde hassasiyetle durulması gerekir.

İkincisi; sözü edilen mesele sadece bugünün değil, her devrin ve dönemin meselesi olmuştur. Bu sebeple ilk dönemlerden beri Müslüman hukukçular konu ile alakalı çeşitli müzakerelerde bulunmuş ve kanaatlerini açıklamışlardır. Bu kanaatler içinde soruya net cevap olabilecek şu tespitleri aktarabiliriz. Misalde sözü geçen kişi, toplam kazancı içinde haram veya haram şüphesi olan miktarı net bir rakam halinde belirleyemeyebilir. Bununla birlikte ortalama bir tahminde bulunabilir. O zaman bu ortalama tahmini esas alır ve ortaya çıkan miktara uygun ilavelerde bulunup tasadduk etme bir çıkış yolu olabilir. Zaten inancının kendisine verdiği rahatsızlık nedeniyle böyle bir arayışa giren kişi de böyle bir çıkış yoluna razı olsa gerektir.

Cenab-ı Hakk'ın engin rahmetinden ümit ederiz ki böylesi yol ayrımlarında mezkur ikilemi yaşayan Müslümanlar, bahse medar sadakalarla endişelerini aşmaya çalışırlarsa, Cenab-ı Hak onlara dünya hayatlarında ayrı bir bereket ihsan eder. Ahirette de niyetlerine ve niyetlerinin derinliklerine göre mükâfatlandırır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Müceddid ve müçtehid

Ahmet Kurucan 2010.04.01

Her müçtehid müceddid, her müceddid müçtehid midir? Çok net bir soru ama cevabı soru ölçüsünde net ve yine soru ölçüsünde kısa değil.

Sebebi, müçtehid ve müceddid kavramlarına verilen manaların değişik olması ve bu iki vasfı bünyesinde cem eden kişilerin varlığı.

Müçtehidten başlayalım; fıkhi zaviyeden baktığımızda -ki içtihad ve müçtehide genel yaklaşım hep bu merkezdedir- hükmü bizzat Allah ve Rasülü (sas) tarafından belirtilmeyen ve sınırlı olan nasslardan hareketle sınırsız olan meselelere icma, kıyas, istihsan, istislah, istishab, örf-âdet ve benzeri istinbat metotlarına riayet ederek hüküm üreten kişiye verilen isimdir. Müçtehid yaptığı bu zihni ameliye ile özünde dinamik olan dini, gerçek manada dinamik yapmakta ve böylece hayata taşımaktadır. Aksi halde din, statik bir değerler manzumesi olarak kalırdı.

Mevcut şartlara göre İslami bilginin yeniden üretilmesi manası taşıyan, ilahi iradenin hayata yansımaları için vazgeçilmez konumda olan ve Hz. Peygamber döneminden bu yana kesintili bir süreç izlese de günümüze kadar devam eden ve edecek olan içtihat, yukarıda belirttiğimiz çerçevede kabullenilecek olursa, kutsal değil beşeri bir kavramdır. Bu kavrama kutsallık atfedilmesi, aslında meselenin künhüne vakıf olamamanın göstergesidir.

Müceddide gelince; tecdit ameliyesini yapan şahsa verilen isimdir. Tecdit ise, bir zamanlar hayata mal olmuş, "bizim" diyebileceğimiz kültür ve medeniyet anlayışımıza temel oluşturmuş ama üzerinden geçen zaman içinde çeşitli saiklerle unutulmaya yüz tutmuş dine ait her seviyedeki değerlerin toplumsal planda yeniden ihya edilmesi istikametindeki çaba ve gayret demektir. Bir başka anlatımla tecdide, İslam'ı Hz. Peygamber ve Hülefa-ı Raşidin dönemindeki aslı saffet ve hüviyetiyle yeniden buluşturma çalışmaları da denebilir.

Kavramları tarif özelinde yaptığımız bu açıklamalara ilaveten, hayalen maziye doğru bir yolculuk yapıp, İ. Azam, İ. Şafii, Ahmet b. Hanbel, İ. Malik'e müçtehid; Ömer b. Abdülaziz, Hasen el-Eş'ari, Ebu Hamid el-İsferaini, İ. Gazzali, İ. Rabbani'ye ittifakla müceddid dendiğini düşündüğümüzde, müçtehid ve müceddidin kim olduğu etrafında zihnimiz çok daha netleşiyordur sanırım. Tabii bunun netleşmesi için, bu büyük zatların eser verdiği ve toplumsal planda yapagelmış olduğu işlerin ansiklopedik seviyede dahi olsa bilinmesi lazım. Benim hüsnü zannım, hemen her Müslüman, bu zatlar ve hayatları hakkında ansiklopedik malumata sahiptir.

Bu açıklamaların belirlediği çerçeve içinde kalarak sorunun cevabına gelecek olursak; her müçtehid müceddid değildir. Müçtehid ilmi faaliyetine öncelik veren, hayatın gerçeklerine vakıf olmakla beraber evinde, kütüphanesinde, okulunda, üniversitesinde talebeleri ile birlikte hayatını geçirebilir. Ama her müceddid müçtehid olmalıdır. Çünkü onun bir başka müçtehidin ihtiyacına muhtaç olmaksızın, din ve toplum özelinde eksik ve ve gediği görüp ihya edilecek alanlarda bizzat kendisinin içtihad yapması arzu edilen bir durumdur.

Bununla birlikte müceddid müçtehid de olmayabilir. Çünkü tarihin de şهادetiyle sabittir ki öyle müceddidler vardır ki, belki ihtiyaç olmadığı için, müçtehidler içtihadları ile o alanı kapattığı için içtihad gerektirmez ama o içtihadların hayata taşınmasında görev alır.

O zaman sonuç, her müçtehid müceddid değil, her müceddid de müçtehid değildir. Fakat her müçtehid müceddid, her müceddid de müçtehid olabilir. Nitekim İslam ulehasının büyük çoğunluğu İ. Şafii'nin hem müceddid hem de müçtehid olduğu kanaatinde dirler. Müceddidin müçtehid olmasına gelince, o tercihe şayandır. a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Din adamı değil dinin adamı

Tam bir cümle olmasa da bir mana ifade eden kelimeler dizesi M. Said Hatipoğlu Hoca'ya ait. O, bunu hem İslam'da din adamı sınıfı olmadığını hem de her Müslüman'ın dinini en iyi şekilde yaşaması gerektiğini ifade için kullanır ve herkese çağrıda bulunur.

Öncelikle din adamı tabiri, gerek din ve adam kelimelerinin yan yana gelmesi ile oluşan anlam bütünlüğü, gerekse kullanım alanı açısından ayrı ayrı ele alınması gereken bir kavram. Hemen herkesin bildiği veya tahmin edeceği gibi din adamı denildiğinde ilk akla gelen mana, Diyanet İşleri Başkanı'ndan camilerdeki imam-müezzinlere inen silsilede yer alan, dini anlatmadan ibadetlerin ifasına kadar din eksenindeki her türlü hizmeti ve vazifeyi üstlenen kişilere verilen isimdir. Akademik manada tefsir, hadis, fıkıh, kelam, tasavvuf vb. ilim dallarında çalışan öğretim görevlileri de bu kapsam içinde mütalaa edilir.

Erken dönem İslami pratikler bu tür bir düzenlemenin olmadığını gösteriyor bize. Efendimiz ve sonraki dönemlerde istidadlı olan hemen herkes namaz kıldırmanın ezan okumaya, Kur'an ve sünnetten hüküm çıkarmadan onlara yorumlar, şerhler yapmaya kadar her türlü vazifeyi üstlenmiş ve bunu birebir dini yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak görmüşlerdir. Fakat sürekli değişen, gelişen ve genişleyen sosyal, siyasal, coğrafi, kültürel, iktisadi yapı, belli bir müddet sonra gerek dinî hizmetlerin tedvirinin, gerekse dinin aslî kaynaklarına yorum, şerh ve hüküm getirme etrafında dönen ilmî çalışmaların müstakil bir alan olmasını gerektirmiş ve düzenlemeler bu istikamette olmuştur. Bu çerçevedeki yapılanmalar, zaman, mekan, insan, örf-adet, gelenek ve göreneğe göre dönemden döneme, ülkeden ülkeye değişiklik arz etmiştir, etmektedir ve edecektir.

İşte din adamı tabiri resmi veya gayri resmi bu sahada halkın önüne düşüp düşünen, yazan, konuşan, ibadetleri yaptıran kişilere verilen sıfat olmuştur. Fakat ne yazık ki, bir yerde işin tabiatı, zaman ve şartların gerekliliği deyip, toplumsal bir ihtiyacı karşılama, fikri ve fiili karmaşıklıktan kurtulma, hayata bir nizam getirme bağlamında takdirle karşılanabilecek bu yapı değişikliği, başka sebeplerin de devreye girmesiyle dini, anlama ve yaşama bağlamında sadece din adamlarına has kılan bir zihniyetin de doğmasına sebebiyet vermiştir. Bu devreye girdikten sonra ilk dönemlerde tarlasında ekin ekerken yanındaki komşusu, işçisi, arkadaşı ile kıraat müzakereleri yapan, ayet ve hadislerin anlaşılması noktasında yorumlarını birbirleri ile paylaşan insanları görmek artık hayal olmuştur.

Hakeza din, dine ait ilimleri öğrenmeden namaz kıldırma kadar dinle alakalı mutlaka yerine getirilmesi gereken vazifeler bir meslek dalı haline gelince, mühendisinden doktoruna, işadamından terzisine kadar başka meslekleri seçen kişiler kendilerini dinî değerleri derinlemesine öğrenmeden muaf tutar hale gelmişlerdir. Halbuki din, her bir hükmüyle teker teker Müslümanlara hitap etmektedir. Dolayısıyla yapılan bu soyutlamanın hiçbir meşru dayanağı yoktur. İmamı Azam'a ait fıkıh tabiri bu düşüncüyü isbata yeten bir örnektir. Şöyle der İ. Azam fıkıh için: "Kişinin kendi leh ve aleyhinde olan hükümleri bilmesidir." Halbuki günümüzde günde beş vakit kılınan namazla alakalı hükümlerin bile ilmiyal bilgisi seviyesinde bilindiği söylenemez.

Bundan daha tehlikeli süreç ise, başka meslek gruplarındaki insanların her bir Müslüman'ın yapmakla mükellef oldukları ibadetleri, uymakla sorumlu tutuldukları muamelat hükümlerini din adamlarına has zannetmeleridir. Halbuki din hepimizin, emir ve yasakları da hepimizi bağlayan hükümlerdir.

Sonuç; din eksenindeki ilmi faaliyetleri artık ayrı bir meslek alanı haline gelmiş ve belki de geline nokta itibarıyla doğrusu bu. Onun için ilmî faaliyetler bağlamında herkesin din adamı olmasını beklemek yanlış. Fakat dinî değerleri bir bütün halinde yaşama noktasında her bir Müslüman'ın, Hatipoğlu Hoca'nın tabiriyle "din adamı olmasa da, dininin adamı olması" şarttır.

Allah'ın önceliklerine öncelik vermek

Ahmet Kurucan 2010.04.22

Müsaadenizle fıkıh yazılarıma bir hafta ara veriyorum. Geçen hafta yorum sayfasında yayınlanan "İnanmayacaklar" başlıklı yazıma tahminimin üzerinde müsbet ve menfi tepkiler aldım.

Düşüncelerini, kanaatlerini açık yüreklilikle benimle paylaşan tüm okurlarımıza teşekkür ederim. Bana ulaşan bu tepkilerden hareketle köşe yazısı hacmini aşmayacak ölçüde bir değerlendirme yapmak istiyorum. Yapacağım bu değerlendirme aynı zamanda, mezkur e-postalara cevap özelliğini taşıyacaktır.

Malum o yazıda Hocaefendi'nin farklı dünyanın insanları adına söylediği 'inanmayacaklar' sözlerini aktarmıştım. e-postalarda ise bir kısım okurumuz, dinî ve kültürel planda Hocaefendi'nin 'inanmayacaklar' dediği kimselere nisbetle çok daha fazla ortak paydaya sahip olduğumuz gerçeğini belirtiyor ve "Biz inanıyoruz ama başkalarının gördüğü kadar ilgi görmüyoruz." diyorlar.

Lafı eğip bükmeye hiç gerek yok; açık-seçik ve net olmak lazım; çuvaldızı kendimize batırmak muhasebe ve murakabe ahlakının gereği; eğer böyle bir şey varsa, kim yaparsa yapsın tek kelime ile yanlıştır ve yanlış yapıyordur. Yanlış müdafaa etme ise ayrı bir yanlıştır. Yanlış anlaşılmasın, yukarıdaki cümlede 'varsa' kaydını koymam, "asla, olmaz, olamaz, yoktur" gibi absürd bir iddayı ihtiva etmemektedir. İnsanın olduğu her yerde her türlü yanlışın olabileceğinin idraki içindeyim. Eskilerin ifadesiyle kasde makrun veya değil, "vardır, olabilir" ama bunların varlığı, gösterilen tavrın doğruluğunu göstermez.

Hocaefendi'nin en eski vaaz ve sohbetlerinden, yakın dairede tanıdığım günden bu yana yaptığı telkin ve tavsiyelerinde hep şunu gördük; kendi ifadesiyle "Allah ve Rasulullah'ın (sas) önceliklerine öncelik vermek, Allah ve Peygamberi'ne saygının ifadesidir. Bizler de kendi hayatımızda onlara öncelik vermek mecburiyetindeyiz." Sonra açıklamasını yapar bu tespitin ve mealen der ki: Ayet ve hadislerde gördüğümüz gibi, Allah tevhid kelimesine öyle bir önem veriyor ki günahkâr bir insanı, samimi, içten, halis bir kalple söylediği kelime-i tevhid sebebiyle cehennemden affediyor. Efendimiz, savaş meydanında tevhid kelimesini söyleyen birisinin öldürmesine gerekçe olarak söylenen "ölümden kurtulmak için" açıklamasını reddediyor ve "Kalbini yarıp da mı baktın?" diyerek hadisenin faili Hz. Üsâme'yi azarlıyor.

Bu ve benzeri örnekler etrafında yapılan açıklamalarda, bizzat kendisinin taraf olduğu ikili münasebetlerde Hocaefendi'nin durduğu yer de, kavlen ve fiilen verdiği mesaj da meydandadır. Bütün bunlara rağmen bazıları Müslümanlarla münasebet noktasında başka bir kulvarda yol alıyorsa, yanlış ona veya onlara racidir; bütün bir camiaya mal edilemez ve edilmemelidir.

Bununla birlikte şu gerçek unutulmamalı; İslam adına ciddi kırılmaların yaşandığı yakın tarihimizde dine hizmet adına tercih edilen metodolojiden hareketle farklı grupların var olduğu inkâr kabul etmez bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Yalnız bu farklılık ne kelam ilmindeki ifadesiyle mü'menin bih olan hususlarda, ne de namaz, oruç vb. imanın göstergesi sayılan ibadetlerdedir. Farklılık, dine, imana, insanlığa, evrensel değerlerin ikamesine yönelik hizmet modellerindedir.

İşte bu noktada başlayan ayrılıklar, zaman, mekân, insan, örf ve âdet, gelenek ve görenek gibi faktörlerin devreye girmesi ile farklı şekiller almıştır. Kimi yerde yediği ayrı gitmeyen insanlar misali dostluklar kurulurken, kimi yerde de düşmanlığa kadar varan aksi tezahürler görülmüştür. Hakiki müminin ikinci tabloda rahatsız

olmaması mümkün değildir. Rahatsızlığı izale ise karşılıklı atılacak adımlarla mümkündür. Yanlış yapan kardeşi uyarmak hepimizin vazifesidir.

Söylenecek o kadar çok şey var ki!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Vesvese hastalık mıdır?

Ahmet Kurucan 2010.04.29

Hastalıkların tedavisinde ilk ve en önemli adım doğru teşhistir. Doğru teşhis edilmeyen hastalık ne kadar tedavi edilirse edilsin, her zaman yanlış ve komplike sonuçların doğmasına neden olacaktır.

Maddi hastalıklarda geçerli olan bu kaide, manevi hastalıklarımız için de aynıyla geçerlidir. Mesela, en çok sorulan sorular arasında yerini alan vesvese. Vesvese manevi bir hastalıktır. Mutlak anlamda tedavisi gerekir.

Hastalık diye nitelendirdiğimiz vesvesenin nasıl bir hastalık olduğunu tesbit için onun ilk önce tarifine bakmamız gerek. Vesvese, sözlük manası, şüphe ve tereddüt, aslı olmayan, ihtimal verilmeyen şey demek. Tıp dünyasındaki adı ise obsesyon. Tanımı şöyle: "İrade dışı gelen, kişiyi tedirgin eden, benliğine yabancı, şuursuz bir gayretle kovulamayan ve sürekli tekrarlayan düşünce." Bazıları da "beyindeki kimyasal dengenin bozulması sonucu oluşan bir vakia" olarak tarif eder vesveseyi.

Dinî değerler ve onlara getirilen yorumlar açısından vesvese, insanı doğru yoldan çıkartmak için şeytan tarafından ilka olunan asılsız düşüncelerdir. Bu zaviyeden vesvese şeytanın insan aleyhine kullandığı bir silahtır.

Vesvesenin çok çeşitli tezahürleri var. Kapıyı kapattım mı kapatmadım mı diye yüzlerce defa kapıyı kontrol etmeden tutun, abdestim oldu mu olmadı mı, namazda hata yaptım mı yapmadım mı, sehv secdesi gerekir mi gerekmez mi ya da Allah, peygamber, cennet, cehennem vb. hususlarda şüphe ile inkâr arasında uzayıp giden ve son tahlilde imanlı bir insana yakışmayan hayaller, düşünceler; bunların hepsi vesvese kapsamında mütalaa edilebilecek örnekler. Biz inanç ve özellikle ibadetleri merkeze alan ameller ekseninde meseleye bakıp, diğer tezahürleri ve çarelerini sahanın uzmanlarına havale ediyoruz.

Dinî perspektiften vesvese konusunda yaptığım okumalarda tarifi ötesinde onun mahiyetini bir bütün olarak kavrama ekseninde en cami yaklaşımı Bediüzzaman Hazretleri'nde buldum. Üstad vesvese ile alakalı sözlerine "Ey maraz-i vesvese ile müptela" diyerek başlar. Bunun manası açıktır; vesvese Bediüzzaman Hazretleri'ne göre bir hastalıktır. Ardından vesveseyi musibete benzetir ve bu teşbih üzerinden tarifini ve reçetesini çok özlü cümlelerle sunar. Şöyle der: "Biliyor musun, vesvesen neye benzer? Musibete benzer. Ehemmiyet verdikçe şişer; ehemmiyet vermezsen söner. Ona büyük nazarıyla baksan büyür; küçük görsen küçülür. Korksan ağırlaşır, hasta eder; havf etmezsen hafif olur, mahfi kalır. Mahiyetini bilmezsen devam eder, yerleşir; mahiyetini bilsen, onu tanısan, gider." Sonra reçetenin tafsilatına iner; vesvesenin sebeplerini ve çarelerini uzun uzadıya dile getirir. Çarelere geçerken yaptığı şu tesbit de çok önemlidir: "Vesvese öyle bir şeydir ki, cehil onu davet eder, ilim onu tard eder. Tanımazsan gelir, tanısan gider."

İslami değerler vesvesenin kaynağının şeytan olduğunu söylüyor, dedik. Şeytan ise çalışmasının sonucunda ürün elde edeceği kişilerle uğraşır. Buradan hareketle, vesveseye mübtela olan bir Müslüman, imanî seviyesi itibarıyla üzülmesi değil, sevinmesi gereken bir kişidir. Neden? Çünkü şeytan kendisi ile uğraşıyor da ondan.

Mesela şu hadis-i şerif alabildiğine sade bir dille anlatmaya çalıştığımız şu tesbiti doğrulamaktadır: Bir gün Allah Rasulü'ne (sas) sahabiden bazı kişiler gelerek, "Ya Rasulallah! (Allah, ahiret, iman ve İslam'a dair) kalbimize öyle düşünceler geliyor ki, gökten düşüp parçalanmak onları söylemekten daha iyidir. Bunun sebebi nedir?" diye sordular. Rahatsızlıkları hem sözlerinden hem de tavırlarından açıkça belli olan bu sahabilere Efendimiz'in verdiği cevap şudur: "Bu halis imandır; sizde bulunan imanın alametidir." (Müslim, İman, 209) Haftaya bitirelim. a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Vesvese

Ahmet Kurucan 2010.05.06

Vesveseden bahsediyorduk. Son olarak vesvesenin kaynağının şeytan olduğunu ve Efendimiz'in "o, halis imandır; endişe etmeyin" mealindeki hadisini aktarmıştık.

Madem vesvesenin kaynağı şeytandır; bu takdirde "şeytanın insan üzerindeki hakimiyeti var mıdır, varsa sınırı nedir?" sorusunun cevabı verilmelidir. Vesveseye mübtela olan insan, meseleye bir de bu perspektiften bakmalıdır. Zira bu perspektif ona, imanını hatırlatacak, imanının yaptırım gücünü devreye sokacak ve şeytanla mücadelede harekete geçmesini sağlayacaktır. Çünkü iman, irade ile btnleşirse bir mana ifade eder. İnanılan değerler irade ile hayat bulur, hayata hayat olur.

Mesela "Benim halis kullarıma karşı senin bir gücün, sultan, hakimiyetin yoktur. Sen ancak sana uyan azgınları yoldan ıkartabilirsin." (15/42) ayeti, Hz. Adem'e secde emrine itaat etmemesi münasebetiyle Allah ile şeytan arasında geçen muhaverece Cenab-ı Hakk'ın söylediği bir beyandır. Malum orada şeytan, Allah'tan kıyamet gününe kadar vakit istiyor, insanları her türlü vesileyi kullanarak azdıracağını söylüyor. Bunun karşısında da Allah, halis kullarına karşı şeytanın bir yaptırımının olmayacağını açıkça ifade ediyor. Demek ki hakiki manada Allah'a kul olan, olabilen insanlara, şeytanın vesvesesi zarar vermeyecektir. İfadelerin bu kadar keskin olmasının nedeni, Allah'ın beyanını İlahi bir teminat olarak yorumlamamızdan dolaydır.

Aynı perspektiften bir başka ayet: "Muhakkak, şeytanın hilesi zayıftır." (Nisa, 4/76) Bu ayeti kerime de, sebep nüzul ve siyak-sibak bütünlüğü içinde ele alındığında karşımıza aynı mana ile çıkmaktadır. Allah yolunda canları ve malları ile mücadele etmek isteyenlere karşı, tagut istikametinde yol alan şeytan ve avenelerinin Müslümanları yoldan döndürmek istemesi ve bu uğurda kurdukları tuzaklar, yaptıkları hileler. Bütün bunlar mukabilinde Allah'ın Müslümanlara söylediği ise; onun hile ve tuzaklarının zayıf olduğu.

Sözün geldiği bu noktada, konumuzla alakalı kısmı itibarıyla şu soruyu sorabiliriz: Yalan hakkında muhal olan Allah, şeytanın hilesi, oyunu, tuzağı zayıftır diyorsa, aksi düşünülebilir mi? O zayıf diyorsa, zayıftır. O zayıf hile bizi tuş ediyorsa, burada hatayı şeytanın gllğnden ziyade bizim zayıflığımızda aramamız gerekmez mi? İşte iman ve imanın yaptırım gücü derken kasdını ettiğimiz şey bu.

Hatırlarsanız ıkış noktamız soru sahibi tarafından da vesvese olarak nitelendirilen abdestten namaza ve özellikle ibadetlerde kalbe hutur eden tereddütler karşısında ne yapılacağı idi. Biz ise ilmi hal ve fıkh kitaplarında rahatlıkla cevabı bulunabilecek görüşleri dile getirmek yerine, meseleyi vesvesenin sebebi açısından ele almayı tercih ettik. Bununla beraber, soruya direkt cevap olabilecek beyan isteniyorsa; orada yapılacak şey bellidir. Kolumu yıkadım mı yıkamadım mı veya kuru yer kaldı mı kalmadı mı diye tereddüt eden ve bu nedenle onlarca defa kolunu yıkayan bir insan, her iki halde de zannı galibine göre hareket etmeli ve işi

orada bitirmeli. Kalbinde, zihninde yıkadım kanaati hakim, kolunun ıslaklığı da bunu ispat ediyorsa, hemen bir sonraki aşamaya geçmelidir. Velew ki bir defa yıkasa, hatta kuru yer kalsa bile. Aksi halde kalbinde uyanan şüpheyne değeri verir ve o istikamette harekete başlarsa, şeytanın oltasına takılmış demektir. Şüphe ve tereddütlerin söz konusu olduğu sair ameller için de aynı yaklaşım geçerlidir.

Sözü edilen tereddüt imani meselelerde ise; davranış tarzımız yine değişmemeli; ona ehemmiyet vermeyip hayatımıza bakmalıyız. Bediüzzaman Hazretleri'nin şu yaklaşımları bence insanın kendini ikna ve ilzâmı için yeterlidir: "....onları mağlup edip kaçırmak çaresi müdafaayı terk edip onlar ile uğraşmamaktadır. Evet arılar ile uğraşıldıkça onlar hücumlarını artırırlar. Onlara karışılmadığı takdirde insanı terk eder giderler. Hem o vesveselerin ne hakaik-i ilâhiyye ne de senin kalbine bir zararı yoktur. Evet, pis bir menzilin deliklerinden semanın güneş ve yıldızlarına cennetin gül ve çiçeklerine bakılırsa o deliklerdeki pislik ne bakana ve ne de bakılana bulaşmaz. Ve fena bir tesir etmez. O çirkin sözler senin kalbinin sözleri değil. Çünkü senin kalbin ondan müteessir ve müteessifdir. Belki kalbe yakın olan lümme-i şeytaniden geliyor. Mesela aynanın içindeki yılanın timsali ısırmaz. Ateşin misali yakmaz. Ve necasetin görünmesi ayineyi telvis etmez."

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ruhbanlık ve din adamı

Ahmet Kurucan 2010.05.20

Ruhbanlık ve din adamlığı kavramları eksenindeki zihni karışıklıktan bahsetmiş ve ruhbanlığın tarihi sürecini özetlemişti geçen hafta.

Kaldığımız yerden devam edelim; çok geniş manada çerçevesini çizdiğimiz ruhbanlığın hangi yönünü esas alırsanız alın, onların hiçbirisi İslâm'da yoktur. Ne din adamı ismi verilen dinî hizmetleri tedvirle görevli kişilerin devletin yegane temsilcisi olması, ne insanlarla Allah arasında köprü vazifesi üstlenmesi, ne yeryüzünde Allah'ın yanılmaz ve yanılmaz vekili olarak görev yapması ne de din adına dünyadan elini eteğini çekip dünyaya ait meşru her şeyi kendine haram kılması. Evet bunların hiçbirisi İslâm'da yoktur. Efendimiz'in "İslâm'da ruhbanlık yoktur." hadisi bize göre tarih boyunca ruhbanlığa giydirilen bu manaların hepsini reddetmektedir.

Sözün geldiği bu aşamada, ruhbanlığı bir kenara bırakıp din adamına tekrar geri dönelim. İslâm'da dinî emir ve yasakların muhatabı teker teker bütün Müslümanlardır. Dine ait içtimaî planda yapılması gerekli olan işlerin yerine getirilmesi için ayrı, müstakil bir sınıfın varlığı şart değildir. Ne camide imamlık ne de günahların affı adına yapılan tevbede bir aracıya ihtiyaç vardır. Aksine imamlık vasıflarına sahip olan herkes, cemaatin önüne geçerek namaz kıldırabilir. Günahlarının hacaletinden iki büklüm yaşayan kişi, تنها bir yerde gönlünün kapılarını Rabb'isine açarak dua dua yalvarabilir. Fakat içtimai düzenin sağlanması için, ülkemizde Diyanet İşleri örneğinde olduğu gibi, bir kurumun kurulması zaruret olabilir. Fakat bu, o teşkilatta görev alan ve halka her seviyede dinî rehberlik yapan kişileri "din adamı" yapsa da "ruhban" yapmaz. Burada din adamı sadece mesleki bir isimlendirmeden ibarettir. Bundan öte bir manası da yoktur. Olsaydı tıpkı bazı Hristiyan mezheplerinde olduğu gibi hayatları boyunca evlenmemeleri gerekirdi. Olsaydı, dünya mameleki namına bir şeye sahip olmamaları gerekirdi. Halbuki bunlar bizzat Nebiler Serveri'nin (sas) hem kavli hem de fiilî beyanları ile yasaklanmış olan davranışlardır. Zira bunlar insan fıtratına muhalif olan şeylerdir.

Fıtrata muhalefet, insanın hayatı kendi aleyhine ağırlaştırması demektir ki bu yola giren insanın elde edeceği şey mağlubiyetten başka bir şey olmayacaktır. Tarih boyunca olmadığı gibi. Efendimiz'in şu meşhur hadisi

aslında meseleyi aydınlatmak için yeter: "Bu din kolaylık üzere vaz' edilmiştir. Hiç kimse kaldıramayacağı mükellefiyetlerin altına girerek dini geçmeye çalışmasın; galibiyet dinde kalır."

Burada konu ile yakından alakalı şu husus akla gelebilir: Herkes dini, dinin emir ve yasaklarını aynı seviyede anlayabilir mi? Bu çerçevede ihtisaslaşmaya gitmeye gerek yok mu? Akli selim sahibi herkes bu soruya evet cevabı verir. Tabii ki dinde ihtisaslaşma şarttır. İslam'ın temel kaynakları olan Kur'an ve hadis özelinde ihtisaslaşma, Allah ve Rasulü'nün (sas) muradını araştırma, bilinenlerden hareketle bilinmeyenlere cevaplar üretip, bu seviyede dine vakıf olmayanlara rehberlik yapma ihtiyacın ötesinde bir zarurettir. Nitekim Efendimiz döneminden bu yana, söz konusu ihtiyacı gideren bir sınıf hep olmuştur ve olmaya da devam edecektir. Muhaddis, müfessir, mutasavvıf, müçtehid, mutekellim, kurra ve daha genel manada alim, ulema, fakih, imam, hoca ve iki yazımıza konu teşkil eden şekliyle din adamı gibi kavramlar, seçmiş oldukları ilmî alana göre bu işi yapan kişilere verilen isimler ya da vasıflar olmuştur. Fakat bu ruhbanlık demek değildir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Düşüncede yenileme ve yenilenme

Ahmet Kurucan 2010.05.27

"Keşke medreselerimizde hikmetle, felsefeyle tasavvufla iç içe olsaydı! Keşke kelam, tefsir, hadis, fıkıh gibi dini ilimler, riyazi ilimlerden ayrılmıyaydı!

Keşke mektep medrese ayırımı yaşanmasaydı! Keşke medreseler asırlar öncesinin ihtiyaçlarına cevap veren kelam kitaplarını zikir gibi tadad edeceklerine, o kitaplarda yer alan esasları kendi çağlarının bilgileriyle yoğursalardı! Fıkıh alanında da aynı şey geçerli. İslamî düşüncede Rönesans benzeri bir yenilenmenin olması gerektiğini söylüyoruz ama o kadar kolay değil! Zihinler cendere içine alınmış, sorgulama düşüncesi öldürülmüş, hakikat ve ilim aşkı, çalışma disiplini, düşünce üretme metodu, kolektif çalışma ruhu Batı dünyası ölçüsünde yok. Şekilcilik ve taklit almış başını gidiyor." Bu sözler Fethullah Gülen Hocaefendi'nin 31 Mart 2010 tarihini taşıyan sohbetinden özet notlar.

Bir de meşhur İttihad-ı İslam mecmuasından aktaracağımız şu tespitleri okuyalım. Okuyacağımız görüşlerin sahibi 1877-1939 yılları arasında yaşamış, 1924 Anayasası'nı hazırlayan komisyonun raportörü olan Celal Nuri. Sadeleştirerek aktarıyorum. Diyor ki Celal Nuri: "Geçen gün hakiki İslam ulemasından eski Sinop Milletvekili Hasan Fehmi Efendi ile konuşuyordum. Bu zat günümüzdeki akide kitaplarımızda yer alan bilgilerin çok eskimiş olduğundan bahsetti. Ardından kamil bir vukufiyetle dedi ki: "Eski zamanlarda sapık fırkalar, Mu'tezile vardı. Bu akideler onlara karşı olmak üzere tedvin ve tertip edilmişlerdir. Dikkat edilirse görülür ki elimizdeki kelam kitapları hep Mu'tezile görüşlerini ret üzerine kurulur. Halbuki günümüzde Mu'tezile yoktur. Öyleyse onlara karşı harp etmek lüzumsuzdur."

Hasan Fehmi Efendi, Mu'tezile'yi örnek veriyor. Siz buna eski zamanlar söz konusu ise Murcie, Kaderiyye, Hariciyye, günümüz için geçerliyse, itikadi bağlamda İslam inancı karşısında tehlike oluşturan bütün düşünceleri ilave edebilirsiniz.

"Kanun, ihtiyacı tanzim için yapılıp, yoksa ihtiyaçlar kanuna uydurulmaz." diyen ve ihtimal anayasa müzakereleri esnasında yaptığı bu konuşmada Celal Nuri bir şey daha diyor: "Ey ulema topluluğu! Sizin aranızda muhafazakâr bir grup mevcut hikmeti anlamıyor. İslam ve İslamiyet bunun için Avrupa ve Hristiyan dünya karşısında mağlup oluyor. Eğer, mevcutta sebat ve inat edersek, emin olunuz, birkaç sene içinde, eski alimlerin

içtihatlarını tatbik edecek yer bulamayacaksınız. Düşmanlar memleketimizi alıyor. Mahvoluyoruz. Bu ağır uykudan uyanalım. İslamiyet'i daha iyi anlayalım. Usullerimizi tecdid edelim."

Kelami çizgide verdikleri misallerde buluşturduğum ve aynı ana fikir etrafında konuşan Hocaefendi ile Celal Nuri'nin mezkur düşüncelerini seslendirmelerinin arasından tam 84 yıl geçmiş. Pekâla neredeyse bir asra yaklaşan bu zaman diliminde hiç mi gelişme ve ilerleme olmamış? Bunu söylemek Türkiye başta İslam dünyasındaki çalışmalara ve çalışanlara çok büyük haksızlık olur. Bununla beraber ulaşılan seviyenin bugün itibarıyla 1,5 milyarlık İslam dünyasını ayağa kaldıracak, Batı ile her alanda rekabet edecek bir düzeye getirmediği muhakkaktır.

Ümit ederiz ki Hocaefendi'nin aynı tarihi taşıyan sohbetinde dediği sözlerle "İslam'ı her zaman ve mekâna yetecek vüsate kavuşturacak" çalışmalar yerinde, zamanında ve ehil insanlar tarafından yapıldığında başta ifade edilen 'keşke'lerden kurtulacak ve geleceği kendimizden daha emin bir şekilde kucaklayabileceğiz. Yeter ki doğru yapacağız derken yanlış yapmayalım.

Son söz yine Hocaefendi'nin: "Bence ortaya doğru bir şey konacaksa doğru bir şekilde koymalı. Doğruluk adına ortaya konulan şey yanlış olunca, onu düzeltmek çok daha zordur. Bunu hiç unutmayın."
a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kâfirin gıybeti olur mu?

Ahmet Kurucan 2010.06.03

Eksik bir soru bu. Neden? Çünkü, inançsızlığın da bir inanç olduğunu kabul edecek olursak, kâfir, bir insanın iman karşısındaki duruşunu belirleyen sıfattır. Başka bir ifadeyle dinî kimlik açısından aidiyet ifade eden bir terimdir.

Meseleye bu zaviyeden bakınca, dinî aidiyet bağlamında bence şunlar da ilave edilmelidir soruya; Hristiyan, Yahudi, Mecusi, Sabii, Budist, Şintoist, Jainist, Brahmanist vb. din veya inanç grubunda yer alan insanların gıybeti olur mu? Tabii burada "olur mu?" sözüyle, Müslüman birisinin gıybeti gibi mesul olunur mu denilmek istenmektedir.

'Pekala doğru bir soru mu bu?' diyecek olursanız; bence çok doğru ve özellikle günümüzde cevap aranması gereken bir soru.

Doğru bir soru; çünkü gıybete konu olan kişiler tıpkı Müslümanlarda olduğu gibi son tahlilde bir insan. Her ne kadar başka bir din veya inanç grubuna mensup olsalar da.

Cevap aranması gereken bir soru; çünkü elimizin altında bulunan birçok dinî kitapta "kâfirin gıybeti olmaz" görüşleri yer almaktadır. Bu görüşler bugün de geçerliliğini sürdürmekte midir? Bu bir.

İkincisi; bugün söz konusu görüşlerin dile getirildiği dünyadan çok farklı bir dünyada yaşıyoruz. Tedvin dönemi ve hemen sonrasında olduğu gibi dünya Müslüman ve gayrimüslim dünya diye ikiye ayrılmıyor. Müslümanlarla ötekiler arasında sıcak savaş dünyanın her yerinde hakim değil. Gayrimüslim Batı ülkelerinde belki 40 milyonu aşkın, Uzakdoğu, Orta Asya, Afrika, Avustralya'da milyonlarca Müslüman, "gıybeti olur mu" denilen insanlarla içli-dışlı birlikte yaşıyor. İşyeri arkadaşlığından komşuluğa, müşteri-satıcı ilişkisinden işveren-işçi münasebetine

kadar geniş bir alanda birliktelikleri söz konusu. Evlilikler ve bu evlilikler sebebiyle tesis edilen akrabalıklar işin başka bir boyutu. Ve hepsinden öte bu birliktelikler her gün alanını genişleterek devam ediyor ve edecek.

O zaman, gıybetin haram kılınmasındaki amaç, toplumsal huzura zarar vermemek, bir arada yaşayan insanların birbirlerine olan güven, muhabbet ve sadakatlerini zedelememek ise şayet, yukarıda örneğini verdiğimiz toplumsal yapılanmada olduğu gibi başka din mensupları da işin içine girmektedir. Bu takdirde Müslüman ne yapacaktır? Kitaplarımızda yazılan "gayrimüslimlerin gıybeti olmaz" deyip içinde yaşadığı dar veya geniş ortama huzursuzluk salan gıybeti yapacak mıdır? İşte bunun için de bu sorunun cevabı aranmalıdır diyoruz.

Bana göre bu mesele çok farklı bir perspektiften ele alınıp şöyle de sorulabilirdi; Kur'an Hucurat Suresi'nde: "Ey iman edenler! Çokça zan etmekten kaçınınız, şüphe yok ki, zannın bazısı günahdır ve birbirinizin kusurunu araştırmayınız ve birbirinizin gıybetini yapmayınız. Sizden biriniz, ölü kardeşinin etini yemeyi sever mi? -Bilakis- onu çirkin görmüş olursunuz. Artık Allah'tan korkunuz, şüphe yok ki, Allah tevbeleri kabul edicidir, çok esirgeyicidir." (Kur'an, Hucurat/12) buyurmaktadır. Bu ayetin kapsamı alanı içine gayrimüslimler de girmekte midir? Yoksa ayetteki "kardeş" tabiri sadece Müslümanları mı içine almaktadır?

Aynı yaklaşım gıybet ile alakalı Efendimiz'in hadisi şerifinde de geçerli. Çünkü Efendimiz de (sas) gıybeti tarif ederken, "Birinizin, kardeşini hoşlanmayacağı şeyle anmasıdır!" buyurur. Sahabi şaşkınlık içinde, "O vasıf onda varsa da mı?" diye sorar. Allah Rasulü (sas) herkesin kulağına küpe olacak cami bir beyanla bu soruyu cevaplar: "Evet, söylediğin sıfat eğer kardeşinde bulunuyorsa gıybet, bulunmuyorsa iftira etmiş olursun." (Müslim, Birr, 70)

Dikkat edersiniz burada Allah Rasulü (sas) meseleyi anlatırken "kardeş" tabiri kullanıyor. Kardeş sadece Müslüman mıdır yoksa aynı toplum içinde birlikte yaşadıkları gayrimüslimler de buna dahil midir?

Başladık soruyu cevaplamaya ama bitirmek için bir-iki haftaya daha ihtiyaç var.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kâfirin gıybeti

Ahmet Kurucan 2010.06.10

Kâfir veya başka dine mensup insanların gıybeti olur mu, konusunu işliyorduk. Ayetteki "birbirinizin gıybetini etmeyiniz" ve "biriniz ölmüş kardeşinin etini yemeyi sever mi?" ifadelerinde geçen "birbiriniz" ve "kardeşin" kimler olduğunu, bu tabirlerin gayrimüslimleri de içine alıp almadığı meselesinde kalmıştık.

Öncelikle bu ayetin nazil olduğu Medine'de Müslümanların müşrik, Hristiyan, Yahudiler ve kâfirlerle birlikte yaşadığını hatırlamamız icab ediyor. Efendimiz'in vefatına kadar kaldığı Medine'de sayısal çoğunluğun sürekli değiştiği bir hakikat olsa da, Kur'an'ın nüzul süreci son bulana kadar gayrimüslimlerle birlikte yaşandığı gerçeğini değiştirmiyor. Allah Rasulü'nün (sas) vefat ettiğinde zırhının bir Yahudi'den aldığı borç münasebetiyle rehin olduğu örneği ve buna benzer nice örnekler bunu isbat eden tarihi hakikatler olarak karşımızda durmaktadır. Dolayısıyla "birbiriniz" ve "kardeşiniz" ifadelerinin kapsama alanlarını değerlendirirken bu nokta gözden uzak tutulmalıdır.

Aynı kapsamda, Kur'an'ın evrensel ve tarih-üstü keyfiyeti de çok önemlidir. Kıyamete kadar geçerli bir yasak ortaya konurken, yakın veya uzak gelecekte gerçekleşecek olan Müslümanların gayrimüslimlerle günümüzde

olduğu gibi iç-içe hayat sürecekleri bir yapının ilm-i ilahinin haricinde olduğu düşünülemez. Geçen haftada bir cümle ile ifade ettiğimiz ehl-i kitapla evlilik münasebetiyle kurulacak akrabalık bağları bile gıybetin kapsama alanını belirlerken düşünülmesi gereken bir başka örnektir. Konumuz açısından daha açık ve net ifade edecek olursak, mezkur kelimelerin sadece Müslümanlara hasredilmesi, gayrimüslimi yok saymakla eş değerdir ki bunu söylemek mümkün değildir.

Konu, kul hakkı kavramı etrafında da serd-i kelam edilebilecek mahiyettedir. Şöyle ki; malum kul hakkının dünyevi ve uhrevi iki boyutu vardır. Dünyevi boyutu hayatın hemen her alanında karşılıklı münasebetler sonucu oluşan ve anlaşmazlıklar söz konusu olduğunda hukuk önünde adalet arayışı ile son bulan haklardır. Alış-verişte bir anlaşmazlık, gasp, yaralama öldürme, vs. gibi meselelerde içine düşülen anlaşmazlıklar hukuk önünde halledilirken, muhatapların dini kimlikleri nazara alınmaz. Kisas veya diyet gereken ve son tahlilde Müslüman'ın haksız olduğu bir olayda, muhatapın gayrimüslim veya müşrik olması, onlara haksızlık yapılmasını gerektirmez. Bu, hem Kur'an'ın öğretileri hem de Efendimiz'in beyanları ile sabittir. En basitinden, bir Müslüman'ın gayrimüslime ait domuzu öldürmesi tazminatı gerektirir. Çünkü domuz bir Müslüman'a göre haram olması münasebetiyle ekonomik değeri olmasa da gayrimüslim için ekonomik değeri olan bir maldır. Hatta fıkıh kitaplarımızda tazminat hükmünün gerekçesi olan kıyasa göre "bir Müslüman için koyun neyse, gayrimüslim için de domuz odur" denilmektedir. O halde rahatlıkla şöyle denilebilir; hukuka intikal eden karşılıklı anlaşmazlıklarda din farklılığının haklıyı haksız yapacak ölçüde hukuka yansması düşünülemez. Bu, İslam'ın evrensel ve tarih-üstü adalet anlayışı ile çelişir.

Burada belki bazı içtihadî hükümlerdeki haksızlık diye nitelendirilebilecek hususlar gündeme getirilebilir. Bu önemli konunun yeri burası değil ama bir cümle ile ifade edecek olursak, onların her birerlerini ait oldukları konteks içinde ele almak lazım. Bu bir.

İkincisi, dönemin siyasi havasının, Müslümanlarla-gayrimüslimler arasındaki fiili düşmanlık halinin, savaş durumunun hukuki içtihadlara etkisi mutlaka olmuştur. Savaş hukuku ile barış hukukunu birbirine karıştırmamak gerek. Kur'an'daki savaş ve barış dönemlerinde inen ayatlar arasındaki farklılık zaten bunları göstermektedir.

Ayete geri dönelim diyeceğim ama sütunumuz doldu. Haftaya devam edelim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gayrimüslimin gıybeti

Ahmet Kurucan 2010.06.17

Din mensubu olan veya olmayan gayrimüslimlerin gıybet konusunu işliyorduk. En son gıybeti haram kılan ayetteki "birbiriniz " ve "kardeşiniz" kelimelerinin gayrimüslimleri de içine alıp almadığı konusunda kalmıştık.

Ayette geçen ve bizim "birbiriniz" diye tercüme ettiğimiz "ba'duküm"deki "siz" manasına gelen "küm" zamiri, sadece Müslümanları içine almaktadır denilemez. Usulde kullanılan terminoloji ile bu "amm" yani umumi, herkesi içine alan bir ifadedir, Müslümanlara has olduğunu beyan için yine usuldeki terminoloji ile "tahsis" edici bir beyana ihtiyaç vardır ki bu konu özelinde Kur'an ayetleri içinde tahsis edici bir başka beyan yoktur.

Burada belki şu söylenebilir; siz manasına gelen "küm" zamiri ile kastedilen şüphesiz Müslümanlardır; zira din ekseninde bir ayırım söz konusu olduğu için Kur'an ötekilerini ifade ederken onlar manasına gelen "hüm"

zamirini kullanmıştır. Bu itiraz doğru ve sağlam temellere dayanmamaktadır. Kur'an'a vakıf olan herkes bunu bilmektedir.

İkincisi; Kur'an etrafında herhangi bir mesele araştırılırken bir tek ayetle iktifa edilmez. Konu etrafında başka ayet ve tabii ki Nebiler Serveri'nin bu çerçevedeki beyan ve uygulamaları bir bütün olarak ele alınır. Aksi takdirde bu tür parçacı yaklaşımlar, bütünü gözetmeyen bakış açıları bizi doğru sonuçlara ulaştırmaz. Söz gelimi Kur'an dini aidiyetimizden dolayı bize düşmanlık etmeyen, bizimle savaşmayıp barış içinde yaşayan gayrimüslimlere açık ve net bir şekilde iyilik yapmamızı emretmekte (60/8), düşmanlık yapanlara da onlara karşı olan hasmane duygularımızın adil davranmamıza engel olmamasını (5/2) emretmektedir. Gördüğünüz gibi Kur'an'a bütüncül bakış işin mahiyetini değiştirmektedir. Zaten İslam'ın evrensel olma özelliği bunu gerektirir. Dolayısıyla "küm" zamirinden kasıt Müslümanlardır, gayrimüslimlerin gıybeti caizdir. hükmü Kur'an'ın ruhunu yansıtmaması açısından tartışmaya açıktır.

Üçüncüsü; işin maslahat boyutudur. Değişen ve gelişen şartlar özelde ümmet, genelde de bütün insanlık adına maslahatın değişimini netice vermiş olabilir. Nitekim vermiştir de. Daha önce de belirttiğimiz gibi sadece Avrupa ve ABD'de yaşayan 35-40 milyon Müslüman, hayatın her safhasında gayrimüslimlerle bir ve beraberdir. Şu aşamada bunun geriye dönüşü de yoktur. Yoktur; çünkü vatandaş kimlikleri ile oturmuş bir hayat düzenine ve felsefesine sahip bu kişiler öz vatanlarından ziyade kendilerini o ülkelere ait hissetmektedirler. Nesiller ilerledikçe bu hissediş, kabule hatta kabulden çok daha öte, atalarının vatanlarını üç-beş yılda bir gidilen tatil beldesi olarak görmeye kadar uzanan bir keyfiyet kazanmaktadır.

Meseleye sadece göçmenler olarak da bakmamak lazım. Zira din değiştirme suretiyle doğuştan bizzat o ülkelerin vatandaşları olan, dolayısıyla anne-baba başta bütün çevresi gayrimüslim olan Müslümanlar da bu çerçevede düşünülmek zorundadır.

Bu istidradi yaklaşım bir kenara, maslahat konusuna dönecek olursak; söz konusu toplumlarda yaşayan gayrimüslimler, İslam'a işte bu Müslümanların aynası ile bakmaktadır. Burada "gayrimüslimin gıybeti olmaz" demek, hem onların ferdi ve kurumsal ilişkilerini zedeleyecek, hem kurulan dostluklar harap olup türap olup gidecek, hem de İslam ve Müslüman hakkındaki görüş ve kanaatleri bu çerçevede belirlenecektir. Bu sonuca akli, mantıki, hissi hangi açıdan bakarsanız bakın evet demek mümkün değildir. Hatta daha ötesi, sırf bu nedenle dostlukların, İslam ve Müslümanlığa karşı ilginin azalması veya son bulması hem dostluk ve kardeşliğe hem de İslam'a ihanet olarak değerlendirilebilir.

Ayetteki kardeş kelimesinin açılımına gelince; haftaya konuyu tamamlamak ümidiyle.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ey kimsesizler kimsesi

Ahmet Kurucan 2010.06.20

Avni mahlasıyla şiir yazan Fatih Sultan Mehmet'e ait şu dizeleri okudu sürekli afakı kollayan buğulu ve nemli gözleri ile:

"Hiç kimse yok kimsesiz,

Herkesin var bir kimsesi

Ben bugün kimsesiz kaldım,

Ey kimsesizler kimsesi."

Sonra hiç düşünme molası vermeden ses tonunu hafif kaldırıp sanki Avni'ye itiraz eder mahiyette "ben hiçbir zaman kimsesiz kalmadım; ey kimsesizler kimsesi!" dedi ve kendini saldı.

Öteden bu yana şu soruyu hep sorarlar bana; onca yıllık beraberliğiniz var; sizce Hocaefendi'nin en temel özelliği veya size tavsiye ettiği ve birinci sıraya koyacağınız, olmazsa olmazınız diyeceğiniz tavsiyesi nedir diye. Birbirinden ayrı gözükken bu iki sorunun bir tek cevabı var: t-e-v-h-i-d. Bir başka dille Allah'a iman; O'na güven ve itimad; kendimizin sıfır olduğuna can u gönülden inanıp her şeyi O'nun namütenahi ilim ve kudretine havale etmek; hangi iş olursa olsun sadece ve sadece O'nun rızasını gözeterek yapmak ve katiyen neticelere karışmamak; üzülmemek, vardır bir hikmeti deyip geçmek.

Ne güzel der İbrahim Hakkı Hazretleri Tefvizname'sinde.

"Hak şerleri hayr eyler

Ârif anı seyreyler

Zan etme ki gayreyler

Mevla görelim neyler

Neylerse güzel eyler."

Aklınıza sebepler dairesinde yaşayan varlıklar olarak sebeplere riayet nerede kaldı sorusu gelebilir. Zaten yukarıdaki sözler bu sorunun cevabını oluşturuyor. Yani açıkça diyor ki, iradi ve sorumlu bir varlık olarak insana düşen, sebepleri dışlayarak avamca bir tevekkül anlayışının sloganı olan "Allah kerim" demek değil; aksine sebepleri sonuna kadar yerine getirip ardından "Allah kerim" deyip tevekkül etmektir. Şu sözler Hocaefendi'ye ait: "Allah bize ne vermişse, akıl, mantık, his, muhakeme, vicdan, önsezi, sır, hafi, ahfa, fiziki güç, kuvvet... bunların hepsini birden seferber ederek kullanma. Eskiler 'ma hulika leh'ine muvafık kullanma derlerdi. Yaratılış gayesine uygun kullanma demek. Asıl mesele bunu yapma."

Maddî bağlamda bunlar yapıldıktan sonra İ. Şafi'ye dinin yarısı dedirten "ameller niyetlere göredir" hadisince kalb balansını yapma. Bir kere daha Hocaefendi'ye kulak verelim: "Önemli olan samimi olmak; olumsuz mülahazaların aktörü olmamaktır. Bunu yapabildiyseniz, hiç endişeniz olmasın Allah o işten hayırlar çıkartır." İbrahim Hakkı'ya bir kez daha müracaat edelim:

"Deme niçin bu böyle

Yerindedir o öyle

Var sonunu seyreyle

Mevla görelim neyler

Neylerse güzel eyler."

Son tahlilde birer dünyalı varlık olarak insanız ve ortaya çıkan, çıkmaya da devam edecek olan menfi ve musibet görünümlü şeylerden insanın üzülmemesi, rahatsız olmaması mümkün değil diyorsanız; ben yine İbrahim Hakkı derim:

"Hakk'ın olıcak işler

Ol hikmetini işler

Boştur gam u teşvişler

Mevla görelim neyler

Neylerse güzel eyler."

Bitirirken: Seslendirdiğiniz duygu, düşünce, ortaya koyduğunuz plan ve projelerin anlaşılabilmesi karşısında kendinizi halinden dilinden anlaşılmayan bir garip gibi mi görüyorsunuz?

"Vefa umarken candan

Doldu gözüm hicrandan

Kaldım yaya dermandan

Hızlanla mı bitsin bu an?" diyecek kadar kurbette gurbeti yaşayanlar, imtihan olduğunu düşünenler tarafından çevrildiğiniz hissi içinde misiniz? Cevabınız evet ise, yapacağınız tek bir şey var; Hocaefendi'nin "her türlü gurbetin çaresi kurbettir" reçetesine müracaat etmek. Hz. Yusuf'un gurbeti ile yanıp tutuşan Hz. Yakup'un dediği gibi "Ben, tasa ve üzüntümü sadece ve sadece Allah'a arz ederim" deyip dua dua yalvarmak. Bugüne kadar yürüdüğü yoldaki istikametini koruyarak Hakk'a yakın, daha yakın, daha yakın olmak. Anlaşılmayı insanoğlunun aşamadığı ve aşamayacağı zamana havale edip sükut durmak ve beklemek. Gerisi laf u güzaf. a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gayrimüslimin gıybeti

Ahmet Kurucan 2010.06.24

Gayrimüslimin gıybeti ile alakalı yazı serimizi, bu yazı ile bitireceğiz. Bu haftaki yazımızda "ölmüş kardeşinin etini yemeyi sever mi?" ayetindeki kardeş kelimesi din kardeşliği bağlamında sadece Müslümanları mı kasdetmekte yoksa başka din mensupları da bunun içine girer mi sorusuna cevap arayacak ve kısa bir değerlendirme yapacağız.

Bir önceki yazımızda işaret ettiğimiz gibi bu ve benzeri konulardaki araştırmalarda önce ayeti siyak-sibak bütünlüğü, mefhum ve mantuku ele almak, sonra da Kur'an'a bütüncül bir perspektiften bakmak gerekmektedir. Evet, kardeş kelimesi ilk etapta akla din kardeşliği gibi bir yaklaşımı hatıra getirir de, ayet kendi içindeki bütünlüğü nazara alınacak olursa bu yaklaşımı geçersiz kılmaktadır. Zira mevzu bahis edilen şey, din farklılığının ve o farklılığın esas alındığı davranış tarzı değil, aksine gıybetin kötülüğü, çirkinliğini, insanı tiksindirecek ölçüde gözler önüne sermektir.

Burada sözü fazla uzatmadan Elmalılı Hamdi Yazır'a bırakalım. Der ki ilgili ayetin tefsirinde merhum: "Hiçbiriniz kardeşinin ölü olarak etini yemesini sever mi? Gıybetin tabii olarak, aklen ve şer'an kötülüğünü ve çirkinliğini tasvirdir. Gıybet edilen kimse orada bulunmayıp söylenen sözü bilmemesi ve o anda savunacak durumda olmaması dolayısıyla bir ölü, hem de kardeş olan bir ölü ve o vaziyette onun kötülüğünü söyleyerek gıybet ile

şerefine saldırmak bir ölünün etlerini parçalayıp yemek ve özellikle o saldıranın zannınca da fena ve bundan dolayı kurtlu bir leş halinde bulunan bu etleri hırs ve iştah ile seve seve yemek şeklinde bir canavarlık olmak üzere tasvir buyruluyor ki ifadedeki birkaç kez yapılan mübalağalar da dikkatten kaçmayacak kadar açıktır. Bir taraftan takrire, bir taraftan da inkara ihtimali olan soru, son derece iğrenç bir şeye sevgi ile alaka, fiili genelleme ile bir'e dayama, hem yalnız insan eti ile değil, kardeş eti yemekle, hem de sağ değil, ölü leş halinde yemekle temsil ediliyor. Ve insanın namus ve haysiyetinin eti ve kanı gibi ve belki daha önemli olduğuna işaret ediliyor. Demek ki gıybet, böyle sefil bir canavarlık, gıybet eden öyle alçak bir canavar derecesindedir."

Son olarak bir de meseleye gıybet ve sonuçları açısından bakalım ve şu soruyu soralım: Gıybet neden yasaklanmıştır? Çünkü o, ikiyüzlülüğün, sevgi ve saygıda samimiyetsizliğin ifadesidir. Gıybeti yapılan kişinin başkaları nezdindeki onur, şeref ve haysiyeti ile oynamaktır. Üçüncü şahıslar yanında söylenip muhatabın yüzüne karşı söylenemeyen bir söz, aynı zamanda gıybeti yapan kişinin ahlakını, cesaret ve korkaklık bağlamında seviyesini, konuştuğu mevzular hakkında bilgi ve kanaatinde emin olma derecesini ortaya koymaktadır. Öyle ya bilgi ve kanaatinden eminse, cesareti de varsa, muhatabın yüzüne bunu söylemek daha doğru değil midir? Ayrıca gıybet toplumsal huzuru zedeleyen ve yaygınlık derecesine göre yok eden, insanların arasında güveni kaldıran ve insanı insanın kurdu haline getiren bir faaliyettir. Gıybetin haram kılınmasının, uhrevi cezasının ağır olmasının altında bunlar da rol oynamaktadır.

Bütün bunların ardından şu soruyu soralım o zaman: Gıybet neticesi bu sonuçların oluşmasında muhatabın gayrimüslim olmasının bir etkisi olur mu? Elbette olmaz. Müslüman'ın gıybetini yapınca ahlaksız ve korkak, gayrimüslimin gıybetini yapınca ahlaklı ve cesur mu olur insan? Birlikte yaşanılan bir zemin söz konusu ise, muhatap Müslüman olunca huzursuzluk, gayrimüslim olunca gıybet ile toplumsal huzur mu sağlanır?

Eğer mesele zulüm ve haksızlık, bir araştırma esnasında doğruya ulaşmaları için bildiğini söyleme gibi nedenlere dayanıyorsa, zaten bunlar gıybetin istisnası olarak kitaplarımızda kaydedilmiştir. Hatta bunlara gıybet denmesi gıybet görünümlü olması itibarıyladır. Belki hak ve hakikatin ortaya çıkması adına gıybet bile denmemesi gerekir.

Hasılı, dinî kimlikler insanlar arasında ayırımı körükleyen, düşmanlığı ziyadeleştiren değil, sadece muhatabın dinî aidiyetini ifade eden tanım çerçevesinde kalmalıdır. a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bilmeden konuşmak

Ahmet Kurucan 2010.07.01

Sağlam temel üzerine oturmayan bilgi, bilgi değildir. Böylesi bilgilerle konuşan herkes kaybetmeye mahkûm olduğu gibi, kendisine kulak asan herkesin kaybetmesine de vesile olur.

Çocukluğumuzda dede ve ninelerimizin şuursuz ilaç kullanımından kaynaklanan kayıplarını düşündüğümde yukarıda söylediğim tespitlerin hakikatine bir kez daha inanıyorum. 'Sırtım ağrıyordu, şu ilacı kullandım iyi geldi, al sen de kullan' ile başlayan hastalık tedavi süreçleri önü alınmaz ve zaman zaman ölümle neticelenen nice vak'aların başlangıç noktasını teşkil etmiştir.

Akl-ı selim şunu emrediyor: Bilgin olmayan meselelerde konuşmayacaksın. Hele konuşulan alan, din gibi insanın hem dünya hem de ukbasını alakadar eden bir saha ise çok daha dikkatli olmak şarttır ve elzemdir.

Kur'an, "Bilmediğin şeyin ardına düşme" ayetiyle bunu bize emrediyor. Te'vil ve tefsir istemeyen, sarıh bir beyan bu. O zaman Kur'an emrediyor diye namaz kılan, zekât veren, oruç tutan, hacca giden Müslüman, yine aynı mantıkla, Kur'an emrediyor diye bilmediği meselelerde konuşmamalıdır.

Konuşursa ne olur? Başta ifade ettik; dünyada da ukbada da hem kendisi hem de kendisini dinleyenler kaybeder. Dünyevi kayıp meydana; ahiret için ise Kur'an aynı ayetin devamında şunu söyler: "Çünkü kulak, göz, kalp var ya, bunların hepsi konusunda sorguya çekileceksiniz." (17/36)

Kimsenin rencide olmasını istemediğim için bire bir dile getirmediğim mevzu aslında muhtevadan anlaşılıyor. Ama anlaşılma ihtimaline binaen bir cümle ile ifade edeyim; üzerinde durduğumuz mevzu, din ekseninde çoklarının kendisini müftü addedip sağda-solda ahkâm kesmesi. Bu kısa ve zaruri açıklamadan sonra başa dönelim ve din ekseninde bilgi nedir diye soralım?

Bu manada bilgi, kendisi üretmemiş olsa dahi, konuşan, sorulan, açıkçası fetva veren insanın kabullendiği görüş, kanaat ve hüküm demektir. Bu hükümler ise en genel tasnife göre ya okuduğu, duyduğu bir bilgiye, ya habere, ya gözleme ve tecrübeye ya da tasdikini Kur'an ve sünnetten alması gereken akla dayanır. Eğer dile getirilen bu görüşler başkasının görüşü ise, bir başka tabirle konuşan şahıs sadece nakledici pozisyonunda ise nakilde sıhhat şartı aranır. Yani sözün yetkili şahsa ait olduğunun isbatı şarttır. Kur'an şöyle buyurur: "Size fasık bir adam haber getirirse, onun doğruluğunu araştırın."(49/17)

Eğer, şahıs kendisine özgü bir görüş ileri sürüyorsa, o zaman da delil istenir kendinden. Çünkü bir görüş ileri sürme, son tahlilde bir iddia, bir tez ortaya koymak demektir.

O halde karşımızda iki yol var; bir üçüncüsü yok. Nakilde sıhhat ya da iddiada delil. Dile getirdiği görüşlerini bu ikisi ile temellendirmeyen insanların ahkâm kesmesinin doğru olduğunu söylemek çok zor. Bu önemli ve son tahlilde herkesin ferdan ferda vereceği bu kararı, akıl, mantık, muhakeme ve vicdan terazisinde tartarak vermesi en büyük dileğimizdir. Bu hem şahsın kendi hem de muhatap aldığı şahıs ve gruplar için hayati derecede öneme sahip bir karar olacaktır.

Efendimiz'in bir hadisi ile bitirelim. Başka söze ihtiyaç bırakmayacak ölçüde, sanki bugünlerimizi görmüş de söylemiş diyebileceğimiz tarzda bir hadis bu. Buyururlar ki Allah Rasulü (sas): "Allah size ilmi verdikten sonra zorla geri almaz. Ancak sizden ilmi; alimlerin ölümüyle söküp alır. Hiçbir âlim kalmayınca insanlar da cahil kimseleri, idarecileri (rüesa) olarak seçerler. Bunlara bir şey sorulduğunda, ilim sahibi olmadıkları halde cevap verirler; böylece hem kendileri sapırtırlar hem de insanları sapırtırlar." (Buhari, İlim, 100)

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Heybeliada Fener Ruhban Okulu

Ahmet Kurucan 2010.07.08

Kafamda bir muammaydı Heybeliada Fener Ruhban Okulu. İlgi alanım genel manada din olmasına rağmen ve on yıllardır ülkemizi meşgul eden bu konu hakkında yeterli bilgiye sahip değildim her nedense.

Yanlış anlaşılmasın, konunun benim için muamma olması, efradını cami bilgiye sahip olmamam, Fener Rum Patrikhanesi camiasının meseleyi anlatamamasından değil; belki benim tembelliğimden kaynaklanıyordu. Bununla beraber Patrikhane'nin basınla ilişkilerden sorumlu müstakil bir kişi tayin etmesi ihtimal kamuoyunu bilgilendirme ekseninde onların da gördüğü bir eksikliği giderme gayesine matuf olabilir.

Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı bünyesinin alt platformlarından biri olan KADIP Kùltürlerarası Diyalog Platformu'nun düzenlediği Ruhban Okulu gezisinde basın sözcüsü Peder Dositheos bize çok net bilgiler verdi. Geziye katılan başka gazeteciler köşelerinde vakayı rapor, haber, izlenim denilebilecek tarzda bu bilgileri sunduğu için tekrar etmeyecek, meseleye farklı bir zaviyeden bakacağım. Yalnız takip edebildiğim kadarıyla dile getirilmeyen önemli bir husus var. O da şu: Heybeliada Ruhban Okulu 3 yıllık lise ve hazırlığı ile birlikte 3 yıl ruhban eğitiminin verildiği yüksekokul olmak üzere toplam 7 yıllık eğitim yapan bir okul. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 3 yıllık lise kısmı hâlâ eğitim ve öğretime açık ama kapalı. Kapalı olmasının sebebi, talebe bulunamaması. Sebebi ise yüksek eğitim kısmının kapalı olması. Ruhban okulunun yüksek eğitim verdiği bölümünün kapalı olmasının nedeni mevcut 1982 Anayasası'nda yerini alan yükseköğrenim seviyesinde özel dini eğitime izin verilmemesiymiş.

Son bir not: Patrikhane iyi niyet göstergesi olarak gördükleri geçici çözümlere kapalı. Bu istikamette alınacak kararların muhalefet tarafından Anayasa Mahkemesi'ne götürüleceği ve tekrar başa dñnüleceđi kanaatindeler. Bu kanaatleri ispat eden girişimler mazide mevcut. Onun için geri dönüşü olmayacak kökten bir çözüm için bir-iki sene daha beklemeye razılar. Eğer bir-iki yıl içinde çözüm olmazsa, Türkiye Cumhuriyeti devletine karşı haklarını dış hukukta arayacaklar.

Farklı bir zaviye dediğim hususa gelince; din veya inanç özgürlüğü sadece kalbe ait bir eylem olan istediğine inanma demek değildir. Ne devletin ne de başka bir gücün zaten bu alana müdahale etme hakkı vardır. Hak bir yana imkânı da yoktur. İsteyen istediğine inanır. İnanan inancını izhar etmediği müddetçe de hiç kimse onun neye inandığını bilmez. Bu manada inanç Allah ile insan arasında bir sırdır.

Din özgürlüğünün dört temel unsuru vardır. Bunların bütünüyle varlığı, din özgürlüğünün de varlığını, yokluğu, yokluğunu, unsurlardan bir veya iki tanesinin yokluğu ise din özgürlüğünün parçalı olarak varlığını gösterir. Nedir bu unsurlar?

Bir; hiçbir baskıya maruz kalmaksızın, insanın kendi hür vicdanı, özgür iradesi ile bir dine inanmasıdır. Bizim yukarıda sadece kalbe ait eylem dediğimiz husus işte bu. İki; inanılan dinin emir ve yasak bağlamında müntesiplerine sunduğu değerleri yine hiçbir baskı ve zulme maruz kalmaksızın, alabildiğine serbest bir ortamda yaşayabilmesi. Mabet hürriyetinden örf ve adetlerini yaşamaya uzanan birçok şeyi içine alır bu. Üç; insanların dinlerini yaygın veya örgün eğitim yolları ile başta kendi nesilleri olmak üzere üçüncü şahıslara öğretebilmesi ve anlatabilmesi. Dördüncüsü ise; ister otoritenin yaptığı/yapacağı haksızlıklara karşı, ister yaşadıkları topluma faydalı olabilme amacına matuf inançları ekseninde örgütlenme, teşkilatlanma hakkı.

Bu zaviyeden ister Heybeliada Ruhban Okulu, ister Kur'an kursu ve hafızlık, isterse başörtüsü sorununa bakın ve din özgürlüğünün hangi ölçüde ÷lkemizde var olduğuna siz karar verin. Yeri gelmişken; son günlerde TİMAŞ Yayınları arasında çıkan Ahmet Akgündüz'ün Osmanlı Devletinde Gayrimüslimlerin Yönetimi ile Ufuk Gülsoy'un Osmanlı'nın Gayrimüslim Askerleri kitaplarını bu bakış açısıyla okumanızı hararetle tavsiye ederim.

Farkındayım; bir haftalığına fıkha ara verdim. Yurtdışı seyahatim nedeniyle iki hafta sizden müsaade istiyorum.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ramazan ve kaderimiz

Ahmet Kurucan 2010.08.05

Kehanet olarak değerlendirmeyin aşağıdaki okuyacağınız satırlarda yer alacak düşünce ve değerlendirmeleri. Zira dünümüz bugünümüze ve bugünümüz yarınımıza ışık tutar. Ben de dñnden hareketle bugüne ve yarına

ışık aksettiren bir ayna olacağım.

Ramazan'ın gölgesi üzerimize düştü. Rabb'imize ne kadar hamd u sena etsek az. Çünkü Ramazan gibi maddi ve manevi kirlerden arınma musluğu olan kutlu bir mevsime bizleri sağ-salim erıştirdi. Ramazan'a böyle bakan -ki her inanan Müslüman'ın böyle bakması, böyle inanması gerekir- birisi, onu bir fırsatlar arenası olarak bilip değerlendirmesi ümid edilir. Böyle bakan ve inanan mümin Ramazan'ını orucu-teravihi, duası-niyazı, zekatı-sadakası ile ömür boyu karşısına bir daha çıkmayacak bir ganimet olarak bilir, değerlendirir ve Rabb'isinin huzurunda da ona göre mükâfat alır. Ne güzel demişler: "Seneye kim öle, kim kala?"

Ama gel gör ki herkes böyle değil. İnandığı, inandığını söylediği halde Ramazan Bayramı'nda "mübarek onbir aylar geldi!" diye birbirlerine tebrik mesajı gönderenler de var. Acıdır ve gerçektir. Ne zamana, ne mekâna, ne de insana Allah'ın bakmamızı istediği bakış açısıyla bakamayan; Allah'ın önceliklerine öncelik veremeyen, nefislerinin istek ve arzularına onca emir ve nehye rağmen boyun eğen insanlardır bunlar.

Üçüncü sınıf kategoride yer alan bir başka sınıf insan daha var ki, bunlar açık seçik ve net bir biçimde her türlü dine ve dinî değere muhalefet ederler. Ülkemiz gibi çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu ülkeler için düşünecek olduğumuzda "Müslüman mahallesinde salyangoz satan" tabirini hatırlatan inkârcı kişilerdir bunlar. Din ve vicdan hürriyeti kavramının arkasına sığınıp, İslam'ın da kabullendiği bu değeri bir siper yapıp, her türlü düşmanlığı yapan kişiler. Böyleleri din hürriyetinin ötekinin inancına saygıyı ihtiva ettiğini, kutsala hakaretin bu kavram kapsamında suç olduğunu akıllarına getirmeyen ve belki de getirmeyecek olanlardır.

İmdi bu genel tasniften sonra gelelim 'kehanet demeyin' dediğim hususa; malum Ramazan artık yaz aylarına gelmeye başladı. Oruçla geçirilecek zaman dilimi günde neredeyse 16-17 saat olacak. Zamanın uzunluğu, yazın şiddeti, hayatın bütün ağırlığı ve hızlılığı ile devam etmesi her zaman olduğu gibi oruç tutup tutmama noktasında çatlak seslerin yükselmesine vesile olacak. Birinci değil ama ikinci ve üçüncü kategoride yer alanlar belki de oruç tutmayacak ama bununla kalmayıp oruç tutmamalarına meşru gerekçeler uyduracaklar. Kimileri Bakara Sûresi 184. ayetinde beyan buyurulan "oruca gücü yetmeyenler ise.." cümlesini ailesinin helal nafakası için çalışan herkese teşmil edecek. Kimileri Bakara 185. ayetin, yani "Allah size kolaylık diler, zorluk dilemez" şemsiyesi altına girip, "17 saat aç kalarak Rabb'e ibadet mi yapılırmış? Allah merhametlidir, bağışlayıcıdır, kullarına zulmetmez; öyleyse" diyecek. Cümleyi yarım bıraktım, çünkü gerisini getirmeye ne gönlüm, ne de dilim razı olmadı. Kimileri, "fazladan oruç tutuyoruz; oruca imsakla değil, güneşin doğumu ile başlanır" deyip fazla tutulan saatlerin matematiksel hesabını yapacak. Ve işin en garibi, bütün bunlara Ramazan'ı ticaretlerine alet eden medyamızın bir kanadı ayna olacak. İkiyüzlülüklerine bir ikiyüzlülük daha ilave edecekler.

Birinci grup bütün bunlardan etkilenecek mi? Bu soruya bütün bütün hayır demek imkânsız; ama büyük oranda etkilenmeyecek. Şimdiye kadar olduğu gibi "Allah size orucu farz kıldı; sizden öncekilere farz kıldığı gibi" beyanı; Efendimiz'in Ramazan ayına denk gelen Bedir Savaşı dahil orucunu hayatı boyunca hiç terk etmemesi bunların yegâne rehberi olacak.

Ne yapalım, bu da bizim kaderimiz. Ramazanınız şimdiden mübarek olsun.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ramazan geleneği oluşturma

Ahmet Kurucan 2010.08.12

Geçen sene de düşünmüştüm bunu; Ramazan'ın gölgesi üzerimize düştüğü andan itibaren yeniden düşünmeye başladım ve hâlâ düşünüyorum; acaba bizim Ramazan geleneğine ne türlü bir katkımız var?

Gelenek, kabaca tarifle toplumda kök salmış davranışlar bütününe verilen isim. Bu bağlamda bizim bir Ramazan geleneğimiz var. Hatta bu gelenek yaz ve kış, yaşlı ve çocuk, kadın ve erkek farklı uygulamalarla karşımıza çıkıyor. İftar sofraları ve davetlerinden mukabelelere, teravihlerde cami cami dolaşmadan Ramazan eğlencelerine kadar çeşitli veçhelere sahip.

Burada benim düşündüğüm şey; biz, bize dedelerimizden intikal eden gelenek mirasını mı kullanıyoruz? Bunda hiç şüphe yok. Hatta bu geleneği devraldığımız şekliyle koruyup koruyamadığımız sorgulanabilir. Pekala üzerine yeni şeyler ilave edebiliyor muyuz? Mevzu bu işte.

Şöyle başlayayım; gerek var mı böyle bir şeye? Bu sorunun net bir tek cevabı var; evet. Çünkü herkes kendi zamanının çocuğudur. Hayat hızla akıp giden bir nehir. Bu nehrin içine her gün binlerce insan doğum vesilesiyle giriyor; ve yine her gün binlerce insan ölümle çıkıyor. İlim dünyasının hayata et-kemik olarak yansıttığı teknik ve teknolojik buluşlar hayatımızı dünden çok daha farklı vadilere sürüklüyor. En basitinden dünya küçülüyor. Asırlar önce varlığı bir şekilde bilinse de, gidilmesi hayal dahi edilemeyen kıtalar arası ülkelere beş-on saatlik uçak yolculukları ile varılıyor. TV, internet, bilgiye ulaşımı kolaylaştırmanın ötesinde, kullanım şekline göre hayatımıza müspet ve menfi nice nice katkılarda bulunuyor.

Varmak istediğim nokta şu; Dümbüllü İsmail'ler, Hacivat-Karagöz gösterileriyle hoşça vakit geçiren ecdadımız zamanında bunlar yoktu. Olsaydı sanırım eğlence modelleri farklı şekillerde hayat bulur ve bize de onlar intikal ederdi.

Sözün geldiği bu noktada bizim de TV'lerde Ramazan'a özel eğlence programlarımız var. Bunlar bahsi edilen çerçevede gelişen ve geliştirilen geleneğin parçası sayılmaz mı diyebilirsiniz. Cevabım net; eğer sözü edilen eğlenceler, Ramazan'ın mahiyeti ile bütünlük arz ediyor ise niçin olmasın? Ama Ramazan'ın -ki Allah'a O'nun emir ve yasakları istikametinde ibadet etme, namaz kılma, oruç tutma, zekât ve sadaka verme- temsil ettiği ruh ve manaya aykırı ise gönül rahatlığı içinde "Ey gelecek nesiller! Alın bunlar da bizden size Ramazan geleneği mirası" nasıl diyeceksiniz ki?

Biz istesek de istemesek de oluşan, değişen ve dönüşen bir Ramazan geleneği gerçeği var. Bunu görmek zorundayız. Eğer görmezsek, sel sularının önündeki yaprak misali sürüklenip gideriz. Nereye gideceğimiz, nerede duracağımız belli değil. Yok, görürsek, sel sularına yön verebiliriz. Önceden tedbirler alıp bentler, barajlar, köprüler inşa edebiliriz.

Unutmayalım; dünü yaşamıyoruz ve yaşayamayacağız. Dolayısıyla "Ahh eski Ramazanlar" söylemleri ile bir yere varamayız. İdeal ile realite ayrımını mutlaka yapmalıyız. Eskiye özleme amenna! Çünkü insanız. Ama bir yere kadar. Zira biz bugünü yaşıyor ve bugün de yarını inşa ediyoruz.

Farkında mıyız bilmiyorum; Ramazan geleneği kapsamında ciddi bir değişim ve dönüşüm yaşıyoruz. Değişim ve dönüşümlerde "ben" algısı değişir. Kimi zaman "ben"ler daha bir "ben" olur, kimi zaman da "ben"ler "ötekileşir."

Bu hususta kitle iletişim araçlarının sorumlularına çok ayrıcalıklı bir görev düştüğüne inanıyorum. Sadece onlara mı? Hayır! "Ben Müslüman'ım" diyen herkesin bu süreçte aktif rol alması gerekiyor. Tabana mal olmayan hiçbir şey, kalıcı olamaz. Hele böylesi bir meselede.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ramazan ve toplumsal katmanlar

Çok katmanlı toplumsal bir yapımız var. Sadece bizde değil; dünyanın hemen her ülkesinde böyle bu. Eşyanın tabiatı bunu gerektiriyor çünkü. İlahi takdir de diyebilirsiniz.

Zengin-fakir; güzel-çirkin; müslim-gayrimüslim; alim-cahil; Türk-Kürt vs. İnsanları birbirlerinden ayıran özellikleri nazara alarak listeyi uzatabilirsiniz.

Burada bir şey çok önemli; toplumsal katmanlar arasında geçiş imkân ve fırsatlarının olabilmesi. Başka bir ifadeyle katmanlar arasında Çin veya Berlin Duvarı gibi aşılması imkânsız duvarların olmaması. İnsanların, hangi katmanda yaşarlarsa yaşasınlar insanî evrensel değerler ve ortak menfaatler ekseninde bir araya gelebilmesi.

İşte bu noktada başarılı olduğumuz söylenemez. Türkiye'de cereyan eden ve belki sıradan sayılabilecek bir hadise, toplumu kompartımanlara ayırabiliyor. Mevcut ve var olan katmanlı yapıyı geçişleri kapatacak ölçüde katılaştırabiliyor. Anayasa referandumu, anlatmaya çalıştığımız bu hususa enfes bir örnek olsa gerek.

Mevzunun Ramazan ile alakasına gelince; Ramazanlarda bazı medyanın kasıtlı olarak verdiği "oruçsuza dayak atıldı, lokantada yemek verilmedi" türünden haberler, bu katmanlar arasındaki çizginin kalınlaşmasına vesile oluyor. Orucunu tutan müminler ile orucunu şu veya bu, haklı veya haksız gerekçelerle tutmayan müminler ya da gayrimüslimler arasındaki duvar aşılmaz bir hale geliyor. Halbuki orucun vaz' ediliş sebeplerinden birisi, toplum katmanları arasındaki muhabbet ve meveddetin artmasını sağlamaktır. İftar davetleri, fıtır sadakası gibi sadece Ramazan'a has ibadetlerle sağlanması arzu edilen bir hedeftir bu. Hatta orucun hikmetlerinden birisi, aç kalarak aç insanların hallerini bizzat müşahade ve tecrübe etmek ve peşi sıra elde edilen bu tecrübeye göre davranış modelini belirlemektir. Bu konuda medyaya büyük bir görev düşmektedir. Haberler, "nasıl okuturum, nasıl haber atlatırım, nasıl çok satarım" değil, "bizim de içinde bir fert olarak bulunduğumuz gemi nasıl su almaz" türü toplumun bütününü kuşatan bir bakış açısıyla kaleme alınmalı ve yayınlanmalı.

Tam bu aşamada size bir örnek. 1885 yılında Osmanlı nüfusu toplam 874.000 olarak veriliyor kitaplarımızda. Dini ve etnik kimlik olarak dağılımı ise şöyle: Müslüman % 44, Rum % 17,5, Ermeni %17, Yahudi % 5 ve diğer % 14. Dikkat ederseniz din, bir üst kimlik olarak kabullenildiği için Müslümanların etnik dağılımı yok. Aynı zihniyet Ermeni ve Rumların rakamını verirken dini kimliklerini söylemeyerek kendini gösteriyor. Daha açık ifadeyle Müslümanlarda Türk, Kürt, Arnavut, Boşnak; Ermeni ve Rumlara da Hristiyan denmiyor.

Pekala bu yapı içinde gayrimüslimlerle Müslümanlar arasında Ramazan ve oruç münasebetiyle katmanlar arasında gerilme oluyor mu? El-cevap; tek kelime ile hayır. Gayrimüslimler, Müslümanlara karşı alabildiğine hoşgörü ve saygı içinde davranıyor. Bugün çoklarına "haydi be oradan!" dedirtecek ölçüde, gündüz vakti saygısızlık olur düşüncesiyle bir şey yememe içmemeden tutun, lokantalarını kapatmaya uzanan uygulamalara imza atıyorlar. Müslüman komşularının iftar davetlerine, Ramazan eğlencelerine katılıyorlar. Enteresandır, Ramazan eğlencelerinin kökleşmesinde gerek oyuncu, gerek seyirci olarak gayrimüslim nüfusun etkisinin Müslümanlardan daha fazla olduğu bile söylenir yapılan tahlillerde.

Hasılı; toplumsal huzura darbe vuracak, insanca birlikte yaşamaya engel olacak her türlü meselede durumdan vazife çıkartan basınımızın bir kısmı, Ramazan sayfaları ve hediyeleri ile istismar ettikleri Ramazan'ı bir de bakış açısıyla değerlendirse ve durumdan vazife çıkartsa! Keşke.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ramazan ve ahkâm kesme

İslam ülkeleri veya Müslümanların azınlık olarak yaşadıkları ülkelerde dini meselelerle ilgili en çok sorunun ne zaman sorulduğuna dair bir istatistik yapılsa, sonucun 'Ramazan ayında' şeklinde çıkacağına eminim.

Orucundan teravihine, zekatından sadakasına serapa ibadet ile dolu olan bu ayda çok soru sorulması şaşırtıcı olmasa gerek. Ramazan'da dindarlaşma oranlarının arttığı da hesaba katılacak olursa, şaşırtıcı olma bir yana, eşyanın tabiatına uygun, tabii bir durum olarak görülecektir.

Aynı istatistikte bir de şu sorunun cevabını araştırırsak, öyle zannediyorum ki karşımıza çıkacak sonuç herkesi şaşırtacaktır. Soru şu: "Bu sorulara kimler cevap veriyor?" Normal şartlar altında bu sorunun cevabı belli; tabii ki ehliyetli kişiler; ilahiyat fakültelerindeki akademisyenler, din adamları, müftüler, vaizler, imamlar, müezzinler, medreselerde eğitimlerini tamamlamış ve dini konuda söz söyleme, fetva verme liyakatini haiz kişiler, vs... Eğer böyle düşünüyorsanız yanılıyorsunuz. Çünkü yaşanan gerçek bize şunu gösteriyor; yetkili-yetkisiz; liyakat sahibi veya değil; bilgili ya da bilgisiz herkes dini konularda maalesef konuşuyor.

Çok acı bir durum bu ama bizim ülkemizin bir gerçeği bu. Örf müdür-âdet midir; gelenek midir-görenek midir; atalarımızdan tevarüs ettiğimiz bir özellik midir, nedendir bilmem; dini bilgi ve yaşantısı hangi seviyede olursa olsun -buna hiç olmayanlar da dahil- gerçekten herkes konuşuyor. Rahatlıkla hem de gönül rahatlığı içinde "caizdir-caiz değildir; haramdır-helaldir; zekat gerekir-gerekmez" diyebiliyor. Halkımız arasında kullanılan tabirle "ahkam kesiyor". Meselenin ne dünyevi yansımaları ne de uhrevi mesuliyeti akla getiriliyor.

Hocaefendi, yeni yayımlanan bir kitabında bu meseleye şöyle temas ediyor. Diyor ki Hocaefendi: "Evet, bu günümüzün en büyük hastalıklarından biridir. Günümüzde herkes, her sahada hususiyile İslami meselelerde bilir-bilmez konuşmaktadır. Oysa İslami meseleler, en fazla ihtisası gerektiren meselelerdir. Siz bir sahada lise diploması seviyesinde bir eğitim görmüşseniz, o sahada seviyenize göre söz söyleyebilirsiniz. Hekimlik ya da mühendislik sahasında ihtisasınız yoksa size bir tek kelime dahi konuşma imkânı tanımazlar. Fakat saha İslami saha olunca, her önüne gelen her şeyi söyler. Evet, eğer ortada İslami bir mesele tartışılıyorsa, bir de bakarsınız, cahil biri kalkar ve lügat parçalamaya ve ahkam kesmeye durur." (Kur'an'ın Altın İkliminde, s. 238)

İşin acı olan bir başka tarafı daha var; artık TV klasiği haline gelen dizilerimizin Ramazan ayına denk gelen bölümlerinde günün anlam ve önemine uygun senaryo üretme ve seyirciyi TV ekranı önüne çekmek için olsa gerek, dizideki uygun bir karakterin aynı şeyi yapıyor olması. Yani eskiden kahve köşelerinde, muhabbet meclislerinde, aile toplantılarında, ikili münasebetlerde yapılan ahkam kesme yanlışlığı şimdi TV ekranlarına taşınıyor ve milyonlara mal ediliyor. Kesilen ahkamlar, senaryo aşamasında uzmanlardan onay alsa, faydalı olabilir. Kitabı bilgilere dayansa zaten ona ahkam kesme denmez. Ama maalesef. Halka doğruyu anlatma, dini bağlamda faydalı olma düşüncesi olsa böyle yaparlardı.

Her iki haliyle büyük bir vebaldir bu. Dini değerleri farkında olarak veya olmayarak tahribe, tahrife, tebdile eşdeğerdir. Dünyevi ve uhrevi mesuliyeti muciptir. İnananlar zaten yapmaz ve yapmamalı, ama inanmayanlar bile insan haklarına, din ve vicdan hürriyetine, dine ve dindara karşı göstermeleri gereken saygıdan dolayı bu türlü yanlışlıklar içine girmemeliler.

Ayetle noktalayalım yazımızı. Allah buyurur ki: "Haydi siz biraz bilginiz olan şey hakkında tartıştınız; ama hiç bilginiz olmayan şey hakkında neden tartışıyorsunuz? Allah bilir, siz bilmezsiniz." (3/66)

a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Oruçlunun yapması ve yapmaması uygun olan ameller

Ahmet Kurucan 2010.09.02

"Aslında bu başlık altında yer alan bilgiler Ramazan'ın başında yayımlanmalıydı." Sanırım yazının başlığını okur-okumaz ulaşılan ilk kanaat budur. Doğru ve bu babda onlarca yazı yayımlandı Ramazan'ın ilk gününden bugüne kadar. Ama ben meseleye farklı bir perspektiften bakacağım ve onun için bugüne kadar beklettim bu yazıyı.

Oruçlu kimsenin yapması uygun olan şeyler şunlardır; namaz kılması, zekât ve sadaka vermesi, fakir-fukarayı, yetim ve öksüzü görüp gözetmesi, Kur'an okuması, dini bilgiler dağarcığını artırması, kendini yenilemesi ve bu babda iyi, güzel, doğru, hayır istikametinde sayılabilecek yüzlerce amelle hayatını süslemesi. Yapmaması uygun olan şeylere gelince; içki içmemesi, kumar oynamaması, rüşvet almaması, yetim malı yememesi, giybet etmemesi, ticaretinde başkalarını hile ve aldatmaya gitmemesi ve bu çizgide Allah'ın yasakladığı, akılla kavranabilen, hissiyatla sezilebilen evrensel doğrulara ters daha yüzlerce-binlerce ameli terk etmesi.

Bu paragrafı okuduktan sonra şöyle dediğinizi duyar gibiyim; iyi ama bunlar oruçlu olsun-olmasın her Müslüman'ın her zaman yapması gerekli olan şeyler. Evet, aynen öyle. Sözünü ettiğimiz-etmediğimiz bu emir ve yasaklar Müslüman'ın hayatının her anına hitap eden ve ondan istenen şeylerdir. Ramazan, bu bağlamda Müslüman'a ekstra bir şuur kazandıran, fıtratı gereği ülfet ve ünsiyet ağlarına takılanların kendilerini yenilemesi için bir fırsat aralığıdır. Günahlarla alude bir hayat yaşayanların kendilerine gelmesi ve yeniden Allah'a dönmesi için bizzat Allah'ın hazırladığı bir zemindir ki bu O'nun sonsuz rahmet, merhamet ve şefkatinin göstergesidir.

Hakikat bu ise -ki bunda hiç şüphe yoktur- soruya cevap sadedinde şu söylenebilir: Müslüman hayatının her anı sanki Ramazan'dır ve Müslüman sürekli oruç tutmaktadır. Eğer dine bu pencereden bakıyorsanız; elbette böyle diyebilirsiniz. Çünkü din, insan hayatının bütün karelerini kuşatan, yönlendiren, yap ve yapma diye emirler ve yasaklar sunan bir manzumenin adıdır. Beşikten-mezara insan hayatı adına Allah ve Rasulü'nün ve boş bıraktığı bir kare yoktur. Eğer varsa, bunlar iradi olarak bırakılmış boşluklardır ve bu boşluklar sosyo-kültürel şartlar muvacehesinde müçtehidler tarafından doldurulmuştur.

Dine bu penceren değil de, Ramazan'da, bazı mübarek gün ve gecelerde, cuma günlerinde müracaat edilecek bir kaynak olarak bakıyorsanız, elbette yukarıdaki cümleyi söyleyemezsiniz. Bu nedenle olsa gerek, bu bakış açısına sahip olanlara halkımız yerinde bir tespitle "Ramazan Müslüman'ı; cuma Müslüman'ı" adını vermiştir.

Pekala sonuç ne? Sonuç şu; din gibi fizik ve metafizik âleme ait değerleri bünyesinde barındıran bir olguyu, o dini vaz' eden iradenin emrettiği istikamette kabullenmek lazım. Parçacı mantığı, atomik yaklaşımları terk ederek bütüncülüğünü parçalamadan hayatımıza hayat kılmamız lazım. Kamil iman bunu gerektirir.

Fakat bu demek değildir ki; dinin emir ve yasakları adına parçalı bir hayat yaşanmaz, yaşanamaz. Böyle diyen yok; aksine "bütünüyle idrak edilemeyen şey, bütün bütün terk edilmez" dinde temel sayılabilecek prensipler arasındadır. Bununla beraber gönül ister ki ilahi iradenin isteği, Hz. Peygamber (sas) pratiğinden görüldüğü üzere dine bütüncül yaklaşılsın. İşine geldiği veya canı istediği zaman değil de her zaman ve mekânda onun rehberliğinde bir hayat yaşansın.

Çok zor değil bu. Olsaydı Rahman ve Rahim olan Allah böyle emretmezdi. Çünkü O, insanlara takatlerinin üzerinde bir yük yüklemeyeceğini söylüyor. Buradan da anlıyoruz ki dini bir bütün olarak yaşamak, insan kudretinin sınırları içinde. Yeter ki insan azmetsin.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Hakkımı vermem' diyenlerin bayramı

Ahmet Kurucan 2010.09.09

Okyanus aşırı ülkeden görünen o ki çok farklı bir Ramazan geçirdi Türkiye. Ülke gündemine yarın halkoylamasına gidecek 1982 Anayasası'nın 26 maddesi üzerinde yapılan değişiklikler oturdu. Ramazan'ın gönüllere ruhanilik üfleyen cennet misal solukları, yerini siyasetin insanı dünyaya çağıran boğucu nefesleri ile terki mevki etti.

Doğru mu ilk cümlede söylediklerim? Gerçekten anayasa değişikliği yapılan maddeler üzerinde mi konuşuldu Ramazan boyunca? Hayır, bunlar konuşulmadı. Konuşulması gerekli olan bunlardı ama konuşulmadı. Keşke konuşulsaydı. Konuşulan, vesayet düzeni etrafındaki düşüncelerdi. Yapılan, bu düşünceler ekseninde statüko ile değişim taraftarları arasında "sınır uçları aşırı uyarılmış tartışmalardı.

Halbuki referandum, adı üzerinde halkoylaması. Halkın kendi görüşünü hiçbir baskı ve zorlama altında kalmaksızın özgür iradesi ile belirtmesi. Demokratik rejimlerin gereği kendini yönetmekle alakalı mutabakat metninde anlaşılamayan vekillerin yerine asılın söz söylemesi. Eğer "beni yönetin" diye yetki verdiği vekiller Meclis'te anlaşıp olsaydı, asile söz düşmeyecekti. Ama anlaşılamamışlar ve söz sahibine geri dönmüş. Hakemliği sen yap denmiş. O zaman halkoylaması öncesinde yapılması gereken, son sözün söyleneceği metnin muhtevası hakkında asıllara bilgi vermek olmalıydı.

Doğrusu buydu ama ne yazık ki bize özgü siyasetin doğası olsa gerek, halkoylaması hükümete güven oyuna; iktidar partisinin meşruiyetine doğru kaydı. Tam anlamıyla bir eksen kaymasıydı yaşanan. Ne yazık ki bu defa eksen kaydırıcılar, iktidarı eksen kayması ile suçlayan muhalefet ve muhalif bazı çevreler oldu. Kaydırdıkları bu eksenle asıl söz sahibinin yani milletin iradesine ipotek koymaya kalktılar. Kampanyalarla tıpkı Meclis'teki grup kararlarında olduğu gibi bu işin toptancılığını yapmaya çalıştılar.

Koyabildiler mi? Bugüne kadar anketler cevabını verdi bu sorunun. Ama asıl cevabı yarın halk kendisi verecek. "Derenin tenha, tilkinin bey" olduğu düzenin devam edip etmeyeceği hususunda nihai kararı söyleyecek.

Referandumdan çıkan evet sonucu ile bitecek mi her şey? Hayır; başlayacak. Bir-iki asırdır ihmalin meydana getirdiği problemlerin çözümü 5-10 seneye sığmaz. Ama bu bir başlangıç olacak. Dillere pelesenk olmuş kavramla vesayet düzenine dur denilecek. Akliselim hemen herkesin ortak kanaati kendi kaderine hakim olma gereğine inanan bir milletin uyanışının remzi olacak bu referandum.

Bilmiyorum tarih tekerrür mü ediyor. 1915 yılında milli şairimiz Akif'in kaleme aldığı "Uyan" başlığını taşıyan şiiri sanki bugün yazılmış gibi insana heyecan veriyor. Öyleyse o abidevi şiirdeki bazı mısralarla bağlayalım yazıyı.

Baksana kim boynu bükük ağlayan?

Hakk'ı hayâtın senin ey Müslüman!

Kurtar o biçareyi Allah için,

Artık ölüm uykularından uyan!

Bunca zamandır uyudun, kanmadın,

Çekmediğin kalmadı, uslanmadın.

Çiğnediler yurdunu baştan başa,

Sen yine bir kere kımıldamadın.

Ninni değil dinlediğin velvele...

Kükreyerek akmada müstakbele

Bir ebedî sel ki zamandır adi;

Haydi katıl sen de o coşkun sele.

Dehşet-i mâziyi getir yâdına;

Kimse yetişmez yarın imdâdına.

Merhametin yok diyelim nefsine;

Merhamet etmez misin evladına?

"Ben onu dünyaya getirdim..." diye

Kalkışacaksın demek öldürmeye!

Sevk ediyormuş meğer insanları,

Hakk'ı übüvvet de bu câniliğe!

Doğru mudur ye's ile olmak tebah?

Yok mu gelip gayrete bir intibah?

Beklediğin subh-ı kıyamet midir?

Gün batıyor sen arıyorsun sabah!

Şöyle bitiriyor şiirini Akif:

"Çünkü bugün ortada hak sahibi,

Bir kişidir "Hakkımı vermem" diyen."

Böyle bir bayram yazısı kaleme alacağım hiç aklıma gelmezdi. "Hakkımı vermem" diyenlerin bayramı mübarek olsun...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dinde zorlama yoktur ayeti ve şaşırtıcı yorum

Ahmet Kurucan 2010.09.16

Hayatımda ilk defa karşılaştığım ve çok şaşırdığım bir yorum oldu. Şaşırmamın derecesini sarf ettiğim şu cümleden anlamaya çalışın: "İnsaf be birader!"

Şimdi size intikal ettirince siz ne diyeceksiniz bilmiyorum ama bilmek isterdim.

Şöyle söyledi bir dostum yıllarca beraber olduğu dost ve arkadaş çevresinde hakim olan bir kanaati bana aktarırken ve tabii arkasından sordu bu yaklaşım doğru mu diye. Kanaat şu: "Farzlar, farzdır ama Müslüman bu farzları yerine getirmek mecburiyetinde değildir. Çünkü dinde zorlama yoktur." İnsanın bu fasit tevil ve tefsir karşısında ürpermemesi imkânsız.

Anlayabildiğim kadarıyla mesele çok açık ve net; bu cümleyi sarf eden insanların taklidi seviyede dahi olsa bir imanları var. Fakat bu iman onları amele sürükleyecek, Allah'ın emir ve yasaklarını tam anlamıyla tatbika yöneltecek ölçüde güçlü ve kuvvetli değil. Bana verilen misal üzerinden konuşacak olursak, günde beş vakit namaz kılmak, tatbiki imkânsız bir görev gibi geliyor kendilerine. İmanları sebebiyle inkar da edemiyorlar; zira farz. O zaman hem iman dairesi içinde kalacak, hem farz olmasına rağmen namaz kılmayacak hem de vicdanlarını rahat kılacak bir te'vil ve tefsire ihtiyaçları var. İşte dinde zorlama yoktur ayetini bunun için kullanıyorlar.

Gelin birlikte farzın literatürdeki manasına bakalım. Farz, sözlük manası itibarıyla takdir etmek, kesinleştirmek veya kesinleşmiş ve belirlenmiş bir şey demektir. Fıkıh ıstılahında ise Allah ve Rasulü'nün Müslümanlardan yapılmasını veya terk edilmesini kesin, kati bir delille istediği şeye denir. Kur'an ayetleri, Efendimiz'in (sas) kavli ve filli sünnetlerine dayanarak anlam çerçevesi bu şekilde belirlenen farzın inkarı insanı imansız yapar. Farzları yerine getirenler sevap kazanır, mazeretsiz terk edenler günahkar olur, mazeret sebebiyle yerine getirmeyenler de mazeretinin meşruluğu ve geçerliliğine göre muamele görür.

Hemen herkesin bildiği, alabildiğine kısa ve net cümlelerle anlattığımız farz bu. Dinde zorlama yoktur ayetine gelince; ayetin nüzul sebebi ayeti doğru anlamamız ve yorumlamamız açısından hayati öneme sahiptir. Rivayetlere göre İslam'dan önce Medine'de yaşayan Araplar, çocuklarının sağlam bir dini inanca sahip olması için onları Yahudilerin yanına yerleştirirlermiş. Bir başka rivayette ise 'şu isim olursa çocuğumu Yahudi yapacağım' tarzında adaklarda bulunurlarmış. Uzun yıllar devam eden bu tatbikatlarda Medine'de Ensar'dan Yahudi dinine tabi olan insanlar olmuştur. İslam geldikten hatta birçok Ensar'dan insanlar İslam ile şereflendikten sonra, Yahudi dinini benimseyen çocuklarının İslam'a dönmesi için zorlamada bulunmuşlar ve gerekçe olarak da: "Biz Yahudi inancını kendi inancımızdan üstün gördüğümüz için çocuklarımızı onlara vermiştik. Şimdi İslam en üstün dindir." demişlerdir. İşte "dinde zorlama yoktur" ayeti bunun üzerine nazil olmuştur.

Görüldüğü gibi ayet sebebi nüzülü ile birlikte ele alınınca, siyak-sibak bütünlüğü içinde okununca ve başka bir yazı gerektiren tarihi süreçte müfessirlerin yorumları ile birlikte değerlendirilince, "namaz farz ama dinde zorlama yoktur" yorumlarına imkan vermemektedir. Sakın yanlış anlaşılmasın, "Müslüman namaz kılmaya zorlanır aksi halde..." türünden yorumlar yapmıyorum; sadece bu ayetin namaz kılmamaya delil olarak kullanılamayacağını anlatmaya çalışıyorum. Fasit bir te'vil ve tefsir diyorum. Bunun ayetin mana ve muhtevasını açıkça tahrip olduğunu söylüyorum.

Pekala namaz kılmaya zorlanabilir mi diyorsanız, o başka bir yazı hatta yazı silsilesinin konusu.
a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kur'an'da af vurgusu

Haklı olduğu halde haksızlık yapanı bağışlama manasına gelen affın, Kur'an'da defalarca vurgulanmasının altındaki hikmeti kavramakta öteden bu yana hep zorlanırdım.

Çünkü af, Kur'an'da değışik boyutları ile teferruatlıca ele alınıyor ve her defasında affın getirisi sayılabilecek bir husus ön plana çıkarılıyordu. Mesela; af, haklı ve güçlü olan kişilerin hayata taşıyacağı bir olgudur ve bununla o kişi gücüne güç, kuvvetine kuvvet, haklılığına haklılık katar. Af, insanlar için ayrı bir haz ve mutluluk vesilesidir. Ruhen tatmine kapı açar. Toplumda var olan saygınlıklarına saygınlık katar. Af, insanların ve toplumun hukukunu korumada, cezaya nispetle çok daha müspet etkilerin doğmasına, çok daha güzel sonuçların alınmasına vesile olur.

Af, bir fazilet ve erdem olmanın ötesinde, yerine göre bir hak ve sorumluluk olarak da karşımıza çıkar Kur'an'da. Cahiliye insanının hiç de yabancı olmadiğı cezalandırma ve intikam almanın bir manada alternatifi olarak sunulur: "Size karşı yapılan bir haksızlık ve kötü muameleye mukabele edecek olursanız, size yapılanın aynıyla mukabelede bulunun." Buraya kadar olan noktada hem ceza anlayışlarına hem de adaletle vurgu yaparak Kur'an, cezalandırma yöntemini seçmeleri durumunda adil davranmak şartıyla, cezanın bir hak olduğunu söylüyor. Ama ayetin devamında, "Fakat sabreder de mukabele yerine af yolunu seçerseniz, böyle davranmak, sabredenler için hiç kuşkusuz daha hayırlıdır." (Nahl, 16/126) diyerek, affı cezadan daha üstün bir alternatif olarak onlara sunuyor.

İşte bu son söylediğim husus, tarihî zemin ve şartlar açısından bakıldığında, alabildiğine fitri ve tabii olan olgusunun ısrarla vurgulanmasının altında yatan ana sebeplerden biridir. Zira, Kur'an'ın nazil olmuş olduğu toplum şartlarında suça ve suçluya karşı af değış, cezai müeyyide uygulamak ya da intikam almak temel bir esastı. Hatta bazı rivayetlerde affın fazilet olarak algılandığı anlatılsa bile, onun zayıflık emaresi olarak kabul edildiğı de anlatılıyor. Cahiliyede af uygulaması örneklerinin çok olmaması da bu rivayeti doğruluyor.

Ayrıca affın, Cenab-ı Hak tarafından kendine bir isim olarak seçilmesi de meselenin önemini anlama ve anlatma adına çok önemli bir dinamik olarak karşımızda duruyor. "Allah'ın ahlakı ile ahlaklanmak" isteyen müminlerin, "afüvv" ismini ve o ismin gereklerini kendine bir vasıf olarak iradi bir tercihle benimsemesi, af ile alakalı yukarıda saydığımız ve saymadığımız her türlü değışerin ferdi ve içtimai hayatımıza katılması demektir.

Niçin dile getirdim bütün bunları? İmanın bağı ile birbirine bağlanmış, Kur'an'ın tavsifiyle "kardeş" olmuş kişiler arasında affın yerini göstermek için. Daha doğrusu verilen örnek bizde mahfuz, konu ile alakalı soruya direkt cevap olsun için. Evet; af, davasında haklı olana yakışır. Haksız olan "affettim" dese ne mana ifade eder ki? Haset, kıskançlık, İslam ahlakı ile telif edilebilecek özellikler değışildir. Evrensel insani doğrular arasında da yer almaz bunlar. Efendimiz'in(sas) şu beyanına dikkatinizi çekirim: "Bir kulun kalbinde haset ve iman bir arada bulunmaz." (Nesei, Cihad, 8) Aynı çizgide bir başka beyanı: "Ateşin odunu yemesi gibi haset de salih amelleri yer, bitirir." (İ. Mace, Zühed, 22; Ebu Davud, Edeb, 44)

Nüzul sebebi itibarıyla her biri ayrı bir hadiseye dayansa da son tahlilde verdikleri af mesajı açısından aynı noktada buluşan değışmeyen İlahi iradeye bakın isterseniz. "İşte böyle. Her kim, kendisine verilen eziyetin dengi ile karşılık verir de, bundan sonra kendisine yine bir tecavüz ve zulüm vaki olursa, emin olmalıdır ki, Allah ona mutlaka yardım edecektir. Hakikaten Allah çok bağışlayıcı ve mağfiret edicidir." (17/60)

"(Rasulüm!) Sen af yolunu tut, iyiliğı emret ve cahillerden yüz çevir." (7/199)

"O takva sahipleri ki bollukta da, darlıkta da Allah için harcarlar; öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah güzel davranışta bulunanları sever." (3/134)

Tevil, tefsir ve yoruma gerek var mı?

Allah'ın ahkamıyla hükmetme

Ahmet Kurucan 2010.09.30

"Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir." (Maide, 5/44)

İlahiyat tahsili esnasında üzerinde en çok konuştuğumuz ayetlerden biriydi bu. Talebelerin hocaları ile anlaşamadıkları mevzuların başında gelirdi her nedense. "Her nedense" deyişim, lafın gelişi; yoksa sebebini biliyorum. Birkaç cümle ile izah edeyim; o yıllarda gençliğin İslam adına beslenme kaynaklarından birçoğu tercüme eserlerdi. Pakistan, Mısır, İran beslenme kaynaklarında üç ana akımı temsil eden ülkelerdi. Söz konusu ülkelerin sosyal, kültürel, ekonomik, askerî vb. şartları muvacehesinde oluşmuş olan gerek düşünceler gerekse içeri ve dışarıya karşı mücadele metodları, bizim şartlar hiç hesaba katılmaksızın aynıyla benimseniyor ve "Bu böyledir, aksi düşünülemez." hükmü veriliyordu. İşte yukarıdaki ayet, talebelerin devşirme fikirlerle "Böyledir" dayatması, hocaların ise kendi çalışmaları sonucu oluşan kanaatleri arasında tartışmalara konu oluyordu.

Aradan 30 yıla yakın zaman geçti. Tercüme eserler bahsini ettiğimiz mücadele metodlarına raci olan noktalarda devrini tamamladı. Bizzat yaşanan gerçekler onların hangi ölçüde doğru veya yanlış olduğunu bizatihi ortaya çıkardı. Buna rağmen geçenlerde birkaç kişiden aldığım aynı eksendeki sorular, beni yeniden 30 yıl öncesine götürdü. Şaşkınlık ve hayretle, bana; "Hâlâ böyle düşünenler var mı?" dedirtti.

Soruyu aynen yazmama gerek yok sanırım. Mesele şiddeti zuhurundan dolayı gizli değil; aksine apaçık meydanda.

Siyasi sistemlerden, üç-beş kişinin çalıştığı yerlerdeti kaide ve kurallara kadar idarenin söz konusu olduğu her yeri kapsama alanı içine alan ve "Bu ayete göre, bu ayete rağmen" diye başlayıp, "Caiz mi?" diye biten sorular. Arapların "Kissatün la tentehi" dedikleri cinsten. Yani bitmeyen hikâye.

Ayetten başlayalım. Bir ayete doğru mana verebilmek için önce o ayeti kendi konteksi/siyak-sibak bütünlüğü içinde okumak lazım. Ayete Efendimiz'in (sas) getirmiş olduğu kavli ve fiili yorumlar ile sebebi nûzul, nasih-mensuh, mutlak-mukayyed vb. usulü tefsirde kullandığımız kavramlarla izahı bir sonraki fasıl. Buna ikinci adım diyecek olursak; üçüncü adım 15 asırlık İslam tefsir tarihi ve geleneği içinde ayetin başka müfessirlerce nasıl anlaşıldığı, ne türlü izah ve yorumlar getirildiği. Hatta bazen öyle olur ki, ayet o kadar açık ve net bir manaya sahiptir ki, anlama ve yorumlamada kullandığımız ikinci ve üçüncü adımlara müracaat etme ihtiyacı hissettirmez. Çünkü mana siyak-sibak bütünlüğü içinde apaçık meydandadır. İlave bilgiye gerek yoktur.

Cevabını aradığımız sorunun temelini oluşturan ayet, birçok ulemaya göre ilave bilgi gerektirmeyen, kendi bütünlüğü içinde okunduğunda manası açık olan ayetlerden biridir. Kaldı ki apaçık dediğimiz mana 44. ayeti takip eden 45 ve 47. ayetlerde de kâfir yerine zalim ve fasık denilerek, aynı ifadeler kelimesi kelimesine tekrar edilmektedir. Böylece anlatılan mevzu, mevzu içinde vurgulanan hususlar muhkem bir hale gelmektedir.

Birlikte okuyalım: "İçinde hidayet ve nur olan Tevrat'ı biz indirdik. Kendilerini Hakk'a teslim eden nebiler, Yahudilerle ilgili meselelerde onunla hükmederlerdi. Alimler ve Rablerine teslim olmuş zahitler de Allah'ın kitabını koruma ile görevlendirilmeleri sebebiyle yine onunla hüküm verirlerdi. Hepsisi de kitabın hak olduğunun şahitleri idiler. O halde insanlardan korkmayın, Benden korkun. Ayetlerimi az bir menfaat karşılığında satmayın. Kim Allah'ın indirdiği ahkam ile hükmetmezse işte onlar tam kâfirdirler." (Maide 5/44)

Gördüğünüz gibi, ayeti anlamak için gerekli görülen üç safhanın daha ilk adımında mevzu net, verilen mesaj açık. Ama buna hiç dikkat etmeden, üç safhaya teker teker müracaat edip bir bütün olarak bakma bir kenara, daha ilk adımda ayetin hepsini de değil, fezleke dediğimiz son cümlesini almak ve hüküm vermek, bizi yanlış yerlere götürür. Nitekim götürdüğü gibi.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Allah ahkâmı ile hükmetme (2)

Ahmet Kurucan 2010.10.07

Geçen hafta Allah'ın hükümleriyle hükmetmeyenler deyip başlamış, kâfir, fâsık ve zalim sıfatlarıyla biten Maide 44, 45 ve 47. ayetlerin siyak-sibak bütünlüğü içinde okunduğunda manalarının kafa karışıklığına meydan vermeyecek ölçüde açık ve net olduğunu yazmıştık.

Ayetleri anlamada bir sonraki aşama dediğimiz sebep-i nüzule baktığımızda ise gördüğümüz şudur; Medine'de yaşayan Yahudiler kendi aralarında kısas veya diyet hükmü verilen cinayet davalarında Tevrat'ın ahkamını uygulamıyorlardı. Tevrat'ın ilgili ahkamını inkar ettiklerinden değil, sadece davaya taraf olan insanların sosyal ve ekonomik statülerini, ait oldukları kabile ve hatta cinsiyetlerini verdikleri hükümde ayırıcı bir unsur olarak değerlendiriyorlardı. İşte Kur'an ilk iki ayette Yahudileri, son ayette ise Hristiyanları -çünkü Hristiyanlar da yeni bir hüküm söz konusu değilse Tevrat'ın ahkamını uygulamak zorundalar- muhatap alarak Allah'ın hükümleriyle hükmetmeleri gerektiğini, aksi halde, kâfir, zalim ve fâsık olacaklarını açıklıyor.

Pekâla Müslümanlar olarak bu ayetlerin bize vermiş olduğu bir ders yok mudur? Cevap "yok" ise bu cevap Kur'an'ın evrenselliği ya da "nüzul sebebinin hususiyeti hükmün umumiliğine mani değildir" prensibi ile nasıl telif edilebilir?

El-cevap; elbette vardır. Hem sadece bu ayet ile de değil, sadece Yahudi ve Müslümanlara da değil, bütün insanlığa verilen bir ders, bir mesaj vardır. O mesaj; ihkak-ı hakka kapı açmamak için var olan hukukun "herkes hukuk önünde eşittir" sloganı ile özetlenebilecek şekilde adaleti gözetmesi ve uygulamasıdır. Muhatabın din, cins, ırk, mezhep, kabile, meslek vb. ne olursa olsun farklı kimlik ve özelliklerinin adaleti uygulamada mani bir unsur olmamasıdır.

Burada başka bir soru şu: Hükümlerin muhtevası kâfir, zalim ve fâsık olma da etkili değil midir? Meseleye üç açıdan bakılmalı. Birincisi; itikadî bağlamda. İtikad, mahallî kalb olan, gerçek mahiyetinin ancak Allah tarafından bilindiği, mükâfat veya cezası ahirete kalan bir hüviyete sahiptir. Kalbde var olan veya olmayan bu inancın dünya hayatında yansması mutlaka olacaktır. Zaten mü'min, münafık, kâfir vb. kavramlar, sözünü ettiğimiz yansımalarla göre verilen dünyevî vasıflardır. Yoksa işin aslını sadece ve sadece Allah bilir.

İkincisi ise amelî noktada. Bu da sadece adalet mekanizmasını değil, onu da içine alan devlet yönetim sistemi ile alakalı geniş bir sahadır. Bunda hedef adalet, meşveret, ehliyet, seçim ya da insan hakları, hukukun üstünlüğü, din ve vicdan özgürlüğü gibi evrensel değerlerin bir bütün halinde gözetilmesidir. Şunu herkes biliyor ki dünya üzerinde bugün sadece bir tek dini, onun emir ve yasaklarını, tefsir ve tevillerini yegane kaynak olarak kabullenen idarî sistemler artık yok. Globalleşme ile birlikte değişen toplumların çok kimlikli yapısı belki bu noktaya ulaşmakta en önemli faktörlerden biri. Dolayısıyla yürürlükte olan kaide ve kurallar çerçevesinde kalarak görevini yapan bir insanın, ayet-i kerimelerde yerini alan kâfir, zalim ve fâsık nitelemesi ile ilgisinin olması düşünülemez.

Üçüncüsü ile bahsini ettiğimiz ayetleri sadece adalet mekanizması ile sınırlamak yanlıştır. Ayetler aynı zamanda hangi sistem altında olursa olsun, ferdin vahyin gerçeklerine göre hayat yaşayıp-yaşamadığını da kapsama alanı içine almaktadır.

Bütün bunlardan tatmin olmayıp arayış içinde bulunanlara ise Mecelle'de yerini bulan bir madde ile seslenmek isterim: "Hacet umumi olsun hususi olsun zaruret menzilesine tenzil olunur." (Mecelle, Madde, 32)

Hacet ve zaruret kavramlarının anlam çerçevelerini anlatmaya gerek var mı?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yatalak ebeveyn ve bakım görüm

Ahmet Kurucan 2010.10.14

Allah kimsenin başına vermesin, hanelerimizden uzak tutsun; yatalak ebeveyne sahip bir insan soruyor: Annemin-babamın bakım ve görümünü illa evde ve ben mi yapmak zorundayım? Bu soru karşısında önce şaşırsanız da ilerleyen satırları okuduğunuzda rahatlıyorsunuz.

Çünkü her satırında gözyaşlarının döküldüğünü hissettiğiniz satırlara baktığınızda, karşınıza ebeveynini sokağa atmak değil, aksine Kur'an'ın ebeveyne verdiği ve bizden vermemizi istediği değere göre değer veren hayırlı bir evlat çıkıyor. Ama ne çare ki ebeveyn, kızını-oğlunu dahi tanıyamayacak kadar bunamış, sürekli etrafına bağırıp-çağırarak, mantıksız istekleri hiç bitmeyen birisi olmuş. Yıllar süren böylesi bir hayat, ne evlatta, ne de o hanede yaşayan eş ve çocuklarda rahat ve huzur bırakmış. Herkesin sinirleri yıpranmış, ruh halleri bozulmuş ve nihayet uzman psikolog yardımı almaya başlamışlar. Bu durum karşısında kayınvalide/kayınpederine bakılmasına ses çıkarmayan, aksine maddi-manevi desteğini esirgemeyen eş, eşinin karşısına, "Masrafını ben karşılarım, böylesi hastaların bakım ve görümünün profesyonel olarak yapıldığı kurumlardan birine hastamızı yatıralım" teklifi ile çıkmış.

Evladın belli ki içine sinmiyor bu teklif; anne-babasını sokağa atmak gibi, Kur'an ve sünnetin emirlerine muhalefet etmek gibi geliyor; ama beri tarafta da eş ve çocuğu ile devam eden bir hayatı var. Dünyaya yönelik yaşanmayan, yaşanamayan ve belki de sürekli ertelenen planlar-programlar var. Bu ikilem içinde okuyucumuz 'Ne yapayım?' diye soruyor.

Böyle bir meselede nihai karar verebilmek için perspektifin amaç-araç aralığına getirilmesi gerektiğine inanıyorum. Bu bir. İkincisi, müftüler ya da çevre ne derse desin, kişi nihai kararı kendisi vermelidir. Verdiği karardan vicdanen rahat, kalben mutmain ve aklen mukni bulunmalıdır.

Birincisine geri döneyim; bu hadisede -tekrarlayalım isterseniz, evladını tanımayacak derecede bunak, yatalak, her şeye bağırıp-çağırarak bir hastadan söz ediyoruz- asıl amaç, hastamızın bakım ve görümünün en iyi şekilde yapılmasıdır. Yani karşımızda sıradan değil, sıra dışı bir hasta var. Sıra dışı bir hasta ise sıra dışı ihtimam, özen ve ihtisas gerektirir. Evlat ve hane halkı, bu hastaya bakacak ne sıra dışı bir eğitimi, ne de ihtimam ve özenin tamamlayıcı unsurlarına sahipler. Yani ne ellerinin altında her an hizmete amade doktorları, ne de kurum şartlarında var olan sosyal imkânları var. Eşin teklif ettiği kurumda ise hem profesyonel bir ekip hem de ihtimam ve özenin tamamlayıcı unsurları mevcuttur. Bu şartlar altında eğer amaç yukarıda dediğimiz gibi hastanın bakım ve görümünün kâmil manada yapılması ise neredede daha iyi bakım yapılacağı izahtan varestedir.

Eğer tereddüt edilen nokta bazı TV programlarına, gazete haberlerine konu olan kötü bakım, suistimal vb. şeyler ise; mevcut kurumlar arasında tercih ve tercih sonrası kontrolü yapmak evladın elindedir. Amaç gerçekleşmiyorsa, hastayı yeniden eve taşımaya, başka bir kurum arayışı içine girmeye mani bir şey yoktur.

Buraya kadar sunmaya çalıştığımız akli yaklaşımların hiçbiri, ebeveyne bakışını Kur'an ve sünnet çizgisinde belirleyen her evladın görevi olan ebeveynin hak ve hukukunu gözetmeye, evlatlık vazifesine muhalif şeyler değildir. Bununla birlikte daha önce belirttiğimiz gibi nihai karar, ilgili şahıs ve şahıslara aittir. Hele eş, "ya ben ya annen-baban" noktasına gelirse, bu tam anlamıyla bir yol ayrımıdır. Aklen ikna, kalben tatmin, vicdanen rahat olma verilecek kararın sonucu olmalıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mezhepler arası ihtilaf ve 'Allah'ın ipine sarılın' ayeti

Ahmet Kurucan 2010.10.21

Bana intikal eden bir soru ihtilaf meselesinde farklı bir perspektif açtı zihnime. Soru mealen şu merkezde: Fıkıhta 4 mezhebin varlığı, mezhepleşme de Leys b. Sa'd, Abdurrahman el-Evzai gibi ehli sünnet çizgisinde yer alan kişilerin görüşleri, mezhep imamı ve talebeleri örneğinde gördüğümüz şekliyle aynı meselede birbirlerinden çok farklı hükümlerin yer alması "Hep birlikte Allah'ın ipine sınıksız sarılın; ihtilafa düşmeyin; bölünüp parçalanmayın." (Ali İmran 3/103) ayetine muhalif değil midir?

Soruda zikri geçen fikhî görüş ayrılıkları hemen herkesin bildiği gibi "ümmetimin ihtilafı rahmettir" hadisiyle açıklanırdı. Bu açıklama tarzı İslam'ın hayata mal olmasında çok geniş alternatifler sunan, asli kaide ve esaslarda müttefik, formda farklılık arzeden fikhî görüşler olunca yine geçerliliğini koruyor. Bunda problem yok. Fakat mesele, soruda zikredilen "ihtilafa düşmeyin, bölünüp parçalanmayın" ayeti ekseninde ayrı bir mana kazanıyor. O zaman bu ihtilaflara mezkur ayet etrafında nasıl açıklama getireceğiz? İşte en azından benim için yeni bir bakış açısı.

Öncelikle tarihî bir gerçeği itiraf edelim; siyasi bir gözlükle Efendimiz sonrası dönemde cereyan eden hadiselerle baktığımızda, ihtilaf ve ittifak özelinde Kur'an ve sünnetin belirlediği hedef yakalanamamıştır. Hulefa-i Raşidin'den üç halifenin suikasta kurban gitmesi, sahabilerin çeşitli sebeplerle birbirlerine kılıç çekmesi, Emevi ve hemen peşinden Abbasilerle ayrı bir ivme kazanan iç savaş nitelemesini hak kazanan hadiseler bu itirafı zorunlu kılan gerçekler. Hatta birçok İslam ulemasına göre itikadi görüş ayrılıklarında bu hadiselerin rol oynadığı da ayrı bir gerçek.

Bu son cümleyi kısaca açalım. Cebriyye, Hariciye, Kaderiyye, Mürcie, Şia ve benzeri isimlerle andığımız ve itikadi veya siyasi belli bir görüşü yansıtan bu gruplaşmalarda yaşanan hadiselerin büyük ölçüde rolü vardır. Söz gelimi; "insan rüzgârın önünde uçup giden bir yaprak gibidir, iradesinin hiçbir rolü yoktur" diyen cebri görüşün ortaya çıkış nedenlerinden bir tanesi, geriye dönülmesi imkânsız o siyasi hadiseleri izah için ortaya atılmış ve böylece vicdanî bir rahatlama hedeflenmiş olabilir. Aynı türden yaklaşım, yukarıda isimlerini verdiğimiz diğer görüşler için de geçerlidir.

Tabii bu yorumları yapan ulema, erken dönem İslam düşünce hayatına damgasını vuran, ona altın bir dönem yaşatan entelektüel çabaları, zihni gayretleri hafife alıyor değil. Ama bir döneme ve o dönemde yaşanan fikri ve siyasi hadiselerle izah getirirken, resmi bütün kareleri ile birlikte görmek de şarttır. İşte fotoğrafa bir bütün halinde bakınca, o fikri çabaların gösterildiği dönemlerdeki siyasi hadiselerin rolünü göz ardı etmek imkânsızdır.

Bu kısa açıklamadan sonra ayete dönecek olursak; 15 asır sonrasından ayetlere bakıp doğru mana vermenin ilk şartı, hiç şüphesiz ayeti nazil olduğu konteks içinde meseleyi ele almaktır. Sebeb-i nüzul bu konuda yeri başka bir şeyle doldurulamayacak bir malzeme sunar bizlere. Sonra Efendimiz'in ayetle alakalı izahları, sahabenin verdiği anlam ve nihayet 15 asırlık gelenek içinde ulemanın yapmış olduğu yorumlara bir bütün halinde bakmak gerekir.

Belki burada tefsir usulündeki "sebeb-i nüzulün hususiyeti, hükmün amm oluşuna mani değildir" kaidesi öne sürülerek itiraz edilebilir. Kur'an'ın evrenselliği açısından bu kaideye itiraz yersizdir; amenna ama sözünü ettiğimiz mevzuda fikhî açıdan bağlayıcı bir hüküm söz konusu değil. Yapılan ya da yapılması gereken şey, ayetin nazil olduğu konteks içinde manasının siyak-sibak bütünlüğü de hesaba katılarak doğru anlaşılması. Hz. Ebu Bekir'in "kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın" ayetini delil göstererek düşmanlarla göğüs göğüse savaşmayı reddedenlere söylediği şu söz burada mutlaka hatırlanmalıdır: "Ayeti doğru okuyor, ama yanlış te'vil ediyorsunuz."

Haftaya devam edelim.

a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kocanın tavrı ve din

Ahmet Kurucan 2010.10.28

Karı-koca geçimsizliği, aile içi iletişimsizlik, ebeveyn-çocuk ilişkileri ekseninde bu köşede yazılar kaleme almayı baştan beri hiç düşünmedim.

Bu konular ayrı uzmanlık gerektiren bir alan. Yalnız geçenlerde aldığım bir e- posta mezkur kanaatimi, eşe karşı gösterilen tavrın din ile gerekçelendirilmesi nedeniyle değiştirdi. Çünkü birazdan örneklerini kısaca sunacağım ve geçimsizlik nedeni olan davranışlar dinimiz böyle emrediyor diye yapılmış koca tarafından.

Mevzu şu; problemi dile getiren e-postadaki ifadelerden hareketle anlatmaya çalışayım: "4 çocuklu bir kadının mesai mefhumu olmaksızın 24 saat çalışması ve hiç takdir görmemesi; evde çamaşırı, bulaşığı yıkayanın makineler olup hanımın hiçbir iş yapmaması; çocukların her türlü bakım ve görümünün kadının asli vazifesi olup babanın hiçbir sorumluluğunun bulunmaması; mutfak işleri, misafir ağırlama, koca tarafının başta kayınpeder ve kayıncı olmak üzere her türlü ihtiyacına koşma ama aynı ölçüler içinde kadının kendi anne-baba ve akrabaları ile münasebete geçmesine izin verilmemesi, kocaya kayıtsız şartsız itaat, aynı çizgide ama aile sırrı içine girdiği için anlatılamayacak başka tavırlar ve nihayet bütün bunları dinin emrediyor oluşu! Zihniyet şu: Din böyle emredince, kadına düşen itaatten başka ne olabilir ki? Din bu yetkiyi erkeğe vermişse, erkek nasıl başka türlü davranabilir ki?"

Problemin anlaşıldığını düşünüyorum. Öncelikle, söz konusu problemin sadece bugün değil ve sadece bizim de değil, belki de ilk insandan bu yana bütün insanlığın problemi olduğunun bilincinde olalım. Kocanın bu tavırlarını din ile temellendirmesinden hareketle problemi ne dünün ne de bugünün İslam'ına mal etmeyelim. Aksine medeniyetin beşiği sayılan Batı dünyasında hem dün hem bugün karı-koca münasebeti içinde aynı veya benzeri problemler kendi dinleri ile bağlantılı veya bağlantısız şekilde yaşanıyor.

Bana göre burada asıl rolü oynayan, dinden ziyade kültürdür, örftür, âdettir. Bazı dinî değerlerle bu kültürün, örf ve âdetin beslenmesi tabii ki inkâr edilmez bir gerçektir. Fakat o dinî değerlerin gerek dayanmış oldukları

kaynak, gerekse haklı olarak şikâyet konusu olan davranışlara dayanak olup olmayacakları her zaman tartışılabilir, nitekim tarih boyunca tartışılmıştır da.

İkinci husus; sözün gelip dayandığı bu noktada soracağımız bir soru; madem bütün bunlar dine dayandırılarak yapılıyor, o zaman şu soruyu sormak hakkımız olsa gerek: Hangi din? Dinin temel kaynakları Kur'an ve sünnet olduğuna göre hangi ayet, hangi hadis kayıtsız şartsız kadının kocasına itaatini emrediyor? Dikkat edin kayıtsız ve şartsız diyorum. Hangi ayet ve hangi hadis, ev içinde, gerek ev işleri gerek çocukların bakım-görüm, eğitim ve öğretimine ait her işi kadının sırtına yükleyip, kocaların hiçbir sorumluluğu yok diyor? Efendimiz'in "Sizin en hayırlınız hanımlarına iyi davranandır." (Buhari, Nikâh, 43; Müslim, Fedail, 68) hadisini nereye koyacağız? Yine Efendimiz'in eline iğne iplik alıp elbiselerdeki söküklere dikmeye kadar uzanan ev işlerinde hanımlarına yardımcı olmasına nasıl yorum getireceğiz? Yoksa Hz. Peygamber'in bizlere örnek insan olması sadece namaz, oruç, hac gibi ibadet hayatı ile mi sınırlı? Eğer öyleyse buna dair delil nerede? Eğer değilse veya delil yoksa, Efendimiz'i aile hayatında da bir koca, bir baba veya bir dede olarak örnek almak gerekmez mi?

Şunu anlamıyorum; ikili münasebetin söz konusu olduğu hayatın her safhasında hak ve ödevler birlikte mütalaa edilir. Alış-veriş akdinden tutun, devlet-vatandaş ilişkisine kadar her yerde yapılan kanuni veya örfi bütün düzenlemeler bu genelgeçer kaide etrafında yapılır. Aile hayatı bunun dışında değildir ve olamaz.

İnsanın kocaya şunu diyese geliyor; bunları yapma ama yapıyorsan da dini buna alet etme.

a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mezhepler arası ihtilaf ve Allah'ın ipine sarılın ayeti

Ahmet Kurucan 2010.11.04

"Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılın, ihtilafa düşmeyin, bölünüp parçalanmayın." ayeti özelinde fıkhi görüş ayrılıklarına nasıl izah getirebiliriz konusu üzerinde duruyorduk.

En son ayetleri anlamada sebebi nüzul ve siyak-sibak bütünlüğünün rolüne değinmiştik.

Malum Efendimiz öncesi Arap toplumu, kabile yapılanmasının hakim olduğu bölük pörçük bir manzara arz ediyordu. Çağdaşları olan Roma, Fars imparatorluklarına benzer bir devlet yapılanmaları yoktu. Güçlünün hakim olduğu, hak ve adaletin gözetilmediği, menfaatlerin her şey kabul edildiği, sıradan sebeplerde asırlar süren iç savaşların yapıldığı hayat tarzları vardı.

Farklılıklar zenginlik değil, çatışma sebebi olarak görülüyordu. Fakat İslam geldikten sonra bu menfi unsurların hepsi zamanla ve teker teker toplum hayatından izale oldu. Önce zihinlerde herkesin Allah'ın kulu olması hasebiyle yaratılıştaki birbirine eşit varlıklar olduğu fikri anlatıldı. İnsanları birbirinden ayıran özelliklerin çatışma değil, toplumsal hayatı zenginleştiren, birlikte yaşamayı kolaylaştıran unsurlar haline getirilmesi sağlandı.

Zengin-fakir, efendi-köle ve kabileler arasındaki korkunç uçurumlar tevhid akidesi ve peşi sıra gelen hukuki öğretilerle kapanmaya yüz tuttu. Asırlar süren kabile savaşlarına son verildi. İnsanlar din, dil, cins, ırk vb. bütün farklılıklarına rağmen bir üst devlet çatısı halinde birlikte yaşamaya başladı. Bütün bunlarda hiç şüphesiz Kur'an'ın mezkur ayetinde ifade buyurduğu "Allah'ın ipi" yani müfessirlerin beyanına göre Kur'an ve sünnetiyle İslam dini merkezi rolü oynadı. İşte bahse medar olan ayet, önce kesin ve kat'i bir emirle bahsettiğimiz cahiliyenin bölük-pörçük günlerine dönüşü yasaklıyor, ardından bu hallerini hatırlatma babında şöyle diyor:

"Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani siz birbirine düşman kimseler idiniz de Allah gönüllerinizi te'lif etti ve O'nun nimeti sayesinde kardeş oldunuz. Siz bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da Allah sizi kurtarmıştı. İşte Allah ayetlerini size böyle açıklıyor ki doğru yolu bulasınız." (Al-i İmran 3/103)

Bu bütünlük içinde ayete baktığımızda verilen mesaj gayet açık ve net; Müslümanların kendi aralarında birlikteliklerini sağlamaları, sonra onu ölesiye muhafaza etmeleri ve dağınıklığa düşmemeleridir. Fakat bu demek değildir ki Müslümanlar arasında düşünce ayrılıkları olmasın? Hayır, bu ayetten "düşünce ayrılıklarınız olmasın" gibi bir hüküm çıkmaz. Hele soruda bahsedildiği gibi fıkhi görüş ayrılıklarına muhalif bir delil hiç çıkmaz. Zira farklı düşünce olmasın demek her şeyden önce eşyanın tabiatına terstir. İlahi iradeye aykırıdır. Fıtrata muhalefettir. Görüş ayrılıkları elbette olacak ama bu ayrılıklar insanlar arasında düşmanlığa sebebiyet vermeyecek. Kamplaşmaların nedeni olmayacak. İkincisi fıkhnın yapısına terstir. Fıkhn eğer hayatla evrensel ve tarih üstü değerlere sahip olan İslam dinini birbirine bağlayan bir bağ ise -ki öyle olduğuna hiç şüphe yok-, o bağın fonksiyonunu eda etmesi, ana esaslar istikametinde üretilecek yeni düşüncelerle olur.

İşte fıkhi alandaki görüş farklılıklarının eda ettiği misyon budur. Aksi halde düşüncenin donuklaşması devreye girer. Bu ise kendi yatağında akıp giden bir nehir olan hayatın, fıkıhla bağının kopmasını netice verir. Fıkhn hayattan, hayat da fıkıhtan koparsa doldurulması zor boşluklar meydana gelir. Kopuş sürecinin uzaması bizim zor dediğimiz şeyi, imkânsız bir şekilde de sokabilir. Bugün ümmet-i Muhammed olarak yaşadığımız hal, aslında böylesi bir sürecin tabii ve zorunlu neticesidir. a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hız. Peygamber (sas) ve vergi memuru?

Ahmet Kurucan 2010.11.11

Emeviler döneminin ittifakla en adaletli halifesi Ömer b. Abdülaziz zamanında cereyan eden şu vak'a İslam tarihinde çok meşhurdur. Herkesin bildiği gibi İslam dinini kabul veya redde esas olan ferdi iradedir.

Fert hiçbir baskı ve zorlamaya maruz kalmadan, özgür iradesi ile dini kabul eder veya reddeder. Üçüncü bir şık yoktur. Kur'an'ın genel manada düşünce, özelde de din ve vicdan hürriyeti kapsamında ele alabileceğimiz birçok ayeti bunu emretmektedir. Efendimiz'in (sas) uygulamaları aynı istikamettir.

Medine şehir site devleti örneğinden hareketle ifade edecek olursak gayrimüslim kategorisine giren insanlar, kendi din veya inançsızlıklarında sabit kalıp Müslümanlarla aynı devlet çatısı altında yaşamayı kabullenememişler ve bunlar sosyal statü ve vergilendirmede ayrı kurallara tabi olmuşlardır. Kendilerinin de kabullendikleri toplumsal statüleri itibarıyla bunlara verilen isim zimmi, alınan verginin adı da cizyedir. Zimmiler özgür iradeleri ile İslam'ı tercih ederlerse itikadi bağlamda Müslüman oldukları gibi, devlet vatandaş ilişkisi itibarıyla da mазisine bakılmaksızın tıpkı ilk Müslümanlar gibi muameleye tabi tutulurlar.

Efendimiz (sas) ve dört halife döneminde bu şekliyle uygulanan söz konusu kurallar, Emeviler döneminde kesintiye uğramıştır. Erken dönemlerde bazı Emevi halifeleri, İslam'ı tercih eden zimmilerin çokluğundan dolayı cizye/vergi gelirlerinde azalma olduğunu veya olacağı düşüncesiyle Araplar dışında Müslüman olan zimmilere tam Müslüman statüsü yerine Mevali adı verilen bir statü vermişler ve bunlardan cizye almaya devam etmişlerdir.

Burada yapılan iki yanlış vardır. Bunlardan birincisi ırkçı anlayışın geriye dönüşüdür. Halbuki bu anlayış Kur'an ve sünnetin yüzlerce beyanı ile yasaklanmış cahiliye fikriyatıdır. Evet, neden müşrik ve kafir Arap kabilelerinden

birisi Müslüman olunca, ona tam Müslüman statüsü tanınıyor, Arap olmayan milletlerden din değiştiren kişiler için ayrı bir statü öngörülüyor, icad ediliyor?

Buna isimlendirme ya da gelmiş olduğu etnik köken itibarıyla devletin vatandaşını tanıması diye cevap verilebilir. Bir başka anlatımla, günümüzde doğum sertifikalarında, nüfus cüzdanı veya pasaportlarda bulunan etnik kimlik hanesi ile izah edilebilir. Bence bu yaklaşım kabul edilebilir bir açıklama ama tatmin edici değil. Kabul edilebilir; çünkü gerçekten devletin sınırlarının her geçen gün büyüdüğü bir ortamda, devlet idaresine ait elbette yeni düzenlemelerin getirilmesi şarttır. Belki de bu onlardan biridir.

Ama tatmin edici değil; çünkü Mevali statüsü verilen bu yeni Müslümanlardan, gayrimüslim dönemlerinde olduğu gibi vergi alınmaya devam edilmektedir. İşte hem ırkçılık bağlamında cahiliye anlayışına geriye dönüşü ihtiva eden, hem de vergilendirme ekseninde adalet anlayışını yansıtmayan bu çarpık yaklaşımın farkında olan Ömer b. Abdülaziz halife olur olmaz Mevali adı verilen Arap ırkına mensup olmayan Müslümanlardan cizye vergisini kaldırmıştır.

Bundan sonra ne olmuştur? Kaynakların verdiği bilgilere dayanarak Mevaliler ile devlet arasında yeniden bir güven tesisi sağlanmış ama devletin vergi gelirlerinde gözle görülür bir azalma meydana gelmiştir. Bu durum karşısında birçok vali devlet başkanı Ömer. B. Abdülaziz'e mektup yazarak şikâyetlerini iletmış, eski uygulamaya geri dönüşmesi gerektiği konusunda düşüncelerini belirtmişlerdir. Halifenin bunlara verdiği tarihî bir cevap vardır ki bu cevap günümüze de büyük ölçüde ışık tutmaktadır. Şöyle der Ömer b. Abdülaziz: "Allah, Hz. Muhammed'i (sas) İslam'a davet edici olarak gönderdi, vergi tahsildarı ve memuru olarak göndermedi."

Bu söz günümüze ışık tutuyor dedim, bilmem anlaşıldı mı?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hadislerde gıybet

Ahmet Kurucan 2010.11.18

Gıybet ile alakalı yazdığım gayrimüslimin gıybeti olur mu seri yazılarda hadislere yeterince yer veremedim. Çünkü konu su-i zan, tecessüs ve gıybet ile alakalı ayette yer alan "birbiriniz" ve "kardeş" kavramlarına mana vermek ve onların çerçevelerini belirlemek etrafında şekillenmişti.

Bu yazıda hiçbir şerh, açıklama ve yoruma girmeden Efendimiz'in (sas) gıybet ile alakalı hadislerinden bir demet sunmaya çalışacağım. Böylece mezkur yazılarda ifadeye çalıştığımız ve usuldeki terminolojisi ile belirtecek olursak tahsisin değil amm'in esas olduğunu bir de hadislerden görmüş olacağız. Hadisler bu perspektiften okunursa, mezkur yazı serisinde belirtmeye çalıştığımız muhteva ile bütünlük sağlanmış olur diye düşünüyorum.

Efendimiz bir gün ashabına, "Gıybet nedir, bilir misiniz?" diye sorar. Sahabi "Allah ve Peygamberi daha iyi bilir" cevabını verince, Nebiler Serveri "Kardeşini, hoşlanmayacağı bir şeyle anmandır." buyurur. Sahabi; "Ya söyledüğim kardeşimde varsa?" deyince, "Eğer söylediğin onda varsa, gıybet etmiş olursun. Şayet söylediğin onda yoksa, o takdirde ona iftira atmış olursun." cevabını alır. (Müslim, Birr, 70)

"Her kim dilini ve avret mahallini kötülükten korumaya bana söz verirse, ben de onun cennete girmesine kefil olurum." (Buhari, Rikak, 33)

H. AîŖe bir gün Efendimiz'e H. Safiyye'nin boyunun kısa oluŖunu dile getirir. Bu sözden hiç hoŖlanmayan Allah Rasl (sas),

"-AîŖe! Öyle bir söz söyledin ki eğer o söz denizin suyu ile karıŖsa herhalde onun tadını ve kokusunu bozardı." diyerek eŖini uyarır. Yine H. AîŖe bir gün Efendimiz'e ismini bilmediğimiz bir kiŖinin boyunu-posunu ve davranıŖlarını taklit eder. Bunun karŖılıęında Efendimiz, "KarŖılıęında bana dünyayı verseler bile insanı hoŖlanmayacaęı bir Ŗey ile taklit ve tasvir etmeyi kesinlikle sevmem." buyurur. (Ebu Davud, Edep, 40)

Tersten bir yaklaŖımla gıybete muhalefet edenin mükâfatını ifade eden bir hadis: "Bir kimse kardeŖinin ırz ve Ŗerefini ekiŖtiren karŖı onu savunursa, Allah kıyamet günü o kimseyi cehennemden uzaklaŖtırır." (Tirmizi, Birr, 20)

Muaz b. Cebel bir gün Efendimiz'e kendisini cennete koyacak ve cehennemden uzaklaŖtıracak amelleri söylemesini ister. Efendimiz, zetle "Allah'a Ŗirk koŖmamak, O'na ibadet etmek, namaz kılmak, zekat vermek, Ramazan orucunu tutmak, haccetmek, sadaka vermek, Allah yolunda malıyla canıyla mücadele etmek." der ve bunların her birerlerinin izahını yapar. Ardından "Bu dediklerimden hepsinin yerini tutan nedir, söyleyeyim mi?" diye sorar. "Evet" cevabını müteakip eliyle dilini tutup, "İŖte buna sahip ık!" der. H. Muaz'ın taaccüp içinde "Biz söylediğimiz sözlerden hesap mı vereceğiz." sorusunu da Ŗyle cevaplar: "Ey annesinin kuzusu! İnsanları cehenneme yüzüstü dŖren dilleriyle kazandıklarından baŖkası mıdır zannediyorsun?" (Tirmizi, İman, 8)

"Su-i zandan ekininiz; çünkü zan, sözlerin en yalanıdır. Birbirinizin eksiğini-gediğini görmeye ve iŖitmeye alıŖmayın, hususi hayatlarını araŖtırmayın. Satın almayacağınız bir malın fiyatını, mŖteri kızıŖtırmak için artırmayın. Birbirinize haset etmeyin, dŖmanlık yapmayın, arkanızı çevirip ksmeyin. Ey Allah'ın kulları, kardeŖ olun, kardeŖ!" (Buhari, Edep, 57)

Sözlerimi Alvar İmamı ve onun aktaracağım sözlerine Hocaefendi'nin yaptığı açıklama ile bağlayacağım. Der ki merhum Alvar İmamı: "İcitleme bir canı; yıkarsın arŖ-ı Rahmanı." Hocaefendi de der ki: "Allah ile irtibat ve o irtibatın seviyesine göre arŖ-ı Rahman her insanda tecelli etmektedir."

"Rabbimiz! Bizi unutarak ve hata ederek yaptığımız amellerden dolayı muaheze etme." (2/286)

Not: Tüm okuyucularımızın Kurban Bayramı'nı kutlar, bayramın hayırlara vesile olmasını Rabbi Rahim'in rahmetinden niyaz ederim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arŖiv bağlantısı)

Fıkıh, fakih ve modernist

Ahmet Kurucan 2010.11.25

YaŖantısı ve ortaya koyduğu eserlere bakınca usul ve furuda bir mezhebe bağlılığı inkâr edilemeyecek sahasında uzman bazı ehli ilme, bazıları modernist diyorlar.

'Demeye devam ediyorlar' demem sanırım daha doğru olurdu. Onların bir an için olsun haklı olduklarını varsayarak diyelim; bu modernistler karŖısında kendilerine verdikleri isim veya sıfat nedir bilmiyorum ama merak da etmiyorum değil. Yazının sonunda belki bir çıkarımda bulunabiliriz.

Her Ŗeyden önce bu türlü suçlamalar bugünün problemi değil. Dnn de problemiydi, yarının da olacak. Bundan hiç kimsenin Ŗphesi olmasın. Kanuni döneminin Ŗeyhu'l İslam'ı Ebu's Suud Efendi, Muhammed Birgivi'ye göre modernistti. Çünkü Ebu's Suud, para ve menkul vakıfların vakfına, örf ve âdetin deęiŖmesini

gerekçe göstererek cevaz vermişti; halbuki bu Birgivi'ye göre kat'i surette şeriate aykırı ve haramdı. Mecelle'nin mimarı Ahmet Cevdet Paşa çoklarına göre modernistti. Çünkü o, Mecelle'de Hanefi mezhebinin müfta bih olmayan görüşlerine de yer vermişti. Günümüzde de benzer örneklerini gösterebiliriz. Ama ben daha fazla hadise, hüküm ve şahıs ismi vererek çerçeveyi genişletmek istemiyorum. Zira önemli olan meselenin mahiyetinin anlaşılmasıdır. Bu ise onları böyle suçlamalar kulvarına koyan sebepleri bilmekle mümkün olur. Kısa kısa birkaç sebepten bahsetmek istiyorum.

Bir; dinî hassasiyetleri. Hassasiyet düşüncesini takdir etmekle beraber ne yazık ki bu hassasiyet dinin künhüne vakıf olmaktan dolayı değil, tam aksine vakıf olmamaktan kaynaklanıyor. Hocaefendi'nin ifadesiyle "kültür Müslüman'ı" tabirinin çizdiği çerçevenin içine tam manasıyla oturan bu kişiler, ne fıkıhın ne de başka İslami ilimlerin mana ve muhtevasından, işleyiş şekline haberdarlar. İhtisas yapmayı bırakın, ihtisas çalışmalarından hayatları boyunca üç tane kitap okumamış kişilerin bu tür suçlamaları hakikat nezdinde hiçbir mana ifade etmez.

İki; süregiden hayatın içinde şu ya da bu gerekçe ile yapılan içtiadların kabulü uzun zaman almış. Dini tahrip gibi algılanmış bunlar. Bu da tabanda bir refleksin oluşmasını netice vermiş. Dolayısıyla mevcuda muhalif hemen her hükümde, söz konusu refleks devreye girmiş ve ne işin tabiatı akla getirilmiş ne de hükmün mahiyet ve delillerine inilmiş. Halbuki işin tabiatı, olması gerekenin bu olduğunu söyler bize. Hükmün mahiyet ve delili de, herkesin değil ama sözü söyleyen insanlar ölçüsünde ilmî ehliyeti olan kişilerin çalışmasını gerektirir. Bilemiyorum bu noktada tembellik ve kolaycılığa kaçma ayrı bir sebep midir? Çünkü ehli ilim diyebileceğimiz kişilerin de bu kervana zaman zaman katılmasının başkaca izahı olmasa gerektir.

Üç; Batıların şark dünyası ile alakalı akademik çalışmalar yaptığı dönemlerde genel kabule muhalif diyebileceğimiz görüşler, genelde bu insanların kalemlerinden çıkmış. Şarkiyatçı/oryantalist adını verdiğimiz insanların ürünleri haliyle ve haklı olarak İslam dünyasında şüphe ile karşılanmış. Bunlara cevaplar üretme adına yapılan hummalı faaliyetler bir yana, halkın da, ehli ilmin de böylelerine verdikleri isim modernist olmuş. Dolayısıyla içimizden de ister Batı düşüncesinden etkilenecek isterse etkilenmeksizin sanki ağız birliği yapmışcasına aynı şeyleri söyleyenlere de modernist denilmiş ve hâlâ deniliyor. Halbuki bu iki kesim arasında bazı meselelerde ulaşılan sonuçlar aynı olsa bile dağlar kadar fark var. En basitinden biri İslam dinini tahrip gayesi ile bunu yaparken, diğeri söz söylediği alandaki mevcudun yetersizliğinden dolayı yapıyor. İslam'ı tahrip değil, aksine onun hayata hayat olması için o ilmî cehd ve gayreti gösteriyor. Haftaya bitirelim.

a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Modernist yakıştırmaları

Ahmet Kurucan 2010.12.02

Sahasında uzman olan ehli ilme, kalem erbabına modernist denmesinin sebeplerinden bahsediyorduk. En son oryantalistlerle kendilerine modernist ithamı yapılan kişilerin bazı meselelerde görüş birliği içinde olmasının, söz konusu isimlendirmenin sebep olabileceğini yazmıştık.

Bir başka sebep; bazı kavramların vaz' edildiği dönemlerdeki gerçek manasını yitirmesi ve onların menfi diyebileceğimiz bir çerçevenin içine oturtulmasıdır. Konumuzla alakalı olması açısından akla gelen ilk kavram hiç şüphesiz içtihattır. Fıkhi açıdan içtihat, hükmü bilinmeyen bir meselede Kur'an, sünnet ve gelenek kaynaklarına dayanarak bir metodoloji ışığında bütün gayretini sarf ederek düşünme ve bir sonuca ulaşmanın adıdır. Olsa da olur olmasa da olur değil, fantazi ya da macera hiç değil, aksine ehli için dünyevi ve uhrevi

sorumluluğu olan bir vazifedir. Vazifedir; zira o alan, İlahi irade tarafından kasden boş bırakılmış ve doldurulması istenmiştir. Vazifedir; zira tabiat boşluk kaldırmaz. Boş kalan alanı mutlaka birileri doldurur. Nitekim geçtiğimiz asırda oryantalistlerin fıkıh başta, İslami ilimler alanına yönelmesinin altında hiç şüphesiz bu boşluk vardır. Hem de o insanlar, özellikle fıkıh alanında kendilerini belli bir usulle bağlı hissetmedikleri için içtihat keyfiliğe düşmüşlerdir ve verdikleri hükümlerle bugüne uzanan tartışmaların tohumlarını atmışlardır.

İçtihat kavramının ötesinde taklitten ihtilafa olumsuz manalar yüklenen başka kavramlar da vardır. Söz gelimi ehl-i ilim arasında hakka ve doğruya ulaşmak için gerçekleşen ihtilaf, ilmin kapısını açan, ümmete hayatın her kademesinde rahatlamasına zemin oluşturan ve bu yönleriyle takdire şayan bir kavram iken, sözlük manası veya tarihteki menfi örneklerden hareketle ona çok olumsuz mana yüklenmektedir. Halbuki ihtilaf, daha iyiyi, daha güzeli ve daha doğruyu bulmaya sürükler insanları. Tabii kaide ve kurallarına riayet şartıyla.

Son olarak, ister muhafazakâr isterse mutaassıp diye adlandırılalım, sözü edilen kesimlerin, hayatlarını bu işe vermiş samimi ehl-i ilme karşı yaptıkları modernist suçlamaları, yakıştırmaları, ithamları son tahlilde kendilerinin de içinde bulunduğu geminin su almasına neden olmaktadır. İki ayrı noktadan gemi su almaktadır. Birincisi, samimi niyetleri, yeterli ilmi ehliyetleri ile sözü edilen alanlarda çalışan kişilerin cesareti kırılmakta; kamuoyunda böylesi yaftalamalara maruz kalmamak için, Akif'in deyimiyle "çağın idrakine söylenecek İslam" görüşlerini ketmetmektedirler. Bu safhada "ilim aynı zamanda cesaret demektir. Çalışma sonucunu açıklama cesareti olmayan kişiler ehli ilim değildir" denilebilir. Ama söz konusu suçlamaların medya organları vesilesi ile toplumun tamamını kuşatması, suçlamalarda insafın bile 'insaf, insaf' diye feryat ederek insaf dilendiği bir dilin kullanılması ve şahsın ademe mahkum edilmesini düşünenecek olursanız, cesaretin kırılmasına hak vermeniz lazım.

İkincisi ise; yukarıda bir cümle ile bahsettiğimiz tabiatın boşluk kaldırmaması ve dolayısıyla açık olan bu alanı o cesareti gösteren yetkisiz şöhret meraklılarının doldurması.

Bir soru ile bitireyim bu faslı: Acaba diyorum İ. Azam, İ. Şafii, Ahmed b. Hanbel, İ. Malik, Leys b. Sa'd, İ. Cafer gibi tedvin döneminin dâhi imamları günümüzde yaşasaydı karşı karşıya olduğumuz ve çözüm bekleyen meselelere cevaplar üretmeye devam mı ederlerdi, yoksa 'yıllar önce verdiğimiz cevaplara bakın' deyip bir kenara mı çekilirlerdi? İnsafsızca modernist yakıştırmaları yapmadan önce meseleyi bir de bu perspektiften düşünmeye ne dersiniz?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dini açıdan evlilik...

Ahmet Kurucan 2010.12.09

Dinî açıdan bakıldığında evlenecek olan adayların İslam dininin öngördüğü temel iman esaslarında buluşmaları şarttır. Zira temel iman esaslarını kabul ile inkâr arasında fark vardır ve bu fark, verilecek hükmün mahiyetine sirayet edecektir.

Alevî ile Sünnî evlenebilir mi?

Zengin bir erkeğin fakir bir kızla evliliği uygun mudur? Bir Türk genci, Müslüman olmuş bir Alman bayanla evlense mutlu olabilirler mi? Doğu kültür ortamında yetişmiş bir kız, doğma büyüme Egeli bir erkekle evlense, aile içinde kültürel uyumsuzluk yaşarlar mı? Yüksek tahsil mezunu bir bayanın, ilkökul mezunu esnaf bir tüccarla evlilik yapmasına ne dersiniz?

Bu sorular içtimai hayatımızın dünden bugüne ayrılmaz parçası olan ve yaşanan gerçekleridir. Aynı istikamette başka başka özellikleri ilave ederek mevcut soruları çoğaltabiliriz. Pekala, bu soruların cevabı nedir? Bir tek doğru cevabı yok bu soruların. Olması da mümkün değil. Çünkü tıptaki "hastalık yoktur, hasta vardır" prensibi burada da geçerlidir. Her insan ayrı bir âlemdir ve benzerlerinden apayrı olan o âleme bakarak cevap vermek gerekir. Nice zengin erkek-fakir kız evliliklerinde mutlu olanlar olduğu gibi, mutsuz olanlar da vardır. Yabancı bir kültüre mensup insanların evliliklerinde kültürel uyumsuzluklar olduğu gibi, olmayanları da vardır. Eşler arasında eğitim dengesizliğinin müsbet neticeler doğurması söz konusu olabileceği gibi, boşanmaya kadar uzanan menfi neticeler doğurması da söz konusudur. Hasılı; her bir evlilik vak'ası teker teker ele alınmak zorundadır; çünkü son tahlilde sözünü ettiğimiz insandır ve her insan ayrı bir âlemdir.

Yaşadığımız gerçekler bu sorularla sınırlı değil; bir de dinî veçhesi ağırlıklı olan başka gerçekler var. Mesela; Sünnî birisi, Şia mezhebine mensup birisi ile evlenebilir mi? Müslüman'ın Budist birisi ile evliliği caiz mi?

Din perspektifinden belki de teker teker cevaplanması gereken bu ve benzeri sorulara gazete makalesinde ancak genel bir bakış açısı sunabilirim. O da şu: Müslüman hukukçular bu meseleyi daimi ve geçici evlenme engeli başlığı altında incelemişlerdir. Bir insanın kendi usul ve fûruu ile evliliği daimi evlilik engelidir. Yani erkeğin annesi, ninesi, kızı ve torunu ile evliliği; bayanın baba, dede, amca, dayı, erkek kardeşi, oğlu, torunu usul ve fûruya verilebilecek örneklerdir.

Geçici evlilik engeline gelince; din ayrılığı, boşanmış olma, boşanma adına tanınan sınırın bütünüyle aşılması, bayanın ölüm veya boşanmadan kaynaklanan iddet müddeti içinde olması gibi engeller geçicidir. Çünkü bunların bazıları irade ile bazıları da zamana bağlı olarak izalesi mümkün olan hususlardır. Şimdi Sünnî'nin Alevî birisiyle evliliği, eğer kültürel bağlamda soruluyorsa, bunun cevabını taraflar kendileri verecek. Birbirlerini evlilik kurumunun tesisi için şart olan bir seviyede tanımaları, etrafta var olan benzer evliliklerdeki mutluluk ve uyum oranı, karşılıklı anlaşma, sevgi, saygı, ailelerin rızası vb. şeyler bu kararda rol oynayacak.

Dinî açıdan soruluyorsa; bunun cevabı da Sünnîlik ve Alevîliğe getirilen tarif ile doğru orantılıdır. Her Sünnî olan dört başı mamur Müslüman demek değildir. Bugün Sünnî anne-babadan doğduğu ve Sünnî bir kültür içinde büyüdüğü için Sünnî addedilen, ama din ile irtibatı 'pamuk ipliğiyle' tabiriyle dahi izah edilemeyecek ölçüde zayıf olanlar vardır. Hatta bütünüyle dini inkâr eden adı Sünnî ama dinî terminolojideki ifadesiyle "kâfir" kişiler de vardır.

Alevîliğe gelince; tıpkı Sünnîlerde olduğu gibi Alevî'yim deyip aslında dini bütün bütün inkâr eden kişilerin olabileceği hatırdan dûr edilmemelidir.

Sonuç olarak, dinî açıdan bakıldığında evlenecek olan adayların İslam dininin öngördüğü temel iman esaslarında buluşmaları şarttır. Zira temel iman esaslarını kabul ile inkâr arasında fark vardır ve bu fark, verilecek hükmün mahiyetine sirayet edecektir. Şöyle bağlayabilirim: 'Evlenecek adayların şahsî özellikleri daimi veya geçici evlilik engelleri içinde nerede yer alıyor?' sorusunun cevabı, yukarıda bahsi geçen soruların da cevabıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Nerede bu namazın huşû ve hudûu?

Ahmet Kurucan 2010.12.11

Şahsi dairede tanışıklık veya yazı ve konuşmaları ile yakından takip edenler bilir; Hocaefendi'nin değişmez gündem maddelerinden biri insanın Rabb'isi ile olan irtibatı ve bu irtibattaki seviyesidir.

O, ister soru-cevap faslında, ister muhabbet ortamında açılan mevzularda bir girizgah yakalamaya çalışır, sözü oraya getirmek için. Çalışır demem aslında doğru bir tespit değil; bulur demem lazımdı çünkü mutlaka o girizgâhı bulur ve sözü bir kitabına da isim olan tabiriyle sohbet-i canan'a getirir.

Eskilerin 'cevabı hakim' dedikleri şeyin bir buudunun bu olduğuna inanıyorum ben. Tıpkı hazık bir hekim gibi. Nasıl doktor hastasına, hastası istemese de ona onun ihtiyacı olan ilacı verir. Aynen öyle de Hocaefendi de "çok sık tekrar ettiğim gibi, başınızı bir kez daha ağrıtacağım ama meselenin ehemmiyeti" vs. gibi girizgah cümleleri ile sözü asıl ihtiyacımız olan noktaya getirir.

Neden bu ısrar diyebilirsiniz? Benim bu soruya cevabım şu; Bediüzzaman Hazretleri'nin Hz. Eyyub'un (as) sabrını anlattığı yerde kullandığı teşbihle ifade edecek olursam, iç dışa, dış içe bir çevrilsek Rabb'imizle irtibat mevzuunda çok ağır hasta olduğumuz için. Hatta içimizin dışa, dışımızın içe çevrilmesine gerek bile yok; çünkü istisnalar bir kenara İslam dünyası olarak yoğun bakımlık halimiz meydanda ve bu manzara hakikat ehline bütün netliği ile ayân.

Hocaefendi'nin bir başka vesile ile dile getirdiği yaklaşımları içinde, çoklarımız "kültür Müslüman'ı" tanımlamasına hak verdirecek ölçüde ibadetlerimizi ihtifale çevirmiş durumdayız. Belki de ibadeti gerçek mana ve muhtevasıyla hiç görmüş, duymuş, yaşamış değiliz.

Sözü uzatmaya gerek yok, Kur'an "Namaz, fuhşiyattan ve münkerattan insanları alıkoyar" diyerek gerçek namazın haricî âlemdeki tezahürünü nazara veriyor. Hâlbuki bugün fuhşiyat ve münkeratı irtikap eden yüzlerce, binlerce namaz kılan Müslüman var. Haşa ve kella Allah hilaf-ı vaki beyanda bulunmayacağına ve kılınan namazlar da bazı Müslümanları fuhşiyat ve münkerattan alikoymadığına göre demek ki o kılınan namazlar hakiki manada namaz değil. Olsaydı fuhşiyat ve münkeratın esamesi bile okunmazdı şahsi ve içtimai hayatımızda.

İşte yine bu çerçevede muhabbetin yapıldığı bir ortamdaydık. Latife sayılabilecek bir tespitle söze başladı: "Şimdi bir şey diyeceğim; bunu zahiri manasıyla alsalar herhalde manşetlere taşırırlar ve derler ki: Fethullah Hoca namaz kılmayın dedi. Evet öyle diyorum, namaz kılmamalı ama namazı ikame etmeli." Sonra devam etti: "Kur'an bir tek yerde bile "sallu's salâte" veya "yusallüne's salâte" yani "namaz kılın, namazlarını kırlarlar" demiyor. Aksine her yerde "akimu's salate, yukîmûne's salâte, ve izâ kâmû ile's salâti, ve izâ kadaytumu's salâte" yani "namazı ikame edin, namazlarını ikame ederler, namazı ikame için kalktıklarında, namazı ikameden sonra" buyuruyor. Unutmayın namaz, imanın dışı vurumudur."

Ne zaman namaz ile alakalı mevzu açılrsa Hocaefendi'nin tarif ettiği veçhesiyle namazı ikame etmeye muvaffak olamayanlar, başta bu satırların yazarı olmak üzere mahcubiyetlerinden yüzlerini yere çevirir, derin düşünceye dalar ve ihtimal namaz vesilesi ile gerçekleştirdikleri Rabb'e yönelişlerini muhasebe ve murakabe etmeye başlarlar. Hakiki namaza ve hakikati namaza erişme özlemini içten içe duyarlar. Ben çevreme bakmadım ama belki de herkes öyle yaptı ya da o derinlerden derin, incelerden ince hissiyatı ile hazirûnun kalb ve gönüllerinde bir ümitsizlik hissetti ki Hocaefendi hemen sözün yönünü değiştirdi ve "ama" dedi, ilavede bulundu: "Rabb'e yöneliş ve yönelişteki meratibi hafife almamalı. Mızraklı İlmihal seviyesindeki bilgilerle dahi olsa Rabb'ine yönelen herkesi takdirle karşılamalı. Çünkü her insan kendisine telkin edildiği ölçüde namazını kılsa, bu onun mağfiretine vesile olabilir."

Bu sözler salonda yüzünü yere eğip muhasebe ve murakabesini yapanları kısmen de olsa rahatlatmıştır diye düşünüyorsanız yanılıyorsunuz. Çünkü Hocaefendi hemen akabindeki sözleriyle çıtaı yine yükseltti. Bir "ama" daha diyerek sanki istisnadan bir başka istisnaya geçti: "Ama asıl mesele orada kalmama, bir adım, iki adım ileri gitmedir. Evet, Mızraklı İlmihal'de anlatıldığı gibi namazda ilk mertebe, namazın içinden ve dışından denilen şartları yerine getirerek namazın ikame edilmesidir. Allah'ın evvel emirde istediği budur. Fakat onun bir adım

sonrası, bir öte mertebesi, namazda namaz erkânının ifade ettiği manaları düşünme ve namazı bu mülahazalar üzerine ikame etmektir. İsterseniz buna namazda fani olma diyebilirsiniz. Bir sonraki mertebe Hz. Ebubekir'lerin, Hz. Ömer'lerin namazı. Onları anlamakta zorlanırsınız biz."

Kısa bir sessizlik oldu salonda. "Zorlanırsınız biz " son duyduğumuz kelimelerdi. Başımı kaldırıp baktığımda Hocaefendi'nin çoğu zaman olduğu gibi his deryalarına kendini salmış, hıçkırıklarını tutmaya çalıştığına şahit oldum. Bir dakikaya yakın devam eden bu manzara salonda bulunan bazılarının da kendini salmasına vesile olmuştu. Sonra Hocaefendi şu cümlelerle devam etti: "Ve nihayet peygamberlerin namaz ufku." Noktayı koydu Hocaefendi dedim; dedim ama son cümlesi koymadığını gösteriyordu. Sözü başlangıcına döndü ve "bu istikamette mertebeler kat' ettikten sonra, bir önceki mertebedekileri ya da hâlâ mebdede kalanları hafife almamalıdır." Mebde dediği, verdiği örnek içinde Mızraklı İlmihal seviyesinde namazı ikame edenler.

Sonra ne mi oldu? Hocaefendi muhataplarının hem gönlüne hem de aklına hitap ettiği bu muhabbette ibreyi akla doğru çevirdi ve tatlı-sert bir ses tonu ile: "Rica ederim! Döşekte döşeğin, sofrada yemeğin hakkını verenler neden namazda namazın hakkını vermezler? Yarın ahirette insana demezler mi, bu senin namazın. Amenna. Ama bu namazın huşû ve hudûu nerede?"

Bu sözler muhasebe ve murakabede ayrı bir kapı açmıştı hepimiz için. Belki çokları hayalen ahirete intikal etmiş, böyle bir soru ile karşılaştığında ne cevap vereceğini düşünüyordu ki Hocaefendi sözlerini tamamlamaya durdu: "Evet! İnsan müntehası, zilliyet planında dahi olsa sahabenin namazına, peygamberlerin namazına talip olmalı. Çıtayı adım be adım yükseltmeli. Muhabbetullah demeli başlamalı, zevk-i ruhani demeli devam etmeli ve meta'l lika/vuslat ne zaman, diyecek noktaya kadar gelmeli. O'na kavuşmak için ocaklar gibi cayır cayır yanmalı; yanmalı ama "gel" emri gelinceye kadar da burada sabırla beklemeli. Aslında müminin dilemmasıdır bu."

Baktım, Hocaefendi tekrar gözyaşlarını silmeye durmuştu. Bir taraftan Allah'a kavuşma isteği, diğer taraftan kavuşma anını belirleme yetkisinin kendisinde olmayışydı onu ağlatan. Te'vile, tefsire gerek yoktu bunu anlamak için. Tam manasıyla neler düşündü, neler düşünüyordu bilemiyorum ama tahmin etmek de alabildiğine kolay.

Son söz Hocaefendi'nin: "Hasılı, namazı hayatının en zevkli ameli olarak eda etmeli. Ardından nerede benim namazım, nerede hakiki namaz demeli ve şunu unutmamalı, erkânına riayet edilerek kılınan bütün namazların hepsi nezd-i uluhiyyette makbuldür."

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Teheccüt namazı vakti

Ahmet Kurucan 2010.12.16

Teheccüt namazının vakti soruluyor. Farz ve nafil bütünü çeşitleri ile ibadetlerde esas olan, en küçük detaylarına varıncaya kadar onları Efendimiz'in (sas) kavli tarif ve fiili tatbikatlarına uyarak yerine getirmektir.

Çünkü ibadetler, hayatın sair alanlarındaki meseleler ölçüsünde içtihadı açık değildir. Efendimiz'in (sas) "Beni nasıl namaz kılıyor görüyorsanız, siz de öylece kılın." beyanı bu yaklaşımın temelini oluşturur. Dolayısıyla teheccüt namazının vakti meselesi de bu zaviyeden ele alınmak zorundadır.

Efendimiz'in hayatına baktığımızda İslam ulemasının ittifakla belirttiği üzere, kendisi için farz, ümmeti için nafil olan teheccüt namazını Allah Rasulü (sas) genelde gecenin üçte birinden sonra ve kısa veya uzun belli

bir müddet uyuyup uyandıktan sonra kılmıştır. Gecenin üçte biri, toplam gece müddeti üçe bölünüp, akşam namazı vaktinin girişine ilave edilmekle bulunur. Çünkü gece akşam namazının girişi ile başlar. Pekâla söz konusu vakit teheccüt namazının olmazsa olmaz şartı mıdır? Yatsı namazının peşisıra hiç uyumadan kılınamaz mı? Uyuyup uyanmanın olmadığı uykusuz geçen gecelerde kılınan nafile namazlar teheccüt değil mi? İmsak vaktinden az önce kalkıp yatsı, teheccüt ve vakti girer-girmez sabah namazı kılmak mahzurlu mu?

Bu ve benzeri sorulara toptan cevap olabilecek hususları maddeler halinde kısa kısa belirtelim.

1-Teheccüt namazının vaktini yukarıda Efendimiz'in uygulamalarından hareketle belirttik. Bu namazın kâmilten eda edilmesi hiç şüphesiz bu uygulamayı esas almakla olur.

2-Bununla birlikte Allah Rasulü'nün (sas) kış ve yaz mevsimlerinde vakit namazları dahil farklı uygulamaları var. Mesela; uzun kış gecelerinde sabah namazını 'gales' adı verilen imsak vaktinin hemen akabinde, yazın ise 'isfar' denilen güneşin doğmasına çok yakın bir zamanda kılıyordu. Efendimiz bunu ister Cebrail'in (as) kendisine rehberlik ettiği vakit ile alakalı uygulamasından hareketle, isterse mevsim şartları nedeniyle değişen iş takvimi münasebetiyle yapsın, son tahlilde farz olan vakit namazları için böyle bir model ortaya koymuştur. Aynı şeyler bazı rivayetlerde öğle ve ikindi namazları adına da yer almaktadır. Zaten fakihlerin ve hadis şarihlerinin asr-ı evvel ve asr-ı sani müzakerelerinin altında da bu yatmaktadır. Bu da bize göstermektedir ki; vaktin sınırları içinde kalmak şartıyla namazı önce veya sonraya alma konusunda bir irade ve kısmen de olsa bir serbestlik söz konusudur.

Bu zaviyeden teheccüt namazına gelince; hayat şartlarımızın Efendimiz dönemindeki gibi olmadığı kesindir. İster sanayi devrimi sonrası oluşan metropol yaşantımız, ister değişen iş hayatı ve mesai anlayışımız, ister ülkelere, milletlere göre değişen zamanın kullanımı ve zaman tanzimi noktasındaki hayat felsefemiz, bizim yatsı namazını vaktin evvelinde kılıp hemen yatağa girmemize imkan tanımıyor. Bu farklılığın doğru veya yanlışlığını tartışmıyorum; sadece Efendimiz dönemi ile aramızdaki farka işaret ediyorum. O dönemdeki insanların yatsı namazını kılıp yatağa gittiği saatlerde, bugünün insanı özellikle büyük şehirlerde işten yeni dönüyor. Tabii bu küllî değişiklik, teheccüt için gece kalkmasına mani hususların başında geliyor.

"Kâmilten ve külliyyen elde edilemeyen şey, bütün bütün terk edilmemeli" prensibinden hareketle, gecenin yarısını aşkın bir vakitte yorgun argın yatağa giden ve gece kalkması görünüşte imkansız olan kişi, yatmadan önce, zaten vakti girmiş olan teheccüt namazını kılsa ne olur? Erken dönemlerden itibaren fukahânın bu konudaki yaklaşımı çok nettir; çeşitli sebeplerle gece teheccüt namazına kalkamayacağını düşünenler yatsıyı müteakip teheccüt namazını kılabilir. Fakat bu namaz, fazilet ve sevap noktasında belli bir miktar uyuduktan sonra kılınan teheccütle mukayese edilemez.

Yazının başında dediğimiz gibi ibadetleri Efendimiz'den bize intikal eden şekliyle eda ve bu keyfiyeti muhafaza etmenin vazifemiz olduğunu unutmamalıyız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İçtiha ve doğruların çokluğu

Ahmet Kurucan 2010.12.23

Bana intikal eden sorulardan anladığım kadarıyla içtiha meselesi üzerinde daha çok yazı kaleme alacağım sanırım.

Sorulara tek tek cevap verme, imkân dahilinde değil. Onun için sorular toplamından hareketle bazı ana noktalara vurguda bulunabilirim. Daha önceleri çeşitli vesilelerle dile getirdiğimiz düşünceleri tekrarlamamaya özen göstereceğim.

İçtihad dendiği zaman işin başlangıcında şu husus herkes tarafından kesinlikle bilinmeli ve içtihad üzerinde yapılan mütalaalarda gözden uzak tutulmamalıdır. İçtihad, nassların yani Kur'an ve hadisin alternatifi değildir. Kur'an ve sünnet, adı üzerinde Kur'an ve sünnettir. Kur'an, Allah'a ait beyan, hadis ise Nebiler Serveri'ne ait söz, fiil ve takrirlerden ibarettir. Dolayısıyla ne bu beyanların ait olduğu Allah ve Rasulü ne de Kur'an ve hadisin muhtevası ile müçtehidin ve onun dile getirdiği düşüncelerin mukayese edilmesi imkân dahilindedir.

Müçtehid tek kelime ile insandır. Hatadan masum ve masun değildir ve olamaz. Bu nedenle, kim olursa olsun içtihad menzilesinde bulunan müçtehid, her insan gibi hata yapabilir, hatalı davranabilir, söz söylemiş olduğu alanlarda isabet etmemiş olabilir. Müçtehidin yaptığı, hükmü bilinmeyen meselelerde Kur'an ve sünnete müracaatla Allah ve Rasulü'nün muradını yakalamaya çalışma ve bu istikamette düşünce üretmek, kanaat izhar etmek ve görüş bildirmektir. Bu, İlahi iradenin bırakmış olduğu boş alanda cereyan eden ve mutlaka yapılması gereken bir faaliyettir. Aksi halde hayat durur. Onun içindir ki içtihadın tarifleri arasında yer alan şu sözler oldukça önemli bir tespittir: "İçtihad, din ile hayat arasındaki kopmaz bağıdır." Bu bağın şuurlu ya da şuursuz bir şekilde kopması, dinin, hayatın dışına çıkmasına, daha doğrusu çıkarılmasına vesile olur.

Pekala hükmü bilinmeyen meselelerde, istediği kadar alim olsun insanoğlunun, Allah ve Rasulü'nün muradını yakalama ihtimali var mıdır? El-cevap; iki kere iki dört eder katiyetinde tabii ki yoktur. Ama müçtehid onu yakalama adına elindeki maddi-manevi tüm imkânları kullanmak zorundadır ve zaten bunu hayata geçiren insanlara hakiki manada müçtehid denir. Bu durum görüş ayrılıklarını beraberinde getirecektir. Nitekim 15 asırlık İslam hukuku tarihi bunun tek başına delilidir. Görüş ayrılıkları Arapça ifadesiyle "teaddüdü'l-hukuk"u yani doğruların çokluğunu doğurmuştur. Ama hedef tektir. O da eşbeh bi'l hak yani doğruyu, bu konteks içindeki manası ile İlahi iradeye en yakın olan görüşü bulmadır.

Nassın alternatifi olmayan içtihadı kim yapacak? Cevabı yüzlerce-binlerce defa verilmiş önemli bir soru bu. Öyleyse neden bir kez daha soruluyor? Şahsi kanaatim, içtihad sistematik düşüncede, araştırma ruhunda, hakikat aşkında inişe geçmeye başladığımız hicri 5. asırdan beri ulaşılması zor hatta imkânsiz tepe olarak görülmüştür. Tabir caizse hiç kimse müçtehidlik makamına layık görülüyor.

Tafsilatını müstakil bir yazıda dile getirebileceğimiz bu yaklaşımı bir kenara koyalım ve soruyu tekrar soralım; kim yapacak? Tabii ki ehli yapacak. Literatürde kullanılan yaklaşımla "içtihad ehlinden sadır, mahalline müsadif olacak." İşte bu ehliyete sahip kişiler içtihadı yaptığı takdirde görüşlerinde isabet etmeseler bile sevap alacaklardır.

Sözün geldiği bu aşamada Efendimiz'in şu beyanının, bir vakıayı tespit adına hatırlanması gerekir: "Hakim içtihad eder ve isabet ederse kendisine iki ücret (sevap) verilir. Eğer içtihad eder ve hata ederse ona bir ücret vardır." [Buhari, İ'tisam 21] Kaldı ki bu hadis vakıanın ötesinde tarih boyunca bir teşvik unsuru olmuştur. Bu teşvik olmasaydı, belki çokları uhrevî sorumluluğundan ötürü içtihada tevessül edecek cesareti kendilerinde bulamayacaklardı. a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yalan, yalann, yalannn

Yıllar önceydi... Hocaefendi'nin bir sohbetini dinliyordum. Mevzu, yalan ve yalanın dindeki yeri idi. Hocaefendi, sanki kitaptan konuşuyordu.

Tabii ki yaptığı sohbette önünde kitap olmadığını görüyordum ama sohbeti bir bütün halinde değerlendirdiğimde hiçbir boşluğa düşmeden peşi peşine ayet ve hadisleri sıralaması, müfessir ve hadis şârihlerinin yaptıkları yorumları anlatması ve nihayet kendi yorumlarını mantıkîlik örgüsü ve akıcı bir üslup içinde dile getirmesi, bende o hissi uyandırmıştı.

Şu hadisi anlatışını hiç unutmuyorum: Bir gün Efendimiz (sas), "Size büyük günahlardan haber vereyim mi?" diye sormuş ve bu soru ile ashabının dikkatini, vereceği mesaj üzerine yoğunlaştırmıştı. "Evet" cevabını aldıktan sonra da, "Allah'a şirk koşmak, anne-babaya asi olmak ve yalancı şahitlik." diyerek hakikate kapı aralamıştı. Yalnız üçüncü olarak söylediği yalancı şahitliğe sıra gelince, Efendimiz dizlerinin üzerine doğrulmuş ve defalarca "Dikkat edin! Yalancı şahitlik. Dikkat edin! Yalancı şahitlik." demiş ve sahabe, Efendimiz'in duyduğu ıstırap karşısında "keşke sussa" temennisinde bile bulunmuştu.

İşte Hocaefendi, bu bölümü anlatırken hadis kitaplarında tarif edildiği şekliyle koltuğunda otururken birden bütün azamet ve heybetiyle dizlerinin üzerine doğrulmuş ve hepimizde ürperti hasıl eden o hareketi defalarca tekrar ederek "Dikkat edin! Yalancı şahitlik!" demişti defalarca. Biz bu anlatımla hadisenin taklidinden çok etkilenmiştik ama asıl etkiyi, sahabenin "keşke sussa" temennisini de nazara alarak siz zihinlerinizde canlandırmaya çalışın.

Aradan yıllar geçti. Yine huzurda, huzur meclisinde, huzur peşindeydik. Mevzu döndü dolaştı yine yalana geldi. Bu defa yalana karşı gevşekliğimiz konu ediliyordu. Ayet ve hadisler sohbetin her zaman olduğu ana mihverini oluşturuyordu. Bir ara sözü öyle bir noktaya getirdi ki Hocaefendi, şaşırıp kalmıştım. Şoke olmuşum. Nasıl şok olmam ki "eğer bu ruh haletini taşıyor; yol ayrımına geldiğinde canını Peygamber'e feda edemeyeceksen bu da yalan" demiş ve ses tonunu sertleştirerek yalan kelimesine defalarca vurgu yapmış, "yalan, yalann, yalannnn" diye sözlerini tamamlamıştı.

Örnek olarak verdiği şey, o günlerde iştihar etmiş olan ve bu sebeple hepimizin dilinde pelesenk olan bir ilahiydi. İlahinin adı "Peygamber'in İzindeyiz". Radyolarda, TV'lerde, dinî programlarda çevire çevire söylenen o ilahi şöyle başlıyordu: "Biz Kur'an'ın hadimleri/ Pür imanlı ve zindegiz/ Bu yoldan dönmeyiz asla/ Peygamber'in izindeyiz." Dahası var: "Hak Habib'im dedi O'na/ Bizden feda can uğruna/ Âlem şahit olsun buna/ Peygamber'in izindeyiz." Hocaefendi örneği verirken yanlışı hatırlamıyorsa bu iki kıtayı okudu ve yukarıda dediğim gibi "Uğruna can feda deyip, can verme kıvamını taşımayan, o sözün eri olmayan ve gerçekten can verilme aşamasına gelindiğinde canını rahatlıkla vermeyecek olan bir insan bunu diyorsa, yalan, yalann, yalannnn!" demişti.

Aradan yine yıllar geçti. Yine huzurda, hayatımın en tatlı anlarını teşkil eden huzur saatlerini yaşıyordum. Saatin kaç olduğunu sordu, sabah-akşam yıllardır beraber olduğu birisine. O da rakamı yuvarlayarak söyledi. Geçmiş gün unuttum, mesela saat üçe üç dakika varsa 'üç', üçü yedi geçiyorsa 'üçü on geçiyor' dedi. Hocaefendi'yi bir görecektiniz; İslami kitaplarda yapılan yalan tarifine, yani görmediği bir şeyi gördüm, duymadığı bir şeyi duydum diye konuşan, ifade eden, ifade veren bir insana karşı alınması beklenen tavır gibi tavır aldı ve "Yalannnnnn!" dedi. Bu çıkış karşısından yukarıda dediğim iki örnekten daha fazla şaşırmış, derinlerden derin bir şok geçirmiştım. Çünkü hepimizin her gün yaptığı ve yaparken yalanı hiç aklına getirmedeği sıradan bir işti bu. Saati dakika ve saniyesine dikkat ederek değil de, yuvarlayarak söylemeyi kim yapmıyordu ki? Ama Hocaefendi "hayır" dedi. İlm-i İlahi'ye aykırı, hakikate muhalif bir söz söylüyorsunuz. Saat şu an üçü yedi geçiyor, öyleyse buna muhalif beyanda bulunmayacak ve gerçek dakikayı, hatta saniyeyi söyleyeceksiniz."

Aradan yine yıllar geçti. Geçen hafta birçok insanla beraber yine huzurda oturuyordum Türkiye'den birkaç misafir gelmişti. "Hoş geldiniz!" dedi yıllardan beri şahsen tanıdığı olan misafirlerden birisine. Ardından "Nasılsınız, iyi misiniz?" diye hal hatır sordu. Sordu ama cevabı beklemeden anında bir refleksle sözü geri aldı ve devam etti: "Aslında âdet olmuş nasılsınız, iyi misiniz demek. Buna verilen cevap da genelde aynı. İyiyim, siz nasılsınız? İyi ama iyi olmadığı halde 'iyiyim' demek yalan değil mi?"

Yukarıdaki örneklerden hareketle yalan konusundaki hassasiyetini bildiğim için içimden "muhabbet yalan ekseninde akıp gidecek" dedim ve pusuya yatmış bir avcı gibi, ağızdan çıkacak sözleri beklemeye koyuldum. "Gerçi" dedi ve ilave etti: "Sadece bizim kültürde yok; Araplarda da var bu. 'Keyfe'l hal?' diyorlar. Halin nasıl demek. Bence keyfe'l hal değil, 'keyfe'l mead' demek lazım. Yani akıbetin nasıl?"

Hani her zeminde bir fırsat bulup sözü sohbet-i canana getirme var ya, işte yine böyle bir manzaraya şahit oluyorduk. Hocaefendi, 'nasılsınız, iyi misiniz'den başlamış, sözü dünyevî ve uhrevî akıbeta doğru birden kaydırıvermişti. "Ben, bana nasılsınız diyenlere 'iyiyim' demiyorum. Çünkü gerçekten iyi bir insan değilim. Sonra düşünüyorum, iyi misiniz sorusu dünyevî sağlık, sıhhat ve afiyet noktasında soruluyor. Bu defa iyiyim desem yalan olacak, çünkü iyi değilim. Birçok sağlık sorunları ile boğuşuyorum. Kötüyüm desem Allah'a karşı şikâyet olacak. Bu da kul olan, kulluğunun şuurunda bulunan bir insanın söylememesi gereken bir söz."

Sonra sustu, kısa bir sessizlik oldu. Benim tahminim, bu durumda hem yalan hem de şikâyet olmayacak cümleyi zihninde aramaya koyulmuştu ki; salonda bulunanlardan birisi devreye girdi ve mevzu ile alakalı eski bir hatırasını nakletti. Hocaefendi'ye bir bayram ziyareti esnasında sormuşlar; nasılsınız diye. Hocaefendi demiş ki: "İyiyim desem yalan olur; kötüyüm desem şikâyet olur. Kötü değilim diyen insan kurtulur." Kurtulur demek yalan ve şikâyet olmaması itibarıyla. Dinledi bu hatırayı ve bir ilavesiyle kabul etti: "Şimdilerde çok kelimesini ilave edelim; çok kötü değilim."

Yalanın lafz-ı kafir olduğunu, münafıklık alameti olduğunu biliyoruz; biliyoruz ama bu ölçüdeki bir hassasiyetle hayatımızda yalana yer vermemeye özen gösteriyor muyuz acaba? Evet, hayır, belki? Hangisi? Evet mi, hayır mı, belki mi? Ve neden? Muhasebe yapmaya ne dersiniz? a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İçtiihad, kudsi mi beşeri mi?

Ahmet Kurucan 2010.12.30

Önümde Kasani'ye ait Hanefi fıkhnın nadide eserlerinden Bedaiu's-Sanai'nin aslı olan Alau'ddin es-Semerkandi'ye ait Tuhfetu'l Fukaha adlı kitabı duruyor.

'İçtiihad, kudsi midir beşeri midir?' sorusuna cevap sadedinde kitap sayfalarını rastgele açacak ve sizlere bazı içtihadî görüşlerden lafzen değil, mefhumen tercümeler yapacağım.

Sehiv secdesi İ. Muhammed'e göre vaciptir, çünkü hakkında nass vardır. Diğer müçtehidlere göre sünnettir, çünkü ortada kasd yoktur.

Koyunların zekâtında; 40 koyuna bir koyun zekât olarak verilir. Bunda ihtilaf yok. Fakat zekât olarak verilecek koyuna gelince; bütün müçtehidlere göre bir yaşında olması lazım; çünkü hadis-i şerifte böyle

emredilmektedir. Fakat İ. Azam bir yaşında görünümü veren 6 aylık koyunun da zekât olarak verilebileceğini söyler. Gerekçesi fakir-fukaranın hakkının yenmesi söz konusu değildir. İ. Azam'ın bu görüşüne diğer mezhep imamı, 'hadis-i şerif hiçbir istisnai kayıt getirmemektedir' diyerek itiraz eder.

Ramazan'da unutarak yeme ve içmeden kaynaklanan fiille orucu bozulan bir insan, iftar vaktine kadar yine oruçlu olarak mı durmalıdır; yoksa nasıl olsa orucum bozuldu diye yiyip içebilir mi? Yerse kaza mı yoksa keffaret mi gerekir? Teferruatına girip uzatmayacağım, tam bir sayfaya yakın müçtehidlerin karşılıklı müzakereleri var bu mevzuda. Kimisine göre kaza, kimine göre keffaret gerekir.

Gözüyle gördüğü ve yakalanması mümkün olan denizdeki balığı satın alan müşterinin muhayyerlik hakkı düşer mi düşmez mi? Kimine göre düşer; çünkü gözüyle görmüştür; kimilerine göre düşmez; çünkü suda görülen balık, elinde tutup her yanıyla incelenen balık gibi olamaz.

Bir erkek karısını ay başı halinde iken boşasa, boşama bazı müçtehidlere göre geçerli, bazılarına göre değildir. Geçerli diyenler Abdullah b. Ömer'in karısını boşamasını delil olarak sürerler. Geçersiz diyenler de Efendimiz'in aynı hadisede İ.Ömer'e karısına geri dönmesini ve eğer hâlâ boşamaya kararlı ise temizlendiği dönem boşaması gerektiğini ifade eden beyanları ile görüşlerini delillendirirler.

Kendisine bir mal hibe edilmiş kişi, malı kabz etmeden tasarrufta bulunabilir mi? Tahmin edeceğimiz gibi yine iki görüş var. Bazı müçtehidlere göre evet, bazılarına göre hayır. Zira kabz edilmeyen mevhub malda mülk sabit olmaz.

Birisi koyun gasb etse ve kesse, koyunu pişirmeden yakalansa, bazılarına göre mal sahibi isterse hem koyunu hem de kesilmesinden kaynaklanan fiyat farkını alır; isterse koyunu gâsıba verir, bedelini alır. Başka müçtehidlerin kanaati ise farklıdır. Derler ki, ya ilave hiçbir şey almaksızın kesilmiş haliyle koyunu alır veya koyunu gâsıba bırakır, gasb edildiği gündeki koyunun bedelini alır. Hayvanın kesilmesi ona sıfat ilavesi demektir ve karşılığı yoktur.

Daha yüzlerce, binlerce misal verebilirim. Bırakalım misali, fıkıh kitaplarının bütünü zaten böyledir. Zira işin tabiatı bu.

Pekâla verdiğimiz bu misaller içinde gördüğümüz şey nedir? Hepsinin namaz, oruç, zekât yani ibadetlerle alakalı verdiğimiz misaller dahil, hepsinin insanlar için dünya hayatını tanzim eden düşünceler, yorumlar, görüşler, kanaatler ve kararlar olmasıdır.

Madem öyle, bunların teker teker her birine veya toplamına beşeri veya kutsal kategorilendirilmesi içinde bir yer arayacaksak, nereye koymamız lazım? Hiç şüphe yok ki beşeri kategoriye. Çünkü bu görüşlerin sahipleri de, muhatapları da tek kelime ile beşer; düzenleme alanları ise dünya. Bunları beşeri hukuktan ayıran husus, dayanmış oldukları ilâhi kaynak Kur'an ve Hz. Peygamber'in (sas) sünnetidir. Fakat bu kaynaklar, ilâhi iradeyi ve murad-ı Nebi'yi bulma ekseninde dile getirilen görüşleri sureti katiyyede kutsal yapmaz. İctihadların ilâhi bir asla dayanması ayrı, onlara kutsallık izafesi ayrı şeydir. Karıştırmamak gerek. İctihad, kutsal değil beşeri bir kavramdır sözünü bu nedenle dile getirmiştik. a.kurucan@zaman.com.tr

Yav hocam, şu gıybet meselesi için bir iki vurucu kelam eyle!

Ahmet Kurucan 2011.01.06

Yazıya başlık yaptığım cümle, bana ulaşan, kâğıda yazılmış ve bir harfinde bile tasarruf yapmaksızın buraya aktardığım bir soru. Sohbet vesilesiyle gittiğim bir beldede soruldu bu bana. Soruyu bana uzatan arkadaş 'mutlaka cevap vermelisin' dedi.

İrticalen önce gıybeti yasaklayan ayeti alabildiğince ciddiyet içinde okudum, mealini verdim ve ardından belki aynı sertlik ve ciddiyetle, "Bunu Allah söylüyor, ben değil. Bundan daha vurucu kelam mı olur?" diyerek sözlerimi bağladım. Bu yazıda orada söylediklerime farklı bir perspektif kazandırarak sizlerle paylaşmak istiyorum çünkü bu umumi bir derdimiz bizim maalesef.

Gıybet, Hucurat Suresi 12. ayetinde açıkça ifade edildiği gibi müminlere yasaklanan bir amel. "Birbirinizin gıybetini etmeyin. Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Bundan tiksindiniz değil mi? O halde Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, tevbeyi çok kabul edendir, çok esirgeyicidir." Yukarıda da ifade ettiğim gibi gıybeti yapmama adına inanan bu insana bu ayetin yetmesi lazım. İlave bir beyana, acaba hadis ne diyor bu konuda, müfessirler bu ayeti nasıl yorumlamış, fıkıhçıların kanaatleri ne ve benzeri soruları sormanın ayetin açıklığı karşısında gerek olmadığı kanaatindeyim. Kaldı ki bu soruların cevaplarını hadiste, tefsirde, fıkhıta aradığınızda da karşımıza çıkan hüküm bellidir: Haram.

Pekâlâ, buna rağmen neden gıybet ediyoruz? Niçin hâlâ tesirli, vurucu sözler, beyanlar peşindeyiz? Biliyoruz, hatta inanıyoruz ama yapmıyoruz. Neden? Çünkü öncelikle bilgiyi içselleştirememişiz. Bizim yapmamışız. Bir örnek vereyim: Bıçak keser, ateş yakar! Bunlar tecrübî âlemde kesin ve kati bilgilerdir. Belki de çoklarımız elini bıçakla kesmiş, ateşte yanmıştır. Onun için akıllı olan hiç kimse usturaya kafa sallar gibi bıçakla oynamaz, dikkatli olur; ateşe elini uzatmaz, maşa kullanır.

Ama aynı katiyet ve kesinlik gıybet ve gıybetin sonuçları adına görülmüş, duyulmuş, yaşanmış değildir. Biz gıybetin sonucu ve cezası ile alakalı ne kadar bilgiye sahip olursak olalım, bunları bıçak ve ateş misalinde olduğu gibi tecrübe etmiş değilizdir. Başkasından duyduğumuz, velev ki Kur'an ve hadis bile olsa kitaptan okuduğumuz bilgilerdir bunlar. Bizim oluncaya kadar da böyle devam eder.

Fakat burada bir soru ve sorun var. Gıybetin neticesi ile alakalı bilgi sıradan falanın, filanın dediği, yorumladığı, ürettiği bilgi değil, Allah'ın beyanı, Rasulullah'ın tavzihi. Amenna. İşte bu da meselenin diğer yönünü oluşturuyor; iman ve imanın derecesi. İmtihan, imtihanın bir başka boyutu. Engel de diyebilirsiniz ve bu engel ancak imanla aşılabılır. Nitekim içki haram ve mümin içki içmiyor. Ama gıybet haram ve aynı mümin gıybet ediyor. Neden? Çünkü içkinin haram oluşuna imanı ile gıybetin haram oluşuna imanı arasında fark var. İşte bu fark içkide engelleyici bir esas olurken, gıybette olmuyor ve olamıyor. Çünkü inanmak ve bilmek her zaman yapma neticesini sağlamıyor. Bir başka anlatımla iman ve imanın yaptırım gücü, zamana, mekâna, insana göre değişkenlik gösteriyor.

Yazıya son verirken Kur'an, insanı amele götürmeyen bilgiyi Cuma Suresi 5. ayette bir tesbihle anlatır. Tesbih, İsrailoğulları örneği üzerine kuruludur: "Tevrat'la yükümlü tutulup da onunla amel etmeyenlerin durumu, ciltlerle kitap taşıyan eşeğin durumu gibidir. Allah'ın ayetlerini inkâr eden topluluğun hali ne kötüdür? Allah, zalimler topluluğunu hidayete erdirmez." Burada ifade edilen hakikat, Müslümanlar başta olmak üzere bütün inanç grupları için de geçerlidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kredi kartları ve pos makineleri

Ahmet Kurucan 2011.01.20

Aksini iddia etmeye gerek yok; kredi kartları özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşayan herkesin vazgeçilmez bir parçası. "Neredeyse" demem aslında bir istisna.

Çünkü gerek teknik ve teknolojik gelişmelerin gerisinde kalma, gerekse dinî hassasiyetlerinden dolayı kredi kartına bulaşmayan bazı kişi ve kurumlar var günümüzde. Fakat bunların varlığı, gerçeği değiştirmiyor. Bu cümlelerle yaptığımız durum tesbitinden sonra gelelim ana meseleye; "kredi kartı düşmanlığı" veya "kredi kartını bütün bütün masum ilan etme". İki ayrı uç bu. Uçlarda dolaşmak ise hayata bütüncül bakamamanın, sürekli tehlikeli zeminlerde, kaybetmenin kazanmaya nisbetle daha çok olduğu alanlarda dolaşmak demektir.

Öncelikle kredi kartını kabullenmeyen ve dolayısıyla bankalar ve kredi kartı şirketleri hakkında olumsuz duygu ve düşünce içinde bulunanları saygı ile karşılarım. Hele bu düşünceye sahip kişi veya kişilerin hayatları boyunca ellerine kredi kartı almamaları, sade ve basit yaşayışlarıyla herkese örnek olmaları benim onlara olan saygımı ziyadeleştirir. Ama herkes onlar gibi değil ve olamaz da. Onların da herkesin kendileri gibi olmasını bekleme hakları olduğunu düşünmüyorum.

Gelelim "düşmanlık" ve "masumiyet" uçlarından uzak bir zeminde kredi kartları değerlendirmesine. Önce işleyiş hakkında herkesin bildiği ana noktaları hatırlatalım. Kredi kartı, yapılan alışveriş bedelini ödemedede kullanılan bir metot ve bir araçtır. Banka veya kredi kartı şirketleri çeşitli kriterlere bağlı olarak kredi kartı verdiği kişilere bir limit takdir etmektedir. Bunun manası ilgili kişiye söz konusu limit miktarınca kredi açmak demektir. Şahıs da o limit miktarınca alışverişini yapar. Genelde açılan bu kredi aylıktır. Ay sonunda bir ay boyunca yapılan alışveriş bedelinin tamamı ödenir. Eğer ay içinde yapılan harcamaların tamamı ödenirse kredi kartı sahibinden ne faiz, ne de kâr farkı adı altında herhangi bir fazla ödeme talep edilmez. Ama tamamını ödemezse, geriye kalan borcuna daha önceden yapılan anlaşma gereği belli oranda faiz veya kâr farkı tahakkuk eder ve ödeme bu yeni bedel üzerinden yapılır. Faizli muameleye girildiği takdirde kredi kartı ile alakalı "haram" hükmüne ilaveten söylenecek bir şey yok.

Değerlendirmeye gelince; kredi kartlarının en basitinden üç ayrı ana oyuncusu vardır; alışveriş yapan fert ve satıcı, banka veya kredi kartı şirketi ve nihayet devlet. Kart kullanımının bu üç ana oyuncusuna kazandırdığı ve kaybettirdiği şeyler vardır. Zaten bizim bütüncül bakış derken de kasdımız tarafların hepsini nazara alıp meseleye getiri ve götürüleri ile birlikte bakmaktır.

Kart hamiline ve satıcıya bakan veçhesiyle: Kartlar ihtiyaç durumunda peşin parası olmayan kişilere kredi imkânı sunmaktadır. İnsanın yanında fazla para taşıma zorluk ve riskini ortadan kaldırmakta ve böylece hırsızlık başta kamu huzur ve güvenliğini müsbet manada etkileyen bir rol oynamaktadır. Kartlar, hamiline farklı para birimlerinin kullanılmasına aldırış etmeden, dünyanın her yerinde alışveriş imkânı sağlamaktadır. Aynı kolaylık telefon ve internet ile yapılan alışverişler için de geçerlidir. POS makinesi kullanarak kredi kartı sahiplerine alışveriş imkânı sunan ticari müesseseler müşteri potansiyellerini artırmakta ve böylece piyasanın o acımasız rekabet ortamında başkaları ile rekabet etme imkânı yakalamaktadır. Kasalarında fazla para bulundurma ve böylece hırsızlık, soygun gibi risklerin önüne geçilmekte, alacak-verecten tutun işletmenin genel mali

durumunu bir tek tabloda görme fırsatı söz konusu olmaktadır. Devlete karşı şeffaflık ayrı bir kazanımdır satıcı için. Haftaya bitireceğiz nasipse...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Yandıkça yandım bir su ver'

Ahmet Kurucan 2011.01.22

"Bak şu gedanın haline / Bende olmuş zülfün teline / Parmağım aşkın balına / Bandıkça bandım, bir su ver!

Ey sâkî, aşkın oduna yandıkça yandım, bir su ver; / Parmağım aşkın balına bandıkça bandım, bir su ver!"

Gedai zor söylenen bu özlü ve içli mısralarla aşk-ı mecazi'yi mi hakiki'yi mi kastetti bilmiyorum ama Hocaefendi'nin, bu mısraları tekrar ederken aşk-ı hakikiyi murad ettiğinde hiç şüphe yok. Şahsi gözlemime göre Gedai'nin bu kıt'asını okuduğu an, tebessümü dahi neredeyse kendisine haram etmişti diyebilirim. Oldukça mükedder ve mağmum bir ruh haleti içindeydi.

Bu metafor içinde su bir şeyi temsil ediyor. Başka bir dille teşbih unsuru olarak kullanılıyor su. Gedai bununla ihtimal aşkına karşılık bekliyor sevgilisinden. Kalbindeki aşk hararetini söndürecek, giriftar olduğu aşk belasından kendini rahatlatacak, dünya hayatında kendini mutlu, mes'ud ve bahtiyar edecek ölçüde bir karşılık. Pekala Hocaefendi'nin terennümü içinde su neyi temsil ediyor, o su ile neyi kastediyordu acaba?

Bu sorunun doğru cevabını elbette kendisi bilir. Ama sohbete, sohbette sözün cereyan ve deveran ettiği alana şahit kişiler bir okuma denemesinde bulunabilir. Arapçada bir deyim "şiiirin manası şairin karnındadır" der. Karnındayı herhalde aklında mânâsına almalıyız. Onun için kendisi bilir dedik. Bizim yapacağımız okuma denemesine gelince yanılmış olabiliriz. Bu muhtemel yanılığın baştan kabullendikten sonra gelelim ortam tasviri ve sözün siyak-sıbakı içindeki okuma denemesine.

'Vicdanın sınırı var mı?' dedi salonda bulunan bir doktora önce. Cevap istenmeyen bir soruydu aslında bu. Etten-kemikten, elle tutulur gözle görülür müşahhas bir varlığa sahip olmayan vicdanın sınırı mı olur? Elbette olmaz ama bunun söze girizgâh olduğunu anlamak için arif olmaya gerek yok. Bu, biraz sonra söyleyeceği sözlere zihinleri hazır etmek için güzergâh oluşturma adına sorulmuş bir soru.

HADİSELER KARŞISINDA NEREDESİNİZ?

Tahmin edildiği gibi de oldu; soruya cevap beklemediği için söze devam etti ve "Müslümanların işlerine ihtimam etmeyen onlardan değildir." hadisini zikretti. İhtimam, kaygılanma, üzülmeye, önemseme, umursama demek. Daha geniş perspektiften mana verecek olursak, Müslümanların maslahatlarını gözetme, zararlarını defetme demek. "Etrafıma bakıyorum da, dünya genelinde Müslümanlar aleyhine oynanan entrikalar karşısında gerçekten üzülen bir insana rastlamıyorum. Birileri asırlardır devam eden "bölme, parçalama ve yok etme" oyunlarını bugün de sahneye koyuyorlar. Koskoca Osmanlı'ya uyguladıkları planları başka ülkeler için de uyguluyorlar. Yeraltı-yerüstü zenginliklerini sömürmek için bir milleti içten içe parçalıyor, birbirlerine düşman ediyorlar. Ne yazık ki ben gözler önünde cereyan eden bu ciğersiz hadiseler karşısında yana yakıla üzülen bir insan göremiyorum. Çevremde göremediğim gibi daha geniş dairelerde de olduğu kanaatinde değilim."

İşin aslına bakılırsa hepimize "hadiseler karşısında neredesiniz?" diye haykıran bir yaklaşım bu. Nefis muhasebe ve murakabesi yapmamız için yüzümüze inen bir şamar belki de. Dar manada Müslümanlığın, en geniş manada ise insanlığın derdi ile dertlenme adına yerimizi gösteren bir ölçü en azından.

Bu fasıl bir kenara, dertli insan elindeki kırık mızrabı ile sazına vurup akıl ve gönüllerimize yönelik hitabına devam etti. "Halbuki" dedi, "bütün bu olup bitenleri görüyor ve insan hâlâ üzülüyorsa, o insanlığından çok şeyler kaybetmiştir. Ne güzel der M. Akif: "İrzımızdır çiğnemen, evladımızdır doğranan."

Şöyle düşünüyorum, dünyaya onun gözüyle bakmayan/bakamayan, hadiseleri o perspektiften yorumlamayan/yorumlayamayan, global gerçekleri nazara alarak zamanın ruhunu kavramayan/kavrayamayan ve hepsinden önemlisi "ateş önce beni, sonra düştüğü yeri yakar" diyecek ölçüde bir ruh ve vicdan enginliğine sahip olmayan/olamayan bir insanın, gözler önünde cereyan etse de, işaret edilen entrika dolu hadiseleri ne anlaması, ne yorumlaması, ne de dertlenmesi mümkündür. Bu sebeple dedim, bu sözler yüzümüze inen bir şamar, muhasebe adına bir ölçü diye.

Burada çok önemli bir ikilem göze çarpıyor. Hadis açık, seçik ve net; Müslümanların işlerine ihtimam göstermeme, Müslüman'ı Müslümanlardan uzaklaştıran bir olgu. Te'vil ve tefsir istemeyen bir peygamber beyanı bu. Ama belki de ihtimam gösteriyorlardır da biz bilmiyor, biz görmüyoruzdur. O zaman bu yaklaşım Müslüman'a karşı su-i zann değil midir? Su-i zann da Kur'an'ın nehiyiyle haram hükmünü almamış mıdır? Kaldı ki "etrafıma bakıyorum da" dediği, "görmüyorum" diyerek vurguladığı kişiler, canlarını dişlerine takmış, nice fedakârlıklarla insanlık adına çalışanlar değil mi?

Önce sorunun adını koyalım, gerçekten bu bir ikilem mi yoksa mevcudun tesbiti ve bu tesbitin dillendirilmesi mi? Bana sorarsanız ikincisi. Ama Hocaefendi bunu ikilem olarak görüyor. Eğer Hocaefendi dertsizlik ve kaygısızlığı dile getirme ile su-i zann arasında bir dilemma içinde olduğunu söylemese, şahsen benim, bu türlü bir analiz yapmam ve zikredildiği çizgide bir sonuca ulaşmam mümkün değil. Hani "aklımın köşesine dahi gelmez" denir ya Türkçemizde; aynen aklımın köşesine dahi gelmezdi bu.

Madem Hocaefendi dile getirdi bu ikilemi, pekala nasıl aşıyor bunu diye sorabilirsiniz. Açık konuşacağım; söz konusu ikilemi aşma adına iki şey söyledi Hocaefendi; ama ben söylenenlerden tatmin olmadım. "Tekellüflü te'vil" dediğimiz türden çok zorlamalı buldum yaptığı yorumu. Bizim halimizi hüsn ü zanna havale etmek için iradesini zorladığı kanaati hasıl oldu bende. Halimiz, her şeye nighban olan Allah'a ayan; te'vil ve tefsire lüzum yok ki! Biz Hocaefendi'nin dertlendiği, sözleri ile işaret ettiği, beyan buyurduğu ölçüde dertli değiliz ki bu ve benzeri mevzularda.

Yalnız yanlış anlaşılmalara medar olmaması için hemen ifade edeyim; Hocaefendi'nin bu tutumu bende ona karşı hem ayrı bir takdir hissinin uyanmasına sebep oldu, hem de bununla başkalarına bakarken, onların tavır ve davranışlarını değerlendirirken nasıl bakmam, nasıl değerlendirmem gerektiğine dair ayrı bir ölçü edindim. Anlatayım, bakalım sizler de bu yorumuma katılacak mısınız?

İkilemi aşmak için iki yorum ortaya koydu Hocaefendi demiştim. "Birincisi" dedi, "ihtimal arkadaşlarım "dertliyim dersin belayı dertten âh eyleme/Âh edip dertsizleri derdinden âgâh eyleme" çizgisinde hayat sürdürüyor ve immune/bağışıklık sistemleri güçlü olduğu için dışarıya bir şey sızdırmıyor olabilirler. İkincisi ise "bil illeti kıl musavata sonra tasaddi/Her merhemi her yareye derman mı sanırsun?!" sırrınca yaşadığımız türden problemleri zaten biliyorlar, çoktan teşhis etmiş ve tedavi çareleri peşindedirler. Onun için bunlarla çok meşgul olmuyor, bunların çözümü adına çalışmalarına devam ediyorlar. Ben arkadaşlarımızı böyle görüyorum. Yani dertli ama dertli görünmeyerek bütün güçleri ile dertlerin dermanına koşuyorlar diyor ve haklarında hüsn ü zann ediyorum."

Son söz; son söz dedim ama son sözü söyleyecek ben değil, sizsiniz. Evet neredeyiz? Hüsn ü zann edilen cephede mi yoksa benim 'cevap beni tatmin etmedi' diye işaret ettiğim kayıtsız, dertsiz, üzüntüsüz, umursamazlar canibinde mi? a.kurucan@zaman.com.tr

Kredi kartları

Ahmet Kurucan 2011.01.27

Kredi kartlarının, satıcı ve kart hamiline bakan veçhesiyle getiri ve götürülerinde kalmıştık.

Kredi kartları ödeyebilme kapasitesinin üzerinde alışveriş yapma kart hamili için büyük bir handikaptır. Şahsi manada bütçe nedir bilmeyenler, hesap ve kitabını tam manasıyla yapamayanlar, halkımız arasındaki enfes tabirle ayağını yorganına göre uzatamayanlar için kredi kartları gerçekten tehlikeli bir araçtır. Alışveriş esnasında cepten para çıkmaması, daha fazla alışveriş duygusunu tetiklemektedir. Psikolojik verilerle isbat edilen bu husus kadın-erkek herkes için geçerlidir ve bu bilgisizliğin yol açtığı zararlar sadece ilgili kişi ve aileyi değil tüm ülkeyi ilgilendirmektedir.

Bankalar veya kredi kartı şirketlerine gelince, aidat ücretleri, alışveriş yapılan mağazalardan aldıkları komisyon ve tam ödeme olmadığı takdirde faiz veya borcun yeniden taksitlendirilmesi sonucu aldıkları fark ile kâr elde etmektedirler. Bu, onlar için bir kazanımdır. Fakat bir de madalyonun öbür yüzü vardır ki sözü edilen banka ve şirketler, özellikle dünyayı sarsan ve hâlâ sarsmaya devam eden ekonomik kriz öncesi hiçbir kriter aramaksızın hemen herkese yüksek limitleri olan kredi kartları verdiler. Şimdilerde belli kriterlerle kısıtlamalara gidildiği söylenebilir. Son günlerde haberlerden okuduğumuza göre kart hamilinin sahip olduğu limite göre asgari miktarı belirlenmiş mesela.

İkinci olarak ister yapılan anlaşma isterse bankanın lehine olmak şartıyla tek taraflı olarak ödenmeyen borçlar için faiz oranlarını hem de tek taraflı olarak aldıkları kararla çok yüksek şekilde artırmaktadırlar. Tabii bu durum minimum payment/asgari ödeme kavramını bile bilmeyen kart kullanıcılarını, "bahçeye incir ağacı dikme" tabiriyle özetlenecek iflas ve icra sürecine sokmaktadır. Bu arada söz konusu kurumların halkın cehaletini kendi hesaplarına kötüye kullanmaları da bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır.

Üçüncü aktör olan devlet adına şunlar söylenebilir sanırım: kredi kartı kullanımının gerek likidite akışının kolaylaşması yönüyle ülke ekonomisinin canlanması, gerek nakit para dolaşımı, bürokrasi ve kâğıt tüketiminin azalması ve gerekse vergi mükelleflerinin gelir-giderinin kontrol edilmesi açısından devlete sağladığı faydalar tartışılmaz. Daha genel bir ifadeyle kayıt dışı ekonominin önlenmesinde azımsanmayacak ölçüde büyük rolü vardır kredi kartlarının.

Bunun yanı sıra Amerika'daki uygulama örneğinde gördüğümüz gibi şahsın ekonomik açıdan güvenilir olup olmadığını kontrol etmede (credit history) kredi kartları önemli bir yere sahiptir. Sadece peşin paranın deveranın olduğu bir sistemde bunu tesbit etme bu ölçüde kolay olmaz. Onun için başka alternatif sistemler geliştirmek gerekir.

Ama kredi kartı özelinde bazı devletler Amerika başta birçok Avrupa ülkesinde gördüğümüz üzere devletin yaptırım gücünü arkalarına alıp çeşitli yaptırımlara gidebilirlerdi. Çünkü son tahlilde bankaların batması, şahısların iflas ve icra ile mağdur duruma düşmesi hem ekonomik hem de sosyal krizlere sebebiyet verecektir ve bunları önlemek de devletin asli vazifeleri arasındadır.

Sonuç itibarıyla hayat bir bütün. Hemen her meselenin dini bir yönü olduğu gibi, sosyal, kültürel, siyasi, iktisadi yönleri de var. Ferde, aileye, topluma, devlete getirileri ve götürüleri de var. Kredi kartları da bu bakış açısından müstağni bir şekilde değerlendirilemez. Kredi kartı kullanmayı teşvik etmiyorum. Kart kullanmadan bir hayat

yaşanmaz da demiyorum. Ama hesabını-kitabını bilmek ve şer'i sınırlar içinde kalmak şartıyla kart kullanımının ferde, aileye, topluma ve devlete kazandırdıklarını da görmezden gelmeyelim.

Son söz; kredi kartı bir alet. Kullanılması bilindiği ve bilindiği gibi kullanıldığı takdirde iyi bir alet. Ama aksi bir kabul ve kullanım onu "plastik bir vampir" yapıyor. a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Fakirlik dindarlığın, zenginlik modernliğin parçası mı?

Ahmet Kurucan 2011.02.03

Zenginlik de, fakirlik de kaza ve kaderin tecellilerindendir. Zengin bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmek kaza; kendi kesbiyle zengin olma da kader içinde mütalaa edilebilir kelami literatürde. Kaza, Hakk'ın hakkımızdaki takdiri, kader ise hadiselerin bu takdire uygun bir şekilde tahakkukundan ibarettir.

Kazayı kader, kaderi kaza olarak niteleyen ulema da vardır kelim tarihinde. Kavram tariflerindeki bu farklılık bir kenara, her iki hal de Allah'ın muhit ilmi dahilindedir. Doğuştan zenginlikle kesbi zenginlik arasındaki fark, ikincisinde insanın ihtiyari ve kesbi devreye girer. Aynı şeyler fakirlik için de geçerlidir.

Fakirlik ve zenginlik özelinde kelami müzakerelere yer verecek değilim bu yazıda. Sadece zenginlik modernliğin, fakirlik de dindarlığın bir parçası mı ve muhafazakâr kesim illa zengin olmak zorunda mı diye özetleyebileceğim bir soruya cevap vermeye çalışacağım.

Öncelikle, zenginliği modernliğin, fakirliği dindarlığın parçası gibi görenler bütün bütün haksız değil. Çünkü bu ülkede daha düne kadar çoklarında böyle bir algı vardı. Bunu destekleyen temel unsur, toplumsal hayatta bu algının fiili gerçekliğinin olmasıydı. Bugün özellikle muhafazakâr dindar kesimin zenginleşmesi ile başlayan ve hızla devam eden bir sürecin içindeyiz. Bu durum, sözünü ettiğimiz algının genel manada kırılmasına neden oluyor. Ama bütünüyle kırıldığını söylemek zor. Zira güçler mücadelesi devam ediyor. Bu mücadelede halkın dinî ve kültürel değerlerine büyük oranda yabancı olan ve mevcut sistemin oluşturduğu entelektüel, aydın, aristokrat, zengin, bürokrat kesim statükolarını kaybetmeyi düşünmüyorlar.

İkinci hususa gelince, bunun birinciye nisbetle muhafazakâr kesim adına daha önemli olduğunu düşünüyorum. Muhafazakâr kesimden bazılarının zenginleşmesi başka muhafazakârlara örnek teşkil ediyor. "Onlar oluyor, biz neden olmayalım?" ile başlayan bu süreç "onlarda var, bizde neden olmasın"a kadar uzanıyor. Yüksek hayat standartlarında yaşama arzusu, hırs, gösteriş ve bütün bunlarda yarış, insanları rüzgâr önünde sürüklenen bir yaprak gibi önüne katıyor ve bilinmez kavşaklara doğru sürüklüyor. Üzülerek görüyoruz ki bazen ortak değerlerimiz arasında en birinci sırada yer alan din ve dinî kurallar, sözünü ettiğimiz yarış esnasında maalesef unutulabiliyor, göz ardı edilebiliyor, hatta bazen "Allah affedicidir" sığınağının arkasına geçilerek şuurluca ihlal edilebiliyor.

Tam bu noktada bir hadise vesilesi ile şeref südur olan şu hadis akla geliyor: Efendimiz Ebu Ubeyde'yi vergi tahsili için Bahreyn'e gönderiyor. Belli bir müddet sonra Ebu Ubeyde geri dönüyor. İhtimal, Ebu Ubeyde'nin getirdiği malların bir kısmı veya hepsinin halka dağıtılacağı bildirilmiş olmalı ki o gün sahabe sabah namazı sonrası evine giden Efendimiz'in önünü kesiyor. Mevzuu anlayan ve tebessümle karşılayan Allah Rasulü (sas) "Ebu Ubeyde'nin Bahreyn'den bir şeylerle geri döndüğünü duydunuz herhalde?.." diyor ve aldığı evet

cevabından sonra zenginleşme kulvarından kulaklarımıza küpe, yolumuza rehber olacak şu sözleri söylüyor: "Sevininiz ve sizi sevindirecek şeyler ümid ediniz. Allah'a yemin ederim ki, sizler için fakirlikten korkmuyorum. Fakat Ben, sizden öncekilerin önüne serildiği gibi dünyanın (bütün güzellikleri ve nimetleri ile) önünüze serilmesinden, onların dünya için yarıştıkları gibi sizin de yarışa girmenizden, dünyanın onları helak ettiği gibi sizi de helak etmesinden korkuyorum." (Buhari, Rikak, 7; Müslim, Zühd, 6)

İslam'ın genel ilkelerinden biliyoruz ki helal dairede olmak, dinî değerlerle örülü hayat standartlarından sapmamak, hırs, riya, gösteriş içine girmemek, dünyanın fani, ahiretin ebedi olduğunu hiçbir zaman unutmamak, başkalarının hak ve hukukuna tecavüz etmemek, kanuna karşı hile yapmamak vb. şartlara kılı kırk yararcasına riayetle zengin olma yolunda yürümeye mani yok. Ama aksi bir hal yukarıda aktardığımız Efendimiz'in beyanında görüldüğü gibi insanı helak da edebilir. Hz. Ömer ne güzel der: "Sabırla şükür iki deve farz edilse, hangisine binsem aldırımdım."

Zengin muhafazakâr kesimde vücut bulan bazı manzaraları görünce keşke sabredip eski hallerinde baki mi kalsalardı diyesi geliyor insanın!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İyne, vefa, istiğlal, teferruk satışları

Ahmet Kurucan 2011.02.10

İyne, vefa, istiğlal, teferruk satışları dedim ama maksadım dünü bugüne taşımak değil; aksine önce dünü bilmek ve bu kavramlarla anlatılan şeyleri zihinlerimizde netleştirmek.

Bu, birinci amaç. İkincisi bu kavramları kullanarak yapılmak istenen hatta yapılan ticari muamelelerin olabilirliği veya olamazlığını göstermek. Böylece bir taraftan su-i istimallerin imkânlar ölçüsünde önüne geçmek, diğer taraftan yapılan ve yapılmak istenen diye nitelendirdiğimiz işlemlerin insanı vicdani tatmine ulaştıracak şekilde dini çerçeveye bağlı kalarak yapılmasını sağlamak. Bir-iki yazı ile bu mümkün olur mu? Teoride evet; ama pratiğe gelince, o, teoride dile getirilen hükümleri hayata tatbik edecek fertlerin inanç ve kabulüne kalmış.

Yukarıda zikrettiğimiz kavramların hepsi ticaret hukuku ile alakalı ve fıkıh kitaplarımızda tüm detayları ile anlatılan kavramlar. İlk bakışta fark edileceği gibi hepsi de Arapça olan ve belki de eski dönemlerdeki ticari ilişkileri anlatan bu kavramların günümüze taşınması ticaretin doğası ile alakalı. Dolayısıyla ticaretin doğası, aynı kavramları kullanmaya mecbur muyuz sorusunun da cevabını teşkil ediyor. Aynı kavramları kullanmaya mecbur değiliz. Değiliz ama hangi ismi verirse verelim son tahlilde çok küçük farklarla aynı işlemleri yapıyoruz.

Nedir ticaretin doğası? Bir misal üzerinden hareket edelim; mesela sermaye. Sermaye, ticaretin olmazsa olmazıdır. Miktarının az veya çok olması mahfuz yapılacak ticari yatırımlarda genelde sermayenin olması şarttır. Bu, dün böyle olduğu gibi bugün de böyledir ve yarın da böyle olacaktır. Sermaye temini ise çözüm bekleyen bir sorundur. Sermaye temininin sorun oluşu asırlar boyunca hiç değişmemiş ve değişmeyecektir. Böyle olunca bugünkü ticari hayatımızda reel karşılığı olan bu meseleler hemen hemen aynı kavramlarla konuşulmaya devam etmiştir. Kaldı ki tam bu noktada Müslüman için devreye giren din ve dinin bağlayıcı olan kaide ve kuralları vardır. Bu kuralların varlığı ve hâlâ tatbik ediliyor olması, ister-istemaz söz konusu kavramları günümüze taşımıştır.

Yalnız bu demek değildir ki; bugünü yaşarken hep düne ait kavramlarla konuşacağız. Hayır! Okuduğunu anlayan hiç kimse yukarıdaki iki paragraftan bu sonucu çıkartmaz. Çünkü bugünde dünü yaşamak imkânsızı taleple eşdeğerdir. Biz günümüzün çocuğuyuz. Maziden ders alır, geleceği planlar ve günümüzü yaşarız. Burada konumuzla alakalı olması itibarıyla en önemli husus, maziden ders almamızdır. Maziden kopuk yaşamama, maziye inkâr etmeme, mazinin birikimlerinden istifade etme gibi cümlelerle anlatabileceğimiz bu yaklaşım, aslında fıkıhın söz konusu edildiği yerde aynı zamanda bir zarurettir.

Hepimiz biliyor ve yaşıyoruz ki; hayatın her gün değişen, gelişen veya gerileyen şartları var. Bu şartlar ticari alanda da kendini gösteriyor. Dün şirketler hukukunda şirket ortaklarının fiziki olarak beraberliği, en azından birbirlerini et ve kemik urbası altında görmeleri ortaklığın sıhhati adına şart iken, bahsini ettiğimiz değişen ve değişen şartlar, bir başka tabirle globalleşen dünyada telekomünikasyon teknikleri bu içtihadı şartı devre dışı bırakmıştır. Şimdi yaşadığımız bu gerçeğe rağmen, fiziki beraberlik veya birbirlerini tanıma şartında ısrarcı olma, ticaretten kopma manasını taşır.

İşte günümüz fukahası hükme varırken sadece ayet ve hadislerle müracaatla değil, Kur'an'ın nüzulü ve Efendimiz'in irtihali dar-ı beka buyurmasından bu yana geçen 15 asırdaki fıkıh geleneğini, yapılan içtihadı yaklaşımları hesaba katar, onlara müracaat eder. Aksi halde bazılarının dediği gibi sadece Kur'an ve sünnet der; gelenekten kopuk nevezuhur bir anlayışla ortaya çıkar, şahsi heva ve hevesten öte mana taşımayan, asırlardır uygulanagelen usul kaidelerinden bağımsız yorumlarını hüküm diye anlatır. Aslında bu, kendine tanıdığı yorum hakkını İ.Azam'a, İ.Şafii'ye, İ.Hanbel'e, İ.Malik'e ve daha fıkıhın nice devasa şahsiyetlerine tanımama demektir.

Sözü uzattım; farkındayım. Ama kavramların detaylarına inince yapmaya çalıştığımız bu açıklamaların ne kadar lüzumlu olduğunu ihtimal takdir edeceksiniz.

Şimdi kavramlara geçelim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Faize bulaşmadan sermaye ihtiyacını karşılamak

Ahmet Kurucan 2011.02.17

Ziyne satışı; veresiye satılan malın satıcı tarafından, akit biter bitmez ikinci bir akitle peşin olarak geri alınmasıdır. Teverruk satışı, bir malın taksitle alınıp üçüncü bir şahsa peşin satılmasıdır.

Vefa satışı, satılan malın bedeli belli bir müddet sonra alıcıya iade edildiğinde malın satıcı tarafından geri alınması demektir. Bu satışta alıcı malı bir başkasına satmayacağını garanti etmektedir. Vefa satışı denmesinin de sebebi budur. İstiğlal satışı, vefa satış akdi ile alınan malın alıcı tarafından bizzat kullanılması veya kiraya verilmesidir ki satıcı paranın tamamını getirip geri alıncaya kadar olan zamanda alıcının kâr elde etmesini sağlar.

Birer cümle ile tariflerini yapmaya çalıştığımız bu akit çeşitlerinin fıkhi hükümlerini, bu hükümlere ulaşılırken fakihler arasında yapılan uzun boylu müzakereleri şimdilik bir kenara bırakalım ve bunların birleşmiş olduğu ortak paydayı arayalım. Bu kavramların birleşmiş olduğu ortak payda sermayedir. Ticari bir yatırım yapacak, işleyen ticaret çarkını döndürecek veya gündelik hayatını idame ettirecek kişi veya şirketlerin finansman ihtiyaçlarını temin eder bu satış çeşitleri.

Burada karzı hasen, ödünç, ortaklık, taksitli satış, selem dediğimiz para peşin mal vadeli, kiralama gibi akit çeşitleri de aynı amaca matuf değil mi gibi bir soru geliyor insanın aklına. Evet, son tahlilde öyledir ama iyne, teverruk, vefa ve istiğlal akitleri ihtiyaçların, zaruretlerin ortaya çıkardığı ve hile-i şer'iyye adını verdiğimiz meşru çareler kategorisinde yer alır. Niçin meşru çare? Çünkü karzı hasen, selem vb. ikinci kategorideki akitler tüccarın ihtiyacını, ihtiyacı olduğu ölçüde karşılamıyor. Bu durumda tüccarın karşısına çıkan yol; faizli kredi. Faiz ise haram. Öyleyse hem harama bulaşmama hem de işini devam ettirme için bir yol bulunmalı. İşte ilk satış çeşitleri bu ihtiyacın ürünü olan akitler.

Pekala günümüzde nasıl? Değişen bir şey yok. Hatta ihtiyaç ve zaruretler katlanarak devam ediyor. Sanayi devrimi ve sonrasındaki ticaret, eskilere nisbetle çok daha büyük meblağlarla yatırımları gerektiriyor. Amortisman, işletme, reklam ve pazarlama giderleri başlı başına bir sorun. Globalleşen dünya, ulaşım ve iletişimdeki baş döndürücü gelişmeler, kaide ve kural tanımayan acımasız rekabet uygulamaları sözünü ettiğimiz zaruretin dayanakları.

Bu durum günümüz fukahasının da erken dönemlerdeki iyne, teverruk, vefa istiglal'e benzeyen başka satış çeşitlerini devreye sokmasına vesile olmuş. Amaç aynı: faize bulaşmadan sermaye ihtiyacını karşılamak. Çağdaş murabaha, leasing dediğimiz finansal kiralama, işlem hacmi ve meblâğ farkı mahfuz teverruk akdi gibi commodity (ticari mal veya ticaret) ve reverse murabahası ve son olarak kredi kartı. Murabahayı anladık ama diğerleri isimlerinden de anlaşılacağı gibi bizim dünyamıza ait olmayan kavramlar diyebilirsiniz. Haklısınız; ama unutulmaması gerekli olan şey şu: Fukaha bu işlemlerin mahiyet ve tatbikat modellerinde değişiklikler yaparak onları İslami kaide ve kurallarla teoride çakışmayan bir şekle irca etmiştir.

Sonuç; geçen haftaki yazımızda da belirttiğimiz gibi hayat devam ediyor ve bizler bugünün çocuğu olarak günümüzü yaşıyoruz. Dünü bugüne taşımak imkânsız. Ama dünden ilham alıp geleceği de şekillendirecek ölçüde bugünü yaşamak mümkün. Ecdadımız bu felsefeden hareketle dinin belirlediği kırmızı çizgilere tecavüz etmeden, haramı helal yapmadan ticari hayatta sermaye/finansman sağlama konusunda karşılaştıkları zorlukları ortaya koydukları akit modelleri ile aşmışlar. Aynı şey bugün bizler için geçerli. Çünkü ticaretin doğası değişmiyor. Katılım bankaları ve bu bankaların uygulayageldikleri çağdaş murabaha, commodity murabaha ve kredi kart akitleri bu ihtiyaç ve zaruretin ürünleri. Yalnız pratiğe intikal ettiğinde teorik safhada kılı kırk yararcasına belirlenen kurallardan sapmamak şartıyla.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Zorlaştırma veya kolaylaştırmada temel anlayış

Ahmet Kurucan 2011.02.24

Alanı fıkıh olmayan bir kişinin günümüz fetvalarında kolaylaştırma ve zorlaştırma ekseninde yazdığı bir gazete makalesini okudum geçenlerde.

Alabildiğine net bir şekilde fıkıh alimi kimliği ile tanınan birisinin bir meselede söylediği görüşleri eleştirerek, 'şöyle demeliydi' diyor ve bu karşıt görüşünü dini değil siyasi temellerle açıklamaya çalışıyordu. Ardından günümüz fıkıhını kolaylaştırıcı ve zorlaştırıcı diye iki ayı kategoriye ayırıp yaptığı bir iktibasla sahabeden iki büyük zatı bu kategorilerin temeline oturtuyordu.

Burada birçok yanlış var. Birincisi; sözü edilen mesele içtihadı. Dolayısıyla farklı görüşlerin hatta birbirine siyah-beyaz ölçüsünde zıt görüşlerin ortaya konulması gayet doğal. A şahsı, dayanmış olduğu asli ve ferî delillerden harekete B, sonucuna ulaşabilirken, C şahsı yine aynı veya benzer başka delillerden hareketle D sonucuna ulaşabilir. Her ikisinin de B veya D aynı sonucuna ulaşması gerektiğine dair bir zihniyet İslam'dan da, fıkhîtan da fersah fersah uzaktır. Aksi halde İslam'da düşünceyi dondurmuş olursunuz ki bu Müslüman'ı da, dinî de, fıkhî da yaşanan çağın dışına iter. Nitekim başlangıçta yani hicrî 4. ve 5. asra kadar yeterli olan taklid düşüncesi, gelişen ve değişen şartlar muvacehesinde yetersiz kalmış, ama kemikleşen taklid düşüncesi de kırılmayınca kaybeden hepimiz olmuşuzdur. Bu yazıda ifadeye çalıştığımız durumun bile sebepler planında ana müsebbibi taklid düşüncesidir.

İkincisi, konuşan şahsın konuşulan mevzu üzerindeki ilmi yeterliliğidir. Şahıslarla işim olmadığı için bunu geçiyorum ama şurası kesin ki, eleştirel görüşlerin sahibi, fıkhî meselelerde muhatabı ile mukayese edilemez.

Üçüncüsü; kanaat izharında bulunulan, belli bir metodoloji eşliğinde kaynaklara müracaatla görüş beyan edilen, -fetva da diyebiliriz- fetvası verilen mesele dinî ve akademik zeminde ortaya konulan bir meseledir. Dolayısıyla verilen cevap da elbette akademik saha içerisinde cereyan edecektir. Ama buna getirilen eleştiri tamamıyla siyasi düzlemde yapılmaktadır. Cevap siyasetin kaygan zeminine çekilmekte, büyük devletlerin İslam ve İslam düşüncesi üzerindeki menfî emelleri nazara verilerek söylenen görüşün onların ekmeğine yağ sürmek mânâsına geldiği anlatılmaktadır. Halbuki cevapta, ana kaynaklara bağlı yorumlarla ilmi sorumluluk yerine getirilmekte ve en azından söz söyleyen şahsa göre doğru bilgi ortaya konulmaktadır. Zaten doğrusu da bu değil midir? İlmin sorumluluğu, ulaşılan doğru sonucu ortaya koymak ve uygulamada nihai kararı muhataba bırakmayı gerektirmez mi?

Şunu demek istiyorum, verilen cevaplar hangi zeminde verildi ise o zeminde, o zeminin kaide ve kurallarına göre eleştiriye tabi tutulmalıdır. Tutarlılık budur. Onu bir başka zemine çekerek vur abalıya yapmak ne ilim ile ne de insafla bağdaşır.

Dördüncüsü; yapılan zorlaştırmacı ve kolaylaştırmacı tasnifidir. Bu tasnifi toplamın ikiye ayrılması diyerek kabul edelim. Fakat Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) sonrası birkaç meselede yaptıkları ferî tercihten hareketle iki sahabeye dayandırmak da tek kelime ile yanlıştır. Söz konusu sahabeler, sözü edilen meselelerde müşahedelerine -ki farklı müşahedelerin sahipleri olabilir; çünkü Efendimiz ümmetine kolaylık olsun diye farklı uygulamalarda bulunmuştur- veya şahsî dindarlık anlayışlarına göre tercihte zoru veya kolayı tercih etmiştir. Kaldı ki kolay veya zor denilen şey, kime göre kolay ve zordur bu da ayrı bir müzakere mevzuudur. Bizim bugün zor dediğimiz ve fetvalarda ruhsat değil azimet esas alınmalıdır diye delil gösterdiğimiz o şahıs belki kendine kolay geldiği için onu tercih etmiştir. Kim bilir?

Bu demek değildir ki sahabe, amelî fıkhîta delil değeri taşımaz. Bunu diyebilmek veya yukarıdaki ifadelerden böyle bir sonuca ulaşmak için herhalde tahsille cehalet diploması almak gerektir. Böyle denilemez ve diyen de yok; fakat söz konusu sahabelerin bütün hayatları bu gözle gözden geçirilmeden yapılan ikili tasnifin temeline onları oturtmak ilmen imkânsızdır.

Sonuç; birlik ve beraberliğe, dinî değerlerimize elbirliği ile yapışmaya en çok ihtiyacımız olduğu bir zaman diliminde, kişilerin uzmanı oldukları alanın dışında konuşmaması, yazmaması, konuşması ve yazmasından daha fazla hizmet edeceğine inanıyorum.

Peygamber gönderilmeyen kavimler

Ahmet Kurucan 2011.03.03

Öteden bu yana sorulan bir soru var.

Önemine binaen soruyu olduğu gibi aktarmak istiyorum: "Neden semavi dinlerin izleri ve tarihleri sadece Avrupa, Anadolu, Orta Asya veya Arap Yarımadası gibi bölgelerde daha çoktur? Neden Kuzey ve Güney Amerika'da, Okyanusya'da, Uzakdoğu'da ya da Afrika'nın uzak kesimlerinde ortaya çıkmamıştır? Amerika kıtası neredeyse 18. yy'da keşfedilmesine rağmen orada hiçbir şekilde semavi din izlerine rastlanılmamaktadır. Ya güneşe taparlar, tanrılarına kurbanlar keserler, piramitlerde ibadet ederler. Benzer durum Aborijinler, Budistler veya Zerdüştler için de geçerlidir. Demem o ki bu uygarlıklar çok uzun süre Allah'ı bilmeden mi yaşadılar? Yoksa kültürlerindeki tanrı-kral ya da çok güçlü yönetimler Allah'ın gönderdiği elçilere engel mi oldu?"

İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren ulemanın üzerinde fikir yürüttüğü, müzakereler yaptığı ve cevaplar ürettiği bir mevzudur bu. Konu ile alakalı detaylı bilgi edinmek isteyen kişiler mutlaka kelim kitaplarında yer alan bu müzakerelere bakmalılar. Ben meseleye farklı bir perspektiften yaklaşımaya çalışacağım.

Öncelikle bir insan neden bu soruyu sorar diye düşünelim istiyorum. Gerçekten neden sorar bir insan bu soruyu? Peygamber gönderilmeyen kavimlerin ahirette cehenneme gideceği varsayımından hareketle haşa ve kella, Allah'ın adaletinden mi şüphesi vardır? Bir başka dille ifade edecek olursak, kullarına zulmedeceğini mi düşünmektedir? Rahmaniyet ve rahimiyetinden mi endişe etmektedir? Yoksa Allah'ın şefkatinden daha öte bir şefkat duygusu mu taşımaktadır o insanlara karşı?

Bu soruların hepsinin cevabı inanan bir mümin için hayır olmalıdır, olmak zorundadır. Neden? Çünkü Allah, peygamber göndermediği bir kavme azab etmeyeceğini bizzat kendisi kendi kitabında bizlere beyan etmektedir. Allah adildir, rahmandır, rahimdir, hiç kimseye zulmetmez. Bunlar da Kur'an'da değişik yerlerde yüzlerce defa beyan buyurulan hakikatler cümlesindendir. Allah mülkün yegâne malikidir. Mülk sahibi ise mülkünde dilediği gibi tasarruf eder ve neden öyle tasarrufta bulundun diye O'na soru sorulmaz. Bizi insan olarak yarattığı gibi hayvan, bitki veya camid maddelerden mesela taş olarak da yaratabilirdi. Dünya hayatında hakkımızda böyle takdir buyuran ve ona göre tasarruf eden Allah, ahirette bizi cennetine veya cehennemine koyabilir. Bu tamamıyla O'na ait bir karardır. Hiç kimsenin bu karara itiraz hakkı da yoktur. Çünkü, başta dedik; hakiki mülk sahibi O'dur. Dolayısıyla peygamber gönderilmeyen kavimlere azab edileceği endişesi duymak, bir manada mülk sahibinin mülkündeki tasarrufa karışmak, O'nun şefkatinden, rahmet ve merhametinden öte bir şefkat, rahmet ve merhamet taşımak demektir ki tek kelime ile yanlıştır.

Pekala, Allah gerçekten peygamber göndermemiş midir denecek olursa; öncelikle peygamber lafzı Arapçada iki ayrı kelime ile ifade edilir; rasul ve nebi. Her ikisi de Allah'tan vahy alır. Rasul vahyi başkalarına tebliğ ile mükellef, nebi ise mükellef olmayan kişidir. Bir başka tasnife göre rasul ister yeni, isterse bir önceki şeriatı tashihle görevli kendisine kitap ve suhuf verilmiş, nebi ise önceki şeriatlarla amel etmek zorunda olan kişidir.

Kur'an peygamber olup olmadığı tartışmalı üç kişi hariç, 25 peygamberden bahseder. Bunlardan dördü yukarıdaki tasnife göre rasul kategorisindedir. Hz. Musa, Hz. Davud, Hz. İsa ve Efendimiz (sallallahu aleyhi vesellem). Ama Kur'an, "Daha önce kıssalarını sana anlattığımız peygamberler gönderdik. Anlatmadığımız nice peygamberler de gönderdik." (4/164) diyor. Hemen devamındaki ayette ise, "Müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdik ki peygamberlerden sonra insanların Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir." (4/165) buyuruyor. Peygamber diye tercüme edilen kelimelerin Kur'an'daki karşılığı ise rasul. Bu da gösteriyor ki rasulleri 4 ile sınırlamak doğru değil. İhtimal,

soruda zikri geçen bölgelerde birçok rasul gelmiş ve İlahi vahyi tebliğ etmişti. Nitekim bugün bazı Uzakdoğ u dinlerinin Vedalar, Upanişatlar gibi kitaplarında yer alan öğretilerin tevhid çizgisini taşıması bunun göstergesi olabilir. Buda'nın bazı öğretileri, şintoizm'in bazı uygulamaları da hakeza.

Meselenin dünyanın dn ve bugünkü jeolojik ve demografik yapısı başta olmak üzere ele alınması gereken başka noktaları da var. Araştırma ruhu, öğrenme azmi olanlar için kitaplar, kütüphaneler, bilgisayarlar çok uzak değ il.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağ lantısı)

Kader

Ahmet Kurucan 2011.03.10

eyrek asrı aşkın bir süredir çeşitli vesilelerle beraber olduğ um, sohbet imkân ve fırsatı bulduğ um insanların sorduğ u ortak sorulardan birisi kaza ve kaderdir. İman esasları arasında yerini alan kader inancı hakkında sorulan sorular, başka esaslar hakkında sorulmamıştır. Halbuki 15 asırlık İslam ilim tarihinde kader hakkında konuşan, yazan, devasa eserler veren o kadar çok alim vardır ki, onların geride bıraktığ ı eserlere müracaat ile sözü edilen sorulara cevaplar bulunabilir.

Bu köşeye ilk başlarken ilmihalde cevapları rahatlıkla bulunabilen sorulara değ inmeyeceğ iz dedik. Verdiğ imiz söz üzerine değ inmemeye çalışıyorum. Aynı şey, kader gibi imana taalluk eden meseleler için de geçerli. Çünkü fıkhı aitt cevap bekleyen o kadar çok soru var ki, yine verdiğ imiz söz üzerine o alana yoğ unlaşmak gerektiğ ine inanıyorum. Fakat kader ekseninde bu kaidemi bozacak ve birkaç hafta sürecek bir dizi açıklamalarda bulunmaya alışacağ ım.

Neden? Çünkü bu istikamette sorulan sorular insanın fıkhı diyerek anlattığ ımız iman ve amel hayatına siyah-beyaz lsnde etki eden bir zelliğ e sahip. Akıl ikna, vicdan tatmin olmayınca, kalb huzur bulmayınca, iman taklidi seviyede kalıyor ve fıkhı gerek kalmayacak lde insan, imandan uzaklaşabiliyor.

Öncelikle yukarıda ifade ettiğ imiz gibi kader mevzuu üzerinde İslam ilim tarihi boyunca devasa eserler veren alimler var. Onların eserleri telif veya tercüme piyasada bol miktarda mevcut. Bu hususta asıl söz sahibi de onlar. Dolayısıyla bütüncül bir bilgiye sahip olmak isteyenler o eserlere müracaat etmeli. Bizim burada kader hakkında giriş mahiyetini taşıyacak genel bilgiler sunduktan sonra, sorular ekseninde açıklamalar yapmak olacak.

Sözlükte ölüme, biçme, takdir etme manalarına gelen kader, ıstılahi manada tarih boyunca hep kaza kavramı ile birlikte ele alınmıştır. Dolayısıyla kadere getirilen tarif, hep kaza ile birlikte olmuş; zaman zaman bir alimin kaza tarifi, bir başkasının kader tarifi ile örtüşmüştür. Mesela; birilerine göre kader, Allah'ın ezeli ilmiyle kâinatta olan ve olacak olan her şeyi bilmesi demektir ama bir başkasına göre bu kazanın tarifidir. Eğ er kader Allah'ın bilgisi ise, kaza kulun irade ve ihtiyar ettiğ i şeylerin ilm-i İlahiye muvafık şekilde yaratılmasıdır. Eğ er kaza Allah'ın bilgisi ise, kader kulun irade ve ihtiyarına göre kesb ettiğ i şeylerin İlahi ilme muvafakat içinde halk edilmesidir.

Bu tariflerin hangisini esas alırsanız alın, netice isimlendirmenin ötesinde farklılık taşımıyor. Zaman ve mekândan münezze ve her şeyin yaratıcısı olan Allah, olan ve olacak her şeyi ezeli ilmiyle biliyor, kul da irade

ve ihtiyari kesb ediyor, Allah da kulun iradesine göre yaratıyor.

Kaza ve kader Bediüzzaman Hazretleri'nin kader risalesindeki ifadeleriyle "ilmi İlahinin bir unvanıdır." Bu demektir ki kaza ve kader Allah'ın ilim sıfatıyla açıklanacak ve anlaşılabilecek bir meseledir. Allah zamandan münezzehtir. O'nun için mazi, hal ve istikbal bir vahidin üç yüzünden ibarettir. Zaten uluhiyeti bunu muktezidir. Zamanın kalıpları içinde hapsolan bir varlığın, her şeyi bilmesi mümkün olmadığı gibi böyle birisinin ilah olması da mümkün değildir.

Kaza ve kader ilmin yanı sıra kudreti de gerektirir. Çünkü kazanın tahakkuku, nihayetsiz bir kudreti gerektirir. Allah ise her şeyi bildiği gibi aynı zamanda kadirdir. Yani her şeyi yapmaya ve yaratmaya gücü yeter.

İşte, kaza ve kaderin Allah'ın bu ve benzeri sıfatları ile irtibatlı olmasından dolayı birçok ulema kader için ayrı bir bahis açmayı gereksiz görmüşler ve Hocaefendi'nin ifadeleriyle özetleyecek olursak: "Kader için hususi bir bahis açmaya gerek yoktur. Zat-ı Uluhiyet'in ele alındığı yerde, kader de ele alınmak zorundadır demişlerdir." Bu zaviyeden aynı ulema kaza ve kaderi inkâr etmeyi, Allah'ı inkâr etmekle eşdeğer tutmuşlardır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kader (2)

Ahmet Kurucan 2011.03.17

Kader yazılarına devam ediyoruz. Geçen haftaki yazıda bir giriş yapmış ve bunun Allah'ın sıfatları ekseninde ele alınıp çözülecek bir mesele olduğunu anlatmıştık. Bir cümle ile özetleyecek olursak, kaza ve kader Allah'ın ilim ve kudret sıfatlarıyla birlikte ele alınan ve alınması gerekli olan bir iman mevzuudur.

Kaza ve kader en genel taksimle ikiye ayrılır. Bir; insanın nerede, ne zaman doğacağı, hangi anne-babanın çocuğu olacağı ve deprem, sel, yaz, kış, kar, yağmur vs. gibi insan irade ve kesbinin söz konusu olmadığı şeyler. İki; insanın kendi özgür irade ve ihtiyarıyla yaptığı yatma-yeme-içme gibi fiillerdir ki adı üzerinde, kulun burada yaptığı şey sadece irade ve ihtiyar etmesi ve sonra onu yapmak için mübaşeret etmesidir ki literatürde biz buna kesb diyoruz. Kesb edilen fiili yaratan ise Allah'tır. Burada bir şeyi karıştırmamak lazım: Kesb ayrı, halk yani yaratma ayrıdır. Kul, kendi fiilinin haliki değil, aksine sadece kesb edeni yani yapanıdır.

Bu genel bilgiler ışığında hemen arka arkasına genel müzakere mevzumuz olan ikinci tür kader hakkındaki soru cevaplara geçelim.

Soru 1: Allah'ın kulun nerede ne zaman ne yapacağını bilmesi icbar edici bir faktör müdür?

Cevap 1: Hayır, değildir. Allah'ın ezeli ilmiyle bunları bilmesi sadece ihbardır ve ilminin enginliğini, ezeli oluşunu gösterir. Allah'ın bilmesi kulu öyle yapmaya zorlayan, elinden irade ve ihtiyarı alan bir mahiyet taşımaz.

Soru 2: Fiili yaratan Allah ise o zaman kulun namaz kıldım/kılıyorum veya içki içtim/içiyorum demesini nasıl anlayacağız? Halbuki ayette "sizi de yaptığınız şeyleri de Allah yaratmıştır" deniyor. (37/96)

Cevap 2: Bir fiilin hayat sahnesine çıkmasında kulun irade ve ihtiyarının yani kesbinin rol oynadığını söylemiştik. Halik ise Allah. Kesb, kasd ve azim demektir. Allah'ın yaratması o kasd ve azim sonrası oluyor. İçki içmek

istemeyen kişi için Allah içki içme fiilini onun namına yaratmıyor ki? Ne zaman kul içki içmeyi murad etti ve hemen peşinden sebeplerini yerine getirmeye başladı, o zaman yaratıyor. Namaz için de aynı şeyler geçerli. Sözü edilen ayet-i kerimede sizi yarattım demesi yukarıda taksimini yaptığımız birinci tür kaza ve kader, "yaptığınız şeyleri yarattım" beyanı da ikinci tür kaza-kaderi ifade eder.

Soru 3: Allah neden rızasının olmadığı, yasakladığı fiilleri yaratıyor o zaman? İçki içmek isteyen elinden içki kadehini niçin düşürmüyor veya meyhaneye gitmesine neden engel olmuyor?

Cevap 3: Dünya bir imtihan meydanı. İşin cennet ve cehennemle neticelenecek bir de ahiret boyutu var. Sevap ve günah, mükâfat ve ceza, insanın yapılan amele dolayısıyla o amelin yaratılmasına değil, insanın kasd, azim ve niyetine dayanır. Mükâfat ve mücazat işte bu azme, kasda ve bunların neticesi olan kesbe verilir. Kur'an "Lehe me kesebet ve aleyhe mektesebet" yani "kişinin kesbettiği iyilik kendi lehine, kötülük de aleyhinedir" (2/286) ayeti ile bunu anlatır. "Bugün herkese kazandığının (kesbinin) karşılığı verilir. Bugün asla zulüm yoktur." (40/17) "Başınıza ne musibet gelirse, kendi yaptıklarınız (kesbettikleriniz) yüzündendir." (42/30) "Allah, gökleri ve yeri hak ve hikmete uygun olarak, herkese kazandığının (kesbinin) karşılığı verilsin diye yaratmıştır. Onlara zulüm edilmez."(45/22)

Görüldüğü gibi Allah amellerin ceza veya mükâfatını kişinin kasdına/kesbine bağlamış. İtaat edenlere sevap ve mükâfat, isyan edenlere günah ve ceza veriyor ve verecek.

Bir hatırlatma; üzerinde durduğumuz kasd, azim, niyet ve kesb diye anlattığımız meseleler Mu'tezile ve Cebriye'yi ehl-i sünnetten ayıran en temel noktadır. Cebriye'ye göre kulun iradesi yoktur, o rüzgârın önünde yuvarlanan bir yaprak gibidir. Mu'tezile'ye göre kul kendi fiilinin yaratıcısıdır. Ehl-i sünnet ise 'kesb eden kul, yaratan Allah' diyerek her iki görüşten farklı, orta noktada yerini alır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kader (3)

Ahmet Kurucan 2011.03.24

Soru 4: Allah ayet-i kerimede "Allah kimi dilerse onu dalaletle atar; kimi dilerse de sıratı müstakim üzere kılar." (6/39) ve "Eğer Rabb'in dileseydi, yeryüzünde bulunanların hepsi topyekün iman ederlerdi. Böyle iken sen mi mü'min olsunlar diye insanları zorlayacaksın?" (10/99) buyuruyor. Bu ayetler insanın elinden iradenin alındığını göstermiyor mu? Bu ayetlere bakınca Cebriye düşüncesinde haklı değil mi?

Cevap 4: Öncelikle ayetlerin sadece meallerinden veya daha doğru bir ifadeyle zahiri manalarından hareketle hüküm çıkartmak doğru değildir. Daha önceki bir yazımızda da teferruatlıca ifade ettiğimiz gibi, İlahi muradın anlaşılması için Kur'an bir rehberdir ama hem onu okumanın bir usulü vardır. Usul-ü tefsir adını verdiğimiz metodoloji ilmi bunun için ortaya konmuş kurallar ve kaideleri ihtiva eder.

İkincisi; Kur'an ayetleri çeşitli tasniflere konu edilmiştir öteden bu yana. Bunlardan birisi muhkem ve müteşabih ayırımıdır. Soruda zikredilen ayetler de müteşabih ayetlerdendir. Müteşabih denmesinin sebebi; zikredilen ayetleri meşiet ekseninde ele aldığınızda iman etme veya etmemeyi insanın irade ve ihtiyarına bırakan başka ayetlerle çatışmaktadır. Mesela "De ki: İşte Rabb'iniz tarafından gerçek geldi. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin."(Kehf, 18/29) İlahi beyanda çatışma söz konusu olmayacağı ve ayetlerin sübutunda da yani Allah

kelâmı olduğunda şüphe bulunmadığına göre, o zaman bu ayetlerde yer alan 'kimi dilerse' ve "Rabb'in dileyseydi" beyanları farklı şekilde anlaşılmalıdır. Nitekim ilk dönemlerden itibaren Müslüman alimler buradaki ilahi meşiet hakkında birçok yorumda bulunmuşlardır.

Hatırlarsanız bir önceki yazımızda kaza ve kaderi ikiye ayırmış, bunlardan birincisinin insan iradesine taalluk etmeyen alanda, ikincisinin ise insan iradesine baktığını söylemiştik. Buna göre insanın ne zaman, nerede, hangi cinste yaratılacağına sadece Allah karar verir. İşte ayetlerde geçen ilahi meşiet bu çerçevedeki meşietdir. Yani Allah bizi dileyseydi insan olarak değil, hayvan, bitki veya cematat olarak da yaratabilirdi. Ya da bütün insanlığı kendisine itaat eden melekler şeklinde yaratabilirdi. Ama bunu irade etmemiş, aksine insan olarak yaratmayı murad buyurmuş.

İnsana gelince; o iman etme veya etmemede kendi özgür iradesine sahip bir varlıktır. Nitekim ikinci ayetin devamında bu hakikat bütün çıplaklığı ile beyan buyurulmuştur: "Allah'ın izni olmadan hiç kimsenin inanması mümkün değildir. O akıllarını kullanmayanları iğrenç bir duruma sokar." (10/100) Burada Allah'ın izni olmadan demek, iman etme noktasında konulmuş kaide ve kurallara uymaksızın demektir ki birkaç kelime sonra zikredilen "akıllarını kullanmayan" cümlesi bunu açıkça belirtmektedir.

Öyleyse insan akıl nimetini kullanacak, kâinata ibretle bakacak, önyargılardan sıyrılacak, zulüm ve kibirden uzak duracak yani insanın iman etmesini engelleyen bütün faktörlerden uzak durarak akıl ve iradesinin hakkını verecek, Allah da ona hidayet edecektir. En basit şekliyle iman yolunda konulan kaide budur ve ayette anlatılan da bundan ibarettir.

Bu ayetlere getirilen bir başka yorum; Allah'ın irade ve meşietinin hiçbir sınırlama ve kayd altına alınamayacağı gerçeğidir. Mutlak hüküm sahibidir O. Mülk O'na aittir ve mülkünde istediği gibi tasarruf eder. Ama O, defalarca söylediğimiz gibi insan ve insanın amelleri söz konusu olunca, bunları yaratmayı insanın irade ve ihtiyarına bağlamıştır. Zaten bu çizginin dışına çıkan yaklaşımlar haşa ve kella Allah'ı zalim, gaddar, plansız, hikmetten uzak bir Vacibu'l vücud olarak tanımlama manasını taşır ki, böyle bir sonuç tek kelime ile yanlıştır. Allah adildir, adaletle muamele eder. Allah hakimdir. Yaptığı her işte biz görmesek de, anlamasak da bin bir hikmet numayandır.

Devam edeceğiz nasipse...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kader (4)

Ahmet Kurucan 2011.03.31

Soru 5: Bir hadisi şerifte "Sizin her birinizin annesinin karnındaki yaratılışının toplanması/spermin yumurtayla birleşip döllenmesi kırk günde olur.

Sonraki kırk gün içerisinde alaka/yapışkan-döllenmiş hücre haline gelir. Sonra yine kırk gün içerisinde mudga/çiğnemlik et parçası görünümündeki şeklini alır. Sonra Allah dört kelimeyi/dört hususu yazmakla görevlendirilen bir melek gönderir ve kendisine: 'Onun amelini, rızkını, ecelini bir de şakî veya saîd olduğunu yaz' diye emredilir. Sonra kendisine ruh üflenir." (Buhârî, Bedu'l-halk, 6) buyurulmaktadır. Burada insanın şakî

veya saîd olacağının anne karnında Allah tarafından belirlenmesi, insanın elinden iradenin alındığına delalet etmez mi?

Cevap 5: Bir önceki hafta iki ayete izah sadedinde yaptığımız açıklamalar burada da aynen geçerlidir. Allah'ın küllî iradesiyle, ezeli ilmiyle insanın şakî veya saîd olacağını bilmesi, Allah'ın ilim sıfatının tecellisidir. İlah olmasının lazımıdır. Yoksa insanın elinden cüzî iradenin alındığını göstermez. Literatürdeki ifadesiyle kudretinin tecellisi değildir. Daha açık bir izah tarzıyla kul, Allah'ın onun şakî veya saîd olacağını bilmesiyle şakî veya saîd olmaz. Kaldı ki sadece şakî veya saîd değil, hadisi sair unsurları ile bir bütün halinde düşünecek olduğumuzda; ortada ilim, hikmet ve adalet ölçülerine göre yapılan bir düzenlemeden söz edildiği görülür. Tekvinî ve teşriî sahada böyle bir düzenleme olmasa, her şey ilahî bir plan dahilinde kendi mecrasında yürümese, şu an kainatta müşahade ettiğimiz nizam ve intizamın olması düşünülemez.

Özetle şöyle söyleyebiliriz; kaderin bir ilahî ilme, kudret ve halka yani yaratmaya, bir de insanın irade, ihtiyar ve kesbine bakan veçheleri vardır. Bu hadis, ilahi ilme bakan veçhe itibarıyla okunmalı ve anlaşılmalıdır.

Ayrıca bu hadisin devamı da var. Hadisin devamı aynen şöyle: "Kendisinden başka ilah olmayan Allah (c.c.)'a yemin ederim ki, sizden biriniz cennet ehlinin ameli ile amel etmekte devam eder, nihayet kendisi ile cennet arasında bir arşından başka mesafe kalmaz. Bu sırada yazısı (yazgısı, kaderi) o kişinin önüne geçer de cehennem ehlinin ameli ile amel etmeğe devam eder ve cehenneme girer. Ve yine sizden biriniz cehennem ehlinin ameli ile amel eder, nihayet kendisi ile cehennem arasında ancak bir arşın mesafe kalır. Bu sırada yazısı (yazgısı, kaderi) önüne geçer de cennet ehlinin ameli ile amel eder ve cennete girer." (Buhari, Kader, 1)

Hadiste dikkat edeceğimiz husus "kitap kendisine sebkât eder, yazısı/hakkında yapılan ilahî takdir öne geçer" cümlesi ki bu ilahi ilme bakan yanıdır. Bir başka rivayette ise bunun yerine "fima yebdu" denilmektedir ki buna "zahiri hale göre" manası verilebilir. Demek bir insan zahiri hale göre cennet ehlinin amelini işliyor ama Allah muhafaza ömrünün sonlarında yaptığı yanlışlıkla cehennem ehlinin amelini işliyor ve cehenneme gidebiliyor. Veya tam tersi. Burada meseleyi izah etme alabildiğine kolay; demek ki zahiri hale göre namaz kılan, oruç tutan vs. bir insan ne namazını ne de orucunu Allah'ın kabul edeceği şartlarda eda ediyor. Belki abdestsiz kılıyor, riya ve gösteriş için kılıyor. Ya da nifak içinde. Samimi ve içten değil. Belki de hiç inanmıyor. Veya bir insan zahirde cehennem ehlinin amellerini işliyor ama işlememek için nefsi ile mücadele ediyor. Nihayet gün geliyor öyle samimi, öyle içten tevbe ediyor ki samimi bir mümin olarak hayatını noktılıyor. Nitekim içtimai hayatımızdan çift taraflı olarak bu meselenin nice örneklerini göstermemiz mümkündür.

İşte hadiste anlatılan insanın saîd ve şakî, bir başka dille cennetlik veya cehennemlik olması bu çerçeve içinde anlaşılmalı ve şöyle düşünülmelidir: Allah kimsenin müsbet ve menfi hiçbir amelini zayi etmeyeceğine göre, bir insanın cennet veya cehenneme mi gideceği yeri, son durumuna göre belli oluyor.

Hasılı, Allah muhîl ilmiyle her şeyi bilendir. Adildir. Kullarına zulmetmez. İnsan ise kendi amelinde muhtar ve müriddir. Elinden irade ve ihtiyarı alınmış değildir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kader (5)

Kader yazılarını bugün bitiriyoruz.Soru 6: Mevzu ile alakalı son ayet Hud Suresi 119. ayette "Rabb'inin 'andolsun ki cehennemi hem cinlerden hem de insanlardan dolduracağım' sözü kesinleşti." şeklinde yer alan beyanını nasıl anlamalıyız?

Cevap 6: Daha önceki yazılardaki sorulara cevap teşkil eden hususlara ilave edilecek bir şey yok burada. Allah'ın ezeli ilmi her şeyi bilmesi ve bildiğini bildirmesi, insanın irade ve ihtiyarını elinden alma, günah işleme özgürlüğünü ona vermeme mânâsını taşımaz. İnsan imtihan unsuru veya fitratına yerleştirilmiş duygu ve özellikler itibarıyla günah işlemeyi arzu edebilir. Şehveti ile zinaya, kibir ve gururu ile halk arasındaki tabirle haşa "küçük dağları ben yarattım!" diyecek bir yola girebilir. Ama aynı insan aklını, düşüncesini ve sair özelliklerini kullanarak tam aksi bir istikamette de kendine kulvar açabilir. Birincisinin varış noktası zahiri bilgilerimize göre cehennem iken, diğerinin cennettir. İşte Allah ayet-i kerimede bu hususu vurgulamaktadır.

Soru 7: Bir hadis-i şerifte bildirildiğine göre Muzeyne veya Cüheyne kabilesinden bir adam, Efendimiz'e şöyle bir soru sorar: "Ya Rasullallah! Biz, hangi işi yapıyoruz? Olup bitmiş (levh-i mahfuza kaydı geçmiş) bir işi mi, yoksa (henüz levh-i mahfuza geçmemiş) şu anda yeni başlanacak olan bir işi mi?" Efendimiz "Olup biten işi" diye cevap verir. Mecliste bulunan bir başkası kalkar ve "Öyleyse niye çalışılsın ki?" sorusunu ilave eder. Efendimiz'in bu soruya cevabı şu olur: "Cennet ehli olanlara cennetliklerin ameli müyesser kılınır, ateş ehli olanlara da cehennemliklerin ameli müyesser kılınır." Bu cevaba göre insanın iradesi elinden alınmış değil midir?

Cevap 7: Hadis-i şerifte insan iradesinin elinden alındığına delil olabilecek bir şey yok. Hadiseye bir bütün olarak baktığımızda anlatılan asıl mevzu ilm-i ilâhi'nin takdiri, müsbet veya menfi bir ameli yapmaya niyet, kasd ve azim edenlerin sebeplerine uydukları takdirde muvaffak olacakları ve Allah'ın onların tercihleri istikametinde kolaylıklar ihsan edeceğidir. Çünkü ilâhi irade, kulunun cüz'î irade ve ihtiyariyle murad ettiği şeyi yaratmayı murad buyurmuş ve kâinatta sistem bu esas üzerine kurulmuştur. Dünyanın imtihan meydanı olması da, ahirette hesap ve sorgunun bulunması da, cennet ve cehennemin, ceza ve mükâfatın varlığı da zaten bu sistemle izah edilebilir.

Soru 8: 'Hz. Adem ile Hz. Musa (Aleyhimesselem) Efendilerimiz karşılaştılar, yüz yüze geldiler. Hz. Musa (as), Hz. Adem'e (as) dedi ki: Sen bizim babamız Adem'sin. Bizi haybet ve hüsrana uğrattın; cennetten çıkmamıza sebep oldun!' Bunun üzerine Hz. Adem ona şu karşılığı verdi: 'Sen ki Musa'sın. Allah seni seçti, üstün kıldı ve sana Tevrat'ı verdi. Buna rağmen sen beni, ben yaratılmadan kırk sene evvel hakkımda verilmiş olan bir hükümden dolayı mı kınıyorsun?!' Allah Rasulü sözünün burasında durdu ve üç defa 'Adem, Musa'ya galebe çaldı.' buyurdu. (Buhari, Kader, 11) Hz. Adem'in verdiği cevap, insanın kader karşısında elinin-kolunun bağlı olduğunu göstermiyor mu?

Cevap 8: Şimdiye kadar sorulan sorulara verilen cevaplarda yer alan kaderin ilm-i ilâhi'ye ve beşerin iradesine bakan vechesi, Allah'ın ezeli ilmi ile her şeyi bilmesi, ilim-kudret farklılığı, doğum-ölüm gibi şeylerle namaz-hac, yeme-içme gibi şeylerin kader ekseninde farklı mütalaa edilmeleri gerektiğine dair hususlara ilaveten şunlar söylenebilir: Hadise berzahta geçmektedir. Şehadet âleminde yapılan bir tartışma olarak bunu ele alamayız. O âlemin kendine has kaide ve kuralları içinde meseleye bakmak lazım ki bu da bizim bilgimiz dışında.

İkincisi bu vak'ayı Kur'an bize şöyle anlatıyor: "Andolsun, bundan önce biz Adem'e (yasak ağacın meyvesinden yememesini) emrettik. O ise bunu unuttu. Biz onda bir kararlılık bulmadık." (Tâhâ, 115) 'Kararlılık bulmadık' dediği şey, yasağı çiğnemeye devam etmedi demek. Pekala neden yasak olanı yaptı? Çünkü, unuttu. Unutma ise Efendimiz'in beyanlarına göre kiramem kâtîbin meleklerinin yazmadığı, kulun sorgu ve suale tabi tutulmadığı bir alandır.

Bir dua ile bitirelim: "Allahümme yê musarrife'l-kulûbi, sarraf kulûbenâ ilê tâatike: Ey kalbleri evirip çeviren Yüce Allah'ım! Kalblerimizi Sana itaat etme yönüne doğru çevir!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Fıkıhın zarar gördüğü alan

Ahmet Kurucan 2011.04.14

İslam düşünce tarihinde İslamî ilimlerin farklı disiplinler haline gelmesinin veya getirilmesinin getiri ve götürüleri olmuştur.

Dikkat ederseniz gelmesi veya getirilmesi dedim; çünkü her ikisinin de üzerine oturduğu temeller var. Gelmesi dedim; çünkü eşyanın tabiatı bunu gerektirir. Kur'an ve sünnetiyle hayatın tümünü ve tüm insanlığı kuşatan bir dinin değişen ve gelişen şartlar muvacehesinde karşısına çıkan soru ve sorunlara tek bir disiplinle cevap vermesi, çözüm üretmesi, hayatı yaşanabilir kılması mümkün değildir. Getirilmesi dedim; çünkü söz konusu sahalarda konuşacak, yazacak ve en geniş manada düşünce üretecek olan insanların bütün bu sahaları tek başına ihata etmesi imkânsızdır, eşyanın tabiatına aykırıdır. Bu açıdan getirilmesi sözüyle anlattığımız yaklaşımı da gelmesi şeklinde okumak mümkündür.

Ben bu yazıda tefsir, fıkıh, kelam, hadis, felsefe, tasavvuf vb. ilmî disiplinlere ayrılıştaki fıkıhın kaybettiği şeyler üzerinde bir nebze durmak istiyorum. Her şeyden önce bu ilmî disiplinler arasında kendi aralarında geçişin olmadığı, birbirinden bağımsız çok keskin ve çok net ayrışmanın olması mümkün değildir. Çünkü ortada bir kaynak birliği ve beraberliği vardır. Bu ise Kur'an ve sünnettir. Öyleyse fıkıh her halükârda tefsir ve hadise, hadis her aşamada tefsire, tefsir hadis ilmine, eskilerin tabiriyle ifade edecek olursak eşeddi ihtiyaç ile muhtaçtır. Daha açık bir ifadeyle, bir fakih, karşısına çıkan bir soruna cevap verirken Kur'an ve sünnete müracaat edecektir. Hatta ilk müracaat kaynağı onlar olacaktır. Onun için fakihin, Kur'an ve sünnete belki bir tefsirci ve hadisci ölçüsünde olmasa bile sahasında söz söyleyebilecek yeterlilikte vakıf olması şarttır.

Bu temeli böylece tespit ettikten sonra gelelim götürülerine; bu ayrışımında fıkıhın kaybettiği şeyleri devrelere göre ayrı ayrı ele almak lazım. Bir başka ifadeyle mezhep imamlarının yaşadığı, mezhep ve meselede müçtehidlerin çarşıda pazarda mebzul bir şekilde dolaştığı, ilmî canlılığın hayatın her köşesinde hakim olduğu dönemlerle taklidin hakim olduğu dönemleri birbirinden farklı mütalaa etmek şarttır. Genellemeci, toptancı ve heptenci bir bakış tek kelime ile yanlıştır. Bu bir.

İkincisi; fikhî görüşler sadece ve sadece içtihadlara indirgenmiştir. Günümüzdeki ilim yuvalarında tahsil edilen fıkıh dahil, taklit dönemlerinin en belirgin özelliğidir bu. Bir meselenin fikhî hükmü üzerinde saatlerce müzakere yapılır ama müzakereler hep içtihatlar ekseninde döner. Ne bir ayet, ne de bir hadis o müzakerelerde gündeme gelmez ve getirilmez. Halbuki yukarıda da dediğimiz gibi ayet ve hadis fıkıh başta her türlü dinî ilmî disiplinin ana kaynağıdır. Onlarsız ilim olmaz. Onlarsız bilgi üretilmez. Üretilse bile doğruluğu tartışmaya açıktır.

Çok takip edememekle beraber bakın TV programlarına. Bir kişi saatlerce konuşuyor, sayfalar tutan yazılarını okuyun, fıkıh tarihindeki şaz kavillere yer verdiği kadar ayet ve hadislere yer vermiyor ne konuşmasında ne de yazısında. Böyle fıkıh olmaz.

Üçüncüsü; yaptırım bağlamında fıkıh, vicdana hitap eden söylemlerden ayrılıyor. Hatta öyle ayrılıyor ki ayetle cevap veriliyor ama ayetin cevap olabilecek bölümü anlatıldıktan sonra fezlekesindeki "Allah her şeyden haberdardır; her şeyi hakkıyla gören ve bilendir" kısmı zikredilmiyor. Halbuki "İslam insanına" meselenin ukba boyutunun hatırlatılması belki de hüküm kısmından daha fazla tesir icra edecek. Birincisi akla hitap ederken diğeri kalbi ve gönlü muhatap alacak ve yaptırım adına harici güçlere, polise, jandarmaya ihtiyaç bırakmayacak.

Hasılı, dinî ilimlerin çeşitli disiplinlere bölünmesine getiri ve götürüleri ile birlikte bakmak şart. Erken dönemlerde İslam dünyası bunu "alim" geleneği ile aşmış. Günümüzde buna geri dönmeye belki imkân yok. Amenna; ama hiç olmazsa bu durumun farkında olup ona göre tavır almak gerekmez mi?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kur'an Aklı

Ahmet Kurucan 2011.04.16

Geçtiğimiz günlerde kaleme aldığım yorum yazısında Hocaefendi'nin "Natüralist akılla değil, Kur'an aklı, Kur'an mantığı ile muhasebe yapın, muhakemede bulunun, murakabeden dur olmayın.

Kendi küçüklüğünüzü nazara alın; O'nun büyüklüğünü düşünün. Her şey ama her şey O'nun yed-i kudreti elindedir deyin." cümlesinde geçen "Kur'an aklı, Kur'an mantığı" kavramlarının açılmasını isteyen hatta bunu zaruri gördüğünü söyleyip gerekçelerini açıklayan bir e-mail aldım. Okuyacağınız yazıda bunu yapmaya çalışacağım. Söz sahibi Hocaefendi olunca, tabii ki ilave bir izah ve açıklama için ona müracaat etmek gerek.

Müslüman olan herkesin kabulleneceği gibi Kur'an her Müslüman'ın hayatının merkezinde yer alır; daha doğrusu alması gerekir. Fakat gel gör ki hakikat-i hal bu değildir. Hem de asırlardır. Siz de öyle düşünmüyor musunuz? Müslüman-Kur'an münasebeti açısından bugünkü manzaraya baktığınızda, gerçekten Kur'an her Müslüman'ın hayatının merkezinde yerini alıyor mu? Uzağa gitmenize, etrafınıza bakmaya gerek yok; kendinizden hareketle cevap verin yeter.

İstisnaları yok mudur? Elbette vardır. Ama mevzumuz sayıları yüzlerle, binlerle ifade edilecek istisnalar değil; 1,5 milyarlık İslam dünyası. Halbuki sahabe ile başlayıp dedelerimize-babalarımıza uzanan mazimizde böyle değildi. Sahabe dönemi sonrasında kesintiler, mutlakiyetten izafiyete, asliyetten zilliyete uzanan çizgide farklı desenler, inişler-çıkışlar olsa da çok farklı bir manzara vardı Kur'an'ın hayata hayat olmasında. Özellikle Hulefa-i Raşidin dönemi. Çokları itibarıyla Kur'an'ın inişine şahit olmuş bir neslin yaşadığı o dönemde Kur'an aklı, Kur'an mantığı ve bu iki kavram etrafında olgunlaşan Hocaefendi'nin isimlendirmesi ile "saf Kur'an kültürü" gelişen, değişen, dönüşen ortamlarda, yeni ortaya çıkan durumlar karşısında nasıl tavır alınacağı konusunda insanlara yol göstermeye yetiyordu.

Herkesin bildiği bir misali Hocaefendi'den aktaralım: "Mesela, Seyyidina Hazreti Ömer, evlilik akdi esnasında tespit edilen mehir miktarı hakkında üst sınır belirlenmesi gerektiğini söylüyor -Ömerce bir zühul sayılabilir, bize göre bir zühul da değildir. Çünkü evlenmeyi kolaylaştırmak adına çok önemli bir husus olduğundan bunu hemen her akli başında halife düşünmüştür-. O, bunu mehir miktarının evliliğe engel olmaması için yapıyordu. Bir hutbe esnasında mescidde irad edilen bu beyan karşısında bugün adını sanını dahi bilmediğimiz bir kadın; 'Ya Ömer! Senin bana ulaşmayan bir başka bilgiyle Efendimiz'den duyduğun bir şey mi var? Çünkü Kur'an'da Allah 'Ve âteytüm ihdâhünne kintâran' diyor. Demek ki kantar kantar mehir verilebilir.' Hazreti Ömer hiç tepki

göstermeden o kadının itirazını yerinde buluyor ve kendi kendine, 'Yaşlı bir kadın kadar da dinini bilmiyorsun.' diyerek sözünü geri alıyor."

Hız. Ömer'in bir hakikatin kendisine anlatılması karşısında hemen aldığı tavır bir kenara, bayanın anında yaptığı itiraza ve o itirazda dile getirilen yoruma bakın ve kendinize sorun "o ayetten bu yorumu yapmak nasıl mümkün oluyor" diye. Mümkün oluyor, çünkü onların en küçüğünden en büyüğüne bütün meselelerde ilk müracaat kaynakları Kur'an. İşte bu kabulleniş, bu bakış açısı Kur'an ile onlar arasında ayrı bir münasebetin kurulmasına yol açıyor. İlim adamlarımız hariç, belki de sıradan Müslümanlar olarak bizim hiç ama hiç tatmadığımız bir şey bu. Tatmayı bırakın, aklımıza bile getirmedığımız bir gerçek maalesef. Haliyle sahabenin bu yaklaşımı onlarda ayrı bir mümarese oluşturuyor; kabiliyetler o noktada inkişaf ediyor; Allah, lütfu ve ihsanı ile onların önüne ayrı ufuklar açıyor ve sonuçta "saf Kur'an kültürü" oluşuyor. Bu oluşumda etkili başka faktörler var tabii ki. Hocaefendi'ye göre bu faktörler şöyle sıralanabilir:

1- Her meselenin yegâne çözüm kaynağı olarak Kur'an'ı görmeleri ki bunu yukarıda söyledik.

2- Kur'ani ilmi marifet haline getirmişler. İzledikleri yol şu: Sahabe Kur'an ayetlerinde zikredilen icmalî bilgiye hemen iman etmiş ve ardından bu imanlarını tefekkürle açarak daha geniş bir ilmi çerçeve içine almışlar. Belki de bizim kaybettiğimiz, yanlış yaptığımız nokta bu. Seviye farkı mahfuz Kur'an'ın Allah kelâmı olduğunu kabul ve imanda bir problemimiz olmamasına rağmen, o bilgiyi tefekkürle, tezekkürle derinleştirmemek, derinleştirememek, tabiatımıza mal edememek. Hasılı imandan marifet ufkuna bir türlü yürüyememek.

3- Bütün hayatlarında hatta yeme-içme gibi en tabii hallerinde dahi sadece Murad-ı İlahi'yi gözetmeleri; dünya değil, ukba endeksli bir hayat yaşamaları.

4- Zihinlerini yabancı kültürlerin etkilerinden iradi olarak korumaları. Sahip oldukları meleke ile söz konusu kültürlerden alacağı veya reddedeceği şeyleri ayırt etmeleri ve böylece safi zihinlerinin kirlenmelerine imkân tanımamaları. Bir başka ifadeyle karşılaştıkları her şeyi Kur'an ve sünnet mizanları ile test etmeleri, bu iki kaynağı bir filtre olarak kullanmaları.

Pekala sahabeyi anladım ama zamanının çocuğu olan bizler ne yapacağız diyorsanız: Önce zihin planında "olan" ile "olması gerekeni" tespit edeceğiz ki şimdiye kadar yazdığımız satırlar aslında bunu anlatıyor. Olması gereken, Kur'an aklına, mantığına ve onun saf kültürüne sahip olmak. Bunu böylece kabullenme, eksikliğini hissetme ve çözüm için çareler aramaya girme, çözüm adına % 50 mesafe alma demektir. Aksi bir kabul, bizi yerimizden hareket ettiremez; mevcutla iktifa etmemize sebep olur. Yine Hocaefendi'nin tabiriyle "kültür Müslüman'ı" olarak yaşamımıza devam ederiz.

İkincisi; metodolojik bilgilerin ağırlıklı olarak yer aldığı okumalarla işe başlamak. Kur'an ve sünneti okumanın peşi sıra onları anlamaya, yorumlamaya yönelik bizim elimize kriterler verecek, kendimizi veya okuduğumuz bilgileri test etmeyi sağlayacak ölçüler kazandıracak eserleri okumak. Eğer elimizde böylesi kriterler olmazsa, her gün yüzlerce kitabın piyasaya çıktığı günümüzde neyi, nasıl okuyacağımızı şaşırır ve ortada kalırız. Dengesiz okumaların içine gireriz. Dengesiz okumalar ise insanı düşünce istikametini koruyamayan, bugün evet dediğine yarın hayır diyen; daha doğrusu en son okuduğu kitabın tesirinde söz söyleyen bir konuma sokar.

Kendine has ifade insicamı ile ne güzel anlatır bunu Hocaefendi: "İşte bu tip insanlar yani dengesiz okuyanlar en son okudukları kitabın tesirinde kalarak sağda solda görüş beyan eder, bir gün sonra da önceki gün söylediklerine ters görüşleri rahatlıkla ortaya koyabilirler. Bu onların "İbn-i zaman" (zamanın çocuğu=dar zaman aralıklarına bağlı yaşayanlar) olduklarının delilidir. Hâlbuki bizim şimdi "İbn-i zaman"lara değil, zamanlarını aşan eserlere kulak veren, hatta böylesi eserler ortaya koyabilen insanlara ihtiyacımız var."

Ne zaman olacak bu Kur'an aklı diyerek yola çıkıp saf Kur'an kültürüne ulaşmamız? Bugün başlayıp yarın neticesi alınacak bir şey değil elbette bu. Asırlık ihmallerin telafisi hemen olmaz; uzun zaman ister. Ama doğru teşhis, kısa, orta ve uzun vadede neticesi alınacak planlar eşliğinde doğru tedavi metotları ile belki "uzun" dediğimiz zaman kısalabilir. Gayret bizden, tevfik Allah'tan.

Yazının sonunda şu can alıcı soruya cevap verelim: Kur'an aklı, mantığı, muhakemesi, murakabesi konusunda eksiklerimiz var mı yok mu? Var diyorsak ve bu eksikliği kapatmak için dertlenip çözme yoluna girersek, Allah'ın izniyle gerisi kolay. Unutmayalım, her şey ilk adımla başlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sahabe ve adalet

Ahmet Kurucan 2011.04.21

Merhum Ahmet Naim, bir tespitiinde "Fitnelere karışmış-karışmamış sahabenin (ra) kâffesi, ehli sünnet vel cemaat eimmesinin icmaı ile adillerdir." diyor.

Bu tespiti katılıyor musunuz? Nasıl değerlendirmek lazım? Sorunun tamamını yazmadım ama mantıkına bakınca, sözü edilen değerlendirmeyi nasıl mümkün olur tarzında da okumak da mümkün.

Bir açıdan haklı bir yaklaşım bu. Çünkü sahabe de bizim gibi bir insan. Onlara sadece insani özellikleri ile itibar edip, etten-kemikten yapılarını esas alıp, beşeri duygu ve hislerini ön plana çıkartıp, sahabe adını verdiren yanlarını nazara almazsak elde edilen sonuç doğru.

Ama unutmamak gerek, onların en önemli özelliği Hz. Peygamber'e (sas) arkadaş olmalarıdır. Sohbetin insibağına ermeleridir. Sahabe diye adlandırılmaları da bu yüzdendir. Kur'an'ın nüzulüne şahit bulunmalarıdır. Sebeb-i nüzul bağlamında birçok Kur'an ayetinin inişine düşünce ve eylemleriyle vesile olmalarıdır. Bunlar öyle önemli şeylerdir ki İslam tarihinde sahabeden başkası bu imtiyazlara nail olmamış ve olmayacaktır. Bu imtiyazlar tabiin bile olsa onlarla sair Müslümanlar arasını sera-süreyya misali açan temel unsurlardır.

Sahabe dendiğinde her zaman hatırdı tutulacak ve hiç unutulmayacak, unutulmaması gereken bir hakikat var: O da Allah'ın onlar hakkındaki toptan beyanıdır. İstisna yok, şarta talik yok, ama, fakat, lakin yok. Buyuruyor ki Allah: "Allah onlardan razı, onlar da Allah'tan razı." Ne ifade eder bu? Siz ne düşünürsünüz bilmem ama ayetin bana anlattığı şey; istisnasız bütün sahabenin Hak nezdindeki yeridir. Öyleyse onlar hakkında konuşurken, düşünürken, yazarken bu mihverden kaymamaya ve dikkatli olmaya özen gösterilmelidir.

Bütün bunlarla beraber söylediğimiz bu hususlar onların bizim gibi insan olduğunu dolayısıyla soruda ima edildiği şekliyle hata yapabileceği gerçek veya ihtimaline hâlel getirmez. Evet, onlar da bizler gibi insandır.

Merhum Ahmet Naim'den yapılan iktibasa gelince: Söz konusu düşünce literatürdeki ifadesiyle hadis ahz ü ita'sı, kabul veya reddi ekseninde yapılan bir tespittir. Bir başka ifadeyle hadis rivayetinde raviler adalet ve kabz şartlarına göre incelenirler. Ta ki hadisin sıhhati, Efendimiz'e aidiyeti veya ait olmayışı bütün netliği ile açığa çıksın. Şayet ravilerden birinin sözü edilen adalet ve kabz şartlarındaki eksikliği söz konusu ise bu hadisin sıhhatine tesir edecek ve buna bağlı olarak o hadisten hüküm çıkartıp-çıkartmama veya çıkan hükümlerle

yapılacak amelin hangi ölçüde bağlayıcı olup-olmayacağı belirlenecektir. İşte ravi incelemesinin yapıldığı bu alanda ehli sünnet uleması sahabeye ayrıcalık tanımış ve sahabenin hepsi adildir demişler.

Niçin böyle düşünmüş ehli sünnet uleması? Çünkü sahabe, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi başkalarında olmayan özelliklere sahip kişilerdir. Allah'ın razı olduğunu beyan ettiği, İslam dinini kabul ve müdafaada önlerine açılan can pazarı dahil her türlü akabeyi aşmış, akla ve hayale sığdırmada zorlandığımız fedakârlıkların sahibi kişiler. Öyleyse bunlar bir manada dinin asıl inşa edicileridir ve bunlar kendi elleri ile inşa ettikleri dinin temeline dinamit koyma anlamına gelen yalan rivayette bulunmazlar.

Sahabe hakkında genel çerçevede böyle düşünen ehli sünnet uleması onların insan olduğu gerçeğini hiçbir zaman unutmamış, spesifik olarak unutmadan hataen yanılmaya, ister hadislerin ispatı isterse kendi itirafları ile açığa çıkan yanlışlıklarına sürekli kapıyı açık tutmuş ve "sahabenin kâffesi adildir" deseler bile, hadisin sıhhatine gölge düşürecek özellikleri açığa çıktığında sahabeye herhangi bir imtiyaz tanımamışlardır. Burada Hz. Aişe'nin 'Musallinin önünden kadın geçerse namaz bozulur.' hadisine yaptığı düzeltmeden, Hz. Ömer'in istizan hadisini bilmemesi ve Amr b. As'ın ölüm döşeginde yaptığı itiraflara kadar birçok örnek sıralamamız mümkündür.

Sonuç itibarıyla, sahabeyi ne kendi derekemize indirelim ne de Efendimiz'i (sas) kutsar gibi kutsayalım. Ortada bir yerde duralım. Hadis ulemasının yaptığı şey budur. Böyle yaparsak doğru bir yerde durur ve doğru sonuçlara ulaşırız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Trafik terörü

Ahmet Kurucan 2011.04.28

Nerede okuduğumu veya kimden duyduğumu unuttum. Şöyle diyordu; gelişmekte olan ülkelerde inşaat; gelişimini tamamlamış ülkelerde sağlık, gelişimini bitirmiş ülkelerde ise hukuk sektörü en öndedir.

Benim özellikle gelişimini bitirmiş ülke kaydına itirazım var. Bu itirazı bir kenara koyarak mevcut tesbit üzerinde bir değerlendirmede bulunayım; söz konusu tesbitte inşaat, sağlık ve hukuk medeniyet göstergesi olarak kabul ediliyor. Şöyle düşünüyorum; inşaat, sağlık ve hukuk, sistem olarak eğer medeniyet göstergesi ise buna bir de trafik düzeni ve işleyiş şeklini ilave etmek lazım. Çünkü trafik düzeni günümüz dünyasında gerçekten çok önemli bir ölçü, ülke insanının ulaştığı seviyeyi göstermesi açısından.

Hangi seviye? En genel manada medeniyet seviyesi. Özele inersek; insanın kendi hayatını ve sağlığını koruma ve kollama seviyesi; başkalarının hak ve hukukuna riayet etmedeki seviyesi; hukuka ve kanunlara karşı saygı seviyesi; ferdî hürriyetinin sınırlarını bilme seviyesi. Dinî literatürü kullanacak olursak kul ve Allah hakkını bilme ve koruma ya da bilmeme ve tecavüz etmedeki inanç ve hassasiyet seviyesi.

Dünya genelinde trafik kazalarının sebepleri adına yapılan istatistikler şunu gösteriyor; yüzde 90 sürücü hatası. Hataların üst başlıklar halinde açılımı şunlar: Dikkatsizlik, acemicilik, alkollü araç kullanma, uykusuzluk, sabırsızlık, aşırı hız, bakımsız araçlar vs. Tek başlık halinde ifade edecek olursak; kurallara uymama. Yoldan kaynaklanan hatalar yüzde 10'luk kısma giriyor.

Dünya veya Türkiye özelinde trafik kazaları hakkında rakamlar verip ürkütücü bir tablo sunmak istemem. Ama meselenin vahametini anlama ve kavramaya hizmet eder düşüncesiyle ülkemiz adına Emniyet Genel Müdürlüğü'nün verdiği resmî rakamları söyleyeyim. Son 10 yılda trafik kazalarında kaza mahallinde ölen kişi adedi yaklaşık 50 bin. Kaza sonrası ölümlerle bu rakam 90 bin kişiye çıkıyor. Kazada yaralananların yüzde 5'i daimi sakat, yüzde 15'i ise geçici. Maddî kayıplar ise ortalama olarak 1 milyar 112 milyon lira. Sağlık giderleri ve bütün sektörlerde kaybedilen zaman, maddî kayıpların içine dahil edilmiş değil. Dul kalan kadın ve erkekler, yetim ve öksüz kalan çocuklar, bunların sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel ve dini hayatımız noktasında bugünlerimiz ve yarınlarımız adına götürüleri de ayrıca düşünülmesi gerekli olan şeyler. Bana sorarsanız; bu ürkütücü tablo, tek kelime ile trafik terörü diyenleri haklı çıkartıyor.

Pekala trafik terörünü önlemek için ne yapılabilir? Devlet, bütün kurumları ile yapması gerekli olanları eldeki maddî imkânlar nisbetinde yaptı, yapıyor ve yapacak. Yol yapımından yolların bakımına, sürücülerin eğitim ve öğretiminden trafiğe çıkacak araç sayısındaki düzenlemelere, caydırıcılık kozunu kullanma adına hukuk alanında cezai yaptırımlara ve yaptırımların değişen ve gelişen zaman şartlarına bağlı olarak değiştirilmesine kadar birçok önlemi alıyor ve alacak. Ama bizler, bu tablonun birinci dereceden müsebbibi ve mağduru olar bizler ne yapıyoruz?

İşte bu yazı silsilesinde alanımız gereği meseleye dinî açıdan yaklaşıp, dinin genel geçer kaidelerini ve hukuki içtihadları trafik kazaları ve özellikle taksirli suçlar ekseninde ele alıp kısmen vicdanlara hitap etmek istiyorum. Devlet otoritesini alakadar eden dünyevi yaptırımlar bir kenara, meseleye uhrevî mükafat ve mücazatlar zaviyesinden bakıp imanın yaptırım gücünü devreye koymanın trafik kazalarının engellemesinde bir faktör olabileceğini düşünüyorum. Okumuş olduğunuz yazının yazılış sebebi de zaten bu.

Haftaya devam edelim...

a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Trafik kazalarında suç unsuru ve hükümler

Ahmet Kurucan 2011.05.12

İnsanların intihar veya katl (öldürme) manası taşıyacak şekilde kendi irade ve istekleri ile trafik kazalarına sebebiyet vereceğine inanmak istemiyorum. İnanmıyorum demedim, diyemedim; çünkü öyle kazalarla karşı karşıya kalıyoruz ki sürücünün iyi niyetine inanmak mümkün değil.

Amel, sözü doğrulayan veya yanlışlayan somut bir olgu ise, işte bu somut olguda karşılaştığımız bazı kazalarda "kaza yapmak istemiyordum" niyet ve düşüncesini göremiyoruz. İkincisi; her amel gibi trafik kazalarında da hadisenin dinî, hukuki ve ahlaki yönleri vardır. Dinî yanı itibarıyla günahdır, mesuliyeti muciptir, ahirette sorgu suale tabi tutulacaksınız der ve kişinin imanına, kalbine, aklına, vicdanına hitap ederiz ki önceki iki yazıda bunu yapmaya çalıştık. Hukuki yanı ise devlet otoritesini alakadar eden kısımdır. Nitekim günümüzde tatbik olunan ceza kanunu hükümleri, meydana gelen kazalardaki suç unsuru, ceza ehliyeti, suç oranı, iradi veya gayri iradi kusur, kasd, maddi zarar, ölen veya yaralanan kişi sayısı ve benzeri birçok unsur nazara alınarak belirlenmiştir. İslam hukuku da eğer yaşayan ve yenilenen bir hukuk olsaydı bundan müstağni olmayacak, o da mevcut şartlara göre ana çerçeve ve esasları etrafında yeni içtihadi yaklaşımlarda bulunacaktı. Nitekim teorik manada

bu ana esaslara göre hüküm budur diyen ferdi içtihadlar günümüzde yapılmaktadır. Devlet eliyle tatbiki olmayan bu hükümlerin "İslam insanında" caydırıcılık ekseninde tesiri oluyor mudur bilemiyorum. Mesela; çok aykırı bir örnek içinde "kazada yüzde yüz kusurlu ölüme sebebiyet verme, kisası gerektirir veya kusurlu sürücü kişi katildir" veya "ölümüne sebebiyet verdiği kişi başına kan bedeli olarak 50 milyar vermesi gerekir" ya da "kul hakkına tecavüz etmiştir; ahirette helalleşme olmadığı müddetçe cennete gitmesi mümkün değildir" ve nihayet "yüzde 100 kusurlu olduğu için kazaya sebebiyet veren şu kişi intihar etmiştir ve cenazesine müntehir hükümleri uygulanır" desek bunlar Müslüman vicdanda ne kadar tesir uyarır kestirmekte zorlanıyorum.

Klasik dönem fukahası İslam ceza hukukundaki hükümleri had, kisas ve tazir olmak üzere üç ana kategoriye ayırmıştır. Kaldı ki bu tasnif modern hukuk sistemlerine göre fer'i hükümleri ayıran günümüzdeki birçok çalışmada aynen korunmuştur. Benim buradan anladığım, sözü edilen tasnifin, aradan geçen onca zamana, değişen ve gelişen şartlara rağmen hâlâ mevcut ihtiyaçlarımıza cevap verecek bir kapsama sahip olduğudur. Ama bu demek değildir ki başka kategoriler icat edilemez. Hayır, ihtiyaç varsa tabii ki edilebilir. Fer'i hükümlerde içtihadın yapıldığı bir yerde, onların toplamına yapılacak tasnifte yenilemeye gitmek kadar tabii bir şey olamaz. Nitekim ceza hukukuna "ukubat" üst başlığını koyup kisaslar, cinayetler, yaralamalar, diyetler vb. başlıklara ayırarak inceleyen eski-yeni birçok fukaha vardır. Ya da suçları ve buna bağlı olarak cezaları Allah hakkı, kul hakkı ve Allah ile kul hakkının birlikte bulunduğu karma haklar diye ayıran başka tasnifler de vardır. Fakat konumuz bu değil; konumuz fer'i hükümler, içtihadlar ve onların muhtevasıdır. Teorik manada ölüm veya yaralama ile sonuçlanan trafik kazaları klasik tasnifte kisas kategorisi içinde mütalaa edilir. Çünkü kisas misillemenin esas alındığı -ki kisas kelimesinin ifade ettiği ıstılahi mana zaten bu demek- öldürme ve yaralama davaları için kullanılan bir terimdir. Öldürme klasik fıkıhta beş alt başlık halinde incelenir; kasden (amden) öldürme, kasda benzer (şibh bi'l-amd) öldürme, hataen öldürme, hataya benzer şekilde öldürme ve ölüme sebebiyet verme (tesebbüben katl). Tahakkuk eden bir ölüm/öldürme hadisesi, vasıfları ile ele alınır ve uzun müzakereler sonucu yukarıdaki sınıflardan hangisine girdiği bulunur. Bu ayırım çok önemlidir. Çünkü öldürmenin girdiği sınıfa göre maktulün velilerinin hakları değişir. Amme hukukuna dayanan noktalarda ise davaya bakan hâkimin vereceği kısıstan diyete, hapisten affa cezalar buna göre değişkenlik arz eder. Bu temel üzerine haftaya meseleyi noktalayalım...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Şoföre katil denir mi?

Ahmet Kurucan 2011.05.19

Ölüm veya yaralama ile sonuçlanan trafik kazalarının İslam hukukunda kisas kategorisi içinde inceleneceğini söylemiştik son yazımızda. İmdi bu perspektiften kazalara bakalım: Asıl mesele kazalardaki suç unsuru ve bu unsurlardaki orandır.

Verilecek kaza raporundaki oran kazanın kasd, kasda benzer, hata, hataya benzer ve sebebiyet verme bölümlerinden hangisine gireceğini gösterecektir. Dolayısıyla verilecek olan hüküm de buna göre değişecektir.

Eğer, karşı taraftan bir veya birkaç kişinin ölmesi ile sonuçlanan kazada sürücü yüzde 100 kusurlu ise bu bir kısım fukahaya göre kasd, bir kısmına göre kasda benzer bölümüne girer. Fıkıh kitaplarımıza baktığımızda bu ikisi arasındaki farka verilen misallere bakıldığında ciddi bir fark olmadığı görülür. Şöyle ki silah, bıçak vb. öldürücü aletlerle gerçekleşen saldırı kasd'a, taş, sopa ve benzeri normalde öldürücü olmayan şeylerle

öldürmeye kasda benzer öldürme denir. Her ikisinde saldıran taraf katil adını alır; kasd'da kısas uygulanır, kasda benzer öldürmede ise şüpheden dolayı -çünkü alet öldürücü değil- "diyet-i mugallaza" dediğimiz ağırlaştırılmış diyet ödenir.

Trafik kazasını -ki artık buna bana göre kaza demek imkânsız- yukarıda örneğini verdiğimiz sürücünün % 100 suçlu olduğu kazaya uyguladığımızda ister kasd'a isterse kasda benzer öldürmeye girsin, neticede sürücü katil adını alır. Buradan şu sonuç çıkar mı diye bir soru sorulabilir; fıkıhçıların verdikleri misal içinde araba, silah hükmünde midir? Bunun cevabı elbette 'evet'tir. Çünkü araba kurallara riayet edilmediği takdirde 7.65'lik bir silahtan çok daha öte öldürücülük özelliğine sahip değil midir? 40 km hızla yol alınabilecek bir ara yolda, 120 km hızla giden bir sürücünün karşıdan karşıya geçen bir yayaya çarpması örneğini düşünün ve kararı kendiniz verin.

Kim diyor bunu? Kim sorusuna cevap vermeden önce bir hususu yeniden belirtelim; bu içtihadi bir meseledir ve içtihadi meselelerde tek doğru yoktur. Bu bir.

İkincisi; yukarıda izah etmeye çalıştığımız gibi hukukun temel disiplinleri bizi bu noktaya götürüyor. Nitekim Türkiye kamuoyunun yakından takip ettiği ve kazanın olduğu gün gazetelere "cinayet gibi kaza" manşetiyle konu olan Gülizar Çokduru vak'asının seyri ve neticesi bu yaklaşımı desteklemektedir. Kısaca hatırlatacak olursak: Kaza, MOBESE kameralarının kayıtları ile sabit olduğu üzere, 180 promil alkollü olduğu tespit edilen sürücünün kırmızı ışıkta durmaması sonucu meydana gelmiş ve 47 yaşındaki yaya Gülizar Çokduru kaza sonucu ölmüştü. Kaza sonrası hukuki süreçte dava önce "taksirli adam öldürme" suçundan açılmış ve sanık serbest bırakılmıştı. Maktul yakınlarının itirazları kazanın taksirle değil kasdi olarak işlendiği istikametinde olmuş ve dava "kasıtlı insan öldürme" suçundan yeniden açılmıştı. Buna göre sanık yeniden tutuklanmıştı. Bu yazıyı kaleme aldığımız gün dava neticelendi ve mahkeme heyeti sanığı savcının talebi üzerine kasden adam öldürme suçundan müebbet hapis cezasına çarptırdı. Sanığın pişmanlığı, sabıkasızlığı ve iyi hali müebbet cezaı 16 yıl 8 aya indirdi. Gazetelerin haberi verirken kullandığı manşetler ilgi çekici ve hadiseye doğru bir zaviyeden bakıldığının göstergesi: "Trafik kazasına cinayet cezası" ve "Helal olsun sana hakim bey!" Gördüğümüz gibi hukuk mantığı, İslam hukukunda da pozitif hukukta da aynı şekilde işliyor. Ne güzel söyler Hz. Ömer: "Kötü halin iyi niyetine inanamayız."

Üç; Hocaefendi söylüyor. Ne zaman? 1970'li yılların ikinci yarısında. Nerede? Bornova Camii'nde yaptığı sorulu-cevaplı sohbetlerde. Görüşünü de bizim yukarıda anlatmaya çalıştığımız kısas ahkâmı temellendiriyor. Fakat ben bununla iktifa etmedim ve te'yiden yeniden sordum. 'Sürücünün % 100 suçlu olduğu kazada kendisi değil de başkası ölürse sürücü katil olur mu?' dedim. Verdiği cevap "evet" oldu ve yıllar önce yaptığı açıklamaları bana yeniden yaptı.

Haftaya konuyu tamamlayıcı mahiyetteki birkaç soru ile bu faslı kapatacağız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Trafik kazaları ve son sorular

Ahmet Kurucan 2011.05.26

Bugün bitiriyoruz trafik kazası yazılarını. Cevaplanması gereken birkaç soru daha var. Birincisi: Kazadaki sürücüye ait suç oranı % 100 değilse yine hatalı sürücü katil adını alır mı? Bir önceki yazıda söylemiştik; fukaha

trafik kazasındaki kasd veya hata unsurunu belirlemesi için maddi delillere ihtiyaç duyar.

Maddi deliller ise trafik polisinden yol mühendislerine varıncaya kadar oluşan uzman heyetinin düzenleyeceği kaza raporudur. Kaza raporunda yoldan, arabanın bakımına, sürücülerin ehliyetli, sarhoş, uykulu vb. olup olmamasına kadar her şey gözden geçirilir. Karşı tarafın ölümüyle neticelenen kazaya verilen raporda hata oranı % 100 sürücüye ait değilse, bir kısmı yola, bir kısmı sanık sürücüye, bir kısmı karşı sürücüye verildiyse, sürücüye mutlak manada katil denilemez; suç oranına göre katil isimlendirmesinden hissesi olur ve olacaktır.

İkinci soru: % 100 sürücünün suçlu olduğu bu kazada sürücünün kendisi ölürse, bu intihar mıdır?

Cevaplanması zor bir soru; zira intiharın hükmü haram. Müntehirin cenazesine yapılacak işlem, cenaze namazından Müslüman mezarlığına gömülmeye kadar farklı içtihatların konusu. Hadisi şeriflerin beyanı ile uhrevi mücazâtı ebedi cehennem. Bu ürpertici hükümler nedeniyle zor dedik. Fıkıhçılar bu noktada sadece dünyevî ahkam itibarıyla bir şey diyebilir; çünkü sürücünün intihar niyeti olup olmadığını ve intihar ederken rastgele birkaç kişiyi de öldürmek için kaza yaptığını hiç kimse bilemez. Eğer biliyorsa, geride bıraktığı bant kaydı, mektup vb. gibi bu niyetini açık seçik ifade eden deliller varsa intihar hükmü ancak o zaman verilebilir. Bu konuda en güzeli hakikat-i hali Allah bilir deyip hükmü O'na ve ahirete havale etmek gerekir.

Üçüncüsü: Bu tip bir kazada mazlumen ölen insanlar şehit olur mu? Şehitlik çoklarının malumu olduğu üzere hakiki ve hükmi diye ikiye ayrılır. Kazada ölenlere şehit diyecek olsak bile hükmi şehit deneceği kesindir. Kıyas yapmak açısından hükmi şehitlik adına elimizdeki malzeme ise hadislerde zikredilen devasız dertten, sel, deprem vb. gibi tabii afetlerden ölen insanlara şehit denildiğidir. Bu hadis kıyasta asıl olup trafik kazasında mazlumen ölen insanlara uyarlanabilir mi? Net cevap vermek çok zor. Çünkü illet veya vechü şebah yani iki hadise arasındaki benzerlikte kesin bir uyum söz konusu değil. Onun için Allah bilir deyip geçmeyi tercih ederim.

Dördüncüsü; yazının başından itibaren kaç defa inancın gücünü kazaları önlemede niyetiyle yazıyı kaleme aldığınızı söylediniz? İnancın gücü dediğiniz gibi yeterli mi kazaları önlemek için? Cevap; tek başına tabii ki yeterli değil. Bunun trafik eğitimi başta olmak üzere trafik denetimi, cezaların caydırıcılığı vb. onlarca unsur ile desteklenmesi gerekir. Nitekim kaza oranları alabildiğine az gelişmiş ülkelerdeki trafik yapısına baktığımızda meselenin bir bütün olarak ele alındığını görüyoruz. Özellikle küçük yaşlarda başlayan trafik eğitimi, kreş ve okullarda ayrı bir mahiyet kazanıyor. Çocuk ortaokul ve lise çağına gelince idrak ufkuna uygun bir şekilde eğitim ayrı kulvarlarda devam ediyor. Kanuni düzenlemeler, bu eğitime münasip bir işleyişi hedefliyor ve uyguluyor. Zaman zaman gazetelerimize de konu olduğu şekliyle rüşvet, adam kayırmacılığı gibi suistimaller yok demesek bile en aza indirgeniyor. Ama son tahlilde insan. İnsanın olduğu her yerde problem olur, sistem ne kadar mükemmel olursa olsun, o sistemi delen insanlar olur ve olacaktır. Meselenin bu veçhesine bakan şeyler benim alanım olmadığı için daha fazla söz söylemeyi zaid sayarım.

Hasılı; inancın trafik kurallarına uyma ve kazaları önlemede esaslı bir rolü olduğunda hiç kimsenin şüphesi yoktur sanırım. Katil veya müntehir vasıfları dünya ve ukbada çok kolay taşınacak vasıflar olmasa gerek. Vicdan azabı ise hayata azaba çevirecek mücerret ama aynı ölçüde müşahhas bir gerçek. Rabb'im muinimiz ola.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Muhafazakarlık ve din düşmanlığı

Spesifik manada ihtisas alanım olmayan bir meseleyi ele alacağım bugünkü yazıda. Dindar ve/ya geleneksel muhafazakâr, yazının ana mihverini oluşturuyor.

Çünkü soru bu kavramların anlam çerçevesi bilinmediği için soruluyor. Soruyu tekrar etmeye gerek görmüyorum. Basın-yayını takip edenler geçen haftalarda muhtevası ve ehemmiyetine layık bir şekilde olmasa da bu meselenin gündem oluşturduğunu bilirler.

Dindar, hangi dine mensup olursa olsun inanmış olduğu değerleri pratik hayata taşıyan kişiye verilen sıfattır. Namaz kılma, oruç tutma, zekat verme veya içki içmeme, zina etmeme, yetim malı yememeyi dinî gerekçelerle hayatına taşıyan kişiye rahatlıkla dindar diyebiliriz. Aynı amelleri dinî değil de başka gerekçelerle yapmayan kişilere ise literatürde dindar denilmez.

Gelenek ise en kaba tarifi ile toplumu oluşturan fertlerin "neden böyle yapıyorum?" tarzı üzerinde hiç düşünme ihtiyacı duymaksızın hayatına mal olmuş davranışlardır. Doğrusu da yanlış da olan yorumlar veya düne göre doğru, bugüne göre yanlış üretilmiş değerlerdir. Büyüklere saygı gösterme adına onların yanında sigara içmeme, yüksek sesle konuşmama gibi. Gerçi bu tür davranışları dinî ve ahlakî evrensel değerlerle temellendirmek mümkündür. Hatta o temellerde sözü edilen davranışların bizzat kendilerini de gösterebiliriz.

Bir başka nokta, gelenek ve kültür ayırımında farklı şeyler de söylenebilir. Hoşgörü bizim medeniyet anlayış ve uygulayışımız içinde bir yerde dururken, lahmacun kültürel bir öğedir. Aynı yaklaşım içinde demokrasi Batı'nın medeniyet hanesinde bir yerde dururken Mc. Donald's, hamburger kültürel bir olgudur.

'Muhafazakar'a gelince; kimilerinin yaklaşımına göre o tutuculuktur. Bununla kastettikleri, değişime kapalı olmadır. Bu yaklaşım tek kelime ile yanlış. Değişime kapalılık manasındaki tutuculuğun karşılığı taassuptur. Kimilerine göre muhafazakârlık, dindarlıktır. Kavramın Batı ve Doğu'daki seyahat serüvenine bakınca bu da yanlış. Çünkü bu serüven bize onun Bekir Berat Özipek'in tespitiyle bir düşünce geleneği olduğunu söylüyor. Yalnız kavram ekseninde yapılan bu yorumlar bütün bütün temelsiz değil. Tarihî serüvende ve özellikle bizim dünyadaki seyahatta bu yoruma haklılık kazandıracak uygulamalara şahit olmuş.

Birkaç cümle yaptığımız bu izahlardan sonra gelelim asıl meseleye; büyüklere saygı, içki içmeme vb. bizim geleneğimiz ve kültürümüz içinde yerini alan davranışların dinî bir temele dayandırılması, onu dindar muhafazakâr çerçevesi içinde mütalaa edilmesini gerekli kılmaz. Kılmaz çünkü saygı evrensel bir olgudur. Onun din, dil, cins, ırk, mezheple alakası yoktur. Bunlarla alakası, saygının alacağı form söz konusu olduğunda devreye girer. Kaldı ki din ile ilişkisi olsa ne olacak? Eğer yapılan şey iyi, güzel, doğru ise dinî gerekçe ile yapılması hem o davranışın yaptırım gücünü hem de sürekliliğini sağlamaz mı? Bununla toplum saygı ekseninde daha rasih kaideler üzerine oturmaz mı? Buradaki amaç büyüklere saygıyı sağlamak ve sürekli kılmak mı yoksa dine muhalefet mi?

Bitmeyen hikâye dediğinizi duyar gibiyim. 'Bu toplumun aydın ve elitiyiz' diye nitelendiren ve gerçekten okumuş bir kitle hâlâ dine hasmane tavrını sürdürmeye devam ediyor. 'Din merkezli ise saygıyı da istemem' diyecek kadar dine düşmanlığını ortaya koyuyor. Yazık! Kimseyi saf yerine koymayın. Artık herkes bu yorumlarla ne denilmek istediğini anlıyor.

Geçenlerde Nevzat Tarhan'ın bir kitabında okudum: Yıllar önce dine mesafeli okumuş birisi Eskişehir'de bir yorgancının dükkânına girer. Rafta dinî kitapları görünce "Amerika Ay'a çıktı. Siz hâlâ irticai kitapları okuyorsunuz." der. Yorgancının verdiği cevap enfes: "Amerika'da Ay'a çıkan kimler? Ben yorgancıyım. Yorgani en iyi şekilde dikmek benim işim. Ay'a çıkmak ise sizin gibi okumuş insanların işi. Siz Ay'a çıkmak için çalıştınız da benim dükkânımdaki bu kitaplar mı engel oldu?"

Bırakalım artık řu din dűřmanlıęını. İnanmasak bile dinin insanın ve hayatın bir gerçeği olduğunu kabullenelim..

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Kur'an insana insanı anlatıyor!'

Ahmet Kurucan 2011.06.09

Hiç řařırmadım e-maili ilk okuduęumda. "Dűnyevi iřlerimin yolunda gittięi zaman, ibadetlerimi bűyűk bir huzur içerisinde ařkla, řevkle yapıyor; kűtű gittięinde ise namaz kılsam bile kıldıęım namazdan hiçbir haz almıyorum." Aynı istikamette műtereddit olduęu bařka ۆrnekler de verdikten sonra řۆyle soruyor: "Ben menfaati bir kiřilięe mi sahibim yoksa iradesiz, sabırsız, dayanıksız biri mi? Açıkçası, Kur'an'ın bahsettięi nankűr insanlardan mıyım?"

Kim menfaati değil ki? Kim iradesinin hakkını hakkıyla veriyor ki? Kim hakiki manada sabrı hayatına hayat kılıyor ki? Genelleme yaptığımı zannetmeyin bu sorularımla. Tabii ki istisnaları vardı, vardır ve var olacaktır yeryűzűnde. Ama oęunluk itibarıyla bu satırların yazarı da dahil bazen şahsi çıkarlarını her şeyin űstűnde tutuyor insanoğlu. oklarımız ne Allah-kul, ne de beşeri műnasebetler çerçevesinde irademizin hakkını veriyoruz. Yine oklarımız sabrın sadece lafını ediyor; sabır edilmesi gerekli pozisyonlarla karşı karşıya geldiğimizde onu kűmil manada hayata taşıyamıyor, taşıyamıyoruz. Bu zaviyeden okuyucumuz sadece kendini değil, hepimizi anlatıyor, insanlığa ait bir olguyu dile getiriyor.

Neden řařırmadım dedim? řundan dolayı; okuyucumuzun da iřaret ettięi gibi Kur'an anlatıyor bunu bize. "Nitekim, dalgalar onları (ۆlűműn) gűlgeleri gibi kuřattıęında, (o anda) bűtűn itenlikleriyle yalnız ve sadece Allah'a baęlanarak O'na sıęınırlar fakat Allah onları saę salim kıyıya ulařtırdıęında ilerinden sadece bir kısmı doęru yolu tutar. Bizim űyetlerimizi gaddar ve nankűr olandan bařkası inkűr etmez." (Lokman 32)

Aynı muhtevaya iřaret eden birçok ayet var Kur'an'da. Nasıl olmasın ki?.. űnkű Kur'an'ın ana konusu insan. Yıllar ۆnce Hocaefendi'nin bir sohbetinde bizzat dinledięim tesbitleri ile "Kur'an, insanı insana anlatan bir kitaptır." İnsanı insana anlatan ezeli hitapta insanın en tabii ۆzelliklerinden olan menfaatperestlięi, nankűrlűęű ve zalimlięinin anlatılmaması dűřűnűlemez.

řimdi soru řu: Ne yapacaęız? Bence yapılması gerekli olan řeyler etrafında yolun yarısı kat' edilmiř. Kat' edilmiř, űnkű hastalık tesbit edilmiř; teřhis doęru olarak konulmuř. Teřhis doęru olunca tedavi yolu da doęrudur. Bize dűřen, eldeki bilgi birikimi ve tecrűbelerle doęru sonuçlar alınan yollara műracaat etmektir.

Yolun geriye kalanı ne? Peygamberlerin ۆrnek hayatlarına bakmak; onları milimi milimine model alan ulemanın, sulehanın, evliyanın, aktabın hayatlarını takip etmek. Bu noktada en ۆnemli noktanın her çeşidi ile sabırdaki dűęűmlendięini sűyleyebilirim. Bediűzzaman Hazretlerinin tasnifi içinde ibadetlere, musibetlere ve isyanlara karşı sabır. Hocaefendi'nin ilavesiyle zamanın ıldırıtcılığına karşı sabır; dostların vefasızlığına karşı sabır. Ne gűzel der N. Fazıl:

Sabrın sonu selamet,

Sabır hayra alamet.

Bela sana kahretsin;
Sen belaya selam et!
Felah mı, onda felah.
Silah mı, onda silah.
Sen de kim oluyorsun?
Asıl sabreden Allah.
Sabır, incecik sırat;
Murat içinde murat.
Sabır Hakk'a tevekkül.
Sabır Hakk'a itimat.
Sabırla pişer koruk,
Yerle bir olur doruk.
Sabır, sabır ve sabır,
İste Kur'an'da buyruk!
Bir sır ki aşikâre,
Avcı yenik şikâre.
Yalnız, yalnız sabırda,
Çaresizliğe çare...

Elinden oyuncağı alınan yaramaz çocuklar gibiyiz. Sürekli ağlıyoruz oyuncağımız elimizden alındı diye. Neden? Çünkü bakış açımız yanlıştır. Bize emaneten verilmiş olan vücudumuz başta mal-mülk her şeyi temellük ediyoruz. Sahip çıkacağımıza sahipleniyoruz. Halbuki onların asıl bir sahibi var; o da Allah. Bizler emanetçiyiz; bunu anlamıyoruz, anlasak da kabullenemiyoruz. "Ben kazandım, ben buldum" sözleri ile başlıyor "ben... ben... ben..." diye bitiriyoruz. Ve sonuç; okuyucumuzun işaret ettiği noktada buluyoruz kendimizi.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Siyaset, propaganda ve din

Ahmet Kurucan 2011.06.16

Kanaatimi ifade eden hüküm cümlesi ile yazıya başlamayı uygun görüyorum; okuyucunun iki cümle ile özetlediğim iki görüşünden ilkinde katılıyor, ikincisine katılmıyorum.

Okuyucu diyor ki: "Seçim öncesi siyaset meydanlarında yapılan propagandalarda din, hem dindar hem de dine karşı mesafeli olan kesimler tarafından çok olumsuz bir şekilde kullanıldı. Din, mahiyet ve kudsiyetine yakışmayacak şekilde istismar edildi."

İlkinde katılıyorum dedim; çünkü din, dindir; siyaset de siyaset. Dinin siyaset, siyasetin de din olgusu içinde yeri olsa da ne din siyaset demektir ne de siyaset din. Tarihi süreçte bu çizginin dışına çıkmalar olmuştur; ama bu yapılanın doğru olduğu anlamına gelmez.

Dinin de siyasetin de içinde yürüdükleri kulvarları vardır ve bu kulvarlar farklıdır. Dinin kulvarını dinin sahibi olan Allah belirlemiş, gönderdiği peygamberler de tebliğ ve temsille belirlenen esasları hayata taşımıştır. Her ikisinin kesiştiği noktalar olabilir; fakat bu onların aynıyetini iktiza etmez. Devleti idare etme düşünce, ideal ve iddiasıyla ortaya çıkan insanların şahsi tercihleri itibarıyla bir dine inanıp inanmamaları kendilerinin bileceği bir şeydir. Çünkü din tercihinde insanlar özgürdür. O özgürlüğü dinin sahibi vermiştir insanlara; hiç kimse de onu geri alamaz. Zorlama, baskı, zulüm ile dine inanma/inandırma dinin özüne ve ruhuna terstir. Ayrıca inanmış insanların inandıkları dini kaide ve kuralları, emir ve yasakları uygulayıp uygulamamasının unvanı olan dindarlıklarında da ferdi özgürlük esastır. Bu sebeple dindarlık oranları da değişiktir.

Siyasetçi de son tahlilde bir insandır. Bir dine inanma veya inanmama, dini değerleri uygulama-uygulamama özgürlüğüne sahiptir. Ama bu tercihini siyaset arenasında kullanması ne dinen ne de ahlaken doğrudur. Eğer bu din İslam ise şayet, İslam'a göre dinin siyasi sahada istismarı tek kelime ile caiz değildir. Geçtiğimiz seçim propagandalarına bu gözlükle baktığımızda dinin hangi saikle olursa olsun siyasetçiler tarafından kullanılmış olduğu ve bizim caiz değildir dediğimiz husus maalesef bir gerçektir. Keşke olmasaydı! Bu açıdan okuyucumun bu görüşüne katılıyorum dedim.

Fakat istismar edilmesine gelince; nisbetler perspektifinde hadiseye bakıp geçmiş seçimlerle bu seçimleri mukayese ettiğimde istismar kelimesinin içini dolduracak ölçüde bir istismarın olmadığı kanaatindeyim. Seçim meydanlarındaki konuşmalar hafızalarımızda canlı. Gazete ve TV ekranlarında yayınlananlar arşivlerde saklı. Maziye bilmeyenler istismar edildi yargısında da haklı. Haklı ama böyle bir hükme varırken bu meselenin dününü ve bugününü bir arada mütalaa etmek gerekir. Somut propaganda cümlelerini tekrarlayıp bu tesbitimi isbatlayabilirim ama bazılarını rencide eder düşüncesiyle bunu arşivlere havale ediyorum.

Her ülkenin kendine özgü gerçekleri vardır. Bizim siyasi geleneğimiz içinde dinin istismarı bir gerçektir; fakat bugün düne nisbetle daha iyi olduğumuz rahatlıkla söylenebilir. Madem bugün dünden iyiyiz, yarın bugünden daha iyi olacak sonucunu çıkartabilir miyiz? El-cevap: hayır. Çıkartamayız. Çünkü bu mesele siyasetçiler başta tüm toplumu alakadar eder. Toplumun bu türlü şeylere prim vermemesi siyasetçileri yönlendirirken, siyasetçilerin ilkeler ve prensipler bazında anlaşıp bunları seçim meydanlarına taşımaması da toplumu yönlendirir. "Su akar, yatağını bulur" derler. Şahsen benim gelecek adına ümidim kavi. Din de siyaset de kendi yatakları içinde akacak ve gerçek mahiyetlerine uygun bir şekilde hayatta kendilerine yer bulacaklardır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Niye yalan söylüyoruz?

Ahmet Kurucan 2011.06.18

"Kültür Müslümanlığı, merasim Müslümanlığı, şekli Müslümanlık..."

Bunlar İslam âlemi çapında bizim bugünümüzü bize anlatan ve hepsi de Hocaefendi'nin değişik zamanlarda değişik vesilelerle kullandığı tabirler. İlaveleri de var: "Metafiziğe kapalılar; determinist mülahazalar bakışlarını bulandırmış."

Elimizi vicdanımıza koyalım ve soralım kendimize; yanlış mı? Hangi birimiz yaşayageldiğimiz dinî hayatı, sahih bilgi, doğru bilgi temeli üzerine oturtmuşuz ki? Hangi birimiz ailemiz veya hocalarımızdan öğrendiğimiz namaz, oruç, zekât vb. ibadetleri daha sonra aslî kaynaklarına inerek tetkik etme, bilgilerimizi kontrolden geçirme ve bu ibadetlerde derinleşmemizi sağlayacak bir yola başvurmuşuz ki? İslam'ın muamelat hükümlerine ait ilmihal seviyesine aşkın bilgiye sahibiz ki? Hatta kaçta kaçımız ilmihale yani ilmu'l hâle vâkıfız ki?

Ama sırası gelince büyük büyük laflar etmemizde üstümüze yok. Bilginin İslamîleştirilmesi mesela! Ehlinin malumu olduğu üzere buradaki bilgi, geleneğin sürekliliği içinde bize intikal eden bilgi değil; aksine Batı dünyasından transfer edilecek bilgidir. İyi ama biz bütünüyle bizim düşünce kodlarımızdan çıkmış, bizim metodolojimizle ürettiğimiz kendi bilgimizi içselleştirebilmiş değiliz ki! Diyelim ki bilgiyi transfer ettik ama hangi Müslüman'la bu bilgiyi İslamileştireceksin ki? Kültür Müslümanlığı nitelendirmesine hak kazanacak, imanı da, ibadeti de taklit seviyesinde olan ve bir türlü tahkike ulaşamamış hatta tahkik ihtiyacı bile hissetmeyen günümüz Müslümanları ve Müslümanlığı ile mi?

İşte bunları söyledi geçenlerde Hocaefendi. "Şimdi bırakalım bu türlü sözleri," dedi "bilgiyi transfere bakalım; çalışma disiplini, düşünme ve bilgi üretme sistemini öğrenmeye çalışalım." Acıdır aslında bir Müslüman için bunları söylemek. Bir zamanlar dünyaya medeniyet öğretmiş, bilginin merkezliğini yapan bir dünyanın şimdilerde transfer edelim demesi, öğrenmeye çalışalım demesi gerçekten acı ve inciticidir. Fakat realitelerle yüzleşmek zorundayız. Onlar bugün, dün bizim bulunduğumuz, biz bugün onların dünkü bulunduğu yerdeyiz. Terk-i mevki etmiş durumdayız daha anlaşılır bir ifadeyle.

Sohbet meclisinde bulunanlardan bu sözleri yadırgayanlar oldu mu bilmem ama sanki varmış gibi bu düşünceleri temellendirme cihetine gitti Hocaefendi sözlerinin ilerleyen kısmında. Dedi ki: "Halihazırdaki toplum yapısını, o yapının İslam ile olan irtibatını görmelisiniz." Ardından bu yapıyı öyle bir cümle ile anlattı ki bu cümle vihle-i ûlada çoklarının dudaklarını uçuklatacak cinsten: "Hz. Ömer'in adalet sistemini getirseniz şimdi; bırakın sokaktaki insanı, camideki insan bile isyan eder."

İnsanı gerçekten sarsan, irdelleyen, şoke eden bir tespit bu. İsterseniz sözün burasında bir nebze durup, içimize dönelim ve soralım kendimize; biz böyle miyiz? Cevap; genel manada ve/ya çoklarımız itibarıyla böyleyiz... En basitinden; adalet deriz, kul hakkı deriz ama hac kuralarında torpil yaptırmak -ki bunun manası bir başkasının hak ve hukukuna tecavüz etmek demektir- için her türlü gayreti gösteririz. Böylesi uç bir örnek verdim; çünkü Allah'a ibadet etmede, farz vecibesini yerine getirmede de bunu yapıyorsak, varın gerisini siz hesap edin demek istedim.

Ehliyet deriz, liyakat deriz ama oğlumuzun, kızımızın, torunumuzun işe girmesine sıra gelince, başkasının hak ve hukukunun yenmesini aklımıza bile getirmeyiz. Trafığe çıkarız; acelemiz var diye son tahlilde kul hakkının yendiği her türlü hak ihlalinin gönül rahatlığı içinde yaparız hatta bu ihlalleri yapmayanları ahmaklıkla suçlarız. Neden? Düzen böyle. Hemen peşinden belki de vicdanî ızdırabımızı aza indirmek, bir rahatlama yaşamak için "Düzen sana uymuyorsa, sen düzene uyacaksın." deriz.

Başka misaller vermeye gerek var mı bilmiyorum. O zaman Hocaefendi bu tespitinde haklı değil mi? Kılı kırk yararcasına adaletin gözetildiği Hz. Ömer sistemi veya daha doğru bir isimlendirme ile İslam'ın adalet anlayışı, hukukun üstünlüğü, kanunlar karşısında eşitlik gibi ilkelerin mutlak manada uygulandığı bir sistemde, o sisteme ilk defa karşı çıkacak olanlar bu hayat tarzını terk etmekte zorlanacak olan Müslümanlar değil midir?

Biz devam edelim sohbete kaldığımız yerden: "Dış dünyayı bırakın, kendinize bakın. Üstad bu gerçeği görmüş ve talebelerine yaptığı dua cümlesinden belli bir müddet sonra 'sadıkîn' vasfını çıkartmıştır." Halk tabiriyle şapka çıkartacağınız bir temellendirme bu. Daha başka tespitleri de var Hocaefendi'nin aynı istikamette. Mesela Bediüzzaman Hazretleri'nin takva tarifi. Ehemmiyetine binaen aynen aktarayım: "Bu günlerde, Kur'ân-ı Hakîm'in nazarında îmandan sonra en ziyade esas tutulan takva ve amel-i sâlih esaslarını düşündüm. Takvâ, menhiyattan ve günahlardan içtinab etmek ve amel-i sâlih, emir dairesinde hareket ve hayrat kazanmaktır. Her zaman def'-i şer, celb-i nef'a racih olmakla beraber, bu tahribat ve sefahat ve cazibedar hevesat zamanında, bu takvâ olan def'-i mefasid ve terk-i kebâir üssül-esas olup, büyük bir rüçhaniyet kesbetmiş. Bu zamanda tahribat ve menfi cereyan dehşetlendiği için takva, bu tahribata karşı en büyük esastır. Farzları yapan, kebireleri işlemeyen kurtulur." Gördüğünüz gibi zaman, mekân ve insan faktörleri başka bir anlatımla arka plan şartları kavramların yeniden tanımlanmalarında nasıl da rol oynuyor.

Sohbet ortamına geri döneceğim; kaldığımız yer, sözün belli bir kıvama geldiği yerd. İçinde bulunduğu halet-i ruhiye ve söze muhatap olanlar da zaten söylenecek sözler adına yollara Arnavut kaldırımı misali taşlar döşenmesine yardım ediyordu. Söz sultanına kalan, sadece sözü söylemekti. O da söyledi: "Niye yalan söylüyorsunuz? Söyleyin bana, kaç insan var milimi milimine hayatı İslami esaslara göre yaşayan? Kaç insan var haramdan yılandan-çıyandan kaçır gibi kaçan? Kaç insan var İslam'ın dertleriyle geceleri uykularını terk edecek kadar dertlenen? Evet, niye yalan söylüyorsunuz o zaman?"

Başların yere eğildiği bu ortamı daha fazla uzatmanın manası yoktu ihtimal; onun için şiirin kafiyesini koyup bitirdi. Biz de onunla bitirelim: "Kabul edelim şu gerçeği; insanımızda maneviyat duygusu azaldı. Pozitivizm ezdi geçti bizi. Materyalizm lehine bir yıkım oldu bizim dünyamızda. Bu yıkımın merkez üssü Anadolu coğrafyası idi. İslam dünyası bu yıkımın radyoaktif tesirlerinden etkilendi. Merhum Osman Yüksel Serdengeçti 'Bir Nesli Nasıl Mahvettiler' diye hikâyesini yazdı bu vetirenin."

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Namaz kılmak ödev değil bir imtiyazdır'

Ahmet Kurucan 2011.06.23

"İbadetlerimi yarım-yamalak, ağır-aksak yapan birisiyim. İmanım tam, onları yapmamın gerekliliğine de can u gönülden inanıyorum ama neden yarım-yamalak, neden ağır-aksak?"

'Can u gönülden inanç' diyor ya okurumuz ben de can u gönülden bir gerçeğin kelime ve cümlelere bürünmüş şekli ya da can u gönülden itiraf ediyorum. Gerçek çünkü sadece okurumuzu değil fitrî olması itibarıyla insan olan hemen herkesi alakadar eden bir husus bu. Şeytanın ilkaati de devreye girince, irade hakkını ver/e/meyince, his mantığa mağlup olunca, baki şeyler fani şeyler karşısında dünya minderinde sırtı yere gelince, gençlik hissiyatı, ebedi yaşam arzusu insanı sarıp sarmalayınca; daha farklı sonuç çıkmaz ki.

İtiraf ediyorum; çünkü bunu her babayiğit dile getiremiyor. Belki yine şeytanın tasallutu, iradenin hakkının verilememesi ile bu gerçek bir kenara itiliyor, üstü kapatılıyor, suç gizlenmeye çalışılıyor. Halbuki ne gerek var; bu türlü bir saygısızlığa.

Saygısızlık dedim; zira insanın başta kendisi, sonra çevresi ve nihayet Allah karşısında dürüst olmaması, hakikatin ta kendisi ve içinin sesini bir türlü seslendirememesi kelimenin en hafifi ile hem kendisine hem

çevresine hem de Allah'a karşı saygısızlıktır.

Neyse bu faslı geçelim ve namaza dönelim; yazının başında namaz kılmak bir ödev değil imtiyazdır dedim. Bu tespit bana ait değil; bunu bir röportajında yıllar önce eski Diyanet İşleri Başkanı'mız Ali Bardakoğlu söylemişti. Ardından da ilave etmişti: "Çünkü namaz Allah'ın huzuruna kabul edilmektir."

Burada bir dakika duralım ve düşünelim bu tespit üzerinde; doğru değil mi? Beşeri münasebetlerde de böyle değil midir? Randevu istenilen makam randevuyu vermezse, görüşme imkânı var mıdır o şahısla? O huzura sizi kabul etmezse illa o zatla görüşeceğim, konuşacağım demen ne mana ifade eder? Kaldı ki şu an bahse medar olan ne bir kaymakam, ne bir vali ne de daha yüksek rütbe ve makamlara sahip bir fani şahıs; aksine kâinatın yaratıcısı Allah (cc).

Buradan hareketle ağır aksak da olsa namaz kılan bir insan öncelikle huzura kabul edildiği için, o imtiyaz kendisine tanındığı için şükretmelidir. Zira istedikleri halde o ölçüde olsun alnını secde seccade ile buluşturamayan insanlar var. Daha ötesi inandım dediği halde ne namaz, ne oruç ibadetin hiçbir formu gündeminde yer etmeyen müminler var.

Şükür, nimetlerin ziyadesi için İlahi bir kaidedir. "Şükrederseniz nimetlerimi artırırım, nankörlük yaparsanız benim azabım çok elimdir." buyuruyor Allah. Madem namaz kılıyor olmak bir nimettir, o nimetin devamı için şükrü daimi kılmak gerekir.

Çünkü her nimetin şükrü kendi cinsinden olur. Namaz kılma imtiyazına ulaşmış olma nimetinin şükrü de namaza devamdır. Hem de kemmiyet ve keyfiyet itibarıyla ona seviye kazandırarak. Dün kıldığı ikiye bugün iki daha ilave etmek; dün dünyevi meşgalelerle alude bir zihinle kıldığı namazı bugün dünyayı bir kenara itip sadece O'nun rızasını mülâhaza ederek kılmak, kemmiyet ve keyfiyete verilebilecek basit iki örnektir.

Pekâla namaz ödev değil midir? Tabii ki ödevdir, tabii ki vazife vecibedir. Namazın bir mükellefiyet olarak bize sunulması, ayetlerle emredilmesi, Efendimiz'in tatbikatı ile 'nasıl'ının bizlere anlatılması bunu gösteriyor. Ama Bardakoğlu hocamızın baktığı perspektif namazın imtiyaz yönünün ödev, vecibe ve vazife boyutunu bastırdığını ifade ediyor ki okuduğunuz satırların tamamı buna vurgu yapıyor.

Son olarak "O'nun huzurunda O'nunla iletişim kurmak az bulunur bir fırsattır." diye bağlıyor sözlerini hocamız. Doğru. Kul olarak bize düşen de bu 'az bulunur fırsatı' hem dünyamız hem de ukbamız adına değerlendirmek değil midir?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Eşimden sorumlu muyum?

Ahmet Kurucan 2011.06.30

Günümüzün en büyük sorunlarından biridir karı-kocanın dindarlık ortak paydasında buluşamamaları. Birçok nedeni var bunun.

Birincisi dindarlık algısı. Karı kocanın evlenmeden önce sahip olduğu farklı bilgi birikimleri, farklı dini ve kültürel çevrede yetişmiş olmaları en önde gelen sebeplerden biri. Bu durum, ister istemez hayat stili ve dünya görüşüne yansıyor. Dolayısıyla din algısındaki bu farklılık, dindarlığa yani dini değerleri kabul ve tatbikte

kendini gösteriyor. Birisinin dini dediğine diğeri kültürel diyor; birisinin günah dediğine diğeri sevap demese de en azından günah değil diyor ve zamanla bu farklılıklar çatışmaya dönüşüyor. İkinci sebep; evlilik sonrası eşlerden birinin dindar bir çizgiye kayması. Bu aşamada en çok duyduğumuz "Benim evlendiğim adam/kadın bu değil!" sözleri oluyor. Haksız mı bunu diyen? Elbette değil. Pekala problem ne o zaman? Çiftin Müslüman olduğu bu yapıda varsın eşlerden biri diğerine nisbetle daha dindar bir hayat sürsün! Hayır, öyle olmuyor ve öyle düşünülüyor. Çünkü ya dindarlığı tercih eden eş, eşine baskı yapıyor ya da yerinde sabit kalan eş, dindar eşinin hiçbir baskısına maruz kalmamasına rağmen o ölçüde dindar olamadığı için eziklik hissi duyuyor, psikolojik açıdan bambaşka bir kulvarda kendisini buluyor. Daha başka sebepler de sıralanabilir. Gelelim dindar eşin sorusuna: "Eşimi seviyorum, mutluyum, çocuklarım var, boşanmayı hiç düşünmedim ve düşünmüyorum ama eşimin dinimize göre caiz olmayan şu şu davranışlarından dolayı hem rahatsızım hem de ahirette sorumlu olacağımı söylüyorlar. Doğru mu?"

İki ayrı açıdan bakılarak cevap geliştirilebilir bu soruya. Birincisi; eşler tabii ki birbirlerinin yaptıklarından dolayı hem birbirlerine hem aile fertlerine hem topluma hem de Allah'a karşı sorumludur. Bu sorumluluk dini, hukuki ve ahlaki kaidelerle kayıt altına alınmıştır. Efendimiz'in (sas) "Hepiniz bir çobansınız." teşbihi ile belirttiği hadiste "Hepiniz güttüğünüzden mesulsünüz." beyanı, bu tesbiti temellendiren dini bir delildir. Anne-babanın çocuğuna, çocuğun anne-babasına karşı sorumluluklarının anlatıldığı nice ayet ve hadisler vardır. Bu zaviyeden bakınca sorunun cevabı net: sorumlusunuz. İkincisi ise -ki sorumlusunuz beyanının ölçü ve sınırını belirtmektedir- insanların din seçiminden dindarlık seviyesine kadar özgürlükleri, ferdi tercihlerinin nerede durduğunun bilinmesidir. Herkesin bildiği gibi Müslüman bir ailede doğmuş ve anne-babanın, çevrenin, eğitimin destekleri ile Müslüman olmuş olabiliriz. Ama dini tercihte esas olan özgür iradedir. İnsan akıl-baliğ olduktan sonra kendi din tercihini kendi özgür iradesi ile yapacak ve yaptığı bu tercihin neticesini hem dünyevî hem de uhrevî olarak görecektir. Burada pozisyona göre değişen sorumluluklara sahip kişilere düşen görev, onun özgür iradesini elinden almaksızın, baskı ve zorlama yapmaksızın hak ve hakikatin tercümanlığını yapmaktan ibarettir. Çünkü baskı ve zorlama "dinde zorlama yoktur" ayeti ile yasak olduğu gibi, aynı zamanda zorlama, münafık üretmekten başka bir işe yaramaz. Sorumlu kişiler peygamberlerin tebliğ misyonu ile neredeyse bire bir örtüşen bu keyfiyete göre amel etmek mecburiyetindedirler. Karı koca örneklemesinde eşin söylenenleri kabullenmemesi, kendi doğrularında sabit kadem kalması eğer ortak paydaların azalmasına ve geçimsizliğe sebebiyet veriyorsa o zaman boşanma dahil başka alternatifler müzakere masasına konulur. Diyeceğiniz sadece bundan ibaret mi diyebilirsiniz? Hayır; dua derim. Muzdarip bir sine ile, girmiş olduğunuz hak ve hakikat yolunda sevdiğiniz, mutluyum ve boşanmak istemiyorum dediğiniz eşiniz için yana-yakıla ısrarla dua etmenizi öneririm. Unutmayın "Kalbler Allah'ın elindedir. İsteddiği yöne ceviri" ve Allah muzdarip sinelerin duasını her daim kabul eder.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Biz ki mü'miniz aldanırız, aldatmayız

Ahmet Kurucan 2011.07.02

"Kimin himmeti millet ise o tek başına millettir." İçinde yaşadığımız küresel dünya ve kullandığımız kavramlar itibarıyla bu sözü "kimin himmeti bütün insanlık ise gerçek insan dolayısıyla gerçek Müslüman odur" diye değiştirebiliriz sanırım.

Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) bütün insanlığa peygamber olarak gönderilmesi de bu yaklaşımın delilidir diyebiliriz.

Güzel de; bu kim, kim? Bu kimin, kim olduğunu nasıl anlayacağız? Emareleri nedir, özellikleri nelerdir? Siz anlamsız bulabilirsiniz ama bana göre çok anlamlı bir soru bu. Şahsen ben anlamlı bulduğum bu soruya şöyle cevap verebilirim: Şahsı, şahsi dünyası, istikbali adına hiçbir şey düşünmeyen, bunu sözleri ile değil bizzat yaşayışıyla, yakın-uzak, dost-düşman çevresinin şahadetiyle ispat eden ve nihayet rüyalarını bile idealleriyle her daim süslendiren insan, himmeti millet, himmeti insanlık olan insandır. O, 24 saatinin her bir saniyesini duyguda, düşüncede ve pratikte kendisini adadığı iyilik, güzellik ve doğruluk adına harcar. Düşünürken onu düşünür, hissederken onu hisseder ve tabii ki ete kemiğe bürünen amelleri de hep o istikamettedir.

Bu söylediklerimi örneklendirme ve temellendirme adına sizleri yine bir sohbet ortamına götüreyim. Kahvaltı sonrası "gurbette kurbetini" değil "gurbette gurbetini" paylaşmak isteyen üç-beş insan salona girdi. Keşke kurbetini paylaşabilsek, ortağı olabilsek o kurbetin. Heyhat! Bu ayrı bir fasıl. Onun tabiriyle ifade edeyim; geçelim!

"Kemmiyet planındaki çoğalma ölçüsünde keyfiyet planında derinleşme yok." Şimdiye kadar defalarca dile getirdiği bir gerçek bu Hocaefendi'nin. Ben rahatlıkla diyebilirim, belki 15 yıldır defalarca duydum bu tespitleri onun ağzından. Dolayısıyla yeni değildi benim için ve zannediyorum onun düşünce dünyasını takip eden insanlar için. Hemen peşinden söylediği şu sözler de yeni sayılmaz: "Aksine sığlaşma var, içe kapanma var. Böyle bir toplum büyük ideallerin altından kalkamaz. Sabır, cehd, gayret ve uzun zaman isteyen işlerde başarılı olamaz." Fakat bütün bunları müteakip sarf ettiği bir cümle benim için yeni: "Bu tip insanlardan müteşekkil toplum 'kavga toplumu' olur."

Şöyle düşündüm: Ya biraz önce özeti verilen Türkiye haberlerinden ya rüyasında gördüğü bir şeyden ya da kafasına takılan bir hadiseden dolayı bunları söylüyor. Aksi takdirde ne diye böyle başlayacaktı ki sözlerine. Ortada ne bir mevzu ne de bir soru vardı çünkü. Tahmin ettiğim gibi de çıktı; üslup bozukluğuna dikkat çekiyordu yine. "Samimiyet çok önemli ama muhatapların hissiyatlarına vâkıf olma ve onları zedelememe de en azından onun kadar önemli. Dile getirdiğiniz şeyler makul olmalı ama hitabınız hisleri de hesaba katmalı." Beş-on nefes alımı kadar bir müddet durdu ve devam etti: "Yakın şeritlerde yan yana yol alan insanlar, gruplar buna daha çok dikkat etmeli. Bunlar birbirlerinin hissiyatlarına derinlemesine vâkıf olmalı, münasebet tarzlarını ona göre belirlemeli. Yoksa kavga olur, çatışma olur."

Siz bu sözleri alın ve ülkemizde siyasi, dini, ekonomik, kültürel vb. alanlarda yapılan grupları merkeze alarak düşünün. Sanıyorum ne demek istediğini daha net bir şekilde anlayacak ve örneklendirmeleri de kendiliğinizden yapacaksınız.

Pekâlâ, bunu aşmanın yolu nedir? Hocaefendi, kendisine Hocaefendi dedirten alanı, bilgisi, tecrübesi ve ufku ile şu cevabı veriyor: "Samimi olmalı insanlar; fakat..." İşte bu 'fakat' sonrası söyledikleri günümüze ayna tutması açısından çok önemli: "Şahsi istikbali adına beklentisi olanların samimi olmaları düşünülemez. Ellerin tersi ile dünyaya ait her şeyi itecek şekilde millete, mefkûresine bağlılığı olmayanlar bu samimiyeti gösteremez."

Gelin burada ateşten bir kor, bir köz gibi bağına düştüğü sineyi ılgım ılgım yakacak bu sözleri endam aynası yapalım, aynada hem içimize hem de dışımıza bakalım ve soralım kendimize, herkes sorsun kendisine; biz neredeyiz, ben neredeyim? Sahiden neredeyiz biz? Dünyaya ait beklentilerimizde neredeyiz? Mefkûremiz, milletimiz, insanlığımız adına hangi ölçüde ve hangi seviyede samimiyiz?

Bu ara fasıl bir kenara, yukarıdaki "samimiyeti gösteremez..." cümlesi biter bitmez mecliste bulunanlardan biri 10 yıl öncesine ait bir hadiseyi dile getirdi. Amacı Hocaefendi'nin de taraflardan biri olduğu o hadisede muhataplarının samimiyezsizliğini vurgulamaktı. Doğruydu söylediği şey. Hadiseyi anlatma değil sadece hatırlatsam, yakın geçmişe şahit olan herkes evet doğrudur, diyecek o tespiti. Hocaefendi misafirinin sözlerini kesmeden sonuna kadar dinledi ve dedi ki: "Biz ki mü'miniz; aldanırız, aldatmayız."

Ben anladığımı söyleyeyim; dediğin doğru olabilir ama ben meseleye onun zaviyesinden değil kendi zaviyemden bakıyorum. Yapılan vaatlere, söylenen sözlere aldanmamalıydık! Nitekim hemen peşi sıra söylediği sözler benim yorumumu haklı çıkartacak niteliklere sahip. "Bir kere yalan söyleyen her zaman yalan söyleyebilir. Bir kere başkalaşan, her zaman başkalaşabilir. Bir kere inhıraf eden, her zaman inhıraf edebilir. Bir kere kandıran, her zaman kandırabilir."

Bu sözlerden sonra sizin de tasdik edeceğiniz gibi bir aldanma söz konusuydu. Nitekim bu sözlerinin ardından okuduğu hadis, "Biz ki mü'miniz, aldanırız, aldatmayız." sözünü temellendirdi. Hadiste diyor ki Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): "Mü'min aldanan bir civanmerttir. Fâcir aldatan bir leimdir."

O hadisenin üzerinden on yıllar geçti. Muhataplardan bazıları ahrete intikal etti. Kim bilir belki de o dönemde yaptıklarının hesabını vermekle meşguller. Ama geride kalanlar adına değişen bir şey yok. Bazıları yanlışlığını kabul edip çark etse de, bazıları yanlarına aldıkları yeni takviye güçlerle aynı istikamette imrar-ı hayat ediyorlar.

"Anlatsak mı?" dedi birisi. Acı bir gülümseme ile karşılık verdi ve "Anlatsan da anlamazlar ki?" dedi.

Bu söz sıradan bir söz değil; tarihi dayanağı var. Bu, Kadisiye'de 120 bin kişilik orduya, komutanlıktaki maharetine güvenerek Müslümanlara karşı savaşa çıkan Rüstem'in söylediği bir sözdür. Rüstem ve emsali komutanlar savaş stratejisini yanlış buluyor ve muhalif görüş beyan ediyorlar. Ama Yezducurd gözü dönmüş bir kişi olarak hiçbirisini kale almıyor. Savaş Rüstem'i haklı çıkarınca birisi "anlatsak mı" diyor Kral'a bu durumu. Amaç, strateji değişikliğine gitmek; çıkmaz sokaktan en az zararla dönmek. Rüstem işte o zaman söylüyor bunu: "Anlatsak da anlamaz ki?" Niye çünkü gözü dönmüş; gerçeklere karşı kapalı; Müslümanları yok etme, tarih sahnesinden silme tek ideali.

Aşağıdaki Nail-i Kadim'e ait şu dizeler 'anlatsan da anlamayanlara' armağan olsun: "Yıkanlar hatır-ı nâşâdımı ya Rab şâd olsun.

Benim için nâmurâd olsun diyenler bermurâd olsun."

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dinî tartışmalarda dindar olmayanlar

Ahmet Kurucan 2011.07.28

"Dinî meselelerin tartışılmasında dindar olmayanlar söz söyleyemez mi?" diye soruyor bir okurumuz. Sorunun devamı var; ama önce bir şeyi düzeltelim: Dinî meseleler tartışılmaz, müzakere edilir. Kelime oyunu mu bu? Hayır değil; bir hakikatin ifadesi; dine ve dinî meselelere saygının göstergesi.

"Pekala, tartışma ile müzakere arasında ne fark var ki; ikisi de aynı kapıya çıkıyor." denilemez mi? Hayır; denilemez, denilmemeli. Çünkü müzakere farklıdır, tartışma farklıdır. Müzakerede her şeyden önce konunun

uzmanları konuşur. Hatta ilgili konunun ait olduğu ilim dalında uzman olma yetmez; spesifik konu ile alakalı alan çalışması yapanlar konuşur. Maksat gerçeği bulmadır, doğruya ulaşmadır. Bütün çabalar, gayretler, niyetler bunun içindir. Ama tartışmalarda fikri olan değil, ağzı olan konuşur. Alanının uzmanı veya saha araştırması yapmış olması şart değildir. Hedef gerçeğe ulaşmak değil, demagoji yapmaktır; bir meseleyi çözmek ve böylece topluma faydalı olmak hiç değildir. Hedef, karşısında oturan muhatabını alt etmektir. Derecesine göre hırs, garaz, öfke, kin, nefret tartışmalarda muhataba duyulan hissin adıdır.

İki kavram arasındaki farkı böylece belirledikten sonra gelelim sorunun devamına. Mesela Türkçe ibadet. İman etmiş olsa da ibadet hayatı olmayan hatta hiç inanmayan birisine, "Yapılır desek, Türkçe ibadet mi yapacaksınız?" deyip kestirip atıyorlar. Bu yaklaşım doğru mudur?" Çok net bir cevabı var bu sorunun; hayır doğru değildir. İslam'ın temel ve genel-geçer kaidelerine göre önemli olan, sözü kimin söylediği değil; sözün bizzat kendisidir, muhtevasıdır. Yalnız bu demek değildir ki, sözü söyleyenin önemi yoktur. Aksine sözü söyleyenin, onun kimliğini oluşturan bilgisi, yaşayışı, karakteri, tecrübesi, kamuoyunda kabullenilirliği hatta düşüncesini ifade ederken kullandığı üslubun çok büyük önemi vardır; ama bunların hepsinden daha önemli olan, sözün muhtevasıdır, manasıdır, mahiyetidir. Soruda ibadet dili ile alakalı olarak getirmiş olduğu argümanlardır; düşüncelerini temellendirmesidir. Bunları tek kelime ve kavramla ifade edecek olursak; ehliyetidir deriz. Bu temel yaklaşıma göre ister ibadetin dili isterseniz başka dinî mevzularda eğer müzakereye taraf olan kişi uzmansa, alan ve saha çalışmasına sahipse, dindar olmasa bile söz söylemeye hakkı vardır ve sözü kaale alınır.

Nitekim Batı dünyasında dün oryantalistlerle başlayan, bugünse ilim düşüncesi ile üniversitelerde İslam felsefesi, tarihi, tasavvufu hatta fıkhi konuları çalışan nice gayrimüslimler vardır. Yaptıkları ilmi çalışmalarla, verdikleri konferans, sunum, yayınladıkları kitaplarla akademik camiada yerlerini almışlardır. İşte soruda bahsedilen kişiler, bizim TV ekranlarında, gazete sütunlarında gördüğümüz türden ideolojik kaygılarla meselelere yaklaşan ehliyetsiz kişiler değil de bu türden insanlarsa sözleri dinlenir, hatta söz söylemeye teşvik edilir. Çünkü böylelerinin serdedeceği görüşler müzakereye ayrı zenginlik katar, konu ayrı derinlikleri ile ele alınır ve doğruya bir adım daha yaklaşılır.

Son söz; dindarlıkla alakalı. Dindarlığın objektif kriterleri yoktur. Namaz kılan dindar, kılmayan dindar değil; zekatını veren dindar, vermeyen dinsiz diyemezsiniz söz gelimi. Çünkü dindarlığın temeli -belli ölçüde şekil şartlarına riayet olsa da- Allah-kul münasebetine dayanır. "Harabat ehline hor bakma şakir; definelere malik viraneler var" dizesinde olduğu gibi, harici kimlik, tavır ve davranışları itibarıyla dindar zannedilmeyen öyle insanlar vardır ki kim bilir Allah ile münasebeti itibarıyla belki de evliya, asfiya, mukarrabin derecesindedir. Fakat bu ayrı bir yazının konusu.

Not: Üzerimize gölgesi düşen Ramazan'ınızı şimdiden tebrik eder, nice Ramazan'lara, nice Ramazanlaşmalara derim...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ramazan ve Norveçli terörist

Ahmet Kurucan 2011.08.04

Terörizmin dini olmaz.

Çünkü terör adı üzerinde terör, din de dindir. Yeryüzünde yan yana gelmesi imkansız kelimeler ve kavramlar vardır. Din ve terör bunların başında gelir. Sözü teröristin dindar olması veya olmamasına getireceğim ama önce şu durakta birazcık duralım.

Yukarıda yer alan kısa ve anlaşılır üç cümle ile söylediğim şeyler yıllardan beri ve özellikle 11 Eylül terör hadisesinden bu yana akli başında hemen her Müslüman'ın seslendirdiği düşünceler. Dini temelleri var bu yaklaşımların. Üzerinde sayfalarca yorumlar yapılabilir. Tarihin dehlizlerinde dolaşarak nice nice örneklerle temellendirilebilir. Nitekim bunların hepsi yapıldı. Kitaplar, makaleler, köşe yazıları, konferanslar, paneller, geziler tertip edildi. Sesli ve görüntülü yayınlar hazırlanıp piyasaya sunuldu. Ama her nedense Batı dünyasında çok hüsn-u kabul görmedi bu çalışmalar. Oryantalist felsefenin önlerine koyduğu malzemeye evet derken, bahse medar malzemelere kulaklarını ve gözlerini kapadı Batılı dünya. Kendi doğrularından taviz vermediler. Kale bile almadılar söylenenleri büyük çoğunlukla. Özellikle siyasi kesim kulaklarını kapadı bunlara. Toplumdan karşılığını buldukları ırkçı ve yabancı düşmanlığı üzerine kurulu politikalarına devam ettiler. "İslami terör" safsatası üzerine bina ettikleri çıkar amaçlı projelerinden ödün vermek istemediler herhalde. Başka izah tarzı bulamıyorum. Çünkü bu seslere kulak verip akliselimin sesini dinleselerdi yurtiçi ve dışı birçok politikalarını, uygulama alanı bulan yığınla projelerini gözden geçirme ya da vazgeçmek zorunda kalacaklardı. U dönüşü yapacaklardı sizin anlayacağınız. Bu defa da kendileri ile çelişecek, kamuoylarına izah edemeyeceklerdi yaptıklarını.

Uzun sözün kısası gerçeklerle yüzleşme cihetine gitmediler. Ama kader hükmünü icra etti ve çok farklı bir şekilde Batılıları kendi gerçekleri ile yüzleşmek zorunda bıraktı. Keşke olmasaydı. 77 tane hayatının baharında insan dini olmayan terörün, dindar olmadığını söyleyen teröristin silahıyla ahirete irtihal etmeseydi.

Gelelim teröristin dindar olmasına. Dindar, dini öğretileri hayatına hayat kılan insan demektir. Dinde haksız yere insan öldürmenin yeri malum olduğuna göre, göz göre göre insanları haince, hunharca, barbarca katleden kişi veya kişilere nasıl dindar diyebilirsiniz ki? Ama o kişi veya kişiler kendilerini dindar sanıyor olabilir. Dini gerekçelerle bu işi yaptıklarını, dini değerleri motive unsuru olarak kullandıkları için 'biz dindarız' diyebilir. Onların böyle demeleri dindar olduklarını göstermez. Kur'an'ın ifadesiyle bir ümniyedir bu. Dilektir, temennidir, ümittir fakat reel gerçekliği yoktur. Yoktur; zira dini nasslar bu türlü yorumlara kapı açmayacak kadar sahihtir, kesindir, nettir. İslam'da böyle olduğu gibi başka dinlerde de böyledir. Onun için inanç ve ameliyle hakiki dindar olan birinin din mensubu olsa da dindar olması söz konusu olamaz.

Keşke olmasaydı dediğim Norveç katliamına geri dönelim. Düşünüyorum da dünya standartlarına göre açıkça terörist olmasına rağmen "cani, çılgın, ırkçı, saldırgan, katil vb." isimlendirmelerle basın yayında kendine yer bulan Anders Behring Breivik, eğer Müslüman olsaydı aynı şekilde isimlendirmelere muhatap olur muydu? Yoksa İslam ve Müslüman düşmanlığı ile mi oturup kalkardık şimdilerde? Bu anlamsız -anamlı mı demeliydim yoksa- sorunun cevabını herkes kendisi versin.

Aslında ben Anders'in Müslüman olduğu varsayımı üzerine bir yazı kaleme alacak ve bunun basın yayındaki muhtemel yansımalarını hayal dünyamı kullanarak ifade edecektim. Ardından da Thane Rosenbaum'un New York Times gazetesinde yer alan "Adalet mi intikam mı? Yoksa ikisine de ihtiyaç mı duyuyorsunuz?" başlıklı yazısında ele aldığı yazıdan hareketle bir değerlendirme kaleme alacaktım.

Son söz; 77 masum insanın katili terörist Anders'e onca delile rağmen İslam düşmanı bile diyemeyen Türk basınının bazı şanlı üyelerine karşı verilecek en güzel cevabın sükût olduğuna inanıyorum. Zira bazen kısa bir sükût uzun bir hutbeden daha belîğdir.

Böyle bir yazı ile Ramazan'a başlamak istemezdim. Ama hayat devam ediyor. Ramazan'ınız mübarek olsun.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bari bir dua...

Ahmet Kurucan 2011.08.06

Her şeyin bir vakti vardır ve o şey vaktinde yapılırsa bir mana ifade eder.

Susuzluktan çatlayan bir hayvana öldükten sonra su vermek ne mana ifade eder ki? Namazın bir vakti vardır; vaktinde kılınırsa namaz "eda" adını alır ve insan sorumluluktan kurtulur. Vakti geçtikten sonra kılınan namazın adı "eda" değil "kaza"dır. Sorumluluktan kurtulup kurtulamadığımız ise hakiki manasıyla ötede belli olur. Başka bir anlatımla, husuf ve küsuf namazları Ay ve Güneş tutulması esnasında kılınır. Çünkü Güneş ve Ay tutulması, bu namazların vaktidir.

Bu örneklerle bir yere varmak istiyorum; musibetler, duanın hususi vakitleridir. Hususi derken kastım; insan, hayatının her bir saniyesini, her bir salisesini dua ile geçirebilir; o ayrı mesele; ama musibetler, sebepler üstü münacatın adı olan duaya öncelik verilmesini gerektiren zaman dilimleridir.

Musibet ve dua zaviyesinden içinde yaşadığımız zaman dilimine global bir gözlükle bakıldığında şunu demek mümkündür o zaman; insanlığa ve özellikle İslam dünyasına musallat olan musibetler öylesine çok, öylesine her yeri kaplamış ki 24 saatin 24 saatini de 'dua vakti' deyip dua ile değerlendiresek sezadır. Bunlar öylesine büyük musibetler ki ne bir fert olarak benim, senin, onun ne de maddi güçlerini birleştirseler de umumi olarak Müslümanların bunları aşması, şeytani oyunların üstesinden gelmesi imkân dâhilindedir. Bunları aşmak ve sahil-i selamete çıkmak ancak ve ancak Müsebbibu'l-Esbab olan Allah'ın havl ve kuvveti ile mümkündür. Suriye'de yaşanan insanlık dramını, Somali'de, Kenya'da, Uganda'daki kıtlık felaketini nasıl açacaksın? Türkiye'de hayatın dört bir yanında yaşanan onca olumsuzluklara fert olarak nasıl "hemen" çözüm bulacaksın?

İşte bütün bunlar bizi inanan insan olarak sebeplere riayetle birlikte duaya sevk eden, sevk etmesi gereken hakiki amiller değil midir? Biz bütün bunların Allah'a karşı sergilenecek hakiki kulluk tavrıyla aşılabacağı inancında değil miyiz? Aynı istikametteki soruları uzatmaya gerek yok; çünkü cevabı belli bu soruların. İmanın tadını tatmış her Müslüman'ın bu sorulara vereceği cevap bellidir ve aynıdır; amenna.

İyi ama amenna diyerek iman ettiğimizi haykırdığımız bu mesele karşısındaki tavrımız nedir? Madem inanıyoruz, neden dua yapmıyoruz? Dikkat edin bu benim sorum; Hocaefendi'nin aynı yerde sorusu ise daha farklı: "Madem inanıyorsunuz, neden dua ederken çatlayıp ölen kişi yok aranızda? Sabahlara kadar yana yakıla dualarla gecelerini tüketen, ağlamaktan ciğeri kavrulmuş, gözyaşı pınarları kurumuş sima göremiyorum."

HAKİKİ MANADA İNANSAYDIK...

Utanarak da olsa, sıkılarak da olsa cevabını ben vereyim müsaadenizle bu soruların; çünkü biz inanmıyoruz. İnanıyoruz desek de, inanıyoruz gözükssek de, yukarıdaki paragraflarda olduğu gibi bu inancımızı kâğıtlara döksek de, hakiki manada inanmıyoruz; inansaydık sorularla işaret edilen yerde olurduk. Hakiki manada inansaydık dünyanın dört bir yanında zuhur eden ve her gün bunlara bir yenisi ilave edilen problemler karşısında dua, dua, dua der inlerdik. Tıpkı kendisinin inlediği gibi.

Farkındayım; siyah beyaz mantığı ile yaklaştım hadiseye. Doğrudur; çünkü bir şey ya siyahtır ya da beyazdır bazı meselelerde. Ortası yoktur; gri tonlar bulunmaz orada. Bu meselede de böyle. Madem inanıyorsun duanın gücüne; amelinle onu isbat edecek, inandığını göstereceksin. Aksi halde inanmıyorsun demektir, inanman gerektiği ölçüde.

Sebepler planında beşer olarak alınacak önlemler bir tarafa, sebepler üstü bir güçle, yani ancak Allah'ın havl ve kuvvetiyle aşılabacak bir problem geldi huzura. Aslında daha önce de gelmiş o mesele. Karar aşamasına gelindiği için tekrar gündeme geldi. "Herkes dua etsin demiştik ama ediyor mu acaba?" diye sordu salonda bulunanlara. Kısa bir sessizlik oldu; ne 'evet' ne 'hayır' cevabı yükseldi salondan. "İstirabını duyacaksınız ki edesiniz." dedi ve ses tonunu yükseltip bir ülke ismi söyleyerek, "Orada bir zamanlar var olan bir problem karşısında tam 5 yıl ağladım ben. Otururken ağladım, ayakta iken ağladım, yürüme bandına bindim ağladım, indim ağladım. O imkânların bizlere sunulması Allah'ın bir lütfuydu. Hata yapıldı; ama hakkımız yok ki! Şakası yok bu işin."

Meşhur sözdür; zirvelerde kar, bora, fırtına çok olur derler. Alın size yeni bir fırtınalı zemin; hem de hava günlük güneşlik iken. Haydi, tutunun bakalım o zirvede bu kar, bora, fırtına atmosferinde şimdi.

"Bari bir dua!" sözleri bozdu kısa süren sessizlik ortamını. Bir daha, bir daha "Bari bir dua!" seslerini duydu salon: "Benim ağzımın tadı kaçtı. Dersi kesip kalkıp içeri gidesim geliyor. Kalkın gidin hacet namazı kılın ve şu büyük musibet için gözyaşlarınızla birlikte dua dua yalvarın."

Buraya kaydedip etmemede tereddüt ettim bir an ama devamını da söyleyeyim: "Yarı şaka yarı ciddi" dedi önce ve ardından "geceleri kalkmayan, gözyaşları ile yalvarmayan gelmesin bu salona."

Biz bu manzaranın yaşandığı gün tefsir dersinde Hz. Musa'nın Maide Sûresi'nde anlatılan vakasını okuyorduk. Orada kavmi diyor ki Hz. Musa'ya: "Sen ve Rabb'in git savaş; biz burada oturuyoruz."

ŞİMDİ DE SURİYE

Bu hadiseden sonra uzun uzadıya düşündüm, duaya, duanın yaptırım gücüne inandım deyip inandığımızı geceleri kalkarak, yana yakıla, gözyaşlarıyla yaptığımız dualarla göstermeyen, gösteremeyen bizler acaba Hocaefendi'yi duada da yalnız mı bırakıyoruz dedim kendi kendime. "Bari bir dua!" nidaları onun için miydi acaba?

Bitirmek istiyorum ama bir şey daha ilave edeyim; böyle bir çıkış olur bugünlerde diyordum ben. Hatta daha öte, 'hastalanıp yatağa düşme' temennisinde bulunuyordum. Çünkü 1979'da Rusya'nın Afgan işgali sırasında yataklara düşmüştü anlatılanlara göre. 20 Ocak Azerbaycan katliamında Müslümanların hunharca öldürülmesi esnasında İzmir Hisar Camii'nde bayılmıştı; "Bir dua ile olsun kardeşlerinize yardıma koşamaz mısınız?" sözlerini söylerken. 1992'de bizzat yaşadığım Bosna katliamında günlerce yataktan kalkamadı yaşadığı ıstıraptan dolayı. Yakınlarda cereyan eden Pakistan depreminde aynı manzarayı yaşadık, aynı iniltileri duyduk. Şimdi de Suriye vardı. Zaten bana "keşke yatağa düşme" temennisinde bulunduran da işte bu Suriye olaylarıydı. "Bari bir dua!" serzenişinde hem Suriye hem de bahsini ettiğim olay başat rolü oynuyordu.

Yukarıda "Bir daha, bir daha 'bari bir dua!' seslerini duydu salon" dedim. Salon duydu; doğru ama salondakiler duydu mu acaba? Siz de bu yazıyı okumakla salondakilerden biri olduğunuzun farkındasınızdır umarım.

Oruç ve şeaire saygı

Ahmet Kurucan 2011.08.11

Tarih boyunca, oruç hakkında o kadar çok değerlendirmeler yapılmış ki, onlara bir bütün olarak bakınca söylenmeyen bir şey kalmamış diyor insan.

Kararı siz vereceksiniz; ister yeni, ister eski, isterse eskinin yeni bir urba içinde tekrarı; ne olursa olsun kısa bir-iki değerlendirmede bulunacağım bu yazıda.

Elmalılı merhum diyor ki veciz bir ifadeyle: "İnsan iki şey için koşar; batnı ve ferci. Oruç bu ikisini de kırar." Batn ile kastedilen, hayatımızı idame için Allah'ın koymuş olduğu kanuna riayetle yeme-içme; ferc ile anlatılmak istenen ise insanın hayvani veya daha doğru bir isimlendirme ile şehevani duyguları. Orucun bu ikisini kırmasına gelince; insan sınır tanımaz bir varlık. Bu, sınırı yok demek değil; var. Sınırları ister ilahi irade koymuş olsun, ister fitrat-ı selimenin kanunları, ister örf ve âdetler, sınırlar mutlaka var; var ama o sınırlara riayet etmede her zaman aynı hassasiyeti göstermiyor, gösteremiyor insanoğlu.

Mesela inanan insan için konuşalım; Allah "şunu şunu içebilirsin ama bunu içmeyeceksin, sana haram kılıyorum" diyor. Bu yasak karşısında inanan insana düşen, her ne ise o haram kılınan şey, onu ömür boyunca içmemesi; Rabb'isinin emrine itaat etmesidir. Ama gel gör ki insanoğlu zaman geliyor bu sınırı Allah'ın bu nehyine rağmen rahatlıkla çiğneyebiliyor. Şehvani hisler için aynı şeyler geçerli.

İşte oruç hem batn hem ferc'de insanoğluna sınırlarını hatırlatıyor. Külliye yasak etme yok; sadece zaman tahdidinde bulunuyor. Orucunu duya duya şuurluca tutan bir mümin herhalde bunu bütün hissiyatıyla tadıyor ve ayrı bir dünyanın zevk limanlarında reftare dolaştığını hissediyordur.

İkinci husus; oruç tutanların cennete 'reyyan' adı verilen kapıdan gireceğine dair beyan-ı nebevî. Şöyle anlamak lazım diye düşünüyorum bu hadisi; oruç eğer batna ve ferce tutturulduğu kadar dile, kalbe, göze, kulağa vs. bütün maddi-manevi aza ve letaife tutturulduysa, dünyada alınan zevkin yanı sıra ukbada mükâfat olarak bir farklılık söz konusu olacaktır. Başka bir ifadeyle sadece batn ve fercine oruç tutturan müminlerle sair aza ve letaifine oruç tutturan müminlerin alacağı mükâfat aynı olmayacaktır. İkincilere mükâfatları, reyyan kapısından cennete teşrif etmeleri suretiyle verilecektir. Tek kelime ile seviye meselesi diyebilirsiniz buna.

Üçüncüsü; oruç insanın kendine rağmen yaşaması demektir. Sırf Allah'ın emrine imtisal düşüncesiyle kendine rağmen yaşayan insan ise ötelere ötesinde sürpriz mükâfatlarla karşılaşır. "Ademoğlunun işlediği her iyi ameli on mislinden yedi yüz misline kadar katlanır ama oruç müstesna. Zira oruçlu kişi yemesini ve şehvî arzusunu benim için bıraktı. Öyleyse onun mükâfatını sadece ben veririm." hadisi bu yaklaşımın delilidir.

Son husus; oruç bir şeairdir. Şeaire dine ait nişane demek. Şeaire tazim kalblerin Allah sevgisi ve saygısı ile çarptığının göstergesidir. Bu manayı Kur'an Hac Suresi'nde çok açık ifade ediyor: "Bu böyledir. Artık kim Allah'ın şearini tazim eder, yüceltirse, şüphe yok ki bu, kalplerin takvasından, O'na saygı ve emirlerine karşı gelmekten sakınmasındandır."

Öyleyse, madem oruç şeairedir; o zaman onu Allah ve Rasulü'nün (sas) vaz' ettiği ölçüler içinde tutmalıyız. Orucu Efendimiz'den bize intikal eden şekliyle korumalı ve muhafaza etmeliyiz. Ramazan'ın günlerin en uzun olduğu sıcak mevsimlere denk gelmesi, zorlamalı tevillerle ruhsatlara kapıların aranmasına vesile olmakta. Mazeretlere bakınca, zihinlere laubaliliği çağrıştıran manzaralar gelmekte ve ne yazık ki ehliyeti kendinden makul bazı din adamları da bu laubaliliklere yaptıkları konuşmalarla zemin hazırlamakta. Bedir Savaşı'nın

Ramazan ayının 17. günü yapıldığını ve ruhsata rağmen başta Efendimiz (sas) olmak üzere oruç tutanların olduğu düşününce insan 'Ne oluyoruz?' demekten kendini alamıyor.

Sahi, Efendimiz (sas) Bedir Savaşı'nda kaç yaşındaydı?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kur'an ve Kur'anîleşme

Ahmet Kurucan 2011.08.12

Namazlaşma, Ramazanlaşma tabirlerini duymuştum Hocaefendi'den, ama Kur'anîleşme tabirini ilk defa duydum. Aslında bunların hepsinde anlatılmak istenen mana açık: Namazla, Ramazan'la ve Kur'an ile bütünleşme...

Kur'an ekseninde sözü dolaştıracamız bu yazıda ve can alıcı bir soru ile başlayacağız; Kur'an ile bütünleşme noktasında neredeyiz? İnanan bir insan olarak istiyoruz Kur'an okumayı. Sadece okumayı değil, anlamayı da istiyoruz. Hatta 'okuyacağız ve anlayacağız' diye nice nice sözler veriyoruz kendimize zaman zaman. Birliklikler oluşturuyoruz; grup halinde yapalım bu işi diyoruz; haftalık ders günleri tesbit ediyoruz. İşin açıkçası yola çıkıyoruz. Meseleyi mücerret niyetten çıkartıp müşahhasa döküyoruz. Sonra ne oluyorsa oluyor, bir türlü sonunu getiremiyoruz bu işin. Bazen hakiki bazen sahte sebeplerle inkıtaya uğruyor bizim Kur'an'ı anlama yolculuğumuz ve belli bir müddet sonra tekrar başa dönüyoruz. Derken aradan aylar, yıllar geçiyor ve özellikle Ramazan'da tekrar Kur'an'ı elimize aldığımızda yolun başında olduğumuz gerçeği ile yüz yüze geliyoruz.

Bu cümlelerle resmetmeye çalıştığım manzara Kur'an'ı okuma ve anlama noktasında daha işin elif-ba'sında olduğumu gösteriyor. Hocaefendi ise çok daha öte şeylerden bahsediyor bize.

Mesela diyor ki: "Kur'an'ı okurken onun iç musikisini yakalamalısınız. Vurgulamaları, tonlamaları yerinde yapmalı ve Kur'an'ı ses-muhteva bütünlüğü içinde okumalısınız. Tabii bunu yapabilmek için Kur'anîleşmek gerek."

Mesela diyor ki Hocaefendi: "Kur'an okurken ayetlerini içine girebilerseniz; orada konuşan insanların, zikredilen kavimlerin karakterlerini anlayabilirsiniz. Ama bunun için kendinizi aradan çıkarmanız gerekir. Eğer bir aşamada bunu başarabilerseniz ardından harflere, kelimelere, cümlelere takılmadan okuduğunuz ayetlerin sanki Allah'tan geldiğini hissedebilirsiniz. Merhum Seyyid Kutub bunu sezmiş ve 'Kur'an'da Edebi Tasvir" kitabında anlatmış."

Mesela diyor ki Hocaefendi: "Kur'an okurken insana en çok tesir eden şeyin insanın kendi nağmesi olduğu söylenir. Doğrudur. Yalnız kastedilen ses güzelliği değil; aksine içtenliktir, samimiyettir."

Mesela diyor ki Hocaefendi: "Teveccühe teveccüh. Siz Kur'an'da her derdime درمان bulacağım inancıyla ona teveccüh ederseniz, o da size kapılarını açar. Böyle bir ön kabulün, böyle bir inancın olmadığı yerde Kur'an çok kıskançtır, 'kapılar sürmelidir beyhude yorulma' der size."

"Hocaefendi nerede, biz neredeyiz?" dediniz değil mi Ramazan iklimindeki ders ortamında söylenen bu tesbitleri okuyunca. Zaten ben de sizlere bunu dedirtmek için aktardım bunları. Kat edeceğimiz daha uzun

mesafelerin olduğunu göstermek için söyledim. Bir ayna olmak istedim sizlere. Ölçü olsun bu sözler; vahid-i kıyasî için zemin teşkil etsin ve Kur'an'ı anlama noktasında nerede durduğumuzun farkında olalım diye düşündüm.

Bence yapılan bu tesbitleri bizlere verilmiş bir hedef gibi algılayıp bir yerden başlamak lazım. Her Ramazan başlangıcında Kur'an, Kur'an deyip okumaya başladığımız sonra ya Ramazan içinde ya da sonunda terk ettiğimiz Kur'an'a yönelmemiz lazım. Madem karar verdik ve madem başladık; sonuna kadar devam demeliyiz. Unutmayalım, hedefe ulaşma, yola çıkmakla başlar. Mademki yola çıktık, geriye dönmeyelim. Geriye dönmeyi döneklilik kabul edip her gün murad-ı İlahi'yi kavramada mesafe kat' edelim. Kutlu bir zaman dilimi olarak Ramazan bunun için iyi bir başlangıç zemini. Sizce de öyle değil mi?

Kur'an'ı okumakla başlayan kudsi yolculuğumuzun Kur'anileşme ile son bulacağı ümidiyle.

Sohbet notları:

Bir gün meczubun biri, dünür taşının üzerinde oturuyormuş. Oradan geçen Harun Reşid sormuş: ne yapıyorsun? Meczub; ekenem kör müsün, sarıgımı sarıyorum, demiş ve sarıgını sarmaya devam etmiş. Harun bu cevap üzerine etrafındakilere emretmiş, bir kese altın vermişler meczuba. Harun Reşid'in etrafında bu hadiseye şahit olan birisi hem hakaret ediyor hem de bir kese altın alıyor, demiş, şaşırmış ve kendisi de onun gibi yapmaya karar vermiş. Harun Reşid'in geçeceği yolda tıpkı meczub gibi pozisyon almış. Harun Reşid ona da sormuş ne yapıyorsun, diye. Aynı cevabı almış. Bu defa Harun; vurun şunun boynunu, demiş. Kıssadan hisse; Hallac değilsen, Hallac gibi görünmeye, Hallac gibi konuşmaya çalışma.

İnsanın kendisinin yapıp ettiği şeyleri beğenmesi; "ne kadar da güzel konuşuyorum, yazıyorum" demesi hayali şirktir. İnsan bu nimetleri kendinden bilmemelidir; zira bunları insana ihsan eden Allah'tır.

Muamelatta esas olan maslahat ve hikmet; ibadetlerde esas olan taabbudiliktir. Fakat bu demek değildir ki muamelatta taabbudilik, ibadette maslahat ve hikmet yoktur!

Nifak hakkın güç ve kuvvet kazanmasından sonra başlamıştır. Onun için Mekke'de münafık yoktur. Evet hak, halk nezdinde bir şeyler ifade etmeye başlayınca nifak baş gösterir. Tarih boyunca da hep böyle olmuştur.

Maide Suresi'nde maide/sofra ile alakalı ayet sadece bir tane. O da Hz. Mesih'in etrafındaki insanların mucize olarak gökten sofraya indirilmesini istedikleri yerde. Bunun yanı sıra Maide'nin sureye isim olmasında başka hususlar da zikredilebilir. Mesela; surede avlanılması, yenilmesi-içilmesi helal ve haram olan şeyler anlatılıyor. Ehl-i kitap ile Müslümanların karşılıklı birbirlerinin yemeklerini yiyip yiyemeyeceği, kestiklerinin helal olupolmadığından bahsediliyor. Öte yandan Kur'an bütünüyle maide-i semaviyedir. Hasılı; surenin Maide olarak isimlendirilmesinin bir tek ayetle izahı zordur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Fitre veya fıtır sadakası

Ahmet Kurucan 2011.08.18

Fitre veya fıtır sadakası kitaplarımızda yer alan tarife göre: "Ramazan Bayramı'na kavuşan ve temel ihtiyaçlarının dışında belli bir miktar mala sahip olan Müslümanların kendileri ve velayetleri altındaki kişiler için yerine getirmekle mükellef oldukları mali bir ibadettir."

Bu tarif Efendimizin kavli ve fiili beyanlarına göre çıkartılmıştır. İbadet olması itibarıyla zaten başka türlü de mümkün değil. İster bedeni ister mali olsun ibadetlerde esas olan taabbudiliktir. Taabbudilik ise neden, niçin ile başlayan soruların cevapları yerine "nasıl" sorusuna verilen cevapların ifade ettiği muhtevanın uygulanması demektir. Başka bir ifadeyle temelinde nedensiz, niçinsiz itaat vardır.

Fakat bu demek değildir ki "neden, niçin" sorularını sorup hikmet avcılığına çıkmayacağız? O zaman soralım; bir Müslüman, bir günlük sahur ve iftar sofrasında karnını doyurmak için yiyece-içeceğe harcadığı miktarda bir meblağı neden fakir fukaraya verecek?

Çok şeyler söylenmiş bugüne kadar bu soruya cevap sadedinde. Ben Hocaefendi'den bizzat dinlediğim iki nükteyi aktaracağım sizlere. Birincisi: dedi ki Hocaefendi: "Fatır Suresinde Allah şöyle buyuruyor: "Her kim izzet ve şeref istiyorsa bilsin ki, izzet ve şerefin hepsi Allah'a aittir. O'na ancak güzel ve temiz sözler yükselir. Salih ameli de, güzel ve makbul işi de Allah yükseltir." Ardından devam etti: "Oruç, tutulduktan sonra muallaktır. Fıtır sadakası onu amel-i salih makamına ulaştırır. Bunu anlamakta zorlanıyor olabiliriz; ama unutmayın sadaka, sadakat nişanesidir. O nişanenin yerli yerine, zamanında konulması önemlidir."

Önemli bir yorum bana göre bu. Fıtır sadakasının yerinde ve zamanında eda edilmesine teşvik edecek etkileyici bir beyan. Çünkü bazılarımız bazen teferruatta boğulabiliyoruz. 10 TL mi 15 TL mi türünden öyle tartışmalara şahit olmuşumdur ki ben hayatım boyunca; bunları ifade için teferruatta boğulmanın ötesinden bir tabir bulamıyorum. Madem fıtır sadakasının Hocaefendi'nin yorumuna göre böyle bir fonksiyonu var; o zaman 10 yerine 20, 20 yerine 40 vererek, son güne, bayram namazına gelmeden önce Ramazan içinde insan bu mali ibadetini aşkla şevkle yerine getirmeli diye düşünüyorum. Nerelere harcamıyoruz ki bu parayı biz gündelik hayatımızda!

İkincisi; fıtır sadakasını kimin vereceği... Tarifte gördük; kişinin kendisi ve velayeti altında bulundurduğu kişiler adına vermesi gerek. Dolayısıyla hanede maddi yükümlülüğü üstlenen koca ise şayet, eşi ve çocukları için vermesi lazım. Sorumluluk ekseninde ele aldığımız takdirde bu böyle. Ama tam da burada Hocaefendi farklı bir kanaat izhar eder ve der ki: "Madem fıtır sadakası insanın orucunu kanatlandıran ve Rabb'e ulaşmasına vesile olan bir ameldir; öyleyse imkanı olan herkes kendi fıtır sadakasını kendisi vermeli."

Buradan şunu anlıyorum ben; çalışan veya ekonomik girdisi olan bir bayan, kendisi namına kocasının fitresini vermesini beklememeli, aksine bizzat kendi kazancından kendisi vermelidir. Aynı şey, ailenin geliri olan diğer fertleri için geçerlidir. Hatta bence, çocuklarımız bile anne-babalarından aldığı harçlıklarla kendi bütçeleri varsa, onları da teşvik etmeli ve kendilerinin vermesi sağlanmalıdır.

Bu yaklaşımın basite irca edilmemesi gerektiğine inanıyorum. Ramazan gibi dini hissiyatın ağır bastığı, zekat dağıtımı, iftara misafir kabulü vb. amellerle daha fazla sosyalleştığımız bir zeminde gerek çocuklarımız gerekse kocasına bağlı olduğu halde müstakil geliri veya bütçesi olan kadınların fıtır sadakalarını kendilerinin vermesi ayrı bir mükellefiyeti yerine getirmenin hazzını onlara yaşatacaktır.

Kadir Gecesi: Kadrini bilenlerin gecesi

Ahmet Kurucan 2011.08.19

Kadir Gecesi, Mevlid, Regaib, Berat ve Miraç geceleriyle birlikte kutladığımız mukaddes zaman dilimlerinden. Yalnız Kadir'i diğerlerinden ayıran köklü farklılıklar var.

Kur'an'da "bin aydan daha hayırlı" olarak bizzat zikredilmesi, Efendimiz'in (sas) aynı istikamette gecenin ehemmiyetini anlatan kavli beyanlarıyla geceyi değerlendirme adına yaptıkları ibadetler.

Kadir Gecesi'nin hangi güne denk geldiği öteden bu yana müzakere mevzuudur İslam uleması arasında. Son 10 günün tek gecelerinde veya Ramazan ayının 27'sinde ağırlık kazanan iki görüştür. Bununla beraber özellikle Ramazan ayı boyunca her geceyi "Kadir" bilip değerlendirme hep tavsiye edilir bizlere. Bunu ifade sadedinde Hocaefendi kendi ifadeleriyle der ki: "Ramazan ayının 27'sinde Kadir Gecesi'ni arama avamın, son 10 gününde arama havassın, bütün Ramazan boyunca arama havassu'l havassın, bütün sene içinde arama ise mukarrabinin özelliğidir."

Kendi yerimizi tespit edelim

Şimdi bir nebze durup düşünelim bu tesbit karşısında ve önce şu soruyu soralım kendimize; biz ne olmak, hangi kategoride yer almak istiyoruz. Ardından verdiğimiz cevaba göre Hocaefendi'nin Kadir Gecesi'ni arama, bulma ve değerlendirme ekseninde tutmuş olduğu ayanın karşısına geçelim ve yerimizi tesbit edelim. Evet; biz neredeyiz? Avam, havas, havassu'l havas veya mukarrabin?

Herkes bu sorunun cevabını kendi muhasebe ve murakabesi ile bulmaya dursun; ben başka bir hususa intikal edeyim: Hocaefendi, Kadir Gecesi'nin bin aydan daha hayırlı olmasının belli şartlara bağlı olarak tahakkuk edeceğine inanıyor. Aşağıda şartları okuyunca göreceksiniz; buna göre Kadir Gecesi'nin bin aydan hayırlı olması şahıslara göre değişebiliyor. Bu şu demek, sizin için bin aydan hayırlı olan bir başkası için değildir; değildir çünkü şartlarını haiz değildir, gereklerini yerine getirmemiştir.

Nedir o şartlar? "Bir; o gecenin gerçekten Kadir Gecesi olması. İki; insanın Kadir Gecesi'nin bin aydan daha hayırlı olduğuna hakikaten iman etmesi. Üç; inanç, ufuk, hal ve makamına göre değerlendirmesi." Bunları anlattıktan sonra şu tahlili yapıyor Hocaefendi: "Bu demektir ki bin aydan hayırlıdır ayetini mutlak manada anlama yerine yukarıdaki unsurların bulunup bulunmamasına bağlı olarak 'senin için bin aydan hayırlı olabilir' şeklinde anlamak daha doğrudur."

Belki çoklarımız için çok yeni olan bu yaklaşımın tereddütle karşılanacağı ihtimaline binaen şunları da ilave ediyor yaptığı tahlile: "Eğer bu şartlar tecemmu etmediyse, yani gece Kadir değilse, şahıs ona inanması gerektiği ölçüde inanmıyorsa ve ibadet u taatinde kendisinden beklenen yüreği ortaya koyamadıysa, bilmem ki onun için bin aydan hayırlı olur mu?" Bunları dedikten sonra sözlerini şöyle bitiriyor: "Dolu dolu yaşanırsa dolu dolu ikram olur."

Heyecan ve şevk sürekli olmalı

Kadir Gecesi ile alakalı son söyledikleri şunlar Hocaefendi'nin: "İslami değerlere muhalif olmamak, bid'atlara girmemek şartıyla Mukaddes Emanetler, Lihye-i Şerif, Eyüp Sultan, evliya, asfiya türbelerini ziyaretler tabii ki yapılabilir ama ruhumuzda ve gönlümüzde İslami aşk, şevk ve heyecan uyanması şartıyla."

Sonra? Sonrası kolay. Elde edilen bu heyecan, aşk ve şevki biz, dini hayatımızın devam ve temadisinde kullanırız. Ramazan ayındaki elde ettiğimiz ibadet formunu, hem maddi hem de manevi yönleri itibarıyla Ramazan ayı sonrasında da derinleştirerek ayrı ufuklara doğru yürürüz. Kemmiyetten keyfiyete, keyfiyetten kemmiyete sürekli yükselen bir ivme ile sıçrar dururuz. Zaten avam'dan başlayıp mukarrabine doğru giden merdivenleri aşmak başka türlü nasıl olacak ki?

Ramazan'ın ortasında bu meseleyi gündeme getirmem, Ramazan'ın her gecesinin Kadir Gecesi olarak değerlendirilmesine katkı sağlamak içindir. Keşke Ramazan'ın ilk günü kaleme alsaydım. Kadir Geceniz şimdiden mübarek olsun! Nice kadrini hakkıyla takdir ettiğimiz Kadir gecelerine kavuşmak ümidiyle.

Sohbet notları:

Tabiin'in isimlerinin geçtiği yerlerde de "radiyallahu anh" diyelim. Bizden bahsederken "Osman Çavuş, Fethullah Onbaşı" diyebilirsiniz ama onların bahsinin geçtiği yerde dememelisiniz; çünkü sıradan insanlar değil onlar. Özel donanım ile yaratılmış, İslam'ın bize intikalinde çok önemli misyon eda etmişler. Vefa borcumuz var onlara. Vefa borcu ise saygılı olmakla ödenir.

Günümüzde selef karşısında ciddi saygısızlık var. Sıradan insanlarmış gibi bir kabul var. 'Peygamber de bizim gibi insan' deme küstahlığına kadar vardı bu saygısızlık maalesef. Bencillikten, egoizmadan kaynaklanıyor bu. Bu hatanın tamir edilmesi, tahripçilere karşı tamirci olunması şart. Müminlerde onlara karşı saygı ve hürmet duygusu yeniden uyarılmalı.

Ümitbahş bir sistem düşünüyorsanız, ümitbahş olan insanlara sahip olmanız lazım. Unutmayın, salah ancak salih insanlarla ikame edilir.

Din kimindir? Usulünden furuuna dine kim sahip çıkıyorsa, din onundur.

Gecesini gafletle geçiren insan o günü kaybetmiş demektir. Rahatını terk edemeyen rahata eremez. Bir gece teheccüde kalkmak, seccade ile öpüşmek, biraz gözyaşı, sıkıntıları, musibetleri ve aşılmaz zannedilen problemleri aşmaya yetebilir. Aaah, Allah ile münasebetimizi bir halletsek, bütün problemlerimiz hallolacak. O'na yönelme maiyyet-i İlahiye sığınmanın sırlı anahtarıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Zamanın gidişatını bilmeyen arif-billah olamaz

Ahmet Kurucan 2011.08.26

Fitne, melahim, Ye'cuc-Me'cuc, dabbetü'l arz, Deccal, Süfyan vb. kelimeler ve isimler size neyi hatırlatıyor desem; sanırım herkesin vereceği ilk cevap kıyamet olacaktır.

İyi ama kıyametin nesi desem, bu defa kıyamet alameti der hemen her Müslüman. Doğrudur bu cevap; bunların hepsi İslami literatürde kıyamet alameti olarak anlatılır. Hadis kitaplarına baktığımızda ya "kıyamet alametleri" ya "kitabul fiten ve'l melahim" başlıkları altında bu mevzuların ele alındığı müstakil bölümler görürüz.

Önemli mi bunlar? Elbette önemli. Efendimiz'in (sas) ağzından çıkan her bir sözde bizler için bin bir hikmet ve maslahatın nümeyan olduğu inancını hatırlayacak olursak, nasıl önemsiz denebilir ki? Burada anlatılan hakikatlerin her biri İslam tarihinin başlangıcından bu yana her bir Müslüman'ın yol haritasını belirleme; nerede, ne zaman, ne ve nasıl yapacağını tesbit etmede mihenk taşı rolü oynamıştır, oynuyordur ve oynayacaktır.

Bunu bir yazı konusu yapmamın sebebi; Ramazan ayının sonuna yaklaştığımız şu günlerde bir gerçeğe parmak basmak. O da şu; kim ne derse desin en dindar olanlarımızda bile Ramazan sonrası dini heyecan ve hissiyatta gerilemeler olacak. Kimseyi kınamıyorum; aksine bu durumun eşyanın tabiatına uygun olduğunu düşünüyorum. Sahurların, iftarların, teravihlerin, Kur'an mukabelelerinin vb. Ramazan'a has kıldığımız birçok ibadetin bizim hayatımızın içinden çıkıp gitmesi benim dini heyecan ve hissiyatta gerileme diye ifade ettiğim halin kendiliğinden zuhuruna sebebiyet verecektir. "Her geleni hızır, her geceyi kadir bilen" Müslümanları elbette bundan müstesna tutmak zorundayız. Ama bunlar 1,5 milyarlık İslam âleminde kaç kişidir dersiniz, bu sorunun cevabını herkes kendisine bakarak cevap versin derim.

Şimdi madem bu bir realitedir; bu realiteyi irademizle aşip suyun akışını tersine çevirmemiz lazım. Daha açık bir ifadeyle tabiata uygun olan bu deyiş kendimizi salarsak, şeytanın mekrine ve hilesine; dünyanın cazibesine kapılırsak kendimizi çok farklı vadilerde sürüklenirken bulabiliriz. Onun için dini hissiyat bakımından sürekli ve diri kalmanın yollarını aramak ve araştırmak bizim görevlerimiz cümlesindendir.

İşte genelde bu mevzuların konuşulduğu bir ortamda Hocaefendi'nin çok ehemmiyetli bulduğum bir yorumunu bizzat kendi ağzından dinledim geçenlerde. Fitne, deccal, kıyamet alameti vs. de zaten buradan çıktı. Dedi ki: "Hadislerden öğrendiğimiz kadarıyla ahir zamanda ciddi herc ü mercler yaşanacak. Fitneler dört bir yandan bütün dünyayı kuşatacak." Nitekim hadis kitaplarında bunların tafsilatını görmek mümkün. "Ölen niçin ölüyor, öldürülen niçin öldürülüyor?" Bunun bilinmediği bir dönemden söz eder Efendimiz mesela. İçki, zina gibi haram olan fiillerin artmasını anlatır. Bu iki misal acaba günümüz gerçekleri ile örtüşüyor mu? Ne dersiniz?

Hocaefendi'ye dönelim: "Ka'be'yi yıkacak, Ravzay-ı Mutahhara'yı talan edecek kadar gözü dönmüş insanların bulunduğu bir fitne dönemi bu. Gösterilecek gayretlerle bu fitnenin önünün alınmayacağını gören insanlar bir kenara çekilip kendilerini zikir ve ibadete verecekler." Nitekim hadislerde aynıyla anlatılıyor bu. Bundan sonrası benim ehemmiyetli dediğim yorum: "Bu dönemde bile Allah adına yapılacak çok şeyler olabilir; ama bunların iyi belirlenmesi lazım."

Şöyle düşünüyorum: Ka'be'nin yıkıldığı, Ravza'nın talan edildiği dönemlerde bile olsa yapılacak şeyler olduğuna göre, bizler alabildiğine rahat olduğumuz şu devirde acaba ne yapıyoruz? İbadet hayatımızın kültür Müslümanlığını aşan bir çerçevede olması yeterli mi? Bu ibadetle birlikte acaba içtimai hayatta bizi bekleyen başka vazifeler yok mudur ki bu vazifeler aynı zamanda bizim dini hayatımızın canlılığına sebebiyet versin. Madem en kötü zamanlarda bile yapılacak çok şeyler olabilir; bizler şimdi ne yapmalıyız?

Sahi onu da söyledi Hocaefendi. Dedi ki: "O zaman geldiğinde devrin şartlarına vâkıf, zamanın ruhunu iyi okuyan insanlara sorarsınız ne yapılacağını." Bu, o dönemlerin insanların sorunu. Bence biz günümüzde bu sorunu aşmış durumdayız. Ne yapılacağı ayan-beyan belli. Ortada olan semereler gidilen yolun doğruluğunun delili. İyi de; biz bunun ne kadar farkındayız?

Konu ile alakası olması itibariyle İmam-ı Rabbani Hazretleri'nin bir sözü -ki Süleyman Hilmi Tunahan Hazretleri çok sık söylemiş bu sözü sohbet ortamlarında- ile bitireyim yazıyı. Der ki o büyük zat: "Zamanın gidişatını bilmeyen arif- billah olamaz."

Sohbet notları:

İnsan fitratında yakın olana uzak olma vardır. Allah bize "Ben size şah damarınızdan daha yakınım." diyor. Biz de irademizle kendimizi zorlamalı, fitratımızı aşmalı ve yakın olana uzak olma değil, yakın olana daha yakın olmanın yollarını aramalıyız.

"Nefsim hariç, Seni her şeyden daha çok seviyorum Ey Allah'ın Rasulü!" diyor Hz. Ömer bir gün Efendimize. Efendimiz cevap olarak "Nefsin de öte beni sevmedikçe, hakiki imanı elde etmiş olamazsın ya Ömer!" deyince, Hz. Ömer anında, bir saniye bile duraklamadan "Nefsimden de öte seni seviyorum." karşılığını veriyor. Bir dakika önce böyle diyen bir adamın hemen düşünce ve tavır değiştirmesi akıl alacak bir haslet değil. Zirve adam bizim gibi zırvalara zirveyi gösteriyor.

Her şeyden önce doğru olmanız sonra da o doğruyu doğru anlatmanız gerekiyor.

"Allah aklımdan bir an çıksa helak olurum." diyen nice büyüklerimiz var. Hiç kimse her an Allah'ı düşünme gibi bir amelle mükellef değildir; değildir ama bu bizler için bir hedef olmalıdır. Bu seviyeye talip olmalıyız bizler. İnsan talip olduğu şeyin kıymetine göre kıymet ittihaz eder. Allah'ın rızasına talip olan, namütenahi bir şeye talip olmuş ve namütenahi bir kıymete ulaşmış demektir.

Maide Sûresi 37. ayetinde cehennemliklerin cehennemde hali tasvir edilir; "Ateşten çıkmak isterler ama orada çıkacak değildirler. Onlar için sürekli/daimi bir azab vardır." Kur'an cehennemden çıkmak istemelerini fiil cümlesi ile anlatıyor ki bu teceddüde delalet eder. Teceddüd, bu istek ve arzularını sürekli yenilemeleri demektir. "Ama oradan çıkacak değildirler." derken de isim cümlesi kullanıyor Kur'an. Bu ise haklarında hükmün verildiğini ve ebediyen çıkamayacaklarına işaretir.

Maddeperest olan insan ve toplumlarda hased daha fazla oluyor. Beklentileri olanlar, makam-mevki peşinde koşanlar, dünyevî meselelerde hırs gösterenler hased ateşine tutulabilir. Hased ise ateşin odunu yiyip bitirdiği gibi salih ameli yer bitirir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gayrimüslimin bayramını kutlamak

Ahmet Kurucan 2011.09.01

Gayrimüslimlerle İstanbul'da ev ve iş komşuluğu yapan şuurlu bir Müslüman'ın sorusuna cevap vermeye çalışacağım bu yazıda.

Burada iki şey çok önemli. Bir, komşu. Yani kaderin sevkiyle gayrimüslim birisiyle beraber olunan bir zemin var. İki; soruyu okuyunca göreceksiniz, hem soru sahibi hem de dinî bayramını kutlayan gayrimüslim şuurlu dindar.

Soru şu: Büyük bir işyerinde çalışıyorum. Başka dinlere mensup arkadaşlarımız var ve onlar bizim bayramlarımızı kutluyorlar. Biz de onların bayramlarını tebrik etsek mahzuru var mı? Tebrik etmek, onların dininin hak din olduğunu tescil manası taşır, diyor bazıları. Ne dersiniz?

Usulüm olmamasına rağmen açık bir şekilde yazdım soruyu. Sebebi, cevabın bu soru çerçevesi içinde kalacağı ve başka yorumlara kapı açmaması için. Öncelikle meselenin bir insani boyutu var, bir de dinî.

İnsanî boyut itibarıyla din farkı gözetmeksizin insanlarla komşuluk, iş arkadaşlığı vb. münasebetlerde takip edeceğimiz ölçüleri bize dinimiz açıkça belirtmiş ve Efendimiz'den (sas) bu yana fiili tatbikatlarla bizlere öğretilmiştir. Burada insanları özgür iradeleri ile tercih ettikleri dinlerinden dolayı dışlama, yok sayma, savaş açma söz konusu değildir. Kur'an'ın ifadesiyle dinimizden dolayı bize düşmanlık göstermeyen insanlara kim olursa olsun insan gibi muamele etme, adaletle davranma, iyilikte bulunma vecibemiz ve vazifemizdir.

Komşuluk ve arkadaşlık münasebetlerinde bu türlü günlerde tebrikleşmeler, belki bir adım ileri hediyeleşmeler günümüz dünyasında örf ve âdet haline gelen sıradan uygulamalardır. Bu beşeri münasebetler içinde asıl kınanan, tebrikleşme ve hediyeleşmenin varlığı değil yokluğudur; münasebetlere sekte vuran bunların yapılması değil, aksine yapılmamasıdır. Bu zaviyeden bakınca komşunuzun bayramını tebrik etmek bir gereklilik olarak karşımızda durmaktadır.

İşin dinî boyutuna gelince; onların bayramını tebrik etmeniz neden o dinin hak olduğunu ikrar mânâsına gelsin ki? Dine inanma, onu dilimizle ikrar, kalbimizle tasdik ve amellerimizle tasdik etme başka şeydir, gayrimüslim birisinin din tercihi saygı gösterme ve bu saygıyı bayramını tebrik ederek gösterme başka şeydir. Unutmayın saygı, iman değildir, kabul değildir, tasdik hiç değildir.

Bununla beraber bazı fıkıh kitaplarında söylenen "tebrik etme onların küfrüne yardımcı olma, kuvvetlendirme, teşvik etme manalarını taşır" şeklindeki yorumlar, adı üzerinde yorumdur. Hem de yorum sahibinin "Allah en doğrusunu bilir" diye sözlerini sonlandırdığı yorum. Dönemin siyasî, askerî, iktisadî, kültürel, hukukî şartlarına bir bütün halinde bakmadan bu yorumları anlamak ve anlamlandırmak mümkün değildir. Bir başka ifadeyle yorumlar, dile getirildiği dönemin arka plan şartlarının izini, eserini üzerinde taşır. O şartların varlığı bu yorumların bugün de geçerliliğine, yokluğu ise yorumun geçersizliğine veya en azından askıya alınmasına delalet eder. Dolayısıyla mezkur yorumu bu zaviyeden değerlendirmek ve zemin farklı ise -ki farklıdır- bugüne taşımamak gerekir.

Mukayese unsuru olsun düşüncesiyle anlatayım: Efendimiz (sas) Medine'ye gelen Necran Hristiyanlarına kendi mescidinde ibadet etmelerine, ayinlerini yapmalarına izin vermiş. Sorum şu: Din kaide ve kurallarına riayette Efendimiz kadar hassas, onların ihlali karşısında onun kadar kıskanç olabilecek bir kişi tahayyül ediyor musunuz siz? Cevabınızın hayır olduğunu biliyorum. Muhatabının dinî tercihi kabul eden ve onlara ibadet etmeleri için zemin hazırlayan bir Peygamber'in ümmeti olarak bizler farklı din mensupları ile iç içe yaşamının dünya genelinde bu kadar yaygın olduğu günümüzde meselelere çok daha farklı perspektiflerden bakmak zorundayız. Mevcudu tekrar yerine Kur'an ve sünnete muhalif olmama kaydıyla maslahatlar, istihsanlar çizgisinde yeni hükümlerin kapısını aralamalıyız...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ramazanlaşanların bayramlaşması

Ahmet Kurucan 2011.09.03

Hocaefendi'nin bayram sabahı yaptığı, bayram mesajını sunduğu sohbete ve o sohbet ortamına götüreceğim sizleri bugünkü yazıda.

Anlatılan şeyler arasında kendi değerlendirmelerime göre takdim-te'hir yapacak ama manzaranın bütününe sunmaya çalışacağım.

"Ramazanlaşmayı gerçekleştiren insanlar ancak bayramlaşabilir" dedi sözlerinin arasında. Ben yazıya bununla başlamayı uygun gördüm; çünkü çok önemli bir mesaj içeriyor bana göre bu cümle.

Önce bu cümlede yer alan ve yanlış anlaşılmalara medar olabilecek "bayramlaşma" tabirinin manasını kısaca izah edeyim. Hocaefendi'nin burada kullandığı bayramlaşma, telefon, tebrik kartı veya bizatihi ziyaretlerle gerçekleşen el öpme, bayram harçlığı verme ve hediyeleşmelerin olduğu karşılıklı bayram tebriği değil, aksine "bayramla bütünleşme" manasını taşır. Onun için yazının geri kalan kısımlarında bu manayı taşıyan "bayramlaşma" tabirlerini tırnak içinde yazacağım.

Bir; "Ramazanlaşma" tabirinin münakaşası yapılabilir diyor Hocaefendi çünkü literatürümüze bunu hediye eden bizzat kendisi. Sadece bu mu? Hayır; daha önceleri "namazlaşma" demişti; şimdi de "bayramlaşma" diyor. Bunların hepsi de, yani namazda namazla, Ramazan'da Ramazan'la ve bayramda bayramla bütünleşme, onları hakıyla idrak etme ve yaşama manalarını taşıyan ve aynı çizgi üzerinde yerlerini alan kavramlardır.

İki; bu cümleden anladığımıza göre Hocaefendi "bayramlaşma"yı Ramazan'da Ramazanlaşmaya, bir başka tabirle Ramazan'ı hakıyla edebilmiş olmaya bağlıyor. Te'vil, tabir, tefsir istemeyen bir düşünce bu. Hocaefendi bunu söylerken bir taraftan kendi anladığı ve yaşadığı şekliyle Ramazanlaşmayı ve Bayramlaşmayı anlatıyor, diğer taraftan çevresine hedef gösteriyor. Böylece olanla yetinmeyip olması gerekli olan ufka insanları yönlendiriyor.

Yalnız burada dikkat edilmesi gerekli bir husus var; o da şu: Ramazan ayının bitimini takip eden güne din "bayram" adını vermiş. Bayramı bir gün ile de geçiştirmemiş, süre vermiş ve bu süreyi üç gün ile belirlemiş. O üç günün ilkinde oruç tutmayı yasaklamış. 30 gün boyunca Allah'ın sunduğu nimetleri iradi olarak günün belli zaman dilimlerinde kendilerine haram kılan müminler bunun mükâfatını en az üç gün yaşasın demiş.

Ayrıca bayram denince akla gelen ilk şey neşe, huzur, dünyadan kam almaya yönelik beşeri hisleri tatmin. Nitekim Efindimiz (sas) dönemindeki fiili uygulamalar da bunu gösteriyor. Öyleyse bayramlarda neşe peşinde koşmak gayrimeşru bir şey olmasa gerek. O zaman "bayramlaşma" buna mani değil mi?

Bu sorunun cevabı alabildiğine net; hayır, değil. Bir tek şartla; peşinden koşulan neşe, meşru çerçevede olacak. "Bayramlaşma"ya asıl mani olan, bayramı gayrimeşru vesileleri kullanarak "vur patlasın çal oynasın" cinsinden eğlencelerle geçirmek. Kaldı ki bu zihniyeti sadece bizde değil İslam dünyasının birçok yerinde görmek mümkün. Delil isterseniz; TV programlarına bakmanız yeterli.

Hocaefendi sohbetin ilerleyen dakikalarında buna da açıkça değindi ve dedi ki: "'Oruç, O'nun hakkı, bizim de vazifemizdir' diyen, bu şuur içinde orucunu tutan insanlar Ramazan'ın bitmesiyle kutsal bir hüznü duyarlar, içlerinde bir burukluk yaşarlar. Fakat beri tarafta da madem din buna bayram demiş der, bayramın da hakkını vererek onu yine dinin verdiği ölçüler içinde neşe ve sevinç içinde kutlarlar."

'NEYİN BAYRAMI?'

Bu cümleleri söyledikten sonra bir müddet durdu ve neşenin çerçevesini belirlememizde yardımcı olabilecek enfes bir tahlilde bulundu. Bir soru sordu önce; "İyi ama bu neyin bayramı?" dedi.

Evet, biz de soralım bu soruyu kendimize ve cevabını arayalım; neyin bayramı bu? Oruç gibi beşeri zaviyeden bakılınca 16-17 saat aç ve susuz durmadan kurtulmanın bayramı mı? Her istediğini her istediği zaman yeme ve içme özgürlüğüne kavuşmanın bayramı mı? Yoksa Ramazanlaşan insanların Allah'tan mükâfatını alma, O'nun

sonsuz mağfiretine ermesinin bayramı mı? Tabii ki sonuncusu. İfadeleri aynen şöyle: "Allah'ın mağfiretine ermenin bayramıdır bu. Öyleyse bayram günlerini bazılarının yaptığı gibi hoplama-zıplama olarak değil kalb ve ruhun ulaşmış olduğu ufukta kutlamak lazım."

Pekâlâ, bu nasıl olacak? Zaten işin en çetin yanı da burası. Hele günümüz nesilleri için iradelerini zorlaması gereken bir imtihan meselesi. Çünkü arka plan şartları ne siyasi, ne ekonomik, ne dinî, ne kültürel alanda Hocaefendi'nin belirttiği ufku yakalamaya müsait. Bırakın müsait olmasını tam aksine çevremiz, kendini suyun akışına kaptıran insanları bambaşka vadilere sürükleyecek, aşağıları aşağısı derekelerin içine atacak, dünyevî ve uhrevî pişmanlıklar yaşatacak şartlarla çevrili.

İşte bunu aşmanın yolu adına da şimdiye kadar defalarca anlattığı bir hususa değindi Hocaefendi: "İmanda yenileme ve yenilenme; imanı her gün yeniden duyma, hissetme, onu şuur ve irfan seviyesine yükseltme." Sözleri şöyle: "Ramazan'ın ve bayramın değerini kavramak biraz inanmaya; inancında sürekli kendini yeniliyor olmaya bağlı. İnsan düşünce ve imanı itibarıyla sürekli kendini yenileyebiliyorsa her şeyi taptaze duyabilir. Bizler 'aba an ced', dededen babadan bize intikal eden şekliyle Müslümanlığı yaşıyor olabiliriz; kültür Müslüman'ı diyorum ben ona; kültür Müslüman'ı olabiliriz, nazari bilgilerimiz çok derin olabilir; fakat önemli olan imanı yeniden duymaktır. Hadis kriterleri açısından tenkidi yapılsa da muhtevası doğru olan 'imanınızı Lailahe illallah ile yenileyin' hadisindeki manadır bu. 'İki günü müsavi olan aldanmıştır' hadisinin muhtevasına uygun bir hayat yaşama; işte bunlar bizim imanı yeniden ter ü taze duymamızı sağlayacak şeylerdir."

Bayramlaşma şekilleri, onların dindeki norm ve formları ile aldığı yer, bayramı beşeri münasebetleri geliştirmede vesile olarak kullanma ve dünya insanları arasında barış köprüleri tesis etme adına başka değerlendirmeleri de oldu Hocaefendi'nin o konuşmasında. Onları da bir başka yazıda dile getirmek ümidiyle, bayramınız mübarek olsun; nice bayramlara, nice "bayramlaşmalara".

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tebliğ ve diyalog

Ahmet Kurucan 2011.09.08

Tebliğ halk arasında bilinen şekliyle dinin başkalarına anlatılması demektir.

Bu zaviyeden tebliğ, Batı dünyasındaki misyonerliğin karşılığı olarak algılanabilir. Ama bu yaklaşım doğru mudur? Kavramların vaz' edildikleri çerçevede kullanılması karşılıklı anlaşma veya anlaşamamanın temelini oluşturur iletişim dünyamızda. Bugün var olan zihni kargaşanın altında yatan temel neden de budur. Tebliğ veya diyalog derken benim anladığım mana ile muhatabımın anladığı mana farklı ise, orada anlaşma söz konusu olamaz. Öylese önce kavramların anlam çerçevelerinin belirlenmesi lazımdır. Anlaşmanın, anlaşabilmenin ön şartıdır bu.

Müntesiplerinden inanmış oldukları değerleri başkalarına anlatmayı istemesi veya istememesi açısından dinleri tasnif ettiğimizde karşımıza iki kategori çıkar; İngilizce ifadeleriyle "missionary ve non-missionary dinler." Yani misyoner olan ve olmayan. Hiç şüphe yok ki bu tasnifde İslam ve Hristiyanlık missionary, Yahudilik ise non-missionary dinler arasındadır.

İslam'da dini değerleri muhatap ister müslüman olsun isterse olmasın başkalarına anlatmayı ifade eden birçok kavram vardır. Tebliğ, emr bi'l maruf ve nehy ani'l münker, davet ve irşad. Aslında bu kavramlar muhatapın müslüman olup olmamasına göre de ayrı bir tasnife tabii tutulabilir. Bu bir kenara; yukarıdaki kavramların her birinin lügat ve ıstılah itibariyle ayrı ayrı anlamları ve uygulama alanları vardır. Ayet ve hadisler, bu iki asıl kaynağa getirilen yorumlar ve 15 asırlık geleneğimiz bize "vardır" dedirten nice malzemelerle doludur. Nitekim mevzu ile alakalı akademik sahada yapılan çalışmalara göz atan herkes bunun böyle olduğunu bilir. Ama ne yazık ki söz konusu çalışmaların hayata taşınmasında aynı başarıyı gösterememiştir biz. İslam dünyası olarak ve bunca farklılıklara rağmen yukarıdaki kavramların hepsi halkımız arasında tebliğ olarak belirlenmiş ve kullanılmıştır. Bugün de durum bundan farklı değil.

Halbuki tebliğ sözlük manası itibariyle "bir şeyi başkasına ulaştırmak, eriştirmek, nakletmek" demektir. İstilahî manası ise ilahi mesajın sürekli bir şekilde vurgulanması, sanattan musikiye, giyim-kuşamdan hal-tavır ve davranışlara kadar İslam'ı hatırlatan herşeydir. Yani bunların hepsi kavramsal açıdan baktığımızda tebliğ kapsamı içinde mütala edilir. Eğer kasdedilen İslam'ın hak din ve İslam haricindeki her dinin batıl olduğunu ilan edip insanlara gelin Müslüman olun deme ise, literatürde buna en uygun kavram tebliğ değil, davettir. Herkesin bildiği bir hususu tekrar edip tebliğ faslını kapatalım; müslüman olan her bir ferdin kendi dininin hak olduğuna inanması ve başkalarını o dine tabi olmasını istemesi başka, başkalarının Müslüman olması noktasında baskı ve zorlamada bulunması, muhataplarının mazlumiyet ve mağduriyetleri İslamı anlatmada sui istimal edip bir avantaj olarak kullanması başkadır. Bunlardan birincisi ne kadar doğruysa, ikincisi o kadar yanlıştır. İslama göre din tercihinde esas olan özgür iradedir. İnsanların hiç bir baskı ve zorlamaya maruz kalmaksızın kendi istek ve arzuları ile istedikleri dine inanmasıdır. Zorlama baskı insanları münafık yapar, müslüman değil.

Diyaloğa gelince; diyalog iki veya daha fazla kişinin karşılıklı konuşması, değişik ırk ve kültürlerden, farklı inanç ve kanaatlerden, farklı siyasi anlayıştan insanların bir araya gelerek, medeni ölçüler içerisinde birbirleriyle iletişim kurması yoludur. Dini açıdan ise 'farklı dinlere mensup insanların, inanç ve düşüncelerini birbirlerine zorla ve etik olmayan yollarla kabul ettirme girişimlerinde bulunmaksızın, ortak meseleler etrafında hoşgörü ortamı içinde konuşabilmesi, tartışabilmesi ve işbirliği yapabilmesi demektir.'

Bundaki amaç söz konusu insanların, grupların birbirlerini anlama, tanıma, bilme ve ortak problemlerine çözüm arama çabalarından ibarettir. Bu çabalar olumlu netice verirse çokluk içinde birlikte yaşama/yaşayabilme zemininin oluşumuna katkı sağlayacaktır. Bir başka ifadeyle diyalog çalışmaları tüm farklılıklara rağmen önce zihinlerde, sonra hayatın içinde tatbik edilen birlikte yaşama kültürünü meydana getirecektir.

Bu karşılıklı münasebetler içinde bir başkasının İslam dinini tercihi söz konusu olursa, insanlar dini tercihlerinde özgürdür.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Şahitliğini gizleyen şahitler ve nikâh

Ahmet Kurucan 2011.09.15

Nikâh akdi, fert ve toplum hayatı için hayati ehemmiyete haiz bir akittir. "Hayati" kelimesini "ölümcül" diye tercüme edebiliriz günümüz Türkçesine.

Nikâh akdi, hukuki yaptırımları da gerektirmesi itibarıyla medeni, helal-haram mefhumları ile ifade edilen yüzlerce-binlerce hükmü bünyesinde barındırması itibarıyla da dini bir akittir.

Nikâh akdinde şekil şartlarına uyulması evliliğin sıhhati için şart koşulmuştur hukukçular tarafından. Sözgelimi akdin şahitler huzurunda yapılması şekil şartları arasındadır. Şahitsiz nikâh akdi bütün mezheplere göre geçerli değildir. Şahitliği vaz' ediliş gerekçesi olarak yapılan yorumların başında halka ilan gelir. Bunun içindir ki halka ilanı yapılmayan nikâhlar için İ. Şafiî 'mekruh ama caiz' darken, İ.Malik 'caiz değildir' der ve yetkili merciin nikâhı bozma hakkı vardır içtihadında bulunur. Bu yorumlarda gözetilen maksatlar açıktır: yapılan evliliğin toplum tarafından bilinmesi, "metres", "gizli dost" gibi kavramlarla ifade edilebilecek gayri meşru cinsi hayatın yaşanmaması, nesebin sıhhati vb. şeylerdir.

Bu bilgiler ışığında can alıcı soruya gelelim; hukuki yaptırımı olmayan, günümüz şartlarında devlet otoritesi tarafından da tanınmayan ama iki şahit huzurunda gerçekleştirilen nikâhlara ne diyeceksiniz?

İki husus var burada; bir devlet otoritesi. Birden fazla evlilik mübah bir alandır İslam'da. Bu herkesin bildiği bir gerçek. Bununla beraber bunun belirli şartlarla kaim olduğu, devletin gördüğü lüzum üzerine birden fazla evliliği yasaklama yetkisinin olduğu gibi hususlar da vardır. Ne yazık ki fert ve toplum maslahatlarının gözetildiği bu içtihadi hükümler çoklarının bilmediği veya işine denk gelmediği için kaale almadığı önemli esaslardır. Fıkıh kitaplarında sözü edilen içtihatları dayandıkları delilleriyle birlikte görmemiz mümkündür. Mesela, Osmanlı 1917'de çıkarttığı HAK yani Hukuk-u Aile Kararnamesi'nde çok eşle evlilik yasağını getirmiştir.

İkinci hususa gelince; iki şahit huzurunda kıyılan nikâh. Tabir-i diğerle dini nikâh. Nikâhın sadece dini yönünün bulunmadığını, onun hukuki sonuçları da doğuran medeni bir akit olduğunu söyledim başta. Dini nikâh ise günümüzde hukuki sonuç doğurmuyor; çünkü devletin kanunlarına göre yasak. Onun için metres, gizli dost vb. yollarla harama düşmek istemeyen ama bununla beraber bu yasağı da kabullenmeyen veya yasağı delerek ikinci, üçüncü evliliklerini yapmak isteyenlerin limanı dini nikâh.

Bu nikâhlarda evet şahitler nikâha şahitlik ediyorlar ama şahitliklerini gizliyorlar. Toplumla bunu paylaşıyorlar. Dolayısıyla şahitliğin varlık gerekçelerinden bir tanesi ortadan kalkıyor. Böyle bir şahitliğin şahitlik olmayacağı sanırım su götürmez bir gerçek. Bu şartlar altında yapılan evliliğin, Kur'an'ın haram kıldığı "ahdan" yani gizli dost tutma ameliyesinden farkı olup-olmadığını da sizin engin idraklerinize havale ediyorum.

Şunu sorabilirsiniz şimdi; caiz değil mi bu akitler? Günümüz fukahasından bazıları caiz diyor; hukuki sonuç doğurmadığı, ikinci eşin, çocukların hak ve hukukunun zayı olduğu gerçeğini kabulle beraber onlara caiz dedirten delil, aralarında evlilik engeli olmayan çiftin irade beyanlarının olması. Şahitlerin durumunu ise şöyle açıklıyorlar; şahitlik şekil şartıdır; burada şekil şartına uyulmuyor ama bu akdin gayri sahih olduğunu göstermez.

Gördüğünüz gibi tercih ettikleri hükümde onlar, yaşadığımız dünyadaki müsbet-menfi yanları bir bütün halinde öne çıkartıp maslahat prensibine göre yeni bir hüküm değil.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kur'an üzerinde çalışmalar

2011 Ramazan'ında benim katıldığım son tefsir dersiydi. Sabah Elmalılı'dan En'am Sûresi 50 ila 67. ayetler arası okundu.

İlk defa duyduğum çok enfes tespitleri oldu Hocaefendi'nin. Bu tespitlerden bazılarını sizinle paylaşmak istiyorum bu yazı vesilesi ile. Aslında amacım sadece Kur'an nükteleri de diyebileceğimiz tespitlerini paylaşmak değil. Eğer öyle olsaydı ihtimal bu derslerin bir bütün halinde kitap olarak yayımlanacağı zamanı beklememizin daha uygun olacağını söylerdim; çünkü bütüncüllük ancak bu şekilde yakalanır. Parça parça sunulacak tespitler faydadan uzak olmasa da ne Kur'an kültürümüzün oluşmasında ne de Hocaefendi'nin tefsir ufkunu ve yorumlarını görme ve gösterme adına yeterli olur. Bu açıdan böyle bir çalışmanın vakit geçirmeden yapılması ve kamuoyu ile paylaşılmasının şart olduğuna inanıyorum.

Pekâlâ, neden paylaşmak istedim o zaman bu tespitleri? Çünkü Kur'an ekseninde yapılması gerekli çalışmalara yönelik bazen satır aralarında bazen de çok açık ve net yönlendirmeleri oldu Hocaefendi'nin. Hedefler verdi; o hedeflerden bir-ikisini somut proje halinde kelama döktü hatta çalışma şekline ait bir teklifi de oldu. İşte bu sebeple belki ilgilenenler çıkar, belki üç-beş uzman çalışmalara başlar düşüncesiyle okuduğunuz yazıyı kaleme aldım.

Ehlinin malumu olduğu üzere, Kur'an'da makta'lar var. Özellikle uzun sûreler makta'lara bölünmüş. Bu bölme ve bölünmenin yapan kişiye göre değişen bir mantığı var. Benim gördüğüm mana bütünlüğü makta'ların belirlenmesinde önemli rol oynamış durumda. Bununla beraber bazı makta'lardaki isabet oranı tartışılır; belki tartışılmalıdır da. Zira mezkûr makta'lar sûrelerin Kur'an içinde, ayetlerin de sûre içindeki sıralamasında olduğu gibi tevkifi değildir aksine içtihadidir. İctihadi meseleler ise her zaman müzakereye açıktır. Zaten isabet oranı tartışılır dememizin sebebi de bu. Sadece makta'lar mı? Hayır, secde ayetleri ve 'secavend' adı verilen ayetler içindeki duraklama yerleri için de aynı şey geçerli.

O gün derste okuduğumuz yerini alan makta münasebetiyle bu konuya değindi Hocaefendi ve dedi ki: "Secde ayetleri, makta ve secavendler üzerinde bir heyetin çalışması gerektiğine inanıyorum. Bazılarında isabet olmadığı kanaatindeyim. Zira mesele Allah'ın kelâmı ve Allah'ın kelimasını nazil olduğu şekliyle korumak bizim vazifemiz. Emanettir Kur'an bize unutmayalım." Bu cümleleri sarf ettikten sonra bir müddet düşündü ve sözlerini şöyle tamamladı: "Allah seleften razı olsun; halefe yapacak çok iş bırakmışlar."

Söz bitmiş tekrar tefsire dönmüştük. Elmalılı'yı okuyan arkadaş yeniden okumaya başlamıştı ki birden onun sözünü keserek kaldığı yerden devam etti: "Eğer bizler bu çalışmaları yaparsak, gelecek nesiller Kur'an'ın derinliğini anlamada daha ileri seviyede iş yaparlar. Mesela..." dedi Hocaefendi ve şu ana kadar onlarca defa dile getirdiğine bizzat şahit olduğum psikolojik tefsir projesini yeniden seslendirdi: "Psikolojik tefsir. Şimdiye kadar defalarca tekrar ettim; yok böyle bir çalışma. Bazı kıssalarda merhum Seyyid Kutub'un izahları var ama Kur'an'ı bu gözle bütüncül bir şekilde ele alan bir tefsir çalışması yok. Hâlbuki özellikle kıssalar uzmanları tarafından çok iyi bir şekilde tahlil edilse orada yer alan insanların seslerini, soluklarını duymak, karakterlerini anlamak hatta yüz işmizazlarını bile resmetmek mümkündür."

Sözün geldiği bu aşamada biraz durakladı ve devam etti: "Bu, daha önce yapılan çalışmalar yetersiz demek değildir. Günümüze kadar nice devasa kıymetler, devasa tefsirler yazmış. Hatta birçokları kendi dönemlerini aşan eserler vermiş. Ama Kur'an çağlar üstü bir beyandır. Öyleyse Kur'an gibi böyle muhat bir beyanı yaşadığımız dönemdeki şartlarla yeniden ele almak yeniden yorumlamak gerekir."

Gördüğünüz gibi bazılarının günümüzde yaptığı gibi mevcudu inkâr veya umursamama, küçük görme, hafife alma yok, aksine mevcudu saygı ile birlikte kabul var; var ama bu mevcutla iktifa etme demek değildir. Zira mevcutla iktifa dûn himmetliktir. Hele Kur'an gibi çağları aşan tarih-üstü, evrensel bir beyanı tefsir geleneğimizde yerine alan tefsirlerle anlamaya çalışıp başka hiçbir şey yapmamak dûn himmetliğin ta

kendisidir. Çünkü Kur'an Mehmet Akif'in de dediği gibi ilhamı yaşanan asırdan alınıp asrın idrakine söylenecek olan bir beyandır. Dolayısıyla tefsir zincirinin bize kadar uzanan halkasına bir halka da bizim ilave etmemiz gerekli ki Hocaefendi'nin dediği şey de tam manasıyla bu.

Tabii ki inter-disipliner (disiplinler arası) bir çalışma olmalı bu. Eski dönemlerde olduğu gibi Arapçaya ne kadar vâkıf olursa olsun, dinî ilimlerin bir dalında ne kadar âlim olursa olsun bir tek kişinin altından kalkamayacağı kadar kapsamlı bir çalışma olmalı çünkü bu. Aksi halde mevcudun tekrarından başka bir sonuç çıkmaz ortaya. Öyleyse yapılacak şey meydandadır; tefsir yapılan ayetlerin konularına bağlı olarak o konulardaki uzmanlardan oluşan bir heyet olacak; bu heyet belirledikleri çalışma disiplinlerine bağlı olarak kısa, orta ve uzun vadeli planlar yapıp müstakil çalışmalarına vira bismillah diyecek ve sonra bir araya gelip bunları tevhid edecek.

Nitekim işaret etmeye çalıştığımız bu mevzu ile alakalı olarak şunları söyledi Hocaefendi: "Şöyle yapılabilir; teavün düsturu harekete geçirilir; farklı disiplinlerden 4'er 5'er kişilik çalışma grupları oluşturulur ve heyetteki herkes kendi ilgi alanı itibarıyla konu üzerinde çalışır sonra bir araya gelip ortak bir metin çıkartırlar. Çünkü mesele bir tek insanın üstesinden gelemeyeceği kadar geniş ve kapsamlı bir meseledir."

O nurlu iklimi ile mürde olan gönüllere ilhamlarını tıpkı bir pınar gibi gürül gürül akıtan Ramazan bitti ama Kur'an dersleri devam ediyor. Zaten önemli olan da bu değil mi? Kur'an ile olan münasebetimizi yılın bir ayına hapsetmek yerine o münasebeti her güne yayma, hatta zaman denilen nesnenin en küçük parçasının adı ne ise, ona kadar indirme ve indirgeme. Uzun sözün kısası; Kur'an ile münasebeti hayat felsefesi ve yaşam tarzı haline getirme. Bu uzun-ince yolda aşılmaz dağları aşmamız ümidiyle...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Allah bizi insan eyleye

Ahmet Kurucan 2011.09.22

Aslında bu köşeye bu türlü e-mailleri ve cevaplarını taşımıyorum ama meselenin ehemmiyetine binaen kaidemi bir defalığına bozacağım.

Diyor ki okurumuz: "Benim dedem de hocaydı." Anlaşıldı deyip yazıyı okumamazlık etmeyin; biraz daha sabredin, haklı olduğu yönleri var.

"Yapılan işin Müslümanlıkta yeri yok." Önyargılı, problem olan mevzu ekseninde kendisini hem hakim, hem savcı, hem davalı hem de davacı yerine koyup hayalî bir mahkemede hükmünü vermiş; dolayısıyla davalının kendini müdafaa veya yaptığını izah sadedinde serdedeceği her türlü düşünceye kapalı bir insan demeyin. Biraz daha sabredin. Eğer böyle dersiniz onun için dediğiniz önyargılı vasfını siz de haiz olur; o çukura siz de düşersiniz.

"Annen-baban ve ailene bir kap yemek yeter; paranı bize ver deniliyor. Bu kul hakkını yemek değil mi?" İşte burada durun; zira derdin özü bu cümlede gizli. Öncelikle hadiseye taraf olan muhatabı ve muhatapları da dinlemek lazım. Kim demiş, kime demiş, ne zaman, hangi ortamda ne münasebetle ve neden söylemiş? Bu soruların cevapları söz konusu sözün mahiyetini daha iyi anlamaya sebebiyet verecektir.

Bununla beraber, meselenin zahirine baktığımızda şunu rahatlıkla söyleyebilir ve yüksek bir sesle ifade edebilirim; eğer ortada böyle bir söylem varsa; bu söylem kime ait olursa olsun, tek kelime ile yanlıştır. Daha açık bir ifadeyle yanlış düşünüyor, yanlış söylüyor ve yanlış uyguluyordur. Hatta yanlış kelimesi, yapılan yanlışlığın yanlışlığını anlatmaya kifayet etmez; öyleyse daha keskin ve net bir dil kullanayım; Allah ve Rasulü'nün (sas) emirlerine muhalefet ediyordur; dünyevî ve uhrevî birçok sıkıntıya kendisini düşar edecek bir yola girmiş demektir.

Neden? Çünkü anne-baba hakkı, bizzat Allah'ın beyanları ile Allah hakkından sonra korunması gereken haklar kategorisindedir İslam'da. Aksi halde Kur'an'ın Allah'a itaatten sonra anne-babaya iyiliği, ihsanı emretmesini başka türlü anlamak mümkün değildir ki? "Anne-babaya öf bile demeyin" emrini nereye koyacaksınız? Aynı sahabe tarafından aynı mekânda arka arkaya üç defa sorulan "Hürmet gösterilmeye en layık varlık kimdir?" sorusuna Efendimiz'in her defasında "Annendir" cevabına ne diyeceksiniz? Daha yüzlerce hem ayet ve hadis, hem fukahaların içtihatları hem de 15 asırlık İslam geleneği içinde kendine yer bulmuş nice beyanları ve örnekleri sıralayabiliriz. Müslüman olan herkesin bildiği bu öğretileri daha fazla uzatmanın manası yok. Öyleyse bu faslı tarihe mal olmuş meşhur kaide ile bitireyim; "Allah ve Rasulü'ne muhalif emir ve yasaklarda bulunan kim olursa olsun, ona itaat edilmez." Bu durumda o emri veren mesuldür ama aynı ölçüler içinde itaat eden de mesuldür vesselam.

Cevap sadedinde söylenebilecek ikinci hususa gelince; insanın olduğu her yerde hata vardır ve olacaktır. Hatasız kul olmaz, hatasız insan olmaz. Mühim olan, yapılan şeyin hata olduğunu anladıktan sonra hemen hatadan vazgeçebilmektir. Zaten tevbe bu demek değil midir? Kulun Allah'a karşı yaptığı hataların telafisi adına atılan adımın adıdır tevbe. Bu manadaki tevbe, beşerî münasebetler için de geçerlidir; o zaman da adı hatadan dönme olur, özür dileme olur.

Üçüncü husus ise bir yanlış düzeltirken başka yanlışlar içine girmemeye özen gösterilmelidir. Kul hakkı zayı ediliyor deyip haklı şikâyetlerde bulunurken "Müslümanlar zaten böyle" deme, kul hakkı ihlali değil midir? Kul hakkı ihlalidir; çünkü birkaç kişinin hatası yüzünden yeryüzündeki bütün Müslümanlar aynı yanlış yapmakla itham edilmektedir.

Son sözüm, Hocaefendi'ye ait: "Allah bizi insan eyleye!"

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tsunamide ölenler ve Allah'ın rahmeti

Ahmet Kurucan 2011.09.29

Okuyucumuz "Deprem, tsunami, sel vb. tabii âfetlerde genç-yaşlı, çoluk-çocuk, kadın-erkek yüzlerce binlerce insanın ölmesi Allah'ın rahmeti ile nasıl bağdaşır?" diye soruyor.

Öncelikle; belki de ilk insan, ilk peygamberden itibaren bütün insanoğlunun kafasını kurcalayan ve yüzlerce binlerce defa farklı farklı cevaplar verilen bir sorudur bu. Kimileri inkâr adına sormuşlar bu soruyu, kimileri de Allah'ın icraat-ı sübhaniyesini anlama ve kavrama adına.

İkincisi; Allah kâinata koymuş olduğu düzeni, sistemi beşerin algı ve idrak dünyasında ulaşmış olduğu, doğruluğu-yanlışlığı her zaman tartışılır olan değerlere göre düzenleyecek değildir. Eğer kâinata bugün baş

döndürücü bir nizam varsa, soruda bahsi geçen yaşanan gerçekler de bu nizamın bir parçasıdır ve biz anlayamasak da mutlaka bir sebebi ve hikmeti vardır. Bizim onları bilmememiz, anlayamamamız yokluğuna delalet etmez. Zira Allah abes iş işlemekten münezzeh ve müberradır.

Üç; Allah, Rahman ve Rahim'dir. Ama aynı Allah (cc) aynı zamanda Kahhar ve Cebbar'dır. Bediüzzaman Hazretleri'nin yaklaşımı ile bir devletin nasıl iki yüzü vardır; kanunlarına itaat eden insanlara şefkatli, etmeyenlere, içtimai huzura sekte vuranlara da diğer yanıyla nasıl tecelli ediyor, cezai yaptırımlarda bulunuyorsa; Allah'ın cemali ve celali isimlerini ve tecellilerini de öyle düşünmek lazım.

Buraya kadar kabul ama ya masum olanlar, diyeceksiniz soruda olduğu gibi. Benim şu ana kadar bu konu ile alakalı yaptığım okumalarda en çok dikkatimi çeken, aklımı ve kalbimi ikna ve tatmin eden tespitleri Bediüzzaman Hazretleri yapmıştır. Onun için sizlere Şualar adlı eserinin 4 Şua'sında Beşinci Mertebe-i Nuriye-i Hasbiyye başlığı ile kaydettiği görüşlerini altını çizme çizme ve üzerinde düşünme düşünme tekrar tekrar okumanızı öneririm.

Üstad'ın oradaki yaklaşımı gayet net: İnsan hayatına insan açısından değil de, hayatı ona ihsan buyuran Allah'ın Hayy ve Kayyum isimleri zaviyesinden bakmak. Sadeleştirilmiş metinden intikal ettireyim: "Yine bir zaman hayatım çok ağır şartlar altında sarsıldı, dikkatimi ömrüme ve hayatıma çevirdim. Gördüm ki, ömrüm koşarak gidiyor, ahirete yaklaşmış, hayatım da baskılar altında sönmeye yüz tutmuş. Halbuki Hayy ismine dair risalede izah edilen hayatın mühim vazifeleri büyük meziyetleri ve kıymetli faydaları böyle çabuk sönmeye değil uzun yaşamaya layıktır diye kederle düşündüm. Yine rehberim olan 'Hasbunallahu ve ni'mel vekil' ayetine müracaat ettim. Dedi ki 'Hayata sana onu veren Hayy u Kayyum'a göre bak.' Ben de öyle baktım, gördüm ki; hayatımın bana bakan yönü bir ise, O Hayy u Kayyum'a bakan yönleri yüzdür; bana ait neticesi bir ise Yaratıcı'ma ait neticeleri binlerdir. Şu halde Allah'ın rızası dairesinde bir an yaşamak kâfidir, uzun zaman istemez."

Bu girişten sonra mevzunun Risalelerin çeşitli yerlerde detaylı izahı yapıldığı için hulasa olarak dört noktada kısa kısa yeniden izahını yapacağını söyleyip izahlara geçiyor. Bilgiye ulaşmanın alabildiğine kolay olduğu günümüzde oraya ulaşip mezkur açıklamaları yukarıda tarif ettiğim veçhiyle bizzat sizin okumanıza havale ediyorum.

Siz bu parçayı okuyadurun, ben yazıyı Üstad'ın sözleri ile noktalayayım: "....ölü olmayanlar veyahut diri olmak isteyenler hayatın mahiyetini, hakikatini ve hukukunu o dört mesele içinde arasın, bulsun ve dirilsinler! Özeti şudur; hayat Hayy u Kayyum'u Zat'a baktıkça, iman da hayata hayat ve ruh oldukça beka bulur. Hem baki meyveler verir. Hem de öyle yükselir ki sermediyet cilvesi alır, sonsuzluğun tecellisine erer ve ömrün kısalığına ve uzunluğuna bakılmaz."

Mevcutlara ilave farklı bir yaklaşım. Öyle değil mi?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tezakür, tezekkür, tezkir ve zikir

Ahmet Kurucan 2011.10.01

Kesintisiz diyebilirim; nefes kesmeden de diyebilirim; arka arkaya sıralanan değerlendirmeler esnasında araya girdi ve "Nâmütenâhi istikametinde mülâhazalar da nâmütenâhi olur" dedi.

Ardından ilave etti: "Kendi dar sınırlarınızdan çıkmanız lazım. Bediüzzaman Hazretleri'nin dediği gibi 'gönüllerin meâliye müştâk' hale getirilmesi gerek."

Hangi münasebetle söyledi bu sözleri? Neydi o değerlendirmeler? Kimdi bu değerlendirmeleri yapan veya aktaran?

Önce kim sorusuna cevap vereyim; fotoğrafik zekâsı, 'meâliye müştak gönlü', düşünce ve amelde istikameti ve en önemlisi hiç doyma bilmeyip sürekli 'hel min mezîd' ufkunun zirvelerinde dolaşüyor gördüğüm can dostumdu o kişi. Değerlendirmeler, bazıları can dostuma, bazıları da başkalarına ait. Mevzu ise pırlanta serisi idi.

İki elin parmak sayısını geçmeyecek ölçüde misafirin var olduğu salon maddesiyle-manasıyla sohbet için hazırды. Ama bu ortamda ikili bir muhavere vardı. Sezebildiğim, görebildiğim ve anlayabildiğim kadarıyla birbirlerinin dilinden ve dil'inden anlayan Hoca-talebe arasındaydı bu muhavere.

Mevzuu söyledim; pırlantalar idi. Muhavere pırlantaların akıl, mantık, düşünce, amel, ruh, gönül ve kalb dünyamıza kazandırdıkları etrafında dönüyordu. Zaman geliyor; devâsâ kâmetlerin görüşleri, zaman geliyor pırlanta sohbetlerine muhatap olanların yeni keşfettikleri hazineler hakkındaki kanaatleri aktarılıyordu. Bazen oluyordu ki ilim dünyasının atmosferlerinde dolaşılıyor; bazen ise 'olan'dan hareketle 'olması gerekenler'in dile getirildiği zeminlere atıflarda bulunuyordu. Tabii mevzu pırlantalar olunca; pırlantalar sahibine sadece dinlemek düşüyor, mahviyet, tevazu ve hacalet içinde aktarılanları nezaketen dinliyordu. Ben saymadım ama saysam ve rakamı size söyleseydim, 'bu kadar kısa zamanda bu kadar estağfurullah denir mi?' derdiniz.

Can dostumun nefes almaya durduğu bir an devreye girdi eserlerin sahibi, "Yapacağımız şeylerin doğruluğunu çok iyi hesap etmemiz lazım." dedi. Sonra bu doğruluğa metot ekseninde açılım kazandırdı: "Toplumsal sadece bir kesimi değil, bütün kesimlerine hitap edecek usuller belirlemek lazım." Maksudı açık ve netti; çünkü ortaya konulan eserler bütün Müslümanlara ve bütün insanlara hitap etmekte. Öyleyse onları toplumun sadece bir kesimine has kılacak tarzda hatalar yapmamak, "hasr" ifade eden söylem ve tavırlardan uzak durmak gerek.

Pekâlâ, doğru usul belirlendikten sonra ne olacak? İkinci adım, en azından birinci adım kadar, hatta azim, istikamet ve süreklilik ifade etmesi açısından birincisinden daha önemli. Dedi ki: "Sonra doğru dediğimiz ve doğru bildiğimiz bu yolda sonuna kadar ısrarla yürümeliyiz."

Can dostum, ihtimal fırsat bu fırsat dedi ve devam etti gözlemlerini anlatmaya. Ama estağfurullah'lar da arka arkaya geliyordu. Bir ara yine fırsat buldu; araya girdi ve: "İ'zama gitmeyin." Büyütmeyin demek bunun manası. "İyi ama biraz önce doğru söyleyin dediniz. Bunlar doğruların ifadesi." diye karşılık buldu i'zama gitmeyin sözü. Fakat pırlantalar sahibi meramını daha açık beyanlarla söylemeye durdu. "Hased insanın fitratında vardır. Rekabet hissi bir başka fitrî özelliktir. Eğer insanlığa götürdüğünüz hizmetlerinizde istikamet düşünüyorsanız, sevdiğiniz, saydığınız şahıslara fevkalade makamlar vermek yerine, fevkalade sadâkatle hareket etmelisiniz. Aksi halde bilmeden, farkında olmadan yaptığınız şeylere zarar vermiş olursunuz."

Sonra bu yaklaşımını Mus'ab b. Umeyr ile temellendirdi. Hicret öncesi Efendimiz (sas) tarafından tebliğ ve irşad göreviyle tanzif edilen ve Medine'ye gönderilen o dev sahâbi, Hazrec kabilesinin ileri gelenlerinden Es'ad b. Zürare'ye kendisini öldürmek için geldiğinde diyor ki: "Otur, dinle; eğer beğenmezsen boynum kıldan ince. Ama önce bir dinle." Yapılan vurgu, verilmek istenen mesaj açık; yumuşak ve mantıkî üslup. Zira Hz. Mus'ab'ın bu yumuşak ve mantıkî üslubu başta Es'ad b. Zürare olmak üzere onun gibi nicelerini eritmiş ve İslam ile şereflemelerine vesile olmuştu.

Unutmadan yazıya başlık yaptığım kavramlarla alakalı açıklamasını da anlatayım. Malum müzâkere, bir meseleyi karşılıklı olarak enine-boyuna konuşma demek. Hadislerde 'ders' değil de "tedârüs" kavramıyla

anlatılan üslubun bir başka fiille ifadesi. O can dostum müzâkereler ve o atmosferlerde yaşananlardan bahsederken dedi ki pırlantalar sahibi: "Tezekkür ferdî bir ameliyedir ama tezekkür bile tezâkûre bağlı. Tezâkûr yapacaksınız ki tezekkür edesiniz. Her tezekkür sizde tezkîr düşüncesini tetikleyecek. Bu da sizi zikre götürecektir."

Bir-iki cümlede ifade edilen ve kelimelerle, kavramlarla adeta dans eder gibi söylenen bu anlamlı cümle aslında bize bir ödev veriyor; başta Kur'an olmak üzere hadisten siyere, fıkhıtan kelâma, tefsirden tasavvufa, günümüz insanının aklına, kalbine, ruhuna, gönlüne hitap eden her türlü beslenme kaynağımızı literalist yani zahiri yaklaşımlara girmeden, taassuptan uzak ve kaynaklarına inerek katılımcılığın ve anlamamanın esas olduğu müzakere, müdârese usulüyle okuma ve mütalâa etme. İmanı marifetle beslemenin ilk adımı bu. Ardından amel geliyor. Keşke yapabilsek.

Aynı gün bir başka ortamda dinlediğim hikâye ile bitireyim. Ormandaki ağaçlar baltadan şikâyetle bulunmuşlar. Verilen cevap çok manidar: "Ne yapayım, baltanın sapı sizden." Dünyanın dört bir yanında sapı bizden olanların her tarafı katıp karıştırdığı bir zaman diliminde bizi özümüze kavuşturacak, özümüzle buluşturacak, özümüzü anlamamıza sebebiyet verecek bu türlü bir usule o kadar muhtacız ki! Dedim, keşke yapabilsek...

Pırlantalar sahibi tanıdık, Hocaefendi; 'Pekâlâ can dostun kim?' sorusunu duyar gibiyim. Müsaadenizle isim vermeyeyim; ama şunu da demeden geçmeyi kadırnaşinaslık bilirim. O, -la üzekki alallahi ehade- Kâdı Burhaneddin'in

"Bendesin sen bendeyim ben tapuna;

Bendeyim ben nice ki sen bendesin" beytinde tasvir edilen hal ve makama sahip bir sadık, "gussâdan mahlâs dilerken adını divân-ı aşka yazdıran" bir âşık, cemâlden kemâle, kemâlden cemâle Hz. Cemil'e doğru yol alan bir yolcu.

Pekâlâ, ben mi? Beni geçin. Ben şu an sizlere resmetmeye çalıştığım manzaraya hem mana hem de muhteva itibarıyla uyum içinde bulunan güftesi Faik Ali Ozansoy'a, bestesi Şadi Hoşses'e ait olan kürdîlihiczakâr makamındaki "Yıldızlı semalardaki haşmet ne güzel şey" şarkısının atmosferine kendimi salmış bir âvâreyim.

"Yıldızlı semalardaki haşmet ne güzel şey

Mehtaba dalıp yâr ile sohbet ne güzel şey

Dünyamızın üstünde bütün ruhlar uyurken

Dünyada senin âşığın olmak ne saadet

Bir bitmeyecek aşk-ı muhabbet ne güzel şey

Yıldızların altında ibâdet ne güzel şey."

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hediye mi rüşvet mi?

Hediye ile rüşveti birbirinden kesin hatlarla ayırt edecek bir ölçü var mı? Tek kelimelik bir cevabı var bu önemli sorunun; var ve yok. Var ve yok iki kelime değil; aksine tek kelime ama bunun hangisi olduğunu kişi veya kişiler vicdanlarına danışarak kendileri belirleyecekler. Çünkü vicdan yalan söylemez.

Bu önemli mesele sadece vicdana havale edilerek mi çözülecek demeyin; tabii ki hukukî açıdan rüşvete dair hükümler ile ahlâkî açıdan rüşveti engelleyici nice kâideler, kurallar var. Hukukî açıdan aşağıda bir-iki örnek sunacağım ama bu işin ayırt edilmesi ve engellenmesi ancak ahlâk ile mümkün olur. Onun için yukarıda vicdanı ön plana çıkarttım. İsterseniz sözün geldiği bu noktada Efendimiz'in (sas) "Müftüler fetva verse bile, kalbine danış." hadisini hatırlatıp geçelim.

Fıkıh kitaplarımızda özellikle rüşvetle alakalı alana ve verene haram, alana haram verene helal türü kategoriler ile bunların müşahhas örneklerle anlatıldığı müstakil bölümler var. Bu kategori ve örneklerde taraflar; tarafların aralarındaki akrabalıktan ticaret dünyasına uzanan ilişkileri; önceki ve sonraki pozisyonları; verilen şeyin mahiyeti, kıymeti, miktarı; bugün olmasa bile yakın bir gelecekte taraflardan birine veya her ikisine ya da yakınlarına sağlaması muhtemel menfaatleri vs. tek tek anlatılır. Bunlara bir bütün halinde bakan insan söz konusu şeye, rüşvettir ve/ya hediyedir hükmünü verebilir.

Mesela kamu görevlisi birisinin normal şartlarda vazifesi dahilinde bulunan bir şeyi yapmaması; muhatabının sırf bu yüzden ailesini bile geçindirecek maddî imkânlardan mahrum kalması durumunda verilen şey, alana haram verene helal kategorisinde değerlendirilen bir rüşvettir. Verilen şey ile insan haksız kazanç veya pozisyon elde ediyor ve bununla o kazanç veya göreve daha layık olan insanların önünü kesiyorsa, o alana da verene de haram olan rüşvettir. Bu iki örnekte veren veya alan tarafın 'verdiğim/aldığım şey hediyedir' demesi bir mana ifade etmez; çünkü 'halin delaleti' alabildiğine açık ve nettir. Hediye isimlendirmesi, gayrimeşru ameli, meşru görme ve göstermek için kullanılan kamufleajdır.

Hediyeye gelince; en net ölçüyü Nebiler Nebisi (sas) vermektedir. Zekât memuru olarak çevreye gönderdiği İbni Lutbiyye'nin Medine'ye dönüşünde, "Bunlar zekat, bunlar da bana verilen hediye." demesini Efendimiz (sas) kabullenmemiş ve irad ettiği hutbede "Ben onu bir işe tayin ediyorum. Sonra bana gelip şu sizindir bu da bana verilen hediye diyor. Annesinin babasının evinde otursaydı o hediye ona verilir miydi?" beyanı hediye ile rüşveti birbirinden ayıracak en temel ölçümüdür.

Buna göre alıcı konumunda bulunan tarafın "ben bu görevde olmasaydım hediye ismi altında bana verilen bu şey verilecek miydi?" sorusuna vereceği cevap, onun hediye mi rüşvet mi olduğunu ona söyleyecektir. Hakeza veren taraf için de aynı geçerli; o görevde olmasaydı ben ona bunu verir miydim?

Gördüğünüz gibi hediye ile rüşvet arasında çok ince bir çizgi var. Bu çizgi her ne kadar pratik hayatta yaşanan örnekler ve bu örneklerle yönelik içtihatlarla kalınlaştırılmaya, sınırlar çok net çizilmeye çalışılıyor olsa da bana göre her şey vicdanda bitiyor.

Ne yapılacak o zaman? İnce eleyip sık dokunulacak. Vermeden de almadan da önce binler defa düşünülecek; 'Ya rüşvet olursa?' sorusu sorulacak vicdanlara. Özellikle kamuya ait işlerde çalışan insanların, devlet yetkisini kullanan kişilerin sorumluluk şuuru canlı olacak. Liyakat ve ehliyet şartlarının kâmil manada gözetilmediği, kayırmacılığın âlâsının yaşandığı, menfaat elde etme adına ilkelerin, prensiplerin çoğunlukla göz ardı edildiği bir dönemde daha dikkatli davranılacak. Bugünün bir de yarını, bu dünyanın bir de ukbası var.

'Başkaları böyle yapıyor/yapıyordu ama...' sözü bir Müslüman için ne ölçü olabilir ne de mazeret. Ömer Muhtar'ın dâsîtanî sözüyle diyeyim: "Onlar bizim hocamız değil!"

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Önemli bir adım: İlahiyat Studies

Ahmet Kurucan 2011.10.07

İngilizce'de İslam dinini esas alan süreli yayınların tarihi yeni değil. Bununla alakalı birçok dergi var piyasada. Bazıları oryantalist dünyaya ait neredeyse asırlık yayınlar, bazıları ise Müslüman Arapların öncülük ettiği dergiler. Bilebildiğim kadarıyla bizim akademik dünyanın bu alanda ciddi bir gayreti olmadı.

1980'li yıllardan beri ilahiyat alanında Türkçe, Arapça ve şimdilerde de İngilizce okumalar yapmaya ve kitap, makale, tez ve süreli yayınları takip etmeye çalışan bir insanım. İletişim vasıtalarında baş döndürücü ilerlemelerin yaşandığı ve bilgi transferinin alabildiğine kolay olduğu günümüzde bunlar ciddi beceri ve marifet isteyen şeyler değil. Hemen her ilim dalında vakti, imkânı ve ilgisi olan hemen herkesin yapabileceği şeyler. Dolayısıyla bu cümleleri malumatfuruşluk olarak algılamayın lütfen. Neden yazıya böyle başlangıç yaptığımı anlayacaksınız.

Amerika'nın North Caroline eyaletinde bir arkadaşı ziyaretimde gördüm dergiyi. Kütüphanenin tozsuz rafları arasında "İlahiyat Studies" yazan dergi ilgimi çekti. Editörün notu, içindekiler, bazı makalelerin sonuç bölümlerini hemen okudum. O anki memnuniyetimi ifade edemem. Memnuniyetim yeni bir dergi ile yeni bilgilerle tanışmaktan ziyade derginin sahibinin Türkiye ve Türk ilim adamları olmasından dolayı idi. Bursa İlahiyat Vakfı adında bir kuruluş çıkartmış dergiyi. İlk sayısı 2010 tarihini taşıyor. Demek en az bir yıl olmuş. Kış ve ilkbahar sayısı diyor üzerinde. Buradan anlaşılıyor ki yılda 2 defa çıkacak. Sordum arkadaşşıma "2. sayısı" dedim. "Ben de bir yazı hazırlıyorum. 2 sayısına yetiştiremedim. 3 sayısına yetiştirmek için çalışıyorum." dedi. Web sayfasına baktım; 2. sayısı yayımlanmış.

Çok önemli bir adım bu dergi. Neden? Dili İngilizce. İngilizce diliyle İslam dinini esas alan süreli yayınların tarihi yeni değil. Bununla alakalı birçok dergi var piyasada. Bazıları oryantalist dünyaya ait neredeyse asırlık yayınlar, bazıları ise Müslüman Arapların öncülük ettiği dergiler. Bilebildiğim kadarıyla bizim akademik dünyanın bu alanda ciddi bir gayreti olmadı. Hâlbuki gerek ilahiyat fakültelerinde, gerekse özel kurumlarda yapılan akademik çalışmalarımız, gerek oryantalistlerin gerekse Arap veya Uzakdoğu İslam dünyasının yaptığı çalışmalara eklemlenmek zorunda.

Söz bu noktada iken, mukayeselere girmek, "bizimki Araplarınkinden daha iyi" tarzı değerlendirmelere girmek istemiyorum. Onlar dar alanlı yapılacak ilmî müzakereler. Burada bahse medar olan şey; akademik değeri olan çalışmaların varlığı.

Kaldığım yerden devam edeyim; eklemlenmek zorunda; çünkü şahsen ben "Türkler de asırlardır Müslüman ama özellikle İslam ilahiyat sahasına herhangi bir katkıları olduğu söylenemez" türünden içi boş iddiaların fiilen tekzip edilmesi gerektiğine inanıyorum ve bunu yapabileceğimiz kanaatindeyim. Mesela; bizim ilahiyat fakülteleri ve Marife, İslam Hukuku Araştırmaları vb. dergilerde son 10 yılda yayımlanan makalelerle başka fakültelerde yayımlanan makaleleri karşılaştırsak; kemmiyet planında önde olduğumuz şüphe götürmeyeceği gibi keyfiyet planında da birçok makalenin ses getireceğine inanıyorum. Alanlarında alabildiğine özgün ve orijinal olan bu çalışmaların Arap, Uzakdoğu hatta Batı dünyasındaki birçok çalışma ile boy ölçüşeceğine inanıyorum. Fakat bizim problemimiz ürettiğimiz bu değerleri piyasaya arz edememek. Türkçe yayımlanan bu

makale ve dergilerin Arapça ve İngilizce ile yayımlanması şart. İşte İlahiyat Studies bu açıdan çok ama çok önemli geldi bana. Küçük ama bu önemli adımın hem bizim ilim adamlarının ilim dünyası içinde hak ettikleri yeri alması hem de oryantalist etkinin kırılmasında büyük hizmet edeceğine inanıyorum. Doğu'ya Batılı olarak değil de Doğu'ya Doğulu olarak bakışın her şeyden önce konu ile ilgili Batılıya çok şeyler katacağına inanıyorum. Bizi bizden öğrenmeleri, bizi kendilerinden öğrenmelerinden daha sağlıklı olur çünkü.

Derginin muhtevası adına bir şey demek istemiyorum bu yazıda. Çünkü yazıyı kaleme alış gayem, böyle bir derginin varlığından sizleri haberdar etme ve sevincimi paylaşma. Kaldı ki çok zengin bir yayın kurulu var. Hepsi de sahasında uzman olan insanlar. Batı dünyasından isimlerin olması ayrı bir avantaj. Umarım sadece dergiye ev sahipliği yapan Bursa ilinin ilahiyatı değil, Türkiye'nin dört bir yanında eğitim ve öğretim faaliyetleri sürdüren tüm ilahiyat fakültelerindeki her seviyedeki akademisyenimiz dergiye ilmî çalışmalar sonucu ürettiği makaleleri Niyazi Mısri diliyle,

"Sevdim seni hep varım yağmadır alan alsın,

Gördüm seni efkarım yağmadır alan alsın" der ve katkıda bulunur. Bu sözü söylemek bana düşer mi bilemem ama affedeceklerini düşünerek ifade edeyim; bu katkı ilmî sorumluluğun ötesinde aynı zamanda dinî bir vecibedir.

Madem dergi İngilizce; teşekkürümü de müsaadenizle İngilizce yapayım: I would like to thank those who put their efforts into publishing this journal.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sünnet algısının kırılması mı?

Ahmet Kurucan 2011.10.13

Sünnet, Efendimiz'den (sas) bize intikal eden kavli, fiili ve takriri davranışların bütünü. Anlaşılması alabildiğine kolay, sınırları belli, çerçevesi çok net bir tanım bu. Ama bu tanım sünnet kavramını tarihî serüveni ile birlikte ele aldığımızda nerede duruyor? Okuyucumuz bunu soruyor.

Bu sorunun cevabı net; net zira tedvin döneminden itibaren konuşulan, yazılan ve tartışılan bir mevzu bu. Yapılan tartışmalara hiç girmeyip kestirmeden sonucu söyleyeyim ben size: Mezkur tanım İmamı Şafîî Hazretleri'nin sünnet kavramına getirdiği yaklaşımdan sonra netleşmiş ve İslam dünyasına hakim olmuştur. Siz de dikkatlice okur ve üzerinde düşünecek olursanız anlarsınız ki bu tanım Efendimiz'in hayatının bütünü sünnet kapsamı içine almaktadır.

Burada can alıcı soru şu. Madem öyle, mezkur söz, fiil ve takrirler hangi ölçüde bizleri bağlayıcıdır? Cevabı kolay bu sorunun mezkur sünnet tanımını yapanlara göre; bunların hepsi sünnettir ama bazılarının bağlayıcılık değeri vardır, bazılarının yoktur. Bununla beraber bütüne uymak insana sevap kazandırır. Âdetin ibadet haline gelmesi tabiri ile anlatılmak istenen tam da budur.

İmamı Şafîî'nin öncülüğünü ettiği bu yaklaşımda ne sahabe davranışları ne de Medine ehlinin ameli kendine yer bulamaz. Halbuki kelimenin lügat manasından tutun, cahiliyye dönemi, Efendimiz dönemi ve sonrasındaki kullanım şekline baktığınızda daha geniş perspektife sahip bir sünnet kavramı ile karşılaşırız. Burada

bağlayıcılık değeri sünnet kavramının omurgasını oluşturmuştur. Yalnız haksızlık etmeyelim; İmamı Şafii'nin mezkur yaklaşımı etrafında yapılan uzun müzakereler literatürümüze çok büyük zenginlik katmıştır. Sünnetin teşri/yaşama bağlamındaki yeri ve değerinden başlayıp haber-i vahidlerin kabul ve ret şartları bunun başta gelen örnekleridir.

Buraya kadar okuduğunuz üç paragraf sorunun cevabını özet bir şekilde veriyor. Ama daha ötesi var; ötesi benden. Böyle bir sünnet algısının bize faydası mı olur zararı mı? Özellikle Müslümanlığı sadece ibadetten ibaret gördüğümüz, muamelattan ukubata ahkâmını çoklarımız itibarıyla bilmediğimiz, uygulamadığımız bir dönemde sünnetin tanımı çerçevesi deyip ancak ehl-i ilim arasında müzakere mevzuu olacak şeyleri gündeme getirmenin hayatımıza ne getirisi olabilir? Asıl cevaplanması gereken soru bu bence.

İsterseniz bu soruya cevap vereyim ben ve diyeyim ki; böyle bir algının bize faydadan başka zararı olmaz. Sorunun mantukundan çıkarttığım tartışmaların ise getirisinden çok götürüsü olur. Bu Ramazan'da yapılan "teravih namazı vardır-yoktur" tartışmalarını hatırlarsanız, ne demek istediğimi daha iyi anlarsınız.

Benim acizane kanaatime göre, şimdilerde İmamı Şafii Hazretleri'nin belirlediği çerçevedeki sünnet anlayışını kabule, onu fert ve toplum hayatımızda diriltmeye ihtiyacımız var.

Urve b. Mes'ud'un; "Şu ana kadar çok kral gördüm ama hiçbirinin Hz. Muhammed'e gösterilen ölçüde saygı gösteren ashabı olduğunu görmedim." sözlerinde açık olan saygıya ihtiyacımız var.

Ayakkabı giymesi çıkarmasından, aynaya bakarken söylediği sözlerden kulağı çınladığında ettiği duaya kadar her şeyi kayıt ve zapt altına alıp onları hayatlarına taşıyan sahabi ruhuna ihtiyacımız var.

Haz. Ömer'in Hacerü'l Es'ad karşısına geçip, "Ey taş! Biliyorum ki sen bir taşsın. Ne faydan dokunur ne de zararın. Eğer Allah Rasulü'nün seni öptüğünü görmeseydim vallahi seni öpmezdim." sözünün altında yatan teslimiyet mantığına ihtiyacımız var.

Haz. Ali'nin "Eğer din, re'ye dayalı olsaydı mestlerin üstü değil altına mesh edilmesi gerekirdi. Ama ben Rasulullah'ı mestlerin üzerine meshederken gördüm." anlayışının kabulüne ihtiyacımız var.

Dinî hayatımız adına yaşadığımız laubaliliği, tel tel dökülen dindarlığımızı önleyecek yaklaşım budur. Keşke topyekûn bir seferberlikle bu anlayışı ihya edebilsek.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sırat dünyada geçilir

Ahmet Kurucan 2011.10.15

Siz bu yazıyı okuduğunuzda sanırım Bamteli'nden dinlemiş olursunuz o sohbeti. Sohbet, "Ölümü temenni etmeyin. İlla edecekseniz şöyle deyin: 'Allah'ım! Eğer hakkımda ölüm hayırlı ise beni vefat ettir; yaşamam hayırlı ise beni yaşat.' hadisini nasıl anlamalıyız?" sorusuna cevabın verildiği bir sohbetti. İşte o sohbet öncesine götüreceğim sizleri. İkinci namazı sonrası bir bardak çayın içildiği o kısa zaman dilimini bazan dua, bazan da bir simanın, bir güzel sözün, bir hal-hatır sormanın açtığı küçücük, daracık, minnacık kapıdan girip ummanlara yelkenler açarak ya da açılarak değerlendirildiği o zaman dilimine.

"Bizim hakikatlere bakışımız çok dar bir perspektiften. Biz ne hakikati ne de perde arkasını kavırıyoruz. Bilmeden bahsetmiyorum. Bilmek ayrı, kavramak ayrı. Mesela Allah'ın esma ve sıfatlarını bilebiliriz ama onları kavramamız imkânsızdır." Muhit varlıklar olarak Muhat'ı, yaratılmış olarak Yaratan'ı, sebepler dairesinde yaşayarak Müsebbibü'l esbab'ı nasıl kavrayacağız ki? Tabii ki Hakk'ı hakıyla idrakimiz nâmümkün. Bu kadar bedihi, bu kadar açık ve aynı zamanda inancımızın temelini oluşturan bu gerçeği hatırlatmakla acaba Hocaefendi nereye gidecek diye düşündüm. Bu iki-üç cümle ile anlattığını değil de sonrasını merak ettim ve dikkatlice dinlemeye koyuldum.

Devam etti: "İrâdenin hakkını verme başka mesele, kendini ifade etme başka meseledir." Anlaşıldı dedim hemen bu cümleyi duyar duymaz. Yine insanın kendini sıfırlamasından bahsedecek; yine yıllardır bıkmaya usanma bilmeden tekrarladığı tevhide vurgu yapacak; her zaman dediği gibi "Yapan O, kılan O, eden O, tutan O; bizleri bu yolda kullanan Allah'a hamd ve sena olsun." diyecek. Tahminimde yanılmadım; yanılmadım ama bu defa muhteva aynı olmakla beraber kullanılan örnekler ve kurulan cümleler değişti.

"Allah rızası diyerek yaptığın bir işe zerre kadar kendini, nefsini karıştırırsan, o işi kirletmiş olursun." Örneğe dikkat edin: "İster Kur'an oku, istersen ezan." Sizin de belki aklına gelmiştir şimdi; acaba orada Kur'an veya ezan okuyan birisi sesinin, nağmelerinin, makamının güzelliğini hal diliyle mi ifade etti diye düşündüm; ama yanılmışım. Çünkü "mesela" diyerek verdiği misal başkaydı. "Mesela; 'bu kampı biz almıştık' sözü. İnsanın isteklerinin, arzularının kötü şeyleri istemesine mukabil, iradesini asarak iyiliğe güzelliğe yönelmesi Allah'tandır. Dolayısıyla Allah'ın tevfiğiyle, inayetiyle, iyiye, güzele, hayra yönlendirmesi ile siz bu işi yapmışsınızdır. O zaman, bu fiile sahip çıkma büyük bir iddiadır. Damla ile deryaya sahip çıkmadır."

Bu cümleleri söyledi ve bir yudum çay almak için bardağına uzandığında orada kampın alımında bulunan eski ama eskimeyen, yaşlı ama büyümeyen bir dostu gördü: "İnanın sizi görmemiştim." Mana açtı; "Sizi daha önce görseydim rencide olma ihtimalini hesaba katarak başka bir misal verirdim. Üzerinize alınmayın, size 'bu işe nefsinizi karıştırdınız' gibi bir ithamda bulunmadım"; bize de "sakın farklı düşünmeyin; su-i zanlara girmeyin" demek istiyordu. Çünkü ezan, Kur'an açıklamasında olduğu gibi, burada da kampın alınmasında emeği bulunan o veya onun gibi şahıslara özgü su-i zanlara girenler olabilirdi. Nitekim iki cümlesi bu yorumu doğruluyor: "Allah'a hesap vereceğiz. Yalandan O'na sığınırım."

Çayını bitirdikten sonra kaldığı yerden devam etti: "Ben biraz da kendi hesabıma konuşuyorum. Kendi riyakârlığıma karşı söylüyorum bunları. Çünkü insan takılıyor çoğu zaman. Şehrah halindeki yoldan yürürken önüne çıkan engellere takılıyor; dikenlere takılıyor; şehvetine takılıyor, makam-mansıb görüyor ona takılıyor." İlaveler yapabilirsiniz; şöret de var diyebilirsiniz. Para hırsı diyebilirsiniz. Yüzlerce şey sıralayabilirsiniz. Bu takılma ağına girdikten sonra sonuç belli; başlangıçta insanı sahil-i selamete çıkartacak, dünyada huzur, ahirette cennete ulaştıracak o koca şehrah bir patika haline gelir ve insan senelerce yürüse de bir adım mesafe kat' edemez. Bir başka zaman bir başka vesile ile söylediği gibi "dolap beygiri gibi sabahtan akşama döner de, bir adım yol alamaz."

Şimdi yazıya başlık yaptığım söze yani sözün özüne sıra geldi; bu örnekleri verdikten sonra dedi ki: "Kulluk bir şehrahta yürümek kadar kolay ve rahat, dar bir patikada yürümek, geçilmez bir köprüden geçmek kadar da zordur. Bazen o, bir sırat gibi olur, geçilmez; takılır insan sağında solunda bazı kancalara, bazan iştihalarına, bazan şehvetlerine, bazan bencilliklerine takılır, burada döküldüğü gibi orada da dökülür." Ve bu zemin üzerine kurulu sözün özü: "Sırat burada geçilir; orada geçilmiş sırat geçilir. Burada geçenler orada da geçer." Mana açık, dünyada yol aldığımız şehrahta makama-mansıba, paraya, şehvete, şörete takılanlar ahirette de Allah'ın lütfu, merhameti, ihsanı olmazsa ahirette de takılabilir.

Sözün geldiği bu aşamada kolay gözüken ama süreklilik izharında zorlardan zor bir çözüm yolu söyledi: "Sıratı dünyada aşmanın yolu, yürekten Allah'a irtibat ve o irtibatı her adım başı kontrol etmeye vabestedir. Onunla kontrol tamamsa, şaşmadan, devrilmeden, kaymadan, sürçmeden yürürsünüz hedefe doğru. Hedef O ise şayet, O'na doğru yürümede O, yolunuzu şaşırtmaz. Onun yerine hedefe başka şeyler koyarsanız, kendi basiretinizi köreltmış, kendi kendinize husuf ve küsuf yaşatmış olursunuz. İnsanın kalbi ile Allah arasına girmesine denir bunlar. Sen aradan çıkınca her şey ayan-beyan ortaya çıkar."

Kesintisiz devam ediyordu sözleri ardı arkasına: "İrade yayını germiş, azim okunu O'na doğru, O'nun rızasına doğru fırlatmışsa, O seni cevapsız bırakmaz. Evirir-çevirir, değişik kayma ve sürçmelerine rağmen er-geç seni kendisine ulaştırır. O'ndan daha vefalıdır yoktur. Bu yönüyle bakarsanız kulluk kolay. Ama bizim takıldığımız çok şeyler var. O zaviyeden bakınca işin doğrusu kulluk zor. Aslında o yolu çetrefilli yapan biziz. Yoksa yol çetrefilli değil. İşte günde 40 defa o çetrefilsiz yolu istiyoruz Allah'tan. Sıratı müstakim diyoruz." Sonra devam etti. Sıratı müstakimin mutlak bırakılmasındaki hikmete değindi birkaç cümle ile. "İbham içinde derinlik, ıtlak içinde ciddi bir enginlik var." dedi ve devam etti.

Hocaefendi'nin sözleri bitmedi ama benim yerim bitti. Bitiriyorum; bu sözleri söyledikten sonra kısa bir müddet durdu ve "Âmin denir burada!" deyip bir dua ile bitirdi: "Rabbi yessir vela tüassir; Rabbi temmim bil'l hayr." Âmin. Hem de bin can ile bin yürek ile âmin. Binler defa milyonlar defa, 'la yuad vela yuhssa' âmin, âmin, âmin...

"Gevezelik ettim; evet şimdi soruya geçebiliriz."

Dinlediniz değil mi Bamteli'nde! Hararetle tavsiye ederim...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Örfî ve şer'î hukuk

Ahmet Kurucan 2011.10.20

Örfî ve şer'î hukuk kavramları arasındaki fark konusunda kısa kısa bilgiler sunacağım bu yazıda.

Sebeup; bu iki kavramın birbirine karıştırılması. Soru alabildiğine net biçimde onu gösteriyor.

Örfî hukuk; kısaca "padişahların emir ve yasaklarından oluşan hukuka denir". Şer'î hukuk ise sivil ulemanın devletten bağımsız olarak üretmiş olduğu hukuka verilen isimdir.

Padişah deyince ister istemez bu iş Osmanlı'ya mı has gibi bir soru aklınıza gelebilir. Meselenin detaylarına girmeden birkaç cümle ile buna cevap vermek gerek; hem hayır hem de evet. Hayır; çünkü Emevilerle başlayıp Osmanlı'ya kadar uzanan silsilede Müslüman devletlerde padişah menzilesindeki en üst düzey idareciler, idari manada birçok emirler ve yasaklar ortaya koymuştur. Evet; çünkü bunların günümüzdeki gibi hukuk sistemini çağrıştıracak manada tevhid edilmesi ve devlet eliyle gerektiğinde yaptırımlar uygulayarak tatbik sahasına çıkışı ilk defa Osmanlı ile olmuştur denilebilir.

Örfî hukuktaki örf, bizim bildiğimiz manadaki örf değildir ki zaten yukarıda yaptığımız tek cümlelik tarif bunu açık ve net bir şekilde ortaya koyuyor. Başka bir ifadeyle; bizim halk arasında örf-âdet, gelenek-görenek diyerek -aralarındaki mana farkı mahfuz- kullandığımız örf ile 'örfî hukuk'taki örf birbirinden çok farklı. Buradaki örf Osmanlı'da kullanılan şekliyle "emr-i padişahi veya yasağ-ı sultanidir". Yani devlet idaresi adına

değişen ve gelişen şartlara bağlı olarak çıkarılan kanunlardır. Zaten Fatih dönemi sonrası bu ameliyeye "kanunlaştırma" adı verilmiş ve padişah imzalı yayınlanan fermanlara bir manada kanun denilmiştir. Sanırım bu satırları okurken aklınıza gelen kavram "Fatih Kanunnameleri" veya "Osmanlı Kanunnameleri" olmuştur.

Pekala neden? Amaç nedir fermanları yayınlamada ya da kanunlaştırma çabalarında? Açık ve net; devletin hüküm sürmüş olduğu coğrafyada kanun hakimiyetini sağlamak, vatandaşların asayiş problemleri ile karşılaşmaksızın huzur ve sükûn içinde yaşamalarını temin etmek.

Toplamına örfi hukuk denilen bu fermanlar veya kanunnameler nasıl hazırlanıyordu? Şer'î hukuk bu konuda yetersiz miydi ki böyle bir yola başvuruldu? Örfi hukuk şer'î hukukla çatışmıyor muydu?

Net cevaplar vermeye çalışacağım. Tarihî sürece bütüncül bir gözle bakınca örfi hukukun oluşumu basitten mürekkebe doğru giden bir seyir izlemiştir. İlk dönemlerde padişahların gördükleri ihtiyaç ve zaruret üzerine bizzat kendilerinin ortaya koydukları emir ve yasaklar yani kanunlar devletleşmedeki ilerlemeye paralel olarak devlet idaresinde bulunan insanların teklifleri ile yapılmış ve padişah onayı ile yürürlüğe girmiştir. Mesela Osman Gazi "bac" adı verilen pazar vergisini bizzat kendisi koymuş ama Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki para vakıfları resmî ve sivil zevatın yaptıkları istişareler sonucu ortaya çıkan bir teklif olmuş, sistem içindeki -ki daha sonra kısaca değineceğim- prosedür uygulandıktan sonra padişah imzasıyla kanunlaşmıştır.

Gördüğünüz gibi basitten mürekkebe dedim ama sonucuna bakınca netice değişmiyor; her ikisinde de temel amaç; kanun hakimiyetini ve kamu düzenini sağlamak. Kaldı ki zaten devlet olmanın gereği de bu değil mi?

Şer'î hukuk yeterli değil miydi? Çok spekülatif gibi gözüken bu önemli soruya cevap vermeden önce; şer'î hukukun tarifine bir daha bakalım. Şer'î hukuk sivil ulemanın devletten bağımsız olarak üretmiş olduğu hukuka verilen isimdir. Demek ki iki ana temel özelliği var bu hukukun; ulemanın sivil olması ve devletin hiçbir baskısına aldırılmaması, özerk olması, özgürce bilgi üretmesi, resmî ideolojiyle çatıştığı noktalarda özerk ve özgür olmanın gereğine göre hareket edip ulaştığı sonuçları açıkça ifade etmesi.

Şimdi cevaba geçelim; hayır, şer'î hukuk yeterli değildi.

Bu cevabın detaylarını haftaya izaha çalışacağım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Şer'î hukuk yeterli değildi

Ahmet Kurucan 2011.10.27

Geçen hafta örfi hukuk ile şer'î hukuk arasındaki farkı anlatmış ve neden örfi hukuka ihtiyaç duyulduğu sorusuna şer'î hukukun yeterli olmadığı yargısı ile yazımızı bitirmiş ve detaylarını bu haftaya bırakmıştık.

Birkaç açıdan yeterli değildi şer'î hukuk. Birincisi; tarihî süreçte sivil ulemanın devletin idari alanı -isterseniz kamu alanı diyelim- ile alakalı meselelerde yaptıkları içtihatlar devirlere göre değişkenlik göstermiş. Hulefayı raşidin döneminde hemen hemen hiçbir problemin yaşanmadığı bu alanda, Emevilerde büyük problemler yaşanmış. Neden? Hilafetin saltanata dönüştüğü o dönemde devrin halifeleri -burada Ömer b. Abdülaziz gibi halifeleri istisna etmek lazım- ulemanın serbest ve sivil içtihadına müsaade etmemişlerdir. Belki devlet yetkililerinin kamu alanına, kendi egemenliklerine müdahale olarak gördükleri bu çıkış maalesef ilerleyen

zaman dilimlerinde yol olmuş ve yeni bir ulema türü ortaya çıkmıştır: resmî ulema. İmam-ı Azam ve emsali pek çok alim bedelini de ödeyerek "resmî ulema" tabiri ile anlatılan devrana hayır demiş; demiştir ama her ulema maalesef İmam-ı Azam ölçüsünde dik duramamıştır.

Sonra ne olmuştur? Bunu o dönemlerde yazılan fıkıh kitaplarına bakarak cevaplamak mümkün; ulema kamu alanını alakadar eden noktalarda ya hiç konuşmamış, görüş bildirmemiş veya çok az şeyler söylemiştir. Daha açık bir ifadeyle ahval-i şahsiyye ile alakalı var olan içtihat bolluğunu vergi mevzuatından uluslararası ilişkilere kadar devletin düzenleme alanına giren meselelerde görememiştir. Çok az diye nitelediğimiz içtihatlar da tavsiye niteliğinde kalmış ve belki çokları uygulama alanı dahi bulamamıştır. Başta söyledik; saltanata evrilen sistem ulemayı tabir caizse esir almıştır.

İkincisi; şer'î hukukta var olan içtihatların yetersizliği ve var olanların da zaman, mekân, insan faktörlerine bağlı olarak ihtiyaca cevap veremez oluşu örfî hukuku zaruri kılmıştır Osmanlı'da. Ehlinin malumu olduğu üzere bu tabii bir durumdur. Çünkü her içtihat, üretilmiş olduğu zaman ve mekânın izini üzerinde taşır. Dolayısıyla Osmanlı, ihtiyacına cevap vermeyen fıkıh kitaplarındaki içtihatlar yerine, sorunların çözümüne yardımcı olacak, yeni düzenlemelere imkân sağlayacak içtihatlara yönelmiştir.

Belki tam da burada bir ara hatırlatmada bulunmak icap eder; hicri 5. asır ve onu takip eden yıllarda istisnalar bir kenara, içtihat kapısının kapanması sonucu yaşanan mutlak müçtehit seviyesindeki ulema noksanlığı da bu hale gelmede çok etkin bir rol oynamıştır.

Bir diğer sorumuz vardı cevaplanması gereken; şer'î hukuk ile örfî hukuk çatışıyor muydu? El-cevap: Prensipte böyle bir şeyin olması düşünülemez. Çünkü yapılan şey şer'î hukukun boş bırakmış olduğu veya yetersiz kaldığı alanların günün şartlarına bağlı olarak doldurulmasından ibarettir. Fantezi düşüncesi ile değil zaruret ve ihtiyaçların devleti sürüklediği bir yerdir burası. Bu bir.

İki; erken dönemlerde padişah neşrini düşündüğü fetvanın -ki o dönemdeki ismiyle emr-i ve/veya yasağ-ı sultanilerin- şer'î kıstaslara uygunluğunu sivil ulemaya soruyordu. Kurumsallaşmanın yaşandığı Fatih, Kanuni ve devam eden dönemlerde teklif yapılan kanunun aynı şekilde şer'î kıstaslara uygunluğu şeyhülislama soruluyor, onay alınıyordu. Son dönemlerde ise kanun teklifi çalışma komisyonlarına şer'î hukuku temsil eden ulema bizzat komisyonlarda görev alıyordu. Tabii kabaca yaptığımız bu tasnif içindeki üç dönem ve özellikle son dönemlerde istisnaların olduğu izahtan varestedir.

Üçüncüsü; örfî hukuku hazırlayan insanların şer'î hukuka saygılı olmaları..

Bunu da haftaya ele alıp mevzuyu kapatalım.

Not: Van'da meydana gelen depremde vefat edenlere Allah'tan rahmet, yaralılara acil şifalar dilerim. Milletimizin başı sağ olsun.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İnayeti ilahi ile aşılr ancak

Hak dostlarının vazifesi cümlesinden; hak ve hakikati kendi gördükleri pencereden aksettirmeleri. Şunu itiraf etmek lazım; gündelik işlerin telaşında olan insanlar olarak çoklarımız hakikatleri buğulu görüyoruz.

Yarını zaten görmüyoruz; bugünü gördüğümüz de şüpheli. Ali Şeriatî'nin "İnsanın Dört Zindanı" kitabında isabetle anlattığı gibi tarih, coğrafya, toplum ve en önemlisi benlik tarafından esir edilmiş durumdayız. İnsan ilk üçünü ilmi gelişmeler ile belki aşıyor, aşabiliyor ama benlik zindanını aşması için hakikatlere karşı perdesiz bir göze, bir bakışa ihtiyacı var. İşte bunda takılıyor insan ve insanlık. Tarih boyunca böyle olmuş. Firavun'ların, Nemrud'ların takıldığı ve aşamadığı nokta burası. Zaten takıldıkları için Firavun ve Nemrud olmuşlar. Günümüzde de Firavun'lara, Nemrud'lara rahmet okutturan zalimler, diktatörler, şeddadlar farklı değil. Onların da takıldığı şey, Ali Şeriatî'nin aşk ile aşılar dediği benlikleri.

Hocaefendi konuşması ve dinleyici kitlesi ile sohbet adını almaya hak kazanan konuşmalarında da, bir çay-bir kahve içimi üç-beş insanla beraber olduğu oturma meclislerinde de idraki, ufku, basireti, bilgisi, tecrübesi ve bizim bilemediğimiz manevi cepheden kalbine, gönlüne, dimağına akan şeylerle bizim hakikati çıplak bir şekilde görmemizi engelleyen perdeyi ve perdeleri kaldırmaya yönelik beyanlarda bulunur. Kısa ve özdür söylediği şeyler. Sehl-i mümtene denilen üsluptur kullandığı üslup. Buna rağmen nedense anlamakta zorlanırsınız çoğu zaman. İdrak bir sonraki aşama. İz'an nerede diyecek olursanız; hiç sormayın; daha o aşamaya gelmemiz için bin fırın ekmek yememiz lazım. Sonra zaman tefsir eder Hocaefendi'nin sözlerini. Keşke diyenler çıkar o zaman. Helallik dilerler; 'anlayamadık, özür dileriz' derler; derler ama atı alan çoktan Üsküdar'ı geçmişştir.

Geçen gün bu çerçeveye giren bir sohbeti oldu Hocaefendi'nin. "Eski dostlar" diyebileceğimiz, din, dil vb. ortak paydalarımızın bizi ırk, coğrafya, meslek gibi bizi birbirimizden ayıran özelliklere nispetle daha çok olduğu dostlardı bunlar. "Rüyalarımız gerçek oldu" diyenler çıktı o dostlar arasından. "Yüz yılı aşkın ayrılık hasretimizi söndürecek meş'aleyi siz yaktınız" diyenler oldu. Hocaefendi ise dinledi mahviyet, tevazu ve hacalet içinde yüzüne karşı söylenen bu sözleri. Ardından dertli bir âşık misali vurdu sazının teline; "Estağfirullah" dedi önce. "Yaptı isek, yapıyor isek, vazifemizi yapıyoruz." dedi. Niyazi Mısri'nin şu dizeleri Hocaefendi'nin o anki haleti ruhiyesini çok güzel anlatıyor diye düşünüyorum:

"Kim ki candan geçmez ise din bize yâr olmasın,

Ar u ırz ile gelip âşıklara bâr olmasın,

Gam yükün âşık olan dâim çeke gelmiş durur,

Duymayan dost derdini aşka giriftâr olmasın."

Açıkkçası, siz, biz yok burada. Dert hepimizin derdi. Bu reh-i sevdaya girerken sen-ben diye değil, biz diye girdik, biz diye devam ediyoruz demek istedi.

Yalnız birbirinden ayrı kalmış asırlık dostların buluşmasının verdiği ve hissiyatın ağır basıp kalplerin güvercin kalbi gibi ürkek ürkek attığı, gönüllerin hüşyâr, gözlerin yaşardığı o hava Hocaefendi'nin konuşmasının devamında kısmen kırıldı. Kırıldı zira Hocaefendi, başta işaret ettiğim hakikati görmemizi engelleyen hissiyatı bir kenara bırakmamız gerektiğine inanıyordu. Beyanları suyun akışına tersti bana göre. Orada var olan mutluluk havasını dağıttı bütün söyledikleri ile.

Şunu dedi mesela: "Osmanlı gibi dünya genelinde hakim ve muvazene unsuru olan bir devletin yıkılması için en az 200 yıl uğraşanların, mevcut hadiseler ve gelişmelere seyirci kalmayacaklarının bilinmesi lazım.

Heyecanlarımızın köpürmesi başkalarının düşmanlıklarını tetiklememeli. Mantıklilik hisse feda edilmemeli. Hatta mantıklilik iz'an haline getirilmeli." İz'an'a insan fıtratına mal olmuş davranışlar diyebiliriz. O zaman, bu ve benzeri çalışmalarda düşünmeye bile ihtiyaç duymadan bahsedilen duruma göre pozisyon belirlemeli demek

istiyor. Kendilerini karşıda gören insanların, grupların, toplumların, milletlerin ve devletlerin hissiyatları, çıkarları nazara alınmalı diyor. Kısacası plan ve projeler yapılırken, empatinin unutulmaması gerektiği tembihatında bulunuyor.

Sonra bu gücün yapabileceği şeyleri hesaba katarak; "Bizler maddi sebepler açısından kendini bizlere hasım gören cephenin güç ve kuvveti karşısında kendimizi koruyabilecek bir güce sahip değiliz. Baksanıza, en yakın dairede olanlar bile hiss-i tenafüsle, hiss-i rekabetle hareket ediyor. Bütün bunların altından sıyrılmanın yegâne yolu Allah'ın inayetidir. O'nun inyeti olmazsa bir yere varamayız. Öyleyse O'na sığınmaktan başka çare yok." diyor.

'Pekala hissiyat?' diyeceksiniz benim dediğim gibi. Yaşaran gözlerin, mürde gönüllerin hiç mi yeri yok bu süreçte? Hocaefendi oluşan o hissi ortamı bu sözleri ile kırdığının bilincinde olduğu için ilerleyen dakikalarda sözü tekrar hissiyata getirdi ve dedi ki: "Hissi olmak çok önemli. Çünkü bizi paramparça edenler önce bizim hissiyatımızı, heyecanlarımızı yok etmişler. Aslında onların bize yaptıkları en büyük kötülük belki de bu. Kardeşlik bağlarımızı koparmışlar. Fikir ismetinize dokunmuşlar. Dolayısıyla bunu yeniden ihya etmek çok güzel ama..."

Tahmin ettiğiniz gibi ama'dan sonra meseleyi hakikat perdesini gözlerimizin önüne açacak şekilde yine mantıkiliğe, yine akliliğe getirdi: "...ama bunu yaparken meseleyi makuliyet çizgilerinde ele almak lazım. Mantıkiliği yakalamak lazım. Havadan nem kapanlara canım kurban, ya yağmur altında ıslanmayanlara ne demeli?' demiştim bir zamanlar. Aynı şeyi söylüyorum. Şimdi havadan nem kapmak zamanı."

Niyazi Mısri dedim; onunla bitiriyorum:

"Ey Niyazi katremiz deryaye saldı biz bu gün

Katre nice anlaşın ummân olan anlar bizi

Halkı koyup lâmekân ilinde menzil tutalı

Mısri'ya şol canlara canan olan anlar bizi." a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Örfî hukuk, şerî hukuka saygılı mı?

Ahmet Kurucan 2011.11.03

Örfî hukukla şer'î hukukun prensipler ekseninde birbiri ile çatışmasının mümkün olmadığını ele almış ve örfî hukuku hazırlayan insanların şer'î hukuka saygılı olmaları meselesini ise bu hafta kaleme alalım demiştik.

Ben bu soruya kestirmeden "tabii ki saygılılardı" deyip cevabı noktalamayı çok arzu ederdim; ama maalesef bu arzumu gerçekleştiriyorum; çünkü herkesin malumu olduğu üzere ilkeler ayrı, onları hayata taşıyacak insan unsuru ayrıdır ve bu ayrı şeylerin ayrı ayrı mütalaa edilmesi gerekir.

Evet; saygılılardı; çünkü bir iç içe geçmişlik söz konusu idi. Örfî hukukta kanunlaştırmadan tatbikata uzanan çizgide yerine alan ulema -hakim ve savcı da diyebiliriz- ile şer'î hukuk canibinde yerini alan ulema -şeyhu'l-

İslam, müftü de diyebiliriz- aynı ocakta yetişiyor, aynı kaynaktan besleniyor, aynı kaynaklar üzerinde içtihat, ifta ve kaza faaliyetlerini yürütüyorlardı. Daha açık bir ifadeyle müftü fetvasını, hakim hükmünü verirken aynı esaslara dayanarak hareket ediyorlardı. Tek fark müftünün verdiği fetvanın geçişli, hakimın verdiği hükmün ise şahsa özel olmasıydı. Bu açıdan şeyhü'l-İslam ve müftü ile topluma adalet tevziinde bulunan hakimın, savcının birbirinden farkı yoktu.

Bugün hakim olan yarın çok rahatlıkla müftü olabilirdi.

Nitekim resmetmeye çalıştığımız bu manzarayı hem net bir şekilde gösterme hem de temellendirme sadedinde Osmanlı'da çok sık kullanılan şu cümle çok önemlidir: "Şer'î şerife ve kanun-u müfide riayet." Bu cümle gösteriyor ki sanki ikisi arasında bir ayrılık var; var ama bu ayrılıkta gayrılık yok. Bir vahidin iki yüzü gibi, ruh-cesed bütünlüğünün içindeki ayrılık gibi bir ayrılık var ve bu ayrılıklara ayrılık demek mümkün değildir.

Şimdi gelelim cevabın "hayır" kısmına: hayır, çünkü daha önceki yazımda da belirttiğim gibi Emevilerle başlayan süreçte meydana gelen "resmi ulema" sivil özelliğini kaybetmiş, özellikle otoriter idarelerin olduğu dönemlerde idare karşısında dik duramamış; verdikleri bazı hükümlerde devlet yetkililerinin isteklerini önceleyen bir tutum izlemiş, -Bediüzzaman Hazretleri'nden ödünç alarak kullanalım- adalet-i izafi adını verebileceğimiz çizgi içinde toplumun maslahatı diyerekten fertlerin hukukunu bazen hiçe saymışlardır.

Genelleme yapma doğru olmaz ama özellikle ceza hukuku alanında suç-ceza dengesi korunamamıştır. "Nizam-ı alem", "devlet-i ebed müddet" kavramları ile özetlenebilecek devletin bekasını her şeyin önüne koyan düşünceler, İslam'ın adalet anlayışını zedeleyen örneklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kardeş katlini bunlar arasında sayabiliriz söz gelimi. Bediüzzaman'ın ifadesiyle "istiklaliyeti muhafaza için gayrin müdahalesini ret" adına da olsa, yine onun ifadeleriyle "çok padişahlar bu redd-i müdahale haysiyetiyle masum evlatlarını ve sevdiği kardeşlerini merhametsizce kesmişlerdir."

Yanlış anlaşılmalara meydan vermemesi için hemen ilave edeyim; "hayır" diyerek ifade etmeye çalıştığımız bu yorumlar; ecdadı tevbih değil; aksine mevcut manzaranın resmini sizlere sunmaktadır. Tarihin birçok şahidi ile şahadet ettiği gerçekleri anlama ve anlamlandırma çabasıdır. Başlangıçta insan demiştim. Gördüğünüz gibi insan unsurunun var olduğu her yerde problemler vardır ve var olmaya da devam edecektir. Tarihin hiçbir zaman dilimi bundan müstağni değildir.

Üç yazılık bu seriyi bitirirken önemli bir bilgiyi sizlerle paylaşayım; Osmanlı'daki örfi hukuk bugünden baktığımızda görülen bütün eksik ve gediklerine rağmen, döneminin en mükemmel hukuk sistemleri arasındadır. Nitekim 12. yüzyıl İngiltere'sinde -ki kral II. Henry dönemidir- oluşturulan Common Law, tıpkı Osmanlı'da olduğu gibi "örf" eksenli bir hukuk sistemidir. Günümüzde yapılan birçok çalışma bu sistemin hem ilke hem de müessese noktasında Osmanlı'daki şer'î ve örfi hukuktan etkilendiğini göstermektedir.

NOT: Bütün âlem-i İslam'ın Kurban Bayramı'nı tebrik eder, sıhhat ve afiyet içinde nice bayramlara erişmelerini Allah'tan niyaz ederim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İstişare-i âmme ve hâssa

Arapça ama eski Türkçemizde de aynı şekliyle kullanıldığı için istişare-i âmme ve hâssa yazdım. Yoksa bunun bugünkü dilde karşılığı özel ve genel danışma. Tabii sözlük manası itibarıyla. Eğer bu kavramı siyaset veya hukuk alanında kullanacak olursanız, başka tarifler vermek lazım.

Hız. Ömer'in bir uygulamasından hareketle bir mevzuya temas edeceğim bu yazıda. Hız. Ömer Irak topraklarını fethettiği zaman, o toprakların tasarrufu konusunda tereddüt yaşamış. Ona bu tereddüdü yaşatan Efendimiz'in hayatında örneği olmayışı değil; aksine o örneğin doğuracağı muhtemel sıkıntılar. Örnek, ganimet olarak kabul edilen o toprakların savaşa katılan kişilere dağıtılması üzerine kurulu. Hız. Ömer bunu geniş ve verimli Irak topraklarına uyguladığı takdirde zenginliğin toplum içinde bir zümreye has kalacağını düşünüyor. Bu ise zenginliği o zümre içinde elden ele dolaşan bir meta haline getirecek ve ihtimal ayet ve hadislerin öngördüğü sosyo-ekonomik adaletin hâkim olduğu toplum yapısı bozulacak.

İkilem içinde kalan Hız. Ömer ne yapmış? Soru bu. Cevap; başlıkta ifade ettiğimiz istişare-i âmme'de bulunmuş. Yani sahabenin ileri gelenlerini bir araya getirmiş, çok geniş çaplı bir istişare yapmış. Bu kadar insanla istişare mi olur diyeceğimiz ölçüde kalabalık olan bu heyet, tam üç gün kendi aralarında tartışmışlar ve neticede elde edilen toprakların ganimet değil, fey statüsünde olduğuna, dolayısıyla gazilere mülk olarak verilmeyip mülkiyetin devlete ait olduğuna hükmetmişler. Devlet de toprakların değerlendirilmesi ekseninde gördüğü/göreceği maslahat üzerine icraatta bulunmuş.

Mevzum Irak arazisi değil; aksine bu örnekten hareketle Hız. Ömer'in istişare uygulamasına dikkat çekmek. Hız. Ömer karar verilmesi gereken her türlü işte, işin çapına göre dar veya geniş çaplı kadrolarla istişare eder. Eder; çünkü İslam'ın âmir bir hükmüdür bu. Hem de Efendimiz'e (sas) bizzat Allah'ın bir emridir. "Ve şevirhum fi'l-emr: işlerinden onlara danış" ve "emruhum şûra beynehum; onların işleri kendi aralarında istişare ile dir" ayetleri ile istişareyi hem emr etmekte hem de olanı takdir veya olması gereken noktaya yönlendirmektedir. Hız. Ömer'in bu istişare hassasiyetine ait öyle rivayetler var ki kitaplarımızda okuyunca şaşırp kalıyorsunuz. Bir tanesini paylaştım sizlerle; birini daha söyleyeyim; diyorlar ki bazen mescid istişare için gelen insanları almıyordu ve mescidin dışına genelde cuma namazlarının kılındığı geniş alanda yapıyorlardı.

"Nereden çıktı bu zaten bilinen mesele", belki "bilgi dağarcığımıza hiçbir şey katmadı şu ana kadar okuduğumuz satırlar" diyeceksiniz. Haklı olabilirsiniz. Ama sorularınızın şekillendirdiği bu köşede istişare-i âmme sorusuna cevap vermek zorundaydım. Anlatılanlardan anladığım ortada bilinenin uygulanmadığı noktasında problemin varlığını gösteriyor çünkü.

Şu hatırlatmalarla bitireyim; ilim başka şeydir, irfan başka. Malumat başkadır, marifet başka. Alim başkadır, ârif başka. Anlaşılan o ki ortada bir ilim var, malumat var; var ama ilmini irfanla, marifetle bütünleştirmiş ne bir alim var ne de arif. Halbuki ilim irfana, malumat marifete ve âlim ârife dönüşmedikten sonra neye yarar ki? Yunus Emre ne güzel der; "ilim ilim bilmektir; ilim kendin bilmektir; sen kendini bilmezsin, ya nice okumaktır." Hız. Ebu Bekir gibi konuşup Ebu Cehil gibi davranmanın âlemi yok. İzahı da yok. Hesabı da çok. Bugün olmazsa yarın. Dünyada olmazsa ukbada.

Bir hatırlatma: Kur'an Cuma Sûresi 5. ayette der ki: "Tevrat'ın mesajını ulaştırma ve onu uygulama yükümlülüğünü kabul ettikleri halde, sonra bu yükümlülüğü yerine getirmeyenler, tıpkı ciltlerle kitap taşıyan merkebe benzer. Allah'ın ayetlerini yalan sayan kimselerin düştükleri durum ne feci! Allah böyle zalim güruhu hidayet etmez, emellerine ulaştırmaz." Allah bizi böylelerine benzetmesin. Amin.

Herhalde burada kesmek gerek. Zira bundan öte söylenecek her söz israf-ı kelim, her bir saniye ve salise israf-ı zaman'dır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sözün gücü

Ahmet Kurucan 2011.11.12

Beyan deseydim söz yerine belki daha iyi olurdu; çünkü söz ile beyan arasında sanki belirli ve belirgin bir fark var. Şimdi aklıma geldi, ilk defa düşündüm bu iki kelime arasındaki farkı.

Böyle bir durumda hemen kütüphanemde sıra sıra duran sözlüklere açıp bakarım; internetten araştırma yaparım; bu defa tembellik yapıp bu yazıyı bitirinceye kadar bakmayacağım. Neden? Çünkü 50 yıla yakın Türkçe konuşan, 30 yıldır da Arapça ile meşgul biri olarak belki de ilk defa iç ihsaslarıma, bu iki kelimenin zihnimde yaptığı çağrışıma güvenecek ve diyeceğim ki beyan sözden çok daha derinlikli. O zaman sözün gücüne nisbetle beyanın gücü demek daha doğru. Her neyse; başlamadan konuyu dağıtmayalım ve söze başlayayım beyanın gücünü anlatmak için.

Bamteli'nde "Bayramda Hizmet Ufku" başlığı ile yayınlandı; "bayram hediyesi olarak kabul edin" dendi; yaklaşık 12-13 dakikalık sorulu-cevaplı ikinci sohbetine geçmeden önce irticalî olarak yapılan bir sohbetti bu. 12-13 dakika sohbet mi olur diye aklınıza gelebilir; bu cümleyi yazarken benim de aklıma geldi; İkinci sohbeti ve öncesinde yapılan 12-13 dakikalık sohbet! Yani sohbet içre sohbet demek gibi bir şey bu. Onun için "giriş faslı" diyeyim dedim, sonra vazgeçtim. Vazgeçtim, çünkü "bazen kısa bir sükût uzun bir hutbeden daha belîğdir" der ya Hocaefendi; buradaki mukayese mantığından hareketle söyleyeyim; nice kısa ve özlü sohbetler var ki saatler süren konuşmalardan çok daha fazla mana ifade eder dinleyenler nezdinde. Aynı şey "cevamîu'l-kelim" denilen özlü sözler için geçerli değil mi? Atasözü, deyim, vecize, mani vs. ne dersiniz deyin, öyle güzel sözlerimiz vardır ki bizim, sayfalar süren nice yazılardan, akademik makalelerden çok daha fazla şey anlatır anlayana. Eğer rivayetler doğruysa Yunus Emre'nin, Mevlânâ'nın Mesnevi'si karşısında, "Hazret sözü bu kadar uzun tutacağına şöyle deseydi ya: Ete kemiğe büründüm; Yunus diye göründüm." demesini burada hatırlayabilirsiniz. İşte 12-13 dakikalık konuşma da böyle bir şeydi; onun için sohbet dedim.

Sohbet bitti aşağıya indik; bayramı Hocaefendi ile birlikte geçirme düşüncesi ile Türkiye'den yeni gelmiş iki arkadaşla ayaküstü konuşuyoruz; "Bizden başka gelen var mıydı salonda tanıdığınız?" dedi bana onlardan birisi. Niçin dedim? "Duymadın mı Hocaefendi'nin ne dediğini, bize söylüyor bunu!"

Eve dönmek için arabaya bindiğimizde yol arkadaşım üniversite yıllarından tanıdığı bir arkadaşından bahsetti; 'falan' dedi ismini vererek, "Sohbet esnasında Türkiye'ye dönme kararı vermiş." dedi. Onun dediğine göre geri dönüş biletini değiştirmek için telefon etmeye gitmiş.

Neydi bu insanları böyle düşündüren ve harekete geçiren peki? İşte o 12-13 dakika içinde söylenenler; tabir-i diğerle beyanın gücü. Bu yazı yayınlanıncaya kadar Bamteli'nden dinlemiş olabilir, Kurban Bayramı da geçmiş ve herkes rutin hayatına geri dönmüş de olabilir; olsun; ben burada zamanla kayıtlı bir hususa temas etmiyorum; aksine beyanın zihinlerde ve ruhlarda uyardığı tesir, o tesirin nasıl harekete dönüştüğü ve ihtimal o hareketin bir-iki kişi değil kitleler tarafından benimsenip hayata intikali durumunda bir insanın, bir beldenin, bir ülkenin, bir milletin hatta insanlığın kaderini nasıl etkilediğini/etkileyebileceğini nazarlarınıza sunmaya çalışıyorum.

Pekala, herkul.org sitesi editörlerinin "bayram hediyesi" diye adlandırdığı o sohbette ne demişti Hocaefendi? Mealen ve kısaca söyleyeyim: "Buraya gelenler başımız gözümüz üstüne; ama keşke buraya geleceklerine Güneydoğu'ya gitselerdi; uçak bilet parasını birkaç fazla kurban alıp, üç-beş evin kapısını çalsalardı, oradaki insanların gönüllerini yapsalardı, her şeye rağmen kardeş olduğumuzu gösterebilirlerdi; gönül alsalardı."

ALLAH'IN BEYÂNINA SARILAN BEYÂN

Ben hiç şaşırmadım bu iki örneğe. Hatta bir üçüncüsünü anlatabilirim; geçen hafta yine Bamteli'nde "Hakk'a ve insanlara yaklaşmanın vesilesi; Kurban" başlığı ile yayınlanan sohbette Hocaefendi herkesin her sene kestiğinin iki kat kurban kesme ve bunları yine Güneydoğu'daki insanımıza götürme ve gönderme tavsiyesinde bulunmuştu. Bu sohbetin yayınlanmasını takip eden bir günde yurtdışındaydım. Hocaefendi ile tanışıklığı olan birisi benimle haber gönderdi: "Her sene şu kadar büyük hayvan kesiyordum; bu sene tam iki katına çıkardım. Kimler adına olacağına Hocam karar versin."

Aslında şunu diyebilirsiniz bana; "bahsini ettiğin örnekler gönüllüler hareketinin geneline baktığımızda alabildiğine küçük ve basit. Bunlardan çok daha zor, tatbiki sıradan bir insan için adeta imkânsız nice işlere, nice fedakârlıklara imza atan bir camia var karşımızda." Doğru. Bu doğruya benim itiraz sadedinde söyleyecek bir sözüm yok. Aksine bir ilavede bulunabilirim; birisi diyor ki: "Ya hu! Adam Pensilvanya'da oturuyor; eğitim-öğretim ile alakalı bir söz söylüyor; bu söz Kamboçya'ya okul olarak düşüyor."

Sadede gelelim; ister son iki sohbet özelinde verdiğimiz, isterseniz hareketin geneline ait başka alanlarda verilecek örnekler şunu gösteriyor ki; beyanın bir gücü var ve bu güç insanları hem inandırıyor, hem motive ediyor hem de mobilize ediyor. Bayram-seyran, çoluk-çocuk, kadın-erkek demeden, cihanın şarkı-garbi, yüksek bir inanç, yakalanması zor bir azim ve istikrar, söylemesi kolay ama yapması zor fedakârlıklarla insanlığın yararına gerçekleştirilen hareketlerin temelinde işte o beyan ve o beyana Allah'ın verdiği güç var. Eğer beyan olmasaydı, beyan olup da o güç olmasaydı hiçbir şey olmazdı.

Bu arada birileri bundan rahatsız oluyormuş, depremzedelere yapılan yardımlara gölge düşürmek için çocukları kötü emellerine alet ediyorlarmış, sizi şöhret yapacağız diye yüzlerine '7,2 Van' boyaması yaptırıp ertesi gün '7,2'lik kafa' manşetini atıyorlarmış. Ne diyelim, vazifesini yapıyor, bu eylemiyle karakterini yansıtıyor, karalama ile bir yere varacağını sanıyor ve 'kazandım, kazanacağım' derken kamuoyu vicdanında mahkûm olarak kaybediyor.

Bitirirken, bu sohbette benim en çok dikkatimi çeken; Hocaefendi'nin Ame-rika'ya kendisini ziyarete gelineceğine, Güneydoğu'ya gidilmesini isterken yaptığı bir mukayese idi. İlerleyen dakikalarda mukayesede kullandığı Amerika unsurunu Hocaefendi umre ve nafile hac ile değiştirdi. Fıkıhtaki kıyas nazariyesi açısından bakıyorum ve kıyas yapan herkesin kullanabileceği asıl ve fer olarak görüyorum bunu. Ama Hocaefendi umre ve nafile hac dedikten sonra bir adım daha attı ve "cennet" dedi. Burası zannediyorum birçokları adına sözün bittiği yerdir; zira teklifi yapılan hizmetle cennetin mukayese edilmesi; kıyastaki asıl, fer, vech-i şebah ve hüküm bütünlüğü içinde cennetin bir yere oturtulması herkesin cesaretle yapabileceği bir kıyas olmasa gerek. Fakat Hocaefendi bu cennet meselesini sarraf misali kelimeleri süze süze öyle bir temellendirdi ki muhtemel bütün itirazlara kapıyı kapattı. Bayram hediyesini dinlerken sohbete isterseniz bir de bu gözle bakın.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sandalye, namaz ve cami

Sandalye, namaz ve cami kelimelerini birlikte okuyunca ilk etapta aklınıza gelen, hayalinizde canlanan nedir bilmiyorum ama bana intikal eden bir sorudan anladığım o ki, soru sahibi camilerde kiliseler benzeri bir düzenlemeye gidildiğini anlıyor. "Şimdi ve hemen" önlem alınmazsa, namaz formatının değişeceğine inanıyor.

Bu yaklaşıma komplo teorisi demenin ağır olacağını düşünüyor; onun yerine aşırı tepki diye nitelendiriyorum. Bununla beraber okurumuzun kaygısının bütün bütün yersiz olduğunu düşünenlerden de değilim.

Önce parçaları yerli yerine koyalım; namaz bir ibadet formu olarak bize Efendimiz'in fiili ve kavli hareket ve beyanları ile intikal ettirdiği şekliyle kılınır. Bu şekil üzerinde bir oynama yapma yetkisine hiç kimse sahip değildir. Bu bir.

İkincisi; namaz kılma formatında yapılacak değişiklikler ancak ve ancak zaruretle, zaruret miktarı ve sürecince sınırlıdır. Dolayısıyla hasta Müslüman, ayakları veya başka rahatsızlıkları sebebiyle hazık hekimin "secde etmemeli; çünkü..." türünden raporuna bağlı olarak verilecek fetvayı esas alır ve secdeyi doktorun tavsiyelerine uyarak kendisi için en uygun olan pozisyona göre yapar. Bu, kavameden sonra secdeye giderken sandalyeye oturup başını hafifçe öne eğme suretiyle yapılabileceği gibi, kıyama muktedir olmayan kişiler için başka şekiller de olabilir. Fıkıh kitaplarında bunların detayları olduğu gibi yeni durumlar için doktor görüşlerine müracaat şart.

Üçüncüsü; namazı cemaatle ve özellikle camide eda etmenin yeri herkesin malumu. Efendimiz'in (sas) sahih hadiste beyan buyurduğu gibi ikisi arasındaki sevap farkı 27 derece. Derecenin ne olduğu, ahirette bunun nasıl tezahür edeceğini bilmiyoruz. Bildiğimiz tek şey sevabın fazlalığı. İşte bu sevabı kaçırmak istemeyen hasta Müslüman camiye geldiğinde namazı tabii ki kendisine uygun pozisyonda kılacak. Öyleyse hazık hekimin tavsiyesi ile sandalyeye oturarak secde edecek bir insana "Camiye gelme, başkalarına kötü örnek oluyorsun, geleneksel cami görüntüsünü bozuyorsun" deme hakkına sahip değiliz. Aksine onun da camiye gelmesi için teşvik etmeli, camide onun için gerekli olan düzeni hazırlamalıyız.

Ama problemin başladığı yer de burası; böylesi insanların çokluğu cami yetkililerini cami içinde sabit mekânlar düzenlemeye itmiş bazı yerlerde. Müezzin mahfillerinin yer aldığı mihraba uzak, giriş kapılarına yakın yerlerde iki-üç saf düzeni şeklinde sabit sıralar konulmuş. Bu ise ister-istemez asırlardır devam eden geleneksel camilerimizde olmayan bir manzaranın zuhuruna sebebiyet vermiş.

Bence bu sabit mekânlardan dolayı camileri kiliselere benzetmek yerine, meseleyi namaz kılan cami müdavimi Müslümanların hastalıkları ekseninde ele almak lazım. Kilise benzetmesinin yabana atılmaması için de sabit sıralar yerine doktor raporu ve yetkili alimin fetvası ile secde etmesi uygun görülmeyen Müslümanların taşınabilir sandalyelerle cemaatin en arka safında yerlerini almasının daha uygun olacağı kanaatindeyim. Böylece hem saflar arasında inkıta/kesinti olmamış olacak hem de kilise yaklaşımına hak verecek yaklaşımlara kapılar kapatılacaktır.

Konu ile alakalı bir başka husus; mevcut durumun başka Müslümanlar için teşvik unsuru taşıyıp taşımayacağıdır. Ben taşıması gerektiği kanaatindeyim. Onun için yukarıda hazık hekim, doktor raporu, alim fetvası dedim ama realite hiç de böyle değil. Zaten dini mevzularda tıpkı sağlık, siyaset ve futbolda olduğu gibi kendini uzman sanan ve rahatlıkla "fetvalar" veren bir yapımız var bizim halk olarak. Dolayısıyla bu süreçte tıbben secdeye mani olmayan azıcık bir ağrı, hafif bir burkulma vb. sebeplerle kendi verdiği hükümle sandalyede namazı tercih eden Müslümanların varlığını unutmamak lazım.

Şahsen ben namazını kılan bir müminin ruhsat deyip namazda kolaylığı tercih edeceği ve suiistimalde bulunacağı kanaatinde değilim. Eğer yapıyorlarsa bilgi yetersizliğinden dolayı yapıyorlardır. Bunun için de ilmiyle amil yetkililerin vaazları, sohbetleri, fetvaları, makale ve kitapları ile yapılacak irşada ihtiyaç var.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Etnik kimliğe göre din yorumu olur mu?

Ahmet Kurucan 2011.11.24

"Sünni İslam, Şii İslam, ılımlı İslam, Türk İslamı, Afgan, Pakistan, Avrupa İslamı, modern İslam, geleneksel İslam, halk İslamı, akademik İslam, popüler İslam." 'Daha yok mu?' dediğinizi duyar gibiyim.

Cevabım; var: Kürt İslamı.

Bu yazıda ele alacağım konu Kürt İslamı, ama önce diğerleri hakkında kısa bir açıklamada bulunmak isterim; yukarıda geçen ve sonu İslam ile biten -çeşit demeye dilim varmıyor ama sınıflandırma, etiketleme, nitelendirme diyebilirim- ve izafet ifade eden yaklaşımların kendilerine özgü izahları var. Söz konusu sınıflandırmaların muhteva ve kapsama alanları, onların zuhur ettiği dönemin siyasi, felsefi, ekonomik, kültürel, hukuki vb. arka plan şartları, bunlara sahip çıkan ve bir aidiyet simgesi olarak kullanan Müslümanlar ve tabii ki pratik hayata yansıyan yönleri teker teker ele alınıp konuşulacak olan konular. Dikkat ederseniz bunların yanlışlığı-doğruluğu üzerinde konuşmuyor; "İslam İslam'dır, bunun şusu-busu olmaz" türünden klişe yorumlarla meseleyi toptan reddetmiyor; aksine bir vakıa olarak kabullenilmesi gerektiğine işarette bulunuyorum.

Gelelim Kürt İslamı'na; ülkemizin kanayan yarası Kürt meselesine her nedense belirli bir zümre ısrarla İslam'ı da katmak istiyor ve Kürtlerle Türklerin en önemli ortak paydalarından olan İslam dinini tartışmaların ortasına koymayı murad ediyor. Dile getirmiş olduğu yorumlara bakınca İslam dini hakkında ne basit ne de derinlemesine red"vukufiyetinin olmadığı zahir olan bu kesimin amacı, dinin anlaşılması ve Kürt meselesinin çözümünde dinin bir araç olarak kullanılması değil. Tam aksine İslam'ı, Kürt İslamı nitelendirilmesi ile parçalayıcı bir unsur olarak kullanmak istiyorlar.

En basitinden diyorlar ki: "İslamiyet'in Kürt toplumuna özgün yorumu geliştirilemediği için başkaları adına aydınlanma, ilerleme ve güç kazanma kaynağı olan İslamiyet, Kürdistan için bölünme, parçalanma ve başkasına bağlanma nedeni olmuştur." Sadece bu cümle bile yukarıda ifade etmeye çalıştığım düşüncemi temellendirmeye yeter aslında. Çünkü İslam başka şeydir, İslamiyet başka. İslam, Allah ve Rasulü'nün (sas) nassları ile sabit değerlerden oluşan dinin adı iken, İslamiyet zaman, mekân ve insan şartlarına bağlı olarak bu nassların yorumlanan ve hayata geçen formuna verilen isimdir. Bir başka tabirle; İslam sabiteler iken İslamiyet değişkenlerden müteşekkildir. Zaten Afgan İslamı, Türk İslamı vb. isimlendirmelerle ifade edilmek istenen mana da budur. Yani İslam'ın genel geçer normlarına, Afganlıların, Türklerin vb. ihtiyaç ve zaruretlerin sevgiyle ilmi birikimlerini, tecrübelerini, idrak ufuklarını devreye koyup örf-âdet, gelenek-görenekleri başta birçok etkileyici unsurların da katkısıyla yaptıkları yorumun adıdır. Eğer kasdedilen bu ise -ki bu olduğunda şüphe yok- o zaman "İslamiyet'in Kürt toplumuna özgün yorumu..." diye başlayan cümledeki İslamiyet yerine İslam denilmesi lazım ki bu düşünce bir mana kazansın.

İkinci olarak; tarihî gerçekler sözü edilen yaklaşımı doğrulamamaktadır. Çünkü dinî nassların yorumları etnik temele göre yapılmaz. Tarihin hiçbir döneminde de yapılmamıştır. Bu yorumları yapanların tabii ki etnik bir kökeni vardır; ama o etnik kökenin mutlak manada yorumlara etkisi olmaz, olamaz. Kültürün olmuştur, coğrafi yapının olmuştur, iktisadi şartların olmuştur ama mücerred manada etnik kimliğin olmamıştır.

O zaman şunu rahatlıkla diyebiliriz; etnik köken temelinde "Kürt İslamı" -bunun yanlış olduğunu yukarıda söyledik- diye bir şey olmaz, olamaz; tıpkı Türk İslamı'nın olmadığı ve olmayacağı gibi.

Nasreddin Hoca'dan mülhem, bindiğimiz dalı kesiyoruz; bilmem farkında mıyız?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Aleviliği Alevilerden öğrenmek

Ahmet Kurucan 2011.11.25

İskender Pala, Yunus Emre'yi anlattığı "Od" isimli son romanında Tapduk Sultan'ı şöyle konuşturur: "Kimisi bilmem der, bilir; kimisi bilir, bilmezlenir.

Kimisi bilmediğini bilmez, bilirim der; kimisi bildiğini bilmiyor zanneder. Bilmemeyi bilmekle, bildiğini bilmemek aynı değildir. Kurtulanlar, bilmediğini bilenlerle, bildiğini bilmeyenlerdir. Onlar birbirini bilir, birbirinden bilir, birbiriyle bilir." İnsandan, bilgiden, tecrübeden, hayattan bahsediyor burada Tapduk Sultan. Tasavvufun enginlere sığmayan çağlayanlarında aşk od'una yanmış ve sonra onunla bütünleşip od olmuş insanların aşkın diliyle konuşuyor.

Nereden çıktı böyle giriş diyebilirsiniz? Geçenlerde kendisini "Hak-Muhammed-Ali çizgisinde Alevi'yim." diye tanımlayan bir canla muhabbet ettik. Bir saati bulmadı toplam muhabbetimiz. Birkaç kişi ile başladı, teker teker katılımlarla oluşan geniş bir halka ile son buldu. Mevzunun cazibesi, can'ın can olması, katılımcıların lâfi eğip bükmeden kaliteli sorular sorması sohbetin derinliğine derinlik kattı.

Sohbet, Sünnilerin Alevileri anlama çabası cümlesi ile özetlenebilir aslında. Can, Aleviler ve Sünniler üzerinde yıllardır oynanan oyunlara vâkıf inanç, bilgi ve tecrübe ile hemhal iyi niyetli bir can olunca, Sünnilere düşen bu fırsatı değerlendirmektir. Nitekim öyle de oldu. Yazının başında Tapduk Sultan'ı bunun için konuşturdum. Çünkü o kısacık zaman diliminde bildiğimizi zannettiğimiz şeyleri aslında tam manasıyla bilmediğimizi öğrendik. Başkalarını bilmem ama ben 3-5 kitap okumuş kadar malumat sahibi oldum, yığınla not aldım.

Mesela, bazı bilgilerin Aleviler içinde doğruluğu tartışılan bilgiler ve uygulamalar olduğunu; bazılarının Hak-Muhammed-Ali çizgisinde yerini alan Aleviler tarafından bütün bütün reddedildiğini öğrendim. Oldukça cesur bir şekilde dile getirilen "Hacı Bektaş-ı Veli'nin cübbesinin Karl Marx'a tutturulduğunu düşünüyorum." tespiti benim zihnimde bir paradigma değişikliği yaptı şahsen. Semah'ta amacın dönmek değil bulmak olduğunu duydum aynı can'dan. Aleviliğin içini boşaltıyorlar deyip bu tespiti ispat için verdiği örnekler oldukça dikkat çekiciydi.

Burada şu soruyu sorabilirsiniz bana; bunca yıllık tahsil hayatında Alevilikle alakalı hiçbir şey bilmiyor muydun, okumadın mı? Elbette biliyordum, okudum. Bilmiyordum, okumadım demeyi, benim bugünlere gelmemi

sağlayan hocalarımın emeklerine, şu ana kadar konu ile alakalı okuduğum müstakil kitapların yazarlarına karşı haknaşinaslık olarak görürüm. Ama Aleviliği bir Alevi'nin ağzından ilk defa dinliyorum. Fark burada.

Keşke bu türlü muhavereleri çok daha sık yapabilesek. Kendini Sünnî-Müslüman olarak tanımlayan bir insan olarak benim Alevi'yi, Alevi'nin ağzından geç de olsa dinlediğim ve öğrendiğim gibi, o da yetkin bir ağızdan Sünniliği dinlese. Kur'an'ın tabiriyle "atalar kültü" dediği çeperi parçalayıp Sünnilikle alakalı bugüne kadar kendisine intikal eden bilgileri, o bilgilerin doğru ve yanlışlığını sorgulasa.

Öyle zannediyorum ki karşılıklı olarak bu muhavereleri gerçekleştirebilsek, "ötekiler" değil ama "ötekileştirmeler" son bulur. Ötekileştirmenin bir adım sonrası olan "düşmanlaştırmalar" tedavülden kalkar. Harici ve dahili mihrakların çatışma unsuru olarak kullanmaya durdukları inanç ve inançlardaki farklılıklarımız çatışmaya değil uzlaşmaya götürür bizi. Tarih sayfalarımızda kara bir leke olarak duran Dersim'ler, Madımak'lar, Gazi olayları bir daha yaşanmaz. Ferdi ve içtimai planda gerçekleştireceğimiz bu anlama çabası ve peşi sıra gelecek olan birlikte yaşama iradesi bütün menfi planları alt-üst eder. Rabb'immin inayet ve tevfiğiyle bütün canlar bir olur. Ne güzel der değil mi Yunus Emre: "Gelin tanış olalım, işin kolayın tutalım: Sevelim sevillelim, dünya kimseye kalmaz."

Alevileri Alevilerden öğrenmeye devam edeceğim. Teşekkürler Can. Unutmayalım, Can'a Canan gerek.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Fevt edilen farzın kazası

Ahmet Kurucan 2011.11.27

Başlıkta okuduğunuz dört kelimelik yarım cümle dinî literatüre vâkıf olanların hemen anladığı bir uygulama. Farz bir vecibenin zamanında yerine getirilmesine "eda"; zamanında yapılmayıp başka bir zaman yapılmasına ise "kaza" denir.

Bizler bu kavramları genelde namaz ve oruç için kullanırız. Namazımı eda ettim, kaza ettim, orucu kazaya kaldı, kaza orucu tuttu vs..

Şimdi soru şu; bu dinî kavramlar dinin, inanan insanlar olarak bizlere yüklemiş olduğu içtimaî, iktisadî, kültürel, ahlakî vb. alanlardaki başka sorumlulukları için de kullanılamaz mı? Mesela komşularımızla iyi münasebet içinde bulunmak. Mesela; çevremizi temiz tutmak. Mesela; dinî değerlerimizi başkaları ile paylaşmak. Mesela; din, dil, ırk, cins, mezhep ayırt etmeksizin bütün insanlığa iyilikte bulunmak. Daha yüzlerce mesela mesela deyip örnekler vermek mümkün...

El-cevap; bir kelimelik bir cevabı var bu önemli sorunun; evet; kullanılabilir. Neden? Çünkü evrensel insanî değerleri hayata ikame için gönderilmiş olan bir dinin, ilgi alanı, yukarıda eda, kaza diyerek verdiğimiz örneklerde olduğu gibi sadece Allah-kul münasebeti öncelikli farzlar değil ki! Diğer bahsi geçen örneklerde de olduğu gibi hayatın bütünü ve o bütünü ihata eden nice emirleri, nice yasakları var İslam'ın kendi müntesiplerine; "ey insanlar!" diye başlayan ayetlerle ifade ettiği nice çağrıları var bütün insanlığa. İşte bugün insanlığa ait yapılması gereken vazifelerin mahiyeti, nasıl bir metot eşliğinde yapılması gerektiğini anlattığı bir ortamda Hocaefendi benim anlatmadan izahına başladığım bir cümle söyledi. Dedi ki: "Vaktini idrak edip de

vaktinde yapmadığımız, fevt ettiğimiz şeylerin kazasını yapıyoruz şu anda." Sonra noktayı şöyle koydu: "Temel espri bu."

Kendisinin temel espri dediği ve üç kelimelik cümle ile ifade ettiği bu idealin Yunus diliyle ete kemiğe bürünmesi aşamasında yol alan yolculara hayati uyarıları oldu. Te'vil ve tefsire gerek olmayacak ölçüde kısa ve net cümlelerle ifade etti bu uyarılarını. "Hislerinize hareket etmeyin." dedi mesela. Önemli bir uyarı bu; çünkü bu yolda yürüyen insanlar zaman zaman öyle düşmanlıklarla karşılaşılıyor ki; hisleri akla, mantığa, muhakemeye galip gelebiliyor.

YOL GÖSTEREN TAVSİYELER

"Herkesi kendi konumunda kabullenen anlayışınızın şahıslarla kaim olmadığını, aksine bunun inandığınız dinî değerlerin bir emir olduğunu anlatın; bunu iyice nazara verin." dedi mesela. Bu da bir başka önemli uyarı; çünkü öyle sorularla karşılaşılıyor ki yolda yol alırken; "şimdi iyi güzel de yarın ne olacak?" Halbuki bu yaklaşımın bugünü yarını yok ki? Eğer din sana muhatabına böyle davranmayı emrediyorsa, Efendimiz'in (sas) uygulamaları böyle ise; 15 asırlık geleneğimizde bu mesele böyle anlaşılmış ve uygulanmışsa; bugün de, yarın da, yarından sonra da bu değerlere inanan bir insan başka nasıl düşünebilir, nasıl davranabilir ki? Kur'an, sünnet ve sahih gelenek ile şekillenen İslam bilgisine nasıl muhalefet eder ki?

"Yurtdışına açılımlar keşke daha önceleri yapılsaydı." dedi mesela ve hemen ardından dedelerimizi ta'n u teşni manası taşıyor diye onları tezkiye eder bir cümle ile bu yaklaşımını tashih etti. "O günkü şartlar belki müsait değildi. Dört bir yanlarında var olan gailelerle meşgul olurken yapamayabilirlerdi. Ama bugün bize gelince, bu bir fırsat aralığıdır ve mutlaka değerlendirilmesi gerekir. Pir Sultan Abdal'ın dediği gibi 'bu bir demdir gelir geçer.' Fırsat kaçtı dememelisiniz. Sizden sonra gelecek nesiller sizleri değerlendirirken 'dahası olmazdı' desinler. Allah mekânlarını cennet, makamlarını firdevs etsin desinler. Bunlar da istenmeyecek şeyler değil." Önemli değil mi bu uyarı?

"Allah müfettihi'l ebvab'dır, kapıları açandır; bir kapıyı sed eder, kapatır ama bin kapıyı feth eder, açar." dedi mesela. İşler tıkr tıkr yolunda giderken karşılaşılan bir zorluk karşısında ümitsizliğe düşen, streslere giren, yoldan dönen nice insanlar için oldukça önemli bir başka uyarı bu. Uzun soluklu projelere evet demeyen, istediği şeyi hem de hemen isteyen günümüzün sabırsız nesilleri için özellikle. Halbuki peygamber yolunun tabii özelliği bu. Doğru ve hak yolda olduğu halde çilelerle, ıstıraplarla, engellenmelerle, gözyaşlarıyla, gurbetlerle, hasretlerle mesafe kat etmek bu yolun olmazsa olmazı. Öyleyse bu türlü durumlar karşısında yegane ve mutlak güç sahibi olan Allah'a, O'nun sonsuz inayetine, Rahmaniyet ve Rahimiyetine sığınıp yola devam, inananların şiarı olmalı.

"Enerjinizin yüzde 50'sini insanlık adına gönüllere girmeye harcayın." dedi mesela ve ilave etti: "Gönüllere girerseniz etrafınızda bir sürü gönüllü oluşur." Zaten bu işin tabiatı gönüllülük ve gönüllü olma değil midir? Aksi halde böylesi bir dert ve davası olmayan insanların dünyadan haz ve kam alma bağlamında çok farklı vadilerde yaşamaları gönüllülük esası olmazsa nasıl aşılar ki? Ahirete bakan veçhesiyle Allah'ın rıza ve rıdvânı hedeflenmezse, bu hayata nasıl katlanılır ki? O zaman gönlünde bağlar bahçeler oluşturan gönül insanların etrafının da aynı ölçüde gönüllü insanlarla muhat olması, çevrenin gönüllüler deryası haline gelmesi gönüllüler hareketinin birinci gündem maddesi olmalı değil mi?

"Kusur yapmayın yaptığınız işlerde." dedi mesela. Ardından "sonra Allah ne yapar, ona da biz karışmayız." İkbâl düşüncesine girmeyin demek bunun manası. Bugünkü şartlarda üzerinize düşen vazifeyi eksiksiz ve kusursuz olarak yerine getirin demek. Sebepler dünyasında yaşıyorsunuz; sebeplere riayet edin. Allah'ın lütuf ve ihsanına eyvallah ama sebeplere riayet etmeden bu lütuf ve ihsanları bekleme hakkınız yok demek. Bunları yaparsanız idbara da düşmezsiniz demek.

Son olarak "Münasebetlerinizi geçici değil kalıcı değerler üzerine bina edin." dedi mesela. "Siyaset de, siyasiler de gelip geçicidir; biz halkız; halkların halkla münasebeti siyaseti de siyasetçiyi de şekillendirecek, yönlendirecek olan kalıcı münasebettir." dedi. Bir başka zaman "Dinamik güç olan halk, her zaman statik güç olan siyaseti belirleyici olmuştur." demişti. Bunlar yolda yol alan yolculara projektör mahiyetinde sözler...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İnsana yardım ve/veya insanî yardım

Ahmet Kurucan 2011.12.01

Soru şu; insana yardım için mazlum ve mağdur olanın yardım talebini beklemeli mi? Önemli ve esaslı bir soru.

Önemli; çünkü zulmün hemen her çeşidiyle ve dünya üzerinde hemen her yerde yaşandığı bir dönemin insanıyız. Maalesef. Ailede, okulda, çevrede, toplumda, siyasette, ekonomide. Zalim kim, mazlum kim? Zalim de insan, mazlum da insan ve bunda hiç şüphe yok.

Esaslı bir soru dedim; esas kelimesinin kökeni ve mana bütünlüğünü de hesaba katarak. Çünkü İslami perspektiften dünyaya bakan, hayat felsefesini, yaşam tarzını, düşünce sistemini ve istikametini İslam'ın emir ve yasaklarına göre belirleyen insanlar olarak bizlere bu hususta ciddi mükellefiyetler yüklenmiş. "Doğrusu, O zalimleri sevmez." (Şura, 42/40) mealinde onlarca ayette yer alan fezlekeler, bu fezlekelere dayanak olarak zikredilen onlarca zulüm çeşidi Kur'an'da anlatılmaktadır.

Efendimiz de (sas) birçok hadiste kavli olarak bu hakikati tebliğ etmiş ve fiili hayatı ile de yaşayarak göstermiştir. Mesela şu hadis oldukça camii bir hadistir: "Kişi zalim de olsa, mazlum da olsa din kardeşine yardım etsin." Sahabi sorar burada ve der ki: "Ya Rasulallah! Kardeşim mazlumsa ona yardım edeyim. Ama zalimse nasıl yardım edeyim?" Belki o mekânda olsaydık çoklarımızın soracağı bir soruydu bu. Cevap, alabildiğine nettir: "Onu zulümden alıkoyar, zulmüne engel olursun. Şüphesiz ki bu, ona yardım etmektir." (Buhari, Mezalim, 4)

Zulme hiç değinmedik? Zulüm ne peki? Tersten başlayayım; adaletin zıddı. Adalet, hakkın gözetilmesi ve korunması ise zulüm, adalet sınırlarını korumamak, gözetmemek demek. Adalet her şeye hakkının verilmesi ise zulüm verilmemesi demek. Ve adalet her şeyin yerli yerine konulması ise zulüm, yerli yerine koymamak, koyamamak demek. Bu zaviyeden bakınca hem adaletin hem de zulmün çok geniş bir anlam çerçevesi var. En basitinden insanın kendisine Allah tarafından bahşedilen kabiliyetlerini, özelliklerini, maddi-manevi imkânlarını yerli yerinde kullanmaması zulümden öte bir kavramla açıklanamaz. Bununla beraber biz genelde zulüm dendiği zaman kendimizin kendimize yaptığı haksızlıkları değil de başkalarına yapılan veya başkaları tarafından bize yapılan haksızlıkları gündeme alırız. Zaten sorunun devamında bu açıkça belirtiliyor.

İmdi; zulme maruz kalan insanlara yardım için onların yardım çılgınlıklarını beklememek gerek. Halk arasındaki öngörüyü, feraseti, basireti ifade eden enfes yaklaşımla söyleyecek olursak; "perşembenin gelişini çarşambadan görüp" ona göre tedbir alma cihetine gitmek, insan olmanın gereğidir. Din kardeşliği bu sürece hız kazandırır. Komşuluk, arkadaşlık, akrabalık münasebeti ve yakınlığı mükellefiyet dozajını artırır. Aynı vatan topraklarını paylaşıyor olmamız; bir tek devlet çatısı altında yaşıyor bulunmamız şuur, dikkat, temkin, tedbir, fedakârlık gibi insani vasıfların hayat sahnesinde zuhuruna öncelik tanır, daha doğrusu tanınmalıdır.

Fakat yaşanan gerçeklere göre şekilleri değişecek bu yardımların kalıcı ve sürekli olmasına dikkat edilmelidir. "Balık ikramı yerine balık tutmayı öğretme" deyimini ile ifade edilen tarzda mazlum ve mağdurların onur, şeref ve haysiyetleri ile de oynamadan, onları sürekli yardım alan değil, aksine başkalarına da yardım eden bir pozisyona yükseltme temel hedef olmalıdır. Planlamalar an'lık, günlük değil, gelecek nesilleri de içine alacak şekilde düzenlenmelidir.

Kendisine zulüm yapılanın dini kimliği önemli mi? Tek kelime ile hayır. Bir insanın ihyasını insanlığın ihyası olarak niteleyen bir dinin mensuplarının başka türlü düşünmesi zaten düşünülemez.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kutsalımıza hakaret

Ahmet Kurucan 2011.12.02

Kutsala hakaret bütün hukuk sistemlerinde suçtur. Bunun değişmez bir kaide olarak bütün insanlık çapında genel kabule mazhar olmasının altında yatan neden "kutsal" kavramının muhtevasında gizlidir.

Neyin kutsal olduğu dine, sisteme, şahsa göre değişebilir; o ayrı bir mesele ama değişmeyen şey kutsala insan vicdanının atfettiği manadır, ona verdiği değerdir; gösterdiği vicdani kabuldür. O zaman yaratılış icabı "ötekilerle" birlikte yaşamak zorunda olan insanın yapacağı şey; sadece kendi kutsalına değil; başkalarının da kutsalına -onu kutsal kabul etse de etmese de- saygı göstermektir. İnsan olmak bunu gerektirir.

Hz. Muhammed Mustafa (sas) Müslümanlar nezdinde kutsal bir varlıktır. Evet, O bir beşerdir, insandır, kuldur ama aynı zamanda peygamberlik vazifesiyle serfiraz kılınmış birisidir. Zaten O'nu kutsal yapan da bu vazifesi, bu özelliğidir. İslami inanç zaviyesinden Hz. İsa'dan Hz. Adem'e uzanan çizgide yerini alan sair peygamberler de böyledir. Bugün yeryüzünde bu gerçeği bilmeyen kimsenin olduğunu zannetmiyorum.

Şimdi inançsız veya başka dine inanan bir insanın Nebiler Serveri'ni (sas) kutsal kabul etmemesi başka, O'na hakaret etmesi; hakaret ihtiva eden sıfatlarla hitap etmesi başkadır. İnanmama din hürriyeti kapsamında mütalaa edilen bir haktır ve herkes için caridir. Allah inanmama hakkını insana vermiştir ki hürriyet zaten o demektir. Hukuki açıdan inanmama suç değildir ama inanca hakaret etme suçtur ve hukuki bağlamda suç kapsamına giren bir fiil işlendiği an, orada kişinin inancına bakılmaz; eylemin mahiyetine bakılır ve ona göre hüküm verilir. Suçun işlendiği yerdeki hukuk sistemine göre de o şahıs hakkında işlem yapılır.

Tapılan ineğe bile hakaret edilmez

Burada inanmayan insanın Müslümanların kutsalını tanımlama yetkisi olmadığı gibi, Müslümanların da başkalarının kutsalını tanımlama yetkisi yoktur. Hindu dinlerinin bazılarında ineğe kudsiyet atfedilmesi Müslüman için bir mana ifade etmeyebilir, ama bu, o kutsala hakaret etme yetkisini Müslümanlara vermez.

Bakın tevhidi ikame için gelmiş Kur'an inananlara bu konuda ne diyor: "Onların Allah'tan başka yalvardıkları tanrılarına hakaret etmeyin ki, onlar da cahillik ederek hadlerini aşip Allah'a hakaret etmesinler!" (6/108). Halbuki Kur'an yüzlerce ayetinde şirke, küfre atıfta bulunur ve bunun yanlışlığına değinir. Tabiri diğerle eleştirir müşrik ve kafirlerin tutumlarını. Ama aynı Kur'an onların ilahlarına hakaret edilmesini de yasaklar; çünkü hakaret başka şeydir; hakaret etmeksizin yapılan şeyin yanlışlığını ifade başka şeydir.

Burada ifade özgürlüğü ne olacak diyebilirsiniz? İfade özgürlüğü akla gelen her şeyi söyleme yetkisi vermez insana; bu bir. Hakaret hakkını vermez; bu da iki. Kutsala hakaret hakkını hiç vermez; bu da üç. Dördüncüsü, ifade özgürlüğü yazılı veya sözlü hangi yolla olursa olsun olumlu ve olumsuz açılardan kullanılabilir bir olgudur. Mesela yalancı şahitlik ile doğru şahitliği mukayese edelim. Doğru şahitlik hakkın ve adaletin yerini bulması için yapılırken, yalancı şahitlik tam aksi bir gaye gütmekte ve alanına göre toplumda ahlaki, sosyal, ekonomik dengesizliklerin doğmasına, insanlar arasındaki huzur ve sükûnun kaybolmasına, adalet mekanizması ile vatandaşlar arasındaki güven bunalımına sebebiyet verebilmektedir. Kutsala hakaret de bundan farklı değildir ki!

Onun için konuşma özgürlüğü kullanılırken onun kapsamı içinde kullanılması, toplum içinde kargaşa, huzursuzluk ve dengesizliğe sebebiyet verebilecek bir nitelik taşınamaması, tek kelime ile suistimal edilmemesi şarttır. Konuşmada elbette niyetin yeri ve önemi vardır. Hatta İslamî açıdan sonuçlar niyetler, niyetler de sonuçlar kadar önemlidir denilebilir. Onun için umulmadık sonuçları ortaya çıkartan maksadı aşan beyanlara nazar-ı müsamaha ile bakılır. Ama öte tarafta öyle sözler de vardır ki sözün mahiyeti, arkasındaki niyeti rahatlıkla gösterir. Mukaddesata küfür, kutsala hakaret, iftira, lanet, tekfir gibi. Bunların hepsi toplumun sosyal ve ahlaki dengesini sarsan, fertler arasındaki huzur ve güven ortamını bozan şeylerdir. Zaten kutsala hakaretin hukukta yasaklanmasının ve cezai yaptırıma konu edilmesinin altında yatan neden budur.

Dikkat ederseniz müessif bir hadise münasebetiyle kaleme aldığım bu düşünceler esnasında söz konusu hadiseye veya o hadisenin failine hiç atıfta bulunmadım; bulunmadım çünkü gerek görmedim. Şiddet-i vuzuhundan gizli olan o hadiseyi de, o şahsı da kamuoyu gayet iyi biliyor. Hatta program esnasında gerekli tepkiyi de, dersi de aldı. Bunun için A. Turan Alkan Üstadımızın da dediği gibi linç'e gitmeye hiç gerek yok. Tepkimizi gösterelim derken şirazedden çıkmaya da gerek yok. Bunlara amenna da fakat okumuş yazmış o kocaman insanlar da ağızlarından çıkan sözlere dikkat etmeli değiller mi? Kendilerini söz üstadı, dil üstadı olarak kamuoyuna tanıtan, bu sebeple yıllardır gazete köşelerini, TV ekranlarını tutan ve bu işten ekmek yiyen insanlar kamu vicdanını yaralayacak sözlerden kaçınmalı değil mi? İnsan sözünü söylemeden önce en azından hangi ülkede yaşadığına, o ülke insanının kahir ekseriyetinin hangi dine mensup olduğuna bir bakmalı değil mi? Ne güzel der Safvet Senih:

Sözü süz de söyle...

Manayı inci gibi diz de söyle,

Yüzde söyle, gıybet olmasın.

Ukdeyi içinden çöz de söyle, yapmasın yara

Öyle bir söyle ki, hoş gelsin yâre ağyâra

Hakaret, ifade özgürlüğünün istismarıdır

Bütün hukuk sistemlerinde özgürlüklerin kötüye kullanılması söz konusu özgürlüklerin kısıtlanma ve suçun oluşması durumunda sorumluların cezalandırılma sebebidir. Kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlığın, genel ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması üst başlıkları halinde sıralanan sınırlama nedenleri hakareti de içine almaktadır. Özgürlükleri kötüye kullanma ise düşüncelerin açıklanış biçimleri ile başkalarını eyleme sürükleyebilecek yakın ve mevcut bir tehlike arz etmeleri ile ölçülür.

Kitapla randevum var

Ahmet Kurucan 2011.12.09

Çocukluğumdan beri yüzlerce-binlerce defa duyduğum bir soru ve bu soruya kitap okuma ekseninde verilen ve neredeyse hiç ama hiç değişmeyen bir cevap var. Soru şu; boş vakitlerinizde ne yaparsınız? Cevap; kitap okurum.

Toplumun birçok kesimi tarafından verilen bu cevap sizin için şaşırtıcı mı bilmiyorum ama benim için çok şaşırtıcı; çünkü kitap boş vakitlerde okunmaz; aksine kitap okumaya vakit ayrılır, vakitler kitap okumak ile doldurulur; günlük, haftalık, aylık, yıllık iş planı yapılırken kitap okuma, okunacak kitapların sayısından muhtevasına, zamanlamasından ayrılacak zaman sınırına kadar belirlenir.

"Sizin mesleğiniz olduğu için böyle düşünüyorsunuz; okumak sizin için şart." diyenlere, diyeceğim bir şey yok. Dininin ilk emri mutlak manada 'oku' olan bir insan/Müslüman böyle düşünüyorsa gerçekten benim ona söyleyeceğim bir şey olamaz. Çünkü bu ekseninde söyleyeceğim hemen her şeye karşıt argümanlar üretecektir bu zihniyet ve bu zihniyetin insanı. En basitinden "Efendimiz (sas) ümmî bir insandı. O nasıl kitap okuyacaktı ki? Dolayısıyla bu 'oku' emri ile ilahi iradenin kastettiği farklı bir şey." Garib gelebilir size ama ben okumamaya mazeret uydururken bu cümleyi söyleyen insanlar gördüm. Mazeretine meşruiyet kazandırmak için de Efendimiz diyor aklınca. Geçelim...

"Günümün en kaliteli zamanı"

Geçenlerde bir arkadaş birisine sormuş; yaşadıklarını benimle paylaştı. İş icabı seyahatlar, konuşmalar, toplantılar, ziyaretler vs. ile çok meşgul ama şartların imkansızlığına rağmen ciddi kitap okuduğunu zannettiği bir dostuna demiş ki: "Siz nasıl kitap okuyorsunuz bu yoğun iş hayatınız içinde? Nasıl vakit ayırıyorsunuz kitaplara?" Dostu cevap vermiş: "Kitapla randevulaşıyorum. Gündelik hayatım içine kitap okumayı bir yere koyuyor ve o vakitte telefonumu da kapatarak mutlaka okuyorum."

Aynı çizgide bir anekdot da benden; daha dün Amerikalı bir dostumla beraberdim, birlikte yemek yedik ailecek; akşam muhabbet esnasında sordum "Günlük hayatın nasıl geçiyor?" diye. Cumartesi, pazar dahil kış-yaz her gün sabah 5.00'te kalktığını, 1 ile 1,5 saat arasında kitap okuduğunu anlattı. Kendi ifadesi "quality time/kaliteli zaman" diyorum dedi ve maksadını şöyle açıkladı: "Günlük hayatım içinde geçirdiğim en kaliteli zaman dilimi diyorum ben ona." dedi. "Niçin?" diye sordum; "Çünkü kendime zaman ayırıyor ve her gün yeni şeyler öğreniyorum." cevabını verdi.

Bir misal daha; geçenlerde birisi anlattı: "O günkü programımın yoğunluğu dolayısıyla gün içinde kitap okumaya randevu veremedim. Gece 4.00'te kalktım, bir saat kitabımı okudum." Şaşırdınız belki ve ihtimal şimdi yapacağım teşbihe de şaşıracaksınız; ibadet kabul etmiş sanki kitap okumayı. Bana bu teşbihi yaptıran şey malum; biz genelde gece teheccüd veya sabah namazı için uykumuzu böleriz ama adam kitap okumayı da buna ilave etmiş. İyi mi? Şimdi ismi bende saklı bu şahıs, kitap okuma ekseninde ibadet formunu tamamlamış bana göre; sıra ibadetin neşvesinde. O da gece uykusunu bölerek okuduğu kitaplardan maksimum istifade tekniklerini kullanması ile tamamlanır. Takdirler, tebçiller, tebrikler ona.

"Benim hiç boş zamanım olmaz ki!"

"Kitapla randevum var." diyen dostu aynen katılıyorum. Kitap okumayı millet olarak boş zaman işi olmaktan çıkartmak zorundayız. Bir adım ötesi; 'Boş zamanlarında ne yaparsınız?' sorusunu hayatımızdan çıkartmalıyız. Eğer kazara böyle bir soru sorulduğunda şu cevabı rahatlıkla verebilecek bir hayat düzenine sahip olmalıyız;

"Benim hiç boş zamanım olmaz ki? 24 saatlik gündelik hayatımın her bir saniyesi mutlaka önceden planlanmış bir program üzerine akar gider." Doğrusu da bu değil mi zaten? Başarılı olan insanların, toplumların, milletlerin ve medeniyetlerin hayatlarına bakın isterseniz; başarılarının altında "time management" dedikleri zaman kontrolü yatar ve zaman kontrolü şu anda Batı üniversitelerinde ders olarak okutuluyor. Geçenlerde bir arkadaş söyledi; insanın hayatında en önemli üç unsuru okullarda ders olarak okutulmuyor; zaman yönetimi, para yönetimi ve aile yönetimi. Katılmamak mümkün mü? Sözün geldiği bu aşamada isterseniz Efendimiz'in (sas) "İki nimet vardır ki insanların çoğu bu konuda aldanmıştır: Sağlık ve boş zaman." (Tirmizî, "Zühd", 1) hadisini hatırlayın ve üzerinde düşünün.

Yazarla konuştuğunu farz etmeli

Biz kitap okumaya geri dönelim ve kitapla randevuyu bir adım öteye götürelim; yazarla müzakere. Tartışma yerine müzakere demeyi tercih ediyorum çünkü bu iki kavram arasında dağlar kadar fark var. Bence kitapla randevu konusunda mesafe kateden ve bunu alışkanlık değil yemek yeme, su içme gibi gündelik hayatının vazgeçilmez parçası yapan insanlar bir adım daha ileri atmalı ve kitapla randevu yerine "yazarı ile müzakere" demeliler. Sanki elinde kitap değil de, karşısında o kitabın yazarı olduğunu farz etmeli ve elindeki kalem ile önemli gördüğü yerlerin altını çizmeli, katıldığı yeni ve orijinal tespitlerin kenarına notlar yazmalı, "aferin"ler çekmeli; katılmadığı yerlerde niçin katılmadığını dipnot olarak düşmeli, hatta imkan nisbetinde muhalif düşüncesini uzun uzadıya yazmalı.

Gördüğünüz gibi boş vakitte kitap okumakla başladık, kitapla randevuya intikal ettik, kitap okumada harcanan zamanı en kaliteli zaman nitelemesinden gece kitap okumak için kalkmaya uzanan örnekler verdik ve en son yazarla müzakere dedik. Bu noktada her bir insan şu soruyu kendine sormalı; "Ben neredeyim?" Sahi siz neredesiniz?

Son sözüm klasik soru; "Boş zamanlarınızda ne yapıyorsunuz?" "Kitap okuyorum." demeyin lütfen!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Dil bizi konuşuyor biz dili değil'

Ahmet Kurucan 2011.12.10

Neredeyse hayatını medeniyet çalışmalarına adanmış; Batı uygarlığından yaptığı tercümelerle zihnimizde ayrı kapılar açmış olan Yeni Şafak yazarı Yusuf Kaplan'ın dil üzerinde söylediği bir söz aklıma geldi: "Biz dili konuşmayız; dil bizi konuşur ve dil bize konuşur." Kaplan'ın buradaki dil'den kasdı insanların birbirleri ile anlaşmasını sağlayan dil değil; aksine o dil içindeki kavramlar. Hayat felsefemizi, yaşayış şeklimizi teorik manada belirleyen; bununla beraber hayatımıza mal olmuş, bizimle bütünleşmiş değerler.

Kaldı ki Kaplan, iktibas yaptığım o sözülle konuştuğumuz dili kasdetse ne olur? Netice değişmez. Çünkü 300-400 kelime ile dilimizi konuşuyor ve anlaşıyoruz biz. Halbuki 300-400, haydi bin diyelim, bin kelimelik bir hazine ile ancak çarşıda alış-veriş yapılır. Bu dille edebiyat yapılmaz, sanat yapılmaz, insanlık medeniyetine bir katkıda bulunulmaz. Bırakın Osmanlı'yı, daha hayatta olan yazarlarının 25 yıl önce yazdığı eserlerini okusa da anlayamayan bir neslin sahip olduğu dille ne üretilir ki?

Hocaefendi'nin sohbetinde dolaylı olarak girdiği istidrac notlarını gözden geçirirken düşündüm bunları. Özellikle Kaplan'ın o sözünü kavram olarak kabullendiğim için o gözle baktım bütün bir sohbe. Sohbet boyunca kullanılan ve bilmek, anlamak ve anlamlandırmak için bana göre İslami eğitim temeli isteyen birçok kavramı bir kenara koydum ve sohbetin merkezine oturan istidrac kavramına baktım.

İsterseniz burada kısa bir müddet soluklanalım ve istidrac kavramı üzerinden bir önceki paragrafta kısaca ifadeye çalıştığım hususu temellendireyim müsaadenizle. Kaçımız istidrac'ın ne manaya geldiğini biliyor? Ben bilinmediği zannıyla -imaniyle da diyebilirdim ve zannederim yanlış olmazdı- aşağıdaki satırlarda tarif ve açıklama denemesinde bulunacağım. Halbuki üç-dört nesil öncesini başlangıç olarak ele alalım; onlar ve ondan önceki nesiller "bizim" dediğimiz kültürün, inancın, medeniyetin sahipleri istidrac'ın ne lügat ne de ıslahi manasıyla alakalı ilave bir açıklamaya gerek duyuyorlardı. Çünkü onu hem ilmi bağlamda biliyorlar hem de hayatlarına hayat olmuş şekilde yaşıyorlardı.

Tekrar sadede döneyim; istidrac notları. Sohbetin akışı içinde istidrac dedi Hocaefendi ve daha dün bu mevzu ile alakalı kitap çalışmalarını yenice bitirmiş canlı bir hafıza ile ayet, hadis, ulema görüşleri ve kendi yorumları ile meseleyi hamur gibi yoğurup ürün olarak önümüze koydu. Ardı ardına öylesine selis ve sehl-i mümteni bir üslupla konuşuyordu ki, o dili değil, dil ve kullandığı kavramlar onu konuşuyordu. Ait olduğu dünyayı, kültürü ve medeniyeti anlatıyordu. Hocaefendi'nin "konuşurken düşünen" yapısı ona ayrıca yardımcı oluyor; ele aldığı mevzuu izah sadedinde kullandığı bir başka kavram onu ve tabii ki dinleyenleri ayrı bir vadiye taşıyordu. Müthiş bir renklilik, zihnen dahi olsa takip etmekte zorlandığımız bir manzara çıkıyordu karşımıza tabii olarak. İddia ediyorum, o salonda bu dönemin insanları olarak biz değil de, iki-üç nesil öncesinin insanları olsaydı bizden çok daha fazla istifade eder, sordukları açıklayıcı sorularla çok daha fazla katılımda bulunurlardı sohbe.

Ortam tasviri adına bu kadarlık bir açıklama ile iktifa edip sadede gelelim; istidrac, en genel tarifiyle bir insanın hakkı, liyakati olmadığı halde Allah'ın lütuf ve ihsanlarına mazhar olması ve o mazhariyetlerin insanı daha da şımartıp derece derece küfre ve İlahi azaba yaklaştırması demektir. Neden o mazhariyetler insanı küfre yaklaştırır; çünkü onları kendinden bilir; benim liyakatım, benim hakkım der; der ama hakkı ve liyakati olup olmadığını hiç düşünmez. İstidracı muhazı bir yerde duran bir başka kavram daha var; keramet. Form itibarıyla dıştan bakışta aynı görünen bu iki lütuf ve ihsan, muhtevasına ve sonucuna bakıldığında birbirlerinden çok farklıdır. Onun içindir ki mezkur hakikate vakıf nice büyükler keramet olarak nitelendirilebilecek mazhariyetlerini sırf bu yüzden ketmetmişler, istidrac olabileceği endişesi ile iki büküm olup Rabb'ilerine dua dua yalvarıp tevbe ve istiğfar etmişlerdir.

NİMETLER, İSTİDRAC VE BASİRET

Şöyle başladı Hocaefendi: "Allah'ın lütufları bazen içinde bulunduğu konumun hakkını vermesi sebebiyle gelebilir. Çünkü iradesinin hakkını vermiştir o insan. Bazen liyakate bakmadan ekstra olarak Allah bahşedebilir. Bazen de nimet suretinde nikmettir; istidrac olarak verir." Bu cümle biter bitmez nimet suretinde nikmet'i temellendirmeye durdu. Önce, "Onları parça parça topluluklar halinde dünyanın her yerine dağıttık. Aralarında iyi kimseler de vardı, iyi olmayanlar da. Kötülüklerinden dönüş yaparlar diye onları kâh nimetler, kâh musibetlerle imtihan ettik. (A'raf 168)" ayetini okudu ve nimet ve musibetlerle imtihan edilme bölümüne vurguda bulundu.

Ardından En'am Suresi 44. ayetini baştan sona okudu. Meali: "Kendilerine verilen öğütleri terk edip unutulunca üzerlerine her şeyin, her zevk ve nimetin kapılarını açtık. Nihayet kendilerine verilen bu genişlik ve serbestlikle tam ferahlandıkları sırada, ansızın onları kısıkvrak yakaladık da bir anda bütün ümitlerini kaybediverdiler." Sonra "nesü, zükkiru, ferihu, bağteten, müblisun" kelimeleri üzerinde teker teker durarak harfi tefsirde

bulundu. Bir hadisi dile getirdi peşi sıra. "Allah zalime mühlet verir. En sonunda onu bir kere de yakaladı mı artık iflah etmez." Niye yakalayacak? Çünkü kendisine verilen müddeti halini düzeltmek için kullanmadı; aksine zulmüne zulüm kattı. Çünkü "Allah mühlet verir ama ihmal etmez."

Devamında "nimetin, gücün, kuvvetin, şöhretin, makamın insanı her zaman köreltmesi mümkündür. İnsan kendisine ihsan edilen bu nimetlerin arkasındaki eli görmezse, Allah onu cezalandırır ve o nimet başa bela olur. Öyleyse ne nimetlerle övünmeli ne de nimetler gelmediği zaman kadere taş atmalıyız. Biz, bizim için hangisinin hayırlı olduğunu bilemeyiz."

"Evet" dedi ve devam etti: "Hassas bir konu bu. İnsanı Allah'tan uzaklaştıran nimet, nimet suretinde nikmettir. Eğer nikmet sizin gözünüzü açıyor ve hakikati görmenizi sağlıyorsa, o da nikmet suretinde nimettir. Uzaklaşmamak lazım Allah'tan. Onun için sürekli maiyyet istemeli."

Bir arkadaş "ve tarahum yenzurune ileyke ve hum la yubsirun" ayetini okudu ve bu ayetteki rae, nazara ve basara fiillerine -ki hepsi de Türkçede bizim görme ve bakma diye tercüme ettiğimiz manaları muhtevi fiillerdir- işaretle görüp bakmama ya da bakıp görmeme ve son olarak baksa da görse de anlamama ve idrak etmeme/edememenin istidracla alakasını sordu. Cevabı içinde gizli bu soruyu susarak cevaplandırdı Hocaefendi. Sadece soru sahibine nezaketsizlik olmasın düşüncesiyle olsa gerek, ayetin sonunda yer alan "yubsirun" fiiline dikkat çekip basiret deyip birkaç kelam etti ve sustu. Çünkü "ma'raz-ı beyanda sükût hasır ifade eder."

Biliyorum çoklarımız anlamadı bu son cümlede yerini alan kaideyi. Ne yapayım. Baştan beri bunu anlatmaya çalışıyoruz; çünkü dilimiz bu ve bu dil bizi konuşuyordu. Onun için dedim iki-üç önceki nesil sohbet halkasında yerini alsaydı daha çok istifade eder diye.

Pekala biz burada ne yapacağız? Yol iki görünüyor; ya "bu da bizim kaderimiz" deyip dilsiz bir vaziyette gününü gün eden bir yaklaşımla hayatımızı hoyratça harcayacağız ya da dilin bizi konuşacağı, bize konuşacağı ve son tahlilde bizim dili konuşup dille bütünleşecek bir kıvama ermek için çalışacağız. Unutmayın, vereceğiniz karar, sadece bugünü ve bizi değil ve yarınlarımızı ve bütün insanlığı etkileyecek.

Özür ve düzeltme: Bu düzeltmenin 16 Ekim 2011'de "Sırat Dünyada Geçilir" başlıklı yazının sonunda yayınlanması gerekiyordu. 1 Ekim 2001 tarihli "Tezakür, tezekkür, tezkir ve zikir" başlıklı yazımda Medine'de tebliğ vazifesi ile görevlendirilen Musab bin Umeyr'i öldürmek için gelen sahabi Es'ad b. Zürare olarak yazılmıştır. Doğrusu Useyd b. Hudayr'dır. Düzeltir ve hem düzeltme hem de gecikmeden dolayı özür dilerim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tevekkül ha!

Ahmet Kurucan 2011.12.15

Tevekkül ekseninde sorulan soru karşısında lâl kesiliyor ve buna M. Akif Ersoy'un şu harikulade şiiri ile cevap vermeyi tercih ediyorum.

"Çalış!" dedikçe Şeriat, çalışmadın, durdun,

Onun hesâbına birçok hurâfe uydurdun!

Sonunda bir de "tevekkül" sokuşturup araya,
Zavallı dîni çevirdin onunla maskaraya!
Bırak çalışmayı, emret oturduğun yerden,
Yorulma, öyle ya, Mevlâ ecîr-i hâsın iken!
Yazıp sabahleyin evden çıkarken işlerini,
Birer birer oku tekmîl edince defterini;
Bütün o işleri Rabbim görür: Vazîfesidir...
Yükün hafifledi... Sen şimdi doğru kahveye gir!
Çoluk, çocuk sürünürmüş sonunda aç kalarak...
Hudâ vekîl-i umûrun değil mi? Keyfine bak!
Onun hazîne-i in'âmı kendi veznendir!
Havâle et ne kadar masrafın olursa... Verir!
Silâhı kullanan Allah, hudûdu bekleyen O;
Levâzımın bitivermiş, değil mi? Ekleyen O!
Çekip kumandası altında ordu ordu melek;
Senin hesâbına küffârı hâk-sâr edecek!
Başın sıkıldı mı, kâfi senin o nazlı sesin:
"Yetiş!" de kendisi gelsin, ya Hızr'ı göndersin!
Evinde hastalanan varsa, borcudur: Bakacak;
Şifâ hazînesi derhal oluk oluk akacak.
Demek ki: Her şeyin Allah... Yanaşman, ırgadın O;
Çoluk çocuk O'na âid: Lalan, bacın, dadın O;
Vekîl-i harcın O; kâhyan, müdir-i veznen O;
Alış seninse de, mes'ûl olan veriştin O;
Denizde cenk olacakmış... Gemin O, kaptanın O;
Ya ordu lâzım imiş... Askerin, kumandanın O;
Köyün yasakçısı; şehrin de baş muhassılı O;
Tabîb-i âile, eczacı... Hepsi hâsılı O.

Ya sen nesen? Mütevekkîl! Yutulmaz artık bu!

Biraz da saygı gerektir... Ne saygısızlık bu?

Hudâ'yı kendine kul yaptı, kendi oldu Hudâ;

Utanmadan da tevekkül diyor bu cür'ete... Ha?

"Kader" senin dediğin yolda Şer'a bühtandır.

Tevekkülün, hele, hüsrân içinde hüsrândır.

Kader ferâiz-i îmâna dahil... Âmenna...

Fakat yok onda senin sapmış olduğun ma'nâ.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dinin tarifi ve anlaşıma - anlaşılamama

Ahmet Kurucan 2011.12.22

Tarifi en zor olan kavramlardan bir tanesidir din. Zorluğun sebebi tarifi yapılmaya çalışılan "din" kavramının esasları ve muhtevalarındaki farklılıktır.

İslam örneği üzerinden hareket edelim. İslam bir dindir ve çok çeşitli tarifleri yapılmıştır bugüne kadar. "İslam dini helal ve haramdan ibarettir", "insanların özgür iradelerini kullanarak dünyevî ve uhrevî mutluluğa onları götürecek kurallar manzumesidir", "iman, ibadet ve ahlak üçgeni içindeki emir ve yasaklar mecmuasıdır", "Allah'ın varlık ve birliğine inanmadır" gibi birçok tarifi vardır İslam dininin. Tarih boyunca üzerinde ittifakın en çok olduğu en genel tarifi ise şudur İslam dininin: "İslam dini Allah'ın insanlara peygamberleri vesilesiyle sunduğu mesajlar bütünüdür."

Bir de Hristiyanlığa bakalım: onun da birçok tarifi var. Ama kendi kaynaklarının beyanlarına göre Hristiyan dünya içinde ittifak edilen en genel tarif ise şudur: "Hristiyanlık tek Tanrı'lı bir din olup, o dinin inananları Hz. İsa'nın Allah'ın oğlu ve insanlığın kurtarıcısı olduğuna inanır."

Her iki dine ait bu tariflerin detaylarına indiğimizde karşımıza cevaplanması gereken birçok soru çıkıyor. Mesela; İslam dinindeki mesajlar için bunlar emir mi, yasak mı, tavsiye mi; süreli mi, süresiz mi; bütün insanlara mı, yoksa sadece Müslümanlara mı; uygulanış şekilleri; dünyada ve ukbada kazandıracağı ve kaybettireceği şeyler? Hristiyanlık adına da; kendisine oğul isnad edilen Tanrı, o literal manada oğul değil baba-oğul-ruhu'l kuds ise nasıl tek Tanrı'lı din olur, kurtarıcı ne demek?

Hemen söyleyelim; dinlerin muhtevalarına ait ardı arkası kesilmeyen ve kesilmeyecek olan bu tip sorulara verilen cevaplarda ittifak söz konusu değildir; çünkü beşer zihninin, tarihin, coğrafyanın, biyolojinin, çevrenin rol oynadığı yorum alanıdır burası ve yorumun girdiği yerde ihtilafın olması kadar tabii bir şey yoktur. Söz konusu muhtelif yorumlar bazı zamanlarda dini ana mihverinden çıkartabilir bazen de zenginlik katabilir.

Bu girişten sonra gelelim soruyu cevaplamaya; bu teorik din tarifleri ve uygulamaları ekseninde oluşan din algıları insanların birbirleri ile anlaşması veya anlaşamamasının ana nedenlerinden biridir. Biri olabilir demiyorum; aksine kesinlik ifade eden bir dille "biridir" diyorum. İsterseniz yukarıdaki tariflere bir de bu gözle bakın ve düşünün; hem Hristiyan hem de Müslüman "din" diyor ama biri Allah'ın varlık ve birliğine inanırken, diğeri Hz. İsa'nın Allah olduğuna veya Allah'ın üç uknumun toplamı olduğuna inanıyor. Biri insan bu dünyaya günahsız gelir diye inanırken, diğeri insan günahkâr olarak dünyaya gelir ve Hz. İsa insanı bu aslı günahtan onu kurtarmak için dünyaya gelmiştir diyor ve bu inancı dininin temeli yapıyor. Misalleri uzatabiliriz ama gerek yok.

O zaman geldiğimiz noktada şunu rahatlıkla diyebiliriz; bir Hristiyan'ın "religion" derken anladığı ile bir Müslüman'ın "din" derken anladığı aynı şey değil; velev ki "religion" tabiri bizim dilimize "din" diye çevrilmiş olsa bile.

Bu inanç, algı ve uygulama farklılığının açtığı büyük bir problem var önümüzde bizim; dinler arasındaki benzerliklerden, ortak paydalardan hareketle dinler bizi birbirimizle anlaşmamızı sağlayacak bir unsur olarak görülürken, bahsini etmeye çalıştığımız temeldeki farklılık aksine anlaşmamızı engelleyen faktörlerden biri olarak karşımıza çıkıyor.

Eğer buna bir de kültürel anlayışlara, moral değerlerine, sembollere, hayat tarzlarına din diyenlerin olduğunu ilave edecek olursanız; iş içinden çıkılmaz bir hale geliyor.

Evet, biz başkalarına, başkaları bize din tarifi dayatması içine girmesin ama herkes muhatabının dini inanç, algı ve uygulamasını muhatabının kabulüne göre kabullensin. Bu noktaya ulaşma adına pratik bir çözüm önereyim; religion kelimesini lügatlerimizden kaldıralım demiyorum ama onu din diyerek tercüme etme yerine bahsi geçen dinin adını söylemenin daha doğru olacağına inanıyorum. Muhatap bu durumda daha sağlıklı bir değerlendirme zeminine kavuşur diye düşünüyorum.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gönül diliyle konuşmak

Ahmet Kurucan 2011.12.24

İkinci sohbeti bitmek üzere. Kısa kısa da olsa tamamlayıcı bazı sorular soruluyor.

Bitmek üzere olan sohbette insanlara bir şeyler anlatma mevkiinde bulunan müşidlerin def'i bela kabilinden değil de, bir sohbet için günler öncesine dayanan hazırlık yapması ve bunun lüzumu üzerine bazı değerlendirmelerde bulundu. Beyin sancısından bahsetti, Kur'an ve sünnet başta, beslenme kaynaklarının hallaç pamuğu gibi atılmasından dem vurdu. İmamı Azam, İmamı Gazzali, İmamı Rabbani ile başlayan birçok devasa şahsiyetin ismini vererek onları okumanın gerekliliğini anlattı ve mevzular aynı olsa bile usul ve üslup dedi, tasrif dedi, örnekler verdi. Müşidin anlattığı şeyleri yaşamasından bahis açtı, fıkıh, tefsir, hadis, tasavvuf, kelam bütünlüğüne işaret etti.

Son tamamlayıcı soruyu halkanın en kıdemlisi "haddimizi aşmak olmayacaksa, bağışlayacak olursanız" diye bir giriş yaparak sordu. Soru, kendisinin vaazlara nasıl hazırlandığıydı. Basit bir soru. Ya da size, bize öyle gelebilir. Maddi hazırlık adına üç beş cümle ile anlatılabilecek bir şey. Manevi hazırlık açısından ise bilinmesini istediği

ölçüde kapıyı aralayıp cevabı verilebilir diye düşünebileceğiniz, düşünebileceğimiz kadar basit ve sade bir soru. Ama ya bu sorunun çağrıştırdığı dünya? Onu hiç düşündünüz mü? Bendeniz de 5 yıl fahri, 7 yıl da resmi vaizlik yaptım. Vaizlik dendiği an Samanpazarı Camii'nden Yeni Mahalle Afet işlerine, Etimesgut'tan Yüksek Teknik Öğretmen Okulu'na, Tavşanlı'dan Ahmetli'ye, Aliağa'dan Erenköy'e uzanan hatıralar âlemine dalıyorum ben. Pekâlâ, ya Hocaefendi gibi gurbette kurbeti, kurbette gurbeti yaşayan hassas bir insan?..

Nice nice hatıraların gözünün önünde canlandığını uzaktan uzağa hissettim. Her an yağmur yüklü bulutlar gibi dolu dolu yaşayan o insanın bu atmosferde, bu soruda hatıralar dünyasına dalmaması düşünülemezdi zaten. Bir film şeridi gibi vaizlik hayatı geçti gözünün önünden eminim. İhtimal önce küçücük yaşında boyu yetişmediği için amcasının elleri ile kaldırıp oturttuğu köyündeki cami kürsüsü aklına geldi. Sonra Edirne Üç Şerefeli Camii'ndeki pencere, mihrap, minber... Ardından İzmir Kestanepazarı'ndaki "tahta kulübe", tekerlekli teyp, merhum Cahit Erdoğan, Hacı Kemal, Naci Şençekicer, Mustafa Ok ve Yusuf Pekmezci, Köse Mahmut, Koca Yusuf, Mehmet Uslu, Aysal Bey. Belki de ilk göz ağrısı talebeleri; Abdullah'lar, İsmail'ler, İbrahim'ler, Mustafa'lar, Vehbi'ler. Peşi sıra Edremit, Hacı Arif Ağabey, Sarı Hoca, Hakim Necmettin Bey. Sonra Manisa; ardından Bornova. Derken Salihli, Uşak, Gediz, Çorum, Kayseri, Üsküdar, Hisar, Sultanahmet, Kocatepe ve daha nice nice camiler, nice kürsüler, nice vaazlar, nice şehirler, nice insanlar.

VAİZ'İN VAAZ HAZIRLIĞI

Tir tir titreyen, dinleyen mürde gönüllere acı ve ıstırap veren sesiyle "Bazen 24 saat, bazen iki gün telefonlara çıkmazdım vaaz öncesi." dedi. "Taa ki zihnime bir şey gelmesin, menfi hadiseler beni anlatacağım şeylerde etkilemesin, yanlış yönlendirmesin... Camiye gidinceye kadar gözlerimi kapatırdım; gözüme bir şey ilışmesin... Camiye vardığımda mutlaka tahiyyetü'l mescid kılardım... Kürsünün önüne geldiğimde ise 'eğer Allah'ım, Seni konuşmayacak, Seni anlatmayacak, Sana tercüman olamayacaksam, dilime gem vur' derdim." dedi ve daha diyemedi. Arkasını getiremeden hıçkırıklara boğulmuş bir vaziyette salonu terk etti.

Bir iktiran vardı o gün orada. İkinci sohbeti sorusu ile öğle sonrası gazetelere baktığı zamanda cereyan eden konuşmamız bir bütünlük arz ediyordu aslında. İsterseniz şimdi de sizi o ortama götüreyim. Sadece Hocaefendi ile birlikte üç kişiydik, ilhama açık gönüllerin ilhamla hemhal olup huzur solukladığı o küçücük salonda. Gazetelerin sadece birinci sayfalarına bakıyordu. Belki 10 dakika, belki 15 dakika eline aldığı gazetelerin dünyasına kendisini kaptırmıştı. Okuduğu her bir haber, gördüğü her bir fotoğrafın onu zihnen oradan buraya, buradan oraya götürdüğünü tahmin etmek zor değildi. Bir ara başını kaldırdı ve bize dönerek; "Diyanet İşleri Başkanı vaazlarda gönül dilini kaybettiğimiz demiş." dedi. Yüzünde gülümseme, ses tonunda heyecan ve müjde vardı.

Hocaefendi'nin ne heyecanına ne de sevincine şaşırmadım. Niçin mi şaşırmadım? Yıllarca cami kürsülerinde gönül diliyle vaaz etmiş bir insan vardı karşımda da onun için. Diyanet İşleri Başkanımız, "Bütün muhatapları kuşatan, bütün insanları kuşatacak dili ve üslubu kaybettik." demişti. Aynı hakikati yıllardır seslendiren bir insan vardı karşımda; niçin şaşırayım ki? "Genç kuşaklara ulaşabilecek bir dil ve üslup arayışında olmak zorundayız." demiş başkanımız; bu sözleri takdirle, tebcille karşılayan insan, bana göre bu dili, bu üslubu yıllar önce kendince geliştiren ve tatbik eden bir insandı, neden şaşırayım ki? Kaldı ki ben bana göre dedim; halbuki bir bardak suda fırtına koparıp kendisine düşmanlık yapanlar bile tasdik ediyor bu gerçeği. Ve başkanımız "Vaazlarımızda İslam'ın en önemli konularını anlatma problemi yaşıyoruz." demiş; huzurunda oturduğumuz ve heyecanla bu haberi paylaşan insansa, hayatını bu problemi aşmaya adanmış birisi; neden şaşırayım ki? "Tebrik etmek lazım Başkanımız Mehmet Görmez Beyefendi'yi." dedi ardından. Bu satırlar umarım tebrik olarak kabul edilir kendileri tarafından. "Ama şimdi asıl bu gönül dili nasıl oluşturulacak, onun üzerinde durmak lazım." diye bitirdi sözlerini.

Mehmet Görmez Hocamız "gönül dilini" nasıl tarif ediyor bilmiyorum ama Hoca-efendi'nin yıllar önce kaleme aldığı "Gönül dili, hal şivesi" makalesinde kendine özgü beyanları ile tarifini ve izahını yapıyor onun. Hocaefendi'nin tarifine göre "Hak kelâmının izdüşümüdür gönül dili." Pekâlâ gönül nedir? Gönülse, "beyan anahtarı ile açılan ışıktan bir dünyadır." Kendi kalemi ile kaleme aldığı satırlardan okuyalım: "Beyan bir anahtarsa, o anahtarla açılan ışıktan dünyanın adı gönüldür. Her sözün kıymeti onun gönül ile irtibatı ölçüsündedir. Bence dil ve dudakla ifade edilen şeyler sadece gönül beyanının bir gölgesinden ibarettir. Ne var ki, Hak kelâmının bir izdüşümü sayılan gönül dilini de, ancak ona açık duranlar ve ondan yükselen nefesleri duyanlar anlarlar." Sonra beyan kuralları ve sanatlarından bahseder; beyanda bunlara riayeti nazara verir ve şöyle bitirir giriş paragrafını: "Ne var ki temelde beyanı beyan yapan, onun gönül diliyle irtibatı ve iç ihsasların sesi-soluğu olmasıdır... İmandan kaynaklanan bir heyecanla mızrap yemiş bamteli gibi inleyen gönüllerdir ki, dinleyenler üzerinde mütemâdî tesir icra eder ve bir aşk u alâkaya vesile olurlar."

Basın yayından çıkan haberlerden okuduğum kadarıyla Görmez Hocamızın kastettiği gönül dili bu olsa gerek ve umarım "vaaz ve vaizlik sempozyumu" unuttuğumuz bu değerın yeniden keşfine vesile olur. "Gönül dili, hal şivesi" makalesinin bu bağlamda bize anlattığı çok şey var.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Osmanlı'da ilim ve alim

Ahmet Kurucan 2011.12.29

Neredeyse klişe haline gelmiş deyimler var.

Bu deyimler halk arasında dolaşsa 'ne ala" diyeceksiniz ama ehl-i ilim arasında dolaşması insanı rahatsız ediyor. Bu yaklaşımların önyargılı bakış açılarıyla, şartlanmış düşünceleriyle bazı Batılı veya Batı âşığı ilim adamları tarafından seslendirilmesi mevcut rahatsızlığı ikiye katlıyor. Bütün bunlara bir de cumhuriyetle başlayan 'reddimiras" düşüncesinin uzantısı olduğunu her halleriyle isbat eden içimizden insanları ilave ederseniz; rahatsızlığın boyutunu siz düşünün.

Şunu demiyorum ve hiç kimse de diyemez; Osmanlı sütten çıkmış ak kaşıktı. Her şeyi ile mükemmel, hiçbir hatası, günahı, yanlış olmayan bir sistem kurdu, ilimden sanata, siyasetten ekonomiye her şey saat gibi tıkr tıkr işliyordu. Hayır, böyle bir şey diyen yok. Osmanlı'nın da tabii ki hataları, yanlışları vardı. Ama bunu derken şunu gözden ırak tutmamak gerek; Osmanlı tam 624 yıl, üç kıtada hakimiyetini sürdürmüş koskoca bir devlettir. Tarihteki yerini almış ve sadece onun torunları olarak bize değil, tüm insanlığa büyük bir miras bırakmış olan Osmanlı'yı yukarıdaki klişevari deyimlerle hafife alma ne ilmi ne de insani kriterlerle bağdaşır. İnsaf!

İmdi; gelelim Osmanlı'da ilim, alim meselesine. "Osmanlı'da ilmi hayat canlı değildi; devrinde ve sonrasında ses getiren alimi, uleması yoktu!" tesbitine verilecek ilk cevap "Hangi Osmanlı?" sorusudur. "6 asırlık ömrü olan

devletin hangi zaman dilimini kastediyorsunuz?" sorusu bence bu soruya verilecek cevap adına önemli bir sorudur ve mutlaka cevaplanmalıdır.

İki; eğer genel manada meseleye bakacak olursak, Osmanlı'da ilim, alim yoktu tesbiti bir açıdan yanlış diğer açıdan doğrudur. Yanlıştır; zira Molla Hüsrev, Molla Fenari, İbni Kemal, Ebu's Suud, Piri Reis, Katip Çelebi, Mustafa Sabri, Ahmet Cevdet Paşa vb... çeşitli dönemlere ve çeşitli alanlara ait devasa şahsiyetlerden bahsedebiliriz. Öyle ki onların geride bıraktığı eserlerden veya kendilerine özgü olan tesbit ve buluşları bugün bile insanlığın istifade ettiği değerler arasındadır.

Doğrudur; çünkü bunlar kemmiyet planında Endülüs veya Arap İslam coğrafyasında yetişen alimler ölçüsünde değil; keyfiyette de büyük çoğunluğu nisbetler perspektifinde onların gerisinde yerini alır. Neden? İşte burası çok önemli. Zira bu neden sorusu, asıl sorumuzun da cevabını teşkil ediyor.

Ben bu noktada yaptığı çalışmaları ile ilim ve akademik camiada hak ettiği yeri alan Ahmet Yaşar Ocak hocamızın mevzu ile alakalı üç tesbitini aktarmak istiyorum. Üç maddede özetliyor hoca bu mevzu ile alakalı düşüncelerini.

Meal en diyor ki; bir; İslam düşünce dünyası ilmi canlılığını Osmanlı'dan en az 200 yıl önce kaybetmişti. İctihad kapısı kapatılmış ve şerh, haşiye dönemi içine girilmişti.

İki; Osmanlı'nın merkezi ideolojik yapısı vardı. Bu yapı ister istemez merkezi bir düşünce tarzı ortaya çıkartıyor. Medreseler bürokrasiye eleman yetiştiren müesseseler, ulema da bunun bir parçası olarak görülmüştür. İstisnalar hariç bu yapıya dahil olmayanların yükselmesi, bu yapının oluşturduğu resmi görüşün aleyhine görüş beyan edenler çıkmamıştır. Yani resmi yapıdan bağımsız ilmi düşünce geleneği neredeyse olmamıştır. Hatta mevcudu anlama ilim kabul edilmiştir.

Üç; Şii ve Safevi faktörü. Safeviler, devlet devrim ihraç komitesi gibi Şii düşüncesini misyonerlik anlayışı içinde yayan ve gerektiğinde savaştan bir devlet olarak tarih sahnesinde yerini alınca, Sünnî düşüncenin tahkimi gerekmiştir. Tabii bu tahkim katı bir Sünniliği beraberinde getirmiştir. O dönem itibarıyla yapılanlar Sünnî zaviyeden doğrudur ama bu Sünnî ilim adamlarının içine kapanmasına vesile olmuştur.

Sözün özü şu; tarihte yerini almış arka plan şartlarını bilmeden 'Osmanlı'da ilim adamı yoktur' tesbitine doğru cevap vermek mümkün değildir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kitap okumada neşve

Ahmet Kurucan 2011.12.30

"Kitapla randevum var" başlığı ile yine bu sayfalarda yayımlanan yazım tahminimin çok çok üstünde tebrik, takdir ve tebci aldı.

Yazının bu denli ses getirmesine sevinmedim desem yalan söylemiş olurum. Çünkü bir yazarı mutlu eden şeylerin başında gelir okunurluluk. Fakat beni mutlu eden asıl husus, kitap okuma konusunda bu kadar dertli insanın varlığının yanı sıra bu derdi çözme adına harekete geçmiş kişilerin ve grupların varlığı oldu. İki örnek vereyim. Bir grup sevdalı Sivas'ın Altınyayla ilçesinin Başyayla köyüne kütüphane kurmuş. Şimdi de sıra

Yozgat'ın Çekerek ilçesi Karahacılı köyü diyorlar. Bir başka dertli grup da Ağrı Şerife Bacı Teknik ve Meslek Lisesi'nde kütüphanecilik kulübü kurmuş.

Sevindirici bu bilgileri sizinle paylaştıktan sonra gelem bu yazının konusuna. Mezkur yazıda günlük yoğun programından dolayı o gün kitaba randevu veremeyecek birisinin gece kalkıp kitabını okuduğunu anlatmışım. İhtimal kitap okuma noktasında hayatında boşluk olmaması için istirahatinden fedakârlık yapan bu kişinin söz konusu amelini ibadet teşbihi ile anlatmış ve demişim ki: "İsmi bende saklı bu şahıs kitap okuma ekseninde ibadet formunu tamamlamış bana göre sıra ibadetin neşvesinde. O da gece uykusunu bölerek okuduğu kitaplardan maksimum istifade tekniklerini kullanması ile tamamlanır." Birçok okuyucum bu satırlarda ibadetin neşvesi olarak tanımladığım maksimum istifadenin nasıl olacağını soruyor. Müşahhas ölçüler, metotlar verebilir misin? diyorlar.

Önce şunun bilinmesini isterim; ortada objektif, doğruluğu ispatlanmış tek bir model ve metot yok. Herkesin kendine göre belirlediği bir tarz var. Bu açıdan vereceğim metot veya model benimdir. Okuyacağınız tespitler, bu satırların yazarının benimsediği, tatbik etmeye çalıştığı ve sürekli geliştirmek için çaba gösterdiği bir metottur. Maddeler halinde sıralayalım.

1- Önce alan belirlenmelidir. Alan belirlemede merkeze alınacak temel unsur şüphesiz insanın mesleği olacaktır. Öyleyse önce mesleki bilgilerini sürekli yenileyecek ve geliştirecek kitapları okumak hayatın merkezine konmalıdır. Çünkü insan doktor, avukat, mühendis, tekniker, hukukçu vb. hangi mesleğe sahip olursa olsun her gün yeni icatların, keşiflerin, gelişmelerin olduğu bu çağda bilgilerini yenilemez, fakülte yıllarındaki bilgileriyle yetinecek olursa bırakın başarılı olmayı hayata tutunması dahi imkânsızdır.

Dinî, sosyal ve kültürel alandaki okumalar ikinci ve üçüncü halkalarda yerini almalıdır. İkinci ve üçüncü dedim; çünkü dinî okumaları diğerlerinden ayrı bir kategoriye koymanın ve öncelemenin lüzumuna inanıyorum. Zira bir Müslüman için din hayatın esasıdır, ruhudur, özüdür. Hayatı anlamlandırma din ile mümkün olur. İlk insandan bu yana insanlığın beynini kemiren ve sürekli cevap arayışı içinde olduğu "niçin, nasıl" sorularına insan ancak din sayesinde din ile cevap bulur ve itminana erer. Uzun yolculuğun bu safhasında itminana eren insan, kulluğunun farkına ve zamanla şuuru varır ki bütün bunlar ancak dinî okumalarla mümkün olur. Onun için dinî kitaplar ikinci halkada yerini almalı diyorum.

Üçüncü halka ise sosyal ve kültürel kitaplardır. Burada insanın ilgi alanı ve eğitim seviyesi okunacak kitapları belirleyecek temel iki unsurdur. Biri vardır; bilgisayar mühendisi olduğu halde tarihe meraklıdır. Bir diğeri felsefe veya edebiyat... Sözü getirdiğimiz bu nokta kitap okuma adına tam bir yol ayrımıdır. İnsan bu durakta oldukça uzun durmalıdır; ince eleyip sık dokumalıdır. Zira meslekî okumaları bir kenara bırakacak olursak, din ve sosyo-kültürel okumalarda, asıl alan bu durakta belirlenecek; daraltmalar, genişlemeler burada yapılacaktır. Söz gelimi tarih diyen bir insan, neden tarih dediğini uzun uzadıya düşünecek ve kendini ikna edecek. Ardından o tarihi sınırlandıracaktır. Mesela, yakın dönem cumhuriyet tarihi diyecek ve okumalarını orada yoğunlaştıracaktır.

Alan belirlenip çerçevesi sınırlandıktan sonra derin okumalar burada, ansiklopedik okumalar bunun dışında yapılmalıdır. Yakın dönem cumhuriyet tarihi diyen insan derin diye tarif etmeye çalıştığım yoğun ve detay okumalarını bu sınır içinde yapmalı, onu daha iyi anlamasına yardımcı olacak sair okumalar ile sanattan edebiyata, romandan şiire okumalarında ise ansiklopedik malumat ile iktifa etmelidir.

2-İster meslekî ister dinî, isterse sosyo-kültürel alandaki okumalarda okunacak kitap listesi baştan yetkili bir rehber/uzman ile birlikte belirlenmelidir. Konu ile alakalı her kitabı alma ve okuma değil, aksine ilgi alanı, eğitim seviyesi ve bu okumalara ayrılacak zaman baz alınarak mutlaka ama mutlaka bir rehberle baş başa verip

liste oluşturulmalıdır. Liste oluşturup bir kenara çekilme de olmamalıdır. Yeni çıkan kitaplarla liste sürekli güncellenmelidir.

3-Listedeki kitapların mutlaka bir okuma sırası olmalıdır ki tavsiyem sıranın basitten mürekkebe doğru olmasıdır. Edebiyat okumaları yaptığımızı düşünelim; Sezai Karakoç'tan işe başlama çok doğru bir tercih olmayabilir. Veya Sezai Karakoç okumaları yapacaksak; edebiyat okumalarında o seviyeye geldiysek, hikâye ve şiir kitapları başlangıç olarak kabul edilebilirse de, onun mütefekkir yönünün ön plana çıktığı eserler kat'iyen başta okunacak kitaplar olmamalıdır.

Veya Fethullah Gülen Hocaefendi okumaları yapacaksınız. Kalbin Zümrüt Tepeleri'nden veya Çağ ve Nesil serisinden başlanmamalı. Bunun yerine röportajlar, kitaplaşmış vaazları, Asrın Getirdiği Tereddütler, Prizma, Kırık Testi gibi sohbetlerinden başlayıp, ilerleyen zamanlarda Kalbin Zümrüt Tepeleri'ne, Çağ ve Nesil serilerine geçilmelidir. Gördüğümüz gibi hem geniş alanda hem de seçilen yazarda sıralamaya riayet, ibadetin neşvesini yakalamak için şarttır. Burada en büyük görev, bize rehberlik yapan şahsa düşmektedir.

4-Bir başka tavsiyem de eşzamanlı okumalardır. Kur'an'ın "fe ize ferağte fensab" ayetinin yani bir işi bitirince hemen bir başka işle meşgul olma emir veya tavsiyesinin kitap okuma ekseninde eşzamanlı okuma şeklinde modellenebileceğini düşünüyorum. Açacak olursam, yine o rehberle sıralama yapılırken basitten mürekkebe tesbit edilen kitaplardaki fikrî yoğunluk hesaba katılmalı ve zihnin dinç olduğu zamanda okunacak kitaplar fikrî yoğunluğun ağırlıklı olduğu, zihnin artık yorgun dönemlerde daha hafif kitaplar tercih edilmelidir.

5-Kitap, elde kalem altı çizile çizile ve yazarla müzakere ede ede okunmalıdır. Muvafık veya muhalif olduğunuz düşünceler kitabın kenarına mutlaka not düşülmelidir ki bir sonraki maddede zikredeceğim hususu gerçekleştirmek için şarttır bu. Kindle, Nook gibi elektronik okuma ortamlarında da aynı şeyler ehlinin malumu olduğu üzere yapılabilmektedir.

6- Başta söylediğim "benim okuma tarzım" sözünü bir kez daha hatırlattıktan sonra devam edeyim.

Kitap bitirilir bitirilmez hemen kütüphanedeki yerine yerleştirilmemeli, masanın üzerine gözün her daim görebileceği bir yere konmalıdır. Orada bir hafta-on gün durmalı, sonra kitabın hacmine göre bir-iki saat ona yeniden vakit ayırıp ilk okumada altını çizilen yerler ile kenarına alınan notlar bir kez daha okunmalıdır. Şahsi tecrübem o ki, bu ikinci okuma oradaki malumatları sizin yapıyor, beyninizde kemikleşiyor, hafızaya adeta kazınıyor. Yaran meclislerindeki sohbetlerde, bir yazıda, müzakere ortamındaki konuşmada oradaki malumatları hatırlatan ve kullandıran bu ikinci okuma oluyor. Bu yapıldıktan sonra kitap kütüphanedeki rafına konabilir.

7-Karşıt okuma... Çapraz okuma da denebilir ama tercihim karşıt okuma. Belki ileri bir seviye için geçerli fakat geçerliliğini hiç yitirmeyen ve yitirmeyecek olan bir metot bu. Okuduğunuz kitapta yer alan ve artık sizin olan o malumatlara muhalif düşünceleri muhalif yazarların kaleminden okumanızı tavsiye ederim. Burada iki isim vereyim ve bu isimlerden, bu isimlerin zihinlerde çağrıştırdığı mana ve muhtevadan hareketle ne demek istediğimi anlayın; Necip Fazıl ve Nazım Hikmet... İdeolojik kamplaşmalar, düşünceye siyaset üzerinden bakmalar, muhatabı etnik kimlik veya ideolojik tercihler üzerinden tanımlamalar bizi maalesef birbirimizden uzaklaştırmış. Reddedilen, hatta düşman olunan şahıs veya ideolojiyi bile biz o şahsın veya o ideolojiyi destekleyen insanların kaleminden okumamışızdır. Halbuki hakikat aşığı insan, eğer gerçekten hakikate ulaşmak istiyorsa bu noktada aklını falana filana teslim etmemeli, dizini büküp, zaman ayırıp onu ondan okumalıdır. "Onu okursam, ona meyl edersem..." gibi korkular yersizdir. Madem ki hakikat arayışı içinde olan Hak âşığı, o zaman "Ona meyl edersem..." sözü gerçekten abestir. Eğer hakikat o ise, onun anlattığı düşüncelerde yerini alıyorsa meylet ve kendi yanlışından kurtul; daha ne? Sistemli okuma, düşünme, çalışma, araştırmayı ihtiva eden hakikat aşkı üzerinde ayrıca durulmaya değer.

8-Bu kitap okuma-ibadet neşvesindeki teşbih adına son teklifim olacak: müzakere. Amerika'da kitap kulübü denen bir uygulama var. İnsanlar, kendi aralarında oluşturdukları 10'ar kişilik -fazla veya az olabilir- grupla yeni çıkan kitapları alıp okuyor. Tabii hangi kitabın okunacağını birlikte karar veriyorlar. Kararlaştırdıkları günde bir araya gelip kitap hakkında herkes 5'er dakika değerlendirme yapıyor, ardından müzakere ediyor. Hatta öyle ki bazen bu 10 kişilik gruplara kitapların yazarları bile gelip katılıyor. Barnes&Noble gibi yerlerde yapılan bu müzakerelere başkaları da dinleyici olarak katılabiliyor. Yazarı katılacak olursa zaten ilan da ediliyor günler öncesinden. Müzakereler müsbetiyle, menfisiyle bilgileri daha kalıcı yapar ve bu uğurda harcanan zamana da emeğe de değer.

Bitirirken kendi kitap okuma modelim maksimum istifade manasına sizin okumalarınıza neşve katar mı, katmaz mı bilmiyorum ama benden şimdilik bu kadar.

Son sözüm; başta ifade ettiğim her köye bir kütüphane kampanyasının gönüllü çalışanları sizden kitap himmeti bekler. Bir kitap da benden diyerek bu hayırlı faaliyetlere destek vereceğinizden eminim. Adresleri aşağıda: Mücahit Gündoğdu; Bahçelievler Mah. Atatürk Bulv. No: 7 Çekerek / YOZGAT ve Ağrı Şerife Bacı Kız Teknik ve Meslek Lisesi, Mehmet Akif Ersoy Mahallesi Doğubeyazıt Yolu, 04100 Merkez / AĞRI

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mücahit ve müteahhit

Ahmet Kurucan 2012.01.05

Çoktan beri desktop'ta duruyordu; mücahit ve müteahhit başlığı ile açılan bir dosya. Siyasî iktidara, o iktidara mensup kesimlere yönelik eleştirilerin odak noktalarından biri olan ve mücahitten müteahhitliğe diyerek özetlenen yorumlar üzerindeki sorulara cevap verme niyetindeydim.

Bir taraftan dinî ve tarihî temellere atıfla teorik, diğer taraftan bana intikal eden somut örnekleri de nazara alarak empati yapıp objektif olmaya çalışacaktım yazacağım yazıda. Ama geçen hafta bir yazarın aynı konuyu merkeze alan ve beddualarla başlayıp beddualarla biten yazısını görünce vazgeçtim.

O yazıyı kaleme alabilen kalemin dayandığı mantığa katılmıyorum. Orada mücerred olarak zikredilen şeylerin hepsinin gündelik hayatta karşılıkları olsa ve müşahhas örneklerle ispatlansa bile, onunla mücadelenin, kasıtlı dahi yapılsa yapılan yanlış ve hataları ilgililere göstermenin beddua yoluyla yapılacağına İslami bir temel bulmakta zorlanıyorum. Entelektüel kesimin dikkatini çektiğini düşündüğüm bilgi yanlışlıklarına hiç girmiyorum. Bir zamanlar Osmanlı'yı yeniden ihya adına atılan bir ideolojinin, başkalarının ağzına sakız olmuş şekliyle bugün kullanılmasının yanlışlığı mesela.

Vazgeçtim dedim ama gördüğünüz gibi başladık; öyleyse devam edeyim. Tarihe bu gözle baktığımızda gördüğümüz bir şey var ki bunu başkaları da daha önce dile getirdi: "Güç yozlaştırır, mutlak güç daha çok yozlaştırır." Benim tercihim şundan yana "güç yozlaştırır; iktidar körleştirir." Bu, İlahi vahye mazhar peygamberler veya İlahi vahyin her tarafı aydınlatıcı tayflarını üzerinde hisseden İlahi te'yide mazhar insanlar hariç herkes için geçerli bir kaidedir. Bunun içindir ki bu gerçeği baştan kabullenene nice bilge sultanlar, krallar, padişahlar, devlet başkanları sistemlerini kurarken gücün kendisini saptırmasına izin vermeyecek düzenlemeler yapmıştır. Teftiş sistemlerini ona göre geliştirmişlerdir. Maneviyattan behresi olanlar ise beslenme kaynakları ile münasebetlerini sürekli kılmış; onlara gördükleri yanlışlıklar, hatalar karşısında uyarıda bulunmalarını

istemişlerdir. Bunlara uyulduğu müddetçe de başarılı olunmuş, çizgi sapmasına, ilke ve prensiplerden taviz verilme vartasına düşülmemiş, halka hak adına haksızlık yapılmasına fırsat verilmemiş; güç ve iktidarın insanı yozlaştırma ve körleştirmesinin önü tıkanmaya çalışılmıştır.

Şunu unutmamak lazım; iktidar dediğiniz şey etten-kemikten müteşekkil insanlardan müteşekkil bir yapıdır. Dolayısıyla iktidar derken insan diyoruz aslında. İktidar, insanın insani özelliklerini bir kenarda bırakması değildir; aksine insanda bulunan şan-şeref, şöhret, makam hırsı, yakınlarını gözetme, koruma, kayırma arzusu, zengin olma duygusu vb. iktidar ve iktidar imkânları ile ters orantılı hususiyetleri tetikler. Burada Zeliha'nın güzelliği ve kendine daveti karşısında dimdik duran, harama girmektense zindana girmeyi tercih eden Hz. Yusuf (as) misal bir irade lazım ki bu hususiyetlerin tetiklemesine karşı konulsun. İşte bir taraftan sistemin bu türlü şeylere izin vermemesi, diğer taraftan manevi cepheden beslenme ve hatırlatma görevinin her daim yapılmasının ehemmiyeti burada kendini gösterir; gösterir ama insanın da buna açık olması gerekir.

Biz neredeyse bir asrı bulan süreç içinde kendi değerlerine karşı yabancılaşmış bir toplumuz. Bugünkü dindarlar, karşı koyabildiği ölçüde mezkur yabancılaşmaya karşı koymuş, bir silindir gibi üzerinden geçilen değerlerin artakalanları ile zihnî, fikrî ve kalbî yapısını şekillendirmiş insanlardır. Daha açık bir deyimle, bugünkü sistemin ürünleridir ve 'ben, sen, o' dahil hiç kimse bundan müstesna değildir. Bu kumaştan çıkan elbise de budur. Meseleye isterseniz bir de bu zaviyeden bakın. Beddua edenler dahil herkes "Ne verdik ne bekliyoruz; verdiklerimizle beklentilerimiz arasında doğru orantı var mı?" diye bir soru da kendilerine sorsalar.

Bu yazıyı bir müdafaa olarak algılamamışsınızdır umarım. Çünkü kim yaparsa yanlış, yanlıştır ve yanlışın düzeltilmesi gerekir. Yalnız yanlış yanlış olarak kabul etmeyen hatta o yanlışla iman eden bir zihniyet varsa, asıl ele alınması gereken devasa sorun budur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Nice ağladığı, gözyaşlarından değil, gözlerinden belli

Ahmet Kurucan 2012.01.07

Sezai Karakoç'un "Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine" başlıklı abidevi şiirindeki o meşhur "nice yorulduğum ayakkabılarımdan değil ayaklarımdan belli" dizelerinden hareketle yazdım başlığı.

Üstad'ı tanımayanlara ilk duyduklarında "imkânsız" dedirten; tanıyanların ise "hayır" diye karşılık verip gökyüzüne şapkalarını fırlattıkları ölümsüz sözlerden sadece biridir bu. Altı oğlunu Batı'ya vermiş bir babanın hüznünü, gamını, tasasını, kederini anlatan o meşhur "Masal" şiirindeki dizelere bakın isterseniz; bana hak vereceksiniz. 21 yaşında olduğu söylenir; evet, 21 yaşında iken kaleme aldığı Mona Rosa şiirine bakın, beni tasdik edeceksiniz. Hele orada "anlarsın ölümler niçin yaşarmış" mısrasına geldiğinizde heyecanı dorukta küheylanlar gibi havaya fırlarsınız. Aynı hissiyatı "yanmışsam külümden yapılan bir hisar vardır; yenilgi yenilgi büyüyen bir zafer vardır" dizelerinde de yaşarsınız. Her neyse; Sezai Karakoç'u anlatmak bana düşmez. Had bilmek gerek. Haddini bilmeyene, hududunu tanımayana bir Molla Kasım gelir; haddini bildirir. Molla Kasım'lara muhatap olmadan çikalım bu engin ve derin sulardan. Hele bir de yüzme bilmiyorsanız usulünce orada, Molla Kasım'a da gerek yok, kendiliğinizden boğulursunuz bir zaman sonra.

Yazının başlığında yaptığımız teşbih adına, ödünç aldığımız bir söz için girdik aslında bu kulvara. Hocaefendi'yi tavsif için aldım o sözü Üstad'dan. Uzun zamandan beri yorum sayfalarında sizlere Hocaefendi'yi,

Hocaefendi'nin sohbet ortamlarını anlatarak, yapageldiği sohbetlerden bazı düşüncelerini, bazı tesbitlerini aktarmaya gayret ediyorum. 'Sebeb-i vürud'u bilmek mevzunun daha iyi anlaşılmasına vesile olacağı düşüncesiyle yapıyorum bunu. Gözyaşlarından yüz ışımsızlarına varıncaya kadar bazı ayrıntıların, bazı detayların, dile getirilen hakikatlerin çok daha iyi kavranmasına yardımcı olacağı kanaatini taşıdığım için yapıyorum bunu. Hocaefendi gibi daha yaşarken tarihe mal olmuş bir şahsiyetin, tarihe 'doğru' mal olmasına, bir taraftan tarih yapılırken diğer taraftan tarihin yazılmasına küçük bir katkıda bulunmak için yapıyorum bunu. Hele bazı sohbetler veya bazı mabeyn muhabbetleri var ki; kayda alınmıyor; işte o ortamlardaki lâl-u güher gibi sözlerin zayi olmaması ve başkaları tarafından da istifade edilmesi için yapıyorum bunu.

Yalnız itiraf edeyim, bu yazı silsilesine başlarken düşünmedim bunları. Her şeye nıgehban olan Rabb'im şahid, aslında böyle bir seriyi hiç düşünmedim. Eğer düşünseydim çok daha önceden başlardım buna. "Ahh Müslümanlık Ahh" ve "İnanmayacaklar" başlıkları ile çıkan iki yazım oldu başta. Bu yazıların yazılmasına vesile teşkil eden sohbet ortamlarında iki elin parmaklarını geçmeyecek sayıda insan vardı. Ne teyp ne video hiçbir şekilde kayıt altına alınmayan bu sohbetlerin, o sohbetlerde yapılan tesbitlerin umuma mal olması gerektiğini düşündüm. Hayır, düşünmedim; adeta iman ettim ve oturup kaleme aldım. Okuyucularımızdan gelen memnuniyet, gazete idaresinin "devam" teklifi ile iktiran edince biz de devam dedik ve bu günlere geldik. Hâlâ da devam ediyoruz.

ZİHNİMDE DOLAŞAN 'KURT'

Fakat, söz konusu sohbet ortamlarının tasviri ve tercihi bana ait bazı değerlendirmelerin anlatılması hususunda, yukarıda zikrettiğim müsbet manadaki şeylerin yanı sıra, o gün bugün içimi bir kurt gibi kemiren bir başka düşünce var benim zihnimde. Ne kadar uğraşsam da atamıyorum onu kafamdan. Bu yazının kaleme alınışı sebebi de zaten bu 'kurt'u sizinle paylaşmak. Şöyle düşündürüyor içimdeki 'kurt'um bana: Ya ben bunları yazarken Hocaefendi'nin gerçekten daha doğru anlaşılmasına vesile değil de perde oluyorsam! Yayımlanmış onlarca kitabı, yüzlerce-binlerce sohbet kaseti, güncel manada Bamteli'ndeki görüntülü sohbeti, Kırık Testi'de editi yapılmış yazılı sohbet notları ve gazetemizde haftalık yayımlanan Kürsü sayfası ile direkt kendini kendi sesi ve kalemi ile anlatan 'zat'ın bu yazılarla anlaşılmasına değil de anlaşılmasına sebebiyet veriyorsam! Sohbet ekseninde yapageldiğim yorumlar Hocaefendi gibi çok yönlü ve parçalı bir kimliğe sahip olan ve belki de Sezai Karakoç'un o meşhur dizeleriyle "Sevgili, Ey sevgili, En sevgili, uzatma dünya sürgünümü benim" diye Rabb'isine dua dua yalvaran devasa şahsiyete ve düşüncelerine fayda değil zarar veriyorsa!

Bir dilemma'nın içindeyim sizin anlayacağınız. Karmaşık duygular, "devam" ve "tamam" arasından gidip gelen düşünceler güvenin yünü, farenin peyniri kemirdiği gibi benim de beynimi kemiriyor nice zamandır. Yukarıda paylaştığım gibi bazen çok acımasızca ve insafsızca soruyorum kendime, kendi kendime yaptığım muhasebe ve murakabelerde; "Hocaefendi diyerek kendini mi anlatıyorsun?" diye. Cevap arıyorum bu soruya içimde. Önce ikna edici cevap bulmakta zorlanıyor ve "tamam" diyorum. Sonra cevap buluyorum ve diyenlerin dedikleri gibi; "parmak gökyüzündeki kameri gösterince, bakılacak olan yer parmak değil kamerdir. Sen bir parmaksın ve kamere işaret ediyorsun. Okuyucular biliyor nereye bakacağını, merak etme. Onlar parmağa değil, kamere hatta kamerin ötesinde kamerin sanatkârı olan Hz. Sani'ye bakıyor" diyor ve "devam" noktasında ikna oluyorum.

Bazen "bırak, perdesiz, hailsiz, vesilesiz konuşuyor zaten, araya girmeye ihtiyaç yok" deyip kestirip atıyorum. Sonra biraz ihatalı, biraz derin düşününce; Hocaefendi'yi hiç görmeden büyüyen, sohbet halkasında bir defa olsun yerini almayan/alamayan, sohbetin insibağından bir tek defa olsun istifade etme imkânı bulamayan yüzler, binler hatırıma geliyor ve "bütününü idrak olunamayan şey, bütün bütün terk edilmez ve edilmemeli" kaidesince "hiç olmazsa böyleleri için faydadan hali değil" diyorum; "çorbada tuz mesabesinde" diye de ilavede bulunuyorum.

Vefa mı? Lütfen kimse ağzına almasın vefa kelimesini bu konteks içinde. 15 günde bir yazılacak iki satır yazı ile vefamızı göstermiş olacaksak ne âlâ; ama bu, vefanın ne demek olduğunu bilmemenin yanı sıra, Hocaefendi'nin benim üzerimdeki hakkının cesametinden de haberdar olmama demektir. Şahsen ben vefalı olduğum kanaatinde değilim; değilim ama yerine göre değişen rolleriyle bir âlim, bir aydın, bir baba, bir ağabey, bir dost, bir nâsih, bir hoca ve bir lidere sahip olduğumun idraki içindeyim. Böylesi bir nimetin kadrini, kıymetini bilmediğinin farkında vefasız birisi olsam da, o nice ağladığı gözyaşlarından değil gözlerinden belli olan vefalılar vefalı vefa abidesinin -yine Sezai Karakoç'tan mülhem- kalbinde taşıdığı "merhamet çınarında" taze bir yaprak gibi yer bulmayı, kuruyup da oradan sürgün olmamayı ümit ediyorum.

Dağınık oldu, biliyorum; çünkü dilemma içindeyim... Bu yazı ile yaptığım şey, sadece sizlerle bir hasbıhal...
a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sistemli düşünmek için ne yapmak lazım?

Ahmet Kurucan 2012.01.13

"Kitapla randevum var" yazısının meseleyi buralara kadar getireceğini hiç hesap edemedim; edemezdim de zaten.

Hikâye, bir dostumun "Nasıl kitap okuyorsunuz?" sorusuna verdiğim cevap üzerine 'bunu mutlaka yazmalısınız' teklifi ile başladı. Yazdım. Yazı yayımlandıktan sonra ibadet neşvesi olarak nitelediğim "Okunan kitaptan maksimum istifade nasıl olmalıdır?" soruları ile karşılaştım. Kendi okuma modelimi anlattığım ikinci bir yazı yazdım. Bu da yayımlandı. Ardından sistemli düşünce ile hakikate ulaşma hedefi diye nitelendirdiğim hususları açmamı isteyen okuyucu e-mailleri geldi. Okuyacağınız bu yazı umarım başladıktan sonra seri haline gelen serinin son yazısı olur.

Sistemli düşünce bir metod, hakikate ulaşma ise bir hedeftir. Bir beşer olarak mutlak hakikate ulaşamayacağımızın farkındayızdır umarım. O zaman burada "hedef" denilen ve ulaşılması istenen hakikat izafidir. İzafi bile olsa hakikate ulaşmak için sistemli düşünmenin yanı sıra ihtiyacımız olan bir başka şey daha var; araştırma ruhu. Ruh dememin sebebi, tıpkı ruh gibi fitratın ayrılmaz parçası olması gerektiğini ifade içindir. Belki maddi boyutları itibarıyla çıplak gözle gözükmeyen ama varlığı da inkâr olunmayan ruh yani araştırma.

Kitap okuma ekseninde meseleyi ele aldığımızda karşımıza çıkan tablo şu; kültürün en önemli taşıyıcılarından biri olan kitap, okuma, okumayı hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline getirme, öğrenme, öğrenmenin tetiklediği araştırma ruhu, ilim deryasının derinliklerine nüfuz etme arzusu, bu arzu ile yeniden ve detaylı okuma, okuyup öğrendiklerimiz üzerinde sistemli bir şekilde düşünüp analizler yapma ve yeni sonuçlara ulaşp, beşeri sınırlar içinde ulaşacağımız son noktaya kadar yükselip hakikati bulup onunla hemhal olma.

İmdi; belki tekrar olacak ama burada en önemli husus "ibadet neşvesi" yazımda belirttiğim okuma alanının belirlenmesi ve okunacak kitapların bir rehber eşliğinde belirlenmesidir. Himmetin dağılmaması ve baştan belirlenen hedefe ulaşma açısından yolun başında hayati durak burasıdır. Okumasını alanına hasreden insan, bana göre konuşmayı yeni öğrenen çocuk gibidir. Nasıl anadilini öğrenme sürecinde olan çocuk, anne-baba başta aile efradını, sokak ve okul çevresini, TV-radyo gibi iletişim vasıtalarını dinleye dinleye bir birikime sahip olur ve zamanı gelince bülbül misali konuşmaya başlarsa; himmetini dağıtmadan okuyan insan da belirlenen

kitapları belirlenen sıra ve usul içinde okuya okuya dolar, dolar, dolar ve zamanı gelince bülbüller gibi şakımaya başlar. O sahada konuşulan her bir kelime -dikkat edin, kavram, cümle, fikir vs. demiyorum- aksine her bir kelime onu zihnen okuduğu eserlere, oralardaki düşüncelere götürür.

Tam bu nokta, sistemli düşünme adına ilk adımın atılacağı yerdir bana göre. Zira bahse medar olan malumat yığını -bilgi hazinesi de diyebilirsiniz- o kişiyi ister istemez analiz ve sentez yapmaya götürecektir ama burada bir metoda ihtiyaç var; işte o metodun üst başlığıdır sistemli düşünme. Sistemli düşünme için lazım olan şey usul bilgisidir. Bir usul/metod takip etmeden yapılacak analizler hiçbir zaman istikamet içinde seyretmediği gibi yeni şeylerin keşfine de imkân tanımaz. Usule dayanmadan yapılan analizler esen rüzgârın yönüne ve şiddetine göre insana mecra belirler. Mesela, okuduğu en son eserin tesirinde kalıp onun papağanlığını yapabilir. Bu ise dün "evet" dediğine bugün "hayır" diyen insanlar çıkartır karşımıza. Günümüzde kendilerine entelektüel adını veren bazılarının "düşünce mahsulü" diye ortaya attıkları ama gerçekte düşünceden nasibi olmayan kelimelerden yığılı, yığma bina çıkartmalarının sebebi budur. Bu açıdan sistemli düşünce için usulün vazgeçilmez bir yeri vardır. Düşüncenin namusu aslında burada gizlidir.

Burada şunu itiraf etmeliyim ki müstakil ve objektif bir usulden söz etmek imkânsızdır. Zira işin tabiatı her bir ilim dalı, hatta o dal içinde çalışılan her bir konu için farklı usullerin olmasını gerektirir. Mesela ilgi alanım olan fıkıh için şunu söyleyebilirim; hükmü bilinmeyen ve cevap istenen bu mevzuda usul, sırasıyla Kur'an, sünnet ve akıldır. Akıl, ilk iki kaynaktan hüküm çıkartma araçları olan kıyasa, istihsana, maslahata, örf ve adet vb. müracaat edecek ve sonra ulaştığı sonucu yine Kur'an ve sünnette sağlamasını yapacaktır.

Gelelim hakikate ulaşma hedefine; selevin hakikat aşkı dediği şey bu. Tasavvuf ilminde kendine apayrı bir yer ve izah bulan kavramlarla ifade edecek olursak, şeriat, tarikat, marifet ve hakikat dördlüsü içindeki hakikattir hakikat derken bahsettiğimiz şey. İslam insanı için hakikat, ilim yolunda yol alan yolcunun hiçbir zaman unutmaması gereken temel hedeftir. Bizler maalesef bazen elleriyle yaptığı putları karnı acıktığı zaman yiyen cahiliye insanının putçuluğuna benzer şekilde ilme takılıp kalabiliyoruz. Ya da Bediüzzaman Hazretleri'nin misali içinde İstanbul'a eşekle giden yolcunun yolda İstanbul'u unutup eşeğine âşık olmasına benzer haller içine girebiliyoruz. Ben burada sözü fazla uzatmayacak; sözü söz üstadlarına bırakacağım. Yunus Emre, Muhammed İkbal ve Fethullah Gülen Hocaefendi'den olmak üzere üç iktibas yapacak, yorumlarını da sizlere bırakacağım. Zira yapacağım iktibasların hepsi "fazla söze hacet yok" diyor bana. Önce Yunus Emre

*"Hakikat bir denizdir, şeriat onda gemi,
Çokları gemiden çıkıp, denize dalmadılar!..
Çoklar gelmiş kapıya, şeriat tutmuş durur;
İçeriye girip de ne vardır bilmediler!.."*
ve
*"Şeriat tarikat yoldur varana
Hakikat, meyvesi, andan içeri!.."*

Şimdi Muhammed İkbal: "Bugünkü ilim, hakikat ile aramızda en büyük perdedir. Puta tapar, put satar, put yapar."

Ve Hocaefendi: "Eğer bundan sonra bir kere daha ilmin aydınlık atmosferinde yeni bir dünya inşa etmeyi düşünüyorsak -ki düşündüğümüze şüphe yok- bunu ancak, o engin metafizik mülâhazalarımızla vicdanlarımızdan ruh ufkunu temaşa ede ede gerçekleştirmemiz mümkün olacaktır. Zaten yakın tarihimiz itibarıyla böyle önemli bir hususu ihmal ettiğimizden dolayı değil midir ki, onca çabaya rağmen, milletimizde bir türlü ne ilim aşkı, ne ilim düşüncesi, ne de Batı standartlarında bir ilim felsefesi geliştirememişizdir.. geliştirememişizdir; çünkü hakikat aşkı, ilim aşkı ve ilim düşüncesiyle kitlelerin gönlüne inememiştir."

İlim bizi hakikate ulaştırıyorsa bir mana ifade eder. Bunun yolu ise baştan hakikate ulaşma hedefini iyi belirleyip, yollarda ilme takılıp kalmadan, onu ma'bud haline getirmeden bir sistem içinde okuma, düşünme, üretme ve yaşamadır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İçtihat kapısının kapanmasında haricî ve dahilî şartlar

Ahmet Kurucan 2012.01.13

Bir muhavere aktaracağım sizlere; soru cevap tarzında. Muhavere ama toplamına baktığınızda bir köşe yazısında ancak ele alınabilecek muhtevaya sahip.

Soru- İçtihat kapısı neden kapandı?

Cevap- İçtihat nedir biliyor musun? Sana göre içtihadın tarifi nedir?

S- İçtihat, hükmü bilinmeyen meselelere hükmü bilinenlerden hareketle aradaki ortak illete bakarak hüküm vermektir.

C- Hayır; bu eksik de olsa kıyasın veya içtihad-ı kıyasının tarifi. Mutlak manada içtihat, murad-ı İlahi'yi keşf çabasının adıdır.

S- Niye böyle bir giriş yaptın, soruma soru ile cevap verdin?

C- Gayet açık değil mi? Madem anlaşılmak için konuşuyoruz; anlaşmanın ilk adımı konuştuğumuz lafızlara ortak mana verebilmektir. Sen içtihat dediğinde başka bir şey, ben başka bir şey anlar ve ona göre anlatırsam boşuna konuşmuş oluruz.

S- Anlaşıldı; haklısın. Demek içtihat, İlahi iradeyi keşfetmek için harcanan çabanın adı.

C- Evet; bu çaba Kur'an'ın nazil olduğu ilk günden beri var ve kıyamete kadar da devam edecek. Bundan dolayıdır ki içtihat kapısı hiçbir zaman kapanmaz, kapanamaz. Ama o kapıyı açmak için anahtar lazım; açacak ehil insanlar lazım.

S- Anahtar ne, ehil insan kim?

C- Anahtar, en başta usul bilgisidir; günümüz diliyle metodolojidir. Ardından fûru gelir; naslara hakimiyet gelir; devrin şartlarına vukufiyet gelir.

S- Anahtara sahip olduktan sonra ehil olmasa da olur.

C- Zaten sorun orada, ehil olmayan, anahtara sahip olamaz ki! Onun içindir ki, usul aynı zamanda bilgi demektir, tecrübe demektir. Müçtehidin vasıfları adına sıralanan şartların bütünü o ehil dediğimiz insanda var olmalıdır, olmak zorundadır.

- S- Değişen bir şey olmuyor o zaman. Ehliyetli insanların yokluğu içtihat kapısını kapatıyor. İçine girmek için tokmağına dokunulmayan kapı kapalı demektir.
- C- Bir açıdan doğru dersin. Ama mesele sadece bununla açıklanamaz. Ya kapının tokmağına dokunma ihtiyacı yoksa? Yani mevcut değerler hiçbir boşluk bırakmaksızın hayatın ahenk içinde devamına yetiyorsa?
- S- Bak buna diyeceğim bir şey olamaz. Gerçekten öyle mi olmuş?
- C- "İçtihat kapısı kapalı" sözlerinin ilk defa konuşulmaya başlandığı dönemlerde gerçekten bir yeterlilik söz konusu imiş ve mevcutlara rağmen yeni arayışlar içine girmeyi fantezi olarak görmüşler.
- S- Peki ya sonra? Hiç mi yeni ahkâma ihtiyaç olmamış?
- C- Olmuş. Bu defa ihtiyaçlarını artık bir şekilde teşekkül eden usul ve fûru ile mezhep içinde halletme cihetine gitmişler.
- S- Ne demek bu?
- C- Her mezhebin içtihat usulü oluşmuş. Bunu Kur'an, sünnet, icma, kıyas, istihsan, istishab veya asli deliller, fer'i deliller diyerek hiyerarşik sıralamaya koymuşlar. İşte bu usulü esas alarak içtihat yapmışlar. Usulle kastım bu. Fûru'a gelince; kendilerini mezhep imamları veya talebelerinin ilmî yetkinliği seviyelerinde görmeyen ulema, hüküm aradığı yeni mesele için sil baştan içtihat yerine mezhep çatısı içinde var olan mevcut görüşleri asıl kabul ederek şerhlerle, haşiyelerle çözüm arayışı içine girmiş.
- S- Anladım; içtihat kapısı kapandı derken belki de kastedilen bu. Ama yanlış değil mi?
- C- Bu soruya evet veya hayır diye cevap vermem, veremem. Çünkü böylesi sosyal bir hadise bir tek faktörle izah edilemez. Daha başka sebepler de var.
- S- Selef haklı mı yani şimdi içtihat kapısının tokmağına dokunmamakta?
- C- Haklı-haksız, suçlu-suçsuz ekseninde hüküm vermek için o dönem şartlarına bir bütün olarak vâkıf olmak gerek. Bak sana bir-ikisinin kapısını araladım; zihninde farklı düşünceler oluşmaya başladı? Doğru değil mi?
- S- Evet; doğru.
- C- Devam edecek olsam sana haricî şartlardan da bahsederim.
- S- Anlaşıldı, bu muhaveremiz devam edecek anlaşılan. Son bir soru; reform ile içtihat aynı şey değil mi?
- C- Değil. Sanırım hareket noktası şu; reform iki kelimedenden müteşekkil; re-form. Manası, yeniden şekillendirme demek. İçtihat da Kur'an ve sünneti yeniden okuma, ahkâma bakan veçhesiyle hükmü yeniden üretme demek. Öyleyse aynı demek istiyorsun.
- S- Aynen böyle düşünüyorum.
- C- Yanılıyorsun.
- S- Neden?
- C- Bir başka zaman?
- S- Niçin?

C- Sorunun cevabını yazacak yerimiz kalmadı çünkü. Bir başka zaman.

S- Söz ama!

C- Söz...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Reform ve içtihad

Ahmet Kurucan 2012.01.19

S- 'İçtihad reform değildir'de kalmıştık.C- Evet; değildir. Bu meseleye sadece reform kelimesinin sözlük manasından hareketle bakamazsınız.

S- 'İçtihad reformdur' diyenler öyle mi bakıyor?

C- Bana göre öyle. Şimdi her kelime ve her kavramın doğuşundan bugüne geçirmiş olduğu tarihî bir süreç var. Bu tarihî süreci nazara almak kavrama doğru mana vermek için şarttır.

S- Ne var reform kelimesinin tarihî sürecinde?

C- Vatikan'a ve Katolikliğe isyan var. Reform dinî bir harekettir. Almanya'da Martin Luther ile başlayan ve 16. yüzyıl boyunca tüm Avrupa'yı etki alanı içine alan dinî bir hareketin adıdır reform.

S- Neden Vatikan'a karşı?

C- Çünkü reform öncülerinin inanç ve anlayışlarına göre Vatikan dinî değerlerden uzaklaşmış ve yozlaşmıştı. Papa'nın masumiyeti, Papa'nın yeryüzünde Hz. İsa'nın halefi olarak kabulü ve bu konumu ile sadece Roma'da değil, bütün Avrupa genelinde siyasetin içinde olup ona yön vermesi başkalarınca kabullenilmeyen hususların başında geliyor.

S- Pekâlâ ne yaptılar bunlar?

C- Önce İncil'i Almancaya, sonra diğer Avrupa ülkelerinde konuşulan dillere çevirdiler. Böylece dinin asli temellerine dönelim, Vatikan'ın iddia ettiği ve uyguladığı şeyler hakiki Hristiyanlıkta yok dediler.

S- Sonuçta ne oldu?

C- Adına Protestanlık dediğimiz mezhep kuruldu. Ciddi çatışmalar yaşandı Vatikan ile bunlar arasında ve sonunda Vatikan, bir mezhep olarak kabul etti yaptığı bir anlaşma ile Protestanlığı. Bu sadece bir sonucu; daha başka sonuçları da var.

S- Mesela?..

C-Başta Papa olmak üzere din adamları saygınlıklarını kaybetti, eğitim ve öğretim kilisenin elinden alındı, Protestanlığın hakim olduğu yerlerde Katolik kilisesinin mallarına el konuldu ve daha nice şeyler.

S- Rönesans'ın etkisi var mı?

C- Tabii ki. Rönesans ile başlayan özgürlük düşünce ve anlayışı, her şeyi kabul yerine her şeyi yeniden araştırma ruhunu tetikledi Avrupa insanında ve asırlardır kabullendikleri dinî öğretileri sorgulamaya başladılar.

S- İctihada gelecek olursak...

C- Aslında sonuç kendiliğinden ortaya çıktı; dinî yozlaşmaya karşı başlayan bir harekete isim olan kelime ile Allah'ın muradını keşfetmek için ilk dönemlerden beri yapılan içtihad ameliyesi nasıl yan yana getirilebilir ki? Nasıl içtihad eşittir re-form yani yeniden yapılandırma denir ki?

S- Şimdi anladım, reform ne kelime manası, ne kavramsal olarak muhtevası ne de tarihî süreçte reform adını alan Katoliklerle Protestanlar arasında yaşanan çatışmalarla içtihadın bir ilgisi yok.

C- Aynen öyle.

S- Son sorum şu: Reformda Hristiyanlığı asli ilkelerine döndürme çabası var. İncil'in tercümesi bunun başlangıcını teşkil ediyor. İctihadda da aynı şey değil mi?

C- Değil; her şeyden önce bizde dinin değişmez asli esaslarında bir değişiklik, bir tahrif yok. İkincisi; içtihad dinin sabit değil, değişken alanlarında veya Şari'nin şuurluca bırakmış olduğu boşluk alanlarında yapılan bir faaliyet. Karıştırmamak lazım. Kaldı ki velev ki soruda bahsettiğin şey bir ortak payda olsun; reform içtihadı karşılamıyor ki! Eğer illa 'reform'u kullanacağım diyorsan, onu ıslahat kelimesi, reform hareketlerini de İslam dünyasındaki ıslahat hareketlerinin karşılığı olarak kullanmak daha uygundur. Bu zaviyeden yapılacak mukayeseler daha isabetli sonuçlara ulaştırır bizi. Üçüncüsü, tarihî süreçte reform kavramının yaşadığı serüven bizim dünyamızda kafa karışıklığına neden oluyor, hem de yıllardır. Bunu görmüyor muyuz?

S- Gördüm ve sustum; içtihad içtihaddır, reform da reform. Reforma belki ıslahat denebilir ama içtihad kati surette denemez.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Fethullah Gülen ve Hocaefendi okumaları -1

Ahmet Kurucan 2012.01.20

Yanlış okumadınız; Fethullah Gülen ve Hocaefendi. Genelde bizim örfümüzde herhangi bir şahsa "Hoca; Hocaefendi" nitelemesi iki sebeple verilir; birincisi ve öncelikle dini sahadaki bilgisi ve selahiyeti nedeniyle.

İkincisi de yine ilim ve irfanından dolayı bir saygı ifadesi olarak. Gerçi son bir asırdır gerek temsilcilerinin kifayetsizliğinden, gerekse dine karşı tavır alan kişi ve grupların ideolojik tutumlarıyla amansızca ve sistematik olarak sürdürdüğü düşmanlıktan dolayı neredeyse kavramın içi boşaltılıp itibarı düşük bir hale getirildi. "İtibarsızlaştırma" son asırda dine ve dindara karşı yapılan sistematik bir psikolojik savaş taktiği idi adeta ama bu ameliye bahs-i aher.

Sadede gelirsek; "Hoca" veya "Hocaefendi" gerçekte kelimenin tam anlamıyla alimlere verilen bir sıfattır. Fethullah Gülen, bu vasıfları hakkıyla haiz olduğu için "Hoca" ve "Hocaefendi" onun da sıfatı olmuştur. Fethullah Gülen, zamanla bu vasıfla öylesine bütünleşmiştir ki, "sıfat" ona "isim" olmuş ve bugün Anadolu

insanının zihninde "Hocaefendi" dendiği zaman akla gelen Fethullah Gülen olmuştur. Elbette başka hocaefendiler de var.

Halbuki Fethullah Gülen sadece "Hoca", sadece "Hocaefendi" değildir. Onun entelektüel bir kimliği de var. Çağdaş Batı ve Doğu edebiyatına, siyasi düşünce tarihine, fikir ve felsefe dünyasına yakın aşinalığı var. Düünden bugüne ilim, irfan ve felsefe dünyasını iyi takip eder. Alternatif düşünce üretir, eleştiriler yapar. Kişi, kurum ve olaylar arasında derin analizler, mukayeseler, sür'atle intikaller ve geçişler yapar. Uzun geçmişi düne, dünü bugüne, bugünü de yarınlara ve uzak geleceğe bağlayabilen, ideal ve hatta bir medeniyet projesi üretebilecek seyyal ve kuşatıcı bir zihin dünyası ve kişiliği var. Bu yönüyle entelektüel ve geniş aydın bir kimliği de var.

Diğer taraftan o, yalnızca fikir ve idealleri ile baş başa yaşayan bir entelektüel değildir. Toplumsal pratikte dönüştürücü bir liderlik ve rehberlik profili de var. Özellikle eğitim ve öğretim alanında, küresel düzeyde faaliyet gösteren yüzlerce kurumun öncüsü, yol göstericisi ve rehber hocası olmuştur. Yine toplumsal pratikte dönüştürücü bir aktör olarak çatışan dünyaları barıştırma adına gösterdiği çabalardan hareketle barış gönüllüsü özelliği de vardır. Elbette tüm bunların yanında bir de dünya geneline yayılmış gönüllüler hareketine fikri açıdan mimarlık ve liderlik yapan başka bir özelliği de vardır. Bütün bunlara dayanarak diyebiliriz ki Fethullah Gülen'in "hocaefendi" profili, gelenek ve örftte kullandığımız klasik "hocaefendi" profilini aşmış, daha cami bir profildir. Bu cami şahsı anlamaya çalışırken, çokları bütünden parçaya değil de parçadan bütüne gitmeyi tercih eder ve onun için bu farklı yönlerinden hareketle Gazzali, Mevlânâ ve Nizamu'l-mülk benzetmeleri yapar; kimileri İbni Haldun'u ilave eder; kimileri Seyyid Kutup, Hasan'ül Benna profilinden bakar ama son tahlilde gelinen yer onun cami kimliğidir; işte "Hocaefendi" bunu ifade eder.

Bu kadar uzun girişin sebebi...

Sıfatın isim, ismin müsemma olması bir yana, onun kitaplarını okuma adına bir usul teklif edeceğimiz bu yazıda camiyyetine göre değil, münferid özelliklere göre bir tasnifte bulunacağız. Onun için yazının başlığında bu ayrıma işaretle "Fethullah Gülen Hocaefendi okumaları" yerine, "Fethullah Gülen ve Hocaefendi okumaları" demeyi tercih ettim. Burada ilk yalın haliyle onun bütüncül kimliğine, ikinci haliyle de yani "Hocaefendi" nitelemesi ile de din adamı, alim kimliğine vurgu yapmış olacağız. Ağız alışkanlığı gereği hocaefendi nitelemesini her ismi geçtiğinde kullandığımız için burada alim kimliğini kastettiğim yerlerde geçen "Hocaefendi" vasfını tırnak içinde yazacağım ki yaptığım ayırım okuyucu zihninde netlik kazansın.

Peki böyle bir tasnife gerek var mı? Bence var. Çünkü daha sistematik bir okuma için bunun şart olduğunu düşünüyorum. Buna binaen de aşağıda Hocaefendi'nin kitaplarını kategorize ederken onun din adamlığı ve alim yönünü ön plana çıkartan kitaplarını "Hocaefendi" kitapları, sair alanlardaki kitaplarını da aydın, sivil toplum lideri vb. diye nitelendireceğim. Ama elbette bu tasnif biraz daha derin ve sistematik bir okuma için gerekli. Yoksa daha hazmı kolay okuma biçimleri için illa da bir tasnife gitmeye lüzum görülmeyebilir. Zira Hocaefendi'yi her seviyeden insan okuyor. Onu okuma ve tanıma adına farklı düzeylerde yapılacak okumalar için böyle bir tasnifin şart olduğunu bir kez daha tekrarlıyorum.

Yanlış değerlendirmelere kapı açmaz mı bu? Bence açmaz ve açmamalı. Açmaması için meramımı anlatma adına giriş kısmını bu kadar uzun tuttum.

Öncelikle zorlandığımı ifade etmeliyim. İşin zorluğu şurada; onun "Hocaefendi" özelliğini nazara veren yönü çok daha derin bir çalışmayı hak ediyor. Bilindiği gibi bizde "alim" kimliği, tefsir, fıkıh, kelam, hadis, tasavvuf vb. İslami ilimlerin hemen hepsinde vukufiyeti ifade ediyor. Hocaefendi, doğrudan tüm bu alanlarda eser yazmadıysa da bu arka planla konuşan bir alim. Sohbet, makale ve kitapları, bu zengin arka planla dinlenip okunarak ancak hakkıyla anlaşılabilir. Bazı alanlarla doğrudan ilgili müstakil kitapları var. Bunları değerlendirmek ve tasnif etmek nispeten daha kolay. Ama çeşitli sohbet vesileleri ile dile getirdiği ve birçok

yazısında öylesine değerlendirmeleri var ki bunların her birinin ayrı ayrı ele alınması gerekir. Nitekim merhum İbrahim Canan hadis, Suat Yıldırım Kur'an, İsmail Albayrak tefsir, Faruk Beşer fıkıh diyerek bu tür eser ve konuşmalarından yola çıkarak müstakil birer eser kaleme aldılar. Selman Ünlü'nün "Fethullah Gülen'in Eserlerinde Dua" kitabının ve akademik konferanslarda tebliğ konusu olan birçok makalelerin de bu çerçevede zikredilmesi lazım. Kaldı ki bunların yeterli olduğunu söylemek de oldukça zor. İhtimal söz konusu kitapların müelliflerine sorsak bu soruyu; onlar da yazdıklarını yeterli görmeyecek, "kapsayıcı olmadı" diyecek, "sadece bir veçheden muttali olduğumuz kadarıyla bazı yönlerini nazara verdik" türü izahlarda bulunacaklardır. Bir de bunlara yukarıda ifade ettiğimiz gibi Hocaefendi'nin "Fethullah Gülen" olarak kaleme aldığı kitapları ilave edecek olursak, işin zorluğu kendiliğinden ortaya çıkıyor. Mevzum Hocaefendi'yi anlatmak değil; ama F. Gülen ve "Hocaefendi" okumaları için bir usul önereceğimiz yazıda baştan bunların bilinmesi lazımdı bana göre. Yukarıda söyledim; sözü uzatmamın sebebi bu.

Madem sözü uzattım; bir hususa daha işaret ettikten sonra yazıya gireyim; Hocaefendi'nin sözlü müdevvenatı. Henüz matbaa mürekkebiyle dahi buluşmamış; kâğıda-kaleme dökülmemiş vaaz ve sohbetlerini kastediyorum. Bunlar o kadar büyük bir yekün teşkil ediyor ki; gerçekten kelimenin tam anlamıyla "müdevvenat" olarak nitelendirmeye değer. Çünkü Hocaefendi'nin özellikle İzmir hayatından bu yana -ki başlangıcı 1967'dir- neredeyse hiçbir sözü yere düşmemiştir. Kahve sohbetlerinden 1980 ihtilaline kadar sürdürdüğü resmi vaizlik sürecinde yaptığı vaazları; dar ve geniş, hususi ve umumi çevrede gerçekleşen sorulu cevaplı sohbetleri de "Fethullah Gülen ve Hocaefendi" okumaları bağlamında müstakil olarak ele alınması gereken, tasnif ve keşfedilmeyi, umuma mal edilmeyi bekleyen ayrı bir hazinedir. Belki aynı zaviyeden "Fethullah Gülen ve Hocaefendi dinlemeleri" başlıklı ayrı bir usul teklifinin yapılacağı kaleme almak gerek.

Şimdi gelem zor bir iş dediğimiz işin en zor kısmına...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'MÜRŞİD'İN HÂL DİLİ

Ahmet Kurucan 2012.01.21

Ne kadar çabuk geçiyor günler; buradan ayrılalı tam 17 gün olmuş. Bu süre içinde beni içten içe kavuran hasret ateşini söndürmek için ab-ı hayat limanına yeniden koştuğumda, gündelik hayatın aynı şekilde saat gibi tıkır tıkır işlediğini müşahade ettim.

Namaz vakitleri üzerine kurulu sistem, sohbetlerle kendini besleme ve yenilemeye, yemeklerle de nefes almaya ayarlı. Hâlbuki dışarıda?..

Her neyse; yaşadığım ilk hadise hediye edilen, isminin nakşedildiği bir havlunun kendisine gösterilmesiydi. Havluyu eline aldığı anda derin bir nefes aldığını müşahade ettim; "Lafza-i celal bu, şakası olmaz bu işin." dediğini duydum. Hadisenin ne olduğunu bilmediğim için ne derin nefese, ne de bu söze bir anlam verebildim. Sonra havluyu bana verdiklerinde lafza-i celalde yer alan "le" harflerinden birinin havluya zarar vermeden kazındığını görünce anladım. Günlük hayatta kullandığımız bir eşya üzerine bilvesile bile olsa lafza-i celalin yazılmasına gönlü razı olmamış. Tabii ki bir hassasiyet bu. Rivayetler doğruysa Bişri Hafi'yi Bişri Hafi yapan

hassasiyet hem de. Menkıbe malum; sarhoş iken üzerinde lafza-i celal yazılı kâğıt parçasını yerden alıp cami duvarında harcı dökülen bir yere sıkıştırıyor Hazret. Allah da kendi ismine karşı gösterilen bu saygıya karşılığı, önce ona hidayet buyurarak, ardından yaşadığı salih hayat sebebiyle ismini yücelterek veriyor. Kaldı ki Hocaefendi, hayatının şahadetiyle sabit ki O'nun yüce adının yüceltilmesinin ötesinde bir gaye-i hayale sahip değil. Belki çoklarına sembolik gelebilecek bu hassasiyet de o manzarayı tamamlayan ayrı bir kare bana göre.

Tefsir dersindeyiz. Elmalılı okunuyor. Hocaefendi merhum Elmalılı'nın yorumları etrafında yer yer düşüncelerini dile getiriyor. Bazı ayetlere işaretler koymasını söylüyor arkadaşlara. "Yarın Bikai'den buna bakalım... Zemahşeri bu sahada sözü sazi dinlenecek insandır. Ayetler arasındaki irtibatı en iyi anlatanlardan biridir. Unutmayın; yarın Zemahşeri ne diyor mütalaa edelim vs." Daha önce de bir vesile ile bahsettiğim gibi önce Elmalılı'dan okunan yer, ertesi gün 20'yi aşkın tefsirle takip ediliyor. Halkada yerini alan her bir talebe ilgili yerin özetini sunuyor ve müzakere bu zemin üzerinde gerçekleşiyor.

'EN SELAMETLİ YOL: HÜVE'

İlk defa dikkatimi çeken bir manzarayı sunayım sizlere. Elmalılı okunan ayet ile alakalı tefsirini yapmış; sonra görüşünü temellendiren hususları anlatıyor. Şöyle de diyebilirim; söyleyeceği son sözü söylüyor, ardından nedenini açıklamaya duruyordu okunan yerlerde. İhtimal o görüşe katılmadığı veya ilave bir şeyler söyleyeceği zaman Hocaefendi'nin yerinde duramadığını müşahade ettim. "Bir an önce şu açıklama bitse de söylesem söyleyeceğimi" diyen ve oturduğu koltukta sürekli hareket halinde olan bir Hocaefendi vardı karşımda. Hocaefendi'nin ateşin fitratı ile tam bire bir uyum içinde bulunan bir manzara bu.

Burada dikkatten kaçmaması gereken şey; söyleyeceği sözü olan insanın yerinde duramamasıdır. Enes Ergene'nin tesbitleri içinde vaaz ve sohbetlerde çok hızlı, çok seri konuşmasını da bununla birleştirebilirsiniz. Sanki bir şeyleri kaçırmış da onu telafi etme ihtiyacı ve arzusu içinde bulunan insanın hali var üzerinde her zaman. Ya hizmet modeli? Aynı şey orada da geçerli. İnsanlığa sunacağı mesajları sunmak için bir yerde oturup insanları ayağına çağırmak yerine, onların ayağına gitmesi. Hâsılı; sözü olan insan yerinde duramaz ve onun bu hali hayatının tüm karelerinde kendine bir şekilde yer bulur.

Dersten sadece bir anekdot aktararak yazıyı noktalamak istiyorum. Enfal Suresi 48. ayette insanları yaptıklarını güzel göstermek suretiyle yoldan çıkaran şeytanın bir ara, "Ben sizden uzağım. Ben sizin görmediklerinizi görüyorum, ben Allah'tan korkuyorum; Allah'ın azabı şiddetlidir." dediğini anlatır. Ayeti okuyunca akla gelen ilk şey "şeytanın Allah'tan korkuyorum" demesi. Zira şeytan yapıp ettikleri ile hiç de Allah'tan korkan bir varlık gibi davranmıyor. Hocaefendi bu ayet ile alakalı yaptığı uzun açıklamada bir şeyin üzerinde ısrarla durdu: "Şeytanın fitratı." Dedi ki: "Şeytanın tabiatını bilmeyince bu sözleri anlamakta zorlanabilirsiniz. İnsanoğluna karşı kine, nefrete, öfkeye kilitli bir fıtrata sahip şeytan." Daha önceleri de "halk tabiriyle burnundan soluyan" teşbihini yapmıştı şeytan için.

İnsan burada düşünmeden edemiyor; şeytanın genel manada insanlığa karşı sahip olduğu bu fitratı, insanlar içinde Müslümanlara karşı taşıyanlar nerede duruyor? Bence şeytanla yan-yan, iç-içe, omuz-omuz. "İnsî şeytanlar" derken kastedilenler de herhalde bunlar olsa gerek. Kendilerinin de içinde bulunduğu insanlık gemisi hayrına yapılan en hayırlı işleri bile inkâr, tekzibe ve baltalamaya duran ve her şeyin arkasında başka şeyler arayan bu insanları bu izahtan sonra anlamak daha kolay oluyor. Nitekim Hocaefendi, "Bunlar Allah'ın inayetine hiç inanmıyorlar." dedi. "Onların yanılma noktası burası." diye de ilave etti. "Bu kadar çaplı, bu kadar büyük işler bir insanın kafasının altından çıkmaz diyorlar. Doğru. Biz de aynı şeyi söylüyoruz. Çünkü bütün bunları yapan Allah. Ama onlar Allah'ı tanımadıkları, bilmedikleri, inanmadıkları için, yapılan her şeyi insanlara havale ettikleri için akıl erdiremiyorlar ve..."

Hocaefendi'nin bir sözüyle bağılıyorum. "Ene insanları boğan bir girdap. Nahnü yüzme bilenler için bir yol; ama bilmeyenler için, o da bir girdap. En selametli yol; hüve."

Not: 15 gün önce yine bu sayfalarda yayınlanan "Nice ağladığı gözyaşlarından değil gözlerinden belli" başlıklı yazıma lütfedip, zaman ayırıp samimi duygu ve düşüncelerini kaleme alan bütün okuyuculara can u gönülden teşekkür ediyorum. Gördüğünüz gibi devam dedim, devam ediyorum. a.kurucan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

(Fethullah Gülen ve Hocaefendi okumaları - 2) Kitapları tasnif denemesi

Ahmet Kurucan 2012.01.27

Kaldığım yerden devam ediyorum. İşin en zor kısmına gelmiştik. Nil Yayınları yetkililerinin verdiği bilgiye dayanarak toplam 67 adedi bulan eserlerin tasnifiydi bu zor olan iş.

Bu listeye "Bir Kırık Dilekçe, Mecmuat-u'l ed'iyetü'l me'sura, el-Kulubu'd-daria" gibi dua kitapları ile Arapça öğretmede yeni bir usulü nazara veren "Ta'limü'l-lügati'l-arabiyye bitarikatin hadisetin" kitapları dahil. Bunları çıkartsak sayı birkaç rakam aşağıya çekilir ama bu defa bahsini ettiğimiz Hocaefendi bütünlüğünü kaybederiz. Fethullah Gülen'i Hocaefendi yapan zaten bu bütünlük.

Öncelikle ifade edeyim ki, bu tasnif bize "Hangi Gülen?" sorusunu ortaya atmış olacağı gibi bu sorunun cevabını da verecektir. Alacağımız bu cevabın sözünü edeceğimiz okuma usulünde önemli bir basamak olduğunu düşünüyorum. Okuyucu, baştan yol haritasını belirlerken "Hangi Gülen?" sorusuna kendi içinde cevap vermeli ve sıralamayı ona göre yapmalıdır. Eğer "Hocaefendi" diyorsa, yol haritası gayet nettir; onun alim kimliğini ön plana çıkartan eserlere öncelik verecektir. Yok, ben bütüncül manada bir "Fethullah Gülen Hocaefendi" okuması yapacağım diyorsa, yine bu tasnife ihtiyaç vardır; zira bir yerden başlamak zorundadır.

Yapacağım tasnifle elbette ezber bozma iddiasında değilim. Bu son derece kasır fehmime dayanarak ortaya koymaya çalıştığım basit ve pratik bir tasniftir. Bundaki temel amacım basit de kalsa sistematik bir Hocaefendi okuması yapmak ve yeni okumalara katkı sağlamaktır. Sanıyorum tasnifi okuyunca zihne kapalı gelen şeyler kendiliğinden tebellür edecektir. Yine de her zaman müzakereye, doğrulanma ve yanlışlanmaya açıktır.

Hocaefendinin, şu ana kadar yayınlanmış eserleri 11 ayrı kategoriye ayrılabilir zannediyorum. Maddeler halinde ifade edecek olursak:

1- Sızıntı dergisi başyazılarından oluşan "Çağ ve Nesil" serisi.

2- Yeni Ümit başyazılarından oluşan "Ruhumuzun Heykelini Dikerken" serisi.

3- Sızıntı dergisi orta sayfa yazılarından oluşan tasavvufa dair "Kalbin Zümrüt Tepeleri" serisi.

4- Yağmur dergisi başyazıları, ilk defa Sızıntı orta sayfalarında yayınlanan şiirleri ve resim değerlendirmeleri. Bunlar Beyan, Kırık Mızrap ve Renklerin Diliyle adları altında üç ayrı kitap halinde neşredildi. Bu üç kitaba

edebiyat serisi ismini verip vermeme de çok tereddüt ettim çünkü Hocaefendi'nin o çok zengin birikimi dolayısıyla yazılarını "şu edebi, bu dini" diye keskin bir şekilde ayırt etmek biraz zor. Fakat parçadan bütüne giderken, böyle bir ayırım yapmak, bütünün daha iyi kavranabilmesi için faydalı olur diye düşünüyorum.

İlk dört kategoride yer alan bu kitapların en temel ve diğerlerinden ayırt edici özelliği bunların bizzat Hocaefendi tarafından kaleme alınmış olmalarıdır.

5- Sonsuz Nur, Enginliği ile Bizim Dünyamız, Kitap ve Sünnet Perspektifinde Kader, vb. vaazlarının kitaplaşmış olanları. Vaaz serisi diyebiliriz.

Bu eserler belirli bir konu etrafında silsile halinde halka verilmiş sistematik vaazlardan oluşmuştur. Daha sonra bu vaazlar yazı diline aktararak önümüze bütün bir seri olarak çıkmıştır. Aslında bu hitabeler Hocaefendi'nin vaaz tekniği adına ayrıca ve başlı başına ele alınması gereken özel bir çalışmayı gerektiriyor.

6- Gerek camideki halk tarafından gerekse sohbet ortamlarında kendisine sorulan sorulara verdiği irticali cevapların derlendiği iki ayrı seriden oluşan kitaplardır, ki bunlar Asrın Getirdiği Tereddütler, Prizma serisi.

7-Bazen soru, bazen gördüğü lüzum üzerine kendiliğinden yaptığı konuşmalar, bazen de gündelik hadiselerin sevgiyle dar ve geniş dairede yapılan sohbetlerin derlenmiş şekli olan Fasıldan Fasıla serisi.

8-Amerika sohbetleri yani Kırık Testi serisi. Kırık Testi'yi müstakil olarak ele almanın daha uygun olacağını düşündüğüm için böyle yapıyorum yoksa o soru-cevap olma özelliği ile Asrın Getirdiği Tereddütler ve Prizma, kendiliğinden yaptığı sohbetleri de ihtiva etmesi itibarıyla Fasıldan Fasıla serisine dahil edilebilir. Buna rağmen Kırık Testi'yi müstakil olarak ele almamın sebebi okuma usulü esnasında yapacağım tekliften dolayı.

9- Hocaefendinin 1980 ihtilali döneminde 5 yıl kesintiye uğrayan; bu süreyi dışarıda bırakırsanız 1967'den beri kesintisiz devam ettiği Arapça, tefsir, fıkıh, hadis, kelam, tasavvuf derslerinden derlenmiş kitaplar. İçine girilmeyi bekleyen sesli bir hazine burası. Şu ana kadar bu seride Kur'an'dan İdrake Yansıyanlar ve Kur'an'ın Altın İkliminde isimleri altında iki kitap yayımlandı. Ama İ. Rabbani'nin Mektubat'ından Vehbe Zuhayli'nin dört mezhebin fıkıhını yazdığı ansiklopedik eserine, Seyyid Kutub'un Fizilali'l-Kur'an'ından, Seyyid Efendi'nin Medhal'ine kadar birçok ders notu şimdilik sesli bir hazine olarak üzerinde çalışılmayı bekliyor. Bunların sesli ya da yazılı olarak yayımlanması genç, dinamik, çalışkan, ilim aşığı, himmeti ali, ufkü engin insanların gayretleri ile olacak.

10-Hocaefendi ile yapılmış olan gazete röportaj serisi. Eyüp Can'ın 'Ufuk Turu', Nevval Sevindi'nin 'New York Sohbeti'; Nuriye Akman'ın 'Gurbette Fethullah Gülen', Mehmet Gündem'in 'Fethullah Gülen ile 11 Gün' kitapları ile kitap hacminde olmayıp zaman zaman çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanan sair röportajlarından oluşuyor.

11- Hocaefendi'nin başka müelliflerin kitaplarına yazdığı takdim yazıları ile bazı konferanslara göndermiş olduğu tebliğ metinleri. Bunların toplamı sair kategorilerde yer alan kitaplar ölçüsünde bir hacim teşkil etmeyebilir ama muhtevaları müstakil bir kategori olarak ele almayı gerektirecek ölçüde derindir.

Hocaefendi'nin hayatını anlatan eserler bu tasnifin bir parçası olmalı değil mi diye düşünenler olabilir. Hocaefendi okumaları yapacak kişinin işe önce buradan başlamış olacağını düşündüğüm ve onun kaleminden çıkmış veya tashihiinden geçmiş kitapları tasnif ettiğimiz için buna gerek görmedim. Ama Hocaefendi okumaları yolculuğuna çıkan bir insan baştan onun hayatı ile alakalı kitapları elbette okumuş olmalıdır. Faruk Mercan'ın 'Fethullah Gülen' kitabı bu bağlamda akla gelen ve ilk okunması gereken bir kitap kanaatimce.

Şimdi usule geçeceğim ve bu tasnifi merkeze alarak üç ayrı model teklif edeceğim; ilk/temel okuma, konulu okuma ve akademik okuma. Tabii yerimiz bu kadarla sınırlı. İnşallah bir sonraki yazıda seriyi sonlandırmak dileğiyle.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Haşa! Allah'tan korkmuyorum!!!

Ahmet Kurucan 2012.01.27

Basın-yayında bazılarının şişirmesi ile hak ettiğinin üzerinde yer alan, ehil olmayan insanların tartışma programlarına, köşe yazılarına konu ettiği meselelere velev ki bir yazı vesilesi ile dahi olsa değinmek istemiyorum ama aldığım okuyucu tepkilerinin çokluğu bazen beni mecbur bırakıyor. Okuduğunuz yazı da onlardan biri.

Konu, Allah'tan korkma. "Allah'tan korkmuyorum" deme ve bunu meydan okuma olarak nitelememeye ne diyorsunuz?" diyor okuyucular ısrarla. Şunu diyorum; Türkçemizde korkmak fiili ile ifade edilen insan tabiatına has olgu, Arap dilinde birden çok fiille anlatılır. Bunların her biri son tahlilde Türkçemize korkma diye çevrilince Arapçadaki bu fiiller arasında gözetilen nüans ortadan kaybolmaktadır. Tercüme faaliyetlerinin çıkmaz sokağıdır zaten burası.

Arapçaya neden girdin demeyin; çünkü dinî bir meseleden söz ediyoruz; dinin dili Arapça; Kur'an ve hadisler başta anlaşılmayı bekleyen metinler orada; o zaman ister istemez dile gireceksiniz. Kaldı ki bana göre bu problemin kökeninde yatan unsurlardan biri ve belki de başlıcası bu tercüme hatası ya da hata demesek bile kastedilen mananın Türkçeye tam olarak intikal ettirilememesi.

İmam-hatip lisesi talebesi olan veya bu ölçüde Arapçaya vâkıf olan herkesin bildiği iki kelime vardır; havf ve haşyet. Tahmin ettiğiniz gibi her iki fiili de biz Türkçemize korkma diye tercüme ediyoruz. Halbuki Arap 'köpekten korkma' ile 'Allah'tan korkmayı' fiil düzeyinde ayırıyor ve "köpekten korktum" mânâsına "hifü mine'l-kelb" derken, "Allah'tan korktum" diye tercüme ettiğimiz yerde "haşitü mine'l-Allah" diyor. Neden Arap, bu iki eylemde fiilleri değiştiriyor? Çünkü ha-fe ile ha-şi-ye'nin anlamları ve ihata ettiği alanlar farklı. Ha-fe bizim anladığımız manada korkmak demek ama "ha-şi-ye" saygının yol açtığı çekingenliğin ağırlıklı olduğu türden bir korku, bir ürperti demek. Bu açıklama ile vardığım yer belli; eğer biz dinî değerleri Arapçadaki nüansları ve mana-muhteva zenginliğini gözeterek dilimize çevirmiş olsaydık; belki bugün bu türlü şeyleri konuşuyor olmazdık.

İkinci bir husus; cennet ve cehennem. Gerek Kur'an gerekse hadislerde cennet tasviri ne kadar insanı mutlu ediyorsa cehennem tasviri de o kadar korkutuyor ve ürperti hasıl ediyor insanın içinde. Pekâlâ İlâhi irade tarafından cehennemin böyle tasviri bize bir şey anlatmalı değil mi? Şu sonucu çıkartamaz mıyız mesela; Allah, Rahman ve Rahim olduğu halde, bu cehennem tasviriyle bizleri korkutuyor. Demek teşvik kadar zecr de bir mana ifade ediyor insan fitratı için. Doğru bir çıkartma bu. Çünkü Allah, Rahim ve Rahim olduğu gibi Kahhar ve Cebbar'dır. Cemali isimleri ve tecellileri olduğu kadar Celali isim ve tecellileri de vardır. İnsan fitratında her ikisinin de karşılığı vardır. Bir şeyin yapılması veya yapılmamasında fitrata göre değişkenlikler her zaman söz

konusu olsa da mükafat ve mücazat emir ve yasakların yerine getirilmesinde başat rol oynayan iki unsurdur. Şöyle de diyebiliriz; bir denge var ortada ve bu dengeyi bozmamak gerek.

Halbuki biz bu dengeyi bozduk. Bazen sevgi, rahmet, merhamet dedik bozduk; bazen cehennem, ateş, zebani dedik bozduk. Zihinde var olan ve hayatın her bir alanına taşıdığımız bu bozulmayı sonunda getirdik Allah'a saygıya da yansıttık, ibadetlere de yansıttık. "Allah'tan korkmuyorum" sözü bu bozulmanın ürünüdür. "Namazını kıl, yoksa Allah seni cehennemine atar ve cayır cayır yakar" sözü de aynıdır. Belki böylesi kolayımıza geldi. Çocuklarımızı karşımıza alıp onların aklını ikna, kalbini tatmin edecek seviyede Allah haşyetiyle -dikkat edin havf değil, haşyet- dolduracak eğitimi veremediğimiz için "cehennem ateşi" ile tehdit kolaycılığını tercih ettik. İbn-i Teymiyye ne güzel der: "Aslında ubudiyet, en üst seviyede itaat ve tevazu duygusuyla karşılık beklemeden Allah'a olan sevgiyi göstermek demektir. Çünkü sevgiden yoksun itaat hali kulluk değildir."

Keşke kendi ellerimizle bozduğumuz dengeyi yeniden kurabilsek!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Allah'tan korkma ve cevaplar

Ahmet Kurucan 2012.02.02

Bir önceki hafta yayınlanan (Haşa!) "Allah'tan korkmuyorum!" başlıklı yazı bazı yanlış anlaşılmalara vesile olmuş.

Aldığım e-mail mesajları bunu gösteriyor çünkü. Maillerin toplamını iki ayrı kategoriye ayırabilirim. Birincisi yazının başlığında geçen "Allah'tan korkmuyorum" cümlesini okuyup kaleme sarılan okuyucularımız. Bunları tebrik mi edeyim yoksa tenkit mi karar veremedim. Üzerinde birkaç gün düşündüm; tebrik veya tenkit noktasında aklımın ikna, kalbimin tatmin olduğu bir yer bulamadım kendime ve bunu olduğu gibi sizlerle paylaşayım dedim.

Şöyle ki: Bu okuyucuları tebrik etmek lazım; zira "Allah'tan korkmuyorum" cümlesini görür görmez, onları bilgisayar başına oturtan, dinî hassasiyetleri. İnancım o ki dinî hassasiyeti olmayan bir insan okuduğu bir yazı başlığından hareketle zaman ayırıp yazarına mail yazmaz. Fakat yazının muhtevasını okumadan hemen kaleme sarılma ne kadar doğru? İşte meselenin tenkit edilecek yönü burası.

Tavzihte bulunayım. "Allah'tan korkmuyorum" diyen ben değilim. Bir başkası. Okuduğunuz o yazı, "buna ne diyorsunuz?" diyen okuyuculara hitaben yazılmış cevabî bir yazı. Hatta bu türlü yanlış anlaşılmalara kapı açar endişesi ile velev ki başkasının sözünü aktarma bile olsa "Allah'tan korkmuyorum"un başına "haşa!" sözcüğünü ben ilave ettim.

İkincisi; o yazı baştan sona Allah'tan korkmama değil, korkmanın gerekliliğini vurguluyor. Allah'a karşı sevgi ile O'na saygı ve hürmeti ihtiva eden korkunun, ürpermenin, irkilmenin bir denge içinde bizatihi Allah tarafından vaz' edildiğini ve bu dengenin muhafaza edilmesinin şart olduğunu anlatıyor. Cennet ve cehennemin varlığını, Allah'ın Kahhar ve Rahman olmasını hep bu dengenin unsurları ve sonuçları olduğunu nazara veriyor. Dolayısıyla sadece başlıktan hareketle fikir sahibi olmak mümkün olmadığı gibi, bir sonuca ulaşmak da yanıltıcı oluyor ve olacaktır.

İkinci kategorideki mailler ise havf ve haşyet kelimeleri ile alakalı. Kur'an'da Allah'tan korkmayı ifade eden yerlerde sadece haşyet değil, aynı zamanda havf kelimesinin de kullanıldığını dile getiriyor bazı okuyucularımız. El-hak doğru söylüyorlar. Şunu kabul etmeliyim ki; maksadımı tam manasıyla ifade etmekte yetersiz kalmışım. Maksadı aşan beyan değil, maksadı beyanda yetersizlik. Maksadım en genel manada Kur'an'ı da içine alan etimolojik ve semantik tahliller yapma değildi. Kaldı ki bir köşe yazısı ile sınırlı bir alanda bunu nasıl yapacaksın? Maksadım, Arapça kelimelerin Türkçe karşılıklarını verirken mana ve muhtevanın aynıyla korunamadığını, havf ve haşyet kelimelerinin Türkçede sadece "korkma" fiili ile karşılanmasının yanlış olduğunu, özellikle güncel Arapçada havf ve haşyetin farklı kullanıldığını işaret etmek ve söz konusu fark ile kullanım alanı bilinmeden yapılan yorumların yanlışlığını belirtmekti. "Her tercüme bir çeşit tahriftir" sözü bu durumu ifade eden ne güzel bir tesbittir.

Gerçekten Kur'an, değil bir ayet onlarca ayette Allah'tan korkmayı dile getirirken havf kelimesini kullanıyor. Bunu biliyorum. Hatta Kur'an özelinde mesele ele alınacak olursa karşımızda çok farklı sonuçlar da çıkacaktır. Sadece bir misal vereyim; Ali İmran Sûresi 173. ayette kâfirlerin inanan insanları, onlara karşı toplanmış orduları nazara verilerek korkun dediği yerde "haşyet"; 175. ayette ise Allah, şeytanın inananları kendi velileri ile korkuttuğunu anlattıktan sonra "Eğer gerçek müminler iseniz, onlardan korkmayın, Benden korkun" dediği yerde "havf" fiilini kullanıyor. Demek istiyorum ki havf ve haşyet deyip meseleyi Kur'an ekseninde incelediğimizde çok daha farklı sonuçlara ulaşmak mümkündür.

Okuyucularımızın hem dikkati hem de dinî hassasiyetleri her türlü takdirin üstünde. Müteşekkirim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Fethullah Gülen ve Hocaefendi okumaları - 3, İlk, konulu ve akademik okuma

Ahmet Kurucan 2012.02.03

Hocaefendi kitaplarını okumada üç usulün adını vermiştim son yazıda; ilk/temel, konulu ve akademik.

Son fasla girmeden önce bir kez daha ifade edelim ki, okuyucunun uzun bir yolculuğa çıktığını bilmesi ve kararlı olması lazım. Kararlılık önce kitapların tamamının okunması, ardından anlaşılması ve yorumlanması eksenini etrafında olmalı.

İlk okuma, adı üzerinde Hoca-efendi'nin kitaplarını ilk defa okuyacaklar için söz konusu. Buna temel okuma da diyebiliriz. Bu okuma diğer okumalardan farklı olarak kitapların tamamını satır satır okumayı kapsayacağı için baştan bir okuma planına ihtiyaç duyar. Bu aşamada okuyucu 67 kitaplık listeyi önüne alıp ayırabileceği zamana bağlı olarak bir plan yapmalıdır. Herkesin Hocaefendi okumalarına ayıracağı zaman farklı olacağı için bu plan elbette şahsa özel olacaktır. Diyelim ki bir okuyucu kitapların tamamını okumak için bir yıllık bir zaman dilimini öngördüyse, kitaplar bu bir yıllık zamana, ay, hafta, gün, saat şeklinde ve mutlaka okuma saatlerine göre yerleştirilmelidir. Bu tür uzun soluklu okumaların en küçük bir aksamaya kurban gidebileceği unutulmamalıdır. Bir günlük okumayı terk, bazen bir haftalık bir soğumaya sebep olduğu çok sık karşılaşılan bir durumdur. Bu nedenle okur, önüne çıkacak her türlü engele rağmen bu planını "kitapla randevum var" diyerek uygulamadan dur olmamalıdır.

Şahsa özel ilk/temel okuma adına iki teklifte bulunabilirim. Birincisi; Kırık Testi serisinden ve onun son kitabı olan "Yaşatma İdeali"nden başlayıp ilk kitabı "Kırık Testi"ye uzanmak. Neden? Açıklaması basit; malum Kırık Testi, Hocaefendi'nin Amerika hayatındaki sohbetlerinden derlenmiş kitap serisi ve derleme dünden bugüne değil bugünden düne doğru yapılıyor. Böylece hem konular itibarıyla güncel ve aktüel olanı yakalama fırsatı elde ediyor hem de günümüz Hocaefendi'si ile onun gündemini buluyorsunuz. Aynı şeyi 1970'li yılların ikinci yarısında Bornova Camii'ndeki yatsı namazlarından sorulan sorulara irticali cevapların verildiği Asrın Getirdiği Tereddütler serisinde bulamazsınız. Orada, o yıllardaki gündemi ve yine o yıllardaki Hocaefendi'yi bulursunuz. Yanlış anlaşılmasın; bu demek değildir ki onların hiçbir ehemmiyeti yok; hayır tabii ki onlar da okunacak ama başlangıç bugün olmalıdır, dün değil.

İkincisi; Kırık Testi serisi bitinceye kadar Mehmet Gündem, Nuriye Akman ve Müslim World dergisine verdiği röportajlar haricindeki eserleri okuma planına almama. Ne kazandıracak bu bize? Günümüz ve yakın geçmişteki Hocaefendi'yi, hem "mütefekkir ve entelektüel" arka planıyla hem de kendisine Hocaefendi dedirten alim/arif ve toplumsal liderlik yönleri ile bir bütün halinde tanıma imkânı verecek. Röportajlarla gündelik yaşamından Türkiye ve dünya gündemine ait hadiseleri değerlendirişini göreceğiz, Kırık Testi serisi ile de dinî, sosyal, kültürel vb. birçok alanda Hocaefendi ile birlikte fikrî bir seyahat yapmış olacağız.

Kitaplarla Hocaefendi portresi

Bu seri bittikten sonra basitten mürekkebe eşzamanlı okumalara başlayabiliriz. Nasıl olacak? Bir önceki yazımda ifade ettiğim 11 kategorideki eserleri okuma planı içine serpiştirmeliyiz. Müşahhas misal içinde; eğer eşzamanlı üç kitap okuyacaksak Çağ ve Nesil, vaaz ve Fasıldan Fasıla serisinden birer kitap okuyabiliriz. Bu seriler bitince yerlerini diğer kategorilerdeki eserler almalıdır. Burada da serilerin ilk kitaplarından değil, en son kitaplarından başlayıp ilk kitaba doğru gidilmesi daha iyi olur. Gerekçe aynı, dünden bugüne değil imkân nisbetinde bugünden düne, dünden evvelki güne gitmek için.

İlk/temel okuma bitince aynı metotla ikinci bir okumaya başlanabilir ve başlanmalıdır da. Ama bu defa okuma zihnimizde genel bir Hocaefendi portresi çizmek için yaptığımız ilk okumadan farklı olarak daha uzun süreye yayılmalı ve ağır ağır okunmalıdır. Bu safhada elde mutlaka kalem, önümüzde not defteri olmalı ve önemli görülen yerlerin altını çizme, anlatımlar arasında münasebet yakalama ve tamamlayıcı unsurları bulma, anlamadığımız yerleri bir bilene sormak için kaydetme ve notlar alma ihmal edilmemelidir.

Konulu okumaya gelince; belirli konu başlıkları etrafında Hocaefendi okuması demek bu. Mesela, insan, namaz, Ramazan, çocuk eğitimi, kibir, gıybet, hürriyet, cihad, dua, edebiyat, demokrasi, siyaset, bilim, felsefe, Kürt sorunu, Alevilik, kültür, medeniyet vb. kavram ve meseleler etrafındaki düşüncelerini, görüşlerini, yorumlarını bir bütün halinde okuma. Bunun için önce derin okumaların yapılacağı başlıkların belirlenmesi; ardından o başlıklar altında derleme çalışmasının yapılarak bir dosya oluşturulması gerekir. Bilgisayar teknolojisi söz konusu dosyanın oluşturulmasında yardımcı olabileceği gibi, bu konuda uzun zamandır çalışan kimselerden de yardım alınabilir. Hocaefendi'nin ilmi mirası üzerine çalışanlarla fikir teatisi yapmak bu tür okumalarda karşılaşılan birçok zorluğun kolayca aşılmasını sağlayabilir.

Peki konulu okumaya ne zaman başlamalı? Şahsî kanaatime göre tüm seri bir defa bitirilip ikinci defa okumaya başlandığı zaman. Malum, temel okumanın ikincisinde ağır ağır elde kalem, önde not defteri diyorduk; işte bu tarz okuma yapılırken eşzamanlı olarak konulu okumaya başlamanın daha faydalı olacağını düşünüyorum.

Akademik okumanın önemi

Akademik okuma; kitap okuma usulü ile alakalı daha önce yayınlanan bir yazıda ifade ettiğim karşıt veya çapraz okuma ile birlikte onu bir adım daha ileriye götüren bir usul. O da şu; kişi uzmanı olduğu ya da uzman olmasa da mukayeseli bir biçimde Hocaefendi'nin düşüncesini başka düşüncelerle karşılaştıracak ve üzerine kendi yorumlarını katacağı okuma tarzı bu. Akademik okuma tabiri bu işi yapacak olanların illa akademisyen olmasını gerektirmiyor. Derin, nitelikli, sistematik ve mukayeseli her okumayı böyle sayabiliriz. Yeter ki insan kendini yeterli görüp bu deryaya dalma cesaret ve kararlılığını göstere sin.

Bu üç okuma tarzının hepsinde 10 kişiyi aşmayacak şekilde bir grup oluşturup haftada bir kez gerçekleştirilecek fizikî beraberliklerle önceden tesbiti yapılan bir makalenin, bir konunun birlikte okunarak karşılıklı müzakerelerinin yapılması, benim Fethullah Gülen ve Hocaefendi okumaları bağlamında yapacağım son teklif olabilir. Müzakerelerin, Hocaefendi'yi okuma, bilme, anlama ve yorumlama seviyesinin artmasına bağlı olarak fikrî katılımların artacağı ve yeni düşüncelere yelkenlerin açılacağı bir zemin olacağından eminim.

Üç haftadır teklif ettiğimiz bu okuma metodu etrafında daha birçok şey söylenebilir. Ancak yazılan şeylerin de bu yöntemin temel iskeletini verdiğini düşünüyorum. İlk başlayacaklar için biraz göz korkutucu olabilir. Ama bir şeye ulaşabilmek için mutlaka bir arayış içerisinde olmak lazımdır. Elbette her türden aramanın bir usul ve yöntemi olacaktır. Bizim yaptığımız da yalnızca bir yöntem teklifinden ibaret. Gerçek kararı azimli okurlar verecektir.

Son söz: "Her şey her aramada bulunmayabilir. Ama tarih boyunca bulanlar hep arayanlar olmuştur."

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Zinhar, Zinhar!

Ahmet Kurucan 2012.02.04

Belli ki yine uykusuz geçen bir gecenin sabahındaydık. Derse geç çıkmasından zaten anlaşılmıştı bu ama simasındaki uykusuzluk emarelerini görünce kesinlik kazanmıştı.

Her zaman olduğu gibi halkada yerini alanları sağdan-sola, soldan-sağa, tarafinde kelimelerin yetersiz kalacağı bir bakışla derinden derine süzdü. İhtimal herkesi uykusunu almış, alabildiğine dinç ve dingin gördü ki "Duygusuz olmak için bir ilaç var mı Doktor Bey?" diye söze başladı. Böyle bir ortamda siz ne düşünürsünüz bilmem ama ben iç dünyamızın dışı vurulacağı zehabına kapıldım. Belki biraz önce basar ve basiretle gerçekleşen o derin bakışların hâsılasının önümüze döküleceği endişesini duymaya başladım. Gerçi duysak ne olur? Yıllardan beri böylesi nice manzaralarla karşılaşmış, yerine göre tatlı, yerine göre sert ikazlara maruz kalmış birisi olarak hayatımda ne değişti ki? İnsana sorarlar: "Madem yıllardır bir şey değişmedi, o zaman şimdi duyduğun endişe ne ve neden?" Her neyse?

Bir muhasebe, bir murakabe olarak kabul edilmesini talep ettiğim bu cümlelerden sonra biz kaldığımız yerden devam edelim: "Her tarafı seller kaplasa, her yanda yangınlar çıksa, hatta kıyamet kopsa aldırmayacak ve yine uykuya devam etmeyi sağlayacak bir ilaç Doktor Bey?" Sorunun muhatabı Doktor Bey ne yapsın, ne desin; sadece sustu. Sükûtu cevap kabul eden Hocaefendi, "İyi, tababet kendi kusuru saysın bunu!" dedi ve başıyla yaptığı işaretle ders başladı.

Ders böyle başlayınca anlaşılan bugün biraz çetin geçecek diye düşündüm. Öyle çok derslerimiz olmuştur Hocaefendi ile. 10-15 kişilik talebe kitlesi, alabildiğine küçük bir salon, hadis, fıkıh, tefsir dersi; bunların hepsi alabildiğine sakın, mevcuddan hareketle yeni tahlillerin yapıldığı ilmi bir zemine işaret ediyor. Fakat bazen öyle olurdu ki sanki tarif ve tavsifini yapmaya çalıştığım bu ortamda değil de Süleymaniye Camii'nde müthiş kalabalıklara vaaz eden âteşin bir hatip olurdu Hocaefendi. Çetin geçecek derken kastım buydu ama düşündüğüm usul olarak olmasa bile muhteva olarak gerçekleşti. Çünkü kendisini gece uykusundan eden mesele veya hadiselerin ucu göründü. Yaptığı yorumlar, getirdiği izahlar, bir girizgâh bularak girip anlattığı şeyler gündemi takip edenlere "demek ki uykusuzluğunun sebebi bu" dedirtti.

Mesela okunan bir tefsirden yapılan iktibasa anında itiraz etti. Müfessir düşmanı küçük görme ile realiteyi eşdeğerde tutan bir görüş serdediyordu. "Hayır" dedi, "realiteyi görme başka, düşmanı küçük görme başka, ucba girme başkadır. İnsan realiteyi mutlaka görmeli ama bazen düşmanı küçük görme, önemsememe kendi cepheniz adına psikolojik bir üstünlük kazandırır. Sizin o kayıtsız, umursamaz tavrınız düşman cephesini de şüphe ve tereddüde sürükler. Ucba gelince, o içten içe insanın kendini beğenmesi demektir ki işte yanlış olan budur. Nitekim Hûneyn için Kur'an buyuruyor: 'Sizin çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş ama size hiçbir fayda sağlamamıştı. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti, sonunda (bozularak) gerisin geriye dönmüştünüz.' (Tevbe 9/25)"

'sevdiklerinizi dengeli sevin'

Bir konu münasebetiyle girizgâh buldu ve dedi ki: "Aşk u şevk içinde olmak, aşk u şevk ile hizmet etme başkadır; kahramanlık yapıyorcasına aşk u şevk ve neş'e u tarab içinde bulunma başkadır. Şimdiye kadar defalarca söyledim. Eğer tekrarından usanmadıysanız bir kez daha diyeyim; ikincisinde Allah cezalandırır. Bu hal ile hemhâl olarak bir yere gidiyorsunuz araba ile, yolda başınıza bir şey gelebilir Allah muhafaza. Önemli olan, hep birinci hal içinde bulunmaktır. O'nun ihsan ve lütufları karşısında hep iki büklüm yaşamaktır ki bu, sufilerin duyduğu ölçüde Müslümanlığın iç yüzünü duymakla mümkündür."

Mesela "sevdiklerinizi dengeli sevin. Olmadık makamlar, mansıplar onlara vermeyin. Herkes sizin onlara verdiğiniz makamı, mansıbı, değeri kaldıramayabilir. Yaptığı şeyleri kendinden bilebilir. Hâlbuki esas olan, dine hizmet eden insanın kendini, facir bir insan bilmesidir. 'Değildir bu bana layık bu bende; Bana bu lütf ile ihsan nedendir?' diye kendini sorgulamasıdır. Efendimiz (sas), arkadaşının yüzüne yapılacak medh u senayı 'boynunu kırma' teşbihi ile anlatıyor."

Pekâlâ, doğrusu ne? Onu da söyledi Hocaefendi: "Doğrusu birbirimize karşı fevkalade sadakatle muamelede bulunmaktır. Bakın, sahabe-i kiram bizim birilerini hep ön plana çıkarttığımız gibi kimseyi ön plana çıkartmamış; birbirlerini i'zam etmemiştir ama hep sadakat içinde bulunmuşlardır. Günümüzde birilerine makam veya unvan verme bitpazarı malı gibi oldu. Herkes herkese bir şey diyor. Mehdiler aldı başını gidiyor. Temkinli olmak zorundayız; itidal içinde davranmak mecburiyetindeyiz. Ne kimsenin boynunu kırılım ne de haset ve rekabet hislerinin bu kadar yaygın olduğu bir dönemde birilerini ön plana çıkartarak dost cepheyi kışkırtalım. Yeni cepheler açmayalım. İnsanları rekabete ve günaha sevk etmeyelim. Bizler, hepimiz ayakları yerde sıradan ve düz insanlarız."

Bu sözleri bir taraftan dinler bir taraftan not alırken Hisar Camii'ne gittim hayalen. Bir sebebe binaen pazar vaazını bırakmayı düşünmüş, kaldığı yerde yapılan bütün yalvarma, yakarmalara ve ricalara hayır diyerek İzmir'den İstanbul'a doğru araba ile yola çıkmıştı. Arabada bulunan birisinin ağlamalı yalvarmalarına dayanamayıp Saruhanlı civarlarından geriye dönüp pardösüsü ile vaaz kürsüsüne çıkmış ve pazar vaazı faslını kapattığını anlatmıştı. Dinleyenleriniz vardır o vaazı mutlaka. 24 Mart 1991 "Hey Gidi Günler Hey!" adı verilen

vaazdan bahsediyorum... Vaazı bırakma kararını duyan cemaatin içten yalvarmaları karşısında "Pekâlâ! Geleyim diyorum... Geleyim... Geleyim..." diye biten vaazından. Dinlemediyseniz dinlemenizi tavsiye ederim.

Konumuzla alakası şu: Yukarıda okuduğunuz cümleleri hemen hemen aynı ses tonu ve aynı haleti ruhiye içinde seslendirdi Hocaefendi. Ve sözlerini şöyle bitirdi adeta yalvaran bir eda ile: "Zinhar... Zinhar..." Daha ne desin?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Medrese mektepleşebilir miydi?

Ahmet Kurucan 2012.02.09

Bu köşeyi takip edenlerin defaatle okuduğu gibi, sosyal hadiseler bir tek faktörle izah edilemez.

Medreselerin ıslahı yerine kapatılmasının tercihi sorusu vesilesiyle yaptım bu tekrarı. Bugünkü kullanılan kavramlarla ifade edecek olursak ilkokuldan üniversite ve master doktora uzanan eğitim ve öğretim hayatımızın merkezî adresinin adıdır medrese. Osmanlı öncesinde de böyledir, Osmanlı'da da. Bizi bir zamanlar M. Akif'in deyimiyle "ne millet" yapan bu eğitim sistemini, sistemi değiştiren bir kadronun ideolojik yaklaşımları neticesi yaptıkları yanlış tercih olarak değerlendirme, küllî bir meseleyi bir tek faktörle izah etme kolaycılığına kaçmaktır ve tek kelime ile yanlıştır.

Yapılan bu izahta ideolojik yaklaşım gerekçesi doğru olabilir ama acaba tek doğru bu mudur? Tek doğrunun bu olup olmadığına bakmak için bizim biraz gerilere gitmemiz lazım.

Medreseler bir zamanlar tekye-zaviye ve kışla ile birlikte dinî ve harsî mefkuremizin derpiş edildiği yerlerdi ama belli bir müddet sonra hayatın sair alanları ile birlikte medreselerde de ciddi bir duraklama ve gerileme dönemine girildi. Bunu hiçbir tarihçi inkâr etmiyor ve edemez zaten. Neydi medreseyi gerileyen ve duraklatan sebepler. Üç tanesini söyleyeceğim sizlere bu yazıda.

Bir; mevcudun yeterli görülmesiydi. Tefsirden hadise, kelimadan fıkha ve belki fizikten matematiğe okutulan dinî ve müsbet ilimlerin ne muhtevasında ne öğretim metodunda yeniliklere gidildi. Halbuki ilim Hocaefendi'nin başka bir şey için yaptığı teşbihle "mevcudu muhafaza etmek, mefkudu avlamak" üzerine bina edilmesi gereken bir olgudur. Siz adına ilim deddiğiniz, bilgi dedığınız şeyi her gün yeniden keşfetmez iseniz şayet, bir gün gelir o ilim deddiğiniz şeyle birlikte tarihin çöplüğünde yerinizi alırsınız. Nitekim medresede okutulan dinî ilimlerde bunu rahatlıkla ifade ediyoruz. Şerh ve haşiye başlangıçta bir mana ifade etmekle birlikte, ilerleyen süreçte değişen ve gelişen şartlara karşı yeterli cevaplar üretememiştir. Bu bir kenara, bugün bir dönem olarak değerlendirdiğimiz şerhçilik ve haşiyecilik tutuculuğun yegâne delili olmuş ve ne yazık ki ilim yuvaları, milletin önünü açacak medreseler tutuculuğun merkezi haline gelmiştir.

Neden böyle olmuştur? Bunun cevabı madde iki diye değinmeyi düşündüğüm hususun ta kendisi; harici dünyada var olan gelişmelere bigane kalmıştır medrese uleması. Ne içinde yaşadıkları toplumu doğru okuyabilmişler ne de Batı ve Doğu dünyasında var olagelen ilmi, fenni, siyasî, askerî gelişmelerden haberdar olmuşlardır. Devletin kendilerine verdiği maddî-manevî statükoyu kaybetmek istememişlerdir. Bediüzzaman Hazretleri gibi medresenin bağrından çıkan devasa bir kamete bile "skolastik medrese bataklığı" tespiti yapıtıran işte bu durumdur.

11-12 asır önceki dünyanın öğretim metotları ile yine 11-12 asır önceki dünya şartlarında bir değer ifade eden metinleri okuyup anlamayı ilim gören, mezunlarına alim diyen bir yapı bu çünkü. Bunların okutulması yanlış mı? Bana sorarsanız hayır; kesinlikle yanlış değil; aksine geleneğin uzantısı olması ve hasılın tahsil edilmesi itibarıyla şart ve elzem. Yanlış olan bununla iktifa edilmesi, devr alınan bu ilim binasının üzerine bir taş, bir tuğla konulmaması; yeni eğitim ve öğretim metotlarına hem de örnekleri olmasına rağmen geçilmemesi.

Üçüncüsü ise medresenin bu çağdışı pozisyonuna karşı geliştirilen mektep anlayışının çok hızlı gelişmesi, toplumdan hüsnü kabul görmesi ve hepsinden önemlisi Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan süreçte siyasî kadronun mektepler yanında yerini almasıdır. Bunun yerine "medresenin mektepleşmesi" diyebileceğimiz bir sürece girilseydi sonuç farklı mı olurdu? Belki çok farklı olurdu, ama siyasî ve askerî hadiselerle birlikte mütalaa edilecek olursa; inkırazın alabildiğine şiddetli ve hızlı olduğu o şartlarda medresenin hantallaşan yapısını ıslah yerine "sil-baştan" bir yol tercih edilmiş.

Tarihte kalmış hadiseleri bugün okurken farklı perspektiflere ihtiyacımız var.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Türkçe öğrenmek vaciptir' sözünü nasıl anlamalıyız?

Ahmet Kurucan 2012.02.16

Farz, vacip, sünnet, müstehap, mekruh, mubah, haram, müfsit gibi kavramlar hemen her Müslüman'ın bildiği gibi ef'al-i mükellefin kapsamı içinde yer alan kategorilere verilen isimlerdir.

Mezhepler arasında farklı değerlendirmelere konu olan bu mevzu, aslında dinî emir ve yasaklara muhatap olan insanların yaptığı ve yapacağı ibadetlerden muamelelere uzanan çerçevedeki her bir hareketin hükmünü belirtir. Farz, sübutu ve delaleti kati emir ve yasaklar için kullanılırken sübutu kati, delaleti zanni olan emirlere vacip denir. Detayına inmeyeceğim; çünkü soru ef'al-i mükellefin'in ne olduğu değil.

Soru şu: "Türkçeyi dünya dili haline getirmek vaciptir; evet bana göre milletçe Türkçeyi öğrenmek vacip, iyi kullanmak sünnet, inceliklerine vâkıf olmak müstehap mesabesindedir." deniliyor. Burada neden dinî terimler kullanılıyor diyor okurumuz.

Tahmin ettiğiniz gibi bu sözü söyleyen Hocaefendi. Bir dakika durun, son okuduğunuz cümleyi bir daha okuyun ve üzerinde düşünün. Ne demek ve nereye varmak istediğimi çıkartamadıysanız yardımcı olayım; sözü söyleyen kim? Hocaefendi. İyi de "Hocaefendi" ne demek? İsim değil; aksine bir sıfat. Öyle ki ilgili kişinin ilmini takdir için kullanılan ve asıl isminin önüne veya sonuna konulan bir sıfat. Hatta bu sıfat zamanla o şahısla bütünleşebilir. O zaman sıfat isminin önüne geçer ve mutlak zikir kemaline masruftur çizgisinde Hocaefendi dendiği zaman o şahıs anlaşılır. İşte Hocaefendi yani yukarıda soruya vesile teşkil eden tespitin sahibi böyle bir Hocaefendi; adı da Fethullah Gülen.

Bu izahtan sonra soru sorma sırası bana geldi; sıfatı isminin önüne geçmiş; Hocaefendi dendiği zaman Fethullah Gülen anlaşılan bu zatın, Türkçenin ehemmiyetini dile getirirken nasıl bir dil kullanmasını bekliyorsunuz? Alanı dinî ilimler olan bu zatın seküler bir dil kullanmasını beklememeli. Bu bir.

İkincisi; ef'al-i mükellefine ait kavramlar hayatın her bir alanında kullanılabilir. Bunu yasaklayan yazılı ya da yazısız herhangi bir kaide ve kuraldan bahsetmek mümkün değildir. Söze güç kazandırmak, mana ve muhtevayı güçlendirmek için kullanılır. Yoksa bu kavramlar kullanılıyor diye o mesele vitr namazının vacip, selam vermenin sünnet olması kabilinden bir vacip ve sünnet demek değildir.

Üçüncüsü; söze muhatap olan dinleyiciler ve okuyucular açısından da mesele değerlendirilmelidir. Onların inanç ve düşünce dünyasında bildikleri kavramlarla konuşma aslında hitap sanatı içinde değerlendirilmesi gereken bir konudur. Zira böylesi bir tarz dinleyici ve okuyucuların konuyu daha iyi anlamasını sağlar; teklifi yapılan şeyin hayata intikalinde onları teşvik eder. Başka bir ifadeyle vacibin, sünnetin ne olduğunu bilen bir insan "Türkçe öğrenmek vaciptir; iyi kullanmak sünnettir" sözünü dinlediği an, zihninde mukayeselere gider. Yukarıda verdiğimiz misaller içinde vitr namazı, tanıyıp tanımadığı herkese selam verme akla gelir. Bu da söze yaptırım gücü kazandırır.

Dördüncüsü; İslam dini, hayatın bütününe içine alan dinin adıdır. Allah-kul münasebetinin adı sadece ibadet değildir bizde. Müslüman olarak bizim yaşadığımız hayatımızın her bir karesi, o karelerde yaptığımız her bir amel ef'al-i mükellefinde yerini alan 8 ayrı hükmün içindedir. Türkçe öğrenmek bunun dışında değildir.

Son husus; Hocaefendi'nin o tespitlerini küreselleşen dünyada dilin, ait olduğu ülkeye kazandırdığı şeyler açısından da değerlendirmek lazım. Bugün dünya dili olarak kabul edilen İngilizcenin İngilizce anadili olan ülkelere kazandırdıklarına bakarsanız ne demek istendiği daha net anlaşılır sanırım.

Sözü Edward Said'e bırakıyorum. O diyor ki: "Dil insanın evidir." İnsan, evini iyi tanımalıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dert ve dertlenme

Ahmet Kurucan 2012.02.18

Dün bugün değil, en az 15 gün öncesinden bahsediyorum.

Ferdi hastalığına bakan veçhesiyle hamdolsun Rabbime, nekahet dönemi geçti. Hayat yavaş yavaş da olsa normale dönmeye başladı ve başlıyor. Dersler, sohbetler, mabeyn muhabbetleri, dualar benim normal dediğim hayatın olmazsa olmaz parçaları. Bu ortamın haberini zaten yurtiçi seyahatimde iken almıştım. Dönüşte ilk işim 'menheli'l-azbi'l-mevrûd'a (tatlı su kaynağı) uğrayarak bu manzarayı kendi gözlerimle görmek oldu. Gördüm ama...

İşte bu ama bağlacından sonraki üç nokta çok şeyler ifade ediyor. Bilmem ki aşağıdaki satırlarda bu üç noktanın içini doldurabilecek miyim? İki anekdot aktararak deneyeceğim.

Derdi, neyin dert olduğunu, nelerin dert olarak kabullenilmesi gerektiğini ondan öğrendik. Hocaefendi'yi tanımadan önce parmağımızın ucuna batan dikene dert, devası olan hastalığa dert, kâr etmeyen ticaretimize dert, kayıncı-gelin çekişmesi ve benzeri binlerce dünyevî hadiseye dert diyorduk. Evet, bunlar dert ama o, asıl derdin, asıl dert edinilmesi gerekli olan şeyin bir tane olduğunu öğretti bize. Daha doğrusu bunu bize

öğreten hali, kavli, takriri hareket, beyan ve tavırları ile Efendimiz'di (sallallahu aleyhi ve sellem). Fakat biz, ihtimal O'nun hayatına bu gözle bakmadığımız için bunu görememiştik. Dolayısıyla belki Hocaefendi bize bunu öğretti yerine, unutulmuş, bakılıp da görülemeyen hakikatleri hatırlattı demek daha yerinde bir ifade olur. Pekâlâ, nedir o "Bir tane dert?" Bence, bütün insanlığa dünyevî-uhrevî, maddî-manevî kurtuluş yollarını göstermek.

Derdin yanında bir de dertlenme var. Dertlenmeyi de Hocaefendi öğretti bize. Derdi uğrunda ateşe atılan kelebekler gibi yanıp ağıra gam izhar eylememeyi; inandığı gibi yaşamayı hatta gerektiğinde yaşatma uğruna yaşamaktan vazgeçecek ölçüde manevî füyûzat hislerine kadar uzanan fedakârlıklarda bulunmayı da ondan öğrendik biz. Onu örnek kabullenip bunu şahsi hayatlarımıza tatbik edip etmeme ya da edememe ayrı bir mevzu ama ortada kör gözlere ayan bir hakikat var; dünyanın dört bir yanına dağılmış, insanlığa hizmet için çırpınan gönüllüler kadrosu var; bunları görmezlikten gelmek hakikat-nâ-şinaslık olur.

Bana bunları düşündüren, karşılaştığım manzara oldu. Dedi ki: "Bugün öğleyin haberlere baktım. Türkiye'nin her yanında bir felaket haberi. Meriç Nehri taşmış; Edirne alarma geçmiş; Doğu'da yoğun kar; Akdeniz kıyılarında yağmur ve sel hayatı etkiliyormuş. Tabir caizse bir felaket bulutu dolaşıyor ülkenin üstünde. Allah sonumuzu hayretsin."

Bilmiyorum kış, yağmur, kar, sel haberleri karşısında siz de böyle bir sonuca ulaşıyor musunuz? Şöyle de diyebilirim; biz de seyrediyoruz, okuyoruz bu haberleri hatta bizzat içinde yaşıyoruz ama neden "Türkiye'nin ufkunu saran felaket bulutu" değerlendirmesini yapmıyoruz veya en azından "Felaket bulutu mu acaba?" sorusunu sormuyoruz? Sıradan, günlük, rutin hadiseler gibi kabulleniyoruz? Derdi bilmemekten, dertle dertlenmemekten, belki dertlenmeyi bilmemekten kaynaklanıyor olmasın? Bütüncül bakış açısına sahip olamamaktan, hadiselerle maveraî bir gözle bakamama ihtimaline ne dersiniz? Bir ufuk meselesi bu. "Eğri ağacın gölgesi düz olmaz" dedi aynı muhabbet ortamında. Bu ufka ulaşabilmek için önce insanın düz ve doğru olması gerekiyor diye düşünüyorum.

Üç noktanın içini doldurmak için iki anekdot dedim; birincisi buydu. İkincisi ise akşamdan sonra yine dar bir dairede oturuyoruz. Söz sözü açıyor. Kelimeler cümle, cümleler beyan olup şeker şerbet gibi akıyor gönül havuzlarının içine. Sabâ rüzgârı gibi temas ettiği her yere üns ve ünsiyet aşıyor. Bir ara elektronik levhada; "Sen tohum at git; kim hasad ederse etsin" özlü sözü çıktı. "Bakın ne diyor levhada?" dedi. Ardından: "İki şey böyle düşünmeyi ve davranmayı gerektirir. Bir; kulluk şuuru. İki; hiç kimse Allah'ın mükâfatlandığı gibi mükâfatlandırılamaz ki! O zaman, ne diye yaptığınız işi insanlardan mükâfat beklentisine bağlayacaksınız ki?"

Ben bir taraftan bu cümleleri not alıp diğer taraftan verilen mesajı, kastedilen manayı düşünürken salonun arka sıralarında yerini alan birisine namaz takkesini vermek istedi ve zahmet olmasın, kimse yerinden kalkmasın düşüncesiyle eliyle attı. Ama takke öyle bir havalandı ki avizenin tam aşağı kısmında bulunan hafif çukur sayılabilecek demire çarpıp yere düştü. Tatlı bir tebessüm belirdi herkesin yüzünde. Hocaefendi dedi ki: "Takke ışığa uğradı; öyle geldi" ve hemen ilave etti: "Bu atış gösteriyor ki ben voleybolcu olamam."

Tebessümler ziyadeleşti bu nükte karşısında. Birisi, avizenin basket potasına da benzetilebilecek o kısımdan hareketle, "Ama basketbol oynayabilirsiniz; neredeyse basket oluyordu." çıkışında bulundu. Tebessümle karşıladı bu cevabî çıkışı ve her zaman olduğu gibi sözü asıl mecrasına kaydırıldı: "Hayır; oyun bilerek oynanır. Rastgele atışlarla isabet ettirseniz bile oyunu bildiğiniz mânâsına gelmez. Fakat size bir şey söyleyeyim; bilmeden oynama benim hayat felsefeme daha uygun biliyor musunuz? Her şeyi yapan, eden, tutan, kılan O (cc). Her şey O'nun inayeti ile yürüyor. Eğer biz emrolunduğumuz gibi dosdoğru olsak, hayatımızda hiçbir zaman falso yaşamayız. Falsolar yaşıyorsak, bilin ki bu bizim hatalarımızdan, Allah'a hakkıyla kul olamamaktan kaynaklanıyordur. Allah'a hakkıyla kul olmak, başkalarına kul olmaktan sıyrılmakla mümkün olur."

Dert dedim, dertlenme dedim ve yaşanan sıradan bir hadiseyi bile vesile yapıp kelimeyi kelâm, kelâmı mesaj yapan bir örnek verdim. Yaşanan hayattan bir kesit aktardım. Yorumu herkes kendisi yapsın. Fakat illa bir şey demem gerekiyorsa benim gördüğüm manzara şu; kendi benliğinden bütün bütün sıyrılmış, geçmiş ile geleceği ile bütün insanlığın yegâne sorumlusu gibi hareket eden engin vicdan. Bu engin vicdan, çok boyutlu ve bütüncül bir bakış açısına sahip. Sadece derdin değil, dertlenmenin de insanı sürüklediği yerde duruyor ve tek başına think-tank kuruluşu gibi problemlere sürekli çözüm üretiyor. Ve en önemlisi, bu insan Hakk'a itimat ve güvenin temsilini kör gözlere bile gösteren güvercin gibi titrek ve ürkek atan bir kalb insanı.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ne şahıslar ne de düşünceler putlaştırılmalı

Ahmet Kurucan 2012.02.23

Put ve putçuluk düşüncesine karşı en özgün mücadeleyi veren ve elde ettiği muzafferiyeti -zaman zaman müntesiplerinin hatalarından kaynaklanan sebeplerle çeşitli kırılmalar yaşasa da- günümüz dahil hâlâ daha devam ettiren İslam dinidir.

Gerek Kur'an gerekse Efendimiz'in (sas) hayatı bu mücadelenin ne olduğu, nasıl yapıldığı, yapılacağı ve neden yapılması gerektiğini anlatan teorik ve pratik değerlerle, hadiselerle doludur. Kaldı ki şirk adını da verdiğimiz bu put ve putçuluk düşüncesine muhalefet İslam'ın vaz' ediliş gerekçelerinin başında gelir.

Bununla beraber şirkten uzak, tevhid ile kaim bir şekilde dedelerimizden eksiğiyle-gediğiyle tevarüs ettiğimiz bu yapıyı biz bugün aynıyla devam ettirebiliyor, tevhid binasının daha da sağlam bir şekilde gelecek nesillere intikalinin temellerini atıyor, yapılanmayı ona göre şekillendirebiliyor muyuz? Hayatta kaldığımız müddetçe dini temsil görevi bizde olduğuna göre bu anlamlı soruya anlamlı bir cevap vermek zorundayız.

Bu sorunun net cevabı hem bu sütunun hem de bu satırların yazarının kapasitesini aşar. Ama soruyu bütün bütün cevapsız bırakmamak için şunları söyleyebilirim; bu soruya cevap ararken İslam ve Müslümanlara nereden bakıyor ve hangi İslam'dan, hangi Müslümanlardan bahsediyorsunuz; başta bunun belirlenmesi lazım. Çünkü en genel tasnifle klasik ve modern İslam ya da kitabı -eskiden medrese uleması, günümüzde akademisyen dünyanın temsilciliğini yaptığı- siyasi, sufi -tasavvuf ve tarikat erbabı- ve halk İslam'ı diye nitelendirebileceğimiz birçok İslam var günümüzde. Soru halktan geldiği için ben halk Müslümanlığını esas alayım. Bu takdirde soruya cevabım menfi.

Neden? Gözümüzün önünde hem şahıslar hem de düşünceleri putlaştırılıyor da ondan. Halbuki dinî inancımızla biz biliyoruz ki baki ve ebedi olan sadece Allah'tır, O'nun haricinde her şey helak olucudur ve olacaktır. Şahıslar ve şahıslara bağlı olan her şey fanidir. Bunlar bizim için aşılmaması gereken kırmızı çizgilerdir; zira bu kırmızı çizgilerin aşılması farkında olsak da olmasak da bizi er veya geç şirk vadilerine sürükler.

Bakın bu çerçevede Kur'an, dillerimize pelesenk olması gereken beş kişinin isminden bahseder bize: Vedd, Süva, Yeğus, Yeuk ve Nasr. Kimdir bunlar? Nuh (as) kavmi zamanında yaşamış ve yaptıkları işlerle topluma büyük ölçüde yararlılıkları dokunan kişilerdir. Tefsirlerin verdikleri bilgilere göre halk, bu insanların hatıralarını devam ettirmek için resimlerini sağa-sola koymuşlar. Ama iki nesil, üç nesil demeden o şahısların resimlerinin sağa-sola asılma nedeni unutulmuş geriye sadece isimler ve şirk kalmıştır.

Düşünceler için de aynı şeyi söyleyebiliriz. Halbuki adı üzerinde; dü-şün-ce. İnsanın aklını, bilgisini, tecrübesini kullanarak muhat olduğu şartların etkileyici ve belirleyici tesiri altında ürettiği üründür o. Zaman ve mekândan münezze Allah'ın, evrensel ve tarih üstü ayetleri değildir ki? Efendimiz'in (sas) aynı paralelde irad buyurduğu beyanlar da değildir. Siyasî, ekonomik, askerî, kültürel, hukuki vb. alanlarda üretilmiş ve ortaya konduğu zaman ve mekân diliminde bir mana ifade eden şeylerdir. Zamanın, mekânın, şartların değişmesi ya onların da revize edilerek değiştirilmesini ya da yürürlükten bütün bütün kalkmasını netice vermelidir.

Şimdi şahıs ve düşüncelere yönelik bu temel yaklaşımdan sarfinazar edilmesi soruda bahsedilen putçuluğa yavaş da olsa sürüklenme manasını taşır. Eğer böyle bir yaklaşım ve hareket tarzı varsa, akıbetimizden endişe etmeliyiz; zira şirke uzanan kapı aralanmış demektir.

DÜZELTME

"Geçen hafta 'Türkçe öğrenmek vaciptir' sözünü nasıl anlamalıyız? başlığı ile yayımlanan yazımızın sonunda "Dil, insanın evidir" sözünü Edward Said'e atfen nakletmiştim. Bu söz Alman filozof Martin Heidegger'e aittir. Düzeltir, özür dilerim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Avrupa ve/veya Amerika İslam'ı

Ahmet Kurucan 2012.03.01

Başlığı okuyarak hemen tepki göstermeyin. Okuyucu soruyor; "Türk İslam'ı, Pakistan, Afganistan İslam'ı oluyor da neden Avrupa İslam'ı, Amerika İslam'ı olmasın" diyor?

Haklı bence bu çıkarımında okuyucu ama bir tek şartla; Türk, Pakistan, Afganistan İslam'ı eğer oluyorsa ve eğer doğruysa.

O zaman soru Türk, Pakistan vb. İslam'ının olup-olmadığı eksenine kayıyor. Öncelikle bu soru bir köşe yazısında açıklanması zor ve imkânsız bir meseledir. Dolayısıyla konunun ana noktalarına parmak basıp, bu noktaların altlarını okuyucuların engin idrakine ve bilgi birikimlerine havale edebiliriz.

Başlayalım o halde. Bir; Türk, Afgan, Avrupa, Amerika bir açıdan etnik bir diğer açıdan kültürel aidiyeti ifade eden kavramlardır. Etnik kimliğin İslam dininin kabul veya reddinde, doğru-yanlış anlama ve uygulanmasında bir rolü yoktur ve olamaz. Nitekim Efendimiz (sas) "Arap'ın Arap olmayana üstünlüğü yoktur. Üstünlük Allah katında ancak takva ileler." diyerek bu hakikati ilan ve ilam eder.

Şunu unutmamak lazım; İslam, insanlığın tamamını bir aile olarak görür. Etnik kimlik farklılıkları ise bir benzetme ile anlatacak olursak aile içindeki anne-baba, dede-nine, amca-hala, dayı-teyze türünden ayrılıklardır. Birbirimizi daha iyi tanıma ve kaynaşmanın sağlanması için yapılan bir tercihtir. Eğer illa bir ayrılıktan söz edecek olursak, ayrılık etnik kökene göre değil, iyi ve kötü, hayır ve şer; adalet ve zulüm ekseninde yapılmıştır İslam'da.

İki; İslam evrensel ve tarih-üstü bir dindir. Muhatapları, kıyamete kadar gelecek bütün insanlıktır. İlahi iradedden çıkan emir ve yasakları bütün zaman, mekân ve insanlar için geçerlidir. Bununla beraber bu beyanların yanı sıra İlahi iradenin bıraktığı iradi bir boşluk da vardır. Bu boşluk dinin evrenselliğini temin eden en önemli

faktörlerden biridir. Sözüünü ettiğimiz boşluğu beşer, içinde yaşadığı şartlara göre bizzat kendisi dolduracaktır. Aksi halde tüm zaman, mekân ve insanlar için geçerli olan ve beşerin karşılaşılabileceği her türlü hadise için nihai bir emir ve yasakların olması gerekirdi İlahi beyanda. Bunun lüzumu ve imkânı ayrı bir müzakere konusu ama İlahi iradenin böyle bir tercihte bulunmadığı ortada.

Beşer bu boşluğu doldururken tabii ki nassların belirlediği ana çerçeve içinde kalacaktır. Yönünü o kırmızı çizgilere göre tayin edecektir. Asıllarda sabit kalacak, fasıllarda serbest dolaşacak ve dini bilgiyi yeniden üretecektir. Ürettiği bu bilgiyle de dinî hayata taşıyacaktır. Semavinin arzî olmasıdır bu. Tarih boyunca İslam âlimlerinin yaptığı da budur.

Kültür -dikkat edin etnik köken değil- insanların Türk, Kürt, Arap, Afganlı, Amerikalı olması değil ama kültürleri tam da bu aşamada devreye girecektir ve girmiştir. Çünkü söz konusu olan yorumdur, tefsirdir, şerhtir, te'vildir ve bütün bunlarda beşere ait olan bilgidir tecrübeye her şey rolünü oynayacaktır.

Kültür -doğruluğu yanlışlığı bir kenara- beşeri çerçeveyeleyen şartların oluşturduğu bir hasıladır. İnanc başrolü oynar burada. Ardından iktisadî, siyasî, hukukî, askerî vb. çevre şartları gelir. Bahse medar ana esaslar, daha açık dille ifade edelim Kur'an ve sünnetin belirlediği genel çerçeve, bu beşerî şartlar ve birikime göre şekil alır. Normların form olması burada boy gösterir. Tesettür mesela; tesettür insan vücudunda mahrem olan alanın kapatılmasıdır. Kalın-ince, beyaz-kırmızı, uzun-kısa vb. ile kapatma şeklini belirleyen insan iradesidir. İradenin tercihinin ise bahsini ettiğimiz şartlar belirler.

İşte İslam'ın bir dinin adı olmasına rağmen insanlara Türk, Pakistan, Afganistan ve soruda olduğu gibi Avrupa, Amerika İslam'ı dedirten nokta da burasıdır; nassların kültürel unsurlara bağlı olarak yorumlanması ve yaşanması.

Pekâlâ bu manadaki kültürün kabulüne dair Efendimiz (sas) başta erken dönem İslam tarihinde örnekler var mıdır dersiniz yani dini bir temellendirme isterseniz; evet vardır. Bir başka yazıda nasipse...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Normların form olmasında kültür

Ahmet Kurucan 2012.03.08

Kültürün ve kültürel farklılıkların dinî nassları yoruma etkisini belirtmiştik en son yazıda.

Bu kabulü destekleyen dinî temellerin varlığından da bu yazıda bahsedeceğimizi söylemiştik. Bu noktaya hatırlayacağınız üzere Avrupa veya Amerikan İslam'ı olur-olmaz sorusuna cevap ararken gelmiştik.

Bir; Efendimiz (sas) bir hadislerinde; "Müslümanların güzel gördüğü, Allah katında da güzeldir." buyuruyor. Buna göre dünyanın neresinde ve hangi zaman diliminde yaşarsa yaşasın Müslümanların güzel gördüğü -ki biz buna daha sonra örf adını vereceğiz- Hakk katında da güzeldir. Bunu hukukî bir dille ifade eden beyan Mecelle'de şöyle yer almıştır: "Örf ile tayin nass ile tayin gibidir." Zaten İslam hukuk metodolojisinde nassın olmadığı yerde örfün nass gibi amel etmesi, o esasa göre hüküm verilmesinin altında bu vardır. Dini temel demiştik; bundan daha öte dini bir dini temel olabilir mi bilmiyorum. Kaldı ki ulemanın bunu dayandırdığı ana nokta, "Marufu yani İslam'a uygun olanı emret." (7/199) ayetidir. Burada detaylarına indiğimizde konudan

uzaklaşacağımız için girmedığımız örfün sahih-fasid veya mufide/mutebere ve mudirra/müfside gibi örf'e ait tasnifler nazara alınabilir.

Misal diyorsanız; İslam'da madumun yani 'yok'un satışına cevaz verilmemiştir. Ama insanların ihtiyaçları bu tip bir alışveriş çeşidini adeta zaruri kılmıştır. Bu mesele Efendimiz'e (sas) intikal edince, Allah Rasulü adına 'selem' dediğimiz para peşin mal veresiye alışverişe cevaz vermiştir. Aynı şey istisna dediğimiz sipariş usulü alışveriş için de geçerlidir. İstisnai olarak izhir otunu kullanma, kapı önlerinde selâmlaşma şartıyla oturma vb. daha yüzlerce misal verebiliriz.

Şimdi sonuç şu: Efendimiz ve sonrası dönemlerde geçerli olan örfün, bugün dinî bilginin yeniden üretilmesi sürecinde kullanılması günümüzde niye geçerli olmasın ki? Kullanılmalıdır. Dikkat edin, kullanılabilir değil, aksine kullanılmalıdır, hatta bir adım öteye giderek diyelim kullanılmak zorundadır. İslam'ın evrenselliğini hâkim kılmak başka türlü zaten mümkün olamaz. Söz konusu olan değerler, eğer İslam'ın genel-geçer esaslarına aykırı değilse, sosyal realiteler bunları nazara almayı gerektiriyorsa, literatürdeki tabirlerle konuşalım örf sahihse, muteber ise, makasid-i Şeria'ya ve maslahat-ı ümmete muvafık ise, patenti kime ait olursa olsun, mucidi, kâşifi kim olursa olsun, onlar semavî dinin arzileşmesi sürecinde kullanılır.

Konu ile alakalı bir iktibasta bulunayım; büyük İslam hukukçusu Karafi diyor ki: "Eğer senin bölgeden olmayan bir kişi sana gelirse, ona kendi ülkenin örfüne göre ve kendi kitaplarında tespit edilmiş olanla hüküm verme. Nakillerde katı davranmak, esneklik göstermemek dinde dalaletle götürmek ve Müslümanların maksatlarından ve selefin bıraktığından habersiz olmak demektir."

Kullanılır ama o örflerin kullanımı alabildiğine dar alanlıdır. Yüzdelik hesabı ile baksak belki yüzde 10'dur. Şimdi dinî bilginin Avrupa'da, Amerika'da yeniden üretilmesi ve dinin kırmızı çizgilerini taşımayan o ülke veya medeniyetin kabul ettiği örfler-âdetler ekseninde gerçekleşecek bilgi yenilenmesi sonucu -ki tahmini yüzde 10 dedik- çıkan anlayışa Amerikan veya Avrupa İslam'ı tesmiyesi doğru mudur? Bence hakikat-i hale muvafık değildir ve yanlıştır.

Öte yandan sözü edilen isimlendirmelerin çok masum olduğunu düşünmüyorum. Bunları ümmet birliğini parçalamaya matuf yaklaşımları bünyesinde barındıran çok sorunlu yaklaşımlar olarak görüyorum. Kaldı ki her şeyden önce ben, ne "Türk, Afgan, Pakistan ne de Amerika, Avrupa İslamı" türünden etiketlendirmelerin doğruluğuna inanıyorum. Özellikle ilk duyulduğunda zihinlerde etnik kimlik çağrışımı yapan Türk, Afgan vb. isimlendirmelerin yanlışlığını savunuyorum. Çünkü İslam, Kur'an ve sahih sünnetten oluşan dinin adıdır. Beşer yorumunun devreye girdiği, semavi olanın arzileştiği yapıya ise din manasında İslam değil, İslamiyet denir, Müslümanlık denir. Kendi ülkemiz adına konuşayım; Türk İslam'ı yerine Anadolu Müslümanlığı daha doğru bir isimlendirmedir. Etnik kimlikten ziyade medeniyet ve kültür çağrışımı yapan Avrupa, Amerikan İslam'ı için de benzeri şeyler söylenebilir.

Söyleyeceklerim bitmedi ama yerim bitti. Bu konu üzerinde daha çok tartışırız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dinin ve siyasetin dili

Önce temel bir ayırım; siyaset din değildir; din de siyaset. Siyaset siyasettir, din de din. Siyaset, ilmi bir disiplindir bugünün dünyasında ama dini siyaset benzeri ilmi bir disiplin olarak siyasetle yan yana koyamayız ve koymamalıyız. Eğer illa koyacaksak, din şemsiyesi altındaki tefsirden fıkha, hadisten kelama, tarihten felsefeye uzanan ilmi disiplinleri koymalıyız.

Din, tefsir, fıkıh, hadis gibi müstakil bir ilim adı altında incelemelere konu olacak değerlere sahip olmanın yanı başında siyaset, ekonomi, güvenlik, sosyoloji, psikoloji vb. alanlarda temel olabilecek değerlere sahiptir. Bunların diğerleri gibi ilmi bir disiplin olmamasına, ilimleşme süreci içindeki dünya gerçekleri ve dinin hitap şekli ile izah getirebiliriz.

Detaylara indiğimizde bizi çok daha farklı vadilere sürükleyecek olan bu kısa girişi akılda tutarak, bunlar arasında sadece hitap şekline yönelik açıklayıcı beyanlarda bulunalım. Din, dar ve genel manada ferdi ve içtimai sahada idare demek olan siyasetle alakalı birçok genel prensipler ve ilkeler sunmuştur bizlere. Bu ilkelerde kullandığı bir dili vardır dinin. Dinin muradını anlamak her şeyden önce bu dili bilmeye bağlıdır. Bunu bize bizzat Nebiler Serveri (sas) kavli ve fiili beyanları ile anlatmıştır. Ayetin nasıl anlaşılacağını, nasıl hayata taşınacağını bizatihi tatbikatları ile bizlere ifade etmiştir ki zaten din derken biz her ikisini birden kastediyoruz. Böylece anlama veya anlayamama probleminden kaynaklanacak muhtemel boşluklar bununla kapanmıştır.

İkinci bir husus; dinin evrenselliği ve tarih-üstü özelliği dolayısıyla söz konusu ilkelerin ifade edilişinde kullanılan evrensel dil. Yani değişen mekân, zaman, insan ve gelişen hadiselerle göre dertlere derman olabilecek yorumlara kapı açabilecek özellikleri bünyesinde barındırmasıdır.

Son husus ise o ilkelerin hem değişik ilmi disiplinlerde hem de hayatın değişik alanlarında fertlere, hatta o fertlerin seviyelerine göre farklı manaları ifade ve ilham etmesidir.

Kur'an ve sünnet dikkatlice bakılacak olduğunda bunların hepsine sahiptir. Mesela; "Sana "enfal"den sorarlar. De ki: "Enfal, Allah ve Rasulü'nündür." Enfal en genel manasıyla savaş ganimetleri demek ve ayet, ganimetlerin dağıtımını konu ediyor. Pekâlâ ganimetlerin Allah ve Rasulü'ne ait olması ne demek? İşte burada siyaset dili hakimdir. Bir başka tabirle Efendimiz'in siyasi kimliği bu ayetin nasıl anlaşılması gerektiğini bizlere uygulamalı olarak göstermiştir. Sonuç şudur; ayetteki Allah ve Rasulü devlet demektir. Tahsis edilen miktarın tasarrufu meşru devlete ve devlet yetkililerine aittir.

Bir başka misal; "fi sebilillah" kaydı. Allah yolunda demek. Siz bu kavramı siyasette kullandığınız zaman Efendimiz dönemi uygulamalarından da anladığımız kadarıyla devletin sağlamak zorunda olduğu kamu düzeni, kamu yararı, kamu güvenliği, genel sağlık ve bunlar için yapılacak her şey; tebliğ ve irşad açısından baktığınızda Allah'ın rızasını kazanma adına sadaka vermeden hak ve hakikati anlatmaya kadar her türlü gönüllü faaliyet anlaşılır.

Cihad için aynı şeyleri söyleyebilirsiniz; cihad siyasette kullanıldığı zaman uluslararası anlaşmazlıklarda son çare olarak kullanılan -daha doğrusu kullanılması gerekli olan- savaş, ilmi alanda kullanıldığında bütün cehd ve gayretini çalıştığı alana hasretme, sosyal alanda kullanıldığında fakir fukaraya yardımdan vakıf faaliyetlerine kadar her şey demektir.

Niçin böyle bir yazı diyeceksiniz? Karıştıranlar o kadar çok ki. Bu yazı ile soruya cevap vermedim. Sorudaki kafa karışıklığı düzeltmeye çalıştım. Soruya cevap daha sonra nasipse...

Değmez

Ahmet Kurucan 2012.03.17

Ölümünden bahis açıldı. Hani dünya ile ukbayı bir vahidin iki yüzünden ibaret görmeyen ve göremeyenlerin; veya öyle görse de belki ukbada Hak huzurunda veremeyeceği hesabı olanların korktuğu ölümden.

Merhum Necip Fazıl: "Ölüm güzel şey, budur perde ardından haber... Hiç güzel olmasaydı, ölür müydü Peygamber?" dese de yüzü soğuk olduğu için olsa gerek genelde herkesin bir nebze çekindiği ölümden. "Ölüm varken, insanların makam-mansıp, şöhret, para gibi fani şeylere dilbeste olması mucib-i hayret." dedi ve hemen ekledi: "Ama bunlar yüce bir mefkure adına talep ediliyorsa, Allah'ın rızası hedefleniyorsa mahzuru yok. Fakat hedef bu değilse, değmez." Değmez değişini duymanızı isterdim. Hastalıklı vücudunun ses tonuna yansımaya sabah mahmurluğunu da ilave edin ve "değmez" kelimesinin nasıl söylendiğini hayalinizde canlandırıp duymaya çalışın: "Değğ-meezzz."

Kısa bir müddet durduktan sonra: "Basit şeyler bunlar. Sıradan insanların ulaşabileceği şeyler. Böyle basit şeylere gönül bağlamak doğru değil. Allah'a, O'nun rıza ve rıdvanına talip olmak lazım. "Men kâne lillahi, kânellahu leh" yani kim Allah için olursa, Allah da onun için olur. Allah'tan başkasına talip olanlar kendini ucuza satmış demektir." Son cümleyi not alırken yine vurucu bir sözle bitirdi faslı diye düşünüyordum ama yanılmışım; asıl vurucu sözü hemen peşi sıra söyledi, hem de yürekleri dağlayan yanık bir ses tonuyla: "Değğ-meezzz."

Sonra yakınlarının aşına olduğu o kendine özgü duruşuyla derinlere daldı ve şu dizeyi mırıldandı: "Sor hal-i perişanımı saysın geceler." Alvar İmamı da şöyle der:

"Perişanım bugün cânâ perişan olmayan bilmez.

Cevahir kadrini cevher fûrûşan olmayan bilmez."

Kimi zaman ürperen gönüllerle, kimi zaman yaşaran gözlerle, kimi zaman derinden derine yaptığımız aklı sorgulama ve muhakemelerle dinliyoruz bizim hem dünya hem de ukbamıza yönelik yol haritası belirleyen bu sözleri de; sohbet meclisinden ayrılıp gündelik hayata döndüğümüzde hayat felsefemizin, yaşam tarzımızın çok değişmediğini görüyoruz. Bu zaviyeden tarihe bakıyorum, aynı şeylerin bizden öncekilerin hayatında da yerini aldığını müşahade ediyorum. Hatta nice peygamber meclisinde oturanlardan bazıları bile bu kulvara geçici de olsa uğramış ve yol almışlar.

İSLAM'I DOĞRU ANLATAMIYORUZ

Neden? İhtimal bu "Neden?" sorusuna cevap teşkil edebilecek birçok şey geliyordur herkesin aklına şimdi. Bakış açısı, bilgi, tecrübe ve benzeri unsurlara göre değişen cevaplardır bunlar. Mesela benim aklıma ilk, iman ve imanın yaptırım gücü geliyor. İmanın sahih bilgi temeli üzerine oturmaması geliyor. İrfan ve hikmet geleneği ile beslenmeyen, kalb ve ruh ayağı eksik kalan iman aklıma geliyor.

Sohbetin ilerleyen dakikalarında sorduğum bu 'Neden?' sorusuna cevap teşkil edebilecek bir hususa temas etti Hocaefendi. Söylenen söz, yapılan tespit belki bazılarına çok basit gelebilir; ama geleneğin içinden hem de geleneğin taassup derecesinde yaşandığı bir yerde neşet etmiş olması itibarıyla Hocaefendi gibi birisi tarafından yapılması, söz konusu tespite ayrı bir değer kazandırıyor. Şöyle dedi: "İslam'ı özü, aslı, esasını nazara

vererek anlatamıyoruz. Aksine kültürel değerlerle, gelenekle anlatmaya çalışıyoruz. Halbuki..." İşte şimdi okuyacağınız cümleler benim Hocaefendi farkı diye ifade edebileceğim, tespiti ayrı değer kazandırıyor dediğim düşünceler: "Halbuki gelenek, eğer dinin mantığı ile beslenmezse, bundan taassup doğar. Zaten bugün halkımız, İslam'ı, taassup seviyesinde yaşıyor." Bu iki cümle bir taraftan İslam alemi olarak dünden bugüne yaşadığımız genel manzarayı anlatıyor; diğer taraftan 'Neden?' sorusuna cevap veriyor.

Sohbet ortamı devam ediyor. Onca rahatsızlığına rağmen muhabbet kapısı bu kadar açılınca onu zorlayanlar oluyor. Sorular soruluyor; cevaplar veriliyor. Fakat cevaplar esnasında söz dönüyor dolaşıyor kendi ifadesiyle "insanın yüreğini ağzına getirecek hadiseler" ve bu hadiselerle karşı alınacak tavırlara dayanıyor. Önce tevhid diyor Hocaefendi. Müspetiyle-menfisiyle yaşanan her türlü hadisenin arkasında Allah'ın hikmet ve kudret elini nazara veriyor. Belki çoklarımız gibi hayata ve hadiselere gözüne at gözlüğü takmışçasına tek boyutlu bakan insanların gözünü açacak, buz dağlarının görünmeyen noktalarını da işaret eden tenbihatlarda bulunuyor. Recaizade M. Ekrem'in "Bir kitabullah-ı âzamdır serâser kainat. Hangi harfi yoklasan manası hep Allah çıkar." beytiyle yapıyor bu uyarıyı. "Felaketi bütün boyutları ile göremiyor insanımız. Sebeplere bağlı olarak anlamaya çalışıyorlar her şeyi. Natüralist bir gözlükle bakıyorlar hadiselerle. Kendi kafalarında canlandırdıkları dünya adına ortaya koydukları cehd ve gayret kadar, insanın yüreğini ağzına getiren hadiselerin önlenmesi için cehd ve gayret ortaya koymuyorlar."

Ve ardından dua diyor Hocaefendi. "Bir his ölgünlüğü var insanımızda. Dua etmiyorlar. İnanan insanlar içinde elbette samimi bir şekilde dua edenler vardır da; umumiyet kesbetmiyor bu dua. Yana-yakıla, yırtınırcasına bir dua yok." Daha konuşmaya takati kalmadı. Sustu. Etrafa nemli gözlerle bakıp Yunus Emre'nin şu dizelerini okuyup kalktı:

"Onlar cihane geldiler.

Hep gittiler kalmadılar.

Gülmediler ağladılar.

Gülme gülme ağla gönül."

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Selin önünde durulmaz

Ahmet Kurucan 2012.03.22

Selin önünde durulmaz; ya kaçılır ya da selin yönünü değiştirmek, zararı azaltmak için bent/set inşa edilir.

Niçin söyledim bunu? Şunun için; farklı kültürel kodların hakim olduğu ülkelerde yaşayan duyarlı anne-babalar çocuklarının kültürel kimlik erozyonu ve asimile olacağı korkusu yaşamakta. Takdirle karşılanacak bu duyarlılık, yanlış mualeceler neticesi bazen tam da korkulan sonuçların doğmasına neden olmaktadır. Çünkü korku ve endişe eksenine üzerine kurulan kollayıcı politikalarla mevcut sele karşı konulmaz. Karşı konulmaması gereken öğeler yok mu? Tabii ki var. Onun için önce sınırların belirlenmesi, yapılması bu sınırların kırmızı çizgiler halinde

çok net olarak çizilmesi ve 'buraya kadar evet ama bundan sonrasına hayır' denilerek hayır denilen alanlarda alternatifler getirilmesi gerekir. İşte bunun adı settir; benttir.

Türkiye dışında bir ülkede misafir konuşmacı olarak davet edildim bir program vesilesi ile. O günler, gittiğim ülkenin kültürel bir bayramına denk geldi. Bir daha vurguluyorum; dinî bayram değil; aksine herkesin ittifakıyla kültürel bir bayram ve kutlama şekilleri içinde dinî bir öge veya unsur yok. Bu bayramın bizim çocuklar tarafından kutlanıp kutlanılmamasına karşı nasıl tavır almamız gerektiğini soran yazılı bir soru geldi önüme. Ama sorunun muhtevası öyle ki hüküm çoktan verilmiş ve benden Ebu's-Suud Hazretleri'nin tek kelimelik fetvalarına benzer bir cevap vermek isteniyor. Cevabı sorunun içinde olan ve işin garibi matbu soru kâğıdının altında o ülkeye ait bir kurumun adı yazıldığı halde soru -daha doğrusu cevap- asırlar öncesinin zihin haritasını yansıtan bir mahiyet sergiliyordu.

Nitekim bu çelişkiyi görünce ben de cevaba öyle başladım. Nerede, hangi ülkede, hangi kültür ve medeniyette ve ne zaman yaşadığımıza bakalım önce, dedim. Dinî olanla kültürel olanı birbirinden ayırt edelim, diye ilavede bulundum. Bir Müslüman olarak bir başka dine ait bayramı onlar gibi kutlama kırmızı çizgiler içinde mütalaa edilebilir olsa da, dinimizin öğretilerine muhalif olmayan, kutlama şekilleri ile kültürel bayramların bize ait olmadığı şuuru verilerek belirli bir süre, belirli bir yaşa kadar kutlanmasının farklı olduğunu vurguladım. Yanlış anlaşılmasın, kutlayalım-kutlamayalım ayrı mesele, sadece farklı olduğunu ifade ettim.

Şunu unutmayalım; farkındalık önemli bir olgudur insan ve toplum hayatında. İnsana da, topluma da yön verecek, hayat felsefesini, yaşam tarzını belirleyecek olan bir olgudur bu. Efendimiz (sas), içinden çıktığı cahiliye toplumunun her şeyini elinin tersi ile itmemiş; dinin getirdiği öğretilere yüzde yüz zıt olanları reddetmiş; tashih edilebilecek olanları tashih ve ıslah etmiş; hiçbir mahzuru olmayanları da olduğu gibi kabullenmiştir. Onun içindir ki İslam'ın kaideleri cahiliye kaideleri ile mukayese ve müzakere edilirken inşa, ıslah, ret ve kabul kavramları ekseni üzerinde mütalaa edilir, tasnifler buna göre yapılır.

Her değişme gelişme değildir; ilerleme hiç değildir ama her şeyin her gün değiştiği günümüzde değişmeden azade kalmak da imkansızdır. Hatta bazı değişmeler vardır ki ihtiyaçtır, zarurettir. Teknik ve teknolojiadaki değişimin kültürel alana yansımaması düşünülebilir mi? Hayatımızı çepeçevre kuşatan siyasal, kültürel, dinî vb. şartlardan bizim ve özellikle çocuklarımızın etkilenmemesi mümkün mü? Küreselleşmenin bırakın yurtdışını kendi ülkemizdeki sosyal yapıyı müsbet ve menfi açıdan etkisi altına aldığı günümüzde baba ve dedelerimizden miras aldığımız yapıyı aynıyle koruyacağız, diye diretmenin manası olur mu?

O zaman ayırım iyi yapılacak, dinî kimliğimize zarar verecek, asimileye götürecek noktada kapılar sürmelenirken, zarar vermeyecek alanlarda daha toleranslı davranılacak. Yukarıda bahsini ettiğimiz kırmızı çizgilerin belirlenmesinde dini uzmanlar devreye girerken, bunun çocuklarımıza nasıl verileceği konusunda da pedagoglar, psikologlar, sosyologlar devreye girecektir.

'Hikmet, müminin yitik malıdır.' hadisini tekrar düşünmenizi tavsiye ederim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kur'an ve rol çalma

Aylar öncesinin mevzuu. Bir yazım münasebetiyle onlarca kişiden cevabımı isteyen e-mailer aldım. Nedense her defasında vazgeçtim.

Ama ardı arkası kesilmeyen sorular karşısında okuyucuların isteklerine saygımın gereği bazı ana noktaları kısa kısa ifade etmeye mecbur kaldım.

1- Kur'an bütün Müslümanların kitabıdır. Onu okuma, anlama, inceleme, araştırma, yorumlama vb. kavramlarla anlatabileceğimiz çalışmalar ekseninde her Müslüman eşittir. Hiç bir Müslüman'ın bir başka Müslüman'a önceliği yoktur; yoktur zira o başta söylediğim gibi hepimizin kitabıdır.

2- Teorik manada kaydettiğimiz bu umumi disiplin, pratiğe intikal ettiğinde başka şartların devreye girmesini gerektirir. Kur'an'ı bir çalışma alanı olarak seçme ve Kur'an dili Arapçaya vâkif olmaktan tutun, usul başta olmak üzere hadis, fıkıh, kelam, tasavvuf ve pozitif ilimlere uzanan geniş bir bilgi alanı ve tecrübesine, bir başka ifadeyle bilgi, ehliyet, liyakat, tecrübe, sahih niyet, sorumluluk şuuru vb. kavramlarla aktarabileceğimiz vasıflara sahip olanlar Kur'an üzerinde söz söylemelidir. Zira yapılan murad-ı İlahiyi okuma, anlama, yorumlamadır ve bu dünyanın en ciddi işidir.

3- Bu vasıflara sahip olan bir kimse, yine bu vasıflara sahip olan bir başka kimseye "neden benim rolümü çalışıyorsun, kapıyorsun" deme hakkı yoktur. Böyle bir yaklaşım her şeyden önce Kur'an'ın temel ilkelerine terstir. Efendimiz'in (sas) beyanlarına muhaliftir. 15 asırdır oluşan sahih geleneğe aykırıdır. Doğrusu efkârın müsademe etmesi, müsademe-i efkâr için zemin hazırlamadır. Zira hakikatlerin ayan beyan açığa çıkması ancak böyle mümkün olur. Nitekim 15 asırdır Kur'an üzerinde yazılan binlerce cilt tefsir kitabının meydana gelmesinde hakim olan ana faktör işte bu serbestliktir; tekelcilik değil.

4- Eleştirmeye durduğu, "rol mü çalışıyor acaba?" dediği şahsın Kur'an ile olan irtibatı hakkında kanaate varırken ya da vardığı kanaatine -önyargı mı demeliydim caba?- delil ararken bu alanda belki de en son söz söyleyecek güya bir uzmanı öne sürmek, aslında varılan kanaatin sağlamlığı hakkında yeterli bir fikir veriyor insana. Bununla beraber yine de söyleyelim; insaf. Cami kürsüleri, TV ekranları, gazete, dergi ve web sayfaları ile 60 yılı aşkın süreden bu yana dünya kamuoyunda çok büyük kitleye hitap eden bir insandan söz ediyorsunuz. Bu hükme varmadan, varılan hükmü kelimelere, cümlelere dökmeden önce insan birkaç saatini ayırır ve ilgili kişiyi ilgili kişiden dinler; satırlarından okur, hakkında yazılan ve söylenenlere bir göz atar; atar ve son sözü o zaman söyler. Hayatını Kur'an'a vakfetmiş bir insandan söz ediyorsunuz; bilmem farkında mısınız?

5- Kur'an ve Kur'anî ilimlere 17 yaşında iken bu camia içinde gözünü açmış bir insan olarak konuşayım şimdi de; bana rehberlik eden hiç kimsenin "eserler meydanda; onlar Kur'an'dan hareketle yazıldığına göre ne gerek var Kur'an okumana!" dediklerini duymadım ve görmedim. Bu yazıyı yazmadan önce camia içinde yer alan birçok insana sordum; "Duydunuz mu siz böyle bir telkin?" dedim. Haşa! dediler. Ben de aynen öyle diyorum; haşa ve kella!

Bir arkadaşımın sözünü aktarayım: "Zaman Gazetesi yıllar önce bütün gazeteler çanak-çömlek verirken Elmalılı Hamdi Yazır tefsirini vererek 300 bin eve tefsirin girmesini sağlamıştı." İlavesi de var; Kütüb-ü Sitte, Vehbe Zuhayli'nin dört mezhebin fıkıhını anlattığı ansiklopedik eseri ve aynı çizgide daha nice eserler aynı yolla binlerce eve girdi Türkiye'de. Mevzumuz bu değil; ama bu fikir rol çaldı denilen Zat'ın fikri olunca iş değişiyor.

Çok sıkılarak kaleme aldığım bir yazı oldu. Bir an önce bitsin dediğim türden yazı. Onun için şahıs ismi vermedim. Şahıslarla işimiz yok zira. Onu başkaları yapıyor.

YASAL UYARI

Yayınlanan köşe yazısı/haberin tüm hakları Feza Gazetecilik'e aittir. Kaynak gösterilse dahi köşe yazısı/haberin tamamı özel izin alınmadan kullanılamaz. Ancak alıntılanan köşe yazısı/haberin bir bölümü, alıntılanan habere aktif link verilerek kullanılabilir. Ayrıntılar için lütfen **tiklayınız**

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sorumluluk ve müdahalede sınır

Ahmet Kurucan 2012.03.30

Anne-babanın reşid evlatlarına veya kardeşlerin -özellikle erkek kardeşin kız kardeşi/lerine- birbirilerine dini yaşam, hayat tarzı eksenindeki sorumluluk ve müdahalelerinde sınır var mıdır?

Bu bana geçenlerde kaleme aldığım Hocaefendi'nin "Bugün halkımız, İslamı, taassub seviyesinde yaşıyor. Taassubun kaynağı ise dinin mantığı ile beslenmeyen gelenektir." tespitini hatırlattı. Gelenek, çıkış yeri ve zamanı itibarıyla doğru bir zemine oturmuş olabilir ama zaman ve mekânın değişikliği geleneğin dini mantığına göre sorgulanması ve belki de yeniden üretilmesini gerektirir. Aksi halde mevcut, aynıyle tekrar edilir ve din bazen geleneğin gölgesinde kalır.

Bu yaklaşımın baştaki soru ile irtibatını şöyle kurabiliriz: İslam, ferdî hayatta muhasebe ve murakabe, toplumsal hayatta da fertlerin birbirleri ile olan münasebetlerini sorumluluk eksenine üzerine oturtmuştur. Anne-baba, çocuk, kardeş, amca, hala, dayı, teyze, yeğen, kuzen vs. dar daireden insanlık dairesine kadar herkes bu halka içinde yer alır. İyiliği emir, kötülüğü nehy, irşad, ıslah, nasihat, veli, vâsi vb. kavramların özünde yatan budur.

Sorumluluğun olduğu yerde yetki de vardır; vardır ama şahsın konumuna göre sorumluluğun da yetkinin de sınırları değişir. Anne-babanın çocuklarına karşı sorumluluk ve yetkisi ile ağabeyin kız/erkek kardeşi üzerindeki sorumluluk ve yetkisi eşit değildir.

Yazının başında özellikle diye başlayıp devam ettiğimiz misal üzerinden gidecek olursak; 30 yaşına gelmiş kız kardeşe ağabeyi ne kadar müdahil olacaktır? Öncelikle 30 yaşına gelmiş bir bayan, her ne kadar ağabeyinin kardeşi olsa da, artık o Allah'a tercihlerinin hesabını verecek müstakil ve bağımsız bir insandır. Daha açık ifadeyle namaz başta O'na karşı yükümlü olduğu vazifeleri yapma veya yapmama kararını da, hesabını da kendisi verecek, mükâfat veya mücazata tek başına muhatap olacaktır.

Burada akrabalık ve toplumsal sorumluluk itibarıyla onlara düşen nasihatten, gittiği yolun yanlışlığı ifadedden öteye gitmez. Onu o yoldan vazgeçirmek, tercihini etkileyebilmek için yapar bunu. Yana yakıla dua eder, Allah der, cennet-cehennem der, ailenin toplum içindeki itibarı der; der ve durur. "Sen benim oğlumsun-kızımsın, kardeşimsin. Aramızdaki bu bağ ebedlere kadar da devam edecek. Ama gittiğin yol yol değil; yanlış yapıyorsun. Tercihine karışma hakkım yok ama tercihine saygı duymuyorum, onaylamıyorum" diyebilir. Zorlayamaz, baskı yapamaz, fizikî ve/ya psikolojik şiddet uygulayamaz ve kullanamaz. Zira bunlar "Dinde zorlama yoktur.", "O halde öğüt ver. Çünkü sen ancak öğüt vericisin.", "Yoksa sen kimseyi zorlayacak değilsin."

ayetlerine muhaliftir. Özgür iradeyi insanın elinden alma demektir ve bu İlahi iradenin kurduğu sistemi bozma mânâsına gelir ki bunun sonucunun ferdî veya içtimai sahada insanlık için hayırlar getireceği söylenemez.

Şu gerçekliği bir kere daha düşünmek zorundayız; Allah, kulunu yaratmış, iyi-güzel ve doğruyu ona İlahi kitapları ve peygamberleri vasıtasıyla öğretmiş; ardından "Tercih senin; istediğini seçebilirsin. Sen şeytana uyup benim yanlış dediğim yolu tercih etsen de, yine benim kulumsun ama yaptığın tercihi onaylamıyorum ve özgür iradenle yaptığın bu tercihin dünyevî ve uhrevî karşılığını bulacaksın." demiştir. Bediüzzaman Hazretleri bunu ne güzel ifade eder; "Akla kapı açar ama iradeyi elden almaz." Çünkü iradeyi elden alma dünyayı, ukbayı, imtihan unsurunu, cenneti, cehennemi, hesabı, mizanı, sıratı her şeyi anlamsız kılar. Allah'ın ahlakı ile ahlaklanma zor ve baskı kullanmayı kaldırmaz.

Öte yandan yetişkin kişinin hayat tarzına karşı yapılacak zorlamalar, o zorlamalara boyun eğen kişileri münafıklık derekelerine iter. Anne-baba, ağabey vb. yakın akraba baskısı ile iradesi harici farklı bir yola süluk eden kişiler, ya fırsatını bulduğu her an farklı davranırlar ya da zorlama ve baskılara hayır deyip diretirler. Bu ise aileden başlayıp topluma yayılma istidadı gösteren çatışmalara zemin hazırlar.

Halbuki din, yeryüzüne sorun olmak için değil, aksine ferdî, içtimai, iktisadî, kültürel vb. her türlü soruna çözüm bulmak için gelmiş ve gönderilmiştir. Dolayısıyla dinin getirdiği bu temel değere muhalif bir hareket dini, çözümün değil sorunun kaynağı yapar ki burada hata tamamen dinî öğretilerin zıddına muamele eden insanoğluna aittir. Maksadının aksi ile tokat yemesi de usul hatasının sonucudur.

Allah, kâinata bir sistem koymuş. Bu sistemi bozmayalım. Çocuklar küçükken anne-baba kendi dünya görüşüne göre her türlü imkânı kullanarak eğitim ve öğretimde bulunsun, takibini yapsın, duasını etsin. Yetişkin bir ağabey ise bu kişi; o da sorumluluk ve yetki sınırına riayetle kardeşinin yetişmesi için elinden gelen gayreti gösterebilir. Ama oğlu/kızı yetişkin olup müstakil bir şahsiyet haline geldiğinde onun tercihlerinde hür olduğunu hiç kimse unutmamasın. Onun üzerindeki tasarruf yetkilerinin ortadan kalktığının bilincinde olsun. Yapalım derken yıkmasın. Allah'ın oğluna/kızına/kardeşine tanıdığı ve kendisinin kullandığı tercih hakkını ona da tanınsın; müdahalede bulunacaksa bunu nasihatle, dua ile sınırlandırıp haddini aşmasın. Yoksa hayatı yaşanmaz kılarız.

Kat edeceğimiz daha çok mesafe var.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hayber'in kale kapısı

Ahmet Kurucan 2012.03.31

İslam başta olmak üzere, bütün dinlere göre ferdi veya içtimai planda başa gelen musibetlerle İlahi ikaz arasında direkt bağlantı var.

Her işinde bizler görmesek de, anlamasak da bin bir hikmet nümâyân olan Allah, insanı başıboş bırakmadığını bizzat kendi ayetiyle beyan buyuruyor. "İnsan, (yaratıldıktan sonra) kendisinin başıboş bırakılacağını mı zannediyor?"

İyi de bizler başımıza gelen hadiselerle bu nazarla bakabiliyor; gerekli dersleri alabiliyor muyuz? Hem 'evet', hem de 'hayır' bu sorunun cevabı.

Evet; bakıyor ve alıyor. İnancında samimiyeti yakalayan, bu samimiyeti ibadetlerden günlük dünyevî yaşamının her bir karesine ayrı bir derinlik halinde nakşeden, bir başka tabirle ibadetten ubudiyet ve ubudete uzanan koridorlarda sürekli gel-git yaşayan insanlar bakıyor ve anlıyor.

Hayır; bakamıyor ve anlayamıyoruz. İnanmayan insanlar, inansa da bu inancı ile tahkikin okyanuslarında değil taklidin derelerinde yüzen insanlar ne bakıyor ne de anlıyor.

Tabii buraya kadar söylediklerimiz temelinde insan olan işin bir boyutu. Hangi iş olursa olsun, işin içine insan giriyorsa, insan eli değiyorsa, insanın yapısından olsa gerek, hadisenin birden çok boyutu karşımıza çıkıyor.

Sözünü ettiğimiz mevzu ile alakalı ve son tahlilde insana râci olan boyutlardan bir tanesi üzerinde konuşuyordu. Çok çarpıcı bir cümle söyledi. Onu aktarınca boyutun ne olduğunu rahatlıkla anlayacaksınız. Dedi ki: "Hayber'in kapısını koparan değil; nefsinin bağrından koparıp, söküp atan kahramandır. Bu, Hayber'in kapısını söküp atmaktan çok daha zordur." Burada hâşâ! Hz. Ali'ye nâsezâ, nâbecâ atf-ı beyan yok; aksine tebci var, takdir var. Devamını okuyun; "Hz. Ali, 'Hüda'yı 'heva'sına hâkim kılmış bir insandı. Heva-yı nefsinde değil, Hüda'nın arzularına uymuştu o." Devamını ben getireyim; Hayber'in kale kapısını söküp atmasının nedeni de işte buydu. Şunu diyebilir miyiz o zaman, hevasını Hüda'nın emrine râm etmeyenler; Hayber'e doğru yola çıkmasın ya da kale kapısına boşuna dokunmasın; zira o ruhla ne Hayber fethedilir ne de kale kapısı yerinden oynatılır? Ne dersiniz, denilebilir mi?

Neyse; ben sohbet ortamını tasvire geçeyim. Bir işte fani olmadan, aktüel dil ile konuşacak olursak her şeye rağmen devam yüksek motivasyondan, artık literatüre girmiş kavramla adanmışlıktan bahsediyordu. "Bir insan eğer bir işe kendini bütün bütün vermediyse, fikri, zihni, ameli dağınıklıklar yaşıyorsa, bu insanın isabetli kararlar vermesi mümkün değildir. Bakın Hz. Ömer'e (ra); torununun adını unutacak kadar işinde fani olmuş birisi. Bir de hataları kendinden bilmesi var. Hani Mehmet Akif'in ifadeleriyle: "Kenar-ı Dicle'de bir kurt kapsa kuzuyu, gider adl-i İlahi Ömer'den sorar onu." Doğrusu bu değil mi? Koynumda bir akrep; haber verene rahmet. Evet; mahviyet, tevazu, hacalet, kendini sıfır olarak görme ve bunu "ben sıfırım" diye ilan etme bu işin esasıdır. "Ufkuma hayalleri bile yetişmez; yaptığım şeyleri rüyalarında bile görmez, göremez" deme, kâfir sözüdür. Bunu Müslüman bile söylese, söyleyen kâfir olmaz ama gerçek değişmez; kâfir sözüdür bu."

İşte yukarıda anlattığım Hz. Ali ve Hayber meselesine bu sözlerden sonra girdi ve devamında dedi ki: Televizyonlarda bazen denk geliyor; taksinin altına bir adam yatıyor ve taksi üzerinden geçiyor. Basit şeyler bunlar. Asıl önemli olan, dediğim gibi nefsin söküp atılmasıdır. Her neyse; Allah inayetini üzerimizden eksik etmesin. Maiyyetini yar etsin."

Dua cümleleri bazen sohbetin bazen de faslın bittiğinin işareti. Burada sohbet bitmedi ama fasıl bitti. Yeni bir fasıl ya bir soru ile açılır, ya elektronik levhada çıkan bir kelâm-ı kibarla ya da biraz önceki fasıl adına akla gelen yeni açılımlarla. "Hz. Ömer," dedi söze başladı. Anlaşıldı ki Hz. Ömer'e ve adanmışlığa, kendini işe vermeye takılmış zihni. Keşke şu üç meseleyi sorsaydım Efendimiz'e (sav), diyor Hz. Ömer. Bir insan neden söyler bunu? Çünkü oturup kalkıp onu düşünüyor da onun için."

Bu sözlerden sonra bir müddet durdu; salonda yerini alanları sağdan sola, soldan sağa bakışları ile süzdü. Bir düşünce oluşmuştu zihninde, bu açık ve netti. Fakat ihtimal bunu söyleyip söylememekte tereddüdü vardı ya da dinleyici kitleyi tanıyabildiği ölçüde gözden geçirme ihtiyacı duydu ve söyledi: "Bugün sahip olduğumuz nice imkânlar var; var ama ihtimal usul ve üslup hatası yapıyor ve bu imkânları değerlendirilmesi gerektiği ölçüde değerlendiremiyoruz. Tebşir edilecek yerde inzarda bulunuyoruz. Hâlbuki bakın Allah'ın şu lütfuna.

Maddi imkânlar insanların istek, arzu ve heyecanları ile birleşmiş. Geriye bunları rantabl kullanma kalıyor. O da usul ister, üslup ister, metod ister. Hadiseleri iyi okuma önemlidir. Zaten sorumluluklar ona göre belirlenir. Dün yaptıklarınızı bugün hiçbir değişikliğe gitmeden tekrar eder durursanız, onlar bugün için bir şey ifade etmeyebilir. Çağı ve hadiseleri okuma yanında insanı okuma da ihmal edilmemelidir. Doğru üslubu bulma adına gösterdiğiniz bu gayretler aynı zamanda İlahi inayete bir çağrıdır."

Kısa bir müddet durdu ve başta beyan ettiği hususa bir daha döndü: "Bir yerde yaptığınız bir işten dolayı zaferyâb olursunuz. Bir başka yerde aynı şartlar, aynı imkânlarla aynı işte başarılı olmazsınız. Hâlbuki sebep sonuç ilişkisine göre başarılı olmanız gerekir. İhtimal orada bir iç-beğeni (ucb) devreye girmiş ve o iç-beğeni size hüsrân yaşatır. Hâlbuki başarılar, zaferler iç-beğeniye değil; Allah'a hamd ve şükür hissini kamçılmalı. O'nun lütuf ve ihsanları arttıkça bizim de O'nunla irtibatımız artmalı; artmalı ki sonsuz daha iyi görülsün. Sonsuzu sıfır kadar güzel gösteren bir şey yoktur. Sıfır olun ki sonsuzu yakalayın. Enaniyetin mırıltılarını yaptığınız işlerin içine sokmayın."

Son cümle: "Allah bize ihlâs, samimiyet ihsan eylesin, ihsan buyurduğu lütufları geri almasın, inayetini eksik etmesin." Âmin...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Keşke Selefilere Selefi olsaydı...

Ahmet Kurucan 2012.04.05

Tarih boyunca haklarında çok şey yazılıp çizilen bir grup Selefiler.

Nice akademik çalışmalar yapılmış, nice kitaplar yazılmış Selefilik üzerinde. Bu defa Amerika'da hapisanelere gönüllü olarak giden ve oradaki Müslümanların dini ihtiyaçlarını karşılama, onlara yardımcı olma, destek verme amacını güden bazı kişilerin oralarda karşılaştıkları Selefilere hareketle sordukları bir soruya cevap vereceğim. Türkiye'deki okuyucuları hangi ölçüde alakadar eder bu yazacaklarımı bilmiyorum ama en azından bildiklerini tekrar hatırlama ihtimalini değerlendirebilirler.

Yazımın başlığına "Keşke Selefiler Selefi olsaydı!" dedim; çünkü Selefiliğin sözlük ve ıstılahi manası bana bunu dedirtiyor. Özellikle Selefi doktrinini ortaya koyan erken dönem ulemanın düşüncelerine baktığımızda keşke kelimesi bile yetersiz kalır. Buraya kadar yazdığım satırlardan iki hususu çok net bir şekilde çıkartmış olmanız lazım. Bir; bir doktrin, bir düşünce, bir ekol ve bir hayat tarzı olarak Selefilik teorik manada ürkülecek korkulacak bir şey değil. İki; ama tarihi süreç içinde Selefilik erken dönemlerin safi zemininden başka bir zemine kaymış veya kaydırılmış-kaydırılmış sözünü bir kenara not edin; yazının sonunda bir cümle ile bile olsa bir hususa temas edeceğim- ve zahirlikle Selefilik arasında ne fark, var sorusunu sorduracak ölçüde mahiyet-i aslisinden uzaklaşmıştır.

Şimdi bu iki noktayı açalım. Önce; Selefilik neden korkulacak bir şey değildir, sorusunun cevabını arayalım. Selefilik, kitap ve sünnet çerçevesinde hüküm verme, sahabe ve tabiin'in yolundan gitme demektir. Müslüman devletlerin topraklarının genişlemesi, farklı coğrafyalarda farklı kültürlerle karşılaşılması sonucu özden

uzaklaşmaların yaşandığı dönemde ortaya atılan ve kelimenin tam anlamıyla 'öze dönüş' diye tarif edebileceğimiz bir yola isim olan Selefilğe hayır diyecek sanırım hiç kimse yoktur.

Pekâlâ, Kur'an ve sünnet ekseninde hüküm verme, sahabe ve tabiin'e tabii olma nasıl olacak? Elbette; usul ilminin ortaya koyduğu ilke ve prensiplerle. O zaman, bir mezhep, meşrep değil de ana bünyeyi ifade eder manada kullandığımız ehl-i sünnetten ne farkı var bu yaklaşımın? El-cevap; hiç bir farkı yok; zaten farkı olmadığı için keşke Selefiler Selefi olsa dedim. Nitekim, bu düşüncüyü ortaya atan ve uygulayan Cafer b. Sadık'tan İ. Şafii'ye, Ahmed b. Hanbel'e kadar herkese "Selefi" denmesinin ve daha sonraki dönemlerde "Selefin yoluna dönüş" derken hep bu zatların isimlerinin verilmesinin sebebi de bu.

Fakat; yukarıda 'iki' diyerek ifade etmeye çalıştığımız tarihi süreçte iş çıkırından çıkmış; ilim cehlin eline düşünce kalem de cahilin eline geçmiş ve kalem gözyaşlarını mürekkep şeklinde kâğıtlara dökerek öyle bir feryat etmiş ki aradan geçen 14 asra rağmen biz o gözyaşlarını okuyor; okumak ne kelime Amerika'da bile yaşıyoruz.

Ne olmuş? Usulden uzaklaşmış. Ayet ve hadislerin zahiri manaları ile fetvalar verilmeye başlanmış ki zahirilikle Selefilğin kesiştiği yer de zaten burasıdır. Dini muhafaza edeceğiz düşüncesiyle Efendimiz (sas) döneminde olmayan her şey bid'at ilan edilmiş. Ayet ve hadisler sebeb-i nüzul ve vürud'dan bağımsız ele alınarak yorumlanmış ve muhalefet edenler şirkle itham edilmiş. İktidarın desteğini aldıkları dönemlerde kendi düşünceleri istikametinde çoğunluğu teşkil eden sessiz kitleye rağmen toplumsal çapta icraatta bulunmuşlar, gayri meşruşiddet uygulamaya kadar gidilmiş. Nitekim 1979 Kâbe baskını gerçekleştiren Cüheyman el-Uteybi ve cemaati de Selefi değil miydi?

Bir kenara not edin dediğim hususa gelince; 19. asırda Osmanlı'nın yıkılışı öncesi yeni dünya düzenini "böl-parçala-yut" ya da "parçala ve yönet" mantığı üzerine kuran ve başarılı olan dünya, Selefilerin yeniden zuhurunda acaba ne kadar pay sahibiydi? Yoksa şimdi kader adalet ediyor da, bizzat verdikleri desteklerle güçlenen akım, daha aşırı bir raddeye gidip radikalizme dayelik yapıyor olmasın.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Unutulan ve unutturulan İslamî bilgiler

Ahmet Kurucan 2012.04.12

Bundan 5-6 ay önceydi; umumi ve hususi istişareyi anlattığım bir yazımda Hz. Ömer'den bir misal vermiş ve bu misalin herkes tarafından bilindiği zannıyla "mevcudu tekrar oldu, kusura bakmayın" tarzında bir cümle söylemiştim.

Sonra da o misal üzerinden yorum ve değerlendirmemi aktarmıştım. Hatırlarsınız "Hz. Ebu Bekir gibi konuşup Ebu Cehil gibi davranmanın alemi yok" dediğim yazı. Hatırlarsınız dedim; çünkü hem yazının geneli hem de bu cümle üzerinde o kadar çok e-postalar aldım ki!

Aldığım e-postalar içinde en dikkat çekicisi, yıllardır görmediğim eskimez bir dostuma aitti. "Bu kadar tevazuya gerek yok" diyordu bana. "Az sohbet dinlememiş, az kitap okumamışımdır, ama bu misalleri ilk defa duydum,

okudum" diyordu. "Velev ki bilmiş olsam bile tekrarın ne mahzuru var" diye de cümlelerini tamamlıyordu.

Bu cümlelerde farkında olunmadan bir hakikate işaret ediliyor ki, bunu başlıkta iki kelime ile ifade etmeye çalıştım; unutulan ve unutturulan İslami bilgiler. Önce unutulan dedim; çünkü insan olarak bizler iradi bir varlıgız. Ortada var olagelen bir menfiliği siyasi arenada sık kullanılan deyimle "dış düşmana" havale edip, kendimizi ak u pak etmeye gerek yok. Bu, kolaycılığa kaçmaktır. Eğer gerçekten dış düşman denilen kişiler, gruplar, devletler, sistemler vb. -adını siz koyun- bize İslami bilgileri unutturmak için sistemli çalışmalar içindeyse, Müslüman iradesiyle, nazar ve firasetiyle, basar ve basiretiyle fark eder; onların oyunlarına gelmez. Geliştirdiği alternatif metotlarla mücadele eder, bu sistemli çalışmayla ve unutmaz kendi kimliğinin bir parçası olan İslami bilgileri. Nitekim bu topraklar üzerinde bunun mücadelesini veren niceleri olmuştur ve hâlâ vardır. Süleyman Hilmi Tunahan'dan Bediüzzaman'a, M.Akif'ten N.Fazıl'a, Elmalılı'dan Ö.Nasuhi Bilmen'e yüzlerce isim ve isimsiz kahramanlar zihnen bizi bir yerlere götürmeli bu konteks içinde.

Fakat bu demek değildir ki suç bütün bütün Müslümanlarda. Hayır, böyle bir şeyi hiç kimse söyleyemez. Neredeyse her evden bir şehidin verildiği istiklâl mücadelesinden yeni çıkmış ve günlük karnını doyurmanın telaşı içinde olan bir milletin devlet gücü arkaya alınarak yapılan muamelelere sonu başarı ile biten bir mücadeleye girmesi muhali talep değil midir?

Ama artık bunlar mazide kaldı. Çoktan beri bizler önceki nesillerin yaşadığı zulme, baskıya maruz değiliz. İslami bilgiye ulaşmak alabildiğine kolay. Her gün 100 sayfalık kitap okusak ömür boyu bitireceğimiz kadar çok olan kitaplar, hem kitapçıların hem de kütüphanelerin raflarını doldurmuş durumda. Teknik ve teknoloji ile dünyayı avucunun içine sığdırmış insanoğlunun bir ferdi olarak bu nimetten istifade imkânı bize de açık. Eğitim seviyemiz artmış hamdolsun ve bildiğimiz yabancı diller bizi bilgi ufkunda ayrı vadilere taşıyabilecek eserlerle dolu. İslami bilgiye vâkıf olma ve onu ister örgün isterse yaygın eğitimle sürekli geliştirme adına onlarca şey sıralayabilirim.

Maksadımın anlaşıldığını düşünerek bir şey sormak istiyorum bana e-posta gönderen dostuma ve o dostumun şahsında herkese; engel ne? Niçin öğrenmiyor, öğrenme çabası içine girmiyoruz? İsterseniz sorumu değiştirerek belki de rencide edici bu sorunun cevabını kendim vereyim; niçin öğrenmeye niyet etmiyoruz?

Evet, cevap bu; öğrenme niyetimiz yok bizim. O niyetimiz olsa her engeli aşabiliriz Allah'ın izniyle. Kaldı ki yukarıda ifadeye çalıştığım bilgiye ulaşma adına sahip olduğumuz imkânlar bizim her türlü mazeretimizi elimizden almış durumda. O zaman geride tek engel var; kendimiz. Ebedi ukba hayatımızı şekillendirecek sahih bilgiye ulaşma adına bu engel mutlaka ama mutlaka aşılmalıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sıradanlığa harp ilanı

Ahmet Kurucan 2012.04.14

"Sıradanlığa harp ilan etmişler; siz de öyle olun" dediği an beynimde şimşekler çakıldı. Kimdi bu sıradanlığa harp ilan edenler?

Hocaefendi'nin bizzat kendisi değil miydi bize; "müşarun bi'l benan" yani "parmakla gösterilen insan olun", "okullarınızda, işyerlerinizde, toplumda merci olun" diyen ve böyle diyerek bizlere hedef gösteren ya da hedef

çıtamızı yukarıya çeken. Bir şeyleri kaçırdığının, meseleye yanlış bir zaviyeden baktığının farkındaydım ve onu bulmak için düşünmeye başlamıştım ki gerek kalmadı. Kalmadı çünkü Hocaefendi hemen peşi sıra "Sıradanlık insanlarla ilişkiler itibarıyla önemlidir." dedi. Mesele anlaşılmıştı; Hz. Ali'nin beyanı içinde insanlardan bir insan olmak; faikiyet/üstünlük mülâhazaları içine girmemek; içinde yaşadığı toplumda sahip olduğu özellikleri itibarıyla parmakla gösterilen bir insan olduğu halde mahviyet ve tevazu içinde bulunmak; herkesin kendisine danıştığı merci makamında yerine aldığı halde kibir ve gurur içine girmemek, insanlara tepeden bakmamak. Sözün özü, literatürde tehzib-i ahlak, ahlak-ı hamide tamlamaları ile ifade etmeye çalıştığımız İslami, insani ve evrensel kaidelerle hemhal olmaktı Hocaefendi'nin kasdı.

Devam etti Hocaefendi: "... Ama Allah ile münasebet itibarıyla sıradan değil sıradışı olmak önemlidir." Aklınıza gelebilir; sıradışı olmak ne demek? Bu konuda müşahhas bir örnekten, sınırları belli bir çerçeveden söz edilebilir mi? Devam eden bir tek cümle bu soruların cevabını veriyordu: "Hz. Ebu Bekir gibi Allah ile münasebette derin, fakat o derinliği bilmeyecek kadar da sıradan olma." Akıbetinden endişe etme diyebilirsiniz siz buna ki Hz. Ebu Bekir'in nice beyanlarında bunu yudumlamak mümkündür. Kılı kırk yararcasına bir hayat yaşadığı halde Hz. Ebu Bekir'in maaşlarından arta kalan para, bir testi içinde kendisine takdim edildiğinde "yaşanmaz bir hayat bıraktın geride" diye Hz. Ömer'i de ilave edebilirsiniz. Çok sık yaptığı kabristan ziyaretlerinde kabre bakıp; "Ey kabir! Sen ahiret menzillerinden ilk menzilsin. Sende kurtulan ötesinde de kurtulur." diyen Hz. Osman'ı da ilave edebilirsiniz. Ya Hz. Ali'ye ne demeli? Kendisine nisbet edilen Nehcu'l Belaga'ya baktığımızda insana "olmaz böyle bir derinlik; söylenemez bu sözler" dedirten Hz. Ali, ilave edilecekler listesinde mutlaka yerini almalı.

Bir müddet durdu Hocaefendi ve bahse medar düşünce kaymasının temeline işaret etti söylediği bir cümleyle. Dedi ki: "Ben, ben, ben diyenlere ötelerin kapısı açılmaz." Hocaefendi'yi yakından takip edenler bilir; "ene, nahnu ve hüve", Türkçesini söyleyecek olursak "ben, biz ve O" ekseninde şu ana kadar söylediği sözler, mübalağası da içinde mücellledlerle ifade edilebilir. Öz aynı, söz değişik; muhteva aynı, o muhtevayı yansıtan kelimeler, cümleler değişik. İşte şimdi yine oraya gelmiştik. Anlaşılan o ki bu durakta biraz duracaktık; çünkü hep öyle olurdu. Tekrar ile tizkar'ın kesiştiği nokta burası ve en başat özelliği unutma olan insan için önemli bir durak. Tahmin ettiğim gibi oldu ve o durakta durmaya başladık. Fakat bu defa benlik adına söylediği şeyler söze değil fiile, literatürde "vücut dili" denilen şeylere işaret ediyordu: "İnsanın ben demesi her zaman sözle olmaz. Bazen insan, bakışı ile, burnunu çekmesi ile, çalımli çalımli yürümesi ile, kılık kıyafeti ile de ben der."

Pekâlâ, kimdir bu insan? Hocaefendi'ye göre batmış, bitmiş hatta ölü bir insandır. İfadeleri aynen şöyle: "Ben diyen işi batırmıştır. Bitmiştir o insan. Hem kendisi bitmiş hem de işi bitirmiş ve batırmıştır."

'BEN' DİYEN İNSAN

Faziletfüruşluk değil; değil zira 74 yıllık hayatı meydanda. Değil; çünkü neredeyse ağzından çıkan her söz kaleme alınan, dört haneli rakamlarla ancak anlatılabilecek ses kayıtlarına sahip olan bu insanın söyledikleri, yazdıkları meydanda. Onun için faziletfüruşluk değil dedim aşağıda aktaracağım sözleri için; belki örnek olma, meselenin ehemmiyetine binaen öne çıkarma diyebiliriz. Hüşyâr bir kalb, yaşlı gözler ve hıçkırıklarla birkaç defa kesilen dört-beş cümlelik sözleri şunlar: "Hemen her davranışında şirke girdiğim korku ve endişesini yaşadığımı Allah bilir... Biraz önce namazda aklıma geldi; sen beni de affeder misin Allah'ım! dedim... Sonra kendi kendime 'haydi be oradan, Allah senin gibi ıvır-zıvır insanları affeder mi' dedim... Rabbim... şahid bu duygularıma..."

Asıldan hiç ayrılmadık ama âdet olmuş böyle demek; yeniden asla yani Hocaefendi'nin sözlerine dönelim. Yukarıda Hocaefendi'ye göre 'ölü bir insandır ben diyen insan' demiştim. Bu benim yorumum değil; bizzat kendi ifadesi: "İnsanın kendisi ölü olursa, başkasına can verebilir mi? İnsanın canından can dökülmeli ki

başkalarına can verebilsin, diriliş eri olabilsin. Kendini nefy edenler Allah'ı hakiki manasıyla isbat etmiş ve onun zıllinde/gölgesinde kendini ifade etmiş olurlar..."

İdrakte zorlanıyor olabiliriz bu yaklaşımları. Ben zorlandığımı itiraf edeyim. Pekâlâ, nasıl izah getiriyorsun bu zorlanmaya diyecek olursanız; seviye meselesi diyorum. Bakış açısı, varlığı duyma, hissetme diyorum. Hayat felsefesi, yaşam tarzı diye ilave ediyorum. Ardından aile, yetişme tarzı, çevre diyorum. Ne dersem diyeyim mesele sonunda geliyor imana ve imanın yaptırım gücüne dayanıyor. Rica ederim; "Neticesinde Sen'i kaybedeceğim bir başarıyı bana verme Allah'ım!" diye dua dua yalvaran bir insandan söz ediyoruz. "Defalarca anlatmışımdır; çok eski yıllarda İzmir'de şimdi merhum birisi ile bir evde kalıyorduk. Evin balkonu denize nazırdı. Bir gün ben de çıktım balkona. Güzel bir manzara. İçimde birden dünyaya karşı farklı bir his oluştu. Hemen içeri girdim ve yemin ederim o evden ayrılincaya kadar bir daha o balkona hiç çıkmadım."

İşte şimdi asla dönelim ve yazıyı Hocaefendi'nin "ben, ben, ben" deme eksenindeki sözleri ile tamamlayalım: "Hiçbir şey bizimle başlamamıştır; hiçbir şey de bizimle bitmez. Merak etmeyin."

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hayatı zehir etmeye hakkınız yok...

Ahmet Kurucan 2012.04.19

Aşağıdaki sorulara ve devletin en etkin Din İşleri Yüksek Kurulu'nda görev yapan, dinî bilgi ve yaşayışıyla hemen herkesin kalbine taht kuran yetkin bir ağızdan verilen cevaplara bakın.

"Ben mürtet miyim?" "Değilsiniz."; "Şu sözümden dolayı dinden çıktıysam nikâh tazelemem gerekir mi?" "Hayır çıkmadınız; nikâh tazelemeye de gerek yok."; "Şu sözümle şirke düştüm mü? Düştümse affı yok değil mi? Artık ben ebedi cehennemlik miyim?" "Hayır; bu sözle insan şirke düşmez; dolayısıyla af ve cehennemlik sorusunun manası yok."; "İşlediğim şu günahın dinde cezası ölüm. Ben artık ölmüş bir insan mıyım? Bu günahın cezası uygulanmadıkça Allah beni affetmez mi?"; "Hayır; sizin bilginiz yanlış; o günaha dinde dünyevî bir ceza söz konusu değil. Bunlar şeytanın insana sağdan yaklaşması. Hayatınıza hiçbir şey olmamış gibi devam edin..."

Soru listesi de cevaplar da uzayıp gidiyor. Sorun ne? Cevabı alınmış soruların yeniden bana sorulması. Bana sorulduğuna göre başkasına da soruluyordur diye düşünüyorum. Çünkü bizim millet olarak genel bir hastalığımız bu. Halbuki yapılması olan şey basit; madem yetkili ağızdan cevabı alındı, onları uygulamak ve hayata devam etmek.

Bu kadar basit mi diyebilirsiniz? Tabii ki basit değil; çünkü asıl sorun çok daha derinlerde yatıyor. O ise yanlış din algısıdır. Bunu netice veren şeyler tali sorunlardır ki bunların başında yenilenmemiş bilgiler; o bilgilere fukahayı ulaştıran zemin şartları ile günümüzdeki şartların farklılığını görememe; dikkate almama gelir. Ve tabii ki soruları okurken herkesin gördüğüne inandığım ilgili şahsın vesveseyi neredeyse meslek edinen fitratı var ortada. Bu türlü fitratlarla çok karşılaştığım için toptan cevap verme ihtiyacı hissettim. Okuduğunuz yazıyı kaleme alış nedenim de o.

Böylesi insanları dinî hassasiyetlerinden dolayı öncelikle kutlamak istiyorum. Dünyada ukbayı kazanmayı, her şeyi ukba endeksli ele alıp rızaya koşmayı hedef ittihaz etmiş müminler her türlü takdir ve tebcili hak ediyorlar aslında. İnsanların dünya deyip yattığı, dünya deyip kalktığı, maddi menfaatlerin beşeri münasebetlerden maalesef Allah ile ilişkilere kadar uzadığı günümüzde mevcut dini bilgilerini esas alıp yaptığı bazı hareketlerden dolayı ahiret endişesi ile yaşamasına sadece şapka çıkartılır.

Ama... İşte bu ama'dan sonra koyduğumuz üç nokta çok şeyler anlatıyor. Ama bunun da bir sınırı olmalı ki bu sınırı zaten din ve o dine bağlı yapılan içtihadî düşünceler çok net bir şekilde ortaya koymuş. Bu sınırı aşmamak lazım. Duyarsız olmaya hayır; fakat duyarlılığı bizzat fukaha tarafından çizilen sınırların ötesine taşıyıp hayatı yaşanmaz kılmaya da hayır. Dinî literatürle konuşalım; tefrite de ifrata da aynı seviyede yüksek bir sesle hayır. Müslüman, sırat-ı müstakim insanıdır. Çünkü sırat-ı müstakim, İslam'ın en temel özelliğidir.

Şu hadisi isterseniz bir de bu gözle okuyun: "Bu din kolaylıktır. Hiç kimse kaldıramayacağı mükellefiyetlerin altına girerek dini geçmeye çalışmasın; galibiyet dinde kalır." Çünkü insan ne kadar mükemmeli yakalamaya çalışsa da onu yakalayamaz. Her zaman için eksik ve gedikler bulunur.

Soru sahibine çok net iki tavsiyem var. Birincisi; uzman bir psikoloğa görünmesi. Dinî meselelere vâkıf, sorularda zikri geçen irtidat, talak, şirk vb. kavramlarla ifade edilen şeylerin ne manaya geldiğini bilen bir uzman olması tercihe şayandır. Bu meselelere aynı perspektiften bakmayınca çözüm önerilerinin fonksiyonel olmayacağını düşünüyorum. Aynı dili konuşmak önemli. İkincisi ise; ilmine güvendiği, yetkili olduğuna inandığı uzmandan aldığı cevaplar doğrultusunda hareket edip, geriye bakmaması; ikinci, üçüncü, dördüncü şahıslara sormaması.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Erkek hemşire ve bayan hasta

Ahmet Kurucan 2012.04.26

İlk okuduğum zaman "al sana nur topu gibi bir problem daha" dedim kendi kendime.

Yabancı bir ülkede hastanede çalışan Müslüman erkek hemşire, bayan bir hasta ile ilgilenmeyi reddetmiş. Ülke, şahıs, şahsın etnik kimliği ile o kişinin orijinal ülkesini yazmayacağım ama şu kadarını söyleyeyim, Amerika'da doğmuş-büyümüş ikinci veya üçüncü nesil bir Amerikalı Müslüman. Hadisenin yaşandığı eyaletin gazetelerinde ve TV haber programlarında çarşaf çarşaf yer alan bu haber, şahsın dini kimliği ve bu eylemi dini gerekçelerle yapması nedeniyle İslam ekseninde yeni tartışmaların kapısını araladı. Mesele eyalet sınırlarının dışına taşı, ülke geneli gazetelere konu oldu. Zaten bana "al nur topu gibi yeni problem" dedirten de bu.

Hadisenin birçok yönü var; öncelikle Amerika gibi gayrimüslim bir ülkede eğer adına dini hassasiyet diyeceksek bu hassasiyeti gösteren insanların varlığı sebebiyle Allah'a binlerce hamd ve sena olsun. O şahsın İslami çevre açısından Suudi Arabistan'la, Mısır'la, Yemen veya Endonezya ile mukayese dahi edilemeyecek şartlarda doğmuş büyümüş ve iş-güç sahibi olmuş olmasına rağmen dini kimliğini koruması da takdire şayan. Fakat bu davranış şekli dini midir? Esas irdelenmesi gereken konu bu.

Bir de resmin öbür tarafına bakalım; kadın-erkek ayrımının İslam ülkelerine nispetle neredeyse hiç olmadığı bir ülke ve kültür içinde yaşıyorsunuz. Öyle ki hayatın her bir köşesinde müspet ayrımcılık hariç, kadın-erkek ayrımcılığı yok. İstisnalar tabii ki var ama mevcut sistemi ve algıyı değiştirecek ölçüde değil. Bu kültür içinde yetişen ve İslam hakkında yeterli bilgi ve kültüre sahip olmayan insanın, hastanede işini yapmayı reddeden ve buna gerekçe olarak da cins farklılığı ile İslam'ı gösteren bir hemşireyi anlaması hangi ölçüde düşünülebilir? Anlamayı bırakın, söylenilen şey şu: "Muhatabı hasta ve hastane ortamında şehvet ha!" Lütfen yanlış anlaşılmasın, ne bu anlayışa hak veriyorum ne de meselenin dini veçhesi ile alakalı bir beyanda bulunuyorum; sadece muhatabın bakış açısını yansıtmaya çalışıyorum.

Kaldı ki resmin başka kareleri veya bu kareyi tamamlayan başka unsurları da var. Mesela Amerika'da Müslümanlar azınlık. Müslümanlar 320 milyonluk dev ülkede en iyimser tahminlere göre 9-10 milyon. 11 Eylül sonrası İslam'a ve Müslümanlara karşı alınan tavır meydanda. Dünyada belli odaklar tarafından üretilen ve medya vesilesi ile servis edilen İslamofobia taban kitlenin ister-istemez İslam ve Müslümanlar hakkındaki düşüncelerini belirliyor. İslam dünyasından da bu menfi propagandaya o ölçüde cevap verecek çalışmalar yok. Medyada sesi onlar kadar gür çıkmayan birkaç cılız açıklama, birkaç konferans yeterli olmuyor.

İş sözleşmesi diyebilirsiniz bana. Belki iş sözleşmesinde Müslüman erkek hemşire, bayan hastaya bakmayacağını şart koşmuş ve yönetim de kabul etmiştir. Böyle bir tercih hakkının olup olmadığını bilmiyorum; belki de vardır; ne de olsa demokratik bir ülke ama bu, bugün karşı karşıya olduğumuz problemi değiştirmiyor. Yukarıda anlatmaya çalıştığımız onların kültürleri, hayat felsefeleri ve yaşam tarzları kurumsal manada resmen kabullenilen bu olguyu, tabanın kabullenmesini netice vermiyor. Hele medya işin içine girince iş sözleşmesi hak getire.

Yazının sonuna geldik; henüz dini veçhe ile alakalı bir şey demedik. Çünkü İslam ve Müslüman'ın imajı açısından ferdi olan, ferdi gibi görünen bu ve benzeri meseleler, büyük resmin karelerini dolduran unsurlar olması itibarıyla çok önemli ve ben bu yazıda ona işaret etmek istedim. Küreselleşen bir dünya içinde hiçbir Müslüman "aman canım sen de" dememeli; İslam'ı temsil makamında olduğunu unutmamalı. Dini kimliği ile yaptığı her bir hareketin dünyanın doğusunda ve batısında bütün Müslümanları etkileyeceğini unutmamalı. Örnek mi? İşte bu mesele. Haberiniz var mıydı sizin bu hadiseden?

Türkiye ile ne alakası var bunun da demeyin. Benzeri şeyleri ülkemizde de yaşıyor muyuz?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İnsanlığın yüz karası: Goree Adası

Ahmet Kurucan 2012.04.27

Batı Afrika'da 531 km Atlas Okyanusu'na kıyısı bulunan bir ülke Senegal. Kara kıtanın kara talihli ülkelerinden biri. Asırlarca Afrika'nın deniz yoluyla Batı'ya açılan kapısı olmuş.

Bu coğrafi konum, onu stratejik öneme sahip bir ülke yapmış. Asırlarca Portekiz, Hollanda, İngiltere ve Fransa gibi sömürgeci ülkelerin Senegal üzerinde çatışmalarının altında yatan temel nedenlerden biri bu. Mücadeleyi

kazanan Fransa. Ülke 1960 yılında bağımsızlığına kavuşmuş. Ama asırlar süren sömürge döneminin izleri silinebilmiş değil. Kullanılan dilden siyasi, ekonomik, kültürel hayatın her köşesinde bunu görmek mümkün.

Bu satırları yazarken dışarıdan teheccüd ezanı sesleri geliyor. Yanlış okumadınız; imsaktan tam bir saat önce başlayan ve sabah ezanına kadar beş'er-on'ar dakika arayla hiç susmayan ezan sesleri... 12-13 milyonluk nüfusun % 95'i Müslüman. "Fransa'nın sömürge uygulamaları dine sirayet edememiş" şeklinde mi okumalıyız bu durumu? Hem evet hem de hayır cevabı verilebilir bu soruya. Çünkü bazı noktalarda dini emir ve yasakların uygulandığını görmek imkânsız. Tesettürden temizliğe birçok örnek verebilirim. Bazı noktalarda ise aşırı bir hassasiyet var, teheccüd ezanlarında olduğu gibi... Efendimiz döneminde bile bir saat boyunca okunan teheccüd ezanı yok.

Hırsızlık mı, o da ne?

Namaz vakti geldiğinde yolun, sokağın, çarşının, tezgahın kenarında ibriklerle alınan abdest ve hemen oracıkta kılınan namazlar sanırım Senegal'e has bir manzara olsa gerek. Hayret, şaşkınlık ve takdirle karşılanacak bir başka manzara; hırsızlık. Afrika deyince akla gelen fakirlik, fakirliğin tüm dünyada simgesi olarak kabul edilen 5-6 metrekairelik barakalarda yaşam süren milyonlara rağmen hırsızlık neredeyse hiç olmuyormuş.

Rehberimizin; "6 yıldır buradayım, bunca fakirliğe rağmen halinden şikayet eden hiç kimseye rastlamadım." cümlesi de bu bağlamda nazara alınması gereken önemli bir gözlem sonucu. Farkındayım; yazının başlığı ile şu ana kadar okuduğunuz satırlar arasında bir bağlantı kuramadınız. Çünkü Senegal'e gelmeden önce gezi yazısı yazmaya niyetliydim. Yukarıdaki satırlar böyle bir yazının girişi sayılabilir. Ama 2 saatliğine uğradığımız Goree Adası genel gezi yazısı fikrimi değiştirdi. Açık konuşayım; Goree adası gezisi sonrası uyuyamadım. Saat uyumsuzluğundan dolayı mı? Hayır, insanlığımdan utandığımdan dolayı.

Köle evleri kültür mirası...

Senegal'in başkenti Dakar'a 2 km uzaklıkta 182.000 metrekairelik küçük bir ada Goree. UNESCO, dünya kültür mirası arasında kabul ediyor bu adayı ve koruma altına almış. Tarihi kayıtlara göre, yerleşim 1450'de Portekizlilerin yaptıkları binalarla başlamış. 1700'lü yılların ikinci yarısından itibaren Avrupa ve Amerika'ya yapılan köle ticaretinin toplama merkezi olarak kullanılmış. Bu amaçla adada bir rivayete göre 28 tane "köle evi" inşa edilmiş. Köle ticaretinin son bulduğu 1850'lilere kadar da kullanılmış bu evler. Ama rehberimiz bir kayıp dönemden söz etti bize. Köle ticaretinin başlangıcı 1780 değil, ihtimal 1450'lere kadar uzanıyor ama 1780'e kadar tarihi kayıtlarda hiçbir bilgi yok dedi. Doğrudur.

28 köle evinden sadece biri aslî hüviyetine göre restore edilmiş ve ziyarete açık. Diğerleri yok olmuş veya yerleşim alanına dönüştürülmüş. Kölelerin Avrupa ve Amerika'ya gitmeden önce gemi gelene kadar tutuldukları o eve girişimizle çıkışımız bir oldu. İki katlı o mekan, tartı odası, erkek, kadın ve çocuk bölümleri olarak tasnif edilmiş. İşkence odası, özel bakım için ayrılan odalar da var. Hayvan ahırına bile olamayacak ölçüde kapalı, rutubetli. Hava almak için dışarıya açılan küçük bir delik, el ve ayaklara geçirilen kelepçeler, prangalar ve köle tüccarları ile askerlerin kaldığı ikinci katta sergilenen resimler tam anlamıyla mide bulandırıcı. Saatlerce gezilebilecek o mekânı beş dakikada gezdik ve çıktık. Çünkü ben başta, heyetteki herkes insanlığından utandı. Rehberimizin ifadesine göre Papa da utanmış ve kendisini gezdiren yerli rehberle gezi sonrası "İnsanlık namına sizden özür diliyor ve af talep ediyorum." demiş; demiş ama tokat gibi de bir cevap almış: "Sizi affetmiyoruz."

Gerçekten affedilecek gibi değil. 4 metre kumaş karşılığı satılan, tarlalarından, evlerinden kaçırılan, günde sadece 10 dakika zincirlerinden çözülüp yemek ve ihtiyaç molası verilen, balık istifi yan yana çıplak vaziyette daracık bir mekâna dizilen, 3-4 ayı bulan gemi yolculuğunda nice eziyet ve işkencelerle yolculuk yaptırılan, domuz etinden içkiye istemediği şeyler kendilerine zorla verilen, para etmeyecek derecede hasta veya zayıf olanları okyanusa atılıp köpekbalıklarına yem edilen ve metrolardan yol inşaatlarına varıncaya kadar Batı

dünyasının bugün sahip olduğu yaşamı kolaylaştıran refahın altında alın terleri olan insanların torunları bunlar; nasıl affetsinler ki? Kaldı ki makus kaderleri bununla bitse, fiziki manada dedeleri ölçüsünde olmasa da sonuçları itibarıyla bugün belki onlardan çok daha öte sömürgeciliğe maruz kalan insanlar bunlar. Evet, nasıl affetsinler ki?

Bir de müze var o adada. Bahsini ettiğim bu kısa bilgileri kısmen tarihi vesika, malzeme ve fotoğraflarla sergileyen bir müze. Eleminize elem, kederinize keder katıyor o müzeyi gezmek. "Bir daha yaşatma Allah'ım bunları insanlığa." diye dua ediyor insan. Ediyor ama dünyanın bugünkü haline bakınca benzeri şeylerin farklı şekillerde hâlâ yaşandığını görüyor ve ümitsizliğe düşeceğı anda imanı devreye giriyor. Tam bu safhada dillerden dökülen iki kelime var: Adl-i İlahi.

O köle evinde bir kapı var; adı "door of no return." Köle evi adı verilen o toplama merkezini terk edip gemiye binerken altından geçilen son kapı. "Geriye dönüşün olmadığı kapı" demek "door of no return". Evet, sadece dün özgürlükleri ellerinden alınıp Batı dünyasına köle olarak satılan Afrikalılar değil, insanlık olarak herkes her gün, her saat, her saniye ve her an geriye dönüşün olmadığı bir kapıdan geçiyoruz. Bilmem ki maddi refahları, ticari kazançları uğruna Afrika insanına bu zulümleri reva gören dünün ve bugünün insanları şu an hangi geriye dönüşün olmadığı kapıdan geçiyorlar!

Amistad filmini izlediniz mi bilmem. İzlemediyseniz izlemenizi öneririm. Fakat bir değil onlarca, yüzlerce Amistad yapılacak malzeme var burada...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gemileri batırsak da Hz. Muhammed (sas) gibi bir rehberimiz var

Ahmet Kurucan 2012.04.28

Bir sohbet öncesine götürmeye çalışacağım sizleri bu yazıda.

Elektronik levhada otomatik olarak dönen kelimeler kibarların zihne yaptığı çağrışımlar, kalbe akın eden ilhamlar, halkada yerini alan ve ağızdan dökülecek inci-mercan misal sözlerin avcılığını yapmaya hazır müteveccih ve hâhişkâr simaların olduğu bir sohbet öncesi... Konu bütünlüğü yok; yok ama söylenenlerin toplamına baktığın zaman ortaya çıkan derinlerden derin bir mana ve muhteva var. "Ben ne öğrendim şu on dakikalık sohbet öncesi muhabbetten" dediğı zaman insanın kendine, istidadı nisbetinde sayfalarca yazabileceğı, dakikalarca anlatabileceğı bir nokta var. O nokta, "ilim bir nokta imiş; cahiller onu çoğaltmış" özdeyişindeki nokta. Öz de diyebilirsiniz siz buna. O öze baktığınız zaman "aaa, ben de söyleyebilirim bu cümleleri" diyeceğiniz kadar sade, düz ve anlaşılır şeyler; ama söylemeye kalktığınız zaman yolda kalacağınız kadar da mürekkebe ve derin. Söz konusu hadisler olsa, bunun adı belli; cevamiü'l-kelim. Konumuz hadis olmadığına göre onu başka bir sıfatla ifade etmek zorundayız; Allah seleften razı olsun ki onu bize söylemişler; sehl-i mümteni. Kolay olan, kolay görünen ama imkânsız denecek ölçüde de zor.

Sıralamaya dikkat etmeyecek; öncesi-sonrası demeyecek bir harman yapacağım sizler için. En son cümlesiyle başlıyorum mesela. Ketencizade'nin "Azîzim, rehberim, pîrim, efendim, şem'-i tâbânım / Ziya-i himmetimdir her iki âlemde devrânım / Benimle müttefiktir bu recâda cümle ihvanım." Nereden gelmişti buraya: "Kur'an ile test edilmeyen düşünceler, düşüncenin falsosudur" demiş ve İslâmî zaviyeden izahını yapmıştı. Can dostum bu düşünceleri destekleyen kendisine ait bir cümlemin bir parçasını hatırlattı izahın bitiminde. "Derinliğin sırrı duruluğu ifadesi geçiyor." dedi. Sözü edilen cümle "din ufku" yazısında Kur'an'ın ele alındığı bölümde yerini alıyor. Şöyle diyor orada: "... Oysaki Kur'ân, derinliğinin sırrı duruluğu öyle engin, öyle zengin bir kaynaktır ki, her muhatap onu, kendi idrak seviyesinin ufkunu aşkın bulup daha ilk kademde böyle bir kaynağa sahip olmanın itmi'nânına erebilir."

"Kinayedir bu" dedi ve sonra bir misal verdi. "Mesela; siz Nil'in, Mississippi'nin veya Amazon'un kenarında durur ve nehrin içine bakarsınız. Gerçi şimdilerde biz onu kirlettik ama eskiden çok rahatlıkla nehrin dibini çakıl taşlarına varıncaya kadar görebilirmişsiniz. Bu manzara karşısında nehre girip o taşları toplamak isteyebilirsiniz. Ama içine girdiğiniz an derinlerden derin bir nehirle karşılaşrsınız. İşte Kur'an da böyledir. O Allah'ın yemeğe 'mama' diyen bizlerle konuşması gibi dıştan bakınca duru mu duru, anlaşılabilir bir kelim; fakat içine girdiğinizde derinlerden derin bir derya."

"İradenin hakkını vermek ibadet sayılır" diye bitirdi bir başka fasılda. Su-i zannın insana hiçbir sevap kazandırmadığını ve kazandırmayacağını anlattı. Ardından "öyleyse su-i zann yapıp insanları etrafımızdan kaçırma ve günaha girmek yerine hüsn-ü zann içinde bulunup herkesi kendimizden âlâ görmek gerek" dedi. Benim tahminim ahlâk-i âliyeyi İslâmîye ile bağdaşmayan bir hareketin, bir tavrın ya kendisine intikal ettirildiği ya da bizzat kendisinin müşahede ettiği merkezinde oldu. Nitekim tahminimde yanılmadığımı "enaniyetine, onur, şeref diyen insanlar" deyince anladım.

'MALA MÛLKE MAĞRUR OLMA DEME VAR MI BEN GİBİ...'

Baştan anlatayım: "Meyveli ağaçların dalları meyvelerle donandıkça, dalların gözü hep toprakta olur." Neden? "Çünkü ağaç bir taraftan toprağın bağrına yeni fidanlar salmak ister; diğer taraftan da dalları ağırlığını taşıyamayınca toprağa doğru eğilme lüzumunu hisseder. Bu hakikate dilbeste olmuş insanların en önemli yanı, doldukça kendilerini boş hissetmeleridir. Dolu mideler gibi geçirip başkalarını rahatsız etmemeleridir. Enaniyete, egoizme, egosantrizme onur, şeref dememeleridir. Böyle bir tavır sergileniyorsa, bu tavır çok çirkin bir tavidir. Bir de bu tavrı onurum, şerefim, haysiyetim diye müdafaa ediyorlarsa, bu hatayı mük'ap hale getirmek demektir."

Sonra ses tonunu sertleştirdi ve ateşin hatip edasıyla "Böylelerinin insanlıklarını yeniden yakalamak imkânları yoktur." dedi ve Nef'i'nin meşhur beytini söyledi: "Akla mağrur olma Eflatun-ı vakt olsan dahi / Bir edib-i kâmil gördükde tıfl-ı mekteb ol!"

Tam da burada ciğerleri delecek bir nazarla etrafa bakıp derin bir iç geçirdi ve sözlerini şöyle sürdürdü: "Mala, mülke mağrur olma, deme var mı ben gibi; Bir muhalif rüzgâr eser savurur harman gibi. Evet, ben diyenler yollarda takılıp kalıyor; ben demeyenler yollarına devam ediyor." Salonda bulunan hemen herkesin estağfirullah dediği son cümleleri ise şuydu: "Ben diyenler birer tıbn-ı bîkarâr gibi savrulur giderler. Nereden biliyorsun? Kendimden."

Soruya geçeceğiz; herkes farkında. Hocaefendi de farkında, yazılmış soruyu elindeki kâğıt parçasında tutan arkadaş da farkında; ama söz insanı bırakmıyor; konunun hassasiyeti, herkesten çok daha fazla hassasiyet gösterilen konunun ehemmiyeti söze devam ediyor ve o da devam ediyor: "Sonsuzun karşısındaki rakam sıfırdır ve bu ikisinin ortası yoktur. Allah sonsuzdur ve O sonsuz olduğu için insan sıfırdır."

Soruya geçebiliriz tarzında gözüyle işaret etti; tam soru okunacaktı ki bir cümle daha söyledi. İhtimal aktarmaya çalıştığım tesbitlerin yapılmasına, bu tesbitlerin ete kemiğe büründürülüp cümleler şeklinde ifadesine vesile olan o hadise veya hadisenin faileri ya da bu gidişatın belki de insanı sürükleyeceği nokta gözünün önüne geldi ve dedi ki: "Necip Fazıl merhum bir kitabının adına 'O ki o yüzden varız' koymuştu. Evet, O ki o yüzden varız ve biz gemileri batırsak da Hz. Muhammed gibi (sas) bir kaptanımız var."

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çözüm ortaklığı

Ahmet Kurucan 2012.05.03

Yurtdışında yaşayınca Türkiye gündemini takip edemiyorsunuz; çünkü olayların içinde değilsiniz.

Açık istihbarat denilen TV ve gazeteler elinizdeki yegâne kaynak. Dolayısıyla gündemi takip, onların penceresinden oluyor. Kaldı ki Türkiye'de olsanız ne olur; halkın içinde halkla beraber halkça bir yaşama sahip olmayınca da aynı şeyler geçerli değil mi?

Fıkıhî meselelerin yazıldığı bir köşede bu düşünceler neden demeyin; çünkü fıkıh zaten hayat demek. Hayattan kopuk bir fıkha, fıkıh denemez ki. Fıkıhî görüşler, kanaatler, hükümler masa başında, müzakere ortamında kafa patlatılarak üretilse de, kaynağı Kur'an ve sünnet olsa da onun uygulama alanı hayattır.

Geçtiğimiz haftalarda yayımlanan "Hediye mi, rüşvet mi?" başlıklı yazım üzerine bir e-posta aldım. İnaniyorum o okuyucu bu satırları yüreğinden kan damlaya damlaya yazmış. E-postanın muhtevasına sinen koku, insanın içini dağlayan candan ifadeler düşünce dünyanızda sizi alıp bir yerlere götürüyor. Bilmediğiniz, görmediğiniz, duymadığınız ama onun işi icabı hem de her gün yaşadığı bir gerçek bu hayatın içinde. Gerçek mi demeliyim bu manzaraya yoksa kokuşmuşluk mu, kestiremiyorum. Ona siz karar verin.

"Çözüm ortaklığı" deniyormuş ülkemizde bunun adına. Dostu keskin bir tavsiyede bulunmuş ona ve "Eğer çözüm ortaklığına yanaşmazsan, boşuna ticaretle uğraşma." demiş; "Aksi halde malını satamazsın." diye de ilavede bulunmuş. Anladınız siz; rüşvetten bahsediyorum. Bir kuruma mal satılırken alınan rüşvetten. Yüzlerin, binlerin adının olmadığı, ağzımızı açtığımız an milyon dediğimiz rakamlardan. Satıcıya muhatap olan yönetici satış rakamı üzerinden % 5-% 7-% 10 istiyormuş. Pazarlığa açık anlaşılan. Sonra da ihale sizde kalıyor, siz de anlaşılan miktarı el altından ilgili şahsa veriyormuşsunuz. Artık onlar bu yüksek miktarı kendi nasıl paylaşıyorlar, bizim meçhulümüz? Şöyle bitiriyor okuyucumuz: "5000 TL maaş alıp nasıl BMW'ye binildiğini şimdi anlıyorum, ama işin içinden çıkamıyorum."

Eğer kastınız anlamak ve anlamlandırmak ise bu işin içinden hiç kimse çıkamaz. İslamî nasslarla adına da rüşvet denerek açık ve seçik bir şekilde haram kılınan bir muameleye "çözüm ortaklığı" adını veren bir zihniyet var karşınızda çünkü. İsim değiştirerek meşruiyete zemin hazırlama adına meseleyi hafifletmeye çalışan profesyonel bir zihin bu. Hadisenin hem inanç, hem psikolojik, hem kanuni vb. bütün veçhelerini düşünüp ona göre tedbir alan, düzenlemeler yapan bir yapıyı, kazancıma haram lokma karışmasının inancıyla gecesini gündüzüne katarak çalışan bir Müslüman anlayamaz ki?

Dinî değerleri değil, böylesi uygulamaları yıllar ve yıllar boyu yapan seleflerini esas alan; "ama onlar yıllarca bu ülkeyi ve bu ülke insanını aynı makamlarda aynı yollarla sömürdü" diyerek onları "hoca, örnek, model" kabul eden bir zihniyetten bir şey beklenebilir mi, bilmiyorum.

'Ama onlar da Müslüman' dediğinizi duyar gibiyim. Olabilir; herkes hesabını Allah'a kendisi verecek. Dolayısıyla o kişi ve kişilerin Müslümanlığı ile alakalı bir şey deme yetkisine sahip değilim; hiç kimse de değil. Fakat şunu çok rahatlıkla söyleyebilirim; iman yaptırım gücünü o zihinde ve kalbde kısmen kaybetmiş. Bu kadar. Bedende kaybetmemiş olabilir. Dili "elhamdülillah Müslüman'ım" diyebilir. Aza ve uzuvlar namaz kılıyor olabilir. Fakat bunlar 'iman, yaptırım gücünü kısmen kaybetmiş' yaklaşımının yanlışlığını değil doğruluğunu ortaya koyan bir manzaradır. Çünkü Kur'an hakiki namazın, insanı münkerat ve fuhşiyattan alıkoyacağını söylüyor bize.

Fikhî olarak bir şey demediniz diyebilirsiniz? Burada fıkıhtan kastınız; haramdır, helaldir türü bir hüküm olsa gerek. "Hediye mi, rüşvet mi?" yazısına tekrar bakmanızı tavsiye ederim. Orada alana ve verene haram, alana haram, verene helal türü kategorik ayrımlar yapmışım. Cevabı orada açık ve sizin vicdanınızda gizli.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Senegal'de din

Ahmet Kurucan 2012.05.04

Senegal izlenimlerimi paylaşmaya devam ediyorum. Bir önceki yazıda Goree adasını anlatmışım; şimdi ise dini perspektiften önemli bulduğum ve paylaşmaya değer dediğim bazı değerlendirmelerimi anekdotlar eşliğinde aktarmaya çalışacağım.

Babacar, Alioun, Aışetov, Fatmatu, Amadov, Usman, Maymuna, Eva... Zihninizde yaptığı çağrışımları tahmin ediyorum ama yine de söyleyeyim; kız-erkek çocuk isimleri bunlar. Asılları ise şunlar: Sırasıyla, Ebu Bekir, Ali, Aişe, Fatma, Ahmet, Osman, Meymune ve Havva... Bir de Memadov var. İstisnasız her ailenin teberrüken ilk erkek çocuğuna verdiği isim. Muhammed demek Memadov. Nebiler Serveri Efendimiz'in (sas) ismi.

Nüfusunun % 95'i Müslüman olan bir ülkenin kısa bir kesit sunduğumuz çocuk isimleri özelindeki bu tatbikatı, din olarak İslam'ın veya kültür olarak İslamiyet'in canlılığı hakkında size bir fikir vermiş olabilir. Ama acele etmeyin, aşağıdaki anekdotları da nazara alın nihai kararınızı vermeden önce.

Farklı din mensuplarının birbirlerini kabulünde hiçbir problem yok. Kilise veya halk arasındaki yaygın ismiyle misyoner okullarının bu kabuldeki rolü inkâr edilemez. Zira zeki, istikbal vaat eden çocukların okuduğu ve okuyabileceği neredeyse tek yer bu okullar. Ülkenin en ücra köşelerine kadar yayılmış, onca fakr u zaruretin içinde en güzel binalar, klimalı enfes yurtlar, üç öğün verilen yemeklerle hiç kimsenin hayır diyemeyeceği imkanı sunan kilise okulları, gerek sağladıkları bu maddi imkanlar gerekse başka alternatifin olmayışı nedeniyle okumak isteyenler için neredeyse mecburi istikamet. Bugün hayatın değişik kesim ve kademelerinde iş başında olan herkesin mezun olduğu bu okullar, bahsini ettiğimiz Hristiyanların Müslümanları, Müslümanları Hristiyanları kabulünde etkin rol oynamış durumda.

Din değiştirmeler olmuyor mu? Elbette oluyormuş. Öyle ki aynı ailenin iki çocuğundan biri imam olurken bir diğerinin papaz olması ender de olsa görölen vak'alardan... Evliliğe gelince; hiçbir engel yok. Hristiyan bayan Müslüman erkekle, ya da tersi Hristiyan erkek Müslüman bir bayanla rahatlıkla evlenebiliyor bu ölkede.

Büyük resmi görmeniz adına bir başka misal, Hristiyanların Hz. İsa'nın doğum yıldönümü olarak kutladıkları 23 ve/ya 25 Aralık akşamı yani Noel gecesı Müslümanların evlerinde verdikleri akşam yemeği. Sıradan bir akşam yemeği değil bu; aksine sanki bir bayram yemeği gibi, özene bezene hazırlanan, uzak-yakın ailenin tüm fertlerinin hazır olduğu, bütün maddi imkansızlıklara rağmen elde-avuçta ne varsa hepsinin sofraya dököldüğü bir yemek. Amerika'daki şükran günü denilen büyük aile yemeklerine çok benziyor.

Peki, neden Müslümanlar, Noel akşamı böyle bir uygulamaya imza atıyorlar. İşte burası enteresan. Sözü olayın kahramanına bırakalım. Diyor ki: "Kilise okullarına giden Müslümanların ağızlarına içki koydukları ilk akşam, bu akşamdır." Merakla soruyoruz "Neden?" diye. Cevabı şu: "Bu akşam Hristiyan sınıf arkadaşlarımız Müslümanları üçer, beşer kendi aralarında paylaşır ve evlerine yemeğe davet eder. "Hayır" deseniz bile ciddi ısrar ederler. Kendi evlerimizde hiç görmediğimiz ölçüde zengin menülerinin yer aldığı bu davete "hayır" demek de zaten oldukça zor. Eve gittiğimizde sofrada birçok çeşidi ile içki de bulunur ve ev sahipleri ısrarcı olurlar onu içmemiz için. Hayır desek de, "Bir yudum al, beğenmezsen içmezsin." telkininde bulunurlar ve siz misafir olduğunuz o evde bu ısrarlara daha fazla "hayır" diyemezsiniz. İşte bunun önüne geçmek, davetlerine "hayır" diyebilmek için biz de aynı gece evlerimizde yemekler vermeye başladık ve gelen teklifleri bu yolla reddettik."

Peki bu şuur ve yönlendirmenin kaynağı ne veya kim? Tuba ve Ticani adı verilen iki büyük tarikat var burada. Senegal sınırlarını aşan tarikatlar bunlar. İslami kimlik ve onu koruma adına sahip olunan şuurun canlı olmasında, hâlâ daha devam eden misyonerlerin çalışmalarının büyük oranda başarılı olmamasının altında bu tarikatların oynadığı tarihi rol var.

Son bir misal başörtüsünden. Başörtüsü bu ölkede geleneksel elbiselerin tamamlayıcı bir parçası. İstisnalar hariç dini bir yükümlölük olarak kullanılmıyor. Kaldı ki saçların bir kısmının açık olarak durduğu o örtüler, dinin verdiği ölçölere de uygun değil. Bir örnek, küresel etkileşim ya da karşılıklı gelişen ve geliştirilen arkadaşlık, dostluk ilişkileri sonucu evin kızı başını kapatmaya karar verir ve bu fikrini annesine söyler. Buraya dikkat edin; anne cevaben der ki: "Katiyen olmaz kızım. Çünkü biz falan tarikatın mensuplarıyız ve kadınlar o tarikatta başını örtmez."

Baştan bu yana din ve dini hayat ekseninde verdiğim örneklere bütöncöl bir nazarla baktığınızda kafanızın karıştığını tahmin etmek zor değil; çünkü benim de kafam karıştı. Bir tarafta sahabi isimleri, diğer tarafta evlilikler; bir yanda çocuklarımızı içkiye başlatıyorlar diye alternatif uygulamalar, öbür yanda başörtüsüne "hayır" denirken gösterilen tarikata mensubiyet gerekçesi. Bu manzara karşısında kafanın karışmaması mümkün değil.

Gördüğünüz gibi mesele sadece Afrika insanının asırlardır sadece maddi kaynakları itibarıyla sömürölmesi ile sınırlı değil. Tahribat o kadar çok boyutlu ki; 2011 yılında dünyanın silaha harcadığı 1,7 trilyon doları her yıl Afrika için harcıyıp açlık ve susuzluğa çare bulsanız, hijyen adına gerekli önlemleri alsanız; hatta şöyle diyelim maddi refah açısından Batı standartları içinde bir yaşama kavuşturup Afrika'nın her yanını Johannesburg, Cape Town gibi yapsanız bile, çözümleri ve aslı temellerine oturtulması gereken birçok devasa mesele var bu kıtada. Rabb'im güç kuvvet ihsan buyursun...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dünya zevki ve yanlış değerlendirmeler

Ahmet Kurucan 2012.05.10

Bir okuyucumuz 'Dünya nimetlerinden istifade ahiretteki mükâfatı, zevki, hazzı azaltıyorsa, ahireti tercih eden kişiler dünyada nasıl yaşamalı?' diye soruyor.

Bu güzel bir soru ama soru bu değil. Soru; Ahkaf Suresi 20. ayeti referans gösterilerek "kişinin helal olan dünya zevklerini tatmasının ahiret nimetlerini noksanlaştıracığı ve bir nevi dünya zevkinin ahiret nimetlerinden çalmak olduğu" belirtilmiştir. Bu durumda şöyle bir soru akla gelmektedir, biz insanlara yardım ederken ve onlara iyilikte bulunurken de onlara bir nevi dünya zevki veriyoruz. Bu durum onların ahiret hayatı adına zararlıysa onlara yardım etmemek gerek diye düşünüyorum." Ardından Araf Suresi 32. ayeti nazara verip orada "Allah'ın kulları için yarattığı güzelliği, rızkın iyisini, temizini yasaklayan kim?" denildiğini ve bu iki ayetin birbiri ile çelişip çelişmediğini soruyor.

Soruya cevaba geçmeden önce usulle alakalı bir değerlendirmede bulunmak istiyorum ki bu mezkur soruya verilecek cevaptan çok daha önemli; çünkü sorunun kaynağı bu. Kur'an İlahi bir kitaptır. Kur'an'ın kendine has özellikleri onun yine kendine has bir okuma metodunun olmasını iktiza eder. Bunun adına literatürde usul denir. Tefsir usulü baştan sona Kur'an'ı nasıl okumalı, nasıl anlamalı ve nasıl hüküm çıkartmalıyız sorularına verilecek cevaplar üzerine kuruludur. Bu usule hakkıyla vâkıf olmadan, bir kişinin -velev ki ana dili Arapça bile olsa- Kur'an'a mana vermesi, Kur'an'ı, Kur'an'ın bütünlüğü içinde ihata etmesi ve İlahi iradenin muradını yakalaması tek kelimeyle imkansızdır. Mealler bir yere kadar bizi İlahi iradeyi anlamaya yaklaştırır ama sadece meal ile nihai bilgiye ulaşmak mümkün değildir. Şöyle özetleyeyim; başlı başına müstakil bir ihtisas sahasıdır Kur'an'ı bütüncül bir nazarla okuma ve anlama. Onun da bir eğitim ve öğretim süreci vardır.

Soruya cevaba gelince: Önce Ahkaf Suresi 20. ayetine okuyucumuzun yaptığı gibi değil de o ayete en azından ayet bütünlüğü içinde bakalım. Kaldı ki bazen bu da yetmez; siyak-sibak münasebeti içinde ayetlere bakmak, sebab-i nüzulüne, nüzul zamanına dikkat etmek vs. lazım. O ayette Kur'an der ki: "Gün gelir, kafirler ateşin karşısında tutulurken şöyle denilir: "Bütün zevklerinizi dünya hayatında kullanıp tükettiniz, onlarla sefa sürdürdünüz. Artık bugün dünyada haksız yere büyüklük taslamanız ve dinden çıkıp fasıklık etmeniz sebebiyle hor ve hakir eden bir azap ile cezalandırılacaksınız."

Görüldüğü gibi söz konusu olan ve okuyucumuzun kişi dediği insan, dünya hayatında inkârı imana tercih eden kafirdir; yoksa imanı küfre tercih eden mümin değil. Bu bir ayrıntı değil dikkat ederseniz; aksine ayetin üzerine oturduğu temellerden biri. Çünkü sözü edilen İlahi azaba düşer olacak kişinin kimliğine kim ayrıntı diyebilir ki? O kişi veya kişiler anlatılmasaydı ayet bir ölçüde anlamını yitirirdi.

Şimdi sorudaki kişi yerine kafir'i koyduğunuz an zaten soru sanırım cevabını bulmuş oluyor. Ama soruda bir başka problem daha var; muhtaç olan kişilere yardım etmenin tekellüflü bir te'ville başka bir kategoriye konulması. Kur'an'ın fakir-fukara'ya yardım etme ile alakalı direkt emirlerini, Efendimiz'in (sas) kavli ve fiili tavsiye ve uygulamalarını nazara almadan, ayete verilen yanlış bir mana ile bir başka yanlışla kapı açmadır bunun adı. Okuyucumuzu şahsen tanımıyorum ama e-postasının sizlere aktarmadığım satırları arasında

kendini gösteren öğrenme aşkı, şevki ve iyi niyetinden hiç şüphem yok; yok ama bu örnekte görüldüğü gibi aşk u şevk ve iyi niyet bazen tek başına yeterli olmuyor.

Hiz. Ebu Bekir'den bir misal vermek isterim. Kendisine Abese Suresi 31. ayette geçen "fakiheten ve ebbe" kelimelerinin manasını sorarlar. Hepimizin ve özellikle Kur'an'ı anlama ve anlatma mevkiinde bulunan herkesin kulağına küpe olacak şu cevabı verir: "Şayet ben, Allah'ın kitabı hakkında bilmediğim halde konuşursam, hangi arz beni üzerinde taşır ve hangi gök beni gölgesinde barındırır?"

Bir sonraki yazıda Araf Suresi'nde ayeti de gündeme getirerek aynı okuyucumuzun "Dünya zevki ahiret nimetlerinden çalışırsa insan kendisini çilekeş bir hayata mı hapsetmeli ya da dünyada zillet içinde mi yaşamalıdır?" sorusuna cevap vermeye çalışacağım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bilinmesi gerekli olan

Ahmet Kurucan 2012.05.12

"Bilinmesi gerekli olan şeylerin başında O gelir. İnsanı O'na götürmeyen her düşünce aslında bir falsodur.

Düşüncenin falsosu diyebilirsiniz buna." Mutlaka anlamışsınızdır "O" zamiri ile ifade edilenin kim olduğunu. Büyük harflerle yazmamızdan belli zaten. O, Allah'tır (cc).

Mutad ikinci sohbeti için koltuğuna oturur-oturmaz ağzından çıkan ilk sözlerdi bunlar. Bir problem mi vardı, ihlasları ile bir şeyler mi hissetmişti acaba salondaki insanlardan yoksa kendisine intikal eden bir meseleden dolayı mı söyledi bunu; bilmiyorum. Hangisi olursa olsun, netice odaklı düşünelim ve soralım kendimize; bu önemli tesbit karşısında bir nerdeyiz? Sahip olduğumuz, olduğunu zannettiğimiz ilim, bizi ne ölçüde, hangi seviyede Allah'a götürüyor? Malumatımızın çoğalması, akademik kariyerlerdeki unvan sıçramalarımız; acaba aynı ölçüde Allah ile irtibatta farklılığa, irtibatın düne nisbetle daha da derinleşmesine sebebiyet verdi mi? Cevabımız evet ise problem yok demektir. Ama ya hayır ise?

Sonra soruya geçildi. Ben soruyu değil de soruya verilen cevaptaki bir noktayı sizlerle paylaşmak istiyorum. Niçin soruyu söylemiyorum; bana göre umumi manada değerlendirilebilecek cevabın, sorunun çizdiği çerçeveye sıkıştırılmasını istemiyorum. Zira usul ilminde yerini alan kaideye göre "sebeb-i nüzul veya vürudun hususiyeti hükmün umumiliğine mani değildir". "Sen söyle, soruyu da bilmek istiyoruz" diye itiraz edebilirsiniz benim bu düşünceme. Haklı bir itiraz bu ama herkes için geçerli değil. Onun için soruyu söylemeyip dar bir alana sıkıştırılması gereken dediğim cevabın o bölümüne geçeceğim.

"Emanet" dedi Hocaefendi. Emanet deyince öyle zannediyorum ki yüzde doksanlara varan ölçülerde herkesin aklına, sahibine iade edilmek üzere bir şahsa veya kuruma teslim edilen mal akla gelir. Enteresandır, hıyanet ayrı bir kelime ve kavram olduğu halde emanet dendiğinde o da akla gelir. Çünkü emaneti hıyanet ile birlikte düşünürsek, üzerine bir de örnekler ilave edersek çok daha iyi anlaşılır.

Bu girişten, emanetin bambaşka bir manada kullanıldığı sonucuna varmış olabilirsiniz. Doğru; Hocaefendi ayrı bir manada kullandı emaneti ve dedi ki: "İslam dini bize bir emanettir. Hiç kimsenin tek başına sahip çıkamayacağı, benim diyemeyeceği, Hz. Âdem'den bugüne, peygamberinden sıradan müminlere varıncaya kadar herkesin hakkı olan bir büyük emanet hem de. Öyleyse o emaneti muhafaza etmek ve gelecek nesillere teslim etmek zorundayız."

Sonra döndü, bu konuda dikkat edilmesi gerekli bir hususa özellikle vurgu yaparak dedi ki: "Etrafınızda binlerce sizi düşman bilen küffar ve hüssad var. Kur'an'ın tabiriyle hain gözler var. Sizlere kötülük yapmak için fırsat kolluyorlar bunlar. Öyleyse mebdeden münteha her şeyi çok iyi planlamalı ve ona göre adım atmalı. Aksi halde..."

MESELELERİ BENLİĞİMİZE BAĞLAMAYALIM

Yani siz plan, proje bağlamında size düşeni yapmaz, etrafınızda var olan bu düşmanları ve düşmanlıkları hesaba katmadan, herkesi kendiniz gibi bilerek yürümeye durursanız; gelirler gulyabaniler gibi önünüzü keserler. Şaşırmayın! Varlığınıza dahi tahammül edemeyen ve bunu umuma açık yerlerde üstü kapalı ama umuma kapalı yerlerde üstü açık bir şekilde ifade eden insanlardan ne bekliyordunuz ki? Bu ara fasıldan sonra yeniden "aksi halde" deyip devam edeyim; "Aksi halde; emanete hıyanet etmiş olursunuz." Anlaşılan o ki, başını önüne eğip ya da at gözlüğü takıp ilerleme değil, etrafı kol-kolaçan etme, çevrenin düşünce ve hissiyatlarını kontrol etme öncelikli şart.

"İkinci bir şey daha" dedi Hocaefendi, emaneti koruma adına. "Deryada damla olan amelinizle yapılanlara sahip çıkmayın. Meseleyi kendinize bağlamayın. 'Ben yaptım, ben tuttum, ben buldum, ben olmasaydım' demeyin. Eğer meseleyi kendinize bağlar, ben merkezli götürürseniz; yine ihanet etmiş olursunuz."

Sonra ses tonunu sertleştirdi ve salonda alınan nefeslere dahi hakim bir edayla: "Meselenin popülizme tahammülü yoktur. Dinin muhafazası peygamber mesleğidir. Öyleyse tıpkı peygamberler gibi fevkalade hacalet, fevkalade tevazu içinde 'ben yokum' demesini bilmelidir insan. Hatta eğer benim varlığım bu emanetin muhafazasına ve gelecek nesillere intikaline zarar verecekse, 'Canımı hemen al Allah'ım!' demeli, bunu diyecek kadar mert olmalıdır. Ama varlığı bir arpa boyu emanetin korunmasına destek verecekse o zaman da 'Yaşat Allah'ım beni' demelidir."

Bu sözlerden sonra ses tonunu indirdi ve sözlerini şöyle tamamladı: "İmana vabestedir bu. Ben, ben, ben diyenlerin bu meselede yapacakları hiçbir şey yoktur. Bugün gürül gürül aksa bile yarın biter böyleleri. Çünkü bu meslek nefy esası üzerine kuruludur. Yok, yok olmalı ki var olsun.

Aynı çerçevede üçüncü bir teklifi daha oldu Hocaefendi'nin. İstişare, şura, meşveret. "Zaten temel bir mesele bu" diyebilirsiniz. Haklısınız. Ben onu değil de istişareye getirdiği açılımı sizlerle paylaşmak istiyorum. Dedi ki: "İstişare, icma hasıl eder. İcma hasıl olmazsa egolar devreye girer ve karşınıza egosantrik insanlar çıkar."

Kısa bir izahla bitireyim; egoist; bencil, hodbin, kendi çıkarından başkasını düşünmeyen ve bunun uğruna herkesi ve her şeyi feda edebilen insan demektir. Egosantrik ise psikolojik bir özelliktir ve her türlü hadiseyi kendisi ile ilişkilendiren, her şeyin merkezine hep kendisini koyan ve kendisini gören insandır. Dikkat ederseniz, Hocaefendi egoist demiyor, egosantrik diyor. Farkı fark edin lütfen.

Sözü tekrar başa alıyorum; "Bilinmesi gerekli şeylerin başında O gelir." demişti ya, işte oraya. O cümlelerini Hocaefendi bir dua ile bitirmişti; ben onu sona sakladım. "Allah, bize kendisini nasıl bilmemiz gerekiyorsa öyle bildirsin." Sanırım problemlerin başı da, çözümün kendisi de bu dua cümlesinde yatıyor. Biz hakkıyla Allah'ı bilsek, bilinmesi gerekli şekliyle O'nu tanısak, ne egoist oluruz ne de egosantrik.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dünya nimetleri ahiretten mi çalıyor?

Ahmet Kurucan 2012.05.17

Bir önceki yazımda bir sonraki yazıya dediğim husus bu; okuyucumuz dünya nimetlerinden dünyada istifade etmeyi ahiret nimetlerinden eksilmeye sebep teşkil edip etmeyeceğini hem de "çalma" kelimesini kullanarak soruyor.

Meselenin iki ayrı kesim için ayrı şekillerde mütalaa edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Nedir bu iki kesim? Müslümanlardır. Müslümanlar en basit şekliyle şöyle bir tasnife tabi tutulabilir. Bir; benim gibi -nefsim haricinde herkesi tenzih ederim- sıradan müminler; iki, imanda zirveyi yakalamış peygamberlerin izinde giden, onların bir adım gerisinde yerleri alan sıraüstü, sıradışı müminler. Sıradan bir mümin olmak da büyük bir şeref; hamd O'na, minnet O'na ama bu sıradışı müminlerle mukayese yapacaksak -ki yapacağız- sıradan müminlerin bilinmesi lazım. Lafızların yetersizliği diyebilirsiniz. Eskiler buna dîk u elfâz derlerdi. Söz konusu tasnif öteden bu yana ulema nezdinde yapılan ve halk tabanında da zaten bilinen bir şeydir. Mesela "mukarrabin'in seyyiatı, ebrar'ın hasenesidir" beyanı bunu anlatır.

Bu kısa giriş sanırım sözü nereye getireceğimiz hakkında sizlere bir fikir vermiştir. Okuyucumuzun bahsettiği meşru ve helal dairedaki dünya nimetlerinden istifade objektif ölçüler içerisinde bakıldığında adı üzerinde meşrudur ve helaldir. Ama imanda zirveyi yakalamış; dünyada ukbayı yaşayan ve ukbası için dünyayı terk eden sıradışı müminler bu meşru ve helal nimetleri kendi adlarına haram sayabilirler. Burada haram'ı ıstılahe manada haram olarak değil, helal olmasına rağmen istifade etmemeyi iradesiyle tercih etme manasında kullanıyorum.

15 asırlık İslam tarihine baktığımızda bu iradi tercihi yapan nice devâsâ kâmetler görürüz biz. Nitekim zühd ve takva kavramlarını bu anlayışa irca eden yaklaşımlar ve maddî örnekler bunu isbatlar. Özelde tasavvuf tarihi bunun nice nice örnekleri ile doludur. Efendimiz'in (sas) karpuz yiyip yemediğini bilmediği için ömür boyu karpuz yemeyenler, tarihimizin sayfaları arasında yerini alan insanlar değil midir? Günümüzde de denize nâzir misafireten kaldığı evde ılgım ılgım esen rüzgârlı bir ilkbahar sabahı balkona çıkınca gördüğü manzara karşısında büyülenip hemen odasına geri dönen ve orada kaldığı müddetçe de bir daha balkona çıkmayan örneklerimiz vardır bizim. Sebep; işte okuyucumuzun bahsettiği şey; dünyanın bütün mezafiri ile insana bir gelin edasıyla görünmesi ve bu zevkin ahiret nimetlerini noksanlaştıracığı endişesi.

Bu sözler bir tesbitten ibarettir. Biz yaşamasak da yaşanılan, anlamasak da anlaşılan bir gerçeğin resmidir. Haşa ve kella tenkit değil. Bu yüzden bize, bizim gibi sıradan insanlara düşen şey, her şeyden önce bu vakıyı saygıyla karşılamaktır. "Allah'ın kendilerine helal kıldıklarını haram kılıyorlar" dememektir. Çünkü haramı da helali de bize öğretecek seviyenin insanlarıdır onlar. Ve eğer denildiği gibi haramı helal kılıyorlarsa kendilerine kılıyorlar, etrafındaki insanlara böylesi telkinlerde bulunmuyorlardır. Hatta öylesine ki kendi konumlarının idrakinde olduklarını gösterir tarzda yanlış anlaşılmalara meydan vermemek için "bizim bulunduğumuz seviyenin insanı olmayanların bu kitabı okuması doğru değildir" diye kitapların başına şerh düşüyorlardır. Kaldı ki Efendimiz'in hayatında da teheccüd namazından savm-i visale kadar bu türlü örneklerle rastlamıyor muyuz?

Bize düşen ikinci şey; onlar seviyesine çıkmak için sadece niyet etmek, o niyete bağlı olarak çalışmak, çabalamak, gayret göstermektir.

Okuyucumuzun sözleri ile bağlayayım; mümin kendini çilekeş bir hayatın içine hapsetmemeli; zillet görünümü veren bir hayat yaşamamalı; dünya ve ukba nimetlerini birbiri ile mukayese etmemeli ama mukarrabini de anlamaya çalışmalı; onları kendi derekesine indirip tenkit etmemelidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Güney Afrika; kaybedilmiş savaşı kazanan mı, kazanılan savaşı kaybeden mi?

Ahmet Kurucan 2012.05.18

Town diyorlar Johannesburg'lular şehir merkezine. 1970 yılından beri taş üstüne taş konmasa da, Afrika'nın Batı standartlarını yakalayan bu şehri, tatlı bir sonbahar akşamının ılık ılık esen rüzgar ve ılık ılık yanan lambaları eşliğinde görelim istedik. Yolda trafik çevirmesi vardı.

Sadece ehliyet sordu polis. Türkiye ehliyetiyle araba kullanılabildiği için ehliyetini değiştirmemiş bize rehberlik yapan arkadaşımız. Polis ehliyetinde ülke ismi ve son kullanma tarihi olmadığı için kabullenmedi ve bize uzun uzadıya bunun gerekliliğini anlattı. "Amenna ama biz ne yapabiliriz ki, devletimiz böyle belirlemiş ehliyet stilini." deyince polis ağzındaki baklayı çıkardı, "Sahte bu." dedi. Bunun üzerine ben ve arabada bulunan bir başka arkadaşım kendi ehliyetlerimizi gösterince "Tamam, şimdi inandım." dedi ama bu defa Türk büyükelçiliğinden uygulamanın böyle olduğuna dair bir belge istedi. Aksi halde 1775 rand para cezası keseceğini, bu parayı peşin vermeme durumunda bizleri karakola götüreceğini söyledi. "Ne olacak?" dedim. "Büyükelçilikten böyle bir belge gelene kadar orada kalacaksınız." dedi. Cuma akşamıydı. Bu hesaba göre 2 gün karakoldayız. Sordum, "Pazartesiye mi bekleyeceğiz?". Umursamaz bir tavırla "Ne yapabilirim ki!" tarzında omuz silkti.

İşin ciddiyetini anlayınca yerli rehberimizin rüşvet teklifine asıldık. "Bize bir iyilik yap." cümlesi ile başlayan asılma 100 rand ile son buldu. Açıktan da değil; "Ruhsatın içine koyun, öyle verin." dedi. Aynen dediği gibi yaptık. Bir görecektiniz polisi; ruhsatın içindeki parayı cambazları aratmayacak el çabukluğu ile evraklarının arasına indirdi ve bize "Güle güle" dedi.

Oradan ayrılırken rehberimiz, "Bozuğum yoktu, onun için 100 verdim; aslında bu işin rayici 50 rand, hatta bazıları 100 verip 50 geri isterler, benim İngilizcem olmadığı için diyemedim. Pazarlık da yapıldığı olur." Zaten şaşkınlık yaşıyorduk; son sözler şaşkınlığımızı daha da artırdı. Malesef böyleymiş Güney Afrika'da. Özellikle yerli (siyahi) polisler rüşveti geçim kapısı yapmışlar. Söylenene göre beyaz polisler ise hiç almamış.

Sadece bu alanda mı? Kısa süren seyahat ve ziyaretimizde çeşitli kişilerden aldığımız bilgiler bu soruya hayır cevabını vermemizi gerektiriyor. Rüşvet, özellikle 1994 sonrası hayatın birçok alanında kendine yer buluyor.

Afrika'da beyazlar da yerli!

Neden 1994? Malum Güney Afrika Mandela'nın ülkesi. Ülkenin İngiliz kökenli sömürgeci beyazların elinden kurtulması, Mandela'nın 'özgürlük, sorumluluk, eşitlik, saygı, uzlaşma, çoğulculuk, demokrasi' ilkeleri ile bayraklaştırdığı mücadelenin 27 yıllık hapis hayatını müteakip yapılan ilk seçimlerde olmuş. Siyahiler yönetimi 1994 seçimlerinde devralmış. Bir başka tabirle siyahiler hükümet etmeye başlamışlar ülkeye. Burada siyahiler yerine yerliler de diyebilirdim ama '400 yıldır buradayız, burası artık bizim de ülkemiz; biz de yerliyiz.' diyen yüzde 17-20 oranında beyaz var. Bu yaklaşıma hak verenlerin çoğunluğu teşkil etmesi gerçeğine dayanarak yerliler yerine siyahiler demeyi tercih ettim.

Ehliyet vakasından hükümeti devralmaya geçmemin sebebi bu ikisi arasında bir alakanın varlığından dolayı. Şahsi kanaatim, siyahiler intikam alıyor. Asırlar boyunca beyaz hakimiyeti ve baskısı altında yaşamış olmanın ezilmişliğini rüşvet hadisesinde yaşadığımız türden davranışları ile üzerlerinden atıyor ve psikolojik rahatlama sağlıyorlar. Rüşvet ve benzeri yanlışlıkları yapmama noktasında kendilerini bağlayan bir inanç ya da aşkın iradeye teslim olmayınca, işler de çığırından çıkıyor. Son tahlilde kaybeden ülke oluyormuş. Gördüğüm kadarıyla şimdilik bunu düşünen çok yok. Ülkeye ciddi yatırımların yapılmamasından bürokratik işlemlere uzanan geniş çerçeve bunu gösteriyor.

İsterseniz bazı kesitler sunayım sizlere: Ülkenin % 90'ı Hristiyan. Müslümanların toplam nüfusa oranı % 2,5. Beyazlar % 15, geri kalan siyahi. Siyahi nüfustan her dört kişiden biri AIDS hastası. İstatistiklere göre yıllık ölüm adedi 300 ile 400 bin arası... Halk bunu şöyle formüle etmiş: "Günde 1000 kişi AIDS'ten ölüyor."

Kızların evlilik öncesi gayrimeşru ilişkiden çocuğunun olması normal, hatta teşvik edilen bir unsur; çünkü kadın bununla doğurganlığını ispatlıyor ve daha rahat koca buluyormuş. Hırsızlık rüşvetten daha kötü ve toplumun tüm alanlarına sirayet etmiş durumda. En çok hırsızlık da perşembe akşamları oluyormuş. Sebebi; hafta sonu akşamları eğlenmek için. Belki de bu nedenle en çok kazanan ticaret alanlarından biri güvenlik. Evlerin etrafında duvar, duvarların üzerinde elektrik verilmiş dikenli tel, her tarafı sarmalayan kameralar ve devriye gezen özel güvenlik şirketi elemanları... Yaşadığınız evin sınırları içine girdiğiniz andan itibaren kendinizi güvensiz ama güvenlik tedbirleri alınmış bir hapishanede hissediyorsunuz.

Madende kararan hayatlar

Dünyanın en büyük yapay ormanının Johannesburg şehri olduğunu biliyor muydunuz? 10 milyon insanın yaşadığı bu şehir alanında belediyeye kayıtlı tam 9 milyon ağaç var ve bu ağaçların dalına dokunamazsınız belediyeden izin almadan.

En çok dikkatimi çeken şeylerden birisi şehir içi dolmuşların üzerinde hiçbir ismin, rakamın olmaması. Bunun yerine duraklarda baş parmağını yukarı kaldıran, aşağı indiren, şehadet ve orta parmağını birlikte kaldırıp sağa-sola yatay döndüren vs. çeşitli hareketler yapan insanlar var. Meğer ki yolcunun gideceği semtin işaretleriymiş bunlar. Dolmuş şoförü o işaretlere göre durakta duruyor veya yolcusu yoksa devam ediyor.

Ve Güney Afrika denince öteden beri akla ilk gelen maden: altın... 1977 yılında kapatılmış ve şu an itibarıyla şehrin göbeğinde yer alan, müze turu turistlik bir mekan olarak kullanılan altın madenine gittik. Adı Gold Reef City. Yerin 3200 metre altına inilmiş bu madende. 57 kat var. Biz rehber eşliğinde 5. kata yani 225 metre tabana indik. Başlangıcından bugüne altın madeni çıkarımındaki safhaları ve çalışma şartlarını gördük. Rahatlıkla diyebilirim, ölümü ensemizde hissettik. Zaten sadece bu altın madeninde toplam 80 bin kişi ölmüş, 1 milyon kişi de sakat kalmış. "Değer miydi?" diyor insan kendi kendine.

Afrika'nın başka birçok ülkesinde olduğu gibi 'orta sınıf' burada da yok. Ya zengin ya da hayatını 6 metrekarelik teneke evlerde 8-9 çocuğu, iki-üç hanımı ile birlikte geçiren fakir insanlar var. Yaşam standartların altında-

üstünde diye mukayeselere gidemezsiniz çünkü 1 doların altında günlük geleceği bile olmayan bir insan için standardı bırakın, yaşamak bile lüks ve mucize. Hayatta kalma mücadelesi veriyor insanlar burada.

1994 yılında Mandela iş başına geldiği zaman kaybedilmiş savaşı kazanmış insanlar diye görmüştük siyahileri. Mücadelenin, azmin, sabrın zaferi diye nitelemiştik burada olanları. Ama birebir gördüğüm manzara beni farklı düşündürtmeye başladı. Kazandıkları savaşı kaybetmek üzere olan demenin daha isabetli olduğuna dair bir kanaat hakim oldu bende. Yol arkadaşım da farklı bir zaviyeden benzeri kanaate sahip. O düşüncelerini bir cümle ile şöyle özetledi bana: "Güney Afrika, Afrika coğrafyasında Anglo-Sakson kimliğinin inşa edildiği, siyahi görüntünün beyaz refleksler verdiği bir dünya."

Kırılmış onurlar; kaybedilmiş kimlikler, aşkın bir iradeyi tanımayan akıllar, manevi tatminden uzak kalpler, birikmiş öfkelerini kusmak için önlerine çıkan her fırsatı değerlendirmeye duran serazad nesiller; Güney Afrika'nın benim baktığım pencereden görünen yüzü bu.

Son söz; polis çevirmesi ve aramızda geçen muhavereyi İstanbul'da bir arkadaş meclisinde anlattığımda herkes ehliyetine sarıldı. Son kullanım tarihi bir kenara; ehliyetlerimizin üzerinde Türkiye Cumhuriyeti yerine sadece TC yazıldığını hayretle müşahade etti ve şaşırdılar. Bu uygulamaya karar veren yetkililer ihtimal United States of America (USA), European Union (EU) gibi TC'nin de dünyanın her yerinde bilineceğini düşündüler ve onun için ülkemizin adını açıkça yazmadılar. Eğer öyleyse bilsinler ki şimdilik bilinmiyor ve bizleri sıkıntıya sokuyor. Yetkililere duyurulur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dünya nimetleri

Ahmet Kurucan 2012.05.24

İki yazım oldu dünya nimetlerinden istifade ile alakalı.

Her iki yazıda dengeyi, istikameti, kendini benim gibi sıradan Müslüman sayan insanlar için olması gerekeni anlatmaya çalıştım. Bazıları, etrafında gördükleri, meşru ve helal dairedeki nimetler dahil dünyayı bütün bütün terk ederek ukbaya yönelen sıra dışı örnekleri, devâsâ şahsiyetleri ismen söyleyerek "bunlara ne diyorsunuz" diyor? Cevabımı yazının sonunda bir cümle ile vereceğim.

Madem konu farklı bir mecraya kaydı, ben de devam edip okuyucumuzun sıraladığı silsileye katkıda bulunmak için bir misal vereyim: Hocaefendi. Gerçi geçen haftaki yazımda isim vermeden kaydetmiştim ama şimdi açıktan yazıyorum. Kendisi kesinlikle rahatsız olacaktır bunu yazdığım için ama tarihe mal olması açısından hata dahi olsa böyle bir hatayı şuurlu olarak yapıyorum.

Çok dar bir dairede, üç-beş kişinin bulunduğu bir mabeyn ortamında anlattı. "Defalarca anlatmışımdır" diye söze başladı çoğu zaman yaptığı gibi. Nezaketinin, tevazusunun ürünü bu sözler bana göre. "Çok eski yıllarda İzmir'de, şimdi merhum birisi ile kalıyorduk. Evin balkonu denize nâzırdı. Bir gün ben de çıktım balkona. Güzel bir manzara. İçimde birden dünyaya karşı farklı bir his oluştu. Hemen içeri girdim ve..." Burada kesiyor ve gelecek cümleye dikkat kesilmenizi istiyorum. Çünkü o cümlede Hocaefendi belki de farkında olmadan

yukarıda ifade edilen o sıra dışı kimliğini, durduğu yeri, pozisyonunu ele veriyor. ".....yemin ederim, o evden ayrılıncaya kadar bir daha hiç balkona çıkmadım."

Benim ve benim gibiler için günlük hayatın bir parçası sayılabilecek bu kadar sıradan bir davranışa Hocaefendi ve onun kuşağında yaşayan insanların bakışı işte budur. Hemen hatırlatayım; burada bize düşen bu farklı kuşağın insanlarını tenkit etmek değil; aksine önlerinde saygı ile eğilmek ve takatımız ölçüsünde onları model alıp onlar gibi olmaya çalışmaktır.

Devamında "insan" dedi Hocaefendi bu davranışına izah getirirken "bazen dünya nimetleri karşısında büyülenir ve keşke ölmesem der. Yok mu şu ölüme bir çare der." Ben izah sadedinde ilave edeyim, demese bile içinden geçirir. Pekala niçin? Ne var bunun temelinde? İman ettiği halde bir mümin bunu nasıl der, nasıl düşünür? Cevabını Hocaefendi veriyor: "Dünya nimetlerine karşı zaaftır bu ve bu zaaf yaşam arzusunu tetikler. Halbuki Efendimiz (sas) şöyle buyuruyor: "Dünya benim neyime? Dünyada ben, bir ağaç altında gölgelenen, sonra da onu terk edip giden bir yolcu gibiyim."

Şinasi der ki: "Ehl-i basiretsen hüner arzetme nâdâna; Anadan doğma âmâlar değildir vakıf elvâna." Bu mevzuda sizleri bilmem ama ben sanırım anadan doğma âmâyım. Onlarla aynı inancı, aynı dili, aynı kültürü, aynı medeniyeti ve aynı zamanı paylaşısam da idrak ufkum onları ne anlamaya ne de anlatmaya yetiyor.

Ne güzel anlatır hâl-i pür melâlimizi Niyazı Mısri:

"Nâdânı terk etmeden, yârânı arzularsın

Hayvanı sen geçmeden insanı arzularsın.

Men arefe nefsehu kad arefe rabbehu

Nefsini sen bilmeden Sübhan'ı arzularsın.

Sen bu evin kapusun henüz bulup açmadan

İçindeki kenz-i bî-pâyânı arzularsın.

Taşra üfürmek ile yalınlanır mı ocak

Yönün Hakk'a dönmeden ihsanı arzularsın.

Dağlar gibi kuşatmış benlik günahı seni

Günahını bilmeden gufranı arzularsın.

Sen şarabı içmeden serhoş-u mest olmadan

Nicesi Hak emrine fermanı arzularsın.

Cevzin yeşil kabuğunu yemekle tad bulunmaz

Zâhir ile ey fakih Kur'an'ı arzularsın.

Gurbetliğe düşmeden mihnete satışmadan

Kebap olup pişmeden püryanı arzularsın.

Yabandasın evin yok, bir yanmış ocağın yok

İssız dağın başında mihmanı arzularsın.

Ben bağ ile bostanı gezdim hıyar bulmadım

Sen söğüt ağacından rummanı arzularsın.

Başsız kabak gibi bir tekerleme söz ile

Yunusleyin Niyazi irfanı arzularsın."

Okurumuzun bunlara ne diyorsunuz sorusuna cevabım şu: Ne diyebilirim ki? Ellerinden öperim; kapılarında bir ömür boyu hizmetçi olmayı şeref bilirim; ahirette şefaatlerini talep ederim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gece petrol, gündüz su kuyusu

Ahmet Kurucan 2012.05.25

Kenya ve Tanzania, Senegal ve Güney Afrika'dan sonra ayak bastığım üçüncü ve dördüncü ülkeler oldu Afrika kıtasında. Gezecek kadar zaman geçirmediğimiz için 'gezdiğim' yerine ayak bastığım demeyi tercih ettim.

Kenya % 80'i Hristiyan, % 10'u Müslüman, % 10'u da yerel kabile dinlerine mensup yaklaşık 42-43 milyonluk nüfusa sahip güzel bir ülke. 1967'de bağımsızlığını kazanmış. Eski İngiliz sömürgesi. 45 yıl önce bağımsızlığı kazanmış bir ülkeye, bağımsız dedikten sonra eski sömürge ülkesi diye nitelendirmemin bir sebebi var: Sömürge üstü örtük bir şekilde de olsa devam ediyor. Nerede devam etmiyor ki diyebilirsiniz; haklısınız.

Tanzania ise yaklaşık 40 milyon nüfusa sahip Hint Okyanusu sahillerine açık bir coğrafyada kendine yer buluyor. Kenya ile sınır olmasına rağmen iklimi daha sıcak. Nüfusun büyük çoğunluğunu Müslümanlar ve Hristiyanlar oluşturuyor. Geriye kalan yerel kabile dinlerine inanıyor. Bin 300 misyoner okulu var. Ama din konusunda bir hassasiyet oluşmuş. Bu nedenle 1967 sonrası nüfus sayımlarında insanlara dini aidiyeti sorulmamış. Dolayısıyla dini açıdan nüfus dağılımı adına net rakamlar vermek mümkün değil. İkliminin sıcaklığı insanların ilişkilerine de yansımış. Bunu görmemek, hissetmemek için kör olmak lazım. Uzmanların söylediği coğrafyanın insan karakteri üzerindeki tesiri şeklinde bir izah getirilebilir belki bu duruma.

Tanzania'nın en önemli özelliklerinden biri sömürge dili olan İngilizceyi pratik hayattan atmak olmuş. Bu İngilizce halk tarafından bilinmiyor, konuşulmuyor demek değil ama belli bir tavırlarının olduğunu söylememek de insafsızlık olur. Rwanda da 94 soykırımının mimarı olarak gördüğü için 2 yıl Fransızca'yı yasaklamıştı. Tanzania'nın en önemli mekânlarından birisi Zencibar adası. Vakit darlığı nedeniyle gidemediğimiz bu ada tıpkı Senegal'deki Gore adası misali köle ticaretine merkezlik yapmış bir yer.

Hem Kenya hem de Tanzania'da dostlarla sohbet ederken, söz ülkenin tarihine, köle ticaretine, misyonerliğe ve sonunda sömürgeciliğe gelip dayanıyor. Kendilerine özgü şartlarda özgürce yaşayan insanların, hayvan avcılığı yapılr gibi evlerinden, işlerinden alınıp köle, esir edildiği, dilini, dinini, kültürünü bilmediği diyarlara köle olarak satılıp karın tokluğuna ömür boyu çalıştırıldığı yer burası. Asırlar öncesine de dayansa, Amerika

başkanı da çıkarmış olsalar da yaşadıkları travmayı üzerlerinden atabilmiş değiller. Beyaz insana karşı nefret, kin, düşmanlık, korku ve endişe ile baktığı kesin siyah Afrika'nın. "Acının Tarihi" başlıklı yazısıyla Harun Tokak Bey ne güzel resmetti bunu geçen haftaki yazısında. Halbuki ilişkilerin insani olabilmesi için sevgi temeli üzerine bina edilmesi lazım. Bunu kısa zamanda Afrika insanından beklemek zor, hatta imkansız.

"Cennette beyaz olacak mıyız?"

Bir köye gittik. 5-6 metrelik Hotel Rwanda filminde gördüğümüz türden kamış evlerde yaşayan insanların olduğu bir köy. Ellerimizde çocuklara dağıtmak için çikolatalar, bisküviler var. Her taraftan üzerime üşüştüler. Ama küçücük ablasının arkasına sığınan ve ürkek gözlerle bize bakan, çikolata almak isteyen ama bir taraftan da korkan bir çocuk, gözümün önünden hâlâ gitmiyor. Çikolatayı vermek için ona doğru yürüdüğümde çığlık atmaya başladı. Rehberimize sorduk ne oldu diye. "Korku" dedi, "Çünkü beyazsınız." Çocuk etrafında beyaz insan görmediği için mi? Belki. Ama doğru cevap bence onun yetiştiği ortamda yapılan konuşmalar, beyaz insanın kendilerine yaptıkları etrafındaki muhabbetlerin şuur altına yansması. Bu manzara rehberimize yıllarca bu ülkede hizmet etmiş birinin tespitini hatırlattı. Der ki o zat: "Zenciler beyaz insan karşısında iki zıt duyguyu birlikte yaşıyor. Şeytan ve efendi." İnaniyorum, bir siyahî için beyaz bir taraftan şeytan, diğer taraftan efendi...

Celladına aşık olma diye nitelendirilen ve "Stockholm sendromu" olarak literatüre giren halden bahsedilebilir belki. Esefle belirtelim ki "Cennette beyaz olacak mıyız?" sorusunu bazı Müslümanların da sorduğu bir hakikat. Artık gerisini siz düşünün. Hz. Adem'in de siyahî olduğuna inanan insanların ise haddi hesabı yok. Cennetten dünyaya gönderilen Hz. Adem'in Serendip adasında zuhur etmesi, bu inançlarının delili. Her iki yaklaşım da şeytan ve efendi tespitine destek veren yaklaşımlar bence.

Coconut: Dışı siyah, içi beyaz...

Dinlediklerim arasında en çok dikkatimi çeken şey, misyonerliğin yerelleşmiş olması. Misyoner ve misyonerlik derken elde İncil köy köy gezenleri kastetmiyorum, aksine yerleşmiş, organizasyonunu tamamlamış, başta eğitim olmak üzere kiliselere ve hatta bazı büyük ticari kurumlara varıncaya kadar kurumsallaşmış yapıdan bahsediyorum. "Beyaz zenciler" diyorlar buralarda bunlara. Coconut (kokonat)denilen Hindistan cevizine teşbihi de kullanılıyor. Dışı siyah, içi beyaz demek. Derisinin rengi siyah ama inancı, düşünceleri, yaşayışı ve en acıklısı yıllarca, asırlarca aynı acıyı çektikleri, aynı kaderi paylaştıkları renkdaşı, belki de ırkdaşına bakış açısı beyaz gibi olan insan demek coconut teşbihi ile anlatılan. Sömürgeci bir beyaz zenciye nasıl bakıyorsa o da öyle bakıyor; bir hadiseye beyaz nasıl tepki veriyorsa o da öyle veriyor. Bu bakış açısı onların kendi aralarında yardımlaşma duygusunu da öldürmüş maalesef. Bunun ekonomik ve içtimai hayata bakan sonucu şu: Orta sınıf yok zenciler arasında. Ya çok zengin ya da açlıktan ölmek için boğuşan fakir.

Yeraltı zenginlikleri saymakla bitmez

Bu manzarayı görünce Rwanda katliamını daha iyi anladığımı düşünüyorum. Malum 1994 yılında Tutsi ve Hutu kabileleri arasında çıkan iç savaşta 100 gün içinde 800 bin insan öldürülmüştü. Hem de bütün dünyanın gözü önünde. Katliamı durdurmaları için devreye girmesi beklenen uluslararası kurumların katliama zamanında müdahale etmemeleri "Biz barışı koruyanlarız, yapanlar değil." yaklaşımı ile izah edilmişti tüm dünyaya. Pekala amaç ne? Öldürülen biliyor mu bilmiyorum ama öldürenlerin beyin takımı, yani perde arkasında gece petrol, gündüz su kuyusu açan hakiki sömürgeci beyazların yönlendirmelerine tabi olan Coconut'lar biliyor. Sadece petrol kuyusu mu; altın ve elmas madenleri de var diyenleriniz olabilir. Hayır, sadece altın ve elmas altın değil, saymakla bitmeyecek ölçüde yer altı ve yer üstü zenginliği. Sömürge Afrika insanının kaderi olmaktan çıkarılmalı. Ama nasıl? Ahhh bir cevaplayabilsek bu soruyu. Hadise o kadar büyük ki eğitim ve ticari faaliyetler buna bir çare olabilir mi? Temennimiz, olması. Meyveleri yıllar sonra alınacak olsa da.

Bitirirken Hotel Rwanda ve Blood Diamond filmlerini bir de bu gözle izlemenizi öneririm. Ya da Rwanda Genocide, Earth Made of Glass, Untold Genocide gibi belgeselleri. Dünya siyasetine bakış açınızın değişeceğini garanti ederim. En azından televizyonda ya da gazetenizde dış haberleri acabaların zihninize bıraktığı soru işaretleri ile izleyecek ve dinleyeceksiniz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Egoist ve Egosantrik

Ahmet Kurucan 2012.05.26

Bundan önceki yazımı egoist ve egosantrik ayrımını ifade eden bir açıklama ile bitirmiştim Hocaefendi'nin sözlerine dayanarak.

Demiştım ki o bir paragraflık açıklamada: "Egoist; bencil, hodbin, kendi çıkarından başkasını düşünmeyen ve bunun uğruna herkesi ve her şeyi feda edebilen insan demektir. Egosantrik ise; psikolojik bir özelliktir ve her türlü hadiseyi kendisi ile ilişkilendiren, her şeyin merkezine hep kendisini koyan ve kendisini gören insandır. Dikkat ederseniz Hocaefendi egoist demiyor, egosantrik diyor. Farkı fark edin lütfen."

Hocaefendi'nin o sohbette söylediği sözler bitmemiş ama benim yerim bitmişti. Bu yazıda önemine binaen devam edeceğim o sohbet notlarına. Belki hatırlayacaksınız, sohbet, yurtiçi ve dışında yapılan fevkalade güzel hizmetlerin "ben yaptım, ben tuttum, ben başardım, ben olmasaydım" türünden "ben" merkezli ele alınmaması ekseni üzerine oturuyordu.

Devam etti Hocaefendi: "Bugün dünyanın 140 ayrı ülkesine gidildiği söyleniyor. Oralara giden arkadaşlarımızın birçokları gittikleri ülkenin dilini bilmiyorlar. O ülkeye yönelik tarihi, kültürel, dini, sosyal alanlarda bir malumat sahibi değiller. Ciddi bir eğitimden geçmiş değiller. İdari sistemlerinden habersizler. Kısa-orta vadeli plan ve projeleri de yok. Çoğunlukla şartların yönlendirmesine göre hareket ediliyor. İnsan-insan münasebetlerinde önemli yer işgal eden psikoloji eğitimi de almamışlar. Ama bütün bunlara rağmen gittikleri yerlerde başarılı oluyorlar. Ağza kolay; 140 ayrı tarihin, kültürün, idari sistemin ve hayat tarzının olduğu yerde yüzlerce müessese. İşte maddi donanım açısından yetersizliğine rağmen elde edilen başarıyı insanın kendinden bilmesi, 'ben, ben, ben' demesi Allah'a karşı saygısızlıktır. Bunları şahsına mal etmesi şıktır. Bereketini alır Allah, eğer böyle denirse."

Yüzlerce, binlerce defa söylediği şeyler bunlar Hocaefendi'nin. İsteyen bu gözle 60'ı aşkın eserlerine baksın, binleri aşan sesli ve görüntülü vaaz ve sohbetlerini dinlesin. Yüzlerce yerde aynı hakikatin farklı şekillerde vurgulandığını göreceklerdır. Bu kısa hatırlatmadan sonra biz yine sohbete dönelim.

Çok kısa bir müddet sustu bu sözleri söyledikten sonra ve aynı heyecan atmosferi içinde sözü farklı bir zaviyeye kaydırıldı. Bu defa "ben" değil de "o" diyenleri hedefine koydu: "Ben değil de 'falan yaptı' dersenez de aynı şeydir. Bu da Allah'a karşı saygısızlıktır, bu da şıktır, bu da bereketi alır götürür. Doğrusu, her şeyi Allah yapıyor." Siz burada şu ilaveyi yapabilirsiniz; bizleri de layık olmadığımız halde istihdam buyuruyor. İstihdam edene hamdler, şükürler; istihdam edilene de tebrikler, şükranlar.

'DİNE HİZMET ETTİM' DİYE GURURLANMA!

Layık olmadığımız halde dedim; çünkü liyakatimiz desek, sohbetten hiçbir şey anlamamışız demektir. Ne güzel anlatır bunu Bediüzzaman Hazretleri. Der ki: "İmana ve Kur'ân'a hizmet etmek her insana müyesser olmaz. Bu ancak 'istihdam edilmek'le mümkündür. İstihdam edilmek için kişinin 'ihlâs, tesanüt ve sadakat' vasıflarına sahip olması gerekir. Bununla beraber 'Allah bu dini racül-u facir ile de kuvvetlendirir' hadisine göre facir ve fasıklarla da Allah dine hizmet ettirir. Bu bakımdan her insan hatalı, noksan ve günahkâr olduğu için dine hizmet ediyor olsa da kendisini 'racül-u facir' bilmelidir. Hizmetini, ubudiyetini, geçen nimetlerin şükrü ve vazife-i fitrat ve fariza-i hilkat ve netice-i sanat bilmeli, ucub ve riyadan kurtulmalıdır." (Sözler, 2004, s. 769)

Bir başka yerdeki ifadeleri de aynen şöyle: "İkinci Fıkra: Sen ey mağrur nefsim! Üzüm ağacına benzersin. Fahirlenme! Salkımları o ağaç kendi takmamış, başkası onları ona takmış. Üçüncü Fıkra: Sen ey riyâkâr nefsim! 'Dine hizmet ettim' diye gururlanma. 'İnnallahe leyueyyidi heze'd-dine birraculi'l facir' sırrınca: Müzekkâ olmadığın için, belki sen kendini o recül-i fâcir bilmelisin. Hizmetini, ubûdiyetini; geçen ni'metlerin şükrü ve vazife-i fitrat ve fariza-i hilkat ve netice-i san'at bil, ucb ve riyâdan kurtul!"

Pekâlâ, egoizme girmeme, egosantrik olmama noktasında özellikle dikkat edilecek şeyler var mı? Yukarıda söylenenleri içselleştirmek -ki bana göre zaten imana ve imanın derecesine taalluk eden mevzulardır bunlar- ve mefhumu muhalifiyle hareket etmek yeterli. Hocaefendi'nin menfi istikamette söylediği her şeyin aksini düşünmek ve uygulamak zaten işin yörüngesine, olması gerekli olan zemine oturması demektir. İlave bir izaha ve açıklamaya gerek yok. Ama Hocaefendi bu suale cevap olabilecek bir-iki hususa işaret etti. Dedi ki: "Etrafınızdakileri değil, kendinizi sorgulayın. Kendinizle yüzleşin. Kendinizle hesaplaşın."

Söylediği, söylemek istediği şeyler çok açık Hocaefendi'nin. "Ben, ben, ben" sedalarıyla ortalığı velveleye veren insanın kendisini aşması, ancak samimi, candan ve doğruyu bulmak için yaptığı bir muhasebe ve murakabe ile olur. Gececek aynanın karşısına o insan ve soracak kendisine: "Neredeyim ben? Yeterli miyim? Aşkın bir ruha, derin bir felsefeye, sahih bir dünya görüşüne, stratejik bir zekâyâ, ihata edici bir muhakeme gücüne, hayata bütüncül gözle bakabilecek bir nazara, insan ilişkilerini sağlam zeminde götürecek pedagojik eğitime, devletlûlarla resmî münasebetleri arızasız götürebilecek bilgiye ve dehaya, enginlerden engin bir hayat tecrübesine, yaşadığım ülkenin diliyle düşünecek -dikkat edin konuşacak demiyorum- rüyalar görececek ölçüde dile vâkıf mıyım?" Bütün bu sorulara vereceğiniz cevap hayır ise, ben demenin ne manası var o zaman?

İkinci dediği şey şu oldu Hocaefendi'nin ve zaten sözlerini bu cümlelerle bitirdi: "Ağaç şiddetli rüzgârlar karşısında devrilmemek için toprağın derinliklerine doğru kök üstüne kök salar. Sizler de bunca düşmanlıklar karşısında kendi değerlerinize bağlılığınızı her gün yeniden kontrol etmeli ve o değerlere doğru kök üstüne kök salmalısınız."

Hocaefendi'yi inandığı değerlerden taviz veriyor diye suçlayanların kulakları çınlasın.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Nikâh nedir?

Dikkatli ve meraklı bir okuyucumuz mezheplerin nikâh tariflerine bir bütün olarak bakmış ve hemen her mezhepte meselenin cinsellik etrafında örgülendiğini hatta kadının erkeğin istifadesine sunulmuş cinsel bir obje olarak değerlendirildiğini görmüş ve soruyor: "bu yaklaşım doğru mu?"

Doğrunun karşıtı yanlış. Dolayısıyla bu yaklaşıma katılmıyorsam yanlış demem lazım; ama ben yanlış deme yerine eksik demeyi tercih ediyorum. Şöyle ki; nikâh akdinin cinsellikle elbette bir ilişkisi vardır. Şehvî arzuların meşru yoldan tatmini akdin gerekçelerinden ve hedeflerinden biridir. Bu gerekçe ve hedefi hiç kimse yok sayamaz. Bununla beraber akdin yegane gerekçesi ve hedefi cinsel tatmin değildir. Bunun yanında başka şeyler de vardır. Tarifte eksik olan işte bunların zikredilmemiş olmasıdır.

Baştan ele alalım; evet, hemen hemen bütün mezheplerde nikâh, cinsel ilişkiyi mecazi olarak ifade eden bir kavram olarak ele alınmıştır. Kelimenin sözlük manası ve bunun bazı ayetlerde (mesela, Nisa Suresi, 22. ayet) cinsel ilişkiden kinaye olarak kullanılması fukahaya bu yorumu yaptırmıştır. Bu yanlış değil. Çünkü İslam ahlakı zaviyesinden bakınca cinselliği alakadar eden meseleler hacaletâverdir. Hacaletâver meselelerin kinaye yoluyla anlatılması kadar tabii bir şey olamaz.

İkincisi; okuyucumuzun da tespit ettiği gibi bu tariflerde nikâh akdi "Erkeğin karısından cinsel açıdan yararlanma (mut'a) hakkına sahip olmasıdır." denilerek sanki bir tek şeye indirgenmiştir. Aslında bu da yanlış değil ama eksik. Çünkü şehvî hislerin tatmininde erkek kadından nasıl yararlanıyorsa, kadın da erkekten aynı ölçüde yararlanıyordur. O zaman neden erkeğin kadından istifade hakkı yerine kadın ve erkeğin birbirlerinden karşılıklı istifadeleri denilmiyor diyebilirsiniz.

Cevaplanması alabildiğine kolay bir soru bu. Şöyle ki bu tarifleri yapan insanlar içinde yaşamış oldukları zamanın çocuğudur. Kadının adının olmadığı sosyo-kültürel çevrenin yetiştirdiği insanlardır. Onlardan zamanlarını aşip bugüne gelmelerini, erkek egemen bir hayattan hayalen ve zihnen dahi olsa sıyrılıp bugünkü toplumda var olan kadın-erkek arası ilişkilerin gelmiş olduğu seviyeden hareketle bir tarif yapmalarını beklemek kelimenin en hafif manasıyla haksızlık olur. Kaldı ki başta İ. Azam olmak üzere o devâsâ insanlar kadına karşı bu bakış açısının kırılmasına çok büyük hizmet etmişlerdir yaptıkları yorumlarla.

Bence bizler bir zamanlar yapılmış olan ve gelenek içinde yerini alan bu tarifleri olduğu gibi kabul yerine, onları bir malzeme olarak kabullenip yeni tarif denemeleri yapabiliriz. Bunun için İslam'ın iki asıl kaynağına müracaat edebiliriz. Mesela Kur'an, Rum Suresi 21. ayette "Allah'ın varlık ve birliğinin delillerindedir." diyerek buyuruyor ki: "Birlikte huzur bulmanız için kendinizden eşler vermesi ve aranızda sevgi ve şefkat, merhamet duygusu koymuştur." Üzerinde dikkatlice düşünülecek olursa ayet, İlahi iradenin evlilikten muradını nazara veren üç unsuru ön plana çıkartıyor: huzur; sevgi ve merhamet. Acizane kanaatime göre yapılacak bir evlilik tarifinde bu üç unsurun nazardan dur edilmesi zımnen İlahi iradeyi nazara almama manasını içerir.

Allah'ın insan fitratına koyduğu şehvî arzuların tatmini, Efendimiz'in (sas) "Nikâhlanınız, çoğalınız, ben kıyamet gününde sizin çokluğunuzla iftihar ederim." (İ.Mace, Nikâh, 8) vb. birçok beyanında buyurduğu neslin üremesi nikâhın tarifinde yer alması gereken başka unsurlardır.

Sözü buraya getirdikten sonra bir tarif denemesi ile yazıya son verelim: Nikâh, kadın ve erkeğin huzur, sevgi ve merhamet atmosferinde birlikte yaşamalarına, şehvî isteklerini karşılıklı olarak tatmin etmelerine meşruiyet sağlayan ve yeni nesillerin üremesine zemin teşkil eden bir akittir.

Ne durağan ne de hayran

Ahmet Kurucan 2012.06.07

Geçen hafta yayımlanan "Nikâh nedir?" başlıklı yazı üzerine gelen tepkilerden hareketle bu yazıyı kaleme alma zorunda hissettim kendimi. Öncelikle her birerlerimiz birbirinden değişik sosyo-kültürel çevrede yaşıyoruz.

Ailemiz farklı, sokağımız farklı, okulumuz farklı. Farklı olmasa bile aldığımız, benimsediğimiz, özümlediğimiz ve uyguladığımız değerler farklı. Bu farklılık, insan olmanın en tabii özelliği. Aksi takdirde aynı anne-babadan doğmuş, aynı aile, aynı sokak ve aynı okulda yetişmiş kardeşler tornadan çıkmış gibi birbirine benzerdi.

Sözü şuraya getirmek istiyorum; mezhep imamları ve talebelerinin ya da sonraki dönemlerde o mezhepte yerini alan devasa şahsiyetlerin nikâh ekseninde yapageldiği tariflerde rol oynayan sosyo-kültürel şartları görmezden gelmeyelim. Çağını aşkın görüşlere, hükümlere ve eserlere imza atan o insanları, sözünü ettiğimiz tarihten hareketle tan u teşni'de bulunmayalım. Bunu o yazıda da söylemiştim; şimdi tekrar etmiş oldum.

Nikâhı bir kenara bırakalım ve İmam-ı Azam'ın şu yaklaşımlarına bakalım. Mevzu; kadının evliliğinden velayet hakkı veya bir başka tabirle velisinin evlilik izninin gerekli olup olmaması. İmam-ı Azam der ki; "Âkile bâliğa olmuş bir kadın kendi başına evlilik akdi yapma hakkına sahiptir; velisinin iznine ihtiyaç yoktur. Ama denklik noktasında problem söz konusu ise velinin itiraz hakkı vardır."

Günümüz perspektifinden bakınca çok sıradan gelebilecek bu içtihadî hükmün kıymeti ancak o dönemi bütün bütün tanımak ve bilmekle anlaşılabilir. Neden? Çünkü ortam, kısmen cahiliye dönemi zihniyet ve kabullerinin geri dönmeye başladığı ve buna bağlı olarak başka fikhî akılların "kadın velayet hakkını anne-babası ile birlikte kullanmak zorundadır; evlilik akdi yapmaya hakkı vardır ama ebeveyninin iznini almalıdır" dediği bir ortamdır.

Bir tek misal verdim; onlarca misal verebilirim. Hemen aklıma gelen ceza davalarında köle-hür, Müslüman-gayrimüslim eşitliği veya eşitsizliği. İmam-ı Azam Hazretleri'nin borçlar ve ceza hukukunun kapsamı içine giren konularda insanların sosyal statü veya dinî kimlik farklılığını hiç nazara almadığı öylesine içtihadî hükümleri vardır ki onun çağları aşkın bu düşünceleri karşısında hayran olmamanız elde değildir. Nitekim bunları büyüteç altına yatıran nice makaleler yazılmış, yapılacak olanlar müstesna birçok master ve doktora tezleri yapılmıştır.

Bununla beraber nikâhın tarifinde gösterdiğimiz gibi coğrafi şartların, konjonktürel durumların, bunların şekillendirdiği örf ve âdetlerin tesirinde kalarak getirdikleri yorumlar da vardır. Dolayısıyla manzarayı bir tek kare resimle değil de, o resimler bütününe birden bakarak görmek lazım. Bizim geçen hafta yaptığımız, sadece resmin bir karesini sunmaktan ibaretti.

Şöyle bitirelim; genel manada bizim en büyük sıkıntımız, sorgulayan bir akla sahip olmayışımızdır. Belki de asırlardır bütün bütün olmasa da düşünceye dur demiş, yeni düşünce üretememiş; üretilen düşünceleri yenileyememiş durağan bir aklımız ve bir de içine düştüğü çukurun farkında olup ondan çıkma adına çabalama yerine kendini o çukura iten akla hayran olan aklımız var bizim. Halbuki bizim ne durağan ne de hayran, aksine sürekli çalışan, cevval, sorgulayan, kendini yeniden üreten, kendi içinde tutarlılığa ve sürekliliğe sahip olan akla ihtiyacımız var.

Bu bağlamda, şeytanın vesvesesi ile aklına gelen şeylerden dolayı duyduğu rahatsızlığı: "Ya Resulallah! Allah, iman ve İslam'a dair kalbimize öyle düşünceler geliyor ki, gökten düşüp parçalanmak, onları söylemekten daha

iyidir; bunun sebebi nedir?" diyerek dile getiren sahabiye; "Bu sırf imandır; sizde bulunan imanın alametidir." hadisinin verdiği mesajı yeniden düşünmeye ne dersiniz?

Son sözü Bediüzzaman Hazretleri'ne bırakıyorum: "Dar görüşler, dar düşünceler!"

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hindistan'da üç gün

Ahmet Kurucan 2012.06.08

Yeni Delhi demem daha uygun olur. Zira kısa zamanda gezebildiğimiz, görebildiğimiz tek yer Yeni Delhi'ydi. Gece saat 3 gibi havalimanındaydık.

Gecenin yarısı olduğu için pasaport kontrol ve valiz alım işlemleri çabuk biter ve gider istirahat ederiz düşüncesindeydim. Zira uzun ve yorucu bir yolculuk yapmıştık. Fakat kontrol mahalline geldiğimde şaşırdım. Görevliler tam kadro çalışmasına rağmen uzayıp giden ve hiç bitmeyen kuyruklarla karşılaştım. Arka arkasına gelen insanları da görünce şaşkınlığım iyice arttı. "Ne bekliyordun ki?" dedi bir arkadaşım. "1,2 milyar insan yaşıyor burada." Ne oldu, saatlerce mi beklediniz diyebilirsiniz. Hayır, bu da şaşkınlığım ikinci noktası. Tam aksine ne gümrükte ne de valiz alımında çok beklemedik. Bu da işlerin ne kadar hızlı yürüdüğüünün göstergesi.

Çocukluğundan beri tarihe meraklı iyi hem de çok iyi rehber eşliğinde gezdik Yeni Delhi'yi. O, Hindistan'ı, Hindistan da onu sevmiş. Biri yayınlanmış, diğeri de yayınlanmak için son rötuşlarını yaptığı iki kitabı var diyeyim, siz gerisini anlayın. Böylesi bir rehber yanınızda olunca Yeni Delhi, Bombay veya başka bir yerde olmanız fark etmiyor; Hindistan'ın tümü hakkında malumat ediyorsunuz; hem de en ince detaylarına kadar...

Hindistan tarihi, ekonomisi, siyasi yapısı bir kenara ama dini ve kültürüyle, dinin ve kültürün hayata yansıyan şekilleriyle anlaşılması da, anlamlandırılması da çok zor bir ülke. Birkaç günlük, hatta birkaç aylık turistik gezilerle Hindistan'ın anlaşılabilceği kanaatinde değilim.

Söylediklerim mücerred kalmasın diye çoğunuza garip gelecek bir örnek sunayım: Hamilelik esnasında çocuğunuzun cinsiyetini öğrenmeniz yasak. Cezai müeyyidesi ağır. Sebep kız çocuğuna bakış açısı... Hamilelik esnasında çocuğun cinsiyeti öğrenilirse, kız çocuğunun doğmaması için her şey yapılmış zira. Hatta şehirlerde nadir ama bazı köylerde doğum sonrası kız çocuklarını öldürenler de varmış hâlâ. İster kast sistemi ister tarihsel ve güncel süreç ne dersiniz deyin, böyle bir toplumsal kabul var kadın hakkında. Yeri geldiği için ifade edelim: Hindistan'da dünlük erkeğin kıza değil, kızın erkeğe talip olması şeklinde oluyor ve damat adayı ev, iş, araba vb. şeyleri evlilik kabulü için şartlar koşabiliyor. Kızının evde kalması da bir aile için namus meselesi olarak görülüyor.

İnekler artık şehirde dolaşmıyor

Kadın konusuna girmişken iki şey daha ilave edelim; nüfusun % 48'i kadın, % 52'si erkek. Tek eşlilik esas. "Sati" olarak bilinen dul kalan kadının kocasının cesedi ile birlikte, evliliğe sadakatin nişanesi olarak diri diri yakılması türü gelenekler artık son bulmuş durumda.

Hindistan denince akla gelen ilk şey bizim yörelerde hiç şüphesiz Hinduizm ve ineklerin seraserpe her yerde gezmesi. Üç günlük YeniDelhi gezimizde sokakta serapa başıboş dolaşan bir tane inek görmedim. Yapılan şehir düzenlemesi ile tabii süreç içinde uzaklaştırılmış inekler şehir merkezinden. Bu arada yolunu şaşırp gelen olursa da kutsallığı devam ediyor; kimse dokunmuyor.

Rehberimiz, nüfusun % 80'inin Hindu olduğu Hindistan'da 360 milyon Tanrı olduğundan bahsetti. Bunu anlatırken kullandığı üslup da hiç akıldan çıkacak gibi değil. Birkaç saniyelik aralarla parmaklarını şıklattı ve "şu üç şıklatma anında üç tane Tanrı doğdu bu ülkede" dedi. Dinler tarihi alanına girip Hinduizm, Brahmanizm, Jainizm demeyeceğim ama Hinduzim'de Tanrı anlayışının çok farklı olduğunu yerinde müşahade edince anladım. İnsanlığa yardımı dokunan canlı-cansız her şeye Tanrı diyor bu anlayış ve kendi ritüellerine göre saygı gösteriyor ona; tapıyor da diyebilirsiniz. Mesela, asansöre, kalem-kâğıda hatta GPS denilen navigasyon cihazına Tanrı diyenler var. Birisi şaka yollu "Siz üç-beş kişiye iyilik yapın, size de Tanrı diye ilan edebilirler." dedi. Bu da gösteriyor ki İslam'daki Allah inancı ile bu anlayışın bir ilgisi yok.

Kast müslümanlara da geçmiş

Dini inanışlarında tek Tanrı'dan ziyade üç farklı esas var. "Samsara" dedikleri reenkarnasyon/yeniden doğuş, maddi-manevi yaptığımız her türlü faaliyetinin karşılığını er veya geç görme mânâsına gelen "karma" ve yüce hakikatlere götüren yol adını verdikleri "Dharma". Bununla beraber Brahma'yı sonsuz, yaratılmamış ve ölümsüz vasıfları ile nitelendirmelerinden dolayı tek Tanrı inancı ile irtibatlarının olduğunu söylemek mümkün.

Kast sistemine gelince; 4 sınıf var. İlk sırada Brahmanlar yani din adamları; ikincisi gatriye yani askerler; üçüncü sırada 'vays'lar yani tüccarlar, bürokratlar ve nihayet en alt sırada köylüler, hizmetçiler, köleler. Her kast, seviyesine göre Tanrı'nın bir uzvundan yaratılmış. Brahmanlar başından, köleler de ayaklarından. Kastların kendi aralarında da bölünmeleri var. Kastlar arası geçiş ancak reenkarnasyonla mümkün. Bu dünyada iyi insan olur, o kastta üzerinize düşeni eksiksiz yerine getirirseniz bir sonraki gelişinizde bir üst kastta yaratılabilirsiniz.

Acı bir durum; İslam'ın onca öğretisine rağmen bazı Müslümanlara da bu kast sistemi sirayet etmiş durumda. Onlar da sırasıyla Seyyid, Sıddık, Kureyşi, Khan ve Faruki diye bir sıralandırma yapmışlar. Örneği az dahi görölse "Ben Seyyidim." diye Sıddık ve daha aşağıdaki kastlarda yerini alan Müslümanlara namaz kıldırmayan insanların olduğunu söyleyeyim de siz işin uzanmış olduğu noktayı hayal etmeye çalışın.

Cenazelerin yakılıp Ganj nehrine bırakılması, orta sınıf yokluğundan dolayı Afrika'da teneke barakalarda yaşayan zencileri aratmayan manzaralar, eskiden "ruh alın gözünden görür" felsefesi ile ibadet mekânlarında din adamları tarafından alınlara vurulan işaretler -ki şimdilerde süs olarak kullanılması daha yaygın-, anadan doğma çıplak dolaşan Jainist din adamları ve hiç şüphesiz Taç Mahal, Kutup Minar başta insanlık medeniyetine yaptıkları katkıları gösteren eserleri ile Hindistan mutlaka görülmesi gereken yerlerden. Henüz gitmediyseniz mutlaka planınıza alın.

Küçük bir tavsiye; iklim şartlarını mutlaka hesaba katın. "Dünyada her beş insandan biri Hindli" diyen rehberim der ki; "Şubat, mart ayları ideal."

İnsanlığa niyet etmek

Ahmet Kurucan 2012.06.09

Spontane diyorlar; doğaçlama demek. Ne öncesinde düşünme ne sonrasını hesap etme olmaksızın şartlara bağlı olarak aniden gelişen durum demek. İşte böyle bir durumla karşılaştım geçenlerde; onu paylaşmak istiyorum sizinle.

İkinci namazını kılmış; o gün âdeti olmamasına rağmen belki de birkaç dakikalığına hasbihâl etmek için tesbihat sonrası koltuğa oturdu. Bir çocuk, babasının da cesaretlendirmesi ile kalktı ve huzura gelip el öpmek istediğini söyledi. "Ben el öptürmüyorum" dedi çocuğun başını okşayarak. Çikolata getirilmesi için işaret etti etrafındaki birisine ve çocuğu yanına oturttu. Halka halinde iki yanına oturmuş az sayıdaki insanı gözleri ile süzerken bu manzarayı sessiz-sakin bir şekilde seyreden boynu bükük bir başka çocuğa gözü ilişti. O mahcup çocuğun daha fazla mahzun ve mükedder olmaması için "sen de şuraya gel, otur" dedi ve ona yanında yer gösterdi.

Hocaefendi ortada, çikolataları ellerinde iki küçük çocuk yanında, sevgiyle, muhabbetle, merhametle okşanan saçlar, insanların yüzlerinde tebessüm. Manzara aynen böyle. Şefkatin mücessem bir şekli gibi geldi bana o an bu manzara ve birden aklıma Efendimiz (sas) geldi. Annesinin, 'sana hizmet etsin' diye verdiği ve tam 10 yıl yanında kalan Hz. Enes'le, onun kardeşi Umeyr ile, torunları Hz. Hasan ve Hüseyin ile ve hadis kitaplarında yer alan daha nice çocukla münasebetleri gözümün önüne geldi. Ve hiç düşünmeksizin birden kendimi bir soru sorarken buldum. Spontane dediğim de bu zaten.

Önce bir izah; Nugayr, Umeyr'in vefat eden, serçeye benzer küçük kuşunun adı. Ölmüş kuşçağz bir gün. Onu üzgün gören Efendimiz (sas), abisi Enes'e sormuş; nesi var kardeşinin diye. O da anlatmış hadiseyi. Efendimiz (sas) kalkmış Umeyr'in yanına gitmiş; adeta ona teselli verir ya da taziye verircesine: "Ya Umeyr! Senin Nugayr'e ne oldu?" demiş.

Soruya gelince; "Nebiler Serveri'nin (sas) etrafındaki küçücük bir çocuk dahi olsa, onu tanıması, derdiyle dertlenmesi, teselli ve tesliye de bulunması..." soruyu tamamlamaya gerek kalmamıştı. "Efendimiz (sas) diriğ etmeden etrafındaki herkesin her türlü derdi ile ilgilenirdi." dedi, benzeri örnekleri sıraladı ve şöyle bağladı sözlerini: "Derin insanlık..."

Spontane ikinci soru ise şuydu: "Pekâlâ bizlerin bu ölçüde küçük-büyük demeden çevremizle ilgilendiğini düşünüyor musunuz?" Hassas bir ruh, mütecessis bir göz, engin bir tecrübe ve iflah etmez bir takiple etrafını sürekli kolağan eden birisinin gözlem sonucunu almak için iyi bir fırsattı bu. Çok kısa bir süre durdu, düşündü. Nezaketi ve nezaheti sanki mani oluyordu bu soruya cevap vermek için. Belki kırarım diye korkuyordu etrafındakileri. Cevabı okuyunca siz de böyle yorumlayacaksınız o kısa müddet susması ve düşünmesini, bundan eminim. Dedi ki: "Niyet ediyor ve niyetimizin sevabını alacağımızı düşünüyoruz."

Siz nasıl anlar, nasıl yorumlarsınız bu cevabı bilmem ama bizim kullandığımız dile tercüme edeyim anladığım kadarıyla; hayır; ilgilenmeyi düşünüyor, niyet ediyor ama ilgilenmiyorsunuz.

Sözün geldiği bu noktada sizi isterseniz yıllar öncesine götüreyim. Hocaefendi'ye Bornova Camii'nde vaizlik yaptığı yıllarda soruyorlar, yatsı namazı öncesi soru-cevap sohbetlerinde: "Niyet insanı kurtarır mı?" İrticalen verdiği cevabı çok net Hocaefendi'nin: "Neticede bir iş ve amele götüren niyet insanı kurtarabilir. Aksine, azim ve gayrete inkılâp etmeyen bir niyet ise asla..." Sonra bu cevabın açılımını yapıyor ve diyor ki: "Niyet, bir kast ve

teveccüh, bir azim ve şuur demektir. Niyet sayesinde insan, nereye yöneldiğini, ne istediğini bilir ve yine onun sayesinde bir bulma ve elde etme şuuruna ulaşır."

Niyetin, Hocaefendi'nin yaptığı mezkûr tarif ve fonksiyonu açısından "niyet ediyor ve niyetimizin sevabını alacağımızı düşünüyoruz" cevabına geri dönecek olursak, anlaşılan o ki bizim niyetimizde bir problem var. Zira niyetimiz söz konusu çerçeve içinde kendine yer bulan bir niyet olsaydı, bizi amele götürürdü. Hocaefendi'nin gözlemleriyle götürmediğine ya da götürse bile istenilen, arzu edilen, olması gereken yerde bulunmadığına göre bizim niyetlerimizi tashih etmemiz gerekmektedir. Çünkü Hocaefendi'nin mezkûr cevabının ilerleyen kısımlarında söylediği gibi "niyete dayandırmadan ne bir şeye varlık kazandırabilmek ne de sonra onu devam ettirebilmek mümkün değildir."

Bilmiyorum sizde mi öyle düşünüyorsunuz ama insani münasebetlerimizin mekanikleştiği kanaatindeyim ben. Ebeveyn çocuk ilişkilerinde de, akrabalar arası münasebetlerde de, iş, okul, mahalle vb. sosyal münasebetlerin hepimizin hayatını örgülediği yerlerde de mekanik ilişkilere sahibiz. İslamî kültürümüzün beşeri münasebetler adına önümüze koyduğu en önemli ölçü olan "Allah rızası" yerini tek veya çift taraflı menfaate terk etmiş durumda. Sanki münasebete geçen iki insan değil de iki devlet. Çünkü menfaat, devletlerarası münasebetin merkeze koyduğu bir olgudur. Candan, kandan, gönülden diyebileceğimiz samimi dostluklar sanki yok. İsterseniz istisnaları hesaba katarak insafsızlık etmeyelim ve gün geçtikçe azalıyor diyelim.

Hadis-i şerifteki -ki İmam Şafii'nin yorumuyla dinin yarısını teşkil eder bu hadis diyor- "ameller niyetlere göredir" sözünü nereye koyacağız diyebilirsiniz bütün bu söylenenler karşısında. Şöyle söylenebilir diye düşünüyorum; sebepler dünyasında yaşayan ve imtihan amacıyla bu dünyaya gönderilen insanlar olarak plan ve programımızı Allah'ın rahmet ve merhametini, Rahimiyet ve Rahmaniyetini unutmamakla beraber adaletine göre yapmak zorundayız. Çevremizi koruyup kollamada "Niyet ediyor ve sevabını alacağımızı düşünüyoruz" demek bence Allah'ın Rahman ve Rahim isimlerinin tecellilerine güvenin göstergesi. "Neticede bir iş ve amele götüren niyet insanı kurtarabilir. Aksine, azim ve gayrete inkılâp etmeyen bir niyet ise asla..." cevabı ise adaletle vurgu yapıyor.

Öyleyse niyetlerimizin hakiki manada niyet olması için kendimizi bir kez daha kontrol edelim. Buna ait ne güzel bir yol haritası çizer Hocaefendi bize. Der ki: "Her şey evvela zihinde bir tasarı olarak belirir. İkinci bir teveccühle planlaştırılır. Daha sonra da azim ve kararlılıkla tahakkuk ettirilir. Bu ilk tasarı ve plan olmadan, herhangi bir işe başlamak neticesiz olacağı gibi, irade ve azim görmeyen her tasarı ve plan da akim ve neticesiz kalacaktır."

Koca Sultan Fatih Mehmet Han ile bitireceğim. O der ki: "Hüner, bir şehir bünyâd eylemektir. Reaya kalbin âbâd eylemektir."

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Eski fetvanın teyid edilmesi

Ahmet Kurucan 2012.06.14

"İslam alimleri toplanıp hemen eski fetvayı teyit etmeliler" diyor bir okuyucumuz, yaptığı bir teklifle.

Neden? Neden teyit edecekler günümüz İslam alimleri eski fetvayı? Eski fetva dediğiniz şey, ayet mi, hadis mi? O fetvada verilen hüküm ebedlere kadar baki kalacak şeklinde Allah'tan bir beyan mı var? Öyle olsaydı zaten 'ayet' olurdu. Öyle olsaydı zaten yeniden teyide ihtiyaç olmazdı. Ayetleri yeniden teyide ihtiyaç duyuyor muyuz? Aynı şey Efendimiz'in (sas) peygamberlik vasfıyla söylediği ve yaptığı ve kıyamete kadar bütün müminleri bağlayan hadisleri için geçerli değil mi? Onları yeniden teyid için yapılan bir çağrı hatırlıyor musunuz siz, 15 asırlık İslam tarihinde.

Burada fetvanın tarifi ve sınırı konusunda bir bilgi eksikliğinin olduğu kanaatindeyim. Yoksa belki çoklarınıza sert gelebilecek bir girişle okuyucuyu sarsmak, ırgalamak değil niyetim. İyi niyetinden kuşku duymuyorum. Dini hassasiyetinden dolayı tebrik ediyorum. Çünkü o, söz konusu ettiği meselede eski fetvanın teyid edilmesi ile dini değerlerin korunacağını düşünüyor. Öyle düşündüğü için de böyle yazıyor. Ama bu iyi niyet, samimiyet maalesef hakikatleri yerinden oynatan bir özelliğe sahip. İslam fıkında fetvanın hiyerarşik sıralamadaki yeri bellidir. Eğer siz bu yerle oynarsanız, onu layık olduğu sıradan alıp ayet ve hadisin kategorisine çıkartırsanız, bunun ucu dini tahribe kadar uzanır. Maksadınız dini korumak ama bu tavır, uzun vadede dini tahrip sonuçlanır. Maksadınız değil, onun tam aksi tezahür eder Allah muhafaza.

Sonra bu bir açıdan da korku demektir. Korku ile biz değerlerimizi koruyamayız. Korkunun tabii ki bir yeri vardır değerlerin korunmasında ama her şeyi korku üzerine bina ederseniz altında kalırsınız.

Tahrib, tebdil, tağyir olan dinlere bakın; bunu görürsünüz. İlahi kitaplar üzerinde yapılan yorumlar, zamanla İlahi kitaplar kategorisine sokulmuştur müntesipleri tarafından. Bugün bazı din mensuplarının ellerinde tuttuğu İlahi kitaplar içinde -velev ki ayrı bir bölüm halinde yayımlansa bile- yerlerini almaktadır bu yorumlar. Hangisinin Allah kelâmı, hangisinin alimlerin yorumundan ibaret olduğunu birçokları bilmiyor. Ayet gibi okuyor ulema tefsirlerini.

Kaldı ki okuyucumuz, gazete sütunlarına aktarmayı düşünmediğim o sorunu anlatırken "Müslümanların gayrimüslimlerle ilişkilerinin maslahat ilkesine dayalı olmalıdır. Şartlar değişince maslahatlar da değişebilir" diyor. Ne kadar doğru bir tesbit. İyi ama bu tesbiti yazan şahsın "eski fetva teyid edilmelidir" demesini nereye koyacağız? Bir ikilem sizin de gözünüze çarpmıyor mu burada? Madem maslahat konjonktüre göre değişiyor, değişebiliyor; o zaman o maslahatlar ekseninde fetvalar da değişir, değişebilir ve değişmelidir. Aksi halde zamanı durdurmuş ve söz konusu fetvanın verildiği zaman diliminde yaşar buluruz kendimizi. Bu ise imkânsız olduğu için, son tahlilde biz kendimizi kendi ellerimizle tarih dışına itmiş ve atmış oluruz.

Fetva, bir hususun dini değerlere uygun olup olmadığını bildiren görüşün adıdır. Fetva, fetvaya sebep teşkil eden şahıs veya konu ile sınırlıdır. Üçüncü şahıslar veya benzer meseleler için aynı fetva kullanılacak diye bir kaide yoktur İslam'da. Kullanılabilir mi? Kullanılabilir. Eğer meseleler bire bir uyum içindeyse fantezi arayışlarının ayyuka çıktığı, his ve hevaların alıp başını gittiği, dünyanın ukbaya öncelendiği günümüzde kullanılmalıdır da. Fakat şu unutulmamalıdır; söz konusu fetvaların bağlayıcılık özelliği yoktur. Çünkü fetvaya mevzu teşkil eden her bir hadise müstakil olarak ele alınmak zorundadır.

Son bir not; fetva verecek müftü, kendisine intikal eden bir meselede önce hüküm verip sonra delil arayışı içine girmez. Aksine önce delillere bakar; ardından hüküm verir. İlki ideologların işidir. İkincisi ise hukukçuların. Tarihçileri de ikinci kategoriye sokabiliriz.

Güle, bülbüle ve bağbana

Ahmet Kurucan 2012.06.15

Biz her ne kadar gurbete kurbet desek de, gün geliyor gurbet bütün ağırlığı ile kendini size hissettiriyor.

Düğün, ölüm, doğum gibi sevinç ve keder günleri işte bu ağırlığın tam anlamıyla hissedildiği zaman dilimleridir. Böyle zamanlarda uzak yollara, derin sulara, yüksek dağlara takılıp gidemeyenler; telefonla, mektupla, e-mail ile yakınlarının, dostlarının sevinçlerini paylaşır, acılarına ortak olur. Aşağıda, yakından yakın bir akrabamın düğününe sözünü ettiğim bariyerlere takılıp gidemeyince "bari bir tebrik" deyip gönderdiğim bir mesajı bulacaksınız. Faydalı olacağı düşüncesiyle...

Evlilik, mutluluk demektir. Evlilik, huzur demektir. Evlilik, sevgi demek, saygı demektir. Evlilik, fedâkarlık demek, sadâkat demektir ve evlilik aşk demektir. Bu unsurların olmadığı evlilikler adı evlilik olsa da evlilik değildir.

Evlilik aşk demektir dedim; aşk ise âit olmak demektir. Parmaklara takılan yüzüklerin manası da budur zaten. Yüzük dile gelse der ki: 'ben başkasına âidim.' Evet, âit olmayan, âit olamayan âşık olamaz. Âşık olmayan sâdık olamaz. Sâdık olmayan fedakâr olamaz. Fedakâr olmayan sevgi nedir, saygı nedir bilmez, bilemez. Sevgiyi, saygıyı ağızda sakız gibi çiğneyip derununa inemeyen huzuru bulamaz. Huzurun, sükûnun olmadığı yuvada ise mutluluk olmaz.

Evleniyorsunuz; mutlu olun, huzur bulun. Evleniyorsunuz; birbirinizi sevin, sayın, fedakârlık yapın.

Evleniyorsunuz; sıdkın ve aşkın en yüksek mertebelerinde yaşayın. Aşk ateşinde yanıp küllerinizi aşk denizine, muhabbet okyanusuna savurun.

Bu arada unutmayın, siz vuslat sevincini yaşarken, anne-babanız, kardeşleriniz ve yakınlarınız ayrılık acısını yaşamaya başlayacak. Ayrılık rüzgârının estirdiği hüznün atmosferlerinin içine dalecek. Geriye dönüş olmadığı için gözlerinden akıttıkları yaşlarla özlem hasretini söndürmeye çalışacak. Öyleyse önünüze bakarken, arkanıza da bakmayı unutmayın. Geride bıraktıklarınızı her daim hatırlayın.

Bir mana ifade eder mi bu söylediklerim sizlere bilmem. Bunu zaman gösterecek. Çünkü bunlar, kitapların satırları arasında değil, hayat denilen ummanın içinde derin ve sığ dalgalarla boğuşa boğuşa öğrenilen hakikatler. Yaşamayan bilmez demeyeceğim; yaşamadan bilin diye yapıyorum bu tenbihatları zaten. Ta ki evliliği yeniden keşfetmeyin ve zaman kaybetmeyin istiyorum.

Şimdi de teker teker hitap edeyim:

Bülbüle derim ki evinin gonca bahçesinde bir gül açıyor, gülü soldurma. Çünkü solan gül bir daha açılmaz. Gül de kim mi? Sormamalıydın bu soruyu bana! Madem sordun söyleyeyim, kadınıdır ve unutma. Her kadın bir güldür.

Güle derim ki bülbülünü kaybetme, ona iyi bak. Bülbülünü kaybeden güller, gönül vazolarında değil çöplüklerde yerini alır. Sanırım sen sormuyorsun bana, bülbül kim diye? Eğer soruyorsan söyleyeyim, erkeğindir. Sen de unutma, her erkek karısının yegane hânumânıdır.

Bağbana derim ki dikensiz gül olmaz. Amenna ama şu ana kadar dikenlerin temizlenmesi lazımdı. Hâlâ ete-tırnağa batan dikenleri varsa gülünüzün, temizlemeye devam.

Bağbana derim ki güle âşık olan bülbül zamansız ötmez. Ama bazı bülbüller var ki ne gülü bilir ne de ötmeyi. Öyleyse öğretmeye devam.

Son sözüm, başlangıçta olduğu gibi güle ve bülbüle birlikte: 'İki' idiniz 'bir' oldunuz; 'ben' idiniz 'biz' oldunuz. Farkında mısınız?

Ve dua faslı: Allah bahtınızı açık etsin, aranızı sevi koysun, bir yastıkta kocatsın, dünya-ukba bir ve beraber eylesin, rızasını yâr, rıdvânını yârân kılsın.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Eski usul ile yeni problemler çözülür mü?

Ahmet Kurucan 2012.06.21

Yazının başlığından meselenin fıkıh usulünü alakadar eden bir soru olduğunu bu köşenin takipçileri hemen anlamıştır diye düşünüyorum. Mücerret bir soru yok ortada; sadece usulün tarihini mezhep imamları ile başlatacak olursak yaklaşık 14 asır öncesine dayanan bir metot ile günümüzün meseleleri çözülebilir mi diyor okurumuz. Kısa kısa bazı ana noktalara temas edebilirim.

Bir: Her eski eski, her yeni de yeni değildir. Sadece fıkıh değil, tefsir, hadis, tasavvuf vb. ilimlerde ortaya konan usul ilmi, değişen ve değişmeyen, değişmeye ihtiyacı olan ve olmayan yanları ile bir bütündür. Bir başka ifadeyle onlarda hem çağa ait hem de çağlar üstü yani uzun zaman geçerliliğini devam ettirecek esaslar mündemiçtir. Müstakil olarak ele alınması gereken önemli bir konu bu.

İki: Ortaya konan bu sistem içindeki kaideler eğer bugün bizim cevap aradığımız soruna cevap vermek için yeterli ise Hocaefendi'nin "fantezi" diye nitelendirdiği yeni arayışlar içine girmek lüzumsuzdur. Bize zaman kaybettirmekten başka ise yaramaz. Söz gelimi istihsan veya maslahat prensibi ile siz bugün bir meseleyi çözüme kavuşturabiliyorsanız -ki ehlinin malumudur, yukarıda değişmez, çağlar üstü diye nitelendirdiğimiz usul araçlarından sadece ikisidir bunlar-yeni bir usul peşinde koşmanın bize kazandıracığı ne olabilir ki?

Yapmayalım, aramayalım, düşünmeyelim, eldeki ile iktifa edelim manası taşımaz bu söylediğim husus; aksine yapalım, arayalım, düşünelim ama bulduğumuz, bulacağımız şeyler eskiyi aşmalı. Eğer bunlar eskiyi aşabilecek yeni değilse, yeni sırf yeni olduğu için eskiye tercih edilmemeli diyorum.

Üç: İçinde yaşadığımız dünyada öylesine kompleks, karışık, iç içe girmiş meselelerimiz var ki bizim; bunlara ilahi irade nezdinde makbul olacak hüküm arayışları içinde bulunurken "fıkıh tarihi" adı altında tarihi bir bilgi olarak okutulmaya hak kazanan fer'i hükümleri, asıl olarak kabul etme yanlışdır. Bu bizi çözüme değil çözümsüzlüğe götürür. Dikkat edin; onları tarihin çöplüğüne atalım demiyorum, tarihi bilgi olarak gelenek içindeki yerini muhafaza edelim, fakihlerin meselelere yaklaşım keyfiyetini öğrenmek için o hükümlerde iz sürelim; ama onları mesela bir kıyas ameliyesinde asıl yerine koymayalım. Zaten kıyasen verilmiş fer'i bir hükmü bir başka meselede asıl olarak kullanmanın yanlışlığını bize bizzat fıkıh usulümüz söylüyor.

Burada bir-iki misalin üzerinden perdeyi kaldıralım; mücerred olarak söylediğimiz sözler zihnimizde ayrı bir mana kazansın. Mesela; sigorta. Sigorta meselesini 'muvâlât akdi' ekseninde verilmiş içtihadî hükümleri asıl yerine koyarak çözmeye çalışan ve kendine göre de çözen ve ahkam kesen fukaha var bugünkü dünyada. Halbuki sigorta, emeklilik, araba, ev, taşıma, seyahat, hayat, sağlık vs. bütün çeşitleri ile öylesine karmaşık bir yapıdır ki muvâlât akdi çerçevesindeki ictihadlar bunları çözmeye yetmez.

Bir başka misal, organ nakli. Organ nakli ve bağışı, çaresiz kalan kişinin insan eti yeme, müsle denilen ölünün azasını kesme (ki eskiden savaş sonralarında sırf düşmanlık maksadıyla yapılmış), ölmüş hamile kadının karnını yararak çocuğu kurtarma vb. içtihadlarla ne izahı yapılabilecek, ne de hüküm verilebilecek bir şeydir. Sanırım okuyucumuz da buna işaret etmek istiyor ama açıkça ifade etmekten çekiniyor. Ama onun çekinmesi mevcut manzarayı değiştirmiyor. Geçen hafta kısmen işaret ettiğimiz gibi taklit başını alıp gidiyor, hile-i şeriyeler fonksiyonunu devam ettiriyor, akıl ve özgür düşünce fonksiyonunu yitiriyor, taassup ayrı bir keyfiyetle tarih sahnesinde sahne almaya devam ediyor.

Bundan kurtulmanın yolu, çözüm aradığımız meselelerde fıkıh usulünün yukarıda değindiğimiz maslahattan istihsana uzanan metotları devreye girmeli; onların yetersizliği söz konusu ise ulemanın kabulüne vabeste olan yeni usulî kaideler kullanılmalıdır. Şu an itibarıyla benim şahsî kanaatim, birtakım ilavelerle mevcut hüküm istinbat metotlarının yeterliliği istikametindedir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Te'vil-i ehadis

Ahmet Kurucan 2012.06.23

Eve döndüm, eşim her zamanki gibi sen nasılsın demeden önce 'Hocaefendi nasıl?' sorusunu sordu. Öyle bir şey demem lazım ki, hem yalan olmasın hem de eşim üzülsün. Türkçemizdeki o enfes tabirle idare-i kalam etmem lazımdı, sizin anlayacağınız.

Üzmek istemiyorum eşimi; çünkü gerçeği bütün çıplaklığı ile söylesem üzülecek. Kaldı ki ne benim ne de onun duadan öte yapabileceğimiz bir şey yok. Yalan da söyleyemem. Öyleyse yalan olmayacak ama onu da üzmemeyip duaya sevk edecek kadar kapıyı açmalı ve gerçeği söylememeliydim. 'An'lık bir karardı ve öyle de yaptım; idare-i kalam ettim.

Ardından gece boyu çok ama çok düşündüm; kaç defa bilgisayarın başına oturup yazayım, paylaşayım dedim; sonra vazgeçtim. Aldım-verdim sabaha kadar. Çekimserliğimin nedeni, yanlış yorumlar yapılır mı; cansız satırlardan hareketle zihinde oluşacak çağrışımlar acaba ümitsizliğe neden olur mu sorularına net cevap veremeyişimdi. En onulmaz yerlerde bile bize ümit aşılayan, ümit konuşan, ümit yazan ve ümit çağlayanları, ümit şelaleleri gibi coşan o ümitten insan hakkında Kur'an'ın ifadesiyle bir kafir sıfatı olan "ümitsiz" gibi algılanmasına vesile olmam hem beni üzer hem de gerçeklere aykırı olurdu. Bu satırları okuduğunuza göre geçti o endişem; geçti ama yine de ümitsizliğe duchar olacak yorumların önünü kapamak için bu açıklama ile başlama ihtiyacı hissettim yazıya.

"Şu anda vücuduma bıçak saplasanız, damarlarımdan bir damla kan çıkmaz." dedi. Bildiği, gördüğü, hissettiği şeyler karşısında sahip olduğu hal ve bu halin kelimelerle ifadesi işte bu. Siz bu sözleri okuduktan sonra zihninizde nasıl bir resim canlanır bilmem ama sizin zihninizde canlananın ötesini, hakikisini bir grup arkadaşla beraber gördük ve yaşadık. İlk değil bu manzara benim ve birçokları için. Böyle giderse son da olmayacak.

Pekâlâ neydi bu? Nedendi bu manzara? Sıradan hadiseler onun duyarlılığına çarptığı için mi böyle olmuştu yoksa en duyarsız insanları bile bu hale getirecek derecede ciddi hadiseler mi söz konusuydu? Hemen söyleyeyim; Hocaefendi'nin duyarlılığı müsellem ama bence ikincisi. 'Nereden çıkartıyorsun?' sorusunu sormakta haklısınız. Şundan: "Te'vil-i ehadis, bugün cereyan eden hadiseleri iyi okuma ve gidişatın nereye doğru olduğunu görme demektir. Daha açık ifadesiyle, te'vili ehadis hadiseleri doğru görme, doğru okuma ve doğru yorumlama demektir." Halbuki biz Hz. Yusuf kıssasında anlatılan 11 yıldızın secde etmesi, kuraklıkla tabir edilen rüyalardan hareketle te'vil-i ehadisi hadiselerin âlem-i misaldeki farklı veçhesinin âlem-i şahadette bilinmesi olarak biliriz.

Zaten Elmalılı'dan Yusuf Sûresi'ne başlanmıştı. Bu sözler de o münasebetle söylendi. Tabir caizse ağzını bıçak açmayan bir insan vardı bugün derste. Anlaşılan bugünkü ders her zamankinden daha farklı bir dille gerçekleşecekti; lisan-ı hâl. Kaldı ki bu dil, bizim asırlardır sadece kitap sayfaları, sohbet notları, satır aralarında kalan, ete kemiğe bürünmüş şekliyle görmediğimiz, duymadığımız bir dildir. Bir arkadaş Elmalılı'yı okurken o, okyanus kenarında güneşin batışını seyreden insan misali bakışını ufkun enginliklerine salmış ve dalgın dalgın düşünüyordu. Daha fazla devam etmezdi bu iş. Nitekim öyle de oldu. Bir ara fasla gelince; "Öylesine oturmuş dinliyorum; burada keselim." dedi ve kestik.

'Keşke beni demeseler...'

Aynı günün öğleden sonrası, illerde yapılan Türkçe Olimpiyatları'nı izliyoruz birlikte. Arada mikrofon uzatılan kişilerden bazıları kendisine selam gönderiyor, saygılarını sunuyor, böylesi büyük bir çabaya fikri mimarlık yaptığı için teşekkürlerini ifade ediyorlar. Hepsi de estağfirullah sözleri ile karşılık buluyor. "Keşke beni demeseler..." diyor. Her konuşmada bu ve benzeri karşılıklar benim daha fazla susmama engel oldu 'realite' dedim ve ilavelerde bulundum. Verdiği cevap çok ama çok manidardı: "Hased realite tanımaz." Anlaşılmıştı. Bu cevabın sabahki moral bozukluğu ile alakası var mıydı bilemem ama bunun mutlaka bir arka zemini vardı.

Program, düşünce dünyasının kahredici pençelerinden kısa bir müddet için bile olsa kurtulmasına vesile olmuştu. Kısmen rahatladı. "Bir doktorun dediği gibi rehabilite etti bizi de bu program baksanıza..." diyerek latifede bulundu. Hem kendi hem de etrafındakilere biraz nefes aldırды dudakları geriye götüren bu latife ile. Sonra... Sonrası malum, yeniden derin düşüncelere daldı ve çoğu zaman yaptığı gibi tefe'üle müracaat etti. Daha önce de arz ettiğim gibi tefe'ül, belli bir seviyenin insanları için teselli olabilir. Bir tek şartla: Te'vil-i ehadise her iki veçhesiyle de vâkıf olacaksın.

Müminun Sûresi'nin 28. ve 29. ayetleri çıktı. Hz. Nuh'a hitaben buyuruyor ki Allah, bu ayetlerde: "Sen ve beraberindeki kimseler gemiye bindiği zaman: 'Bizi zalim kavmin elinden kurtaran Allah'a hamd olsun!' de. Yine de ki: 'Ey Rabb'im! Beni güvenli ve bereketli bir yere indir. Sen, konuk edenlerin en iyisi, en mükemmelsin.'"

Biraz önce kaydetmeyi unuttum; aynı şekilde sabah dersinin sonunda da bir tefe'ülde bulunmuştu. O zaman da İbrahim Sûresi'nin 19. ayeti çıkmıştı. "Allah'ın gökleri ve yeri hak ve hikmete uygun olarak yarattığını görmedin mi? Eğer dilerse sizi ortadan kaldırıp yepyeni bir halk getirir. Allah'a göre bu sözü edilecek bir şey değildir." Bence, her iki tefe'ülde çıkan ayetler mana ve muhteva itibarıyla teselli verir, yol gösterir tarzda. Bilmem siz ne düşünüyorsunuz?

Haddimi aşılıyor ama bir ayet de ben ilave edeceğim buraya. Te'vilsiz, tefsirsiz, yorumsuz olarak. "Ve şüphesiz sen pek büyük bir ahlak üzerinesin. Artık yakında göreceksin ve onlar da görecekler. Sizden hanginizin fitneye tutulduğunu. Elbette senin Rabb'in kimin kendi yolundan şaşırıp saptığını, kimin O'nun yoluna gittiğini daha iyi bilendir" (Kalem; 4-7).

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sıla-i Rahim

Ahmet Kurucan 2012.06.28

Sıla-i rahmin ne olduğu, onun önemi değil sorulan; aksine sıla-i rahim dairesi içine giren kişilere yapılan, yapılması gereken fiziki ziyaretlerin adedi.

Şöyle diyor okuyucumuz; "bazı fıkıh kitaplarında 90 km ölçü olarak ortaya konuyor ve "90 km'yi aşıyorsa şu kadar, aşmıyorsa bu kadar: sıla-i rahim yapacağınız kişi anneniz-babanız ise şu kadar, yakın akrabalarınız ise bu kadar" deniyor. Günümüzde de aynı ölçüler mi geçerli?"

Her şeyden önce okuyucumuzun aktardığı içtihadı bir hükümdür ve bu hükmün üretildiği zaman ve zemin içinde karşılığı var. Şöyle ki; Kur'an, sünnet ve Efendimiz (sas) dönemi uygulamalarından hareketle yapılan bu içtihadı yaklaşımda devrin sefer mesafesi merkeze konulmuş. İctihadın hicri 1., 2. ve/veya 3. asra ait olması bu gerçeği değiştirmiyor; çünkü hayat şartları alabildiğine durgun olduğu için asırlar sonrası ile asırlar öncesi rakamlarda bir değişikliğe sebebiyet vermiyor. Öyle zannediyorum ki günümüzdeki gibi ulaşım ve iletişim vasıtalarının bizim takip etmekte dahi zorlandığımız bir hızda değişimi o dönemlerde olsaydı, bugün biz çok farklı içtihadı düşünceleri okuyor olurduk.

Aslında şimdi okuduğunuz bu paragrafla sorunun cevabını vermiş olduk ama köşenin hacmini aşmayacak nisbette konuyu açmaya çalışalım. Daha önceki yazılarımızda da ifade ettiğimiz gibi, İslam hukukunun bugün en büyük problemlerinden birisi tatbik edilmiyor oluşudur. Böyle olunca sistem kendini yenilemiyor; yenileme ihtiyacını duymuyor; ya da işte bu türlü sorunlarla karşılaşınca bu ihtiyacı duyuyor ve yapılan yeni içtihadı yaklaşımlar ferdi kalıyor, topluma mal olmuyor, sonuçta toplum çünkü hayat şartlarında üretilmiş düşüncelerle bugünü yaşamaya çalışıyor. Tabii bunda halkın, 'kelimenin kelim' olduğu yerde mütekellime bakmasının da büyük rolü var. Haklılar. Belki başka bir vesile ile bunun detaylarına inebiliriz.

Hayat şartları değişti; dünya global bir köy haline geldi; ulaşım vasıtaları ile uzaklar yakın oldu. Sanayi ve bilgi çağında bütün dünya sathı iş ve ikamet mahalli haline geldi. Bizim neslin çocukken rüyasında dahi göremeyeceği yerler buralar. Hayatın acımasız gerçekleri de insanları dünyanın dört bir yanına savurdu. Türkiye'de yaşıyor olsak netice yine değişmiyor. Bu defa aynı şeyler daha küçük ölçekte geçerli. Dün köyünden çıkmayan, şehre askerlikte ve hastalıkta giden insan, bugün 15 milyonluk dev metropol İstanbul'da imrar-ı hayat ediyor. İletişim vasıtalarına gelince; onda durum biraz karışık.

İletişim vasıtaları, kullanım şekline göre yakınları uzak, uzakları da yakın eden özelliğe sahip. Onunla okyanuslar ötesi 10 bin kilometrelik mesafede anne-baba ve yakınlarınızla yüz yüze görüşme imkânı olduğu gibi aynı çatı

altında yaşadığın çocuklarınla e-mail, Twitter, Facebook'la iletişim kurma imkânın da var ki böyle yapan insanlar tanıyorum ben.

Gelelim sonuca; sıla-i rahimde karşılıklı rıza boyutu unutulmamalıdır. Anne-baba ve akrabalarının ziyaretlerine gidip hal hatır sormak, ellerini öpmek, dualarını almak, ihtiyaçlarını karşılamak ve böylece toplumda güçlü bir sosyal doku oluşturmaktır esas olan. Yalnız bunu yaparken elbette tarafların içinde yaşadığı hayat şartları unutulmamalıdır. Hadımköy'de yaşayan bir evlad için, anne-babası Üsküdar'da yaşıyor ve bu ikisi arasındaki mesafe 90 km'den az diye tahammül fersa olan bir fiziki ziyaret takvimi belirlemek doğru olmasa gerek.

Karşılıklı rıza merkeze konulduktan sonra bu hedefe ulaştıracak vesileler, içinde yaşanan şartlara göre yine karşılıklı anlaşma ile belirlenebilir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ramazan ve vahiyle şuurlu temas

Ahmet Kurucan 2012.06.29

Sayılı gün çabuk geçer" der atalarımız. İşte bir 300 gün daha geçti ve eskilerin 'efdal-i şuhûr-u eyyâm olan şehir-i keşirul-hayr-u sıyâm-i şerîf' dedikleri mübarek Ramazan, gecesiyle-gündüzüyle bir fırsat kapısı bir ay sonra olarak yeniden aramıza şerefkudûm buyuracak.

300 gün geçtiği gibi 30 gün de geçecek. Recep ve Şaban ayıyla, Regaib, Miraç ve yakında Beraat'le kendini hissettiren 'Şehr-i sıyâm-ı mağfiret u encâm' olan Ramazan geliyor gelmesine de, biz ne yapacağız? Orucun, teravihin, zekâtın, fakir-fukarayı gözetmenin ötesinde ayrı ve farklı bir şey yapacak mıyız?

Bir teklif sunacağım sizlere bu yazımda. Ramazan'a hayli bir zaman olmasına rağmen bunu şimdiden sunmamım sebebi; "Keşke daha önce haberimiz olsaydı; maddi-manevi hazırlık yapardık, kitabımızı alır, programımızı ona göre ayarlardık." türü haklı veya haksız gerekçeleri elinizden almak. Bununla beraber adı üzerinde: bir teklif...

Teklifime geçmeden önce bir hususa dikkatlerinizi çekeceğim: bilginin kimliği ve kalitesi... Böyle denir mi bilmiyorum ama ben diyeyim internetin bütün bütün hayatımıza hakim olduğu bir dünyada bilgiye ulaşmak artık çok kolay. Dün devâsâ binalardan kamyonlarla, TIR'larla taşınan kitapların ihtiva ettiği bilgiler bugün avucumuzun içinde. Yeter ki internet bağlantınız olsun, birkaç tuşla ulaşamayacağınız bilgi neredeyse yok.

Yok ama bu yok'un içinde bir başka yok'un var olma ihtimalini hiç düşündünüz mü? Dini bilgi açısından konuşacak olursam blog'larda, şahsi web sayfalarında, wikipedia türü şahsi katılımlarla oluşturulan ansiklopedilerde ulaştığımız, okuduğumuz bilgiler acaba hangi ölçüde kaliteli? Sahih bir bilgi mi? Ehil insanların kaleminden mi çıkmış?

Şunu unutmamak lazım, her bilginin bir kimliği vardır, tıpkı şahıslar gibi... Kimdir bu bilgiyi üreten, yazar, aktaran; ne zaman yaşamıştır; bilginin üretildiği sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel vb. arka plan şartları nelerdir; evrensel ve/ya tarihsel, sabit ve/ya değişken olma açısından nerede durmaktadır ve bunlar kadar önemli bir

başka unsur; kime söylenmiş, kimin için üretilmiştir? Bu sorulara verilecek doğru cevaplar -ki bunlar aynı zamanda bilginin kalitesini ortaya çıkartan şeylerdir- bizim bilgiyi hem daha iyi anlamamıza hem de değerlendirmemize vesile olacak önemli noktaldır.

Perşembe günleri yayınlanan fıkıh köşesinde cevaplandırmak üzere bana ulaşan her bir soru benim bu konudaki kanaatimi pekiştirmektedir. Kanaatim; insanımızın kaliteli dediğim bilgiden kısmen uzak yaşadığıdır. Bunu aşabilmenin yollarından bir tanesi genel kabule mazhar olmuş alimleri ve onların kaleme aldıkları kitapları okumaktır. Tam da bu noktada sahih bilgi açısından kitap, internetin önünde ve eski yerini korumaktadır. Yayın evleri, yayın öncesi uzmanlar vesilesiyle yaptıkları edit işlerinde taviz vermez, yayın kalitesini korumaya devam ederlerse kitap da internete olan önceliğini korumaya devam edecektir.

Buraya kadar aktardığım genel düşünceler temelinde yapacağım teklif şimdi ayrı bir mana ifade edebilir. Teklifim şu: Ramazan mademki Kur'an ayıdır. Mademki, bizler Kur'an okuma ve anlamaya her zamana nisbetle Ramazan'da daha farklı bir ehemmiyet veriyoruz. Öyleyse gelin ferdi hatim ya da mukabele ile yaptığımız Kur'an okumalarına -ki buna ben 'vahiyle şuurlu temas' demek istiyorum- bu Ramazan, tefsiri ilave edelim ve okuma programımızı buna göre ayarlayarak Ramazan boyunca tefsir hatmi yapalım. Tefsir hatmi tabiri memleketim Tavşanlı'da kullanılan bir tabirdir. Bir tefsir alalım ve baştan sona mümkünse bir-iki kişi ile mütalaa ederek, mümkün değilse ferdi olarak bitirelim. Okuma esnasında anlamadığımız, ilave izah ve açıklamalara ihtiyaç duyduğumuz yerler olabilir, onları da yeri geldiğinde not edelim, Ramazan içinde veya sonrasında başka tefsirlere müracaat ederek sorularımıza cevap arayalım ya da derdimize deva olacağını zannettiğimiz uzmanlarına bunları soralım.

Bu teklife evet diyorsanız tefsir için de bir önerim var: Kur'an Yolu... Diyanet Vakfı yayınları arasında çıkan 5 ciltlik bu eser ülkemizde çoklarının tanıdığı ve sahalarında yetkili olan Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrı, İbrahim Kafi Dönmez ve Sadrettin Gümüş hocalarımız tarafından kaleme alınmış. Rivayet-dirayet, klasik-modern, icmali-tafsili, umumi-mevzui vb. birçok kavramla anlatılan tefsir tarzlarının enmûzeci diyebileceğim bir metod tercih edilmiş. Günümüz insanının dili, kültürü, ihtiyaçları nazara alınan bir üslup geliştirilmiş. Mükemmel mi? Elbette değil. Eksikleri var mı? Tabii ki vardır. Tefsiri yapılan Allah'ın tarih üstü özelliklere sahip ilahi kitap, yapanlar da yaşadıkları çevre şartlarıncı muhat beşer olunca eksikliğin olması tabii değil mi? Kaldı ki, hocalarımızın da zaten böyle bir iddiaları yok. Şunu teslim edelim ki, "Kur'an Yolu" günümüz insanına genel manada bir tefsir pratiği kazandıracak en güzel eserlerden.

Esas mevzuya dönelim, mevzumuz 'Eşref- i şuhûr-u eyyâm şehri-i Ramazan-ı mağfiret-i nişan ve eşref-i şuhûr ve eazz-i zuhûr Ramazan-ı mağfiret-feyezân'ın Kur'an'ın anlaşılmasını merkeze koyan bir tefsir kitabıyla birlikte okunarak değerlendirilmesiydi. Bu "Kur'an Yolu" olmaz da bir başka tefsir ile olur. Herkes takdir ve tercih hakkına sahiptir.

Bitirirken Kur'an okumaya vahyle şuurlu temas demek istiyorum dedim. İşte tefsir hatmi dediğim, mana ve muhtevanın içine dalarak okuma, vahiy ile şuurlu temasın adıdır ve Ramazan bunun için büyük bir fırsattır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Putlaştırma veya insanlaştırma

Acele hüküm vermeyin, yazıyı sonuna kadar sabırla okuyun; çünkü yazı başlangıcı itibarıyla aktüel hayatımızla alakası var gibi gözükse de, işin aslı onu da içine alan daha genel kapsamlı bir değerlendirme. Sorunun muhtevası, yazıyı şekillendiren temel faktör.

Siz de benim gibi "bir insanın putlaştırılmaması adına en sert hükümleri kim söylemiş, hangi sistem getirmiş" gibi bir soru ile karşılaşırsanız yüzde yüz eminim cevabınız Kur'an olur, Hz. Muhammed (sas) olur ve İslam olurdu. Etten kemikten müteşekkil fani bir varlık isterse peygamber olsun, İslam'a göre putlaştırılmaz.

Buna rağmen neden İslam dünyasında siyasetten dine, siyasî liderlerden tarikat şeyhlerine kadar birçok insan dünden bugüne hep putlaştırılmış ve hâlâ putlaştırılıyor diyecek olursanız; işte buna benim tatmin edici bir cevabım yok. Ben de soruyorum bu ve benzeri soruları kendime; neden diyorum?

Evet, neden Kur'an'ın o kadar açık-seçik yasaklamaları varken, şirk deyip anlattığı onlarca tarihi hadise varken, Efendimiz'in (sas) te'vil ve tefsir istemeyen beyanları ve uygulamaları ortadayken, neden Müslümanlar insanları putlaştırırlar? İtiraf edeyim, bilmiyorum. O insanların, meşhur deyimle "devlete, millete" ben ilave edeyim "insanlığa" büyük yararlılıkları olması, eğer putlaştırma nedeni ise yeryüzünde putlaştırılmaya layık olan tek insan vardır bana göre; o da insanlığın İftihar Tablosu Hz. Muhammed'dir (sas). Neden onu putlaştırmıyoruz? Çünkü O'nun emri var değil mi? "Muhammed, sadece bir elçidir. Ondan önce de elçiler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür veya öldürülürse siz ökçelerinizin üzerinde geriye mi döneceksiniz?" (3/144) "De ki: Ben, yalnızca sizin gibi bir beşerim. (Şu var ki) bana, İlah'ınızın, sadece bir İlah olduğu vahyolunuyor." (18/110) Sınır koyuyor bu ayetler ve biz aşmıyoruz, aşamıyoruz ve aşamayız bu sınırları. Aşsak günaha gireceğimize, şirk deryalarına yelken açacağımıza inanıyoruz. Madem öyle, Hz. Muhammed (sas) için yapılmayan bu muamele neden başkaları için yapılıyor ki? Anlayan varsa beri gelsin!

Şu kesin, Hz. Muhammed'i (sas) 15 asırdır putlaştırmayan irade uzak ve özellikle yakın geçmiş tarihte zaman zaman inkıta uğradı. Öne sürdüğü çağını aşkın ilmi ve/veya ideolojik görüşler, etkisi asırlar ve nesiller boyu devam edecek insanlık yararına ortaya konan kurumsallaşmış sosyal çalışmalar, siyasî arenada geleceği önceleyen firaset, basiret ve güçlü irade ile devasa düşmanlara rağmen gerçekleştirilen yapılanmalar, kısacası hayatın değişik alanlarından gerçekten bir millet, bir millet ve bütün insanlık için hayati denebilecek çalışmalara imza atan insanları dinî değerlerimize rağmen putlaştırdık biz. Bir sonuç mu bu? Bence değil, aksine bir süreç ve günümüzde dahi onca menfi örneklerine rağmen hâlâ putlaştırma işlemi üzümlere söyleyeyim devam ediyor. Akıl tutulması yaşıyoruz. Hiçbir şey kazanmıyor, aksine kaybediyoruz.

Her şeyden önce beşere, beşer üstü özellikler vererek günaha giriyoruz. Mucize olarak görüyoruz yapılan şeyleri. Halbuki mucize Allah'ın sadece peygamberlerine verdiği harikulade şeylere denir. Ardından putlaştırdığımız insana farkında olalım veya olmayalım zulüm ediyoruz. O istemediği halde, hatta istemediğini her bir fırsatta defalarca söylediği halde ağızımızı açtığımızda "besmele" çeker gibi "o, o, o" diyoruz. Belki de "o" diyerek yaptığımız yanlışlara meşruiyet arıyoruz. Halbuki burada söylenecek "o" değil "O"dur (cc). Ve nihayet bizim ona baktığımız gibi bakmayan, kabullendiğimiz gibi kabullenmeyen insanların, ondan istifade yollarını kapatıyoruz. "Bu kadar da olmaz ki kardeşim! Peygamber mi bu?" böylelerinin tepkisini dile getirirken kullandığı cümleler ve şimdiye kadar yüzlerce-binlerce defa duyulan sözler arasında değil mi Allah aşkına!

Müslüman'ız dedikten sonra İslam'ın ana temeli tevhidden bu kadar uzak yaşanmaz ki? Putlaştırmayı bırakıp insanı insanlaştırmanın zamanı geldi de geçti-geçiyor bile!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ölsek de değer

Ahmet Kurucan 2012.07.06

Aşağıda gerçek hayattan bir hikâye okuyacaksınız. Her gün yüzlercesinin, binlercesinin yaşandığı hayat hikâyesi.

Hikâye deyince sakın aklınıza edebiyatta şiir, roman, hikâye diyerek ifade ettiğimiz anlatım türleri gelmesin. Oradaki hikâyelerin -şimdilerde öykü deniyor malum- hakikatle irtibatı olmazsa olmaz şartlar arasında yer almıyor. Bazen bütünüyle hayal mahsulü bazen bir kısmı gerçek olsa da okuyucuya verilmek istenen mesaj merkeze alınarak aradaki boşluklar yine hayal ve kurguya dayanıyor.

Hadise Orta Afrika'nın şimdi ikiye bölünmüş bir ülkesinde geçiyor. Baba ikindiye doğru çocuklarını almak için tam okula gittiğinde şehirde iç savaş patlak veriyor. Günlerce, aylarca belki de yıllarca öncesine dayanan hazırlıklar, tırmanan ve tırmandırılan gerginlikler oyunun sahne alması ile başlıyor. Oyun dedim; zira herkes bunun bir oyun olduğunu o gün de biliyordu, bugün daha net biliyor. Fakat oyun gerçek hayat sahnesinde oynanıyor; tiyatro sahnesinde değil. Ölenler de, öldürülenler de, ölüm de gerçek. Gerçek ama öldüren neden öldürdüğünü, ölen de neden öldürüldüğünü bilmiyor. Uzun sözün kısası binlerce insan günler boyu sokaklarda, caddelerde, evlerde birbirlerini öldürüyor.

Çocuklarını okuldan almaya gelen babanın evi okula mesafeli bir yerde. Tabii ki bu kargaşada okula sığınıyor. Anne evde tek başına. Yapılan telefon konuşmalarında, "merak etme biz sağ salim okula sığındık, sen de kapıları, ışıkları kapat, kimseye kapıyı açma, pencereden bile bakma" ve tabii ki "duaya sığın" tavsiyeleri yapılıyor. Diyor ki hadisenin kahramanı; "Belli bir müddet geçti; müthiş bir sekine hasıl oldu. Sanki semadan inen bir huzur, içimi bütünüyle kapladı ve ne merak ne heyecan, müthiş bir rahatlık içinde kendimi buldum." Yaşayanlar bilir elbette; ama anlaşılan o ki gerçek tevekkülü yaşamış. Hicret esnasında mağaranın önüne kadar gelen müşrikler karşısında Efendimiz için heyecanlanan Hz. Ebu Bekir'e Efendimiz'in söylediği; "İki kişi hakkındaki zannın ne ki, onların üçüncüsü Allah'tır." sözünde kendini bulan tevekkül.

Saniyelerin dakikalar, saatler, asırlar olduğu bu zaman diliminde ne kadar geçtiği bilinmez; telefon çalar. Silahlı ayaklanmada taraf olan bir grup apartmanın kapısına dayanmış ve biraz sonra kapıyı çalacaklardır. Anne, bari çocuklarımla sesini son kez duyayım, kocamla helalleşeyim diye telefon açar. Duyar da seslerini. Kocasının "kapıyı kapat" telkinleri, itminan ve güven bahseden "merak etme, Allah çıkar yol gösterecektir, sen kapıyı kilitle" tembihleri ile telefon kapatılır. Ve mucize gerçekleşir; dışarıdan duvar görünümünde olan kapının önüne gelip geri döner müsellaah insanlar.

Bu arada bir taraftan bunlar yaşanırken, diğer taraftan dua istenir Hocaefendi'den. İtminanın, sekinenin ve nihaysiz güvenin ardında bu duanın olduğunu söylüyor hadisenin kahramanı. Daha sonra hadise bütün teferruatıyla kendisine anlatıldığında Hocaefendi'nin şu sözü önemli: "Ölsek de değer."

İşte bu sözü aktarmak için yazdım bu hikâyeyi. "Ölsek de değer!" niçin, adını-şanını bilmediğimiz, dilinden-dininden haberdar olmadığımız, yıllar ve asırlar boyu Batı dünyasının sömürgeci güçlerinin zalim kanatları altında inim inim inlemiş Kara Kıta'nın kara talihli insanlarına yardım etmek için. Daha kısa ifadeyle insanlık için, zulme son vermek için ve bu yolla Hakk'ın rızasını kazanma hedeflendiği için, yani Allah için.

Dünyevî ve uhrevî bu hedefler yakalanabilir mi? Zulüm orada son bulur mu, insanlar derilerinin rengine değil de insan olmalarına göre muameleye tabi tutulurlar mı, tabii haklarına Batılı insanlar ölçüsünde sahip olurlar mı, bu uğurda canhıraşane mücadele edenler de Hakk'ın rızasına kavuşurlar mı? Hedef bu. Dakar'da bir öğretim görevlisinin söylediği gibi "bu disiplinli çalışma devam ederse" niçin olmasın. Hatta o profesör disiplinli çalışmanın altında yatan yegane unsurun iman olduğunu söyledi bana. Aynen katılıyorum. Öyleyse şöyle düzeltelim cümleyi; bu iman Akif'in ifadesiyle sinede yük değil de sineyi harekete geçiren bir faktör olduğu, bu rolünü devam ettirdiği takdirde niçin olmasın.

Afrika çok farklı ve çok renkli bir dünya. Tek bir Afrika yok karşımızda. Her ülke, her kabile, her ırk, her iklimin kendine has özellikleri olduğu gibi yukarıda belirtilen zulme son hedefine ulaşmak için de farklı metotlara müracaat edilmesi gerekli olan bir kıta.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Her şeye rağmen Ramazan

Ahmet Kurucan 2012.07.20

Allah rahmet eylesin, çocukluğumda bir esnaf vardı demirci dükkanımızın olduğu çarşıda. Komşu sayılırdık onunla. "40 yaşına kadar hayatımı yaşayacak, ondan sonra 5 vakit namazını camide kılan tevbekar bir kul olacağım." derdi.

Tam 40 yaşında iken kanserden vefat etti. Tevbekar bir kul olma, evden işe, işten camiye, camiden eve üçgeni içinde hayatını geçirme imkân ve fırsatını bulamadı. Bununla beraber cuma namazlarını kaçırmazdı, Ramazan'ları katiyyen orucunu tutardı. Ama bayram geldiğinde de "Mübarek 11 aylar geldi." diye etrafa neşe saçardı.

Merhum Süheyl Ünver Hoca da "Ramazan Medeniyeti" adını verdiği yazısında tam tersini söyler. Mealen der ki Hoca, "Ramazan Bayramı geldiğinde bir dahaki sene Ramazan'ına 11 ay kaldı der Müslümanlar. Bunun manası şu demek; 11 ay Ramazan'a hazırlık, 30 günlük Ramazan ise Müslüman'ın bayramıdır. Kendi kaleminden okuyalım: "Asıl bayram, Ramazan bittikten sonra değil, bizzat Ramazan'da olur. Öyle ki bu bayram, senede bir ay gelir ama onun gelmesi tam on bir bayram sevinci içinde geçer."

Sonra çeşitli ilavelerde bulunur: Mesela "Her hakiki Müslüman'ın gönlünde Allah korkusu kadar Ramazan sevgisi de yer etmiştir." der. Bir başka satırda "Bayram değil, Ramazan düğün ayıdır. O düğüne herkes müştaktır." Yeri gelir "Ramazan'a çok şükür on ay kaldı." diye bir ay daha yaklaşmanın sevinciyle gözleri yaşaranları bilirim. 'Ramazan gidiyor, acaba bir daha seneye çıkacak mıyım?' diye ağlayanları bilirim ben." sözleri ile müşahedelerini anlatır.

Aradaki farkı fark ettiniz sanırım. İki düşünce, iki inanç, iki kabulleniş, iki bakış açısı arasında derin hem de çok derin bir uçurum var. Bununla beraber gerçek değişmiyor ve değişmeyecek, Ramazan bu uçuruma rağmen Hocaefendi'nin tabiriyle "Nazlı bir misafir gibi" aramıza gelecek ve geldi bile.

Ramazan, dünyevileşmenin ihtimal zirvelerinde dolaşmamıza rağmen geldi. Sıcak ve uzun yaz gündüzlerinde oruç tutmamak için binbir dereden mazeret getirmemize rağmen geldi. Kısa yaz akşamlarında teravihten kaçmak için kendimizi de tatmin etmeyen bahanelere rağmen geldi. Televizyonu, gazetesi ve benzeri yayın organları ile bir taraftan Ramazan tacirliği yapan ama öbür taraftan ruhaniliğe giden yolları kapatan medyanın bütün çığırtkanlığına rağmen geldi. Daha ötesini söyleyip zihinlerinizi kirletmek istemem. Her gün bu yüzleştığımız bu tabloyu bir kenara bırakıp şöyle bağlayayım; Ramazan her şeye rağmen geldi.

Aslında yazıya başlık yaptığım "Her şeye rağmen Ramazan" bir ilavesiyle Hocaefendi'nin bundan tam 12 yıl önce kaleme aldığı bir yazının başlığı; "Her şeye rağmen bizdeki Ramazanlar." Kısa kısa, cümle cümle, yeri geldiğinde kelime kelime Hocaefendi'nin Ramazan tarif ve tasvirlerini aktaracağım şimdi sizlere. Bakalım biz de Ramazan'ı böyle duyuyor ya da duyacak mıyız? Ramazan başlangıcında bir vahid-i kıyasî olsun bizler için. Belki kendimize çeki-düzen veririz.

"Ramazan, nazlı bir misafir; kendimize ait derinlikleri yeniden keşfettiğimiz ve hayata baştan başlama fırsatını bulduğumuz bir zemin; bizi gökler ötesindeki ziya kaynağına bağlayan renk ve ışık ülkesi; çarşıdan eve, mabedden sokağa ötelerin güzelliklerini temaşa aralığı; hayatını iman, marifet, muhabbet ve zevki ruhani ekseninde sürdürenlerin firdevsi müzikleri dinlendiği bir sahne; cennete ait kokuların duyulduğu bir mahfil; seviyesine göre ulemanın, sulahanın, mukarrabinin, evliyanın, asfiyanın ve nihayet Hz. Ruh-u Seyyidi'l-Enam'ın arkasında namaz kılıyor olmanın hazz ve zevkinin duyulduğu bir camii; her şeyin zaman ve mekanüstü derinliğe ulaşıp her an'ın duaların kabul edildiği eşref saatine döndüğü bir zaman; meleklerin ta'zim ve tebcillerini aratmayacak tesbih, tekbir ve tahmidlerle hamd deryasına yelken açılan bir rıhtım; kameti kıymetine muvafık değerlendirildiği takdirde gökler ötesine davetiyelerin verildiği ve alındığı bir rampa; hayallerin vüsatı ölçüsünde köyün, şehrin, ülkenin hatta yeryüzündeki tüm Müslümanların birlikte cemaat halinde Allah'a arz-ı endam-ı ubudiyette bulundukları mescid-i kebir; incelen hisler, yaşaran gözlerle insanların duygu tufanı haline köpürdüğü ve Mele'-i Ala'nın sakinlerinin dualarına amin diyerek iştirak ettiği bir maksure; seheriyle, gündüzüyle, gecesiyile gönüllerdeki aşk kıvılcımlarının sürekli ateş almak için hazır beklediği ve vuslat heyecanlarının kesintisiz duyulduğu bir sofa; yar ile halvete girmiş kişiler misali cennet nağmelerinin kulaklarda sürekli çınladığı bir otağ; eğer dili iyi anlaşılabilirse gecesiyile gündüzü, orucu, teravihi ile gönüllere nüfuz edip akla, hisse, kalbe deruni sesler üfleyen bir ney; kinle, nefretle iman ve İslam'a muhalif olanları dahi semavi sofrasına buyur eden ve onları uhrevi esintileri ile serinletmeye hazır bir aydır Ramazan."

Merhum bir komşumuz ve yine merhum Süheyl Ünver Hoca'nın yaklaşımlarını mukayese ederek derin bir uçurumdan söz etmiştim yazının başlığında. Hocaefendi'nin sadece bir yazısında kalem aldığı Ramazan düşüncelerini işte bu uçurumun içinde kimlerin olduğunu görme imkanı veriyor bize. Tabir caizse yüzümüze bir ayna tutuyor ve 'Bakın ve Ramazan'ı kabulde neredesiniz sorusunun cevabını görün.' diyor.

Bana göre Ramazan'ı Ünver Hoca gibi medeniyet ölçeğinde duymayanlar; Hocaefendi'nin tasvirleri içinde hissetmeyenler bu uçurumun bir yerinde ama mutlaka içindedir. Kimi uçurumun derinliklerine yol alırken yoldaki bir ağaç dalına tutunmuş; kimi taa tabanı boylamıştır.

Yahya Kemal'in Atık Valde'den İnlen Sokakta şiiri tam da bu noktada yitirdiğimiz bu değerleri hatırlatan enfes bir değerlendirmedir. Okuyalım:

*"İftardan önce gittim Atık-Valde semtine,
Kaç def'a geçtiğim bu sokaklar, bugün yine,
Sessizdiler. Fakat Ramazan mâneviyyeti
Bir tatlı intizâra çevirmiş sükûneti;
Semt'in oruçlu halkı, süzülmüş benizliler,*

Sessizce çarşıdan dönüyorlar birer birer;
Bakkalda bekleyen fıkârâ kızcağızları
Az çok yakından sezdiriyor top ve iftarı.
Meydanda kimse kalmadı artık bütün bütün;
Bir top gürültüsüyle bu sâhilde bitti gün.
Top gürleyip oruç bozulan lâhzadan beri,
Bir nurlu neş'e kapladı kerpiçten evleri.
Yârab nasıl ferahlı bu âlem, nasıl temiz!

Tenhâ sokakta kaldım oruçsuz ve neş'esiz.
Yurdun bu iftarından uzak kalmanın gamı
Hadsiz yaşattı rûhuma bir gurbet akşamı.
Bir tek düşünce oldu tesellî bu derdime;
Az çok ferahladım ve dedim kendi kendime:
"Onlardan ayrılış bana her an üzüntüdür;
Madem ki böyle duygularım kaldı, çok şükür."

Allah bizleri Ramazan'ı hakkıyla duyan ve hakkıyla değerlendiren kullarından eylesin. Ramazan'ınız mübarek olsun.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Zekat uçurumları kaldırır

Ahmet Kurucan 2012.07.24

Zekâtın vaz' edilmesinde birçok hikmetler vardır. Bunların içinde en temel gaye toplumdaki sosyo-ekonomik adaleti tesis etme, hayatın tabi seyri içinde oluşan sınıflar arasındaki uçurumları derinleştirmeme ve bir şekilde bunları kaldırma yer alır.

Zekâtın sarf yerlerini anlatan Kur'an ayeti 8 sınıf insanı iki ayrı kategoride ele alır. İlk kategoride yerini alan 4 sınıf insan fakir, miskin, müellefe-i kulub ve zekat memurlarıdır. Kur'an'ın bunlara zekat verileceğini ifade ettiği yerde kullandığı harfi cer, lam'dir. Fukaha ayette yer alan bu "lam" harfi cerrine -ki li şeklinde okunur her zaman- 'lieclih' deyip hasr ve istihkak manası vermişlerdir. Bu yaklaşımla anlaşılan mana şu: Eğer zekat bu 4 kişiye/gruba verilecekse, bunlar zekat olarak verilen mala hak kazanmışlardır ve malın mahiyetine göre onu kabz etmeli ve mülk edinmelidir. Kabz bir önceki yazıda belirttiğimiz gibi menkul bir malın müşahhas bir şekilde el değiştirmesi, mülk edinme ve temlik/mülk edindirme ise gayrimenkul malın mülkiyetinin zekâtı alana geçtiğini gösteren uygulamadır.

Fukaha yorumlarına devam ediyor; ama ikinci 4 sınıf yani "kölelere, borçlulara, Allah yolunda mücadele edenlere ve yolda kalmışlara" verilecekse kabz ve mülk edindirme şartı aranmaz, çünkü Kur'an bunu ifade ederken fi harfi cer'ini kullanmıştır. Fi harfi cerri ise "zarfiyyet" ifade eder. Böyle olunca bunların zekâtı kabz etmeleri, mülk edinmeleri şart değildir; onlar namına başkalarına verilebilir. Söz gelimi, borçlu birisi yerine

alacaklısına, kölenin hürriyete kavuşma bedeli olarak efendisine, Allah yolunda olanın eş ve çocuklarına, savaş alet ve edevatına ve yolda kalmış evine ulaştıracak bilet parasına verilebilir.

Fukahanın yaptığı yorum bu olmakla beraber, her nedense aradan geçen asırlar içinde ikinci kısım yani zarfiyyet manası ve yorumu bir şekilde unutulmuş, günümüze bütün sınıflar için sadece kabz ve mülkiyet yorumu gelmiştir. Kaldı ki adı üzerinde gramer kaidelerinden hareketle yapılan bir yorumdur, bir ictihaddır. Kabule de redde de açıktır.

Sakin yanlış anlaşılmasın; bunu derken Allah'ın muradı gramer ilminde harfe verilen manadan hareketle anlaşılabilir demek istemiyorum. Zira öyle diyenler de var. Elbette ve hiç şüphesiz, Kur'an yer alan her bir cümlenin, her bir kelimenin ve her bir harfin seçilişinde İlahi iradenin gözettiği bir mana vardır. Beşere düşen de bu mananın peşinde koşmak ve murad-ı İlahiyi anlamaya çalışmaktır. Nitekim yukarıda aktardığımız yorumlar da böylesi bir çabanın ürünüdür.

Yanlış olan, bu yorumlara Allah'ın kesin ve kat'i muradı budur diyerek farklı her türlü yoruma kapıyı kapatmaktır. Böylesi bir yaklaşım beşer yorumunu din mertebesine çıkartmakla eşdeğerdir. Kaldı ki bu mevzu usulü fıkıhta 14 asırdır tartışılan bir mevzudur. Beşer Allah'ın muradını kesin olarak bilemez ama yapacağı yorumlarla ona en yakın olanı bulabilir mânâsına gelen "eşbeh bi'l hakk" nazariyesi etrafında yapılan yoğun müzakereler bunun isbatıdır.

Günümüzde değişen sosyo-ekonomik, lokal-global şartlara bağlı olarak Allah'ın muradını anlamak noktasında farklı yorumların yapılmasına kapı açıktır. Maslahat, istihsan, örf ve âdet gibi hüküm istihracında kullanılan metotlar, makasid-ı şeria adı altında ortaya konan usuller bunu amirdir. Nitekim zekâtın vaz' edilmesindeki temel gaye olarak belirlenen toplumdaki sosyo-ekonomik adaleti sağlama, hayatın tabii seyri içinde oluşan sınıflar arasındaki uçurumu derinleştirmeme böyle bir bakış açısını zaruri kılar. Dolayısıyla zekâtın 8 sınıfa tahsisinde farklı arayışlar, yeni yorumlar ve metotlar açığa çıkartılması gayet tabiidir ve doğaldır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Zekât kimlere veya nerelere verilir?

Ahmet Kurucan 2012.07.26

Teşri tarihi açısından baktığımızda zekâtın toplanması ve harcanması Efendimiz döneminde devlet eliyle yapılmıştır.

Bu, zekâtın ibadet kategorisi hatta İslam'ın beş temel şartından biri olmasına muhalif değildir. Malum ibadetlerde esas olan namaz, oruç ve hac örneğinde gördüğümüz gibi ferdin zorlama ve baskı altında kalmaksızın gönüllü olarak onları yerine getirmesidir. Fakat zekât, mahiyeti itibarıyla namaz ve oruçtan farklıdır. Zekâtın ve haccın bir de mali boyutu vardır ki maddi açıdan güç yetiren insanlar ancak bu ibadetleri yerine getirebilir. Zekâtın toplumda sosyo-ekonomik adaleti sağlamada yeri başka hiçbir şeyle doldurulmayacak olması onun İslam'ın şartları arasına girmesine vesile olmuştur.

Burada günümüz insanının zihnine vergiden ne farkı var gibi bir sual akla gelebilir. Zekâtın devlet eliyle toplanıp kamusal alana yine devlet eliyle harcandığını düşündüğünüzde ve tabii ki ibadet boyutunu devre dışı bıraktığınızda bir farkı yoktur denilebilir. Dikkat ederseniz, hem ibadet boyutunu dışarıda bırakıyoruz hem de kimlerden hangi oranda zekât alınacak, nerelere ve hangi ölçüde harcanacak gibi detayları itibarıyla değil, sadece devlet ve mali idare mantığı açısından benzerlik var diyoruz. O detaylara indiğimizde elbette zekât ile vergi arasında ciddi farklar vardır.

Zekât ayeti nazil olduktan sonra Efendimiz (sas) ayetin "âmil" dediği zekât toplama memurları tayin etmiş, onlara kimlerden hangi miktarda zekât alacaklarını tembih ederek merkez ve çevrede görev yapmalarını istemiştir. Medine'de belli merkezde toplanan zekât mallarını da ayetin ifade ettiği sarf yerlerine dağıtmıştır. İlerleyen zamanlarda devletin sınırlarının genişlemesine paralel olarak valiler mahallî bazda hadisin ifadesiyle "zenginlerden alınıp fakirlerine verilen" çerçevede aynı uygulamayı sürdürmüşlerdir. Bu esnada kıyıda köşede devlet otoritesinden bağımsız olarak zekât farzını yerine getiren fertlerin de olması gayet doğaldır.

Hız. Ebu Bekir döneminde devlet otoritesini reddeden, hatta siyer yazarlarının tespitlerine göre sırf bu amaçla söylenen "namaz kılar ama zekât vermeyiz" çıkışını yapan kesimlere Hız. Ebu Bekir'in takınmış olduğu sert tavır, zekâtın devlet eliyle toplanmaya devam ettiğinin göstergesidir. Hız. Ömer döneminde zekât toplama ve dağıtma çok daha sistematik hale gelmiştir. Yeni fethedilen coğrafyalarda karşlarına çıkan yeni durumlar kimlerin zekâtla mükellef, hangi mallardan, hangi oranlarda ve nerelere harcanacağı konusunda yapılan içtihatlar bunu ispatlar.

Sıra Hız. Osman'a gelince; o dönemde bir farklılık görüyoruz. Hız. Osman malları emval-i zâhire ve bâtına diye ikiye ayırmış; emval-i bâtına denen altın-gümüş, zinet eşyası, para vb. tasarruf ettiği ve evinde sakladığı mallardan devlet eliyle zekât almamıştır. Bunların zekâtlarını kişinin kendi vicdanına havale etmiş ve zekâta hak kazanan kesimlere kendilerinin gönüllü olarak vermelerini istemiştir. Emval-i zâhireye gelince, valiler, onların görevlendirdikleri zekât memurları vesilesiyle kayıt altına alınmış ve her yıl tahakkuk eden zekât tahsil edilmiştir.

Tarihi bilgi adına erken dönemlerdeki bu uygulamalar sonraki dönemlerde mezheplerin yaklaşımlarına göre arz eden farklılıklara bağlı olarak farklı şekillerde uygulanmıştır. Mesela Emeviler döneminde Ömer b. Abdülaziz valilere gönderdiği emir ile merkeze zekât göndermemelerini, onu mahallinde harcamalarını, eğer harcayacak alan bulamazlarsa devlet memurlarından evi olmayanlara ev alınmasını, evi olanlara ev eşyalarının alınmasını, bineği olmayanlara binek ve nihayet bekârların evlendirilmesi talimatını vermiştir. Osmanlılar, Hız. Osman'ın emvâl-i zâhire ve bâtına uygulamasını aynen kabul etmiştir. Mevzumuz bu olmadığı için bu kadarlıkla iktifa ediyorum; yoksa bu konu üzerinde söylenecek çok şeyler var.

Pekâla biz bugün ne yapacağız denecek olursa; yol tek gözüktüyor. Gerek içinde yaşadığımız idari sistemler ve bunların getirdikleri düzenlemeler, gerekse zekâtın malî bir ibadet olması her şeye rağmen zekâtın ferden ferda verilmesini tek seçenek olarak karşımıza çıkarmaktadır. Daha açık bir ifadeyle günümüzde şer'an zekât verme şartlarını haiz olan bir Müslüman yaşadığı ülkede devlete vergisini vermesine rağmen zekâtını ayrıca vermekle yükümlüdür.

Pekâla kime verecek? Zaten bizim konumuz da buydu. Zekâtın sarf mahalli olarak gösterilen 8 sınıf insanın günümüz ölçüleri içinde nasıl belirleneceği. Mevzu ile alakalı ilk yazımızda makam gereği fakir-miskin hakkında birkaç cümle ile izahta bulunduk. Şimdi onlar da dahil hepsini teker teker ele alacağız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yardım kuruluşlarına zekat verilir mi?

Ahmet Kurucan 2012.08.02

Tevbe Suresi 60. ayette belirtilen 8 sınıf insanı günümüze bakan yönlerini de işaret ederek tek tek ele alacağız.

a,b-Fakir ve miskinler: İlk yazımızda fakir ve miskin'in kim/ler olduğuna dair içtihadî yaklaşımları birkaç cümle ile izah etmiştik. Tekrar edelim; "yanında bir günlük yiyecek ve içeceği olana fakir, olmayana miskin ya da aynı standarda sahip Müslüman'sa fakir, gayrimüslimse miskin, hicret edenler fakir, etmeyenler miskin, muhtaç olduğu halde dilencilik yapmayanlar fakir, yapanlar miskin." Fıkıh ve ilmihal kitaplarında tafsilatıyla anlatılan bu meseleyi 'insani şer'an zengin kılacak nisab miktarı mala sahip olmayan fakir ve miskindir' şeklinde özetleyebiliriz.

Pekala, nisab miktarını aşan mala sahip olduğu halde piyasadaki ticari durgunluktan dolayı ailesini geçindirememeye noktasında bulunan muhtaç kişi, zekata hak kazanan fakir ve miskin kategorisine girer mi? Bu mevzuda fukahânın kanaati, bunların fakir ve miskin olup kendilerine ailelerini geçindirebilecek ölçüde zekâtın verilebileceğidir.

Burada önemli bir soru; günümüz gerçekleri içinde fakir ve miskinlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş ulusal veya uluslararası yardım kuruluşlarına zekat vermek, bizzat fakir ve miskinlere zekat yerine geçer mi? Hiç şüphemiz olmasın; elbette geçer. Yeter ki sözü edilen kurumlar yolsuzluklara kapalı güvenilir kurumlar olsun. Kurum temsilcisinin veya yetkili bankanın zekatı kabulü kabz sayılır. Makbuz ve dekont da bunun isbatıdır.

c-Amiller; daha önce de geçtiği gibi devlet namına zekatı toplamak ve dağıtmakla görevli memurlar demektir. İslam ülkelerinin belki bazıları hariç dünya genelinde böylesi bir uygulama olmadığı için bunu geçiyoruz.

d-Müellefe-i kulub; kelime manası itibarıyla kalpleri İslam'a ısındırılacak kişiler demektir. Ama Efendimiz (sas) ve sonraki dönem uygulamalarına baktığımızda bunun çok daha geniş kapsamlı ele alındığını ve uygulandığını görürüz. Öyle ki gayrimüslimler bile bu kapsama dahil edilmiştir.

Bu uygulamalara göre müellefe-i kulub:

1-İslam'a sempati besleyen ve Müslüman olmalarına az bir mesafe kalmış insanlar.

2-Yeni Müslüman olmuş, dinde sabit kadem olmaları ümit edilen kişiler.

3-Toplum içinde etkili ve yetkili ama İslam ve Müslümanları düşmanlığını gizlemeyen, dolayısıyla şerlerinden emin olunmak istenen kişiler. Maddi iyiliklerle donatılan bu kişilerin verilen zekat ile ya "insan ihsanın kulu kölesidir" fehvasınca kötülükleri engellenir ya da kalplerinin yumuşatılıp İslam'a sempati ile bakmaları ve gün gelir Müslüman olmaları ümit edilir.

Yalnız Efendimiz sonrası dönemde Müslümanların gayrimüslimler karşısında elde etmiş olduğu konum, bu uygulamanın kaldırılması gerektiği fikrini vermiştir yetkililere. Hz. Ebu Bekir döneminde iken bu bağlamda Hz. Ömer'in yaptığı itirazlara sahabeden hiç kimse itiraz etmemiş ve müellefe-i kuluba zekatta pay ayrılması üzerinde fıkhi tabirle "sahabe icmaı" oluşmuştur.

Günümüze gelince; müellefe-i kulub fonu küreselleşme ile birlikte küçülen dünyamızda siyasi, hukuki, askeri, ekonomik birliktelikler, bağlayıcı anlaşmalara rağmen hak ve adalet çizgisinden ayrılıp dini, etnik, kültürel beraberliklerle gerçekleşen gruplaşmalar, lobi faaliyetleri ile ayrı bir mahiyet kazanan kararlarda Müslümanların aleyhlerinde olabilecek her türlü gelişmeye karşı önlem alma, güvenliklerini sağlama adına kullanılabilecek bir zemin oluşturmaktadır. Tabii işlerlik kazandırılabilirse.

e-Rikab yani köleler; haftaya nasipse.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Amerika/n camileri

Ahmet Kurucan 2012.08.03

İster Amerika ister Amerikan deyin; her ikisi de doğru. İlki camilerin yer almış olduğu kara parçası, ikincisi aidiyeti ifade ediyor.

Ama bir manada yanlış olan onlara cami denilmesi. Hemen itiraz etmeyin; izaha çalışayım. Bizim İslam kültür ve medeniyetinde mescit, namazgâh, musalla değil de özellikle cami dediğimiz an aklımıza gelen çağrışım farklıdır ve farklı olmak zorundadır. Zira mescit, namazgâh, musalla, cami hepsi namaz ibadetini cemaat halinde yerine getirmek amacıyla yapılmış binalar olsa dahi, aralarında müthiş farklar vardır. İbadet için yapılan bu mekânların büyüklü-küçüklü olmasından müştemilâtına, minarelerinden tezyinâtına uzanan farklar zaten bu farklı isimlendirmenin nedenidir.

İşte Amerika/n camilerine bu zaviyeden baktığınızda içlerinde Detroit/Michigan'daki 'Amerikan İslam Merkezi' camii gibi bazı camiler hariç bizim tarihi mirasımızda yerini alan Sultanahmet, Selimiye, Süleymaniye camileri ya da Mescid-i Nebi, Mescid-Aksa, Ezher, II. Hasan, Emevi, Cihannümâ vb. camileri gibi değil. Aşağıda vereceğimiz bilgilerden de anlaşılacağı üzere bunların büyük bir çoğunluğu farklı amaçlarla yapılmış binaların satın alma veya kiralama yoluyla günlük, haftalık ibadet ihtiyaçlarını karşılamak için tadilâtla mescit şekline çevrilmiş yerlerdir.

11 yılda bin 209 cami

Resmî ya da yarı resmî sayılacak istatistiklere göre, 7 milyon civarında Müslüman'ın yaşadığı Amerika'da 2011 Kasım ayı inceleme sonuçlarına göre 2.106 adet cami var. Benzeri bir raporlama çalışması 2000 yılında da yapılmış. 2000'de ise 897 cami varmış. Bunun manası son 11 yılda tam 1209 cami yapılmış. Müthiş bir yükseliş. İki rapor arasında yapılan kısa gezintide toplam/yekün rakamlar açısından dikkat çeken ilk unsur bu. İkincisi ise raporu hazırlayanların değerlendirmesi. Şöyle diyorlar: 1990'lı yıllardaki camiler genelde cuma ve günlük namaz kılma fonksiyonunu icra eden mescitler iken, 20 yıl içinde yavaş yavaş büyümenin, yani cami olmanın yanı sıra oyun, konferans salonlarından sınıf ve kütüphanelere, basketbol, futbol, tenis sahalarından; düğün vb. törenlerin yapılabileceği çok amaçlı salonlara uzayan müştemilatlı binalar haline gelmiş.

En az cami Türklere ait

Malum Amerika'nın 50 adet eyaleti var. Bu eyaletler arasında en çok camisi olan eyalet 257 ile New York. Ardından 246 ile Kaliforniya geliyor. Üçüncü sırada ise 166 rakamı ile Texas yerini alıyor. Yeni cami inşasında ise sıralama oldukça değişik: İlk sırada Texas, Texas'ı takiben Florida ve Georgia yerini alıyor.

Camilerin kırsal alan, büyük şehir merkezi veya yerleşim yeri ve dış mahallelere göre dağılımı şöyle: % 36 büyük şehirlerin yerleşim alanlarında, % 28'i suburb denilen kenar mahallelerde, % 20'si kırsal alan ve kasabalarda, % 17'si ise metropolitan şehirlerin merkezlerinde. Bu % 17 içinde 192 cami ile New York ilk sırada. Kaliforniya 120 cami ile ikinci, Şikago, 90 cami ile üçüncü sırada. Ardından Philadelphia 63, Detroit ve San Francisco 62, Atlanta 55, Kuzey New Jersey 53, Houston 42, Dallas 39 cami ile sıralamada yer alıyor.

2.106 caminin % 56'sı Müslümanların yani kurulu dernek veya vakıfların mülkü, % 30'u ise kira. Geriye kalan % 14 ise üniversitelerde, üniversitelerin mekân tahsis ile kurulan mescitler. Bu konuda çarpıcı bir başka istatistik; toplam camilerin % 30'u sıfırdan cami olarak inşa edilmiş ve bunun büyük bir kısmını 2000'den bugüne yapılan camiler oluşturuyor.

Türkiye, Almanya, İngiltere gibi ulus devlet olmayan ve kuruluşundan bugüne çok ırklı, çok kültürlülüğü esas alan -tarihî şartların sevgiyle bir zorunluluktan bu Amerika için- Amerika'da bu camilerin etnik kökenlere göre dağılımı nasıl bir tablo arz ediyor? Sanırım en çok merak edilen konular arasındadır bu. Türk okuyucusunu nazara alınca "Almanya, Hollanda, Belçika, Fransa'da şöyleyiz, acaba Amerika'da nasılız?" diye soran ve merak edenler vardır. İşte cevabı: Camilerin % 33'ü Pakistan, Hindistan, Afganistan ve Bangladeş kökenli Müslümanlara ait. "Ait" tabiri ile inşasından bakım görümünü ve mütevellî, imam, müezzin vb. görevlilerle birlikte hâlâ devam eden faaliyetlerinin kimler tarafından yapıldığı ve yürütüldüğünü kastediyorum. Yoksa bu camiler başka etnik kökene mensup Müslümanlara kapalı gibi bir mana ima ediyor değiliz. İkinci sırada % 30 ile Afrika kökenli Amerikalıların. Üçüncü sıradaki yüzdelik rakamımız; % 27 ve Araplara ait. Müslüman olmuş beyaz Amerikalılara ait cami oranı % 2. Türkler ise listenin en sonunda; % 1.

Her camide 15 kişi Müslüman oluyor

Kendilerini Şii olarak tanımlayan Müslümanlara ait oran, toplamda % 7. Bir başka anlatımla 2.106 caminin % 7'si Şiilerin. Şiilerin en çok yaşadığı yer ise Kaliforniya merkez olmak üzere Batı eyaletleri. Oradaki Sünnî oranı % 17, Şiiler ise %37.

Camiler denince akla gelen bir başka husus da ihtimal İslamî tercih etme oranı ve camilerin bu çerçevede oynamış olduğu roldür. Yıllık ihtida eden yekûn rakam üzerinde yapılan incelemeye göre ortalama her yıla 15 kişi düşüyor. Yani her camide yılda 15 kişi İslam dinini tercih ettiğini deklare ediyor. Müslüman olanların % 59'u erkek, % 41'i kadın. Bunların % 64'ü Afrika kökenli insanlar. Beyaz oranı ise % 22. Latino-Hispanik kökenliler % 12. Müslüman olanların yaşları ile alakalı bir istatistiği de paylaşayım sizlerle. % 41'i 20-40; % 17'si 40-60; % 32'si 60-80 yaşları arası ve % 8'i ise 80 yaş ve üzeri.

Son bir bilgi; mezhep durumları. Özelde Amerika, genelde ise bütün dünya Müslümanları açısından önem arz eden önemli bir veri bana göre bu. Bu Müslümanlar, Hanefî, Şafîî, Maliki, Hanbelî ya da Maturidî, Eş'ari gibi fıkhi veya itikadi bir mezhebi takip edip-etmemede kendilerini nerede görüyorlar? Aşağıda arz edeceğim sonuç cami imamları ile yapılan mülakat sonucu elde edilmiş rakamlardır. İmamların % 56'sı kendini şöyle tanıtıyor: "Kur'an, sünnet ve günümüzdeki İslam alimlerinin yorumlarına göre hareket ediyorum"; % 31 Kur'an, sünnet ve mazideki ulemânın görüşlerini esas alıyorum." diyor. Tahmin ettiğiniz gibi bu 'bir mezhebi bütünüyle takip ediyorum' manası taşıyor; aksine Kur'an ve sünnette açık cevabını bulamadığım, tereddüde düştüğüm yerlerde mezhep imamlarının görüşlerine de bakıyor ve birini esas alıyorum demek. Pekâla "ben bir mezhebe bağlıyım" diyenlerin oranı nedir? Cevap; % 11. Yalnız bu cevap 2000 yılında % 6 imiş. Dolayısıyla son 11 yılda % 5'lik bir artış söz konusu. Selefiyim diyenler ise % 1.

Bu önemli meselede isterseniz etnik kökenlere ait dağılımı da verelim. Afrika kökenli Amerikalı Müslümanların % 69'u Kur'an, sünnet ve modern ulemayı takip ediyorum, % 19'u eski âlimlere de bakıyorum, % 7'si bir mezhebe bağlıyım diyor. Pakistan, Afganistan, Hindistan ve Bangladeşli Müslümanlarda oranlar sırasıyla şöyle: % 44, % 38 ve %18. Arapların ise % 56, % 36 ve % 6.

Son rakamlar, yine imamlarla yapılan mülakat sonucundan. "Amerikan toplumu İslam'a karşı düşman mı?" sorusuna imamların sadece % 2'si "kesinlikle düşman" diyor; % 23'ü evet düşman, % 50 ise hayır düşman değil diyor. 2000'li yıllarda yapılan istatistiki çalışmada "evet, düşman" diyenlerin oranı % 56 imiş. Neredeyse yarı yarıya bir düşme söz konusu ki Amerika toplumuna dışarıdan bakanlar için araştırmanın en ilginç sonuçlarından biri olarak görülebilir bu.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dayanılmaz yalnızlık

Ahmet Kurucan 2012.08.04

Okyanusun ortasında çoklarının ulaşılması imkansız dediği hedef için devâsâ rehber eşliğinde bir grup gönüllü yola çıkıyor.

Hedefin uzaklığı, oraya ulaştıracak araçların yetersizliği, istikrar ve istikamet içinde seyretmeyen iklim şartları ve belki de hepsinden önemlisi yola çıkan gönüllülerin aşk, şevk ve heyecanları bir kenara; eğitimlerinin yetersizliği, bazılarının yolda kalmasına ve dökülmesine sebebiyet veriyor. Kimisi 'hayati tehlike', kimisi 'becerisizlik', kimisi 'korku', kimisi 'macera bu, daha ötesine tahammül edemem' deyip yolu yarıda bırakıp sahile dönüyorlar.

Pekala bu durumda devâsâ dediğimiz rehber ne yapıyor? O, okyanusta belirlenen hedefe doğru ağır, temkinli, vakur, ciddi bir şekilde kulaç atıyor; atıyor kendisini takip edenlerle arasındaki mesafe de sürekli açılıyor. Onun için o, bir taraftan yoluna devam ederken, diğer taraftan ara sıra geriye dönüyor, yol arkadaşlarının aşklarına aşk, şevklerine şevk katıp heyecanlarını köpürtmeye, bilgi ve tecrübe ile değişen ve gelişen okyanus şartlarına göre nasıl pozisyon alınacağını öğretmeye devam ediyor.

Açılan mesafe dedim; işte tam da burası benim bu yazıda temas etmek istediğim nokta. Mesafe hem uzaklık hem genişlik ve derinlik itibarıyla çok ama çok açılmış durumda. Kapatılmaz mı? Uzaklık ve genişlikte farklı düşünsem de derinlik kapatılır gibi görünmüyor. Onun okyanusun derinliklerinde daldığı ve ulaştığı mevkiyi, makamı, hali anladığımızdan ya da gördüğümüzden dolayı mı böyle söylüyoruz? Şahsım adına konuşayım; hayır, aksine anlamadığım ve görmediğim için böyle söylüyorum. Anladığım kadarıyla o yüzlerle-binlerle birlikte çıktığı yolculuğun okyanusun derinliklerine dalınan kısmında tek başına seyahatine devam ediyor. İşte ben buna yalnızlığın dayanılmazlığı diyorum. Tek başına derinliklere dalan, daldıkça ayrı derinlikleri keşf edip oralara kulaç atan, ara-sıra suyun yüzüne çıkıp geride kalanları toparlamaya çalışan, sonra daha derin mesafeler kat' etmek için tekrar derinliklere dönen ama yalnız, hem de yapayalnız bir insan.

Bunu resm ettim kafamda geçen gün. Öğle sonrası sadece iki kişinin bulunduğu salona üçüncü kişi olarak girdiğimde gördüğüm manzara bana bunu düşündürdü. Nemli gözlerle konuşuyordu. Rahmete hamile

bulutlar misali, halk diliyle "ha yağdı ha yağacak" denilen kesişim noktasında duruyordu. Öncesini bilmediğim için yakaladığım yerden aktarayım. "Hesaplı yaşamak lazım bu dünyada," diyordu salona girdiğimde, "hesaplı yaşayanlar için İslam şehrahta yürümek misülli kolaydır." Hesaplı yaşamak ne demekti? Sanki bu soruyu soracağımı biliyorcasına şöyle dedi: "Hesaplı yaşamak şu demek; dinin zahiri ölçülerine, kıstaslarına riayetle beraber, iç dünyası itibarıyla da ruhaniyâta açık olma."

Sonra birden ağlamaya başladı. Hem de hıçkır hıçkır. "Biraz önce öğle namazı sonrası dua ederken meccanen'e takıldım." dedi kesik kesik ve boğuk bir sesle, "Dedim ki Rabb'ime; meccanen bizi yarattın Allah'ım. Meccanen insan kıldın. Meccanen Müslüman yaptın. Meccanen bağışla bizi n'olur. Affetmek için bir karşılık bekleme bizden!" Ve son cümlesi ile kırık mızrabını öyle bir vurdu ki sazının bam teline, salonda bulunanları da ağlatacak noktaya ulaştırdı. "Biz kim, Senin affına karşılık vermek kim!" dedi ve daha arkasını getiremeden hızlıca kalkıp odasına girdi. İnanıyorum ki salonda başladığı fasıl odasında devam edecek.

'Her şeyimizi çalmışlar bizim'

Yukarıda yaptığım teşbihte "okyanusun derinliklerinde, yalnız, yapayalnız yolculuk" derken kasdım işte bu manzara. Neden? Aynı günün ikinci sohbetinde dolaylı olarak verdi bunun cevabını. "Her şeyimizi çalmışlar bizim." dedi, "İmanımızı, heyecanımızı, hissiyatımızı, hatta gözyaşlarımızı da çalmışlar. Bize hiçbir şey bırakmamışlar." Söz almış başını gidiyordu ki acil fren yapan arabalar gibi "nereden girdiysek buraya" deyip sözünü kesti ve "Allah yeniden bu hislerle kalblerimizi şahlandırsın, tıpkı ashab-ı Resulullah gibi..." dua cümlesini söyleyerek faslı kapattı.

Ben söyleyeyim size nereden o fasla girdiğimizi. Fitnat Hanım'dan girmiştik buraya. Elektronik levhada Fitnat Hanım'ın şu dizeleri çıkmıştı:

"Zahm-ı firkat pek bitirdi kalmadı bende mecâl, Söyleyin bu hâlimi cânâna Allah aşkına."

Zahm-ı firkat, ayrılık acısı demek. Şöyle mana verebiliriz bu beyte: "Ayrılık acısı bitirdi beni, kalmadı gücüm; Söyleyin bu hâlimi cânâna Allah aşkına." Bunu okudu ve ardından: "Fitnat Hanım'la, Leyla Hanım edebiyatımızda kadınların serkârı gibi geliyor bana. Hissiyatlarına göre seçtikleri kelimelerle adeta bir dantela işler gibi işlemişler düşüncelerini. Allah'a gönülden bağlı geliyor bu kadınlar bana. Evet, Allah'a gönülden bağlı olma bir mazhariyettir. Bu mazhariyeti duyma, hissetme ayrı bir mazhariyettir. Olmayanlar ve duymayanlar varsa istemeliler onu Allah'tan."

Derken nasıl olduysa Fuzuli'ye intikal etti:

"Ya Rab belâ-yı aşk ile kıl âşinâ beni;

Bir dem belâ-yı aşkdan etme cüdâ beni."

Sonra Hasan Basri'ye geçti:

"Mahşerde nebiler bile senden medet ister; Gül yüzlü melekler sana hayran diye sevdim" diyor. Benim itirazım var Hasan Basri Çantay'a. Melekler ona hayran olsa ne olur, olmasa ne olur. Seviilmek O'nun hakkı. O'nu sevmeyi hiçbir şeye bağlamamak lazım..."

Daha öteye gidemeyeceğim. Çünkü okyanusun derinliklerine dalacak ne iradem, ne takatım, ne anlayışım, ne de dalsam bile onları sizlere intikal ettirecek lisanım var. Bunun yerine Fitnat Hanım'ın mezkur şiirinin tamamını sunayım:

"Eylesin tesir-i derdin cânâne Allah aşkına, Girmesin gam hâneme bîgâne Allah aşkına."

Kim bilir dert ehlinin hâlin yine yâri bilir, Kıl tarrahum dîde-i giryâne Allah aşkına.

Bezm-i cânânım uzak bi sûziş-i hasret ile, Gel seninle yanalım pervâne Allah aşkına.

Zahm-ı firkat pek bitirdi kalmadı bende mecâl, Söyleyin bu hâlimi cânâna Allah aşkına.

Bî-harâb-âbâd-ı aşkındır unutma rahm edüp, Fitnat'ı gel eyleme dîvâne Allah aşkına."

Sadeleştirilmiş şekli:

"Tesir etsin derdin canana Allah aşkına, Girmesin yabancı can evime Allah aşkına.

Kim bilir dert çekenin hâlini yine yâri bilir, Acımak yok mu ağlayan gözlerime Allah aşkına.

Sevdiğim uzaklarda bu özlem ateşiyle,

Gel seninle yanalım pervâne Allah aşkına.

Ayrılık acısı bitirdi beni kalmadı gücüm, Söyleyin bu hâlimi canana Allah aşkına.

Gönül aşkın yıkıntısıdır unutma, Merhamet et, Fitnat'ı gel deli etme Allah aşkına."

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Köleler ve borçlular

Ahmet Kurucan 2012.08.09

e-Rikab yani köleler: Bu Kur'an'ın nazil olduğu toplumda köleliğin tedricen kaldırılmasına hizmet eden bir alandır. İki şekilde köleleştirme söz konusu o dönemlerde. Bir; savaş esiri insanlar köle/cariye olur.

İkincisi ise köle ticareti vesilesi ile. Hangi yolla köle olursa olsun kölenin efendisi ile "şu kadar parayı sana getirdiğim/n zaman hür olur/um/sun" şeklindeki bir anlaşmaya da kapı her zaman açıktır. Bu anlaşmayı yapan köle ticarete izinli sayılır ve mükatep köle adı verilir.

Günümüze gelince; yukarıdaki kısa açıklamalara dikkat edilirse köleler ya savaş esiri ya da hürriyeti uğrunda ağır borç yükünün altına girmiş mücadele veren insanlardır. Günümüzde eski dönemlerdeki gibi ne savaş esirlerinin köle olması ne de köle pazarında satılması söz konusudur ama kölelik farklı versiyonları, farklı metotları ile bütün dünya genelinde devam etmektedir. Özellikle zalim ve diktatör idari rejimler altında yaşayan ülke halkları, kendi ülkelerinde kendi idarecilerine, sistemlerine karşı özgürlük mücadelesi vermektedirler. İnsanın diline, dinine, cinsine, ırkına bakılmaksızın annesinden doğduğu gün kazandığı özgürlük hakkını bu idareler gasp etmektedir. Bunlara karşı mücadele ise tüm dünyada devam etmekte, bu uğurda insan hakları dernekleri kurulmakta ve mevzuya duyarlı kişi, kurum hatta devletler mezkur kişilerin haklı mücadelelerine imkânlar nisbetinde destek sağlamaya çalışmaktadırlar.

Kanaatimiz o ki, siyasi, kültürel, ekonomik, dini vb. özgürlükler ya da daha genel manada insan hakları için mücadele eden bu derneklere rikab fonundan zekât verilebilir. İlaveten, savaş esirleri için fidyenin söz konusu

olduğu anlaşmalarda bu fon fidye için de kullanılabilir.

f-Borçlular: Toplumumuzda borçlu denince şahsi ihtiyaçları için borçlanan kişi akla gelir. Halbuki fıkıh kitaplarına baktığımızda erken dönem ulema başkaları için ya da toplum menfaati için borçlanan kişileri de bu kategoriye dahil etmişlerdir.

İlk gruba dönelim. Fukaha şahsi borcu olanlar için, borcunu ödeyebilecek mal varlığına sahip olmamak, borcunun vadesi gelmiş olmak, içki, kumar vb. haram faaliyetler sebebiyle borçlanmamış olmak şartlarını ileri sürmüşlerdir. Bunların hepsi Efendimiz dönemi uygulamalarına dayanmaktadır.

Toplum menfaati için borçlanmalara gelince: Önce bir hadis. Bu hadis mezkur yaklaşımın dayanağını oluşturmaktadır. "Kabisa b. Muharik el-Hilali diyor ki; "aralarında maddi anlaşmazlık olan iki kişinin hakemliğini yapıp aralarını bulmak için bir borç yüklenmişim. Bu borcu ödemek için Rasulullah'a geldim. Efendimiz "Bize zekât parası gelinceye kadar bizimle kal, onun sana verilmesini söyleyeyim" buyurdu. Sonra Allah Rasulü (sas) bana dedi ki: "Ey Kabisa! (Zekât) İstemek ancak üç kişiye helaldir. Birincisi; ara bulmak için diyet verir veya kefil olur, borçlanır, borcunu ödeyene kadar onun istemesi helal olur, borcu kapatılınca artık isteyemez. İkincisi; malı bir afet sonucu helak olur. O kişinin de ihtiyacını karşılayacak kadar istemesi helal olur. Üçüncüsü; fakir düşen ve fakirliği komşularından üç güvenilir şahitle doğrulanan kimsenin istemesi de helaldir. Bu üçü dışında istemeye gelince ey Kabisa, o haram bir kazanç olur ki sahibi onu haram olarak yer." (Müslim, Zekât, 36; Nesai, Zekât,80)

Buradan hareketle toplum yararına faaliyet gösteren hayır kurumları -ki bunlar hastane, sağlık ocağı, aşevi, kimsesizler yurdu, okul, yurt, üniversite vb. olabilir- adına borçlanan kişi veya kurumlara da zekât verilebilir. Zaten günümüzde bu tip faaliyetler için kanunlar nezdinde tüzel kişiliği olan dernek veya vakıflar kurulmaktadır. Dolayısıyla bu kurumların yasal temsilcilerine faaliyet gösterdikleri alanda harcama yapma şart ve ümidiyle zekât verilebilir. Ümidiyle demem su-i istimal olma ihtimalini nazara vermek için. Bunu aşmanın yolu da kurumun mazisinden hareketle güvenli olup olmadığını araştırmaktır.

İki sınıf kaldı. Haftaya bitirelim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Buruk bayram sevinçlerine veda

Ahmet Kurucan 2012.08.17

"İlk bayram sıkıntılı geçer" dediler dostlar. Kendilerince uyarıda bulunuyor; iyi düşünceler, halis niyet eşliğinde psikolojik olarak bizi o ana hazırlıyorlardı.

Bunu da gizli kapaklı değil açık-seçik ve net bir şekilde söyleyerek yapıyorlardı. "Bayram namazı ve mezar ziyaretinden sonra eve geldiğinizde göreceksiniz; evdeki boşluğu bir farklı hissedecek, his deryasına gömülecek, gözyaşlarınıza hakim olamayacaksınız. Ama her fani şey gibi o da geçecek; ikinci bayram, üçüncü bvvayram derken sıradanlaşacak bayramlar sizler için." İlavesi de var: "Kadere iman en büyük hazine. Sonra

unutma nimeti. Evet, Allah'ın en büyük nimetlerinden biridir insanoğlu için unutmak. Eğer unutmak olmasaydı, acılar, kederler, hüznler ilk günkü tazeliği içinde sürekli yaşansaydı zevk alamazdı insanoğlu yaşamdan."

Doğru mu bütün bu denilenler? Acılı bir aileye bu hakikatleri anlatma metodu üzerinde farklı düşünsem de, hepsi tecrübe ile sabit ki doğru. Hem de fazlası var, eksikliği yok. Dedemin, ninemin ve en nihayet annemin vefatı sonrası yaşadım bizatihi ben bu denilenleri inceden inceye ve derinden derine. Ve bayramlar geldiğinde hâlâ yaşarım kendi dünyamda bu anları yeniden. Acı hatıralarımı tazelerim kendi kendime; hayatın tekdüze hep sevinç, neşe içinde gitmediğini ve gitmeyeceğini bir kez daha idrak ederim bu hayalî zeminde. Onun için bazen hiç gelmesin isterim bayramlar. "Bayram gelmiş neyime/Anam anam garibem; Kan damlar yüreğime/Anam anam garibem" türküsünü mırıldanmaya başlarım çoğu zaman daha yaşanmamış bayramları yaşamışçasına. Hatta bir sırrımı vereyim sizlere de artık sır olmaktan çıksın; her bayram mırıldanırım bu türküyü ben kendi kendime. Gurbetin verdiği garabet ve gariplik hissi de buna inzımam edince gözyaşlarıma da hakim olamam genelde. İlk bayramlar kadar olmasa da etki derecesi, hiç olmadığını söylemek yalan olur. Bazen eşim türküyü duyar duymaz işini gücünü bırakır yanımda belirir birden ve sert bir dille "yeter artık" der beni bulduğum dünyadan kopartıp gerçek hayata sürüklemek istercesine. İsyan edesim gelir ona ve itirazlarına. Ama ne çare ki doğru söylüyordur; hayat devam ediyordur. Ben his dünyamda bunları yaşasam da, daha böylesi duygu ve düşüncelere henüz yabancı çocuklarım bayram neşvesi içinde cıvı cıvıldır öbür odalarda bayramlıklarını giyerlerken. Hasılı; artık buruktur bana bayramlar dedem, ninem ve annemin vefatından sonra. Ramazan'ı, Kurban'ı fark etmez, o gün bugün bütün bayramlar, ilk gününde, ilk günün ilk saatlerinde beni benden alır ve götürür mazinin derinliklerine. Dolayısıyla her bayram buruk yaşarım ben bayram sevincini.

Ölüme de iman etmişiz

Bayrama on gün kala bir bayram yazısı yazma hazırlığı yaparken aldığım bir vefat haberi bana bunları hatırlattı birden ve okumakta olduğunuz yazının istikametini belirledi. Allah'a karşı hiç kimseyi tezkiye etmek istemem; beşeriz hepimiz, tabii ki Hakk'a karşı da halka karşı da isyanlarımız, kusurlarımız, hatalarımız vardır ama İzmir'de beraber olduğumuz yıllar boyunca yüzünde hiç eksilmeyen tebessümü, candanlığı, sevecenliği, fedakârlığı, vefası ile benim gönlümde ayrı bir yeri olan dostumun ölüm haberi, o hanede bu sene yaşanacak bayram manzarasını birden gözümün önüne getirdi. Mesafelerin acımasızlığına yenik düşerek cenaze namazına katılamadığım ve bir soru münasebetiyle daha üç gün önce yazıştığımız, benim için hazırladığı, söylediği görüntülü CD vesilesiyle 15-20 gün önce konuştuğumuz o dostumun evine vefat haberi ile düşen ateşin bayram günü bir daha düşeceğini düşündüm. Bu düşünceler Ramazan boyunca aldığımız şehit haberlerini tedai ettirdi ve daireyi genişlettim hayal dünyamda. Kalyona binip şeytan ve şeytanın insanoğlundaki şubesi sayılan nefisle savaşını kazanmak için çıktığı yolculukta sıradan şerefler değil, hakiki manada şehadet şerbetini içerek gerçek şerefi bulmuş başka şereflerin de olduğunu düşündüm bu hatırlama ile. Onların hanelerinde de aynı manzaranın hem de çok daha acı ve daha geniş bir dairede yaşanacağını tahayyül ettim.

Evet, lâfı eğip bükmenin manası yok; bundan böyle hep buruk olacak bu hanelerde bayramlar. Belli bir müddet hüzn, gam, keder sebebi olacak bayramlar onlar için. Yakınlık derecesine, yakınlığın sevgi ve saygı ile bütünleşme derecesine göre devam edip gidecek ömür boyunca. Ama...

İşte bu "ama" bağlacından sonrası, şimdiye kadar yazılanlardan daha önemli. Ama; bizler inanan insanlarız. Hayata da, ölüme de, ölüm sonrasına da. Teselli amacıyla değil bu sözlerim; aksine bir hakikatin ifadesi. İman, yaptırım gücüyle devreye girmeli burada. Benim türkülerime de, başkalarının gözyaşlarına da 'artık yeter, dur!' demeli. "Muradın, muradımdır Allah'ım!" solukları ile teslimiyet bayrağını göndere çekmeli ve "Rab olarak Allah'tan, din olarak İslam'dan ve peygamber olarak Hz. Muhammed'den razı oldum" mısralarını söylemeli diller gönülle el ele vererek. Oğlu İbrahim'in cenazesinde Efendimiz'in akıttığı gözyaşları misali, gözyaşlarını

ceyhun olup akıtsa da kor ateşin düştüğü bu hane halkları, kadere isyanı işmam eden bir tek cümle söylememeliler. Allah'a iman, kadere iman, ahirete iman bunu gerektirir zira. Müminden beklenen keyfiyet budur; başkası değil. Zaten günü geldiğinde biz de aynı kaderi yaşamayacak mıyız? Biz de bizi sevenleri geride bırakıp ebedi âleme doğru uruc etmeyecek miyiz? O zaman gam niye, keder niye, hüznü niye? Bu dünya hapishanesinden erken terhis olanlara sevinmek varken, "peşinizdeyiz; ferman bekliyoruz, geleceğiz" deyip el sallamak varken arkalarından onların, gerçekten söylüyorum neden bunca hüznü ve keder?

Fakat insanız. Ahirete inansak da ölümün yüzü soğuk. Amellerimizde eksik ve kusurluyuz. Rabb'in huzuruna çıkacak yüzümüz yok vb. mazeretler söz konusuysa bizler için, bakın işte ona bir şey demekte zorlanırım ilk etapta. Ama kendimi, düşüncemi, hissiyatımı, imanımı toparladıktan sonra bunlara da aynı şeyleri söylerim. "Benim rahmeti, merhameti sınırsız ve sonsuz bir Rabb-i Rahim'im ve Kerim'im var. Değil denizler, okyanusların köpükleri adedince, yeryüzündeki kum taneleri sayısınca günahım olsa da beni bağışlayacak O." der; der ve bana vesvese veren şeytanımı uzaklaştırırım yanımdan.

Sözü uzatmanın manası yok; ölmek için doğduğumuz dünyada kalıcı değiliz hiçbirimiz. Ha bugün ha yarın ama mutlaka bir gün gideceğiz bu fani dünyadan. Sahabenin taaccüp ettiği yaşlı gözleri ile Efendimiz'in oğlu İbrahim'in cenazesindeki sözleri ile bitireyim yazıyı; zira bu sözler başka sözlere hacet bırakmıyor: "Allah'ın takdiri karşısında elden ne gelir ey İbrahim! Göz yaşarır, kalp mahzun olur. Biz, Allah'ın rızasına uygun olmayan bir söz söylemeyiz. Ey İbrahim! Senin ölümün sebebiyle derin bir üzüntü içindeyiz... Bu, Allah'ın bir emri olmasaydı, vade dolmuş ve dünyadan ayrılma zamanı gelip çatmasaydı, şu anda dünyada olanlar öncekilere kavuşmayacak olsalardı, senin ölümüne daha çok üzüldük oğlum!!!" (Buhari,Cenaiz, 43: İ.Mace,Cenaiz,53)

Bayramları buruk olmaktan çıkartıp hakiki veçhesi ile sevinçle karşılamanın yolu gayet veciz bir şekilde hadiste ifade buyrulan esasata imandan geçiyor. Bu esasatı bir ayna yapıp karşısına geçmeye var mısınız? Ben şimdiden geçtim ve çıkan sonuç şu: "Bayram benim neyime" türküsü artık tarih oluyor ve olacak benim hayatımda inşaallah.! Onun için yazının başlığını "buruk bayram sevinçlerine veda" koydum.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Âyine-i İskender

Ahmet Kurucan 2012.08.18

"Şerefü'l mekân bi'l mekân" der bir Arap atasözü. "Mekan şerefini mekininden alır" ya da "mekan, sahibi ile değer kazanır" şeklinde tercüme edebiliriz Türkçeye bunu. Ramazan'da yaptığım ikinci ziyaret binaya bakan veçhesiyle Arap atasözünde anlatılan, anlatılmak istenen muhtevayı iyice perçinledi benim zihnimde.

Ramazan'ın bütününü itikâfa adanmış olmanın -ki ben değil sadece Ramazan, hayatının bütününü itikafta geçirdiği kanaatindeyim. Çünkü itikâfın gerek sözlük gerekse ıstılâhî manasını ihtiva eden bir hayat felsefesi ve yaşama tarzı olduğu onun hayatında gözlemlenebilir bir gerçektir- binada meydana getirmiş olduğu boşluk kendini öyle hissettiriyor ki adım atasınız gelmiyor onun olmadığı bir yere. Bir başka anlatımla, Ramazan'ın başından bu yana odası ile küçücük salonu arasında geçirdiği, ibadeti merkeze alan ömür, binanın sair yerlerinde firkatın acısını duyuran hasrete, gam, kedere ve gussaya dönüyor.

Düşünüyorum bu halet-i ruhiye içinde; "mabeyn'de şunu demişti, koridorda hem de tam şu noktada ayaküstü şöyle konuşmuştuk" türü hatıralarla teselli olmaya çalışıyorum ama aklım, gönlüm, kalbim buna itiraz ediyor ve dudaklarımdan "tadı yok sensiz geçen, ne baharın ne yazın" mısraı dökülüyor; hem de gayr-i ihtiyari. Hiçbir şey teselli etmiyor insanı. Ne tanıdık salonlar, koltuklar; ne de simalar, dostlar, arkadaşlar, kardeşler...

İşte bu hisler, bu duygular ve bu düşünceler içindeyken birden kapalı kapılar açılıyor ve 'tefsir dersi için buyurun içeriye' deniliyor. Kıştan yaza geçer gibi, siyahtan beyaza intikal eder gibi bir farklılık oluyor önce. Ilgım ılgım esen rüzgâr misali bir sıcaklık vuruyor önce yüzünüze. Bir taraftan hasretin son bulacağı heyecanı ile çarpan kalbinize sahip olmaya çalışırken, diğer taraftan şekli şartlarda yanlışlık yapmayalım düşüncesiyle kemal-i edeble, vakur ve ciddiyetle adım atıyorsunuz salona. Halkada yerinizi aldıktan sonra keskin bakışları tarafından süzüldüğünüzü hissediyor ve "işte bu" diyorsunuz. Onsuz salonlarda, koridorlarda, odalarda biraz önce zihninizden geçen her düşünce, dudaklarınıza gayr-i ihtiyari dökülen şarkı güfteleri birden uçup gidiyor ve kendinizi bambaşka âlemin atmosferinde buluyorsunuz; buluyor ve kulak kesiliyorsunuz ağızdan dökülecek hikemiyâta.

Kısaca anlatmaya çalıştığım bu hissiyatı derste anlatılanlarla birleştirdince zihnimde aklıma birden âyine-i İskender teşbihi geldi. Malum Makedonya kralı Büyük İskender, fethetmiş olduğu her yere kendi adını verdiği bir şehir kurdurmuş. Mısır'da da aynı âdetini devam ettirmiş. Osmanlı'ların "bahr-i mutavassıt" ya da "bahr-i sefid" dedikleri Akdeniz kenarına da İskenderiyye şehrini kurdurmuş Büyük İskender. Denizden şehre gelen gemileri gözetlemek için yüksekçe bir kule de yaptırmış. Bugün "Pharos Kulesi" ya da "İskenderiye Feneri" adıyla anılan 3 katlı 140 metrelik bu yüksek kulenin üzerine büyük büyük aynalar koydurtmuş. Fenerin içinde yakılan ateş aynalara yansıyor ve kıyıda 30 mil uzaklığa kadar olan mesafe aynalar vasıtasıyla görülebiliyormuş. Bir manada radar görevini gören bu düzenekle düşman gemilere karşı şehir korunduğu gibi, fener dostlara da yol gösterme görevini üstleniyormuş. Devrine göre oldukça ileri bir teknoloji sayılan ve tabir caizse uzakları yakın eden aynanın bu özelliğinden dolayı ileriye gören, bugünden yarına "ala basiretin" doğru tesbitlere dayalı doğru tedbirler alan kişiler "âyine-i İskender" teshibi ile anlatılır olmuş edebiyatımızda. Hatta bir başka adı daha vardır bu aynanın: "Âyine-i âlem-numâ" yani "cihanı gösteren ayna."

ŞERRİ HAYIR İSTER GİBİ İSTEMEK

İsra Suresi okunuyordu muhtelif tefsirlerden. Ders 11. ayet ile başladı. Ayet şöyle diyor mealen: "İnsan, bazen şerri, tıpkı hayrı istercesine ister. Pek acelecidir bu insan!" Muhtelif müfessirlerin kanaatleri kısa kısa özetlendi. Ayetin kızgınlık anlarında yapılan bedduadan, aceleci davranıp bir mefkûreyi sıkıntıya sokacak davranışlara varıncaya kadar çok geniş bir dairede ele alıp yorumlanması gerektiğini söyledi ve ardından dedi ki: "Hased zaten aceleciliğin dışı vurmasıdır. Hâlbuki hadisin ifadesiyle teenni Rahmân'dan, acele etmek ise şeytandandır. Vakte merhun meseleleri bir çırpıda gerçekleştiremezsiniz. Üstad bunu bir cümle ile ne güzel ifade eder: 'dünya dâru'l hikmet, ahiret dâru'l kudrettir.'" Sonra içtimai hayata ait nice misaller verdi. Verdiği her bir misal "gafil kafaya bir tokmak" gibi iniyordu. Yakın-uzak çevreden verdiği örnekleri, yaptığı imaları anlayan insanların o esnada "Hiç mi bu perspektiften bakılmaz?" sorusunu sorduğuna eminim.

Söz bu minval üzere akıp giderken birden durdu ve önemli bir istisnayı hatırlattı bizlere. "Efendimiz (sas) Allah'ın rızasını kazanmanın dışında -ki orada hiçbir zaman tevakkuf yaşamamıştır- teenniye elden bırakmamıştır." Cümleye dikkat ederseniz; hem teenninin Efendimiz'in hayatındaki yerini hem de istisnasını ifade ediyor. Akademik çalışmalarını bir an önce bitirip unvanını almak isteme örneğinden hareketle "değmeyen şeylere karşı gösterilecek hırs, maksadın aksi ile tokat yemenize sebebiyet verir." dedi ve "Allah bilir, siz bilmezsiniz" ayetinin maksudunu nazara veren bir tarzla "Onların ne getireceği ve hangisinin hayırlı olacağı belli değildir" ikazları ile göndermelerde bulundu. Bu minval üzerindeki sözlerini de şununla

tamamladı: "Herkes liyakatinin, kapasitesinin üstünde mazhar olduğu nimetlere istidrac nazarıyla bakmalıdır. Allah öyle yapmasın." Âmin sesleri yükseldi salondan.

İlerleyen ayetlere bağlı olarak yorumlar başka alanlara kaydı. "Rabbiniz sizi, sizden daha iyi bilir" diye mana verdi 25. ayete mesela ve masiyete başkaldırmanın şeytanı nasıl çatlattığını anlattı. Biaki'inin ayetler arasındaki ahenkten hareketle yaptığı "İsra Suresi sanki bir çırpıda inmiş gibi" sözünün aslında bütün Kur'an için geçerli olduğunu ama onu görmek, anlamak ve idrak etmenin zamana vabeste olduğuna değindi.

Evet; gördüğünüz gibi dar bir çerçeve ile şimdilik sınırlı kalsa da Atâullah İskenderânî misali ağızdan çıkan hikemiyât dolu sözler, bir âyine-i İskender gibi bugünüme ve geleceğimize ışık tutuyor. Işık tutuyor da problem bizde. Biz bu hikemiyâti ne kadar anlıyoruz? Anladığımızın ne kadarını yaşıyoruz? Yaşadığımızın ne kadarını anlatabiliyoruz? Yaşadığımız ve anlattığımızın ne kadarını anlayabiliyorlar?

Not: Bütün okuyucularımızın Ramazan Bayramı'nı tebrik eder, Yüce Rabb'imden bayramın tüm insanlığa hayırlar getirmesini diler ve dilenirim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mazlum ve ahlakın sistemleşmesi

Ahmet Kurucan 2012.08.23

Zulüm! Tek kelime ama muhtevasına bakınca herkesin belki de saatlerce konuşabileceği, tarihten, çevresinden, kendi hayatından yüzlerce örnek sunabileceği çok geniş bir derya. "Alma mazlumun ahını, çıkar âheste âheste" neredeyse beşikteki çocuğun dahi bildiği bir deyim ve manası tevil ve tefsir istemeyecek ölçüde açık, net.

Ahlaki ve ahlakı besleyen en önemli damar olan dinî emir ve yasaklar açısından bakıldığında zulüm yasak, haram ve günah meşru değil. Fakat cezai yaptırıma konu, ukbada ise hesaba tabi. Bütün bunları teoride kabul etmede bir problemimiz yok ama "zulm etmemeyi" hayata taşımaya gelince neden aynı başarıyı gösteremiyoruz? İşte asıl sorun bu.

İnanan bir insan için Kur'an'da defalarca "Zulm etmeyin, Allah zulm edenleri sevmez" beyanı, tek başına zulüm yapmamak veya zulümden vazgeçmek için yeterli bir sebep değil mi? Efendimizin (sas) "Mazlumun duasından sakının. Çünkü onun ile Allah arasında perde yoktur." beyanı dururken zulmü ne ile açıklarsın? Zulmün karşılığı sayılabilecek "adalet" eksenindeki yüzlerce emir zulme son vermeyi gerektiren bir başka delil değil mi bizler için?

İyi ama bütün bunlara rağmen var olan ve devam eden zulme nasıl açıklama getireceğiz? Ben şöyle düşünüyorum; iki şey var burada. Birincisi; zulüm diyerek yukarıda bahsettiğim ayet ve hadislerle inanmıyoruz; zalimin âbâd olmadığını gördüğümüz, duyduğumuz hikâyeleri masal gibi kabulleniyoruz. Yani bir iman problemi var bizde. İkincisi; başkalarının zulüm dediği şeyleri zulüm olarak görmüyoruz. Kendimize has bir zulüm tarifimiz var; davranışlarımızın o tarfin içine girmediğine inanıyoruz.

Kul hakkı ihlalleri, zulüm ekseninde baş sırayı alıyor bizim hem ferdi yani karşılıklı beşeri ilişkilerimizde hem de idare eden ve edilen ilişkisinin söz konusu olduğu kurumsal hayatımızda. Bunu engellemenin yolu, ahlaki olanı sistemleştirmeden geçer. Meseleyi halkımız arasında söylenen şekliyle insanların sütüne havale etmektense; sistem ve sistemin bir parçası haline getirip kaide ve kurallara bağlamalı başka bir ifadeyle.

Birçok soruda bana intikal eden örnekler bakınca; hadiselerin sıcaklığı, kurumu idare edenlerin duyarlı yaklaşımı; yukarıdaki tabirle helal süt emmiş olması itibarıyla olması gereken ahlaki çizgide alınan kararların belli bir müddet sonra uygulanmaması bunu gösteriyor. Çünkü hadiseler sıcaklığını kaybediyor, idareciler değişiyor, o kararın alınmasına sebep teşkil eden hadiseler bilinmiyor, başka daha zaruri görülen ihtiyaçlar zuhur ediyor vs. vs. ve olan olmaması gerekenlere oluyor.

Halbuki sadaka taşı geleneğini ortaya atan bir inanç ve geleneğin çocukları olarak, 'sağ elinin verdiğini sol eli görmeyecek' hadisinin yönlendirmesi ile yardım anlayışını şekillendiren insanlar olarak, vakıf geleneğini dağdaki kuşlara kadar uzatan bir neslin ahfâdı olarak bunları yapmamamız lazım bizim. Adaleti hak ve hukukun yenmeyeceği şekilde sisteme bağlama en güzeli.

Hocaefendi ile bitireyim: Dedi ki buna benzer meselelerin konuşulduğu bir zeminde: "Mazlum ve mağdur, mazlumiyet ve mağduriyetinin farkında ise, onun mevcut hali dua olarak yeter." Bunu izah sadedinde bir cümlelik ilavem olacak; Hocaefendi'nin burada bahsettiği dua, mazlum ve mağdurun Allah ile olan münasebeti itibarıyledir. Kendisine zulmeden zalim için ise dua değil, bedduadır.

Başkaları böyle yapıyormuş. Cevabım Libya'nın dâsitani kahramanı Ömer Muhtar'ın bir sözüyle olsun: "Onlar bizim hocamız değil!"

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kolaylaştırın zorlaştırmayın

Ahmet Kurucan 2012.08.31

İçtimai hayat içerisinde anlam veremediğim hadiselerden bir tanesi halk arasında takva-fetva olarak adlandırılan dinî emirleri yaşamada takınılan tutumdur.

Bu tutum zaman geliyor öyle bir hal alıyor ki resmen tutuculuk oluyor. Taassup, bağnazlık alıyor başını gidiyor. Ne dinin ruhu gözetiliyor, ne emir ve yasaklardaki illetler. Çünkü bilinmiyor. Ne azimet biliniyor ne de ruhsat. Bazen şöyle düşünmekten kendimi alamıyorum; bir meseleye haram demek, caiz değil demek, helal demekten daha çok prim yapıyor; yapıyor ki bu yaklaşım hâlâ canlılığını koruyor ve hâlâ revaç buluyor böyleleri halk arasında diyorum.

Halbuki Kur'an ve hadis çizgisinde ansiklopedik azıcık malumat bunun yanlışlığını ortaya koyuyor ve ben ilmiyal bilgileri seviyesinde İslam'ı yaşayan her Müslüman'ın bu bilgilere vâkıf olduğuna inanıyorum. Söz gelimi; "Allah, din konusunda size bir güçlük/zorluk yükledi." (Hacc, 22/78) ayetini bilmeyen var mıdır aramızda? Ya "Allah, sizin hakkınızda kolaylık ister, zorluk istemez." (Bakara, 2/185) ayeti? Pekala şuna ne

dersiniz: "Allah, size güçlük çıkarmak istemez." (Mâide, 5/6). Tefsire, tevile gerek var mı bu ayetlerin muhtevalarını anlamak için?

Gelelim Efendimiz'e (sas). "Muhakkak ki din kolaylıktır" (Buhari, İman, 29). "Hanifiyyeyi semha ile peygamber olarak gönderildim" (Müsned, 6:116). Ne demek hanifiyyeyi semha? Hanif; tevhid, semha ise müsamaha demek. Öyleyse hanifiyyeyi semha, müsamahayı merkeze alan tevhid dini ile gönderildim demek. Ya "kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin nefret ettirmeyin" hadisi?

Pekâla soru şu; başta izaha çalıştığım yaklaşım sadece bir demet sunduğum ayet ve hadislerin muhtevalarına uygunluk arz ediyor mu? Cevabınız evet ise söyleyeceğim bir şey yok; ama hayır ise bu yaklaşım, bu davranış modeli üzerinden yeniden uzun uzadıya düşünmemiz icap ediyor. Zira din derken hadisin ifadesiyle dinin bize galebe edeceği bir noktaya sürüklüyoruz insanları. Her şeye haram, her şeye yasak perspektifinden hadiselerle bakınca, dini yaşanmaz kılıyoruz. Sonuçta da özellikle yeni yetişen nesillerle, dine mesafeli yetişmiş ama yakınlaşma çabası içinde bulunan yetişkinleri dinden nefret ettiriyoruz.

Meşhur kaidedir "meşakkat teysiri celbeder." Yukarıda zikrettiğimiz ayet ve hadisler bu kaidenin dayandığı delillerdir aslında. Manası ibadetten muamelat ve ukubata kolaylaştırmayı esas alın demektir.

Fakat şahıs kendi şahsi hayatında azimeti, takvayı esas alacaksa, bu sadece tebrik edilir, tahsin ve takdir edilir, tebille karşılanır. Söz konusu kişi dengeyi kaçırmıyorsa, yukarıda işaret ettiğimiz gibi dinin kendisine galebe çalacağı ölçüde aşırılıklar içine girmiyorsa, üçüncü şahıslara düşen hem takdir hem de onu örnek almaktır. Denge dininin denge peygamberi olan İnsanlığın İftihar Tablosu, bu konuda bize hem de Hz. Zeynep validemiz üzerinden enfes bir mesaj sunmaktadır. O validemiz, iki direğin arasına bağladığı ipin önünde namaza durmuş. Efendimiz sormuş 'Bu ne?' diye. "Hz. Zeynep namazda yorulup, uykusuzluktan düşmeye durduğunda ip onu tutuyor." demişler. "Çözün" demiş Allah Rasulü (sas) ve "Sizden biriniz zinde olduğunda (nafile) namazını kılsın, yorulduğunda otursun." Şimdi bu beyanla Efendimiz, refikasının ibadetini mi engelledi yoksa onu ve onun şahsında bütün ümmet-i Muhammed'i durması gerekli olan çizgiye mi çekti?

Benî Esed kabilesinden bir kadın, Hz. Aişe'yi ziyarete geldiğinde Efendimiz hanesine teşrif buyuruyor. Kim bu diyor. "Falancadır; geceleri hiç uyumaz, sürekli ibadet eder." denince, Efendimiz mübarek annemizi susturur ve buyurur ki: "Size, takat yetirebileceğiniz ölçüde amel etmek yaraşır. Siz (ibadet etmekten) usanmadıkça, Allah da (sevap vermekten) usanmaz. Allah katındaki en faziletli amel az dahi olsa devamlı olanıdır."

"Kolaylaştırın zorlaştırmayın." hadisinin ifade ettiği düsturu yeniden düşünmeye ne dersiniz?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Biz neyiz, neyimize güveniyoruz ki?

Ahmet Kurucan 2012.09.01

Geçenlerde niyet ve amel ilişkisini nazara veren bir yazı kaleme almıştım. Bu sohbeti takip eden günlerde bir başka mevzuu gündeme getirdi Hocaefendi: Niyet ve şuur. Bu iki sohbeti bir bütün olarak düşündüğümde benim anladığım şu oldu; niyet, şuur ve amel ayrılmaz, ayrılmaz bir bütündür; bir vahidin üç ayrı yüzüdür.

İkinci öncesi sohbet ortamı oluşup koltuğuna oturduğunda her zaman yaptığı gibi dikkatlice etrafını sağdan sola, soldan sağa süzdü ve söze, insan mahiyetinin bîkemm-u keyf olan mahiyeti ile başladı. Kemm-u keyf, kemmiyet ve keyfiyet, bugün kullandığımız dille ifade edecek olursak nitelik ve nicelik demek. Pekâla neydi Hocaefendi'nin söylediği? İnsan mahiyetinin tarif ve izahının yapılamayacağı, onun ne rakamlarla ne az-çok gibi sıfatlarla, ne de durum, husus, iç yüzü gibi kelimelerle ifade edilemeyecek özelliklere sahip olmasıydı. Delili; İbrahim Hakkı Hazretleri'nin meşhur beytinde gizli: "Sıgmam dedi Hak arz u semâya / Kenzen bilindi, dil madeninden..." Evet, bu beyti okudu ve devam etti: "İşte burada bahsi geçen 'dil', insan gönlü, insan kalbidir. Semavat ve arza sığmayan Zât-ı Bâri, insanın gönlüne ve kalbine sığar. Orada bilinir, orada tanınır. Bunu nasıl akli ölçüler içinde anlayacak ve izahını yapacaksınız ki?"

Sonra "dil madenine" Allah'ın sığması, Hocaefendi'nin tabiriyle Allah'ın mahiyeti nefsü'l emriyyesi ile bilinmesi ve tanınması için niyetin yerini anlatmaya geçti. Haklı değil mi? Bizler, bırakın Zât-ı Bâri'yi hakkıyla bilmek ve tanımak, sıradan gündelik işlerimiz için bile önce fikrî planda ne yapacağımızı kararlaştırıyor, ardından niyetle işe başlamıyor muyuz? Öyleyse kulluk vazifemizin en önemli boyutunu ihtiva eden Allah'ı bilme ve tanıma gibi bir meselede de elbette önce karar, ardından niyet etmemiz gerekli.

Fakat... İşte bu "fakat"tan sonra söylenen husus yazının başında ifade ettiğimiz niyet-şuur ilişkisini nazara vermesi açısından çok önemli. Fakat, söz konusu niyetin kısa süreli olmaması gerek. Zira çıkılan yol, oldukça uzun; hem de çok uzun. Nasıl uzun olmasın ki; ömrümüzün sonuna kadar devam edecek bir yolculuk bu. Hedefe ulaşmak için de nefis başta insî ve cinnî şeytanların engelleri ile her an karşılaşmak muhakkak ve mukadder. Hatta son nefeste dahi hedefe ulaşma garantisi yok. Onun için söz konusu niyeti sağlam, kararlı ve sürekli kılmak şart. Bu hakikate işaretle dedi ki Hocaefendi: "Niyetin en önemli yanı şuurdur." Şuur niyete eşlik etmiyorsa, saman alevi gibi parlar ve söner.

"Ne gerek var?" demez, diyemezsiniz ama "İmkânsız talep değil mi?" diyebilirsiniz belki bu aşamada. Ne gerek var diyemeyiz; zira ilahi beyanlar, o beyanları bizlere ulaştıran peygamberler ve onların açtığı kulvarda ilerleyen kutupların, asfiyaların, mukarrabinlerin, velilerin hayatları meydanda. İmkânsız talep diyebiliriz; zira bizim kıvamımız ortada. Böylesi uzun bir yolculuğa çıkabilecek donanımımızın olmadığı açık ve âşikâr. Dolayısıyla O'nu hakkıyla bilme ve tanıma adına sebepler planında hedefe ulaşılması imkânsız bir yolculuğa çıkmanın ne manası var, denilebilir.

Eğer bu son cümleyi bir soru olarak kabul ederseniz sorunun cevabı kendi içinde gizli. Aslında kendi kelime ve cümlelerimle ifade ettiğim bu yaklaşımı Hocaefendi sohbet içinde kendine sordu ve cevabını şöyle verdi. Dedi ki: "İnsan olarak bizim O'nu bilme ve tanıma adına bu yolculuğumuz ne ifade eder ki, diyebilirsiniz. Ama unutmayın, bu uğurda gösterdiğiniz şuurluca bir cehd var, bir gayret var. Zaten önemli olan da işte bu şuurluca gösterilen cehd ve gayrettir. Bakın Efendimiz'in (sallallahu aleyhi vesellem) hadislerine. Yolda başkalarına eziyet verir, takılır düşer düşüncesiyle bir taşı yol kenarına itmeyi imanın bir parçası olarak bize anlatmış. Bunu yapan insana ahirette öyle bir sevap verilir ki insanın başı döner. Bu kadar büyük sevap ve mükâfat bu küçük ameliye için mi, der insan. Madem böyle, madem küçük amellerle böyle büyük sevapları peyleme imkânı verilmiş insana; öyleyse bu yolda yaya yürümemeli. Atlı, kanatlı bir şekilde yol almalı. Önüne çıkan her fırsatı bu istikamette değerlendirmeli."

O'NU BİLME YOLUNA ÇIKMAKTAN BAŞKA ŞANSIMIZ VAR MI?

Pekâla alternatifi var mı? Şöyle de sorabilirim: Yola çıkmayıp ne yapacağız? Bir başka sohbette insanın kafasına balyoz, suratına bir yumruk gibi inen ve dimdik yerde duranı adeta sarsan oldukça sert şu sözleri ile devam edeyim isterseniz: "Neyimize güveniyoruz?" Evet, kimiz, neyiz, neyimize güveniyoruz ki bu yolculuğa

çıkmayacağız? Bilinmeye, tanınmaya O'nun (cc) ihtiyacı yok; aksine bilmeye ve tanımaya bizim ihtiyacımız var. Bildiğimiz ve tanıdığımız ölçüde duaya, niyaza daha cami bir tabirle kulluk izharına bizim ihtiyacımız var.

Bakın ne diyor Hocaefendi: "Efendimiz (sallallahu aleyhi vesellem), 'Amellerin en faziletlisi az dahi olsa devamlı olanıdır.' buyuruyor. Evet, taşı aşındıran, mermeri delen suyun gücü, kuvveti değil, damlaların sürekliliğidir. Bu sürekliliğini sağlamaya muhtacız. Ciddi rehabiliteye ihtiyacımız var. O'nunla oturup kalkmaya, O'nunla olan münasebetlerimizi sürekli kontrol etmeye ihtiyacımız var. Kendimizi herkesten dûn görmeye ihtiyacımız var. Alvar İmamı edasıyla, 'Herkes yahşi men yamân, herkes buğday men saman' demeye ihtiyacımız var. Allah'ın Rab ismi şerifine sığınmaya, O'nun terbiyegerdesi olmaya, bu çizgide azm-u iktiran içinde bulunmaya ihtiyacımız var. Tıpkı sufiler gibi. Onlar kendilerini bu terbiyenin verildiği ocaklardaki büyüklerin kucaklarına atmışlar."

Unutmayalım: Biz kimiz, neyiz ve neyimize güveniyoruz ki? Vereceğimiz doğru cevap, bizim Allah ile münasebetimiz açısından istikametimizi belirleyecektir. Cevap aramada yardımcı olacağı düşüncesiyle o sohbette zikri geçen bir beyt ile bitireyim yazıyı: "Mazhar-ı feyz olamaz düşmeyicek hâke nebât / Mütevazı olanı rahmet-i Rahmân büyütür..." Yani, "Tohum toprağa düşmedikçe filizlenip büyüyemez. Allah'ın rahmeti de kibirlileri değil ancak mütevazı olanları büyütür ve yüceltir."

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kur'an ile olaylar arasında mesafe

Ahmet Kurucan 2012.09.06

Yazının başlığına Kur'an ve indirgemeci yaklaşım demeyi düşündüm. Çünkü bahsedeceğim şey, günümüzde cereyan eden ve bir Müslüman olarak cevap aradığımız olaylar, hadiseler ve meselelerle Kur'an arasındaki derin mesafe.

Biz çoğu zaman bu derin mesafeyi "Kur'an böyle diyor" diyerek kapatmaya çalışıyoruz. İndirgemeci yaklaşım derken kastım bu. Doğru mu bu yaklaşım tarzı? Soru bu. Cevap alabildiğine net: hayır yanlış hem de çok yanlış.

Her şeyden önce neden bu türlü bir tavır içine giriyor, niçin böyle düşünüyoruz, onun üzerinde iki cümle ile durmak lazım. Kur'an bir Müslüman için yegane güvenilir kaynaktır. O cümlesine, kelimesine, harfine bile halel gelmemiş; nazil olduğu orijinal haliyle İlahi hıfza mazhar tek kaynaktır yeryüzünde. Böyle bir kaynağa sahip olma bir mazhariyet; bu mazhariyete güvenle gündelik hayatımızda tatbik etmek ayrı bir mazhariyettir. Dolayısıyla İlahi iradenin konuştuğu bir yerde beşer susar; zira orası beşer için sözün bittiği yerdir. Bu açıdan "Kur'an böyle diyor" demek, alternatifi olmayan bir değerdir bizim için.

Ama gerçekten Kur'an öyle mi diyor? İşte bütün problem bu veya problem burada başlıyor. Tarihi bir zeminde inmiş olmasına rağmen tarih-üstü özelliğe sahip Kur'an'ın gerçekten 15 asır sonraki dünyanın bir coğrafyasında cereyan eden spesifik bir hadiseye bire bir hüküm vermesi yadırganacak bir şey değildir. Çünkü sözün sahibi mazi-hal-istikbal kayıtları ile sınırlı olmayıp aksine onları yani zamanı yaratan, ezeli ve ebedi vacibu'l vücud olan Allah'tır.

Bu hakikati böylece teslim edip yerli yerine koyduktan sonra dönelim soruya direkt cevap teşkil edecek hususa: Kur'an'ın tarih üstü ve evrensel özelliklere sahip olma özelliği her zaman mahfuz; o nazil olduğu toplumun ferdi, ailevi, düveli, içtimai, iktisadi, kültürel yapısından bağımsız olarak ele alınamaz. Burada literatürdeki ifadesiyle imkanı ile vücubu arasında bir ayırma gidilmesi şarttır. Allah'ın yapma kudreti ile yapmış olması arasındaki farka işaret ediyoruz bu cümleyle. Nitekim İslami düşüncenin alabildiğine canlı olduğu, tefsir, fıkıh, hadis vb. ilimlerde sürekli yeni düşüncelerin üretildiği, yeni yorumların yapıldığı, yeni hükümlerin verildiği dönemlerde bu fark nazara alınmıştır ulema tarafından. Başka bir ifadeyle hiçbir ulema Kur'an'a karşı soruda bahsedilen şekliyle indirgemeci yaklaşım sergilememiş, Kur'an böyle diyor dememiş; aksine belirli bir usul ve üslup çerçevesinde yaptığı yorumları seslendirip "benim Kur'an'dan anladığım" diyerek meseleye yaklaşmıştır.

Bu nedenle usul dediğimiz, metodoloji dediğimiz müstakil bir ilim dalı ortaya çıkmıştır. Yine bu nedenle İslami ilimler tefsir, hadis, fıkıh vs. diye ayrı bölümler içinde ele alınmak zorunda kalmıştır. Ve bu nedenle İ.A'zam'dan, İ.Şafii'ye, Buhari'den Nesei'ye, İ.Cerir et-Taberi'den Fahreddin Razi'ye, Cüneydi Bağdadi'den İ Rabbani'ye, İ.Gazzali'ye kadar devasa insanlar zuhur etmiştir. Zuhur etmiş ve sadece yaşadıkları çağa değil, verdikleri eserleri ile çağlar ötesine seslenmişlerdir; hâlâ seslendikleri gibi.

Sözün özü; günümüzde yeni zuhur eden ve İslami zaviyeden izah veya hüküm aradığımız bir mesele için "Kur'an böyle diyor" deme dini tahribe kadar uzanan bir koridora sokar bizi. Zira hadiseler ile Kur'an arasındaki derin mesafeyi hem de sadece meal bilgisi ile kapatmaya kalkışmak din adına bir cinayettir. Böyle diyenler belki halk arasında bir itibar görebilir, zamanla otorite namını alacak bir konum da kazanabilir ama müşahedem olduğu için söyleyeyim, "sübutu kat'i, delaleti zanni" kaidesini bilmeyen, ona ait bir tek örnek veremeyen veya "âhâd haber"i hayatında ilk defa duymuş birilerinin verdiği hüküm ve yaptığı izahlarla bir yere varılamaz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İnsanüstü ve insanaltı insanlar

Ahmet Kurucan 2012.09.13

Geçenlerde bir okuyucu e-maili geldi; inançsız birisi olmasının yanında İnsanlığın İftihar Tablosu, Efendiler Efendisi, Efendimiz (sas) hakkında kaleminden öfke, kin, nefret, düşmanlık damlayan birkaç cümle ile itirazını yöneltti ve cevap istedi.

Bu denli din iman düşmanı olan bir insan neden İslam hukuku ile alakalı meselelerin kaleme alındığı bir köşeyi takip eder; anlamakta zorlandım ama takdir de ettim içimden. Demek ki karşı cephe olarak gördüğü insanları onların kaleminden okuma, öğrenme, bilme, tanıma ihtiyacı hissediyor diye geçirdim içimden. Ama ardından bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olmaya örnek teşkil edecek sorusu ve o soruyu ifade tarzı pek de böyle olmadığını düşündürdü bana.

Her neyse; ona onun seviyesine düşmeden, nezaket ve saygımı bozmadan e-mail yoluyla birkaç cümle cevap verdim; gerçekten öğrenme niyeti varsa diye sorusuna cevap teşkil eden bir makaleyi gönderdim. İlave bilgi istiyorsa yeniden mail yazmasını istedim ama o gün bugün bir rahatsızlık içten içe yiyor beni. Bir taraftan

'benim peygamberime hakaret eden bir insana böyle mi cevap vermeliydim?' diye sorguluyorum kendimi, diğer taraftan muhatabımı bu duruma sokan bilgisizlik, önyargı, düşmanlık kulvarına sokan şartlar üzerinde düşünüyor ve 'Ne verdik ki bu insanlara biz, ne istiyoruz, iyi ki böyle yaptım' diyorum.

Mevzu Efendimiz'in Hz. Aişe ile evlilik yaşı ve azadlı kölesi Zeyd b. Harise'nin boşadığı karısı Hz. Zeynep ile evliliği. Bunlar şimdiye kadar yüzlerce-binlerce defa cevaplanmış mevzular. Oraya girmeyeceğim ama bu zihniyetin altındaki düşünce kaymasının nedenini izaha çalışacağım. Bizim inancımıza göre peygamberler insan ve insanüstü varlıklardır. Onların insan olma özelliği herkesin malumu. Maddi özellikler itibarıyla ilk insandan bu yana devam edegelen insan cinsinin tüm özelliklerine sahipler. Bu yönleri itibarıyla bizden birileri. Tıpkı bizim gibi doğar, büyür ve ölürler; acıkırlar, yerler-içerler, doyarlar. Evlenirler, çocukları olur. Haz alırlar, acı duyarlar, gülerler, ağlarlar vs.

Fakat bir de onların Allah ile olan maiyyetleri vardır ki, bu yönüyle onlar insanüstü varlıklardır. Vahy alırlar, bizim kendi aramızda oturup konuştuğumuz gibi Cebrail ile, meleklerle oturur konuşurlar. Mevlana'nın pergel metaforu ile anlatacak olursak, ayaklarını biri dünyada bizimle, diğeri melekut aleminde meleklerle, ruhanilerle beraberdir. Oradan emir almadan, onay almadan hiçbir şey yapmazlar ki bahsedilen evlilikler de bu istikamette olan şeylerdir. İşte bu irtibat onlara bambaşka fitrî bir keyfiyet verir. Bizim içimizde bizden biri ama bizden herhangi biri gibi değil. Oturuşu-kalkışı farklı, konuşması farklı, yemesi-içmesi farklı bir konuma onları yükseltir. Şaire "Muhammedün beşerun velayse kelbeşeri" dedirten budur. Hz. Aişe validemize "Onun ahlakı Kur'an'dı" dedirten de budur. Dolayısıyla onlar hakkında, onların amelleri etrafında konuşurken, düşünürken, yazarken çok dikkatli olmalıyız. Sıradan insan değil de sıradışı insanlar olarak görmeliyiz onları ki el-hak öylediler.

Bir de insanaltı yanı var insanoğlunun. İnsanın hayvanlarla hatta hayvanlardan da aşağı olduğu bir özellik bu. Hayvani özelliklerini tatmin etmeden başka bir şey düşünmeyen insan. Bu derekeye düşünce insan, insan adını bile almaya layık değildir. Hocaefendi'nin isimlendirmesi ile "hasta ruhlar albümünde bile kendine yer bulamayan hilkat garibesi" bir zavallı ya da şeytana oyuncak olmuş bir mel'abe.

Kendi seviyesizliğimizle onların seviyesini tartmaya çalışmak seviyesizliğin ta kendisidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Araplar neden namazların sünnetini kılmıyor?

Ahmet Kurucan 2012.09.20

Neresinden baksanız yanlış bir soru cümlesi bu. Diyalektik yapacak olsam şöyle derim bu soruya cevap olarak: "Hıristiyan Araplar neden sünnet kılsın ki?" Anlaşıldı sanırım; namaz kılmanın ırk ile alakası yoktur aksine din tercihi ve tercih edilen dinin değerlerine göre yaşama-yaşamama, emir ve yasaklarını uygulayıp uygulamama ile alakası vardır.

Ama açık değil mi, burada kastedilen Müslüman olan ve namaz kılan Araplar." Doğru ve yerinde bir itiraz; fakat yine bir yanlışlık var; Müslüman Arapların hepsi sünnet kılmıyor mu acaba? Soru sahibi bu yargıya nasıl varmış? Bu sorunun tahmin edilebilir bir cevabı var; hac veya umre vesilesi ile gittiği Mekke ve Medine'de şahit olduğu

bazı örneklerden hareketle bunu söylüyor olabilir. O zaman genelleme yapılmamalı. Bütün Müslüman Arapları içine alacak ve son tahlilde itham ifade eden beyanlardan özenle kaçınmalı.

Kısmen cevap kısmen yanlış tashih ifade eden bu kısa girişten sonra asıl cevaba geçelim; fikri ve fiili planda Efendimiz'in (sas) rehberliğine tabii olarak namaz kılan bir Müslüman'ın sünnet namazlara tavır alması düşünülemez. Bir başka ifadeyle inkar, ret, ayak diretme söz konusu olamaz. Benim de hem bilgim hem de müşahedelerim ikindi ve yatsı namazlarının sünneti konusunda bazı Arap Müslümanların gevşek davrandığı istikametinde. Sebebi; yukarıda ifade ettiğim gibi haşa ve kella! Efendimiz'e karşı gelmek değil; o sünnetlerin varlığını bize bildiren rivayetlerin sıhhatine takılmış olmalarıdır. Tekraren belirtelim; sabah, öğle, akşam ve yatsı namazlarında kılınan ikişer rekatlik sünnetlere takılmayıp ikindi ve yatsıya takılmaları rivayetin sıhhati açısından yaptıkları değerlendirmeler sonucudur.

Hanefi fukahası ağırlıklı olarak ikindi ve yatsı namazı sünnetlerinin Efendimiz (sas) tarafından kılındığı ve ümmetin de kılması gerektiği görüşündedir. Nitekim özellikle Osmanlı coğrafyasında yerini alan Hanefi Müslümanlarda gelenek, bu genel kabul üzerine oturmuş ve teoride sünnet-i müekked veya gayr-i müekked ayırımına gidilse bile pratikte gayr-i müekkedler sünnet-i müekked gibi uygulama alanı bulmuş, ibadet hayatı bunun üzerine şekillenmiştir. "Günde 40 rekat namaz" deyimi bunu isbata yetecek bir delildir.

Yeri gelmişken bir başka açıdan meseleye bakabiliriz; helalı haram, haramı helal yapmamak şartıyla nafîle ibadetler türünden olan şeylerde daha fazla ibadete teşvik etmek; sosyo-ekonomik sahalarda insanı yaşamış olduğu toplumla daha çok bütünleştirecek yardımlaşma, dayanışma vb. muhtevaya sahip olan hadislerin kabulünde fukaha farklı bir yaklaşıma sahip olmuştur. Bir başka ifadeyle hadisçilerin meşhur, zayıf, hatta mevzu hadis gibi kavramlarla kategorize ettiği hadislerle amel etmekte bir mahzur görmemişlerdir.

Kısaca izahını yaptığımız bu açıdan ikindi ve yatsı namazlarının sünnetlerini değerlendirecek olduğumuzda karşımıza çıkacak olan sonuç "mutlaka kılınmalıdır" şeklinde olur; çünkü o rivayetler hadis kriterleri açısından sıhhat derecesi amellerin faziletlerine dair olan hadislerle mukayese kabul etmez.

Fakat; ister Arap Müslümanların isterse başkalarının tam da bu aşamada tercihlerine kimse bir şey dememelidir. Zira söz konusu olan Allah ile kul arasında yerini alan nafîle bir ibadettir, hesabını herkes kendisi verecektir ve bu ibadeti yapanların da yapmayanların da dayanmış oldukları delilleri vardır.

Gönül ister ki; taklidi imanın vadilerinde dolaşıp şekli ibadet formları ile kendimizi tatmin ettiğimiz bir zaman diliminde bunları tartışma yerine bizleri tahkiki imana ulaştıracak şeylerle meşgul olsak.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)